T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI

YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

BEHCETÎ SEYYİD İBRAHİM EFENDİ

" TÂRÎH-İ SÜLÂLE-İ KÖPRÜLÜ "

(TRANSKRİPSİYON VE TAHLİL)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET FATİH GÖKÇEK

İSTANBUL 2006

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI

YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

BEHCETÎ SEYYİD İBRAHİM EFENDİ

" TÂRÎH-İ SÜLÂLE-İ KÖPRÜLÜ "

(TRANSKRİPSİYON VE TAHLİL)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET FATİH GÖKÇEK

DANIŞMAN: YRD. DOÇ. DR. RECEP AHISHALI

İSTANBUL 2006

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Mehmet Fatih Gökçek'in "Behçeti Seyyid İbrahim Efendi Tarih-i Sülale-i Köprülü, Transkripsiyonu ve tahlili" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tairihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

		İmza
Tez Danışmanı Üniversitesi	: Yrd.Doç.Dr. Recep Ahıshalı Marmara	.....
Üye Üniversitesi	: Prof.Dr. Ahmet Şimşirgil Marmara	.....
Üye Üniversitesi	: Yrd.Doç.Dr. Erhan Afyoncu Marmara	.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ..12../..01../ 2006 tarih ve ..1-6..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ I
ÖZET ..... ….III
ABSTRACT IV
KISALTMALAR V
BİBLİYOGRAFYA VI

GİRİŞ

BEHCETÎ SEYYİD İBRAHİM EFENDİ VII
A.HAYATI VII
B-ESERİ IX
a.Telif Sebebi ve Tarihi IX
b. Muhtevâsı X
c. Kaynakları XI

METİN…….. 1-326
Târîh-i Sülâle-i Köprülü'nün Fotokopisi ……..…….. 327

ÖNSÖZ

XVII. yüzyılın ikinci yarısı, Osmanlı Devleti'nin dâhilî ve haricî sahalarda ciddî problemlerle karşılaşmaya başladığı bir dönem olmuştur. Fatih, Yavuz ve Kanûnî, dönemlerindeki ihtişama duyulan özlem, kanun-ı kadîm arayışlarını tekrar bu dönemde de gündeme getirmiştir.

Devlet yönetiminde, aranan istikrar Köprülü Mehmed Paşa'nın sadaret makamına getirilmesiyle gerçekleşmeye başlamıştır. Köprülü, beş yılı aşan sadaretinde siyasî ve askerî disiplinin tesisinde önemli icraatlara imza atmıştır. Sadaret makamındaki icraatlarına ve kendisine duyulan güvene binaen, ölümünden sonra evlâd ve ahfâdından pek çok kişi devlet yönetiminin değişik kademelerinde görevlendirilmiştir. Böylece Osmanlı tarihinde Köprülü ailesine mensup kişilerin devlet kadrolarında görev aldığı Köprülüler Dönemi başlamıştır.

Müellifimiz Behcetî Seyyid İbrahim Efendi de Silsiletü'l-Âsafîyye Fî Devleti'l-Hakāniyyetü'l-Osmâniyye (Târîh-i Sülâle-i Köprülü) isimli eserinde; Köprülü Mehmed Paşa, Köprülü-zâde Fazıl Ahmed Paşa, Köprülü-zâde Fazıl Mustafa Paşa, Amca-zâde Hüseyin Paşa, Köprülü-zâde Nu'mân Paşa, Köprülü-zâde Abdullah Paşa ve Köprülü-zâde Hâfız Ahmed Paşa (ölm.1769) gibi Köprülü ailesine mensup, sadrazamlık ve vezîrlik görevinde bulunan eşhâsın icraatlarını muhtevî, 7 bâbdan müteşekkil bir eser kaleme almıştır.

Behcetî Seyyid İbrahim Efendi'nin, Na'imâ ve Râşid Tarihleri'ni kullanarak kaleme aldığı eserinin Nu'mân Paşa ve Hafız Ahmed Paşa (ölm.1769) bölümlerinin hâricindeki kısımlar orijinal bilgiler içermemektedir.

Na'imâ ve Râşid Tarihleri'nden yapılan nakillerde yanlışlıklar da bulunmaktadır. Bu yanlışlıklar tarafımızdan imkânlar nispetinde dipnotlarda gösterilmeye çalışılmıştır.

Metin tesisinde, müellif nüshâsı olduğu anlaşılan, Köprülü Kütüphanesindeki 212 nolu nüshâ esas alınmıştır. Metinde okunamayan kısımlar Na'imâ ve Râşid Tarihleri kullanılarak çözülmeye çalışılmıştır. Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun sesliler "â, û, î" olarak belirtilmiş, kelime içinde ve sonunda geçen "ع" harfi (ʿ) ile " ء " ise (ʾ) şeklinde, " ق " ve " غ" harflerinden sonra gelen uzun sesliler ise "ū, ī, ā, " karakterleriyle gösterilmiştir. Arapça ve Farsça şiirler, darb-ı meseller, Ayet-i Kerîmeler ve Hadis-i Şerîfler Arabî harflerle gösterilmiştir. Metinde eksik olduğu düşünülen yerler imkanlar nisbetinde [ ] içinde gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmalarım sırasında yardımlarını gördüğüm değerli hocalarım Prof. Dr. Abdülkadir Özcan'a, Prof. Dr. Mustafa Çetin Varlık'a, Prof. Dr. Necdet Öztürk'e, Prof. Dr. Ahmet Şimşirgil'e, Yrd. Doç. Dr. Erhan Afyoncu'ya, çalışmalarıma yön veren ve beni bu konuda teşvik eden danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Receb Ahıshalı'ya teşekkürü ifâsı zaruri bir vecibe telakki ederim.

Mehmet Fatih GÖKÇEK

Eylül 2006

ÖZET

Çalışmamızın konusunu müellifimiz Behcetî Seyyid İbrahim Efendi'nin Silsiteti'l-Âsafîyye Fî Devleti'l-Hâkāniyyeti'l-Osmâniyye isimli eserinin transkirpt ve tahlîli oluşturmaktadır.

Müellifimiz eserinde, Osmanlı Devlet Teşkilatında Köprülü ailesinden görev yapan kişileri anlatmaktadır.

Naima ve Raşid Târîhlerindeki Köprülü ailesinin etrafında geçen bilgilerin derlenmesiyle meydana getirilen eserde sırasıyla Köprülü Mehmed Paşa, Köprülü Fazıl Ahmed Paşa, Köprülü Fazıl Mustafa Paşa, Amca-zâde Hüseyin Paşa, Köprülü-zâde Numan Paşa, Köprülü-zâde Abdullah Paşa ve Köprülü-zâde Hâfız Ahmed Paşa (ölm.1769) anlatılmaktadır.

Köprülü Mehmed Paşa ve Köprülü Fazıl Ahmed Paşa dönemlerindeki olaylar mufassal bir biçimde anlatılırken daha sonraki kişilerin dönemlerindeki hadiseler muhtasar bir şekilde anlatılmaktadır.

Köprülü-zâde Numan Paşa'nın anlatıldığı bölüm orijinal bilgiler de içermektedir. Özellikle Numan Paşa'nın telif ettiği eserlerin isimlerinin verilmesi ve ölümüne düşürülen tarih kayıdlarının sunulması kültür tarihi açısından önemli bilgilerdir.

Son bölümde ise müellifin hâmisi olan Köprülü-zâde Hâfız Ahmed Paşa (ölm.1769) anlatılmaktadır. Hâfız Ahmed Paşa'nın imamı olan Behcetî Seyyid İbrahim Efendi bu bölümde kendi gözlemlerine yer vererek Hâfız Ahmed Paşa'nın Niş'teki icraatlerini ve diğer mahallerdeki çalışmalarını anlatmaktadır. Eser Hafız Ahmed Paşa'nın yeni görev yeri olan Cidde Valiliğine gidişini içeren olaylarla bitmektedir.

Osmanlı Tarihinde fasılalarla yaklaşık yüz yıl kadar süren Köprülü ailesinin tarihiyle ilgili olan bu eserin transkript ve tahlili sunularak dönemin tarihiyle ilgili olan bilgiler araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

ABSTRACT

In this study, the work of Behcetî Seyyid İbrahim Efendi called Silsiteti'l- Âsafiyye Fî Devleti'l-Hâkāniyyeti'l-Osmâniye is reviewed.

In the book, the author explains the people from Köprülü Family who are charged in the Otoman State Organization.

The book is constituted by using the important information occured around the Köprülü Family in the time Na'imâ and Raşid. Moreover, Köprülü Mehmed Paşa, Köprülü Fazıl Ahmed Paşa, Köprülü Fazıl Mustafa Paşa, Amca-zâde Hüseyin Paşa, Köprülü-zâde Numan Paşa, Köprülü-zâde Abdullah Paşa and Köprülü-zâde Hafız Ahmed Paşa (ölm.1769) have been mentioned respectively.

While the periods of Köprülü Mehmed Paşa and Köprülü Fazıl Ahmed Paşa are explained at large, on the other hand, the others are explained shortly.

The part in which Köprülü-zâde Numan Paşa takes place contains original data. Especially, representing the names of Numan Paşa's Works and the historical records about his death are very important on behalf of cultural history.

In the last part, Köprülü-zâde Hafız Ahmed Paşa is stated and Behcetî Seyyid İbrahim Efendi, who is the imam of Hafız Ahmed Paşa, explains the Works of Hafız Ahmed Paşa in Niş and in other places. The book ends with the events occuring during Hafız Ahmed Paşa's Cidde Governorship way.

In this study, the book about Köprülü Family, which lasted nearly a century with separations in the Otoman History, is examined and the data is represenred on behalf of the researchers.

KISALTMALAR

a.g.e. : adı geçen eser
bkz. : bakınız
c. : cilt
D.İ.A. :Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi
H. : hicrî
İ.A. : İslam Ansiklopedisi
İ.Ü. : İstanbul Üniversitesi
Ktb. : kütüphâne
M. : miladî
nr. : numara
nşr. : neşreden
OM. : Osmanlı Müellifleri
ölm. : ölümü
s. : sayfa
sy. : sayı
vr. : varak

BİBLİYOGRAFYA

A-KAYNAK ESERLER

Defterdâr Sarı Mehmed Paşa, Zübde-i Vekâyi‘ât, nşr. Abdülkadir Özcan, Ankara 1995.

Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, III., Ankara 2000.

Osmân-zâde Ahmed Tâib, Hadîkatü’l-Vüzerâ, İstanbul 1271.

Silahdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, Silahdâr Târîhi, I-II, İstanbul 1928.

Îsâ-zâde, Îsâ-zâde Târîhi, nşr. Ziya Yılmazer, İstanbul 1996.

Râşid Mehmed Efendi, Târîh-i Râşid, I-II, İstanbul 1282.

Na‘imâ Mustafa Efendi, Ravzatü’l-Hüseyn fî Hulâsati Ahbâri’l-Hâfikeyn, VI, İstanbul 1280.

Mehmed Süreyyâ, Sicil-i Osmânî, I-IV, İstanbul 1311.

Anonim Osmanlı Tarihi, nşr. Abdülkadir Özcan, Ankara 2000.

Abdurrahman Abdî Paşa, Abdurrahman Abdî Paşa Vekâyi‘nâme’si, nşr. Fahri Çetin Derin, İstanbul 1993.

B-ARAŞTIRMA ESERLERİ

Gökbilgin, M. Tayyib, “Köprülüler”, İ.A.VI, s. 892-897.

Özcan, Abdülkadir, “Köprülü Mehmed Paşa”, D.İ.A., sy. 26, s. 258-260.

----------, “Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa”, D.İ.A., sy. 26, s.260-263.

----------, “Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa”, D.İ.A., sy. 26, s. 263-265.

----------, “Köprülüzâde Nu‘mân Paşa”, D.İ.A., sy. 26, s. 265-267.

Babinger, Franz, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, çev. Çoşkun Üçok, Ankara 1992.

C-LÜGATLER

Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara 1993.

Redhouse, Sir James W., A Turksih and English Lexion, İstanbul1983.

Şemseddin Sâmi, Kâmûs-ı Türkî, İstanbul 1988.

BEHCETÎ SEYYİD İBRAHİM EFENDİ

A.HAYATI

XVIII. yüzyılda yaşadığı anlaşılan, Behcetî İbrahim Efendi'in hayatının bütününü aksettirecek bilgilere sahib olmamakla birlikte, kimliği hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz en sağlam bilgiler, eserinde kendisi ile ilgili verdiği ipuçlarında saklıdır. Zira Behcetî ile ilgili olarak eserlerde verilen bilgilerin çok sıhhatli olmadığı görülmektedir.

Eserinden anlaşıldığına göre Behcetî Seyyid İbrahim Efendi'[1]nin, kendisinden el-hâc diye bahsetmiş olmasına binâen, hâc vazîfesini ifâ etmiş olduğunu anlamaktayız.[2] Behcetî, Bursalı Mehmed Tahir'e göre, Hezargradlı'dır, Mehmed Süreyyâ'ya göre ise İstanbullu'dur.[3] Behcetî'nin 1094'de Beç seferi dönüşünde Belgrad'da öldüğü[4] rivayeti de doğru değildir.[5]

Eserde Köprülü-zâde Numan Paşa'nın oğlu olan Hafız Ahmet Paşa'ya 1732 yılında[6] imam olduğunu söyleyen[7] Behcetî, Ahmed Paşa'nın maiyetinde bulunup onun görev yaptığı Vidin'de[8]

---

[1] "Bu abd-i da'î-i kalîlü'l-bidâ'a Behcetî es-Seyyid İbrahim…" vr.1b

[2] "… Behcetî el-Hâc İbrahim Efendi'nin..", vr.185b; "Ba'dehû yine girü Mısır'a gidüp efendimizde sâhil-i Nil'de sâybân kurılup devletlü Ali Paşa hazretleri ve sâ'ir ocaklar anda görişüp ba'dehû Bulak nâm mahalde bir sarâya teşrîf buyurup anda bir gice meks irtesi alay ile Mısır'ın kurbünde Azab Kapusı nâm mahalle cümle tevâbi'iyle iskân olunup Hac mevsimine dek Mısır'da ikāmet olunup ba'dehû Hüccâc-ı Mısır ile Mekke-i Mükerreme'ye teveccüh olındı. Yollarda zevk ü sefâ ile hamden sümme hamden Mekke-i Mükerreme'ye izzetle dâhil olup Menşiyye'de Ebûbekr Paşa hazretlerinin binâ buyurdıkları sarâyda ikāmet olındılar." vr.201b

[3] Bursalı Mehmed Tâhir ,Osmanlı Müellifleri, III., Ankara 2000 s.29; Mehmed Süreyyâ, Sicil-i Osmânî, I-IV, İstanbul 1311 s.32

[4] Bursalı, a.g.e., c.III, s.29

[5] Bu rivayet doğru değildir. Zira, bu tarihde Na'imâ ve Raşid Tarihlerini kullanarak tarihini yazması mümkün olmadığı gibi, Hâfız Ahmed Paşa'ya (ölm.1769) da imam olması mümkün olamazdı.

[6] Müellif Numan Paşa'ya ayırdığı 5. bâbda onun ölümüne târîh düşürmüştür. "Sâl-ı gam târîhidir bu mısra' ile Behcetî -sene 1131- / Eyledi Numan Paşa cümle-i eyvâh yetîm -sene1131-" vr. 185b
H.1131/ M.1719, ve bu tarihe işaret ederek 1732 yılınında Ahmed Paşa'ya imam olduğu söylenebilir. "… müverrih Seyyid Behcetî on üç seneden sonra merhûmın veled-i necîbleri vezaretle çirâğ oldıkda Ahmed Paşa hazretlerine İmam olup müddet-i medîde hidmetlerinde oldı…" vr. 185b

[7] "… abd-i dâ'î-i kalîlü'l-bıdâ'a Behcetî es-Seyyid İbrahim, Sülâle-i Köprili'den Nu'mân Paşa es-sadrü'l-a'zamü's-sâbık hazretlerinin necl-i necîb gevher-i girân-kadrleri, sa'âdet ü devlet-i pîşe Nâsıre'd-dîn ve'd-Düvele Ebû'l-Hayr Kāim-makām Ahmed Paşa el-vezîrü's-sânî hazretlerine imâm olup…" ,vr.1b;

[8] "hazretleri Vidin'e sa'âdetlü teşrîflerinde Hekîmbaşı-zâde Ali Paşa hazretleri sadr-ı a'zam olup kendüleri üç mansıb ile tahyîr idüp Paşa kardaş şevketlü pâdişâhımız sizi üç aded mansıbla tahyîr buyurdılar. Kangisin ihtiyâr buyursanız anı telhîs idelim didikde üç gün müşâvere ve üç günden sonra muhtârları Vidin olmağla telhîs ve tevcîh olındı. Ve tazyîk yokdır. Her ne vakt hareket buyurılursa anda mütehayyizsız deyüp meymene-i müyessere kapusın düzüp kırk târîhinde Vidin'e teveccüh buyurıldı. Ve Vidin'e vardıkda kal'anın her tarafın teftîş ve tefahhus idüp gerek tophâne ve cebehânesin ve gerek kal'anın lüzûmı olanları Devlet-i aliyye[ye] arz idüp cümlesi müsâ'ade olındıkda ibtidâ'en Tuna tarafında olan kal'anın istihkâmı olmayup ma'âza'llâh düşman her çend ki kal'aya zafer buldıkda mukābilinden olan adadan gelenlere ol

ve Niş[9]'te yanında bulunmuştur.[10] Buralarda yapılan düzenlemelere de şâhid olan Behcetî Seyyid İbrahim Efendi, Ahmed Paşa'yla Hanya'da, Mısır'da ve Cidde'de de bulunmuştur. Müellifin ölüm tarihi 1738 yılından sonra olmalıdır.[11] Behcetî Seyyid İbrahim Efendi'nin aynı zamanda şâir olduğunu da eserinin değişik bölümlerindeki şiirlerinden ve önemli olaylara düşürdüğü târîhlerinden öğreniyoruz.[12]

---

tarafa kal'anın nihâyetinde tüfenkçi tabyasından tâ kemerin önine gelince iki kat divâr-ı metîn idüp su tarafında rıhtım ve cümle istihkâm virüp top mazgalları seğirdim yolları ile binâ buyurup kal'a henüz kal'a oldı deyü erbâb-ı basîret istihsân itdiler. Ve ba'dehû zîr-i zemîn[e] bir cebehâne binâ buyurdılar. Bî-misl olmak üzre ve ba'dehû iç kal'a da barutları atîk olup i'mâl ve isti'mâlden Müberrâ olmağla Âsitâneden barutcılar gönderüp cümlesin ıslâh itdikden sonra mevâzi'-i müte'addideye taksîm ve tevzi' eyledi. Ve ba'dehû bir vakitde on beş yiğirmi bin mikdârı humbaralar irsâl olunup Ruscuk nâm kasabaya dek getürilüp müddet-i medîde anda kalup oğlan uşak mel'abesi oldığından mâ'adâ zîr-i hâkda medfûn olup niçeleri zâyi' oldıkda bu keyfiyyet ma'lûmları oldığı gibi kezâlik Devlet-i aliyyeye arz itdiklerinde müsâ'ade olunup açıklar ile Vidin Kal'asına bilâ masraf getürdüp cebehâne ve tobhâneleri ma'mûr olmışdır. Ve ba'dehû mürûr-ı ezmine ile kapuları harâb olup müceddeden anları da ta'mîr idüp Dergâh-ı âlî yeniçerilerinin kışlaları olmamağla kapuların derûnında kâr-gîr odalar îcâd idüp mezbûrları iskân eyledi. Ve ba'dehû kal'aların müsbitleri perîşan olmağıyla cümlesini tecdîd ve kal'anın seğirdimleri ve pâyendeleri ile kal'aya istihkâm hâsıl oldı." vr.199a

[9] "…bu fakīr-i pür taksîr devletlü inâyetlü Nu'mân Paşa-zâde Ahmed Paşa Efendimiz hazretleri ile çiftlik-i mezbûra varup müşâhede idüp merhûmın vefât buyurdıkları hücreye girüp tilâvet-i Kuran-ı Kerîm du'â vü senâ ve azîm idüp ziyâret olındı. Müşârün-ileyh Ahmed Paşa Efendimiz Hazretleri kāim-makāmlıkdan ma'zûl ve Niş muhâsarasına teveccüh buyurdıkları târîhdedir ki bin yüz elli senesi idi. Anda olan asâr-ı du'âları zâhir olup ve semere-i rûhâniyetleri te'sîr itmekle Bi-avni'llâhi te'âlâ Kal'a-ı Niş bilâ-cenk ü cidâl feth olup ecdâdından ziyâde şöhret-şi'âr olmışdır." vr. 163b

[10] "inâyetli efendimizin bulunduğı serhadlerde bâ-husûs Nemçe keferesi ile bağteten nakz-ı ahd idüp kal'a-i Niş'i aldıkdan sonra esnâ-i herc ü mercde taraf-ı Devlet-i aliyye'den dört yüz kapusı halkıyla me'mûr oldukda menzil ile varup zamân-ı kalîlde Sofya'dan techîz-i asâkir idüp ve Rağman Boğazında Şehriköy'inde Mustafa Paşa palangasında ve feth-i Niş'de ve otuz bir aded palangalar teshîrinde ma'iyyetimiz olup" vr.2a

[11]Zira eserde geçen en son tarih 1151 tarihidir. Ahmed Paşa ile buradan Cidde'ye gitdiği anlaşılan Behcetîn'nin eseri Cidde'ye muvasalatıyla sona eriyor.

" Ve bundan sonra sekiz ay Niş'de muhâfaza olunup bin elli bir Muharremü'l-hârâmının dokuzuncı çaharşenbih güni Genç Ali Paşa tevcîh olunup devletlü efendimiz hâric kal'ada sol kolın hânesine teşrîf buyur[up] ilerü Selânik kendülere Selanik arpalık ta'yîn olındı. Ba'de müddet kethüdâları olan Gümrikçi Mehmed Paşa sadâretle asker-i İslâm ile Niş'e gelüp ada üzerine gitdikde yine efendimize Niş muhâfaza ke'l-evvel tefvîz olunup asker-i İslâm avdetine dek meks ba'de'l-avde mansıbları olan Selanik'e alayla yüz elli bir Şa'bânı Cum'a güni kable'z-zuhra sa'âdetle teşrîf buyurdılar. Selanik'e teşrîf buyurup anda bir müddet ikāmetden sonra Hanya mansıbı geldi."vr.201a

[12] Behcetî Numan Paşa'nın vefatına bu tarihi düşürmüştür: "…Sâl-ı gam târîhidir bu mısra' ile Behcetî -sene 1131- / eyledi Numan Paşa cümle-i eyvâh yetîm –sene1131-…" vr. 185b;

"Li-hamd tamâm oldı Na'îmâ'nın bu esnâda makālâtı
Şürû' olındı Raşid cildine hoşdır ibârâtı
Sezâdır Köprili ensâbını başka kitâb itmek
Ki anlar dîn u devlete çok itdiler fütûhâtı
Tevârîh-âşinâya cümle-i vak'anüvîsâna
Vire dâreynde izzet Behcetî'nin bu hâcâtı" vr. 74b;

Hâfız Ahmed Paşa'nın Nişancılık makamına getirilmesine ise şu târîhi düşürmüştür: "Vak'a-ı sâniye târîh derim Behcetî Keremen oldı. Nişâncı yine Ahmed Paşa sene: 1147" vr.199b

B-ESERİ

Silsiletü'l-Âsafîyye Fî Devleti'l-Hâkāniyyetü'l-Osmâniyye

Behcetî Seyyid İbrahim Efendi'nin bu eseri çeşitli kitablarda Târîh-i Sülâle-i Köprülü olarak da geçmektedir.[13] Ancak müellif eserin ismini Silsiletü'l-Âsafîyye Fî Devleti'l-Hâkāniyyetü'l-Osmâniyye olarak belirtmiştir.[14]

Köprülü Kütüphânesi, Ahmed Paşa Bölümündeki, 212 numaralı nüsha, 202 varak olup, müellif hattıdır.

Silsiletü'l-Âsafîyye Fî Devleti'l-Hâkāniyyetü'l-Osmâniyye'nin metnindeki düzeltmeler ve eksik olduğu düşünülen kısımlar müellif tarafından varak kenarlarında verilmeye çalışılmıştır[15]. Eserin kimi varaklarındaki ifadeler silinmiştir. Bâb-ı Hâmis, bâb sonu olduğu için yeni bâbın başlangıcı 189b'den başlamıştır. 186b-189b arasındaki varaklar boştur.

Eser temize çekilmediği için de okuyucuyu zorlayan kısımlar bulunmaktadır.

a.Telif Sebebi ve Tarihi

Behcetî Seyyid İbrahim Efendi eserin giriş kısmında telif sebebi hakkında doyurucu bilgiler vermiştir. Eserini Köprülü-zâde Ahmed Paşa'nın isteğiyle yazdığını söyleyen Behcetî Seyyid İbrahim Efendi; eserinde hayatını ilim tahsiline ayırdığını ve ulemanın her birinin bir akâra sahib olduğunu belirtmiş ve Köprülü ailesinin fütûhat ve icraatlerini kaleme almanın kendisine bahtiyarlık vereceğini söylemiştir.[16] Eserin telif tarihi tam olarak

---

[13] Bursalı, a.g.e. , c.III, s. 29; Yine eserin kapağında da Târîh-i Sülâle-i Köprili ibaresi bulunmakdadır.

[14]" Allâhu te'âlâ hazretleri hârikü'l-'âde ba'zı umûr-ı müstahsen ve müsta'cebe yedlerinden zuhûr itmekle mustakılen bir risâle intihâb ve ihrâ' idüp ismine *Silsiletü'l-Âsafiyyeti Fî Devleti'l-Hâkāniyyeti'l-Osmâniyye* deyü tesmiye eyledim."vr.2a

[15] "Yiğirmi dördinci hatâdır. Yiğirmi birden sonra yiğirmi iki ve yiğirmi üç tahrîr olınmamıştır. Nüshâ-ı sahîheye mürâca'at lâzımdır." vr.114a. Raşid'den yapıldığı anlaşılan nakildeki eksiklik fark edilmiş ve varak kenârına bu not düşülmüştür.

[16] "Ammâ ba'd bu abd-i dâ'î-i kalîlü'l-bıdâ'a Behcetî es-Seyyid İbrahim el-müderris fî devleti'l-aliyyetü'l-Osmâniyye, Sülâle-i Köprili'den Nu'mân Paşa es-sadrü'l-a'zamü's-sâbık hazretlerinin necl-i necîb gevher-i girân-kadrleri, sa'âdet ü devlet-pîşe Nâsıre'd-dîn ve'd-Düvele Ebû'l-Hayr Kāim-makām Ahmed Paşa el-vezîrü's-sânî hazretlerine imâm olup âvân-ı tufûliyyetimde ilâ hazâ'l-ân ömr-i girân-kadrım ulûm-ı nâfı'a ve gayr-i nâfı'aya bezl idüp Devlet-i Âl-i Osmân ulemâsından her biri bir âkara muvaffak olup bu fakîr dahi hânedân-ı izz ü izzete dûdmân-ı Âl-i Osmân âlem-güşâ Sultânü'l-Hâfıkayn ve Hâdimü'l-Harameynü'ş-Şerifeyn es-Sultânü'l-Gāzî Mahmûd Hân ibnü's-Sultânü'l-Gāzî Mustafa Hân ibnü's-Sultânü'l-Gāzî Mehmed Hân eyyede humullâhi te'âlâ devletehum bi'n-nasr ve's-sebât ilâ yevmü'l-arasât hazretlerinin vüzerâlarından sülâle-i pâk silsiletü'z-zeheb ve'l-idrâk ünvânıyla ma'nûn olan merhûm ve mağfûrün-leh Köprili ırkı matla'larından ilâ hazâ elân dîn ü Devlet-i aliyye'ye bi-hulûsu'l-canân hıdmet-i celîleleri sebkat idüp ebû'n-nasr ve'l-fütûh olup ve silsile-i vezâret hânedânlarından inkısâm bulmayup el-Âlimü'l-Kâmilü'l-Vezîrü's-Sânî Ahmed Paşa ibnü'l-Vezîrü'l-Allâmetü'z-Zamân Ferîdu'd-Devrân Nu'mân Paşa es-Sadrü'l-A'zamü's-

bilinmemekle beraber, Behcetî'nin, Ahmed Paşa'nın imamı olarak göreve başlangıç tarihi 1732 yılı kabul edilirse, eserin bu tarihten sonra yazılmış olduğu söylenebilir.[17]

b. Muhtevâsı

Behcetî, Silsiletü'l-Âsafîye Fî Devleti'l-Hâkāniyyetü'l-Osmâniyye'nin takdîm bölümünde Allah'a hamd ve senadan sonra, eserinin ismini ve telif sebebini dile getirir. Ve eserinin 7 bâbdan oluştuğunu söyleyen yazar, sırasıyla bu bablardaki Köprülü ailesine mensub sadr-ı a'zam ve vezîrlerin isimlerini zikreder.

Birinci Bâbda, Ahvâlü'l-Vezîr Köprili Mehmed Paşa el-Müeyyidü's-Sadrü'l-A'zamü's-bak başlığı altında Köprülü Ailesi'nin menşei, Köprülü Mehmed Paşa'nın hayatı ve sadareti dönemi olaylarını zikr eder. İlk 75 varak Köprülü Mehmed Paşa'ya ayrılmıştır.

İkinci Bâbda, Ahvâlü'l-Vezîr Fâzılü'l-Hâfızü't-Tahrîr el-Fazıl Ahmed Paşa ibn Mehmed Paşa es-Sadrü'l-A'zamü's-Sâbık başlığı altında, 76a-164b varakları arasında Fazıl Ahmed Paşa'nın sadaret dönemindeki icraatlerini zikr eder.

Üçüncü Bâbda, Ahvâlü'l-Vezîrü'l-Âlimü'l-Fâzılü'l-Muhaddisü'l-Müeyyedü'l-Musaddar bi-Sadrü'ş-Şehîd Mustafa Paşa ibn Mehmed Paşa es-Sadrü'l-A'zamü's-Sâbık başlığı altında, 164b-178b varakları arası da Fazıl Musatafa Paşa'nın sadaretindeki düzenlemelere ve icraatlerine ayrılmışdır.

Dördüncü Bâbda, Ahvâlü'l-Vezîrü'l-a'zamü's-sâbık Hüseyin Paşa ibn Zâde Köprili Mehmed Paşa başlığı altında, 178b-182b varakları arası Amca-zâde Hüseyin Paşa'nın sadaretine ayrımıştır. Tafsilâta girilmemiştir.

Sâbık ibnü'l-Vezîrü'l-'Âlimü't-Tahrîrü'l-Muhaddisü'l-Musaddar bi-Sadrı'ş-Şehîd Mustafa Paşa es-Sadrü'l-A'zamü's-Sâbık ibnü'l-Vezîrü'l-Müeyyed Mehmed Paşa es-Sadrü'l-A'zamü'l-Köprili rahmetu'llâhi te'âlâ aleyhim ecma'în. Bu ma'âdan girân-kadrın içinden melekiyyü'ş-şiyem inâyetli Ahmed Paşa Efendimiz Hazretleri zâtında câmi'ü'l-kemâlât ve fünûn-i şettâda mâhir ve umûr-ı cihâd ve hâriciyyede bâhir **(2a)** oldığından mâ'adâ fenn-i tevârîh ve coğrafyada yed-i tûlâsı olmağla bu abd-i dâ'îlerine ecdâd-ı bezergüvârlarının asâr u fütûhâtlerin tevârîh-i mevsûk bahâlardan cem'îyle emr-i şerîflerine binâ'en tetebbu' idüp ecille-i celîleye sebt ve inâyetli efendimizin bulındığı serhaddlerde bâ-husûs Nemçe keferesi ile bağteten nakz-ı ahd idüp kal'a-ı Niş'i aldıkdan sonra esnâ-i herc ü mercde taraf-ı Devlet-i aliyye'den dört yüz kapusı halkıyla me'mûr oldukda menzil ile varup zamân-ı kalîlde Sofya'dan techîz-i asâkir idüp ve Rağman Boğazında Şehrköy'inde Mustafa Paşa Palankasında ve feth-i Niş'de ve otuz bir aded palankalar teshîrinde ma'iyyetimiz olup müşâhedemiz olan keyfiyyât-ı garbiyyeleri ve bu ırk-ı pâkın âsâr-ı cihâd u fütûhâtları sâir mücâhidîne mukāyese olınmayup Allâh-ı te'âlâ hazretleri hârikü'l-'âde ba'zı umûr-ı müstahsen ve müsta'cebe yedlerinden zuhûr itmekle mustakılen bir risâle intihâb ve ihrâ' idüp ismine *Silsiletü'l-Âsafiyyeti Fî Devleti'l-Hâkāniyyeti'l-Osmâniyye* deyü tesmiye eyledim. Sâhibü'l-âsâr ve'l-fütûhât vüzerâ-ı vüs'atte sülâle-i Köprili zevâtü's-sebâtdan aleyhim rahmeh hâlikü'l-kâinât Devlet-i Osmâniyye'de ma'âdan sancâkdan her biri, kimi taraf-ı şarkda ve kimi taraf-ı garbda düşman-i dînden ahz-i intikām ve i'lâ-ı kelimetü'llâhi ve'l-İslâm itmeleri ile yedi bâb üzere ahvâlleri tertîb olundı"vr.1b-2a

[17] " Sâl-ı gam târîhidir bu mısra'ile Behcetî -sene 1131- / Eyledi Numan Paşa cümle-i eyvâh yetîm –sene1131- Müverrih Seyyid Behcetî on üç seneden sonra merhûmın veled-i necîbleri vezâretle çirâğ oldıkda Ahmed Paşa Hazretlerine imam olup …"vr.185b

Beşinci Bâbda, Ahvâlü'l-Vezîrü't-Takīyyü'n-Nakī Nu'mânü's-Sânî Numan Paşa es-Sadrü'l-a'zam ibnü'ş-Şehîd Mustafa Paşa başlığı altında, 182b-186a varakları arasında Nu'mân Paşa'nı sadareti ve icraatleri anlatılmıştır. Bu bölümde Nu'mân Paşa'nın vefatına düşürlen tarihler de vardır.

Altıncı Bâbda, Ahvâlü'l-Vezîr Abdullah Paşa el-Âlimü'l-Edîbü'l-Hâfız eş-Şehîd ibnü'ş-Şehîd Mustafa Paşa başlığı altında, 189b-196b varakları arası Köprülü-zâde Abdullah Paşa'nın İstanbul'daki ve şark seferlerindeki icraatlerini ihtiva eder.

Yedinci Bâbda, Ahvâlü'l-Vezîr Ahmed Paşa el-Âlimü'l-Kâmilü'l-Edîbü'l-Müeyyedü'l-Vezîrü's-Sânî ibn Nu'mân Paşa es-Sadrü'l-A'zamü's-Sâbık başlığı altında, 198a-202a varakları arasında müellifin hâmîsi Hafız Ahmed Paşa'nın Vidin ve Niş'teki icraatleri, Cidde Valiliğine kadarki görevleri anlatılmaktadır.

c. Kaynakları

Behcetî Seyyid İbrahim Efendi eserinin telif sebebini zikr ederken, eserini hamisi Hâfız Ahmed Paşa'nın isteği üzerine kaleme aldığını söylemektedir. Köprülü ailesinin eser ve fetihlerinin yazılmasında tarihî vesikaların kullanılarak, bunların derlenmesi yolunun tercih edildiğine işaret eder.[18]

Metin incelendiğinde müellifin Na'imâ Mustafa Efendi'nin, Ravzatü'l-Hüseyn fî Hulâsati Ahbâri'l-Hâfikeyn isimli eserininin 6. cildindeki, Köprülü Mehmed Paşa'nın sadaretinden başlayan bölümü aynıyla eserine nakl etmeye çalıştığı görülmektedir. Ancak Köprülü Mehmed Paşa'nın sadareti dönemine de uzantısı olan kimi olayların daha iyi anlaşılması ve bu olayların başlangıcının da verilmesi düşüncesiyle, müellifin Na'imâ Tarihi'nin değişik bölümlerinden bu konularla ilgili nakiller yaptığı görülmektedir.[19] Müellif, Na'imâ Tarihinin bittiği yerden itibaren, Raşid Tarihi'ni kullanmaya başlamıştır. Köprülü Mehmed Paşa'nın sadaretinden vefatına kadar ki olayları ihtiva eden 1. bâbda kullanılan kaynak Na'îmâ Tarihi olurken; 2. bâbda bulunan, Köprülü-zâde Fazıl Ahmed Paşa'nın sadaretinden başlayarak, Köprülü-zâde Abdullah Paşa'nın icraatlerinin ve şark seferlerindeki gayretlerinin anlatıldığı 6. bâba kadar olan bölümlerde Raşid Tarihi ve bunun devamı mahiyetinde olan Küçük Çelebi-zâde İsmail Asım Efendi Tarihi'nin

[18] "… bu abd-i dâ'îlerine ecdâd-ı bezer-güvârlarının asâr u fütûhâtlerin tevârîh-i mevsûk bahâlardan cem'îyle emr-i şerîflerine binâen tetebbu' idüp…", vr.2a

[19] Kadı-zâdeliler Vak'asının zikri bahsinde bu usulün tercîh edildiği görülmektedir. vr. 5b-9b

kullanıldığı görülmektedir. 7. bâbda ise eserin yazılmasını isteyen, Hâfız Ahmed Paşa'nın Avusturya cephesindeki fütûhatleri anlatılırken müellifin kendi gözlemlerini kullandığı anlaşılmaktadır.

Behcetî eserini yazarken kullandığı kaynakları zikretmekten de kaçınmamıştır.[20]

Na'imâ'dan birebir nakle örnek:

(Behcetî, vr. 47b)	(Na'îmâ, c.: 6 , s.370.)
Vekāyi'-i Sene Tis'a ve Sittîn ve Elf	**Vekāyi'-i Sene Tis'a ve Sittîn ve Elf**
Âmeden Sadr-ı A'zam Be-Rikâb-ı Hümâyûn ve Avdet-i Pâdişâh-ı Âlem-Penâh Ez-Edirne	**Âmeden Sadr-ı A'zam Be-Rikâb-ı Hümâyûn ve Avdet-i Pâdişâh-ı Âlem-Penâh Ez-Edirne Be-Âsitâne**
Mukaddemâ zikr olındığı üzre sadr-ı a'zam da'vet-i isti'câl içün hatt-ı hümâyûn gönderilmişidi. İstanbul'a azîmet-i hümâyûn mukarrer olup mâh-ı Muharrem'in üçinci güni tuğ-ı pür-fürûg çıkup beşinci pençşenbih güni otağ-ı hümâyûn Solak Çeşmesi dibine nasb olındı. Sadr-ı a'zam dahî fermân-ı şehriyârî üzre Yanova fethinden sonra ol câniblerde ârâm itmeyüp ağırlığı gerüden gelmek üzre alıkoyup kendüler	Mukaddemâ zikr olındığı üzre sadr-ı a'zamı da'vet ve isti'câl içün hatt-ı hümâyûn gönderilmişidi. İstanbul'a avdet-i hümâyûn mukarrer olup mâh-ı Muharrem'in üçinci güni tuğ-ı pür-fürûg çıkup beşinci pençşenbih güni otağ-ı hümâyûn Solak Çeşmesi kurbüne nasb olındı. Sadr-ı a'zam dahî fermân-ı şehriyârî üzre Yanova fethinden sonra ol câniblerde ârâm itmeyüp ağırlığı gerüden gelmek üzre alıkoyup kendüler

[20] "Li-hamd tamâm oldı Na'îmâ'nın bu esnâda makālâtı
Şürû' olındı Raşid cildine hoşdır ibârâtı
Sezâdır Köprili ensâbını başka kitâb itmek
Ki anlar dîn u devlete çok itdiler fütûhâtı
Tevârîh-âşinâya cümle-i vak'anüvîsâna
Vire dâreynde izzet Behcetî'nin bu hâcâtı" Vr. 74b;
"Tafsîl-ı mevâddleri her birinin Raşid Efendi'nin târîhinin cild-i evvellinde mebsûden mezkûrdır. Murâd idenler andan istifâde eylesün." vr. 181b
"…Tafsîl-i mevâdd murâd idenler Raşid Târîhine mürâca'at eylesün…".vr. 182a.

asâkir-i mansûre ile ber-vech-i müsâre‘at rikâb-ı hümâyûna ric‘at idüp Yanova altından yiğirminci güninde gelüp mâh-ı Muharrem’in on dördinci güni Edirne’ye dâhil ve dâmen-bûs-ı şehriyârî teşrîfine nâil olup semmûr kürkli hil‘at-ı fâhire ile mahzar-ı iltifât ve ikrâm buyurıldı. İrtesi ki Muharrem’in on beşinci Bazar günidir. Acîb ü garîb mu‘allâ bâr-gâh-ı vâlâlarına şeref-nüzûl buyurdılar.

asker-i mansûre ile ber-vech-i müsâre‘at rikâb-ı hümâyûna ric‘at idüp ve Yanova altından yiğirminci güninde gelüp mâh-ı Muharrem’in on dördinci güni Edirne’ye dâhil ve dâmen-bûs-ı şehriyârî teşerrüfine nâil olup semmûr kürkli hil‘at-ı fâhire ile mahzar-ı iltifât ve ikrâm buyurıldı. İrtesi ki Muharrem’in on beşinci Bazar günidir. Acîb alaylar tertîb olunup şevketlü pâdişâh hazretleri kemâl izzet-i şân ve celâlet kadr ü kevkebe-i ünvân otağ-ı mu‘allâ bâr-gâh-ı vâlâlarına şeref-nüzûl buyurdılar.

(Behcetî, vr. 57b-58a)

Vak‘a-ı Şam

Sâir serhadd-i mansûreye kānûn-ı kadîm-i Osmânî üzere üç senede bir nöbetçi nâmıyla birkaç oda yeniçeri irsâl olına geldüği üzre Şam’a dahî gönderilmek kānûn iken erkân-ı devlet ihmâliyle birkaç zamân ferâmûş olmağla ol tarafdan yerli kulı nâmıyla defter kayd olunup mevâcibleri Şam hazînesinden ta‘yîn olınmışidi. Ancak ağaları Âsitâne-i sa‘âdet tarafından nasb olunurdı. Menâfi‘ vilâyet-i istî‘âb iderek kuvvet peydâ idüp tasallut-ı istîlâları bir mertebeye varmış idi ki umûr-ı maslahatlarına hükkâmı müdâhale itdirmeyüp Âsitâne tarafından tevcîh olına gelen hidmetleri zor ile kendüler zabt idüp mâl-ı pâdişâhî edâsına parmak hesâbı gösterüp noksân hazîneye bâ‘is olmışlaridi. Vali-i vilâyet olanlar mezbûrların şerr ü şevrinden ihtirâz itmekle rüsûmât ve mahsûlât ve sâir âide-i ber-vech-i kānûn öşr-i âşiriyle kanâ‘at idüp anlara şeref rû vali-i hükûmet itmek emr-i muhâlidi. Def‘ ü ref‘lerine şürû‘ bir fitneye

(Na‘imâ, c.: 6, s.:396)

Vak‘a-ı Şam

Sâir serhadd-i mansûreye kānûn-ı kadîm-i Osmânî üzere üç senede bir nöbetçi nâmıyla birkaç oda yeniçeri irsâl olına geldüği üzre Şam’a dahî gönderilmek kānûn iken erkân-ı devlet ihmâliyle birkaç zamân ferâmûş olınmağla ol tarafdan yerli kulı nâmıyla deftere kayd olunup mevâcibleri Şam hazînesinden ta‘yîn olınmışidi. Ancak ağaları Âsitâne-i sa‘âdet tarafından nasb olunurdı. Menâfi‘ vilâyet-i istî‘âb iderek kuvvet peydâ idüp tasallut-ı istîlâları bir mertebeye varmış idi ki umûr-ı maslahatlarına hükkâmı müdâhale itdirmeyüp Âsitâne tarafından tevcîh olına gelen hidmetleri zor bazû ile kendüler zabt idüp mâl-ı mîrî edâsına parmak hesâbı gösterüp noksân hazîneye bâ‘is olmışlaridi. Vali-i vilâyet olanlar mezbûrların şerr ü şevrinden ihtirâz itmekle rüsûmât ve mahsûlât ve sâir âide-i kānûnın öşr-i âşiri ile kanâ‘at idüp anlara şeref rû itmeyan vali-i hükûmet itmek emr-i muhâlidi. Def‘ ü ref‘lerine şürû‘ bir fitneye

mü'eddâ olmasun içün tedârik-i ahvâllerine vükelâ-yi devlet cür'et idemediklerinden tuğyânları yevmen fe yevmen mütezâyid olup istedikleri gibi atup tutup Abaza Hasan Paşa gāilesi ber-taraf oldıkdan sonra mezkûrların ahvâllerine takayyüd lâzım gelmeğin Âsitâne-i devletden mükemmel beş oda nöbetçi ta'yîn ve irsâl olunup yerli kulı nâmıyla olanlar Tayyar-oğlı ile sefere me'mûr iken itâ'at ve fermân itmeyüp (58a) şakī ile cem'iyetde olanlar kolluk defterlerinden ihrâc olındıkdan sonra Şam'da sâkin olmayup celâ-yi evtân ideler. Muhâlefet iderler ise katl olınmaları fermân buyurılmışidi.

mü'eddâ olmasun içün tedârik-i ahvâllerine vükelâ-yi devlet cür'et idemediklerinden tuğyânları yevmen fe yevmen mütezâyid olup istedikleri gibi atup tutmakda idiler. Abaza Hasan Paşa gāilesi ber-taraf oldıkdan sonra mezkûrların ahvâliyle takayyüd lâzım gelmeğin Asitâne-i devletden mükemmel beş oda nöbetçi yeniçeri ta'yîn ve irsâl olunup yerli kulı nâmıyla olanlar Tayyar-oğlı ile gitmeğe me'mûr iken itâ'at ve fermân itmeyüp şakī-i mezbûr ile cem'iyetde olanlar kolluk defterinden ihrâc olındıkdan sonra Şam'da sâkin olmayup celâ-yi vatan ideler. Muhâlefet iderler ise katl olınmaları fermân buyurılmışidi.

Raşid'den birebir nakle örnek:

(Behcetî,vr. 95a-95b)

Vekāyi'-i Sene Hamsîn ve Seb'în ve Elf

Muhârebe-i Mukaddime-i Leşker-i İslâm Be-Küffâr

Bin yetmiş beş senesi mâh-ı Muharrem'inin yiğirmi ikinci güni

(Raşid, s.:76-77)

Vekāyi'-i Sene Hamse ve Seb'în ve Elf

Muhârebe-i Mukaddime-i Leşker-i İslâm Be-Küffâr

Mâh-ı Muharrem'inin ikinci güni Eğirdar altından göçilüp irtesi Rab'a Nehri

Eğirdar altından göçilüp (95b) irtesi gün Rab'a Nehri kenârına mukīm olınmak üzre tasmîm olınmağın ilerüye gönderilen Gürci Mehmed Paşa ve İsmail Paşa ve Kaplan Paşa gider iken asker-i İslâm çerhacılarına zu'm-ı fâsidlerince îsâl kesr ü hezîmet içün kemîn gîr-i azîmet olan dört beş yüz kadar keferenin üzerlerine uğrayup tarafeynden muhârebe vukū'ından sonra melâ'în iki yüz yiğirmi nefer ser-dâde-i şemşîr tedmîr ve bâkīsi pey siper güzîr-gâh firâr oldılar.

(Behcetî,vr.108a-108b)

Hil'at-ı Be-Cânib-i Serdâr-ı Ekrem Fazıl Ahmed Paşa

İki seneden beri Girid Cezire[sinde] vâkı' Kandiye Kal'ası muhâsarasıyla iştiğāl üzre olan serdâr-ı zafer-medâr bâis-i tezâyüd kadr u i'tibâr olmak için mâh-ı mezbûrın yiğirmi yedinci güni avâtıf-ı aliyye-i mülûkâneden iki sevb hil'at-ı fâhire-i (108b) mülûkâne ve bir murassa' şemşir-i cihângîr ve bir mücevher hançer ihsân buyurıldı. Musâhib-i Şehriyârî Yusuf Ağa nâmzed-i hıdmet îsâl ve envâ'-ı mu'âmelât ve mulâtefet meşhûnı mutazammın bir hatt-ı şerîf irsâl olındı.

kenârına tahyîm olınmak üzre tasmîm olınmağın ilerüye gönderilen Gürci Mehmed Paşa ve İsmail Paşa ve Kaplan Paşa asker-i İslâm çerhacılarına zu'm-ı fâsidlerince îsâl kesr ü hezîmet içün kemîn gîr-i azîmet olan dört beş yüz kadar küffâr-ı hâksârın üzerlerine uğrayup tarafeynden muhârebe vukū'ından sonra melâ'în-i hâsirînden iki yüz yiğirmi neferi ser-dâde-i şemşîr kahr u tedmîr ve bâkīsi pey siper güzîr-gâh firâr oldılar.

(Raşid, s.157)

İrsâl-i Hil'at-ı Be-Cânib-i Hazret-i Serdâr-ı Ekrem

İki seneden beri Girid Cezиresinde vâkı' Kandiye Kal'ası muhâsarasıyla derkâr-ı maslahat girüdâr olan serdâr-ı zafer-medâra bâ'is-i tezâyüd kadr u i'tibâr olmağiçün mâh-ı merkūmın yiğirmi yedinci güni avâtıf-ı aliyye-i mülûkâneden iki sevb hil'at-ı fâhire-i mülûkâne ve bir murassa' şemşir-i cihângîr ve bir mücevher hançer ihsân buyurılup Musâhib-i Şehriyârî Yusuf Ağa nâmzed-i hıdmet îsâl ve envâ'-ı mu'âmelât ve mulâtefet meşhûnı mutazammın bir hatt-ı şerîf irsâl kılındı.

(Behcetî, vr.141a-141b)

Âmeden Haber-i Nakz ve İsyân-ı Kefere-i Leh

Mukaddemâ Leh kralına tâbi‘ Sarıkamış nâm tâife-i şehinşâh-ı enâm devlet ve ikbâl ile Yenişehr’e meks üzre iken dergâh-ı inâyet-i mülûkâneye ilticâ ve Leh tarafından ve Tatar tarafından kendülere ta‘arruz olınmayup iktizâ itdikde Rûm[ili] câniblerine sefer[e] gelmek şartıyla üzerlerine beğ olan Duroşenko nâm kâfire tabl u alem (141b) ihsân olınmasına recâ itmeleriyle müsâ‘ade-i hümâyûn buyurılmışidi. Birâz müddet mürûrında Kırım Hânı Adil Giray Hân dahi kendi sû-i tedbîrinden nâşî Putakalı tâifesine yine kendi cinslerinden Hanenka nâmında bir kâfiri başka beğ nasb idüp mâbeynlerinde ihtilâl ve adâvet bâdî olıcak Leh keferesi dahi himâye-i şehinşâhî olan Duraşenko’ya ve ana tâbi‘ olan Kazak tâifesine tecâvüz ve ta‘addîden hâlî olmadığı ma‘rûz rikâb-ı müstetâb oldıkda bu ihtilâl husûsına bâ‘is olan Adil Giray Hân azl ile mücâzât ve Leh kralına dahi zîr-i sâye-i himâye-i pâdişâhîde olanlara ta‘addiden fârig olmak tavsıyyesini mutazammın nâme irsâliyle merâsim nush ü tahzîre mürâ‘ât olındı.

(Raşid,s.255)

Âmeden Haber-i İsyân ve Nakz-ı Ahd-i Kefere-i Leh

Mukaddemâ Leh kralına tâbi‘ olan Sarıkamış nâm tâife-i şehinşâh-ı enâm devlet ve ikbâl ile Yenişehr’de meks ü ârâm üzre iken dergâh-ı inâyet-i mülûkâneye ilticâ ve Leh tarafından ve Tatar tarafından kendülere ta‘arruz olınmayup iktizâ itdikde Rûmili câniblerine sefere gelmek şartıyla üzerlerine beğ olan Duroşenko nâm kâfire tabl u alem ihsân olınmasın recâ itmeleriyle müsâ‘ade-i hümâyûn buyurılmışidi. Birâz vakt mürûrında Kırım Hânı Adil Giray Hân dahi kendi sû-i tedbîrinden nâşî Putakalı tâifesine yine kendü cinslerinden Hanenka nâmında bir kâfiri başka beğ nasb idüp mâbeynlerinde ihtilâl ve hudûsuna bâdî oldığı Leh keferesi dâhil himâ-yi himâyet-i şehinşâhî olan Duraşenko’ya ve ana tâbi‘ olan Kazak tâifesine tecâvüz ve ta‘addîden hâlî olmadığı ma‘rûz rikâb-ı müstetâb oldıkda bu ihtilâl vukū‘ına bâ‘is olan Adil Giray Hân’ı azl ile mücâzât ve Leh kralına dahi zîr-i sâye-i himâye-i pâdişâhîde olanlara ta‘addîden fârig olmak tavsıyyesini mutazammın nâme irsâl ve merâsim nush ü tahzîre

mürâ‘ât olındı.

Raşid'den özetlenerek alınan nakle örnek:

(Behcetî,vr.142b-143b)

Terceme-i Nâme

Ba‘de'l-elkāb birkaç ay mukadem çavuş kulları ile irsâl buyurılan hümâyûnlarından yine isyân iden Duroşenko Kazağı taht-ı himâyet-i hümâyûnınıza kabûl buyurup sancağ-ı pâdişâhî ve hil‘at-ı fâhire ile kendini ve ana tâbi‘ olan Kazakları ve sâkin oldıkları Ukrayna nâm memleketi güyâ ki kendileri ihtiyârları ile Âsitâne-i sa‘âdetinize itâ‘at eylemiş gibi ra‘iyyetinizden add buyurup kullığını bildirmiş sizü geçen senede güz eyyâmında serhadd-ı mezbûrede olan ba‘zı kılâ‘ ve palankalarımız muhâfazası içün ve Akkirman Tatarı'nın ta‘addileri def‘ ve men‘ itmek içün irsâl eylediniz (143a) bir mikdâr asker sebebiyle sulh u salâha ve ahd u peymâna muhâlif iş işlediniz deyü ol bahârda sizin vilâyetiniz üzerine askerim ile varırım deyü buyurmış siz bizim selefimiz olanlar dahi Âsitâne-i sa‘âdet-medârınız ile olan sulh u salâh ile ne mertebe ri‘âyet ve rağbet eylemişizdir. Cümle âleme zâhirdir.Ve memâlik-i mahrûsenize Kazak eşkiyâsı

(Raşid, s.261-263)

Terceme-i Nâme-i Leh

Ba‘de'l-elkāb birkaç aydan mukaddem çavuş kullarıyla irsâl buyurılan nâme-i hümâyûnlarında bize isyân iden Duroşenko Kazağı taht-ı himâye-i hümâyûnınıza kabûl buyurup sancağ-ı pâdişâhî ve hil‘at-ı fâhire ile kendüyi ve ana tâbi‘ olan Kazakları ve sâkin oldıkları Ukrayna nâm memleketi güyâ ki kendüleri ihtiyârları ile Âsitâne-i sa‘âdetinize itâ‘at eylemiş gibi ra‘iyyetinizden buyurdığınızı bildirmiş sizü geçen senede güz faslı eyyâmında serhadd-ı mezbûrede olan ba‘zı kılâ‘ ve palankamız muhâfazası içün ve Akkirman Tatarı'nın ta‘addilerini def‘ ve men‘ eylemek içün irsâl eyledimiz bir mikdâr asker sebebiyle sulh u salâha ve ahd u peymâna muhâlif iş işlediniz deyü ol bahârda sizin vilâyetiniz üzerine asker ile varırım deyü buyurmış siz bizim selefimiz olanlar dahi Âsitâne-i sa‘âdet-medârınız ile olan sulh u salâh ile ne mertebe ri‘âyet ve rağbet

Karadeniz'den çıkup dahl itmekle dahl itmek içün geçmiş zahmetlerimiz ukalâ yanında âşikâredir. Ol ecilden Kazak eşkiyâsının birkaç hatmânlarının hakkından geldiğimizden mâ'adâ Kazak memleketinin içinde müceddeden kal'a ve palanka yapup ve içine Leh askeri koyup ve buna göre niçe zahmetler çeküp memâlik-i İslâmiyyeye beher senede tecâvüz eylediklerin men' ü def' itmeğle sa'y u vakt eylediniz sebebiyle Kazak eşkiyâsının intifâ' eyledikleri mâdde men' olunup eşkiyâlık kapuları kendülere sedd olınmağla bize isyân idüp gâh Tatar imdâdı ile gâh Moskov i'ânetiyle kendülerin kurtarmağa sa'y idüp bu ana gelince iş bu hâl üzre hareket eylemişlerdir. Hâlâ ki yanımızda olan şurût-ı sulh u salâh taraf-ı hümâyûnların ziyâde tarafımızdan ri'âyet ve rağbet olınmışdır. Zîrâ Tatar tâifesi Kazak eşkiyâsıyla ma'an Duroşenko zuhûrından mukaddem niçe def'a vilâyetimizi urup âkıbet Duroşenko imdâdı bahânesiyle yine vilâyetlerimizin serhaddleri birkaç def'a urıldıkdan sonra mülk-i mevrûsımız olan Ukrayna memleketini kendü memleketimizdir deyü Duroşenko kendi ra'iyyetimizden alup memleketi bir âhara virmeğe bir re'âyâ eşkiyâsının ne liyâkatı vardır ki husûsâ Duroşenko adıyla bir şakî ve denî mel'undır ki yüzinden hicâb perdesi kalkup bundan akdem Moskova eylemişlerdir. Cümle âleme zâhirdir. Ve memâlik-i mahrûsenize Kazak eşkiyâsı Karadeniz'den çıkup dahl eylemeleri içün geçmiş zahmetlerimiz ukalâ yanında âşikâredir. Ol ecilden Kazak eşkiyâsının birkaç hatmânlarının hakkından geldiğimizden mâ'adâ Kazak memleketinin içinde müceddeden kal'a ve palanka yapup ve içine Leh askeri koyup ve buna göre niçe zahmetler çeküp memâlik-i İslâmiyyeye beher senede tecâvüz eylediklerin men' ü def' eylemeğe sa'y u vakt eylediniz sebebiyle Kazak eşkiyâsının intifâ' eyledikleri mâdde men' olunup eşkiyâlık kapuları kendülere sedd olınmağla bize isyân idüp gâh Tatar imdâdıyla ve gâh Moskov i'ânetiyle kendülerin kurtarmağa sa'y idüp bu ana gelince iş bu hâl üzre hareket eylemişlerdir. Hâlâ ki yanımızda olan şurût-ı sulh u salâha taraf-ı hümâyûnınızdan ziyâde tarafımızdan ri'âyet ve rağbet olınmışdır. Zîrâ Tatar tâifesi Kazak eşkiyâsıyla ma'an Duroşenko zuhûrından mukaddem niçe def'a vilâyetimizi urup âkıbet Duroşenko imdâdı bahânesiyle yine vilâyetlerimizin serhaddleri birkaç def'a urıldıkdan sonra mülk-i mevrûsımız olan Ukrayna memleketi

tâbi‘ olup lâkin cümlesi bilindikden sonra anlardan redd olunup bizim dostlığımıza rağbet eylemişdir. Zîrâ Elhamdüli’llâhi te‘âlâ beyne’l-mülûk ahd ü peymânımızda sâbit-kadem oldığımız zâhirdir deyü ahvâlın tafsîli içün tarafımızdan ilçi ta‘yîn idüp rikâb-ı hümâyûnınıza göndereceğüz Duroşenko ve ana tâbi‘ olan Kazakları kendi hâlleri üzre koyup rencîde itmemiz mâdâm ki ol mükâleme ile her hâlleri söyleşilüp dostâne müzâkere olunup mâni‘ olanlar men‘ ü def‘ olına. Me’mûlimiz budır ki cenâb-ı hümâyûndan dahi bilâ mûceb hukūk-ı (143b) kadîmden olan ahd ü peymâna muhâlefet ve şerâit-i sulh u salâha muğāyîr nakz-ı ahd tarafınızdan zuhûr etmeye. Allâh’u Te‘âla hazretleri ve müşâhede olınmış âdet-i cemîlesidir ki bu makūlelerin hakkından gelür bâkī ömr ü devletleri pâyidâr bâd mektûb-ı mesfûrın tercemesi rikâb-ı hümayûna vâsıl ve mazmûnına itlâ‘ hâsıl olup lâkin taraf-ı hümâyûndan tekrâr bu def‘a dahi nâme-i hümâyûn tahrîr buyırılmak münâsib görilmekle cânib-i sadr-ı a‘zamîden kral-ı mesfûrın vekîline cevâb yazılmak re’y ü tedbîr ve derûnında bu vech üzre ilzâm-ı kelimât tahrîr olındı.

kendü memleketimizdir deyü buyurmış siz siz hakīkat budır ki Ukrayna bizim ırsla intikāl itmiş memleketimizdir. Duroşenko kendi ra‘iyyetimizdir. Ve bu kadar seneden berü Allâhu te‘âlânın rızâ-yı şerîfi ile irsen intikāl iden memleketi hükûmetimizden alup âhara virmeğe bir re‘âyâ eşkiyâsının ne liyâkatı vardır. Husûsâ Duroşenko gibi bir şakî ve denî mel‘un ki yüzinden hicâb perdesi kalkup bundan akdem Moskova tâbi‘ olup lâkin hîlesi ve kizbini bidikden sonra anlardan redd olunup bizim dostlığımıza ri‘âyet eylemişdir. Zîrâ Elhamdüli’llâhi te‘âlâ beyne’l-mülûk ahd ü peymânımızda sâbit-kadem oldığımız zâhirdir ve bu ahvâlın tafsîli içün tarafımızdan ilçi ta‘yîn idüp rikâb-ı hümâyûnlarına göndererecegiz Duroşenko ve ana tâbi‘ olan Kazakları kendü hâlleri üzre koyup rencîde itmemiz mâdâm ki ol mükâleme ile her ahvâlleri söyleşüp dostâne müzâkere olunup mâni‘ olanlar men‘ ü ref‘ olına. Me’mûlimiz budır ki cânib-i hümâyûndan dahi bilâ mûceb hukūk-ı kadîmeden olan ahd ü peymâna muhâlif ve şerâit-i sulh u salâha muğāyîr nakz-ı ahd tarafınızdan zuhûr itmeye. Zirâ Allâh’u Te‘âla hazretlerinin ve müşâhede olınmış âdet-i cemîlesidir ki bu makūlelerin

hakkından gelür bâkī ömr ü devletleri pâyidâr bâd mektûb-ı mesfûrın terceme-i mezkûresi rikâb-ı hümayûna vâsıl ve mazmûnına itlâ‘ hâsıl olup lâkin taraf-ı hümâyûndan tekrâr bu def‘a dahi nâme-i hümâyûn tahrîr buyırılmak münâsib görilmemekle cânib-i sadr-ı a‘zamîden kral-ı mesfûrın baş vekîline cevâb yazılmak re’y ü tedbîr ve derûnında bu vech üzre ilzâmı kelimât tahrîr olındı.

Küçük Çelebi-zâde İsmail Asım Efendi’den özetle alınan nakle örnekler:

(Behcetî, vr.193b-194a)

Mukaddemâ tahrîr olındığı üzre Köprili-zâde Vezîr-i Mükerrem Abdullah Paşa hazretleri sene-i âtiyede memleket-i merkūme teshîrine var kuvveti bâzûya getürüp ma‘iyyetlerine me’mûr olan Tasuc havâlîsinde kışlayan asker-i İslâm ve Rakka valisi Osman Paşa eyâletiyle ve kapu halkıyla ve altı yüz levendât ile Hoy Mutasarrıfı Vezîr İbrahim Paşa ve Adana valisi Boğazlıyanlı oğlı Mehmed Paşa’nın mütesellimi bin nefer süvârî ve beş yüz (194a) nefer piyâde levendât ve İçil Mutasarrıfı Selim Paşa’nın üç yüz nefer süvârî levendât ve Arabgir Mutasarrıfı

(Küçük Çelebi-zâde İsmail, vr.69b)

Mukaddemâ tahrîr ve beyân olındığı üzre Tebriz’e me’mûr olan Van valisi Köprili-zâde Abdullah Paşa’nın bî-dest-mâye-i fevz u nusret kufûl ve avdeti ve Revâfizi bî-îmân bed-peymânın akvâl-i kâzibelerine i‘timâd ile gaflet ve i‘dâm-ı sufûf ve âtiyede memleket-i merkūme teshîrine var kuvveti bâzûya getürüp ve irgām-ı unûf düşmana kifâyet idecek mikdârı asker ta‘yîn olınmasına adem-i mürâca‘atden nâşî olup lâkin müşârün-ileyh memleket-i merkūmenin tarîk-i feth ü teshîrine âşinâ ve bu def‘a miyân-ı câna şedd-i nitâk gayret ve bezl-i nakdîne-i

Ahmed Paşa'nın elli süvârî levendâtı ve Yenişehr Mutasarrıfı Ca'fer Beğ'in elli süvârî levendâtı ve Kayseriyye Mutasarrıfı Mîrzâ Paşa'nın elli neferi ve Ankara Mutasarrıfı Yusuf Paşa'nın yüz elli nefer levendâtı ve müceddeden

revâne-i himmet ideceği zâhir olmağla ser-askerliği ibkā ve takrîr ve mukaddemâ ma'iyyetlerine me'mûr kılınup o Tasuc havâlîsinde meştâ-nişîn olan leşker tevfîk-i yâveri sultânînin teksîri ile bu emri-i hatîrın husûli teshîl ve tesyîr olunup ma'iyyetlerinde olan Rakka valisi Vezîr Osman Paşa'nın eyaletinden imdâd-ı seferiyyesi tahsîl ve yanında olan sekiz yüz mikdârı kapusı halkından ma'adâ mütesellimi ve mübâşir (69b) ma'rifetleriyle bin nefer piyâde levendât ve kapusı halkından ma'adâ altı yüz levendât ile Hoy sancağı mutasarrıfı vezîr İbrahim Paşa ve Adana valisi Boğazlıyanlı oğlu Mehmed Paşa'nın mütesellimi mübâşir ma'rifetiyle tahrîr eylemek üzre bin nefer süvârî ve beş yüz nefer piyâde levendât ve İçil mutasarrıfı Sun'ullâh Paşa'nın imdâd-ı seferiyyesinden dahi üç yüz piyâde levendât ve Kangırı mutasarrıfı Selim Paşa'nın imdâd-ı seferiyyesinden dahi üç yüz süvârî levendât ve Amasya mutasarrıfı Şehsuvâr-zâde Seyyid Mehmed Paşa'nın imdâd-ı seferiyyesinden yüz süvârî levendât ve Arapgir mutasarrıfı Ahmed Paşa'nın imdâd-ı seferiyyesinden elli süvârî levendât ve Kayseriyye mutasarrıfı Mirzâ Paşa'nın imdâd-ı seferiyyesinden yüz ve Ankara mutasarrıfı Yusuf Paşa'nın imdâd-ı seferiyyesinden yüz elli nefer

levendât müteselliml eri

(Behcetî, vr.194a-194b)

ve Haleb beğlerbeğisi ma‘rifetiyle Kilis tarafından bin (194b) nefer piyâde ve Anadolı sağ kolı yemîn ve yesârı bulunan kazâlarda sahîhu’l-esâmi ve çalık yeniçeri ve cenk u harbe kādir yeniçeri ve mukaddemâ bayraklar açup mütekā‘id olmış serdengeçdi ağaları ve bayrakdarları kalmamak üzre ihrâc olınmağa mübâşirler ta‘yîn ve Erzurum ve Revan semtlerini mekkârı bârgîrleri ve arabalar ile zikr olunan asâkir-i bî-pâyâna müstevfî

(Küçük Çelebi-zâde İsmail, vr.69b)

Ve Haleb Beğlerbeğisi ma‘rifetiyle Kilis tarafından bin nefer piyâde ve Anadolı’nın sağ kolı ve yemîn ve yesârında vâkı‘ kazâlarda mukīm sahîhü’l-esâmî ve çalık yeniçeriler ve cenk ü harbe kādîr yeniçeri mukaddemâ bayrak açup tekā‘üd olmış serdengeçdi ağaları ve bayrakdarlarından ferd-i vâhid kalmamak üzre hanelerinden ihrâc ve tesyîre mukaddem ve kâr-güzâr mübâşirler ta‘yîn ve taraf taraf neşr-i menâşîr ve Erzurum ve Van semtlerinden mekkâri bârgîrler ve arabalar ile zikr olunan asâkir-i bî-pâyâna müstevfî

Na‘îmâ ve Raşid’den yapılan nakillere örnekler:

(Behcetî, vr.20b)

Ol gice bir filika mezbûr kalyonı ihrâk-i bi’n-nâr eyledi.

(Na‘imâ, s.286)

Ol gice bir filika gelüp mezbûr kalyonı ihrâk-i bi’n-nâr eyledi.

(Behcetî, vr.21a)	(Na‘imâ, s.287)
Tobhâneli Sipâhi-zâde Mehmed Kapudân meydânda sâbit olmayup	Tobhâneli Sipâhi-zâde Mehmed Kapudân meydân-ı cenkde sâbit-i kadem olmayup

Nakillerde yapılan hatalara örnek:

(Behcetî, vr.23b)	(Na‘imâ, s.294)
şâyeste bir amel-i şâyestedir. Amel-i mebrûr	şâyeste bir amel-i nâ-bestedir. Amel-i mebrûr
(Behcetî, vr.24a)	(Na‘imâ, s. 297)
Hazret vaktinde Kudüs-ı Şerîf’e gönderilen	Hazret-i Ömer razıya’llâhu anh vaktinde Kudüs-i Şerîf’e gönderilen
(Behcetî, vr.49a)	(Na‘imâ,s.374)
Şam mansıbı Kadri Paşa’ya Kıbleliye ve Sivas ve Karaman Çakal Paşa’ya tevcîh olunup mükemmel kapular ile Üsküdar’a	Şam mansıbı Kadri Paşa’ya ve Sivas Kıblelüye ve Karaman Çatalbaş Paşa’ya tevcîh olunup mükemmel kapularıyla Üsküdar’a geçürildi.

Bakıyye-i Ahvâl-i Eşkiyâ

Son bölümde ise müellifin kendi gözlemlerini kullandığını; Hâfız Ahmed Paşa'dan "efendimiz", "inâyetli efendimiz" gibi ifadeleri kullanarak bahsetmesinden anlamaktayız:

"Ahmed Paşa Efendimiz hazretlerinin kāim-makām-ı rikâb-ı hümâyûn oldılar." vr.199b

"… bir vezîr-i dilîre muhtâcdır deyü efendimiz Ahmed Paşa hazretlerini her vechle münâsibdir deyü muhâfaza-ı Niş'e ta'yîn olunup postın semmûr ilbâsıyla tebcîl olındı." vr. 200a

"Vidin tarafından yolda bir menzile müsâdife olındıkda devletlü efendimiz sû'âl itdikde Niş Kal'ası yed-i düşmana kesreti bugün on dört gündir deyü cevâb virdikde cümlemiz dâire-i akıldan çıkmak rütbesine varıldı." vr. 200a

METİN

Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm Fâtiha-i Sûre-i Feth-i Kadîm

Bismillahi'r-rahmâni'r-rahîm ve bihi'n-nasr ve'z-zafer

Hamd-i bî-hadd ol mübdi'-i kâr-hâne-i mevcûdat-ı cenâb ki arz u semâyı seb' tabakāt üzere icâd idüp (لتركبن طبا عن طبق)[1] kelâm-ı mu'ciz-beyân ile ibrâz eyleyüp (خلق الانسان من صلصال كا لفخر)[2] ile rûy-i zemîni tezyîn ve nev'-i beşeri mü'min ve kâfire taksîm idüp ilâ yevmi'l-haşr ve'l-karâr emr-i cihâd ile mü'mîni tekrîm eyledi. Ve tuhaf-ı hediyye-i salavât ol Refref-süvâr arsa-i arasât ve cevher-i pâk-i kâinât ve âl ü ashâb-ı zevâtü'l-cihâd ve'l-fütûhât üzerlerine olsun ki sanâdîd-i Küreyş-i bed-kîşî ve sâir kefere ve müşrîkîsi (فا قتلو المشركين كافة) emrine imtisâlen şemşîr-i hudâ-dâdler ile kahr u kam' eyleyüp hûrşîd-i nûr-i İslâm, zulmet-i küfri mahv idüp ile'l-kıyâm tâbende ve rahşende oldu. Ammâ ba'd bu abd-i dâ'î-i kalîlü'l-bıdâ'a Behcetî es-Seyyid İbrahim el-müderris fî Devleti'l-aliyyeti'l-Osmâniyye, Sülâle-i Köprili'den Nu'mân Paşa es-sadrü'l-a'zamü's-sâbık hazretlerinin necl-i necîb-i gevher-i girân-kadrleri, sa'âdet ü devlet-pîşe Nâsıre'd-dîn ve'd-Düvele

[1] İnşikāk Sûresi;19
[2] Rahman Sûresi;14

Ebû'l-Hayr Kāim-makām Ahmed Paşa el-vezîrü's-sânî hazretlerine imâm olup âvân-ı tufûliyyetimde ilâ hazâ'l-ân ömr-i girân-kadrım ulûm-ı nâfı'a ve gayr-i nâfı'aya bezl idüp Devlet-i Âl-i Osmân ulemâsından her biri bir âkara muvaffak olup bu fakīr dahi hânedân-ı izz ü izzete dûdmân-ı Âl-i Osmân âlem-güşâ Sultânü'l-Hâfıkayn ve Hâdimü'l-Harameynü'ş-Şerifeyn es-Sultânü'l-Gāzî Mahmûd Hân ibnü's-Sultânü'l-Gāzî Mustafa Hân ibnü's-Sultânü'l-Gāzî Mehmed Hân eyyedehumu'llâhi te'âlâ devletehum bi'n-nasr ve's-sebât ilâ yevmü'l-arasât hazretlerinin vüzerâlarından sülâle-i pâk-ı silsiletü'z-zeheb ve'l-idrâk ünvânıyla mu'anven olan merhûm ve mağfûrün-leh Köprili ırkı matla'larından ilâ haze'l-ân dîn ü Devlet-i aliyye'ye bi-hulûsu'l-canân hıdmet-i celîleleri sebkat idüp ebû'n-nasr ve'l-fütûh olup ve silsile-i vezâret hânedânlarından inkısâm bulmayup el-âlimü'l-kâmilü'l-Vezîrü's-Sânî Ahmed Paşa ibnü'l-Vezîrü'l-allâmetü'z-zamân Ferîdu'd-devrân Nu'mân Paşa es-Sadrü'l-a'zamü's-sâbık ibnü'l-Vezîrü'l-âlimü't-tahrîrü'l-muhaddisü'l-musaddar bi-sadri eş-Şehîd Mustafa Paşa es-Sadrü'l-a'zamü's-sâbık ibnü'l-Vezîrü'l-mü'eyyed Mehmed Paşa es-Sadrü'l-a'zami el-Köprili rahmetu'llâhi te'âlâ aleyhim ecma'în. Bu me'âdin-i girân-kadrın içinden melekiyyü'ş-şiyem inâyetli Ahmed Paşa Efendimiz Hazretleri zâtında câmi'ü'l-kemâlât ve fünûn-i şettâda mâhir ve umûr-ı cihâd ve hâriciyyede bâhir **(2a)** oldığından mâ'adâ fenn-i tevârîh ve coğrafyada yed-i tûlâsı olmağla bu abd-i dâ'îlerine ecdâd-ı büzürgvârlarının asâr u fütûhâtlerin tevârîh-i mevsûk-bahâlardan cem'ile emr-i şerîflerine binâ'en tetebbu' idüp ecille-i celîleye sebt ve inâyetli efendimizin bulındığı serhaddlerde bâ-husûs Nemçe keferesi ile bağteten nakz-ı ahd idüp kal'a-i Niş'i aldıkdan sonra esnâ-i herc ü mercde taraf-ı Devlet-i aliyye'den dört yüz kapusı halkıyla me'mûr oldukda menzil ile varup zamân-ı kalîlde Sofya'dan techîz-i asâkir idüp ve Rağman Boğazında Şehrköyi'nde Mustafa Paşa Palankası'nda ve feth-i Niş'de ve otuz bir aded palankalar teshîrinde mu'ayyenimiz olup müşâhedemiz olan keyfiyyât-ı garîbiyyeleri ve bu ırk-ı pâkin âsâr-ı cihâd u fütûhâtları sâir mücâhidîne mukāyese olınmayup Allâhü te'âlâ hazretleri hârikü'l-âde ba'zı umûr-ı müstahsen ve müsta'cebe yedlerinden zuhûr itmekle mustakıllen bir risâle intihâb ve ihrâ' idüp ismine ***Silsiletü'l-Âsafiyyeti Fî Devleti'l-Hâkāniyyeti'l-Osmâniyye*** deyü tesmiye eyledim. Sâhibü'l-âsâr ve'l-fütûhât vüzerâ-i vüs'atde sülâle-i Köprili zevâtü's-sebâtdan aleyhim rahimehu Hâlikü'l-kâ'inât Devlet-i Osmâniyye'de me'âdin-i şecâ'atdan her biri, kimi taraf-ı şarkda ve kimi taraf-ı garbda düşman-i dînden ahz-i intikām ve i'lâ-i kelimetu'llâh ve'l-İslâm itmeleri ile yedi bâb üzere ahvâlleri tertîb olundı.

Bâb-ı Evvel: Ahvâlü'l-Vezîr Köprili Mehmed Paşa el-Mü'eyyid es-Sadrü'l-a'zamü'l-esbak.

Bâb-ı Sânî: Ahvâlü'l-Vezîr Fâzılü'l-Hâfızü't-Tahrîr el-Fâzıl Ahmed Paşa ibn Mehmed Paşa es-Sadrü'l-a'zamü's-sâbık

Bâb-ı Sâlis: Ahvâlü'l-Vezîr el-Âlimü'l-Fâzılü'l-Muhaddisü'l-Müeyyedü'l-Musaddar bi-Sadrü'ş-Şehîd Mustafa Paşa ibn Mehmed Paşa es-Sadrü'l-A'zamü's-sâbık

Bâb-ı Râbi': Ahvâlü'l-Vezîrü'l-A'zamü's-sâbık Hüseyin Paşa ibn Zâde-i Köprili Mehmed Paşa

Bâb-ı Hâmis: Ahvâlü'l-Vezîrü't-Takīyyü'n-Nakī Nu'mânü's-Sânî Nu'mân Paşa es-Sadrü'l-A'zam ibnü'ş-Şehîd Mustafa Paşa

Bâb-ı Sâdis: Ahvâlü'l-Vezîr Abdullah Paşa el-Âlimü'l-Edîbü'l-Hâfız eş-Şehîd ibnü'ş-Şehîd Mustafa Paşa

Bâb-ı Sâbi': Ahvâlü'l-Vezîr Ahmed Paşa el-Âlimü'l-Kâmilü'l-Edîbü'l-Müeyyedü'l-Vezîrü's-Sânî ibn Nu'mân Paşa es-Sadrü'l-A'zamü's-sâbık

BÂB-I EVVEL
AHVÂLÜ'L-VEZÎR KÖPRİLİ MEHMED PAŞA EL-MÜ'EYYEDÜ'S-SADRÜ'L-A'ZAMÜ'L-ESBAK RAHMETU'LLÂHİ TE'ÂLÂ ALEYH

Mevlid-i aslîsi Rûmili'nde Köpri nâm kasabadan Hasan Hüseyin ibn Mustafa Ali Alaybeği ibn nâm kimesnenin ferzendidir. Ve zevce-i merhûmesi devletli Anadolı'da Köpri nâm kasabadan olmağla ekser evkātde anda meks ü ikāmet itmişdir. Bi-hikmeti'llâh zevc u zevce cisrinden neşe't itmeleri bir emr-i acîb olup, Devlet-i aliyye'nin seyl-i tûfân ehl-i bagī ü fesâdın tugyân u iştidâdı hengâmında kuvve-i kāhire şevket-i Âl-i Osmân'a istinâdla cisr-i himmetleriyle ıyâzen bi'llâh ubûr ve selâmet bulmasına tefe'ül olındı. Hattâ ba'zı şu'arâ-i zamân ensâb-ı Köprililer hakkında inşâ itdikleri kasîdelerin beytlerinde bu mahalle habs-bân olmağla kütüb u tahrîr olındı.

Cisr-i sâz olmasaydı Köprililer seyl-i âfetten
Ubûr itmezdi kimse menzil-i maksûda râhatla

dimiştir. Köprili-i merhûm evâil-i hâlinde sarây-ı hümâyûn'a duhûl ve ibtidâ'en seferli odasında zahmet-keşîde olup biraz müddetden sonra kırklara ya'ni hâs odaya duhûl idüp **(2b)** ba'de müddet taşra çıkup ba'zı kibâr-ı devlete intisâb ile giderek şöhret-şi'âr olmağla iktisâb-ı şeref ü şân itmişidi. Osmân-zâde *Hadîkatü'l-Vüzerâ*'sında: "taşra çıkup Hüsrev Paşa'ya intisâb ve giderek hazînedârlığı şerefîyle mümtâz olundı" didiği *Na'imâ Târîhi*'nde yokdur. Gālibâ gaflete mu'ayyendir. Ve Arnavudu'l-asl didiği hatâdır. Zîrâ

Rûmili köprisi hudûd-ı Arnavud'dan değildir. Eyle kesb-i ta'ayyün eylemişdir. Hattâ enderûn-ı hümâyûnda ağaların sâbûna müzâyaka çekdiklerin Allâh ile ta'ahhüd idüp gördikde ba'de müddet mühre nâi'l ol vakt Arabistân'da olup ve Seğûr ve Amîk nâm mahalleri ihyâ eylediğinde fazla-ı evkāfından enderûn-i hümâyûna Devlet-i pâdişâhîde bu kereme nâi'l oldığına teşekküren ve teberrüken senevî yirmi otuz kantâr sâbûn ta'yîn itmişdir. İlâ hâze'l-ân Harem-i hümâyûn mütevellîleri tarafından teslîm olunur. Ve yine evkāf-ı sülüsden Haremeyn-i Şerifeyn fukarâsına senevî yiğirmi yedi kîseye bâliğ sikke-i hasene ta'yîn itmişdir. Beher sene surre emînleri yediyle vâsıl olur. Sadakatü'l-vezîr dimekle fukarâ-ı Haremeyn beyninde alem olmuşdır. Müşârün-ileyh-i merhûm Mehmed Paşa, Kara Mustafa Paşa sadâretinde muktezâ-i isti'dâd-ı nâdir-zâtına binâ'en mîr-âhûr-ı şehriyârî refî'asıyla kadr-ı âlî olup müddet-i kalîlede Rûmili pâyesiyle mîr-i mîrânlık rütbesi ihsân olunup Şam-ı şerîf ve Kudüs-ı şerîf ve Trablus eyâletlerine mutasarrıf oldı. Ve Feth-i Bağdad'da Sultân Murâd Hân Gāzî ile hıdmet-i şecî'ânesi sebkat itdiği şöhret-şi'âr olmağla altmış bir Zi'l-hicce'sinde Dârü's-sa'âdetü'ş-şerîfe Ağa'sı Süleyman Ağa vesâtetiyle mîr-i mîrândan olduğına binâ'en havâss ihsânıyla tekrîm olunmuşidi. Vezîr Gürcî Mehmed Paşa gadri ile bir hafta mürûr ve Dîvân-ı hümâyûn içün îd-ı şerîf tehni'esine varmak müyesser oldı. Ba'de'l-îd yevmi'l-Cum'a haşin şecî'ânesi hazm olınmayup Köstendil Sancağı ile devletden tekrîm olınmışidi. Ba'de'l-azl Anadolı'da mesken-i kadîmi Köpri nâm kasabaya avdet itmişidi. Bin altmış târîhi Rebî'ü'l-ûlâsında vakt-i Sultân Mehmed Hânî'de İbşir Paşa vezîrü'l-a'zam olup Âsitâne'ye gelürken Köpri kasabasında bulunup istikbâle çıkup Kütahya kurbünde buluşup ma'an İznik menziline dek gelmişidi. Ol esnâda Trablus mansıbı mahremden mahreme tevcîh olınmağla vâlîlerin ta'addîsi ve adem-i nizâm sebebi ile muhtell olup Mart ibtidâsına i'tibâr olmak üzere ahvâl-ı mîrîye ve vilâyete nizâm virmek şartıyla Trablus mansıbı Köprili Mehmed Paşa'ya tevcîh idüp hil'at-ı fâhire ilbâs idüp hemân İznik'den avdet itdirilmişidi. Sonra İbşir Paşa katl olunup Trablus mansıbından ba'de'l-istîfâ gelüp kasaba-i Köpri'de ikāmet itmişidi. Ol vaktde Boynı Yaralı Mehmed Paşa vezîr-i a'zam olup, Haleb'den gelürken Köprili Mehmed Paşa Köpri'den kalkup, sadr-ı a'zam Eskişehr'e geldikde istikbâl idüp, mazhar-ı iltifât olup ma'an İstanbul'a gelmişidi. Esnâ-i tarîkde Boynı Yaralı niçe dakāyık umûr u tedbîr-i ta'lîm idüp İstanbul'a geldikde vezîr tarafından kendülere **(3a)** ikrâm olunup, Sultân Bâyezid semtinde olan sarây-ı meşhûrede muzâyaka üzere mansıb zuhûrına mütekarrıbidi. Bu hengâmede Mi'mâr Kasım Ağa ve Sarây Hâcesi Mehmed Efendî ve Şâmî-zâde nefyden henüz gelüp, müttehidü'l-kelime dostlar olup Köprili Mehmed Paşa dahi gice ile tebdîl-i sûret Kasım Ağa hânesine da'vet ahvâl-ı âlemin ihtilâlin söyleşüp

nizâm virilmesine gayret iderleridi. Ammâ Kasım Ağa ise Köprili Mehmed Paşa'nın akl u tedbîrini mukaddem müşâhede eğlediğinden Vâlide Sultân hazretlerine medh idüp devletli efendim sultânım bir tedbîr u âkil ve umûr-dîde âdemdir. Bu ihtilâli def'e andan gayrıya isti'dâd yokdur deyü bi'd-defa'ât ta'rîf eylemişidi. Vezîr-i a'zamlar bu ta'rîfden câ-be-câ habîr olup Kasım Ağa'ya ihânet itmişleridi. Gürci Mehmed Paşa vâlide kethudâlığından azl ve mâlını müsâdere ve zindânda kanlı kuyuya vaz', sonra Kıbrıs'a nefy itmişidi. Sonra vâlide sultân himmetiyle kurtılup hânesinde oturdı. Amâ yine Köprili'nin medh u gayretin bırakmayup ta'rîfden hâlî değilidi. Hoca Mehmed Efendi ve Baltacı Karakaş vesâtetiyle Hazînedâr Solak Mehmed Ağa'ya haber uçurup anın lisânından vâlide sultân'a sevk itmekden hâlî değilidi. Şâmî-zâde dahi yek-dil ve yek-cihet olup bu esnâda Bozca Ada'yı ve civârında olan sâir adaları küffâr-ı hâksâr istîlâ itdiği istimâ' olunup vezîrin taraf-ı hilâfında bulınan sadâkat-kâr-ı dîn u devlet olan Kasım Ağa ve Hoca-zâde Mehmed Efendi ve Şâmî-zâde vâlide sultân tarafına haber gönderüp bu vezîrin elinden iş gelmez. Memâlik-i Osmâniyye elden gitdi. Âlem herc u merc ve dek-i fitne galeyâna başlayup her gûşe bir fitne ve her tarafda zorbâlar peydâ oldı. Devlet murâd iderseniz Köprili Mehmed Paşa'yı vezîr idersiniz böyle vakitde andan gayrı âdem bu emr-i düşvârın uhdesinden gelemez didiklerin ve ara yerde vesâyet ile kerrâren haberleşdiklerin Silâhdâr Ağa duyup, Vezîr-i a'zam'a gāfil olma mühr-i şerîf âhara virilmek ihtimâli vardır deyü vezîri âgâh itdikde hemân Trablusşam Köprili Mehmed Paşa'ya virilüp ale'l-acele gidesün deyü fermân itmişidi. Güyâ harçlığa müzâyakası sebebiyle kendüsi tüccârdan bir kaç kîse akçe tedârükine meşgūl olup mu'âvinler enderûn-ı hümâyûn tarafına mühr-i şerîf tahsîli içün amelde ihtimâm üzere oldılar. Bu esnâda Limni Cezîre'sinin pâ-zede-i sefîne-i a'dâ oldığı haberi gelüp âteş-i dehşet alevlenüp meclis-i meşveret fermân buyurıldı. Tekrâr câsûslar tarafından vezîre **(3b)** haberler gelüp: "Bre mühr-i şerîf bu sâ'at gider, Köprili'yi bir hâl eylesün" dimeleriyle kendi kethudâsını çağırup bu kocaya mansıb virdik gitmeyüp bunda meks idüp durmasunın sebebi nedir? Gālibâ dimâğında mühre taleb var tiz şimdi âdem gönderüp anın vücûdından ademi evlâdır didi. Kethudâsı tedbîr-i hafînin sırrın duymuş Köprili'yi def' itmek ister, lâkin maslahatın esâsı müstahkem oldığına binâ'en i'timâdı varidi. Yaykaraya vücûd virmeyüp sultânım bunı size kim ilkā eyledi. Bu söz yanlışdır, ihtirâzınız var ise bir nâm u şân sâhibinden ihtirâz idin Köprili Mehmed Paşa zarûret-i hâlinden âciz Devlet-i aliyye himmetine muhtâcdır. Her gün Vâlide Hânına tüccâr tâ'ifesine âdemi gelüp yol harclığı tedârükine sa'y içün bu kadar eylendi. Bu gün beş on kîse bulsa ahşâma kalmaz giderdi didi. Vezîr-i a'zam imdi biz beş kîse akçe virelim hemân bu gün yarın gitsün didi. Sultânım beş kîse ihsân ile yarın redd-i be-râh olmazsa bî-kâne

hakāretin var ise eyle deyüp gazabını def‘ eyledi. Ve hazînesinden beş kîse alup Köprili Paşa’ya gönderdi. Meğer maslahat dahi tamâm olmamış birkaç gün mürûr itmeden bitdi. Çûn vezîr-i a‘zamın karîn-ı sultân olan câsûsları azl râyihasın iştimâm idüp vezîri âgâh itdikleri vezîr Köprili’ye sû’-i kasd üzere olduğı taraf-ı saltanatın ma‘lûmları oldı. Müdebbirler ilkāsıyla fi‘l-i bâzgûne şeklinde bir nâzik hîle ve zarîfâne tedbîr itdiler. Mu‘înî olup kendüye nakl-ı ihbâr iden Sıddîkī Silâhdâr Mustafa Ağa’ya vezâretle Şam mansıbı ihsân olunup mâh-ı Zi’l-ka‘de’nin on altıncı güni bu sinîn semmûr ilbâs ve selefi Vezîr Hâseki Mehmed Paşa ucâleten Âsitâne’ye gelesin deyü hatt-ı hümâyûn gönderildi. Vezîr-i a‘zam ve cümle Sarây-ı âmire’de olan ve taşrada olanlar Hâseki Mehmed Paşa sadâret içün da‘vet olındığına karâr virüp Köprili Paşa’ya zann ü tahmînden fârig oldılar. Hattâ bu kadar tedbîr hakkında Müverrih Abdî Paşa gāfil olup umûrın zâhirine nazar itmeğle târîhinde yazmış ki: Hâtem-i vekâlet Hâseki Mehmed Paşa’ya virilecekidi. Lâkin Şam’dan gelmesine tevakkuf mümkin olmayup maslahat-ı vakte binâ’en Köprili Mehmed Paşa’ya tevcîh olındı dimişidi. Enderûn ağaları hâs odalular mühr-i hümâyûn yâ Hâseki Mehmed Paşa’ya ve yâhûd Kara Mustafa Paşa’ya gitdi. Anların biri olmadıkça iş bitmez deyü tarafdâr olup, harem-i hâs perverdelerinin meşhûrlarından mâ‘adâ hiç kimesnenin vezîr olmasını tecvîz itmezleridi. Anlar kendi zu‘mları üzere taglît ve iskât idüp **(4a)** maslahat netîce-pezîr olıncaya dek Köprili Mehmed Paşa zann ü tahmîn e‘âdîden tahlîs içün iş bu tedbîri olındı. Abdî Paşa bu dakīkaya mütefattın olmışlar. Vezîr-i a‘zam yeniçeri ağasıyla müttefikdir. Şâyed azl havfıyla bir nesne ihdâsına cür’et eyleye deyü bir haftadan sonra mâh-ı Zilka‘de’nin yiğirmi dördinci günü idi ki; yeniçeri ağalığı Vezîr Gürci Hüseyin Paşa’dan ref‘ olunup Mîr-âhûr-ı Evvel Sührab Mehmed Ağa’ya inâyet ve bir iki günden sonra mazhar-ı pâye-i vezâret kılındı. Sührab Mehmed Ağa ise vezîr-i a‘zamın taraf-ı hilâfında ve Köprili Paşa tarafında olanlarla dost idi. Meğer Köprili Mehmed Paşa arada tavassut iden hayr-hâhlık idenlere dimiş ki devletlü vâlide sultân efendimizin huzûrına lisânen arz olınacak birkaç husûs vardır, eğer ol şurût i‘ânet olınmak ta‘ahhüd buyurılur ise ben dahi su‘ûbetle hıdmetin edâsına ta‘ahhüd iderim deyü haber göndermişimiş. Yeniçeri ağası tebdîl olındığı ba‘de’l-asr teberdârlardan biri gelüp Köprili Paşa’yı nihânî sarây-ı âmireye dârü’s-sa‘âde ağası odasına andan önine düşüp devletli Vâlide Sultân hazretlerinin serâ-perde-i ulyâları mukābiline getürüp dâmen-bûsdan sonra pâdişâh-ı âlem-şâh hoş geldin deyü buyurdıkda devâm-ı ömr ü devlete du‘â ider. Ba‘dehû sa‘âdetlü pâdişâh hazretleri size hâtem-i sadâreti ihsân buyurmak murâd itdim. Dîn ü devlete matlûb olan hıdmetinin uhdesinden gelebilür misin deyü buyurdıklarında devletlü sultânım taraf-ı saltanat-ı aliyyeden birkaç şurût ile himmet ü inâyet buyurılur ise inşâ’a’llâhu te‘âlâ

Devlet-i pâdişâhîde her iş kemâ-yenbağī görilmek me'mûldür dedi. Ol şurût nedir buyurdılar. Müsâ'ade olunur ise arz idelim didi. Her ne arz olunur ise müsâ'ade olunur lafzı üç kere buyurdılar. Mehmed Paşa dilîrâne söze âgāz idüp, devletlü sultânım evvel: Huzûra her ne tehlîs idersem tenfîz olunup hilâfı buyurılmaya. Sâniyen: Ednâdan a'lâya varınca menâsib ve sâir tevcîhât hiçbir tarafdan sevk-i şefâ'atle bu kullarına ibrâm buyurılmaya ki Devlet-i pâdişâhî'ye enfa' olan ricâl istihdâma kābil ola. Zîrâ (الآفة تتولد من الشفاعة) mefhûmınca cümle ihtilâlın sebebi şefâ'at-ı nâ-ma'kūldır. Sâlisen: Vüzerâ ve vükelâdan birini mâlına yâ hüsn-i i'tikādına binâ'en garîm ve şerîk makāmına vaz' idüp bu kullarının istiklâline halel virilmeye. Râbi'ân: Bu kulları hakkında ashâb-ı agrâz olan münâfıkīne ruhsat-ı kelâm virilmeye. Zîrâ cümle âlem-i devletden hisse-mend olmak ister âlemi irzâ' mümkin değildir. Ol cihetden bu makām sâhibine **(4b)** hussâd ve husemâ çokdır. Hücûm-i nâssı kat' ü fesâdı def' itmeğe ve müsâvî kapûsını sedd itmekden gayrı çâre yokdur. Bu dört şurûta ri'âyet ile müsâ'ade buyurılur ise avn-i Hakk'la du'â-ı hayrınız berekâtıyla hıdmet-i vezâret uhdesinden gelmek inşâ'a'llâhu te'âlâ mümkindir deyüp, hatm-ı kelâm eyledi. Devletli Vâlide Sultân hazretleri kelâm-ı hakkı kabûl idüp, vallâhi bu recâlarına müsâ'ade olunur lafzını üç kerre tekrâr buyurdılar. Andan zemîn-bûs idüp, çıkup menziline gitdi. İrtesi gün 1067 sene-i mezbûre Zi'l-ka'de'nin yiğirmi beşinci güni idi. Cum'a namâzından iki sâ'at mukaddem Vezîr-i a'zam Boynı Yaralı Mehmed Paşa'ya baltacılar kethudâsı gidüp, da'vet idüp, Mehmed Paşa dahi mukaddemce da'vet olunup içeride hazırlanmışidi. Vezîr-i a'zam Boynı Yaralı Mehmed Paşa gelüp huzûr-ı hümâyûna vardıkda sefer mühimmâtında olan taksîrine ve adem-i hüsn-i tedbîrine müte'allık bir mikdâr itâb-ı hümâyûn olındıkdan sonra mühr-i hümâyûn alunup, kendüsi Bostancıbaşı habsine gönderildi. Ve Köprili Mehmed Paşa huzûr-ı hümâyûna da'vet olunup salât-ı Cum'ada hatîb minberde idi ki hâtem-i mühr vekâlet-i mutlaka kendüye inâyet buyurıldı. Ve sâbıkā zikr olunan dört şartı pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri lisânen birer birer zikr eyledi. Bu şurûta ri'âyet olınmak üzere seni müstakıllen vezîr eyledim. Göreyim seni niçe hıdmet idersin deyüp hayr du'â-ı mülûkâne ile mesrûr buyurdılar ki, Köprili Mehmed Paşa dahi giryân olup incü dânesi gibi gözyaşı münevver sakālı üzere rîzân olarak şevketlü azametlü pâdişâhım Hakk te'âlâ ömr ü devletinizi ber-devâm eyleye sıdk u istikāmetle hıdmet-i şerîfinde sarf-ı iktidâr ve uğur-ı hümâyûnında bezl-i baş ve cân iderim devletlü pâdişâhımın himmet-i aliyyesi ve hayr du'âsı berekâtıyla hakk te'âlâ tevfîk eyleye deyü zemîn-bûs idüp, çıkdığı sâ'at haşmet ü ünvân-ı mülûkâne ile yegâne dîbâ-pûşân rikâbında ifşâ-i selâm iderek sarâyına geldi. Ol vakt Re'îsü'l-müneccimîn bulınan merhûm, Köprili'ye mühr-i şerîf virilmeğe ol Cum'a güni nısfü'n-nehâr ihtiyâr-ı hakk budur ki

ihtiyâr-ı vakt böyle gerekdir ol vaktin tâli‘i ve ahkâmından birkaç kelimât yâdigâr olmak üzere kendü mecmû‘a-ı mergūbe-i mücerrebâtından bu mahalle nakl ü tahrîr olınmak münâsib görilmişidi. Sâhib-i âşir-i attâr ve âşir-i dem-i şerefiyyet zührede âşirde iken müterrıkan istiklâl üzere mutasarrıf olup, sâhib-i beyt-i mirrîhdir, âşirde lâkin tahte’ş-şücâ‘ hikmetde dest ve mâla a‘dâd-ı hussâdın mertebe-i zuhûrı tekrîr iderler. Lâkin muzmahil olup galebe idemezler sehmü’l-gayb nâmında hızâne-i âmire ta‘mîr idüp emvâl-ı azîme iktinâr ü iddihâr iderler sehmü’s-sa‘âde beytü’r-rehâda **(5a)** sâhib-i zühal âşirde ekser husûsda dil-hâhları üzere maslahat görüp mâni‘ ü mezâhim istîlâsından âsûde olalar. Sehmü’s-sa‘âde hânesinin sâhib-i şerefi, ki zühaldir, sehmü’s-sa‘âdeye gelince izâlelerinde otuz derece var. Müddet-i vezâretleri otuz sene olmak iktizâ ider. Lâkin sâhib-i tâli‘-i müşteri râbi‘de bülend ve kamer sâhib-i beyt müddet-i beynlerinde altmış dört derece ve hem tâli‘in ve sâhib-i tâli‘in dahi seyrleri beş seneden sonra terbî‘ ve nahse vardığı sâhib-i beyt müddet-i kamerin dahi ol mahalde iki senede nazar u ittisâli bu ma‘nâ müeyyed olmağın altmış dört mâh mürûrında hücûm-ı maraz sebebi ile kutû‘-ı hikmenin eseri zuhûr itmezse müddet-i vezâretleri mümted olmak mesûldır dimiş. Esha vâkı‘-ı hâlde müneccim-i merhûm bu ihtiyârda ve bu ahkâmda isâbet eylemişdir. Ancak vezâret otuz seneye varmayup beş altı yıl mürûrında kutû‘-i hükmi emr-i Hakk’la yerin bulup marîzan fevt olcakdır. Vezîr-i ma‘zûl Boynı Yaralı Mehmed Paşa’nın cümle mâlını ve cem‘ itdüği nukūd-ı mevkūfesi taraf-ı şehriyârîden kabz olunup katl-ı murâd olındıkda doksan yaşında bir pîrdir. Ak sakalına merhameten recâ olunup Köprili Mehmed Paşa şefâ‘at itmekle katl olınmayup birkaç gün bostâncıbaşı mahbesînde mekân ba‘dehû birkaç gün Yedi Kulle’de mihnet-i habs-ı zindân oldıkdan sonra Malkara’ya iclâ olunup niçe eyyâmdan sonra Kanije eyâletiyle hâtırı mecbûr olunup bekā-ı haber-i rûza müjdesiyle kalb-i hazîni mesrûr olmışdır. Defterdâr-ı ma‘zûl Saç Bağı Mehmed Paşa ki vezîr-i a‘zam kendü himâyesinde defterdâr idüp mâl-ı mîrîye hıyânet töhmetinden tahlîs içün kendi azlinden mukaddemce azl itmişidi. Fermân-ı şehriyârî ile kapucılar odasında mahbûs ve ihtimâl-i necâtdan me’yûs olmış iken yüz elli kîse mikdârı cerîme-i mâliye ile ıtlâk olındı. Lâkin havf-i hancer-i mühriyle zehresi-çâk olmağın irtesi gün vefât eyledi. Hâlâ ol bî-çârenin bir pîr oğlı vardır. Tarîk-i Kādiriyye dervîşlerindendir. Bir sâkin ve fakīrü’l-hâl dervîşdir. Azîz Efendi, Boynı Yaralı Mehmed Paşa’dan bir vechle şikâyet ider. Acîb temâşâdir ki vezîr-i mezbûr hıdmet-i sadâret ile me’mûr oldıkda umûr-dîde ve kâr-âzmûde sinni ta‘ayyün itmiş bir pîr-i rûşen-zamîr deyü halk-ı âlem şâd u harem olup tarafından hayrlar zuhûrı me’mûl iken mansıb-ı Devlet-i Osmâniyye ve hidemât-ı dîvânî eslâf bî-insâfînin iz‘âfla fürûht **(5b)** itdüğinden mâ‘adâ ulemâ fukarâsı def‘-i cû‘ idecekleri bidâ‘at-ı müzecâtı dil-hâh üzere

tevzî‘ ü taksîm idüp mevleviyetleri ve medreseleri mahsûlince kazâları bile rüşvet ile tevcîh idüp ahz-ı berâtil ü işâ‘at-i ebâtîl ile eslâfdan hezâr mertebe ziyâde tarîk ahvâline ihtilâl virdi. Bundan fazla re’yinde isâbet ve i‘tikādı ile sevk-i hayr idenlerin kelâm-ı hakkını sem‘-i rızâ ile ısgā itmeyüp huzûr-ı hümâyûnda olan müşâverelerde hilâf söyleyenler izhâr-ı kahr u gazab belki itâle-i lisân ile la‘n ü sebb itdiği içün sebeb-i tasarruf-ı İslâm ve a‘dâ-ı dînden ahz-ı intikām olınacak tedbîr-i müstahsene meskût ana kalup hoş-âmed kelâmı bî-ma‘nâları mesmû‘ u makbûl olmağın zamân-ı nuhûset efzâsı sadâretinde dîn-i devlete nâfî‘ bir vaz‘-ı ma‘kūl sudûr itmedi. Mâni‘-i istimâh olınur deyü Hoca-zâde Mesud Efendi pîr-i za‘îfü’l-hâl iken mesned-i fetvâya is‘âd eyledi. Hanefi Efendi sağırdır. Esnâ-i muhâtabada ziyâde ref‘-i savte muhtâcdır. Böyle biri niçün müftî idersiz diyenler kâşki kör dahi olaydı, ziyâde ma‘kūl idi deyü, cevâb-ı nâ-ma‘kūl virüp re’y-i fâsidînde i‘tikādı isâbet üzerine ısdâr ve muktezâ-ı tabî‘at-ı Türkmâniye olan inâdını izhâr iderdi. Âyâ ânı bilmezdi ki müftîler ahvâl-ı âlemden habîr olup hayr u şerrî fark ider nîk-hâh-ı devlet yere mütehakkık âdem oldığı takdîrce vezîr-i a‘zamlara sened-i kavî olup temşiyet-i umûrında dahi uzmâ olur. Bir fakīr-i nâ-murâda evâi’l-i sadâretinde zâhir ahabb ü dâd-ı izhâr idüp medh ü senâya mütemahhız görinmeğin muktezâ-i hilkatimiz olan Devlet-i hayr-hâhlığı iktizâsı üzere karadan sefere ihtimâm belki bi’z-zât kendüsi yeniçeri ağası ve bölük ağası ve bölük ağaları ile azîmete sa‘y u ikdâm olınmak lâzımdır. Ve mücerred deryâdan donanma irsâliyle iktifâ nâr u âder deyü Burusa’dan yazmışidim. Kelâm-ı Hakk tab‘ına güç gelür bâ‘is-i a‘râz küllî olup tarafımıza incizâb ve rağbeti ba‘z u a‘dâvete mübeddel olmışdi. Tecâveza’llâhu an seyyi’âtihi.

Kādî-zâdeliler Vak‘asıdır

Ma‘lûm ola ki meslek-i sûfiyyeye ve zâhib olan ehl-i tarîk ile erbâb-ı zâhir beyninde olan nizâ‘ ü cidâl katî eski olup hulefâ-i râşidîn asrlarından berü ve eyyâm-ı sâbıkada Bağdad ve Mısır’da ve bilâd-ı sâirede niçe def‘a müşâcere ve muhâvereleri mukātele ve muhârebeye müeddî olmak rütbesine irişdiği kütüb-i tevârîhde mastûrdur. Ve bu iki tâifenin netîce-i müdde‘âları muhakkak nizâ‘-ı lafziyye çıkarup kelâmlarını tevfîk itmişiken yine faysal bulmayup bir asrdan ba‘zı kimesneler **(6a)** şöhret ü şân içün emr-i ma‘rûf ve nehy-i ani’l-münker sûretiyle zuhûr idüp ba‘zı mesâil-i muhtelife ve bida‘-i meşhûreye yapışup eski gavgāları tahrîk ide gelmişlerdir. Tâ ki Meşâyih-i Rûm’dan Kādî-zâde Efendi zuhûr idüp Meşâyih-i tarîkdan Sivasî Efendi ile mugāyir-i meşreb muktezâsınca hadd düşüp ol da‘vâ-i

kadîmi tecdîd içün münâza‘a ve mücâdele mukaddemâtı temhîd eylediler. Kâtib Çelebi ol ki azîzin ahvâlini böyle tahrîr ider ki: Sivasî Efendi didikleri Abdülmecîd bin Muharrem bin Zeynî hazretleridir. Meşâyih-i Halvetiyye’den Sivasî Şems Efendi’nin halîfesi olup İstanbul’a geldikde Sivasî Tekyesi dimekle meşhûr olan zâviyede şeyh olup Sultân Ahmed hazretleri câmi‘-i cedîdi binâ eyledikde va‘zını virmişidi. Bin kırk dokuz Cumâde’l-ûlâsında vefât eylediler. Sinnî yetmişi mütecâviz pîr-i rûşen-zamîr hakāyık-ı latîfe ve esrâr-i İlâhîyi müştemil ba‘zı Türkî risâleleri ve Şeyhî mahlası ile niçe ilâhîleri ve niçe manzûm kelâmları vardır. Va‘zlarından evvel hoş elhân ile fâtiha-ı şerîfe okuyup müsemmi‘îne safâ-bahş olurdı. Ahbâbı niçe kerâmâtın nakl iderler. Ve cümleden mukaddem Mehmed Ağa İmâmı Kefevî Ali Efendi’dir ki bir gice gördim. Şeyh bana fi‘l-i şenî‘ eyledi. İrtesi ta‘cîle meclisine vardım. İmâm Efendi elem çekme sana vâkı‘ olan bana hazret-i Ali kerrema’llâhu vechehu ile vâkı‘ oldı. Anın ta‘bîri tasarruf-ı bâtını ile kalb u kālıbın musahhir olmasıdır. Ve levh-i nûr-i kerâmete şart-ı lâzım olan tasarrufât-ı hafiyye-i ârifâne isti‘dâdlar mertebe sûret-i kālıbe ola gelmişdir deyü buyurmışlar. Ammâ Kādî-zâde Efendi Balıkesirli Tuğafi-zâde Mustafa Efendi nâm bir kādînın oğlı Şeyh Mehmed Efendi’dir. Birgivî Mehmed Efendi şâkir[d]lerinden mukaddemât-ı fünûnı tahsîl itdikden sonra İstanbul’a gelüp Dursun-zâde müderris iken ana mu‘îd olup sonra semt-i meşîhatı ihtiyâr idüp bir zamân Tercümân Tekyesi Şeyhi Ömer Efendi’ye hıdmet itmekle tasfiyyeye iştigāl üzere tasarruf meşrebine muvâfık gelmeyüp tarîk-i nazara sülûk eyledi. Niçe zamân Murad Paşa Cami‘inde ders duyup Berekli Fazlullah Efendi yerine Sultân Selîm vâ‘izi oldı. Ve hânesi kurbünde mescidde tedrîs-i âmma müdâvim olup va‘z ü ders ile iştihâr bulmışidi. Bin kırk beş sâli hilâlinde Ayasofya vâ‘izi iken vefât eyledi. Sinni hamsîni mütecâviz bir meşhûr azîz idi. Bu iki şeyh zamânlarında birbirleriyle sûret-i zâhirde hadd-ı kâmil olup ihtilâf-ı meşreb hasebiyle aralarında harb-ı lisân kā’imidi. (6b) Beyne’l-ulemâ faysal-pezîr olmayan bahisler ki bunlar:

Evvelen: Hakāyık-ı eşyâdan bahs iden ulûm-ı akliyye ve riyâziyeye tevaggul itmeden men‘ olınmak.

Sâniyen: Hızır aleyhi’s-selâm’ın hayatı.

Sâlisen: Latîfe ile tagannî ve nağmâtı câiz görmedikleri.

Râbi‘an: Ashâb-ı tarîkin raks u devri.

Hâmisen: Tasliye ve tarziye bahsi.

Sâdisen: Duhânın ve kahvenin ve sâir mahzûrâtın hall ü hürmeti bahsi.

Sâbi‘an: Resûl-ı Ekrem salla’llâhu aleyhi ve’s-sellemin ebeveyni bahsi.

Sâminen: Fir‘avn’ın imânla gitmek bahsi.

Tâsi‘an: Şeyh Muhiddîn Arabî *kuddise sırruhu* hakında olan ihtilâf bahsi.

Âşiren: La‘n-ı Yezîd bahsi.

On Bir bahsi:

On İkinci: Ziyâret-i kubûr bahsi.

On Üçinci: Cemâ‘atle nevâfil Regāib ve Berat ve Kadir namâzları kılınmak bahsi.

On Dördinci: Kibârın elin eteğin öpmek ve selâm almakda inhinâ bahsi.

On Beşinci: Emr-i ma‘rûf nehy-i ani’l-münker bahsi.

On Altıncı: Rüşvet bahsi.

Bu bahislerde Kādî-zâde Efendi bir tarafı tutup Sivasî Efendi bir tarafı tutup ifrât ve tefrît silkine gitmişleridi. Ve iki şeyhin etbâ‘ı birbirleriyle nizâ‘ u cidâl iderleridi. Ve cenâb-ı pâdişâh-ı firdevs-âşîyân merhûm Sultân Murad Hân hazretleri evâil-i saltanatlarında zorbaların şöhreti ve ashâb-ı fesâdın ekserini defa‘ât ile cem‘iyyet ve gûnâgûn fitne ü fesâda cür’et itdikleri mufassalan tahrîr olınmışdır. Sultân Murad Hân hazretleri hüsn-i tedbîr sâhib-i akl ilkāsıyla azîm umûr-ı devlete himmet idüp zorbalar ile te‘âzüd iden Receb Paşa’yı izâle, Tabanı Yassı Mehmed Paşa’yı vezîr-i a‘zam eyleyüp, zorbaların hakkından gelmeğe şurû‘ buyurdıkları hengâmında halk-ı âlem kabza-ı itâ‘atden bi’l-külliye hâric idiler. İstanbul’da ve bilâd-ı sâirede müte‘addid kahvehâneler işleyüp kahve ve duhân bahânesiyle askerî ve şehirliden eşhâs-ı muhtelife cem‘ olup duhân ve kahve içün zemm ü kadh ile halk kesüp biçmek içün gûnâgûn erâcîf ü ekâzîb peydâ iderleridi. Sultân Murad Hân halkı zabt u te’dîb içün kahvehâneleri yıkdurup duhân isti‘mâlini men‘ bi’l-külliye vücûdını ref‘ itmek üzere yasağ-ı azîm idüp mütenebbih olmaları zecr ü katl ile tahvîf itdikleri esnâda Kādî-zâde Efendi vâ‘izleri eşheri bulınmağın taraf-ı şehriyâr-ı mu‘allâ-cenâba medâr-ı intisâb olmak içün duhânın hürmeti husûsı zu‘mınca ictihâd-ı delâil-i akliyye ve nakliyye ile irâd idüp mağlata-i bî-endâze ile kıbâb-ı feleke âvâze salmışidi. Halkı men‘ eylemeden sana girer ne çıkar. Vâ‘izâ yohsa duhân ile kıyâmeti kopar deyü i‘tirâz idenler hürmet-i kat‘î sübût olmadığı sûretle ulû’l-emrin men‘ itmesiyle terki lâzım olup memnû‘ olmayanları sultân-ı (7a) zamâna muhâlefet sebebiyle vâcibü’l-katllerdir deyü redd-i cevâb idüp bu takrîb ile meclis-i şehinşâhîye vusûl bulmağla kesb-i şöhret ü şân ve men‘-i şürb-i duhân ile zecr-ı katli tecvîz iderek az zamânda müşârün-bi’l-benân olmışidi. Pâdişâh-ı Nerîmân-savlet hazretleri efrâd-ı ferâset ve nezâket sâhibi olmağın âmme-i nâssı tahvîf ü tehdîd ve fermân-ı mülûkânelerin tenfîz içün bu bahâne ile halkı kat‘ itmeğe Kādî-zâde[’yi] siper idüp satvet ü mehâbetleri âlem-gîr olıncaya dek niçe bin derd-mend-i bî-günâhı şemşîr-i gazab ve siyâsetle penâh itmişleridi. Lâkin yine Kādî-zâde Efendi’ye iltifât-ı mülûkâneleri olmağla Kādî-zâde Efendi’ye zıdd düşüp her biri

âharın kavlini ibtâl içün gûnâgûn kīl u kāl iderleridi. Hâsılı ikisi de asrına göre dîn-i devlet maslahatına yarayup birer bahâne ile mültefit-i cenâb-ı saltanat ve hisse-mend-i nevâle-i inâyet olmağla hâllerine göre rûzgârdan kâm olmışlaridi. Kādî-zâde fevtinden sonra etbâ‘ından kürsî-nişîn olan şeyhler dahi te‘arrüf-i derûna mübtelâ olup, âyâ bâ‘is-i şöhret olmak içün kubbe-i âsmânîye ne yüzden bir sadâ itsek ve merâtib-i aliyyeye nâ’il olmak kānûnın ne gûne icrâ eylesek diyerek hürmeti edille-i kātı‘a ile sâbit olmayan evzâ‘ ü ef‘âlin müstehilli kâfir olmaduğı kütüb-i mu‘teberede musarrah iken elbette mürtekibi kâfir olur deyü salât-ı Regāib ve gâh Kadir [ve] Berât kılanlara ve gâh ezân ve kırâ’atda lahn ve tagannî ile tezyîn-i savt idenleri dâfi‘ olup ve Cum‘alarda tasallîye ve tarazzîye bi’l-külliye râzı olmayup ni‘met-hânları ise tazyîk ve tazlîl iderler. Muhassılü’l-kelâm hazret-i Resûl-ı Ekrem salla’llâhu aleyhi ve’s-sellemin zamân-ı şerîflerinden sonra hâdise olan bid‘at makūlesinin mürtekibi kâfirdir deyü hükm idüp ve tavâ’if-i sûfiyyenin hod semâ‘ ve devrânları raks hükminde ve bi’l-icmâ‘ harâm olmağla men‘ ü def‘ olınmaları ehl-i İslâm olanlara bi’z-zarûr iktizâ idüp istedikleri gibi güft ü gûyı icrâ-i ecr itmeleri avâm-ı nâsdan ekseri mezkûrların ta‘assubdan nâşî olan kelimâtına i‘timâd ü i‘tikād iderek Halvetiyye ve Mevleviyye ve sâir sûfiye fukarâsına adâvet idüp mezkûrları tekfîrden mâ‘adâ tekyelerine dâhil olanlar bile kâfir olur dimeğe cür’et idüp gürûh-ı mü’minîn ü muvahhidîni fırka fırka olup mecâlis ü mehâfilde gûşe be-gûşe mebâhis ve gavgā ve beyhûde mu‘ârızalar ile birbirlerin rüsvây itmeğin isterleridi. Sultân Mehmed Hân hazretlerinin evâi’l-i hâlinde zimâm-ı hall u akd şürekâ-i saltanat ellerinde oldığı esnâda Kādî-zâdeliler şöhret peydâ itmişleridi. Sebebi bu ki ehl-i tarîk meşâyîhinin ekseri dünyâ mâlına harîs olmayup, kuvvet-i lâ-yemût kanâ‘atle geçinüp mâl peydâsına lâzım olan hîle vü tezvîrâtı bilmezler amâ Kādî-zâdeliler zühd ü takvâ sûretinden görinmeği (7b) dünyâ tahsîline dâm u tezvîr idüp ekseriyyâ murâbahacı habîsler ve muhtekir tolancıları ve ehl-i sevk mürâ’î kallâşlarını teshîr idüp paşa ve kādî tarafından rûşen-i maslahatlarını şefâ‘atle husûle getürüp evkāf ve emlâka müte‘allık işlerini bitürüp murâdlarını temşiyet idecek hîleler öğredüp ol makūle maldâr kimseleri kavle alurlar ve melbûsât ü mefrûşât ve zehâyir ü me’ûnetlerinde ol bahâyimi istihdâm iderlerlerdi. Mahsûllice ze‘âmet şeklinde dâimâ haklaridi. Sarây-ı âmire huddâmından baltacılar ve bostancılar ve kapucılardan ba‘zı kimesneler bu zümrenin kürsîlerine hâzır olup kimi ders okuyup tahsîl-i dünyâya münâsib vesîledir deyü ihtilât ü ittihâd idüp giderek velvele-i şöhretleri enderûn-ı hümâyûna mün‘akis olmış tahsîl-i dünyâya harîs teberdârların ba‘zıların ta‘rîfiyle Üstüvânî Efendi’nin mu‘tekad-ı âmme-i nâss oldığı dârü’s-sa‘âde ağasına ve anlardan vâlide sultâna ifâde olunup li-maslahatin iltifâta mazhar ve gâh gâh surre ihsânıyla hâtırların cîr itmeğe başladılar. Şeyh Efendi dahi

havâss-ı mukarrebîn iltifâtıyla kuvvet bulup kendülere mu‘tekid geçen mütemevvil eşhâs ile manâsıb ve tevcîhât ve tebdîlât ve buna müte‘allık niçe mesâlih söyleşüp be‘y u bâzâr idüp gizlüce câsûslar ile mukarrebîn cânibine haber gönderüp bu husûs ma‘kūldür ve dîn ü devlete nâfi‘dir dirleridi. Ser-be-mühr kîseler yüriyüp şeyh efendilerin ma‘kūl gördiği işe hatâ dimeğe kimin kudreti vardır. Ale’l-husûs matlûb olan nukūd gizlice anların sa‘yi ile husûle gele. Sûret-i salâhda böyle fâideyi bâzâr-ı Hind tüccârı hîle-i fâide bulamaz deyüp bu vechle birkaç sene revâc bulmağla harem-i hümâyûn ağaları mâbeyne tavassut iden huddâm-ı sarây emvâl-ı azîme iddihâr itmişleridi. Azl u nasba müte‘allık bir emre şurû‘ olınsa efendilere ihsân surresi peşîn giderdi. Ol husûs mekrûh ise de anlar musanna‘ hüsniyyâtın bulup halka medh itdirüp bi’z-zarûrî ma‘kūl iş olmış deyü viririeridi. Vâ‘iz efendilerin bu makūle bâzâr-ı ittifâkı vak‘a-ı vifâka[3] gelince germ-i revâc bulup hadd-ı insâfı tecâvüz itmekle mahrûm ve mağdûrlar tahrîkiyle bî-çâre ağalar nâ-hakk yere telef oldıkdan sonra efendilere bâb bir mikdâr sedd olınmışidi. Boynı Yaralı Mehmed Paşa vezîr oldıkda tabî‘at-ı Türkmâniyye muktezâsınca ulemâya ve şeyhe danışmak ve anların zemminden elem çekmek ne idiğin idrâk itmeyüp aslâ kimseye vücûd virmedi. Cümle mansıbı âşikârece bey‘ men yezîd ile satup hattâ mevleviyetleri ve kazâları tevcîh olunan kimesnelere varınca satılup mîrînin müzâyakası vardır deyü rüşvet töhmetinden ihtirâz itmeyüp müdebbir ve ukāla gibi pes-i perdeden almağla testîr kaydına düşmedi. (8a) Ol san‘at-ı hafiyyeye âlet makāmında olan maslahat-güzâr azîzlerin kâr-hânesi battâl olmağın ızdırâba düşüp Boynı Yaralı’ya azîm adâvet itmişleridi. Donanma münhezim olup küffâr Bozca Ada ve Limni’ye müstevlî oldıkda bu haber-i musîbeti fursat add idüp kürsîlerde ve mecâlis-i mehâfilde âşikâre ta‘n ü teşnî‘e başladılar. Zâlim ve mürteşî çok şer‘-i şerîf icrâ olınmaz. Memâlik-i İslâmiyye bid‘atler doldı. Vezîr ve müftî ehl-i tarîk mübtedi‘lerini himâyet iderler deyü lisânlarına gelen türrehâtı âşikâre söyler oldılar. Boynı Yaralı’yı vezâretden azl olınup Köprüli Mehmed Paşa vezîr oldıkda zu‘mlarınca nazar-ı i‘tibâra almayup ta‘assubda iştidâd peydâ itdiler. Köprili Mehmed Paşa’nın vezîr-i a‘zam oldığının sekizinci güni mâh-ı Zi’l-hicce’nin üçinci Cum‘a güni idi. Sultân Mehmed Hân Câmi‘inde salât-ı Cum‘a edâ olunur iken mü’ezzinler mahfilde ni‘met-i hazret-i Risâlet’e nağme-sâzlığa ser-âğāz itdiklerinde kādîlardan bir tâ’ife iskâtı içün şütûm-ı mugallize ile zebân-dırâzlığa âğāz itdiklerinde taraf-ı hilâfetde olanlar mâni‘ olup mu‘ârıza-ı keşâkeş ile âteş-i hiddet ve tehevvür zebâne-keş olarak az kalup mukātele vü muhârebe mü’eddî ola yazmışidi. Bu mertebeden sonra bi’l-külliye meşâyih-i sûfiyyenin derûnlarında olan kîne-i

[3] “Vak‘a-ı Vakvaka” Olmalı.

dîrîneleri izhâr ve mahmiye-i Kostantiniyye ve hâric-i şehrde olan tekye ve hângâhlar cem‘-i kesîr ile hedm idüp taş ve toprakların deryâya dökmeğe karâr virdiler. Mâni‘ olanları def‘ içün darb u katl ile Sultân Mehmed Câmi‘inde cem‘ olmağa ittifâk idüp, ümmet-i Muhammed’den olan yarın âlet-i harb ile câmi‘ hareminde hâzır olsun emr-i ma‘rûf nehy-i ani’l-münker hıdmetine mu‘âvenet eylesün deyü kendi taraflarından olanlara tenbîh eylediler. Mekr-i meşveretleri böyle imiş. İstanbul’da ne kadar tekye var ise hedm itdikden sonra râst geldikleri saçlı ve taçlı dervîşân fukarâsını tecdîd-i imân itdüreler. Ve kabûl itmeyenleri katl ideler. Cumhûr ile pâdişâh-ı âlem-penâh huzûrına varup cümle bid‘atleri kaldırmağa istîzân eyleyeler. Cümle selâtîn câmi‘lerinde birer minâre alıkoyup mâ‘adâsını hedm eyleyeler. Hâsılı zamân-ı nübûvvetden sonra ihdâs olunan şeyleri bi’l-külliye ref‘ idüp zu‘mlarınca ortalığa bu tarîk ile nizâm vireler. Ol gice şehr-i İstanbul’a bu gulgule münteşir olup sûhteler sopa ve kürde ile muhtekir mürâ’î sûfîler ve ehl-i sûk kısmından Hâcı Mandal ve Fakı Döngel matrabâzları şâkirdleri ve köleleri olan hatmân ve Kazak kakavanlarına silâh kuşadup dîn da‘vâsına girelim şeklinde gürûh gürûh müctemi‘ olup yığılmağa başladılar. Sultân Mehmed Câmi‘i mâlâmâl oldı. Ahvâl (8b) sadr-ı a‘zam hazretlerine mün‘akis oldıkda ibtidâ şeyh efendilere âdem gönderüp fesâda mü’eddî bu makūle işlerden fâriğ olsunlar nush u pend itdiler. Müfîd olmayup anlar dahi ulemâ kesserehümu’llâhi te‘âlâ ilâ yevmi’l-kıyâm hazerâtın da‘vet ve istifsâr buyurdıkda fakıların iddi‘â itdikleri akvâlin butlânına zâhib bu makūle kelimât-ı nâ-ma‘kūl ef‘âl ile îkâz-ı fitneye bâ‘is olanların şer‘an cezâları tertîb olınmak lâzım idüğini ifâde itmeleriyle hakīkat-ı hâl huzûr-ı sutâna telhîs olunup muhrik-i fesâd olanların katli içün izn-i hümâyûn sudûr itmiş iken yine vezîr-i a‘zam recâsıyla nefy olınmaları iktifâ buyurılup ol sâ‘at Üstüvânî ve Türk Ahmed ve Dîvâne Mustafa didikleri vâ‘izleri ahz ve Kıbrıs’a nefy olındılar. Tasarufât-ı evliyâ-i kirâm ile akd-i meclis-i cem‘iyyet-i muta‘assıbân küsiste ve şöhret-i kâzibeleri güm-nâm oldılar.

Mudhıkât

Maslahat-ı dünyeviyye içün mezbûr şeyhlere müterеddid bir zarîf sû’âl idüp bid‘at-ı haseneyi ve cümle-i seyyi’eye ref‘ idüp sa‘y itseniz gerekidi. Yohsa don giymek dahi bid‘atdir. Anları dahi kaldırır mısız? didikde Türk Ahmed belî, âyende men‘ ideriz pîştemâl kuşansunlar. Harîf tekrâr sû’âl idüp, kaşık isti‘mâli de yokdur. Anı ne işlersiz? Âyende kaldırırız, ta‘âmı elleriyle yesünler. Yağ-ı zefîr ellerine bulaşmağla ne lâzım gelür? Harîf-i zarîf ta‘accüb idüp, efendiler halk-ı âlemi soyup göti çıplak çöl Arab’ı kıyâfetine

komak istersiz deyü hiza eylemiş. Huzzâr-ı meclislerinde biri dahi yâ sultânım kaşıklar yasağ oldıkda bir alay kaşıkçı fukarâsı ne işlesün didikde yine Türk Ahmed misvâk ve tesbîh yapup geçinsünler dimiş. Zarîf-i mezbûr Türk Ahmed'e ta'rîzen misvâk ve tesbîh san'atı Gerede ve Taraklı Türklerine işledirsin. Haremeyn fukarâsına te'ayyüş idecek san'at bulun dimiş. Ma'an-zâde nakl ider ki bu tâ'ife-i salâh ile meşhûr çok mürâ'i gördim ki.

Beyt :

Def' içün gam belâsın
Okurız medh du'âsın

Mazmûnı üzere re'y-i perde-i hıfâda envâ'-ı menhiyyâtı irtikâb idüp

Beyt:

Vâ'izân kîn cilve der mihrâb ü minber mîkend
Çün be-halvet mîrev inkâr dîger mîkend

beyti haseb-i hâlleri idi. Hattâ mütemevvillerinden biri, ki gürûh-ı fakının nâmdârı idi, bıyıklar tırâşı sulla gibi, zu'mınca her hâlini sünnet-i Nebeviyye'ye tatbîk da'vâsında idi. Sûret-i zâhirde evlâd yerine terbiye eylemiş bir civân hıdmet-kârı varidi. Çakşırına çuka kumaşdan uçkurluk yapdırmış (9a) pîr-i müşâ[rün] ileyh hîn-i visâlde harîr uçkurlığı görüp bu harâm-ı gider gâh ü bî-gâh vücûdımıza dokunur bî-mâ'nâ âsim alurız dimiş ef'âl-ı şenî'a nazarına görinmeyüp tütün içmek, harîr giymek, bıyık kırkmamak ve sûfîlerin semâ'ına hâzır olmak yanlarında cürm-i azîm add olunurdı. Ma'an-zâde şahs-ı mezbûr mahrem olmağla bir gün sû'âl idüp be hey efendi lezzât-ı nefsâniyyeden olan kabâyîhı cümleniz irtikâb idüp sûret-i zâhirde cüzzi'ât olan şeylerde ta'assub idersiz bunun aslı nedir. Azîz söze gelüp beğim sen gāyet ahmak imişsin. İnsân bir cürmi irtikâb itdiğü zamân zımnında yâ tahsîl-ı mâl yâhûd zevk-i nefsânî ve lezzet-i cismânî bulınmağa muhtâcdır ki günâhkârlığı abes olmaya yohsa altun ve gümüş âvânî kullanmak, harîr isti'mâl, itmek tütün içmek, semâ' ve tagannî istimâ' itmek ve sâir buna benzer şeylerde ne lezzet vardır. Âkıl oldır ki bu makūle lezzât-ı cüzziyâtı terk idüp belki sûret-i zâhirde inkâr ve men'i bâbında ta'assub gösterüp avâm-ı nâs ahmaklarını hüsn-i hâlini i'tikād itdirüp yine mahrem-i esrâr olanlar ile verâ-i perdede dünyevî maslahat ve nefsânî lezzete derkâr olmağa mâni' yok. Câhiller sû-yi hâlinden kurtılmış olur deyü cevâb virüp beni ilzâm

eyledi deyü nakl iderdi. Merhûm Şeyhü'l-islâm Yahya Efendi hazretlerinden menkūldır ki; kendüler ârîf-i billâh riyâ ve tassanu‘ kaydından âzâde olup, evâil-i hâllerinde ashâb-ı riyâya candân vücûd virmezleridi. Şeyhü'l-islâm oldıklarında ba‘zı mahremlerine ashâb-ı riyâ harekâtının ba‘zı hissiyâtına şimdi matla‘ oldık dimişler şerrin sû'âl idenlere cevâb virüp emr-i ma‘rûf nehy-i ani'l münker bâbında ve sâir ahkâmı icrâ husûsında mürâyîleri cerî buldım. Zâhir-perest olan avâm ke'l-hevvâmm riyâdan ârî merdân-ı sâhib-i irfândan havf ve recâ itmiyorlar. Riyâ şirk-i hafî menzilesinden olmağla sâhibine muzırr iken bu maslahata binâ'en gayr-i nâfi‘ görinür. Sâbıkā istiskāl itdiğimiz mürâyîleri ba‘zı merâtib-i celîleye va‘z itmeğe zarûrı mutâc oldık buyurmuşlar. Fakīr dir ki eğerçe zâhir-i hâlde mürâyîlerin ba‘zı mertebe lüzûmı mukarrer gelen hakīkat-ı hâle vâkıf olan ârifler lâzımdır ki li-maslahatin mu‘teber olan eşhâsa rabt-ı i‘tikād idüp ifrât-ı rağbetle candân vücûd virilmeye ve lüzûmı rütbesinden ziyâde irhâ-ı inân itdirilmiye bu yakīnlarda bu vâdinin pehlivânı fazîlet sâhibi Vânî Efendi dâ‘iyye-i zühd ve takvâ ile zuhûr idüp fevâid-i dünyeviye (9b) ne vechle istîlâ itdiği Vezîr-i a‘zam Köprili Ahmed Paşa riyâsına aldanup hüsn-i hâline işhâd ile iştihâd içün karîn-ı pâdişâh olmağa sevk idüp ikrâm ü in‘am ile doyurmak mümkin olmayup bi'l-âhire veliyü'n-ni‘meti iken vezîr-i a‘zamın zemm ü kadhine teveccühe cür'et eylediği tafsîlân mahallinde zikr olınsa gerekdir. Hakk te‘âlâ ekl-i dünyâya dîni âlet zühd ü takvâ-ı celb-i mâla dâm-ı san‘at idenlerin mekr ü şerrinden ibâdını hıfz eyleye.

Vânî Hikâyesi

Vânî'ye muhiblerinden biri sû'âl idüp sultânım da‘vâ-ı zühd ü takvâya infirâdınız ma‘lûm lâkin yine tahsîl-i dünyâya himmetiniz meczûm nâzik câriyeler ve lâzime-i zînet olan incu ve cevâhir, semmûr ve sâir emvâle vücûh ile ra‘iyyetiniz var. Bunun sırrını idrâk idemedim didikde, cevâb virüp behey nâ-dân dünyânın bi-aynihâ kendi mezmûm ve kabîh değildir. Cümlenin mergūb ve matlûb bir ni‘met-i celîledir. Zemm olunan ceht-i tahsîl ve keyfiyyet-i tenâvülidir. Ahz ü tenâvülde sen bana müsâvî değilsün. Bir lokma tenâvüli sana harâm iken kuvvet-i ilmiyye ve tasarrufât-ı akliyye ile helâl olur dimiş. Harîf bir temsîl taleb itmiş. Ta‘âm yerken dişleri arasına giren lahm pâresini hilâl-ı zor ile taşra çıkarup yudarsan sana mekrûh olur. Ben nâzikâne lisân ile kurtarup yudarım bana helâl olur. Bir misâl dahi sen mâl-ı harâm ile me'kûlât alup harâm yersin biz ise me'kûlât ve melbûsâtı dîn ile alurız. Ay başında şübhelü mâlımızdan edâ ideriz. Bu hîle ile helâl olur. İşte mâl-ı dünyâ ahz ü

tenâvül husûsında dahi niçe âlimâne tasarrufâtımız vardır ki bu câizdir dimiş. Netîce-i ahvâlleri bu hikâyeden ma‘lûm olur. Ba‘zı sikātden menkūldir: Tâife-i mezbûre sûfiye zümresinden tasallut takrîbiyle âciz olmalarıyla bu def‘adan mukaddemce meşâyîh-i tarîkat kibârından Gafūrî Mahmud Efendi ve Cennet Efendi ve Erdebilli-zâde Ahmed Efendi ve birkaç azîzler dahi Hanefî Efendi’ye varup riyâ-ı müfrit erbâbınının te‘addîlerinden ve hilâf-ı şer‘ tekfîr ve tazlîl ile bed-itâle-i lisân itdiklerinden şekvî ü men‘ ü def‘lerinden recâ itdiler. Fâzıl-ı asırdan Bolevî Mustafa Efendi ve Minkārî-zâde ve anlar emsâli kibâr-ı ulemâdan birkaç devletlü hâzır-ı bi’l-meclis itmişler. Hanefi Efendi dimiş ki Kādî-zâdeliler bu devlete şâh ve berk salmış bir kökli ağaca benzer. Şâhı bostancılar ocağına bir şâhı baltacılar ocağından tâ sarây-ı hümâyûna ve bir şâhı uzmâ-ı ehl-i sevke sirâyet ve istihkâm bulmışdır. Rıfk u mülâyemetle nasîhat kabûl itmiyorlar ne vechle def‘ idelim dimiş. Bolevî Efendi söze gelüp behey azîzler ehl-i beytde ma‘rûf bâtın kılıcı vardır. Ânınla intikāma havâle itsenize (10a) dimiş. Gafūrî Efendi ser-fürûrde istimâ‘a meşgūl idi. Baş kaldırup sultânım bir zâhir emr ile maslahat bitsün dirüz yohsa ahvâl-ı bâtıniyyeye kalur ise kahhâr u müntekimdir.

(واتقو افتنة لا تصيبن الذين ظلمو منكم خاصته)

Âyet-i kerîmesin okuyup fâtiha didi. Cümlesi kalkup gitdiler. Haftasına varmayup nefy kazıyyesi zuhûr eyledi. Bolevî Efendi sonra müftî olup ba‘dehû Mısır’a iclâ olınmışidi. Bu hikâye zikr olındıkda harîfler bâtın kılıcını ziyâde saldılar. Hattâ ucı bize dokındı deyü latîfe idermiş. Şâmî-zâde Efendi’nin tahsîl-i rütbe-i sadâretde medhal-ı azîmi olmağın ol bâbda sa‘y-ı mevfûrı vezîr-i a‘zam bâbında meşkûr idi. Makām-ı sâbıkı riyâset-i küttâb mansıbına takdîm ve i‘zâz ü ikrâm ile fevke’l-hadd tevkīr ü tekrîm olındı.

Vekāyi‘-i Sene Seb‘a ve Seb‘în ve Elf

Şürû‘ Vezîr-i a‘zam Köprili Mehmed Paşa Be-Mühimmât-ı Mesâlih-i Devlet ve Beyân-ı Tedbîrân Ez-Düstûr-ı Âsaf-ı Menzilet

Hakīkat-ı hâle matla‘ olmayanlar vezîr-i müşârün ileyhin sadra geldiğini istigrâb idüp zu‘m-ı fâside ashâb-ı nazar-ı i‘tibâre salındırmadılar didikleri gibi yine umûr-ı mesâlıha karışmak sevdâsında oldılar. Vezîr-i müşârün-ileyh haddını tecâvüz idenleri birer birer te’dîbe başladı. Cümleden biri Sarây-ı Âmire’de Hâsodabaşı Halil Ağa hadâset sinn ü sâl iktizâsıyla hıdmet-i huzûr-ı hümâyûn beyne’l-emsâl tahsîl-i istiklâl sevdâsında oldığını sadr-ı a‘zam istiskāl itmeğin mâh-ı Muharrem’in on üçinde iki yüz akçe kapu ortası

tekā'üdiyle harem-i hümâyûn'dan ihrâc olunup hasoda başılık Sarây-ı Galata Ağası Kürd Sefer Ağa'ya inâyet buyurldı. Bozcaada muhâfazasında olan zu'amâ ve erbâb-ı tîmârı birkaç akçelerine tam'an avde me'zûn idüp hıdmet-i lâzime-i muhâfaza ta'tîl ve cezîre-i mezbûre mahâzîl-i frenge teslîm ile gayret-keşân-ı İslâmı tahcîl iden Abaza Ahmed Paşa, Kapûdân-ı sâbık Kenan Paşa ile hemşehrîdir. Âsitâne-i sa'âdete müntesib bulınmağla sâye-i recâ-ı şüfe'âde birkaç gün müsâmaha tarîkiyle âsûde olup mu'înî olan kapûdân mukaddemâ Âsitâneye da'vet olındıkda kendüsi boğazada kalup pençe-i şikençe-i muâ'hezeden tahlîs-i girîbân-ı cân itmek emniyyesinde müjde-i afv ü emân intizâr idi. Köprili Mehmed Paşa vezîr oldığı gibi ol bî-nâmûs ve gayretin cezâsı seyf-i siyâsetle virilmek dâmen-i devletden def'-i maslahatdır deyü Âsitâneye ihzâr idüp, geldüği gibi mâh-ı Muharrem'in yiğirmi üçinci güni idi. Bilâ-emân katl ile cezâsı tertîb ve bu takrîb ile sâir kârde olanlar terhîb olındı. Paşa-ı (10b) müşârün-ileyh devletli vâlide sultân hazretlerinin [sâye-i himâyelerinde][4] idi. Aslâ sâhib çıkmayup sadr-ı a'zamın istiklâline halel virmedi. Acem şâhından ba'zı husûs içün ilçi çıkması âvâzı birkaç aydan berü mesmû'-ı semâ' sâmi'a-ı cihânbâniye tanîn-endâz idi. Hezâr izz u nâr ile tayy-ı merâhil idüp bir mikdâr el armağanı birkaç katâr ester ve bir azîmü'l-cüsse fil ile mâh-ı Safer'in dördinde makarr-ı Âl-i Osmân'a vâsıl oldı. Mâh-ı mezbûrın onıncı güni ilçi-i mezbûr bir âlî dîvân-ı hümâyûn'a getürilüp ba'de'z-ziyâfe hil'at-ı fâhire ile pâye-i serîre rûymâl itdikden sonra istihkâm-ı sulh recâsına olan nâmesini virüp, pîş-keşi arz olındı.

Tebdîl-i Defterdâr

Bu esnâda sipâh zümresi mevâcibleri taleb içün Defterdâr Divrikli Mehmed Paşa'ya ibrâm u ilhâh üzere idiler. Süleymâniye'de Deli Birader hânesinde oldur ki hâlâ ol hâne Vezîr-i Mükerrem Nu'mân Paşa hazretlerinin sarâyına munzamm olmışdır. Hazînede akçe olmamağla leyte la'alle ile te'hîr olunup bi'l-âhire zümre-i sipâh perde-i bîrûn küstâhlık idüp defterdâr sarâyını taşlayup, pencere ve camlarını hurde itdiler. Defterdâr kapûdân firâr idüp, sadr-ı a'zama gelüp hânesi taşlandığından çâk-ı girîbân şekvâ eyledi. Âsaf-ı vakūr gazab âlud tebessüm idüp, bunun hâlı budır. Sen ahvâl-ı âlemi bilmez misin muzdarıb olma selefde gelen defterdârlar dahi bu gāileyi çekmişlerdir. Hattâ sâkin oldıkları sarâyın pencere ve camları iki üç kât müheyyâ dururdı. Darb-ı hacer ile şikest olanlar camcı dükkânlarına girüb hâzır olan der-akeb vaz' olunurdı. Hakk te'âlâ hazretleri nizâm-ı ahvâle

[4] Na'imâ, s. 247

tevfîk ihsân idinceye değin bu zehr-i kahr tecerru‘ine tahammül emr-i lâzımdır. Sabr eyle görelim didi. Ammâ defterdâr-ı mezbûr guvte beyn ve sadr-ı a‘zamın dûrâ-dûr fikrini idrâkden âciz olmağın ol bâr-ı girâne mütehammil olmadığından mâh-ı Safer’in nısfında azl olunup defterdârlık hıdmeti Başbâkîkulı Ahmed Ağa’ya tevcîh olındı.

Seydî Ahmed Paşa

Şöhret ü şân sâhibi kapûdân olmağla küffâr-ı hâksâr arasında Deli Türk dimekle meşhûr ve elsine-i halkda şecâ‘at ve ikdâm ile mezkûr olmağla ve aslında teberdârlıkdan geldiği cihetiyle ocakdaşlarıyla keremen kerem ihtilâtı olmağın anlar vesâtatıyla harem-i hümâyûn ağalarından ve musâhiblerden ba‘zılarıyla mahfîce tezkireleşüp tahsîl-i sadâret içün nihânı sa‘y üzere idi. Esrâr-ı devletden gāfiller ve Köprili Paşa’nın zâhir-i hâline ve adem-i ihtişâmına bakup istiklâlini bilmeyen ve vâlide sultân ve pâdişâh-ı cihân ile olan (11a) uhûd u mevâsîkden haberi olmayan câhiller dâmen-der-meyân idüp Seydî Ahmed Paşa’yı vezîr-i a‘zam itmeğe sezâdır. Halkın nazarında mehâbet ve rağbeti olmayan âdem ne îş başarsa gerekdir. Vezârete lâyık Seydî Ahmed Paşa dır ki nâm u şânı cümle kâfiristânı tutmışdır deyü enderûn ağalarını ve musâhibleri tergīb ve tahrîk iderlerdi. Seydî Ahmed Paşa’nın etbâ‘ı dahi ahvâlı bilmez bir alây esîr-i dünyâ harîfler paşamıza mühr va‘d olındı. Bu gün yarın vezîr olsa gerekdir. Köprili Paşa ol makāmın sâhibi değildir. Âriyet şeklinde deyü haltıyyâtlar ile şehr-i İstânbul’a sû-be-sû velvele bırakdılar deyü dürûg fürûg sâyesinde niçe mâldârların pîşence hedâyelerin alup her birini birer mansıb va‘adiyle gûyâ firîfte oldılar. Sadr-ı âlî-ı kadr hazretlerinin sem‘ine iriştiğinde ihtilâl nizâm-ı devlete bâ‘is oldığı içün huzûr-ı hümâyûna varup mâh-ı Safer’in yiğirmi dördinci güninde eyâlet-i Bosna’yı ser-askerlik ünvânıyla Seydî Ahmed Paşa’ya tevcîh itdürüp icâleten revâne olasın deyü hatt-ı hümâyûn ısdâr eyledi. Kapudanlık Tımaşvar’dan ma‘zûlen gelen Tavîl Mehmed Paşa’ya tevcîh buyurıldı. Bosna’dan Fazlı Paşa Rûmili Eyâletine nakl olındı. Seydî Ahmed Paşa mühr-i hümâyûnı hemân koynında bilüp tarâfdârı ve sâir halk-ı âlem sadârete takaddümine muntazır iken zor-bâzû-yı sadr-ı a‘zamla atıldığını gördikleri gibi me’mûllerinden me’yûs oldılar. Vezîr-i a‘zam Rebî‘ü’l-evvel’in nısfında Ebû Eyyüb Ensârî’de vâkı‘ Yusuf Paşa bağçesinde Acem ilçîsine ziyâfet eyledi. Mâh-ı mezbûrın on altıncı süls güni Acem ilçîsi istîzân içün pâye-i serîr a‘lây-ı pâdişâhîye rûymâl idüp hil‘at giydirildi. Şâh’dan getürdiği nâmenin cevâbı bir mikdâr hediyye ile taraf-ı pâdişâhîden ilçî

ta‘yîn olunan merhûm Murad Paşa’nın kethudâsı olan İsmail Ağa’ya teslîm olındı. Yevm-i mezbûrda âna dahi ilbâs-ı hil‘at ve insırâfa icâzet virildi.

Hediyye-i Hümâyûn Bunlardır Ki Zikr Olunur

İki küheylân at biri murassa‘ raht ve mücevher eğer ve müzeyyen abâyı ve rikâb-ı mülûkâne ile mükemmel idi. Ve birkaç boğça frengî dîbâ ve çuka ve fâhir Cezâyir ihrâmları ve keçeleri. Mezbûr ilçî İsmail Ağa mu‘tâddan ziyâde bin kadar âdem ile azîmet idüp şâh-ı Acem Isfahan’da bulunup nâme-i hümâyûn ile hediyye-i hümâyûn teslîm eyledikde üç ay mikdârı anda meks ü karârdan sonra İstanbul’a avdet iderken Bağdad’da merhûm oldı.

Fitne-cûyân Sipâh Tekrâr Tuğyân İdüp Hüsn-i Tedbîr İle Cem‘iyyetlerin Tefrîk Ve Eşkiyânın Cezâları Tertîb Olındığıdır

Mukaddemâ İbşîr Paşa vak‘asında ışâ’-ı leylleye muhtâc serupâ berehne ve ac niçe (11b) gedâ-ı bî-ser ü sâmân sâhibi oldı. Sadr-ı âlîşân ve âl-ı hüsn-cân hazînelerin gāret idüp bir gün bir gicede bî-mu‘ârız ve mezâhim ol hânelerden yağmaya el urup hâcegân-ı bender-gâhdan olmışlaridi. Ba‘dehû vak‘a-ı kavakda esâfil-i erâzil-i hâk-ı zilletden üç rif‘ata irişüp ser-be-sû âzâdeleri seyf-i intikām ile galtân olınca kemâl-ı şevket ü ihtişâm ile kâm-rân ashâb hâcâte mülcâ olup her maslahata karışmağla ifsâd-ı umûrdan hâlî değillerdi. Bu fitne-cûylık cümlesinin zamîrinde cây-gîr olup acebâ necm-i gîsû-dâr bahtımız kangi sâ‘atde tulû‘ idüp başımıza gün doğar ve gārete fırsat bulacak bir fitne-i azîme ne yüzden zuhûr idüp sâir sitâre sûhte nekbet ile hemîşe şerr ü fesâd ve hudûsına muntazır idiler. Tâ be-hengâm Seydî Ahmed Paşa kapudanlıkdan azl ve Bosna’ya atılmak mâddesi zuhûr itdiği gibi köşe-i inzivâda olan erâzil ve eşkiyâ fırsat ganîmetdir deyü şu‘le-i âteş gibi zuhûr idüp at meydânında cem‘ ve sûret-i hakkda bu makūle garaz-âmîz haltıyyât itdiler ki a‘dâ-ı dîn ü devlet fetreti yevmen-fe-yevmen izdiyâdda ve bu tarafa ebvâb-ı fütûhât-ı gaybiyyeye istizâde görinürken vükelâ-ı saltanatın basr-ı basîretleri gışâve-i gaflet ile mesdûd ve tedârük-i mehâm ve umûr-ı devlete taksîrleri mahdûd olup mahall-ı nuhbe-i efkâr itmişlerdir. Düşman-i dînden murâd üzere ahz-ı intikām karadan sefere münhasır olup şevketlü pâdişâh hazretleri bi’z-zât hareket ve sefer zahmetini irtikâbdan ictinâb buyurmazlar iken erkân-ı devlet nâmına olan bî-nâmûs ve bî-gayretler men‘ bâbında hem-

zebân ittifâk oldıklarından mâ‘adâ umûr-ı mühimme seferin deryâya kemâl mertebe ihtimâm üzere Seydî Ahmed Paşa gibi şecî‘ vezîr-i mücerred halk âna sadâret tahmîn iderler deyü mansıbı tebdîl ile mübâşir oldığı hıdmet-i lâzime ta‘tîl itmek şart-ı insâf mıdır. Seydî Ahmed Paşa’ya kapudanlık mansıbı ibkā olınmazsa bizden sefere gider yokdur deyü müzahref harf-ı kelimâtı rû-bûs-ı temşiyet-i merâm mukaddime ile avâm-ı nâsı kendü şekāvetlerine râm itdiler. Sadr-ı a‘zam ve defterdârın hânesi taşlandığı sipâhın derûnlerinden fesâda meyl oldığını bilüp Seydî Ahmed Paşa’yı Bosna’ya atdığından enderûn ve birûnda Seydî Ahmed Paşa tarafdarları olanların mükedder oldıkları bu sebeble îkāz olınacağın mülâhaza itmişidi. Ve içerüde ve taşrada her tâifenin ahvâlini tecessüs idüp haber getürür câsûsları varidi. Ne mertebe sipâh fitneye şürû‘ ideceklerin haber aldığı gibi ol gice Müftî Bâlî-zâde Efendi’ye tenhâya varup, ba‘de’l-kelâm efendi hazretleri biz vezîr olalı bizden hilâf-ı şer‘ bir vaz‘ ve garez-i devlete muhill haraket zuhûr itdi mi didikde hayır cümle etvâr ve ahvâlınız (12a) meşrû‘ ve müstahsen didikde hüsn-i hâlimizi taraf-ı saltanata tahrîr ü i‘lâm eylen didi. Müftî dahi niçe bilürsiniz tesvîd eylen, yazup mührleyüp virelim didi. Şâmî-zâde Efendi dil-hâh vezîr üzere tesvîd idüp, Müftî Efendi kendü kalemiyle mazmûnı bir vesîka idüp mührleyüp vezîrin eline virdi. Sultânım bu i‘lâma ihtiyâc neden iktizâ itdi, didikde el-hâletü hazihi iktizâ yokdur. Lâkin maksûdımız vefâdârlık makāmında sebâtınız tecrübedir. Ortalık birkaç senedir nifâk ile birbirlerin fedâ itmeğe mu‘tâd olmışlar. Taraf-ı hilâfımızda olanlar sizi de taraflarına imâle itmeyeler. Hîn-i hâcetde ihticâc içün ihtiyâd hüsn-i hâlimize sizi işhâd eyledik deyü müceddeden Müftî Efendi ile îmân-ı gılâz ile uhûd u mîsâk itdiler. Ba‘dehû Hacı Bektâş post-nîşini Kara Hasan-zâde Koca Hüseyin Ağa ol gice tebdîl-i sûret vardı. Mahallini tenhâ idüp bu vechle bast-ı makāl itdiği siz Devlet-i aliyyenin hayr-hâhı ve ocağın mu‘temedisiz bu âna gelince hudûs iden vak‘alar cümlenizin ma‘lûmıdır. Hâlâ küffâr-ı hâksâr boğaza geldi. Asker zabt u rabtdan kaldı. Benim maksûdım dîn ü devlete âhir ömrimde bezl-i cân ile bir hıdmet itmekdir. Küffâra galebe ve devlete nizâm müyesser olur ise cümlemiz râhat oluruz. Ve illâ vahâmet-i âkıbet Seydî Ahmed Paşa’nın şecâ‘atı ma‘lûm lâkin zulm ü adâveti ne keyfiyetdedir. Bilürsiz kapudanlığa ve serdâriyyet-i serhadde Rûşen-i liyâkatine müstahakdır. Lâkin nazarı hâtem-i vekâletde garaza binâ’en tek durmaz sadârete liyâkati var ise ben hüsn-i rızâmla fâriğ olayım ânı vezîr itsünler. Lâkin ifrât-ı tehevvür ve adem-i tedbîr ile bu vaktde ne eylese gerekdir. Taraf-ı saltanata ifrât ile temahhuz idüp yaranmak içün ibâdullâha ne kanlar yutdırsa gerekdir bilürsiz ve ânı vezîr itmeğe sa‘y idenlerin murâdı dîn ü devlet maslahatı görilmek değildir. Kendi agrâz-ı fâsidelerine temşiyet virüp mâl ü câh tahsîl içün nizâm-ı devleti harâb itmek isterler. Pes âkıbet-kârı İbşir Paşa

ahvâline müşâbih olacağında iştibâh yokdur. Bu sûretde kapudanlıkda kalsa da murâd üzere istihdâm idemeziz. Anın azl idüp Bosna tarafına mu‘azzez ve mükerrem serdâr eyledim. Hâlâ fesâda mu‘tâd olan sipâh zorbâları Seydî’nin azlini bahâne idüp fitne îkāzına şürû‘ itdiler. Bu âhir ömrimde ben şehîd olmakdan aslâ havf etmem. Bu husûsda cenâbınız bize muvâfakat ve yeniçeri ocağını nush u pend itmeğle zabt u rabt ve devleti (12b) sıyânet idersiz ol makūle müfsidlerin cem‘iyyetinin perîşân idüp kemâ-hüve’l-me’mûl edâ-ı hıdmete biz dahi kefîl olalım yok eğer halk-ı zabta müte‘ahhid olmazsanız ve bizden hoşnûd değilseniz bizi âgâh eylen biz dahi fodullukdan el çeküp ferâgat ideriz didi. Hüseyin Ağa bu makūle cevâblara ne disün cümlesinin tasdîk sadr-ı a‘zam ba‘de’l-yevm Hüseyin Ağa’nın re’y ü tedbîrine ve rızâ-ı hâtırına muhâlefet itmemek üzere ahd ile i‘timâd itdürüp yemîn ü uhûd ile kavl u karârdan sonra ocak koknuzların zabta Hüseyin Ağa müte‘ahhid olup yeniçeri ağası ve kul kethudâsı nihânî ol meclise da‘vet sıdk-ı sebâtla ittihâd ve ittifâk üzere ta‘âhhüd itdiler. Rebî‘ü’l-evvel’in on sekizinci gicesi idi ki sadr-ı a‘zam kazıyyeden habîr olup bu tedârükleri gördi. İrtesi pencşenbih idi ki sipâh at meydânında cem‘iyyet idüp ağaların hânesin taşlayup esvâk-ı şehri kapadup yolda râst geldikleri âdemleri cebren ve kahren hâh nâ-hâh kendüler ile teksîr-i sevâd îkâz-ı fitne ve fesâda şürû‘ itdiler. Vâkı‘-ı hâl sadr-ı a‘zamın tarafından huzûr-ı hümâyûna telhîs olındıkda sa‘âdetlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri vezîr-i a‘zamın arz u i‘lâmı mûcebince evvel yeniçeri ağası ile kethudâ beği huzûr-ı hümâyûna da‘vet idüp ocağınız hayr-hâh-ı devletdir. Ehl-i fesâdın izâle ve dahi husûsında sizden küllî hıdmet me’mûl-i hümâyûnımdır deyü müekked tenbîh-i mülûkâne buyurmaları ile anlar dahi sem‘an ve tâ‘aten deyüp tâife-i Bektâşiyânı zabt u rabt ile mukayyed oldılar. Cem‘iyyet iden müfsidler yeniçeri gürûhını dahi taraflarına imâle kasdıyla yeni odalara varup zikr olunan mağlata-ı karîb ile anları dahi havâ-dârlığa da‘vet ve vâdi-i fesâda tevâfuk ve ittihâdları içün izhâr-ı niyâz ve zirâ‘at eylediler. Lâkin tâife-i Bektâşiyân zâbitlerinin nush u pendi ile kâr-bend olmağın bî-îcâb mûceb-i hareket ile bâ‘is-i fesâd olacak vaz‘a mütâbe‘at itmediler. Ol ebü’l-hevesleri me’yûsen odalardan redd itmekle makām-ı rızâ-ı hazret-i rızâ-ı pâdişâhîde sebât-ı kadem gösterdiler. Erbâb-ı tuğyân zümre-i Bektâşiyândan rû-i iltifât göstermeyüp haybet ü hüsrân ile meydândan perîşân her biri bir köşede muhtefî u pinhân oldılar. İrtesi gün vezîr-i a‘zam sarâyında meclis-i meşveret akd olınmak fermân buyurılup vüzerâ ve ulemâ ve ehl-i dîvân cümle kul tâifesinin ağaları ve zâbitleri ve sâir a‘yân da‘vet olındı. (13a) Ol gice vezîr-i a‘zam ve yeniçeri ağası kola binüp gice ile kimesne kimesneye varmamak üzere sabâha dek şehr-i İstanbul’ı geşt ü güzâr itdiler. İrtesi gün cümle ricâl-ı devlet ve a‘yân-ı memleket vezîr sarâyında cem‘ ü meclis azîm olındıkda taraf-ı pâdişâh-ı

âlem-penâh hazretlerinden hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn vürûd eyledi. Mazmûn-ı şerîfi böyle idi ki mahall-ı cülûsdan bu âna gelince sipâh eşkiyâsının te‘addîsi haddın tecâvüz idüp hakk velî ni‘meti ve ri‘âyet ve ihtirâm-ı saltanatı bi’l-külliye ferâmûş itmişlerdir. Bu makūle eşkiyânın izâleleri ehemm-i mesâlih-i dîn ü devletden olmağla tedârük-i ahvâle vezîr-i a‘zama havâle olınmışdı. Abâ-an-ced hayr-hâh-ı devletimiz olmağla ehl-i fesâda mu‘în olmayup cezâları virilmek bâbında vezîr-i a‘zama mu‘âvenet itmekle hakk ni‘metim icrâya müsâre‘at eyleyüp hayr du‘â-ı mülûkâneme mazhar olalar. Re’îsü’l-küttâb Şâmî-zâde Efendi hatt-ı şerîfi bülend-âvâz ile kırâ’at idüp cümlenin mesmû‘ı oldıkda yeniçeri ve sipâh zâbitleri ve cumhûrın ekseri cevâb virüp, fesâd ve fitneden biz dahi bîzâr oldık muhrik-ı fesâd olan şakīlerin tertîb-i cezâları bâbında izn-i hümâyûn sudûrına cümlemiz muntazır idik. Eşkiyâya ruhsat virilmeğe aslâ rızâmız yokdır. Ve fermân-ı sultâna bir vechle muhâlefet olınmayup edâ-ı hıdmete cân-ı azîzimize minnetdir. Emr ü fermân devletlü inâyetlü pâdişâhımızındır deyü müttefikü’l-kelâm oldıkları rikâb-ı hümâyûna arz u i‘lâm olındıkda bu âna gelince zuhûr iden cem‘iyyetlere dâhil olup bâ‘is-i fesâd olanlar teftîş ve tefahhus olunup katl olınalar deyü kat‘ı fermân-ı sultânî sâdır olmağla hemân ol gün sâbıkā silâhdâr ağalığından ma‘zûl Çalık Hüseyin Ağa ihzâr ve alây köşki öninde nazar-gâh-ı pâdişâhîde tu‘me-i şemşîr kılındı. Anın akabince Cebeciler Kethudâsı Halil Ağa katl olındı. Kethudâ-ı bevvâbân Haseki Mustafa Ağa katl olunup, Koca Dervîş Mehmed Paşa etbâ‘ından Fevzi Ağa kapucılar kethudâsı oldı. İstanbul’da ve Üsküdar’da hânlar basulup altmış nefer kadar meşhûr zorbâlar ahz olunup seyf-i siyâsetle kelleleri galtân ve ma‘âdâsı perâkende ve perîşân oldıkdan sonra ârâm-gâh-ı sipâh olan Yeni Câmi‘ ve İlçi Hanı tahliye olındı. Ve gicelerde vezîr-i a‘zam bi-nefsihi kol binüp yeniçeri ağası ve sâir kol dolaşmak hıdmet-i lâzimesi olan zâbitlerden mâ‘adâ bölük ağaları ve cebecibaşı fermân ile kola binüp cümle İstanbul şehrini gezerlerdi. Ve sipâh ve sâir tev[â]ifden cem‘iyyetlerde bulunup şekâvet idenlerin meşhûr olanları vâhiden ba‘de vâhidin getürilüp katlleri âleme ibret-nümâ ve lâşeleri nafaka-ı hayvânât-ı deryâ oldı. Bundan mâ‘adâ askerîden hâric şehrî zümresinden ba‘zı kimesneler ki erbâb-ı fesâd ile ihtilât üzere olup müfsidleri (13b) hânelerinden getürdüp fitne ve fesâdlarında yağmâ itdikleri şeyleri erâzilden satun alup kâr itmekle sermâye sâhibleri olmışlaridi. Ve ekser müfsidler ile mu‘âşeret iderlerlerdi. Ol mesfûrların meşhûrlarından yiğirmiden mütecâviz kimesnenin at meydânında alâ mele’in-nâs boyunları urılup gayrılara mûceb-i nasîhat oldı.

Katl Vâlâhöz Mehmed Efendi

Mezbûr Vâlâhöz Mehmed Efendi didikleri lâz-ı nâz-ı sâz ki ortalığın katî çokdan fitne-kâr vechle yazı alup bu esnâda defter emîni bulınmışidi. Bu esnâda Bosna Defterdârlığı virilüp acele ile yollanmışidi. Katl içün Edirne bostancıbaşısına emr-i şerîf irsâl olmışidi. Edirne'ye vusûlinde katl idüp kellesini der-sa'âdete irsâl eyledi.

Âmeden Haber-i Vefât Surnazen Mustafa Paşa

Erzurum Vali'si Surnazen Mustafa Paşa ki Ağalar Vak'asında birkaç sâ'at sadr-ı a'zam olmağla serhadd-i mezbûreye irsâl ile ref' olınmışidi. Bi-emrillâhi te'âlâ vefât itdiği haberi ma'rûz-ı rikâb-ı şehriyârî olmağın anda ve bunda olan muhallefâtı taraf-ı mîrîye mazbût olup Rebî'ü'l-âhir'in nısfında eyâlet-i Erzurum, Maraş'da olan Murad Paşa dâmâdı Vezîr Gürcî Mustafa Paşa'ya tevcîh olındı. Diyârbekr'de olan Abaza Hasan Paşa'ya eyâlet-i Halebü'ş-şehbâ virilüp Haleb'de olan Murtaza Paşa'ya hükûmet-i Şam in'âm buyurıldı. Murtaza Paşa'nın müsellimi vardıkda eyâlet-i Şam'ı kabûl itmeyüp, vali-i ma'zûl Vezîr Siyavuş Paşa'yı ibrâm ile kendülere râm idüp Murtaza Paşa ref' ve vali-i sâbıka ibkā olınmak recâsına taraf-ı saltanat-ı aliyyeye arz u mahzar eylediler. Müsâ'ade olınmayup tevcîh-i sâbık üzere zabtı içün tekrâr hükm-i âlîşân ısdâr olunup Devlet-i aliyyeden me'yûs olmalarıyla kuvvet-i kāhire ile duhûlden men' içün cenk ü cidâl içün hâzır ve âmâde oldıklarından Murtaza Paşa dahi cem'-i asker ü sipâh tedârükinde oldığı taraf-ı saltanat-ı aliyyeye mün'akis olmağın ba'd küll-i kelâm iktizâ vakt-ı hasebîyle tekrâr Mustafa Paşa Diyârbekr'e Tayyâr-oğlı Vezîr Ahmed Paşa Şam-ı Şerîfe ve Şam'dan ma'zûl Siyavuş Paşa Maraş'a fermân buyurıldı. Abdî Paşa merhûmun takrîri budır. Lâkin vâkı'-i hâl budır ki Siyavuş Paşa silahdâr iken hâtem-i sadâreti kendü ocakdaşları silahdârlıkdan çıkma vüzrâ-yı izâmdan birine virilmeğe murâd idinüp ecânibden vezîr olması ma'kūl görmezdi. Boynı Yaralı'nın mu'în ve zahîr olup Köprili Paşa amelinden âgâh itmedi. Köprili vezîr olmazdan birkaç gün evvel vezâretle Şam mansıbı ile çıkup ba'dehû Köprili Paşa sadr-ı a'zam olmışidi. Bu sebeble aralarında bürûdet-i kalb ve tenâfür var idi. Ve Köprili Paşa'yı nazar-ı i'tibâra salındırmayup elinden îş gelmez birkaç gün sonra ma'zûl olur mülâhazasıyla inkiyâd ve itâ'at itmezidi. (14a) Garâyib bunda ki yalnız mezbûr Siyavuş Paşa değil harem-i hümâyûndan çıkan ve sâir nâmdâr-ı vüzerânın cümlesi belki ümer[â] ve ağâvâta varınca herkes bu mülâhazada olup iştihâr-ı şânî yok böyle kem-nâm âdem ne maslahata kādir ola

bilür kaht-ı ricâl iktizâsıyla sadra getürdiler deyü bekā-ı devletine kimse vücûd virmeyüp azli haberine muntazır idiler. Ana binâ'en Siyavuş Paşa azli kabûl itmeyüp harem-i hümâyûnda olan tarafdârlara i'timâden vezîr-i a'zama olan tenâfür-i sâbıka muktezâsınca makām-ı lec ve hısâmda kıyâma cür'et itmişidi. Lâkin vezîr-i a'zam eğerçe zarûret vakt-ı hasebiyle Şam'ı Tayyâr-oğlına virüp ve Siyavuş Mustafa Paşa'yı Maraş'a gönderdi. Lâkin pâdişâh-ı âlem-penâha telhîs idüp, hıdmet-i pâdişâhîde ale'l-husûs silahdâr ağalığından çıkan âdem fermâna cümleden ziyâde itâ'at ve inkiyâd itmek lâzım ve vâcib iken vezîr-i müşârün-ileyh Şam eşkiyâsıyla yek-dil olup azl kabûl itmediğinden mâ'adâ hükm-i pâdişâ[h]-ı cihâna itâ'ata muhâlefet ve ısyân itdiği cihetden izâlesi lâzım ve sâirelere ibret içün cezâsı tertîb olınmak mühimdir deyü i'lâm eyleyüp katl için hatt-ı hümâyûn ısdârına ihtimâm eyledi. Paşa-yı mûmâ-ileyh silahdârlıkdan çıkma olmağla hâlâ silahdâr ve çukadâr ve rikâbdâr ve sâir mertebe sâhibi mukarreb ağalar gayret-i cinniyet muktezâsınca sâhib çıkup cümlesi ittifâk ile makām-ı şefâ'ate kıyâm ve tedbîr vezîre muhâlif paşa-ı mezbûrın afvv u itlâkını mutazammın hatt-ı hümâyûn ısdârına sa'y ü ihtimâm itdikleri vezîrin mesmû'ı olıcak ale'l-fevr huzûr-ı pâdişâhîye varup zimâm-ı hall u akd umûr-ı gayriler elinde olıcak itmâm-ı hıdmet müyesser olmaz deyü bendelerinin yaptığını gayrılar bozıcak îş görilmez ve mutasavver değildir. Bir gün töhmet-i taksîr ile tu'me-i şemşîr olmakdan ise meşgale-i vezâretden ferâğla tefrîh-i dimâg olınmak evlâdır deyüp, mühr-i vezâreti pâdişâh-ı âlem-penâhın yed-i müeyyedine sundı. Sultân-ı zîşân hazretleri dahi ahd-ı sâbıka ri'âyeten ba'de'l-yevm bir ferdin kelâmı ısgā olınmak üzere mu'âmele-i lütf idüp, vezîri tatyîb için tavrından tecâvüz ve umûra müdâhale iden bî-edeblere cezâ tertîbini vezîre tefvîz buyurmışlar. Lisân-ı hümâyûnlarından sudûr iden kelâm bu imiş. Senin işine karışanları cezâsın sana tefvîz eyledim. Niçe bilürsen öyle eyle ve ba'de'l yevm işine kimse karışmasun müdâhale idenlerin ve ağaların cezâsı vezîr-i a'zama tefvîz olındı. Lâkin vezîr-i a'zam arz-ı pâdişâhî için iki ay kadar zamân müsâhama sûretinde mukayyed olmayup mâh-ı Cemâzilâhir'in evâhirinde bir gün nâgahâni Rikâbdâr Anber Mustafa ve Dülbend Gulâmı Gürcî (14b) İbrahim Ağa kapucu başılıklar ile ihrâc olunup ve Doğancı başı Ömer Ağa dahi Sarây-ı Âmire'den ihrâc ba'dehû Maraş pâyesiyle tekā'üd ihsân olındı. Ve yerine ikinci Doğancı Tiryaki İbrahim Ağa doğancı başı oldı. Ve Silahdâr Abaza Mustafa dahi nazar-ı iltifât-ı pâdişâhîden sukūt ile ihrâc olındı. Ve gurre-i Receb'de ber-vech-i arpalık Mora sancağı ile tatyîb olındı. Bu muâhezeden sonra bir ferd vezîrin tedbîrine muhâlif vaz'a cür'et idemez oldı.

Katl-ı Şeyh Salim

Müftî-i maktûl Hoca-zâde Mesud Efendi'nin yâr-ı gārı ve sırr-ı husûsda mahrem-i esrârı olan Şeyh Salim nâm Mağrîbî ki on beş seneden berü ricâl-ı devlet beyninde meşhûr olup da'vet-i rûhâniyyet ve tasarrufât ve teshîrât iddi'â idüp ehl-i yokdan havâss hurûf ve esrâr cifr-i câmi'aya ve esrâr-ı ilâhiyyeye matla' olanlar setr u ihfâ ile me'mûr oldıklarından bi-kânelere keşf-i râz olsun içün belki tahsîl ve inkâr sûretinde görinürler ancak ol habîs-i Arab âşikâre iş bu fünûn-ı mektûmede kemâl da'vâsın idüp tahsîl-i mâl içün dürûğ-ı bî-fürûğ ile kendüye iştihâr virmişidi. Bu makūle da'âvî-i bâtıla maglata-ı kâzibesine avâmu'n-nâs eblehleri aldanarak gerçekden şöhret bulup ulemâ-ı sâde-dil dahi dâm u tezvîrine sayd ola Müftî Mesud Efendi'ye vüzerâya intisâb idüp cem'-i mâlda hayli tasannu'lar gösterdi. Vâcibu's-setr olan ulûm-ı garbiyye ve esrâr-ı ilâhiyye da'vâsını kendüye isnâd idüp ol hîle ve hud'a fenninde mahîr niçe ayyâr-ı rûzgâr ol kaltabânın etrâfına cem' olup guna gûn düzenler kurarlardı. Meselâ ekâbir-i şehrden şeyhin meclisinde ba'zı kimesneler oturırken külâhlı ve reng-âmîz tolamalı bir iki masnû'-ı bâtılacılar gelüp dest-bûs idüp vâlide sultân hazretlerinden olmak üzere ağır boyamaya sarılu bir hükm tezkiresi şeyhin eline sunuvirirdi. Ve bir surrede birkaç yüz altun kabûlüni recâ iderek önüne vaz' ider şeyh dahi nâz u istiğnâ ile tezkireyi açar okur ve surreye yapışmaz. Ve tezkire ve surre dervîşleri kaldırır ba'dehû tezkireye cevâb yazup gönderür baltacılar musanna' ve boyama ve tezkire ve altun şeyhin tarafından müzevver halka cebe satmak içün gâh vâlide sultân hazretleri tarafından gâh dârü's-sa'âde ağasından sadr-ı a'zam'dan ve sâir kibâr-ı devletden böyle musanna' hediyyeler ve tezkireler düzüp şöhretini âlem-gîr eyledi. Hâzır-ı bi'l-meclis olanlar (15a) bir alay ahmak husûsâ taraf-ı devletten recâsı olan meftûnlar bu dâm-ı tezvîre aldanup şeyh efendinin ne mertebe ulüvv-i şânı vardır ki bu kadar iltifâta mazhar oldı. Ve bu mâ-mülkini bezl itdikden sonra deyn ile şeyler alup şeyh efendiye bâligān mâ-belağ hediyyeler virirlerdi. Ol dahi her birin mevâ'îd-i örfüyye ile aldadup ku[r]duğı dollâb ile iltifâ'a meşgūl idi. Ber-tarafa müsahhir-i Arab idi. Ellerinde parmakları cümle ikişer boğum olmağla hazret-i Ebî Bekr Raziya'llâhu anh neslinden olmağa iddi'â iderdi. Irk-ı tâhirden ve ashâb-ı kirâm ve evliyâ-ı i'zâm neslinden olanlar hilkatleri tâm ve şekl ü şemâi'lleri naks ve aybdan berî olmak şartdır. Meğer sonradan bir âfet sebebiyle naks-ı terettüb itmiş ola. Kazıyye böyle iken mezbûr Arab nesl-i sıddîkdan olduğına ba'zı âkıller i'timâd idüp naks-ı zâtına delîl olan ukūd-ı enâmil noksânı kemâline haml idüp mezbûr Arab'ın şeytanlığı bin altmış dört senesi vakāyi'inde

mezkûrdır. Gümrükciden ve mîzân-ı harîrden ve sâir cihâtdan yevmiye bin akçe kadar vazîfe peydâ itmişidi. Köprili Paşa zarûret-i hazîne iktizâsıyla cümle vazâyifi yoklamaya şürû‘ itmişidi. Ol vechle gümrikden vazîfesi olanlardan sâhib-i sermâye ve gayrı kâr u kesbe kādir evkāfdan yâ gayri cihetden cihet ve ma‘îşeti olanları bi’l-külliyye kat‘ eyledi. Gayri vechle ma‘îşeti olmayanları istikākına göre ibkā eyledi. Ve düşen mahlûlin iki akçesinden mâ‘adâsını virmezdi. Mîzân-ı harîrden ve taşrada ve memlahalarda ve mukāta‘alarda olan du‘â-gûy umûm üzere ref‘ olunup hakk te‘âlâ hazreti nusret vüs‘at ihsân itdikde herkes gelsün hâline göre ihsân idelim deyü cevâb virdi. Ol yoklama arasında Şeyh Sâlim sadr-ı a‘zama geldi. Berâtlarını [meydâna][5] dökdi. Sadr-ı a‘zam didi ki: “ İstanbul gümriğinden iki yüz akçe ibkā eylen şeyh ma‘îşetine kifâyet ider, kusûr kalan altı yüz akce hazîne-mânde olsun.” Arab gazaba gelüp; bu pâdişâh ihsânıdır niçün kat‘ idersiz didikde sadr-ı a‘zam rıfkla mu‘âmele idüp sefer itsin gerekdir ve hem hazîne müzâyakası vardır. Şimdilik bu mikdâr ile iktifâ eyle inşâallâhu te‘âlâ vaktiyle vüs‘atde yine ikrâm mümkindir didi. Ammâ Arab bî-edeb havf ve hayâ perdesin çâk eylemiş, meclisden [fırlayup][6] biz sizi gör ne işler[iz] deyüp mırıldanarak çıkup gider. Sadr-ı a‘zam tebessüm-i gazab âlûd idüp Asesbaşı Zülfikār Ağa’ya nihânî tenbîh itdirir azli kapup Tırkarlarlar hilâf-ı şer‘ evzâ‘ ve kelimât sudûr eyledi deyü taraf-ı pâdişâhiyye telhîs idüp ol gice boğup deryâya atdılar. Mezbûr asesbaşı ol Zülfikār Ağa’dır ki (15b) sonra pîrliği âleminde âleminde yeniçeri ağası olup vezârete nâil olmışdır. Ekall-ı müteyakkin üzre mezbûr asesbaşı yediyle dört binden mütecâviz âdem katl ve deryâya ilkā olındığını kendüsi mahremlerine söylemiş.

Salb-ı Patrik

İstanbul’da Rum Patriki olan müfsid Eflak Voyvadası olup Kostantin nâm belîde ikā-ı fesâdı mutazammın ekâzîb ile memlû gönderdiği varaka-ı bâtıla tutılup hiyâneti zâhir olıcak kendüye gösterilüp sû’âl olındıkda cevâbında beher sene sadaka tahsîli içün bu makûle kâğıdlar göndere gelmişdir deyü ikrâr itmeğin Parmak Kapuda salb olındı. Mel‘ûnın kâğıdında mazmûn bu ki müddet-i devr-i İslâm tamâm olmağa az kalmışdır. Velvele-i dîn-i İsevî tekâr âlem-gîr olacakdır. Âna göre tedârükde olasız an karîb cümle vilâyetler mesîhîler eline girüp ashâb-ı salîb ve nâkûs tamâmen memâlike mâlik olsalar gerekdir dimiş. Hazelehumu’llâhi te‘âlâ bundan mâ‘adâ İstanbul’da vâkı‘ olan fitnelerde

[5] Na‘imâ, s.263.
[6] Na‘imâ, s.263.

ve ihrâklarda metîn ve tüvânâ kefere dolama ve fes giyüp yeniçeri kıyâfetine girüp yağmâ ve talâna ve ümmet-i Muhammed'e izrâr ve ihânete cür'et itdikleri ol vakitte gāyet şüyû' bulmışidi. Patrik ahz olındıkda menzili basılup kırk elli kat dolama ve fes ve yeniçeri üsküfî çıkup bu kelâmı tasdîk itmiş tefahhus olındıkda Fener Kapusı bekleyen çorbacı neferâtından ba'zının derd-yû def' olındı.

Şürû'-ı Tedârik-i Sefer Ez-Cânib Bahr ve Berr ve İhrâc-ı Tûğ-ı Pür-Fürûğ

Dest-i istîlâ-ı küffâra giriftâr olan cezîrelerin istirdâdı ehemm-i mühimmât-ı dîn u devletden olmağın deryâ-yı gayret-i pâdişâhî cûş u hurûş idüp karadan emr-i sefer mukarrer olmağla ictimâ'-i asâkir ve tedârük ve levâzim ve mühimmât ve zehâyir içün memâlik-i mahrûseye fermânlar olunup tenfîr-i asker içün süriciler ve sürsât ve bedel-i nüzûl cem'ine tahsildârlar gönderilmişdi. Bin altmış yedi Cemâdi'l-evvel'isinin on dokuzıncı güni ki Şubat Rûmînin yiğirmi üçinci Bazar-irtesi idi. Du'â vü senâ ile tûğ-ı hümâyûn çıkup bâbü's-sa'âde öninde cebehâne mukābelesinde nasb olındı. Tûğ ihrâcı içün mübârek vakt ihtiyâr olınmışdı.

Tedârik-i Donanmâ-yı Hümâyûn

Donanmâ-yı hümâyûn tedârüki içün dahi bezl-i makdûre kusûr olınmayup zamân-ı kalîlde himmet-i mülûkâne ile müceddeden altmış pâre gemi yapmağa ihtimâm ile şürû' olınmışidi. Kâfir gemileri boğaza gelmezden mukaddem ve donanma-yı hümâyûnın ihrâcı ma'kūl görilmeğin mâh-ı Cumâdü'l-ulâ'sının yiğirmi sekizici güni ki Martın üçi idi. Havâlar kar ve bürûdet şiddet[in]den fasl-ı Zemheriye müşâbih idi. Henüz itmâm olunan sefînelerden otuz altı çekdirme ve dört pâre mavna kifâyet mikdârı levendât cenk-âver yeniçeri ve sâir asker cebehâne (16a) mühimmâtlarla mâlâmâl donanma donadup Kapudan Vezîr Topal Mehmed Paşa ile cânib-i bahr-i sefîde irsâl olındı. Baştardelere tekmîl olacak gemiler içün alıkonmağa kapudan paşa yedek gemisine süvâr olup üç fener nasb itmişidi. Mahsûb-ı selâmet boğazdan çıkup Sakız Cezîresine vusûl buldıkda haberi mâh-ı Cemâdi'l-âhir'de vürûd eyledi.

Nusret-i Donanmâ-yı Hümâyûn

Kapudan Paşa Sakız'da dört beş gün karârdan sonra Rodos cânibine bâd-bân-gûşâ-ı azîmet olup İstanköy kurbünde İncir Limânında Mısır'dan gelen zahîre gemilerin şikâr itmek içün der-gemîn olan Malta korsanlarından nâmdâr iki büyük kalyonına râst gelüp bir mikdâr top cenkinden sonra per ü bâl meydân cenkinden firâr ve berreyn zencir-i teshîre giriftâr idüp lâkin top dâneleri zahmdan bir tarafı zahm-dâr olmağın gark olup yüz seksen kadar kâfir esîr olup yetmişe karîb top nasîb-i İslâm oldı. Paşa-ı gāzî tahrîk re'y-i re'yet ser-efrâzı idüp Loyoza nâm muhtasar ada limânında lenger-endâz karâr bir azîm kalyona râst gelüp üç sâ'atden ziyâde tarafeynden top cenki olup yalnız kapudan paşa baştardesinden yiğirmi kadar gāzî-i şehîd ve sâir gemilerden dahi vâfir mücâhidîn âlem-i vücûddan nâ-bedîd oldı. Kalyonda olan mel'ûnlardan üç yüz kadar mellâh ve askerin ekseri nigûn-sâr hafre-i nâr oldıklarından sonra bir top dânesi baruthânesine râst gelüp pes mânde-i top ve tüfenk olan mehâzîl-i Frenk mevc-i bahr ve âteş-i kahr arâsında giriftâr-ı azâb-ı cehîm oldılar. Gemi kapudanı ve birkaç ashâb-ı nâm u şânı oldığının haber-i behcet-eseri vâsıl der-ikbâl olup maslahatın fâtihası böyle haber oldığı hüsn-i hâtime olacağına berâ'at istihlâl şeklinde mübârek fâl tutıldı. Abdî Paşa dir ki; iki pâre kâfir kalyonı üç kıt'a zahîre gemilerin ahz u giriftâr ve bir limânda karâr itdiklerinden kapudan paşa haberdâr olup anları tecessüs iderken bir limânda dahi bir mükemmel kâfir kalyonına râst gelüp emân virmeyüp ba'de'l-muhârebe teshîr eyledikde âteş düşüp bakıyye-i katl u helâk olan nüfûs-ı habîseden hayli kefereyi üserâ-ı mîrî silsilesine kayd idüp mahall-ı ma'rekede forsaları düşen beğlere esîr virmedi. İki günden sonra ol zahîre gemilerini alan kalyonların oldığı ada limânına vusûl bulup ahşâm vakti olmağla limân ağzında lenger-endâz olup cenki irteye havâle eyledi. Meğer limânın öte cânibinde bir boğazı dahi varimiş. Kâfir kalyonları çıkup kaçmışlaridi. Ve aldıkları zahîre gemilerini anda bırakmışlar kapudan paşa ale's-sabâh kazıyyeden âgâh oldıkda zahîre gemilerini anda kabz itdikden sonra (16b) firâr iden ol iki kalyonun akeblerince müsâre'at idüp yetişdi. Ammâ mukaddemâ vâkı' olan kalyon muhârebesinde forsası helâk olan beğlere esîr virmediğinden nâşî beğlere kendüden dil-gîr olup envâ'-i ta'allül ve bahâne ile üzerine varmayup sonra ta'vîk itmeleriyle mezbûr kalyonlar engine doğrı açılup firâr itdiler. Bu hikâye sıhhate akrebdir. Ve's-selâmu alâ min etba'ı'l-hüdâ.

Vak‘a-ı Ahvâl-i Donanmâ-yı Hümâyûn Bâ-Küffâr-ı Muhârebe-i Azîme Der-Cezîre-i Girid

Girid’de olan asâkir-i İslâm üzerine kal‘adan ve deryâdan yiğirmi bin kadar kâfir çıkup âteş-i harb-ı kıtâl dört beş sâ‘at mümted olup taraf-ı İslâmiyândan ancak bin kadar merd-i meydân hüner ser-mest rahîk-i şehâdet olup on iki binden ziyâde hanâzîr âzim be’si’l-masîr olup meydân-ı cenkde Katırcı-oğlı Mehmed Paşa cibilliyetinde muzmer olan şecâ‘at ve hüneri izhâr itdiği haberi Cumâdi’l-ulâ’da vusûl bulup bâ‘is-i sürûr ehl-i İslâm olmışidi. Bi-hükmi hazâ ve donanma-yı ehl-i İslâm mübtelâ-ı inhizâm oldıkdan sonra kapudan-ı müşrikîn la‘în-i bî-dîn otuz kadar çekdirme ile Kandiye’ye varup birkaç gün tavakkuf ve ârâm ve mühimmât-ı cenk ü cidâl itmâmdan sonra sonra bir gün vakt-ı duhâda on bin kadar piyâde ve süvâr ile kal‘adan çıkup karol hıdmetinde olan guzât-ı İslâm üzerine havâle-i şemşir-i intikām idüp bâzâr-ı cenk ü kıtâl kerem oldığı haberi Ser-asker Hüseyin Paşa’ya vârid olıcak âmme-i sipâha iblâg haberi istifsâr ve kendüsi bî-tevakkuf ol cânibe ilgar idüp kendüyi mânend-i ejder saff-ı küffâra varup ser-bâzân tarafeyn beyninde bâzâr-ı harb ü cenk üç sâ‘at mikdârı mümted ol mehâzîl-i meydân cenkinden mağlûben âzim-i hısâr ve yedi nefer müte‘ayyen kapudan ve ümerâ ve askerden iki yüz zîr-i dest-i kâfir esîr idüp birkaç yüzi dahi cân-ı ber-cehennem derekât-ı Subhaniyye azm eyledi. Taraf-ı İslâmiyândan Avlonya sancağı beği ma‘zûl Ömer Beğ ve Rûmili ocak-zâdelerinden birkaç kimesne şehâdete nâi’l oldılar. Kâfir çekdirmeleri mağlûben Girid’den dönüp Sakız etrâfına birkaç gün sâye-endâz nuhûset olup Mısır’dan gelür bir pâre şaykalara sedd-i râh ve altısını giriftâr ve ikisini tebâh itdikden sonra kapudan paşanın İstanköy’de itdiğinden haberdâr olmağın bî-pâk ve bî-pervâ ol cânibe bâd-bân-gûşâ-ı [azîmet] olmışdı. Kapudan paşa bi’z-zarûr def‘-i sâi’l mülâhazasıyla Rodos’da gemileri bağlamak mülâhaza ve münâsebeti ol ma‘kıl-ı azîme tahassune bahâne itmeğin melâ‘în tekrâr Sakız tarafına gelüp Cezâyir semtinden tahmînen otuz bin keyl mikdârı buğday ile Sakız’a gelürken kalyonı ahz itmeğle Sakız ahâlisi hâtır-ı perîşân itdikleri haber-i muvahhişi vusûl buldı. (17a)

Vak‘a-ı Sefâyin-i Cezâyir

Ocak gemileri dahi me’mûr oldıkları üzre donânmâ-ı hümâyûna mülhak kasdıyla deryâya çıkmışlaridi. İçlerinden sekiz pâre kalyon sâirlerinden pîş-bâzlık idüp bu esnâda Sakız’da iken Yeni Kal‘a ardında bî-pervâ lenger-endâz olan kâfir donanmasına sabâh karagulığında

müsâdif olup ehl-i İslâm donanması olmak tahmîni ile tehâşi yakîn vardıklarında aks-ı kazıyye ma‘lûmları oldı. Ammâ ne çâre rûzgâr dahi sâkin ol küffâr ol sâ‘at harb u kıtâle mübâşeret idicek guzât-ı müslimîn dahi bezl-i makdûrda kusûr itmeyüp tahsîl-i nâm içün melâ‘în-i Frenk ile rüstemâne cenk itdiler ki safha-ı zümürrüd fâm-ı derhûn geştkân ile la‘l-ı renk oldı. Birkaç yüz nüfûs-ı habîse tu‘me-i top ve tüfenk itdiler. Beş yüzden mütecâviz mücâhidîn dahi şeref-i şehâdet ile azm-ı cenâb-ı illiyyin itdikden sonra ol kalyonları dest-i küffâr giriftâr ve üçi dahi ameliyle ihrâk-ı bi’n-nâr ve biri gark-ı deryâ-ı hûn-hâr olup fakat biri bi-avni’llâh müsâ‘ade-i rûzgâr ile Sıgacık tarafına çekildi. Mekr-i sefâyin-i Mısrıyye der-dest zehâyir ve emti‘a ile per ü bâr on beş kadar şayka mümâne‘at oldıkda üzerlerine varup mukaddemâ ma‘rekeden halâs olan Cezayir Kolyonı ile ol kalyonı zencîr-i teshîre giriftar idüp şaykaları dahi zabt itdiler. Bilâ mübâlağa şaykalarda olan üç yüz bin guruşlık Mısır metâ‘ı melâ‘înin bu vechle kabza-ı ızrârlarına dâhil oldı. Sıgacık Kal‘asının ahâlisi melâ‘înin bu vechle hücûmından âgâh oldıkda bir gün mukaddem evlâd u ıyâl ve hafîfu’l-hamâl olan mâllarıyla etrâfa perîşân olmağın melâ‘în kal‘adan pes-mande olan iskāli bî-mâni‘ ve mezâhim yağmâ ve tâlân idüp hâşâ zu‘m-ı bâtıllarınca câmi‘i dahi vîrân itdiler. Bu esnâda İzmir’den asker irişmeğle iki üç gün cenk-i firâvân olup iki yüzden ziyâde kâfir âzim-i nâr sakr olup altmış kadarı esîr oldıkdan sonra melâ‘în câ-be-câ kal‘aya âteş ilkā idüp şaykaları ihrâk ile efnâ idüp yine sefâyin-i menhûsalarına girüp Sakız tarafına ric‘at itdikleri haber-i küdûret-eseri kalup ehl-i imânı muğayyer eyledi.

İhrâc-ı Mevâcib

Sadr-ı a‘zam eğerçi masârif ve isrâfâtı taklîl ve du‘â gû-yân ve zevâyid ve zâyıfı kat‘ ve tenzîl idüp yeniden top ve sâir mühimmât ile bu kadar sefîne iktizâsıyla tersâne masrafı hadden efzûn olup karadan tedârüki içün bu kadar mühimmât müzâyakası sebebiyle zümre-i asâkire mevâcib içün dahi nakd akçe tedârükinde ziyâde ızdırâb (17b) çeküp husûle bir vechle imkân olmamağla Müftî Balî-zâde ve Kazasker Bolevî Mustafa Efendi ile meşveret idüp nihâni taraf-ı saltanat-ı aliyyeye usret-ı hâl i‘lâm olunup hâlâ sipâh ve yeniçeri ve sâir tavâif-i askere ale’l-fevr mevâcibleri virilmek muktezâ olup hazînede hâzır akçe olmayup tedârüki vechle mümkin olmamağla Enderûn-ı hümâyûndan istikrâz tarîkiyle bu kullarına üç bin kîse akçe imdâd olınmak recâ olunur deyü telhîs ve huzûr-ı hümâyûna varup sadr-ı a‘zam ve müftî efendi ve Rûmili kazaskeri edâsına mütea‘hhid olmak içün temessük mühirleyüp enderûndan üç bin kise almışlaridi. Mâh-ı Şab‘ân’ın

sekizinci salisâ güni dîvân-ı hümâyûnda recec mevâcibi çıkup yeniçeri tâifesine tevzî‘ olunur iken sa‘âdetlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri vezîr-i a‘zama ber-vech-i iltifât ve iclâl bir semmûr kürk ve bir murassa‘ hançer musâhib ağa ile irsâl buyurdılar. Sadr-ı a‘zam dahi ol mahalde makām-ı sadrdan kıyâm idüp ta‘zîm ile kürki giyüp ve hançeri takunup eslâfından ziyâde nâil-i ikrâm oldı. Ve mazhar-ı istiklâl tâm buldı.

Reften-i Vezîr-i a‘zam Köprili Mehmed Paşa Be-Cânib-i Boğaz

Kapudan paşa Akdeniz’e irsâl oldıkdan sonra müceddeden ihdâs olunan sefâyinden tekrâr on dokuz kalyon ve on mavna ve otuz çekdirme ile baştarde ve mühimmât-ı lâzime ve zâd u zevâde ile memlü oldı. Sekbânbaşı Çoban Kasım Ağa ile birkaç bin yeniçeri dilâverleri vaz‘ olunup sipâh ve silâhdârdan terakkī şartıyla iki bin serdengeçdi yazılup yüz elli pâre kadırgaya ve fırkateye doldırılup Şems Paşa-zâde baştardede kapudan vekîli üzre bâş ve bûğ ta‘yîn olunup sadr-ı a‘zamın hareketinden mukaddem Beşiktaş önine çıkmışlaridi. Mâh-ı Şa‘banın yiğirmi dördinci pençşenbih güni vezîr-i a‘zam serdârlık hil‘atı ile iclâ olınmak içün arz odasında pâye-i serîr-i a‘lâya rûy-mâl eyledi. Mezîd-i inâyet-i hüsrevânîden kānûn-ı kadîm üzre başına iki kıt‘a sorguçlar nasb olunup iki hil‘at-ı fâhire biri kürkli bir sâde giydirilüp sancağ-ı şerîfi kendi eline teslîm ve husûl-ı feth u zafer iltimâsıyla bi’z-zât lisân-ı hümâyûndan du‘â-ı hayr icâbet-eser takdîm oldındıkdan sonra serdâr-ı âlîşân giryân u nâlân huzûr-ı hümâyûnda veda‘ idüp dârât-ı ihtişâmla ve alây ile Silivri kapusından Çerpiciler Çayırında darb olunan otağa nüzûl itdiler. Rikâb-ı hümâyûnda kāim-makāmlık hıdmeti (18a) boğaz muhâfazasından da‘vet olunan Ankebut Ahmed Paşa’ya tevcîh olunup kürkli hil‘at-ı fâhire ilbâs olındı. Şehr-i Ramazân’ın gurresi pençşenbih güninde sadr-ı a‘zam-ı mükerrem ordu-yı hümâyûn ile Çerpici Çayırından nehzat ve cümle yeniçeri ve altı bölük halkı zâbitleriyle ve umûmen zu‘emâ ve erbâb-ı tîmâr ile mütevekkilen ala’llâh boğaz cânibine azîmet idüp evvel konak Karakaldırıma nüzûl olındı. Ol menzilde yoklama olup me’mûrlardan mevcûd olmayan müteferrika ve çavuş ve zu‘amânın dirlikleri âhara tevcîh olındı. Kastamonı diyârında Mehmed Sadık nâmında bir âbid ve zâhid kimesne sadr-ı a‘zamın mu‘akkıdı idi. Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerine dahi bulaşup du‘â-ı hayr itmişleridi. Sadr-ı a‘zam sefere varup gelince enderûn ağalarının sulehâsının Mehmed nâmında doksan iki âdem, her biri bir haftada doksan iki

kere sûre-i Fetih kırâat idüp Cum‘a güni salâ vaktinde itmâm idüp cümlesi birden feth u nusret içün hayr du‘â ve tazarru‘ u niyâz dergâh-ı kübrayâ eyleyeler deyü şeyh-i mezbûr ta‘lîm itmişidi. Ağalardan ve halîfelerden doksan iki Mehmed defter olunup her birine in‘âm u ihsân olunup hıdmet-i hayriyyeye ta‘yîn olınmışlaridi. Sadr-ı a‘zam taşra çıkdığı günden sûre-i Fetih-i şerîf kırâatine mübâşeret idüp her Cum‘a günine dek doksan ikişer def‘ayı tekmîl ve vakt-ı salâda umûm üzre hayr du‘â tertîb iderlerdi. Ve yine şeyh-i mezbûrın ta‘lîmiyle bundan mâ‘adâ enderûn ricâlinden yüz bir âdem günde bin Fetih-i şerîf okınmak tenbîh olındı. Sefer avdetine dek müdâvemet eylediler.

Mukaddime-i Zafer

Bu esnâda Boğaz-hisârı muhâfazasında olan Çavuş-zâde Vezîr Mehmed Paşa’nın üzerine donanma-yı küffârdan sekiz bin mikdârı melâ‘în çıkup cenk u cidâle âğāz itdiklerinde muhâfazada olan asker-i İslâmdan haberdâr olanlardan etrâf ve cev[â]nibden hücûm idüp tîğ ve havâle-i peygân-ı cânistân itmekle melâ‘în ârâm idemeyüp geştileri cânibine firâr eylediler. Beş yüz mikdârı esîr ve iki yüzden mütecâvizi tu‘me-i şemşîr olup vezîr-i a‘zam henûz vâsıl olmadan bu mertebe feth ü nusret rû-nümâ olması asker-i İslâm muzaffer ve küffâr-ı li’âm müdemmer olmasına bürhân vâzıh add olunur. Sadr-ı a‘zam Ramazân’da Gelibolı’ya beş günden sonra Anadolı cânibine müntekıl oldı. Mâh-ı Ramazân’ın on sekizinci güni Kal‘a-ı Suntâniyye etrâfını karâr-gâh eyledi.

Muhârebe-i Donanmâ-yı Hümâyûn Bâ-Küffâr-ı Hasâret-Makrûn

Fermân-ı ser-asker ile Rûmili tarafından Doğanlı Deresinde Anadolı cânibinde Küçük Köpri[7] nâm mahalde ve dahi ba‘zı münâsib olan yerlerde kal‘a-şiken ve burc-efgen toplar vaz‘ olunup yevm-i îd-i sa‘îdde kötü[8] mukābelesinde karâr üzre olan küffârı ve burtunları seng-sâr (18b) itdiler. İki mavna ve birkaç burtunlara dâne top isâbet idüp rahne-dâr itmeğin ol gice birkaç mil girü çekilüp Kâfir Bucağı ve Büyük Kepez mâbeyninde lenger-endâz karâr oldılar. Mâh-ı Şevvâl’in beşinci salisâ güni mevcûd olan sefâyin ile küffâr-ı hâksâr üzerine azîmet mukarrer olup kapudan paşa taşrada bulınmağla Çerkes Osman Paşa donanma askerine serdâr ta‘yîn idüp kalyona, çekdirme çekdirmelere havâle olunup

[7] “Kepez” olmalı.
[8] “Kepez” olmalı.

mütevekkilen alallâh âzim cenk oldıklarında ibtidâ küffârın bir nâmdâr mavnası yeniçeri serdengeçdileriyle memlû Ömer Kapudan mavnası ve cebeciler ile memlû Süleyman Kapudan mavnası ve Halil Kapudan mavnası çatup bu üç mülûkâne kâfirin mavnasını top ve tüfenk ve merdâne cenk ile göz açdırmayup ân-ı vahidede kabza-ı teshîre getürmişler iken ol mahalde birkaç mavna imdâda irişüp berü cânibden imdâda varır bulınmamağla pîş-gâh-ı zahm-ı horda olan kendü mavnaların pençe-i İslâmiyândan tahlîs itdiklerinden mâ‘adâ küffâr tarafından olan kuvvet ve kesret ile Süleyman Kapudanın mavnasın alup içine hayli melâ‘în dökilüp sefâyin-i menhûseleri tarafına çeküp getürdiler. Kapudanın mavnası çatdıkları kâfir mavnasından ale’l-fevr müfârekat idüp küffâr gemileri arasında kalmağa cenk iderek cânib-i selâmete çıkdı. Ammâ içinde olan üç yüz serdengeçdi yeniçeriden kırk elli âdem ancak kalup mâ‘adâsı şehîd olmışlaridi. Halil Kapudan’ın mavnası esnâ-ı cenkde deryâya gark olup içinde bulınanların ekseri garîk-ı kemâkân donandırmışdı. Bu esnâda hücûm yeniçeriler serdâr oldığı otuz pâre çekdirme ve baştarde evvel vehlede Rûmili tarafında Kâfir Bucağı nâm mahalle varup îrâkdan temâşâcı olmağın mezbûrlerden zuhûr iden Ceben ve Pervelleng sâir gemilerde esnâf-ı asker ve za‘af ve fütûr îrâs idüp üç mavna-ı mezbûr boğaz ağzında Rûmili sığlarında ve üçi büyük kenâr-ı sâhilde ilkā-ı lenger idüp içinde olan hevl-i cân ile karaya dökilüp firâr ani’z-zahf ârînı ihtiyâr itdiler. Küffâr-ı hâksâr bend-i kemend teshîr itdikleri mavnayı bakıyyetü’s-seyf olan eşhâs-ı ma‘dûde ile arslan gibi keşân keşân götürirken Alâiye sancağı beği olan Küçük Mehmed nâm mîr-i bahâdır beş oturak bir iki kayığa elli altmış kadar âdemleriyle süvâr olup irişdi. Ve mavna[ya] yanaşup cenk iderek üzerine çıkup yedekleri kesüp darb-ı şemşîr-i celâdet ile dest-i küffâra giriftâr olan mavnayı içine konılan yüz elliden ziyâde kâfir ile yed-i âdiyelerinden döğişe döğişe kurtarup çeküp (19a) getürdi. Zihi bende-i nemek-şinâs ki velî ni‘meti rızâsın yerine getürdi.

(وجا هد و فی سبیل الله حق جهاده)

fermânına imtisâl arzını tekmîl içün otuz kırk âdemîsiyle dört pâre kâfir mavnasına şîrâne hücûm idüp bu güne izhâr-ı hüner ile nâmını ser-defter erbâb-ı isti‘dâd nâmdâr eyledi. Bir fehvâ-ı sıdk ihtivâ

(كم من فة قليلة غلبت فة كثيرة با ذ ن الله)

eser-i bâkıyye-i mu‘cize-i Muhammediyye bu yüzden zuhûr itdüği manzûr olup yek-dest ve hem-vâr zümre-i müşrikîne sell-i seyf iktidâr olındığı takdîrce bi-avnı’llâhı te‘âlâ feth u zafer müyesser olacağı zâhir ve âşikâr iken miğfer-pûş avratlar gibi firâr ve ihtifâ iden bî-ârlar lâf-zen meydân-ı şecâ‘at oldıklarınca zâhir kahkaha-ı istihzâ olınmamak revâ değildir.

(خلق‌الله للحروب رجالا ورجالا لقصعة وثريد)

Kalyonlar ise mahall-ı muhârebede gemilerine basduran birer yaylım top atup bâd-bânlarında olan muvâfık rûzgâr ile deryâya açılup Sakız ve Midilli semtlerinde kapudan paşa ile donanma gemilerini özleyüp gitmekle varta-ı muhâsaradan kurtuldılar. Bu umûr mânzûr vezîr-i gayûr olıcak şiddet-i gazabından bî-şu‘ûr olup fi’l-hâl bir kayığa süvâr olup Rûmili tarafına geçdi. Ve Kâfir Bucağına tahassun iden bî-ârları kaldırmağa sarf-ı iktidâr eyledi. Çünki ol tâife-i hâifenin nihâdlarında şecâ‘at mâder-i zâddan eser yoğidi. vezîr-i a‘zam ikdâmıyla nîm-i cân ile hareketü’l-mezbûh gösterüp kâfir gemileri öninden isti‘âze iderek ızdırâb ile geçüp Büyük Kepez’e cân atup sâhil-i bahre vâsıl oldıkları Malta ve Duka çekdirileri boğazdan arz-ı dîdâr murdâr eylediklerini gördikleri sâ‘at tekrâr firâra âğāz idüp tahassun içün irişmeğe isti‘câl eylediler. Esnâ-ı firârda yeniçeri kethudâsının yedek gemisi kabza-ı teshîr-i küffâra dâhil olup baştarde ile on yedi pâre kadırğa hezâr-ı rûz ile Küçük Kepez Burnı semtlerine vâsıl oldı. Bundan mâ‘adâ on beş pâre kadırğanın firâra iktidârı olmamağla bir mikdâr gitmişler iken şiddet-i rûzgâr ve hücûm-ı küffâr ile Büyük Kepez’e dönüp hasm-ı cânları elinden tahlîs-ı giryân cân itmek recâsına sâhile karîb sığlarda başdan kara idüp içinde olan cenkci ve kürekci deryâya dökilüp vezîr-i a‘zam gazaba gelüp tiz gayretsizleri tu‘me-i şemşîr itsünler yanında olan askeri mukābelelerine havâle itmeğle (19b) şinâverlik fennini bilmeyüp deryâya gark olanlardan mâ‘adâ sekiz yüz mikdârı bî-gayretin kelle-i murdârı hâk-ı idbâra galtân oldıkdan sonra bir mikdâr havf-ı seyfden girü gemilere dönüp ekseri sahâ-ı vâsı‘a-ı arzullâha perîşân ve halk-ı âlem içinde müzellil ve mehân oldılar. Ser-asker-i me’mûr Büyük Kepeze’ye düşen üç pâre mavna ve üç pâre çekdirmenin başların deryâya döndürüp anları tasallut-ı a‘dâdan hıfz içün câ-be-câ metrisler kurdurup minâre bedenine toplar vaz‘ itdirdi. Tavâif-i askeriyyeden ol gün zuhûr iden za‘f ve cür’etsizlik müşâhedesinden a‘dâ-ı dîn dilîr olup kemâl sürûrından ahşâmdan sabâha ve sabâhdan ahşâma dek top ve tüfenk yağdırup fişenk şenliği idüp ol kûs-ı şâdımânı deryâya zelzeleler ve ser-mest pîllar gibi na‘rası sâmi‘a-i halka velvele virmişdi. Anlar deryâdan ve ehl-i İslâm karadan üç gün üç gice gülle ve fındıkları birbirine katarât-ı bârân gibi yağdırup melâ‘îni sefînelerine uğratmadılar.

Vürûd-ı İnâyet-i Gaybiyye ve Mededná ki Zuhûr-ı İlâhiye

Baştardede ve yanınca olan yedi pâre çekdirme adem-i müsâ‘ade-i rûzgâr ile

(تجرى الرياح بما لا تشتهي السفن)

fehvâsınca Küçük Kepez'e burnını kapmağa kādir olmayup Kum Burnı nâm mahalde lenger bırakmağın anları dahi muhâfaza içün kenâra balyemez toplar çekdirilüp metrisler vaz‘ olınmışidi. Sâdis-i Şevvâl yevm-i erba‘âda asra karîb küffâr donanması ol sefîneler üzerine hücûm idüp ol şeyâtîn ise top dâneleri rücûm[ı] müteselsil olmağın hâiben makarlarına çekildiler. Rûz-ı diğer ki sâbi‘ şehr ve yevm-i hamîsidi. Sene-i sâbıkada Kapudan Kenan Paşa ile çıkan donanma inhizâmına ve adalar teshîrine sebeb olan Kör Kapudan didikleri şeytân-ı la‘în bir iki gün bi-hükm-i kazâ asker-i İslâmın mahzar oldıkları za‘f ve telâşa i‘tirâzdan nâşî baştardesin çuka ve emti‘a ile donadup üslûb-ı garîb ve tarzü'l-garîb üzre bezm-i işret tertîb idüp kendüye hem-sermedi kapudan ile oturup bî-gam rûzgâr-ı sîmîn-ber ve kebg-reftâr sâkayân frenk elinden nûş bâde-i la‘l renk itmekde âhenk itmişidi. Sürûr-ı mağrûrane ve gurûr-ı kâm-râna keyfiyyet bâde la‘net zedesine su‘ûd idüp ahşâma bir sâ‘at (20a) kalmışdı ki baştarde ve sâir gemileri teshîre çekmek sevdâsıyla şu‘le-i âteş suzân yerinden kopup tablhâne dökerek baştarde üzerine hücûm ve tahrîk per ü bâl isti‘câl eyledi. Ol ahvâl pür ahvâli müşâhede ile karada olan ehl-i İslâmın nâle ve feryâdı kıbâb seb‘-i şeddâda peyveste olup gülbank Allâh Allâh ile ümmet-i Muhammed'in gırîv-ı âteş ve zârı sükkân-ı heft-i âsumâna irişdi. Gemiler tamâm ve asker fermâna râm değil ki sa‘y u ikdâm ile baştardeyi hasm elinden tahlîs-i imkân ola. Serdâr-ı a‘zam bu hâli görüp metrislerde olan topcılar top yağdırmak işâret idüp kemâl huşû‘ ve inkisâr ile secde-i niyâza varup şeyhden me'zûn oldığı hizbu'n-nasr du‘âsını hâlet-i sücûdda okuyup zârî zârî ağlayup inleyerek dergâh-ı kādı'l-hâcete söz ve güzâr ile arş-ı niyâz eyledi. Mel‘ûnın gemisi irişüp zahm horde-i şikâr gibi baştardeyi fitrâk-ı iktidâr itmeğe az kalmış iken nâ-gâh bir fehvâ-ı sıdk ve ihtivâ

(امن یجیب المضطر اذاد عاه)

serdâr-ı erkemin du‘âsı ve gayret-keşân-ı dîn olan muvahhidînin niyâzı makrûn-ı icâbet olup Kum Burnında olan metrislerden Kara Mehmed nâm bir topcı mübâşeretiyle atılan bir nâmdâr topın dânesi pîş âhenk katâr-ı melâ‘în-i Frenk olan la‘în-i bî-dînin baştardesinin barut mahzenine râst gelüp tarfetü'l-ayn içinde kıçı ser-bagl olan amûdları ve üst tabakası alât-ı bezm-i edevât ile kubbe-i evc havâya atılup şerâre-i cehîm gibi sâir gemileri üzerine dökilüp has u hâşâk nâr-ı sakar oldılar. Taraf-ı İslâmiyânda kemâl za‘f ve fütûr hâsıl ve nümâyân olmış iken

(فی اضیق الوقت یأتی الله بالفرج)

mısdâkınca avn u inâyeti'llâhi rû-nümûn olup ve râyet-i şevket müşrikîn ser-nigûn olup şu‘bede-bâz ve perhiz-kârân gayr-ı münkasımda ibret-i eser böyle pür-hüner peydâ eyledi. Ta‘na-zen cibâl-ı râsiyât olan geşti-i gûh-şükûh hebâ-ı mensûr gibi târumâr olıcak yanında

olan yedeği dahi te'sîr-i nuhûset civâr ile tu'me-i ejderyân oldı. Henûz şems-i âlem-tâb gurûba varmamışidi ki başsız ve kıçsız tekneleri dahi bir fehvâ

(فغشيهم من اليم ما غشيهم)

emvâc bahr-ı hâr ile nâ-bedîd oldı. Fallâhu'l-hamd ve elemine hakka ki bu mevhibe-i İlâhiyenin edâ-ı hıdmet şükr ü sipâsı hadd-ı imkândan güzerân olup bî-cenk u kıtâl bu güne inâyet-i bedîhi'z-zuhûr ümmet-i merhûme-i Ahmediyye mesrûr oldığı mahzâ mu'cize-i bâhire-i bâkiyye-i Muhammediyye idüği şekk u şübheden dûrdır. Ukalâ-ı Rûşen re'y yanında bu feth-i mübîn (20b) melâ'înin cümle donanması alınmakdan râcih olup serdâr-ı zafer-şi'âra mâye-i iftihâr olacak bir hıdmet idüği vâzıh ve âşikârdır. Zîrâ Kör Kapudan didikleri la'în-i Frek telbîsin nev'i sûret-i beşerde bir iblis olup hem milletleri beyninde vüfûr akl u kemâl-ı tedbîr ile meşhûr ve pür-dil gāyet şecî' ve bahâdır bir kâfiridi. Umûmen donamâları dest-i istîlâ-i İslâmiyâna dâhil olup şakī-i mezbûr tek ve tenhâ meydân-ı cenkden rehâ bulup baş kurtarmış olsa az zamanda yine mükemmel donanma tedârük idüp ehl-i İslâmı bî-huzûr bî-ârâm itmek mukarreridi. Hezâr hamd u senâ hazret-i Rabbü'l-âlemîne ol la'în-i mezbûr ve şakī-i pür-şûr ve şûrın sefîne vücûd[ı] girdâb-ı helâka gark ve nâ-bûd olup fitne ve fesâdından bilâd u ibâd emîn oldı. Çenîn-i bâd hemîşe düşmen-i dîn. Şece'ân hünerverân-i asker mahzar u ihsân ve bî-gayret olan cebânlar ki giriftâr oldıklarıdır. İbtidâ kabza-ı küffâra giriftâr olan mavnaya kayık ile varup tahlîs idüp getüren Küçük Mehmed huzûr-ı serdâra gelüp dâmen-bûs oldıkda serdâr-ı a'zam iskemle üzerinde idi. Gel şâhbâzım pâdişâhın etmeği sana helâl olsun senin gibi gayretlü dilâveri Allâh berhüdâr eylesün deyüp alnını ve gözlerini öpdi. Ve arkasında olan semmûr kürki çıkarup giydirdi. Ve kendi eliyle başına iki sorguç gāzî çelengi takdı. Ve kendüye iki yüzden mütecâviz altun ve ma'an giden âdemlerine tevzî' itmek içün bir kîse guruş ihsân idüp bu isti'dâd ki ri'âyeten seni akrânından mümtâz mertebeye nâil ideriz elem çekme deyü tatyîb eyledi. Küçük Mehmed iltifât ile izz ü şân tahsîl idüp asker beyninde müşârün-bi'l-benân oldı. Küffâr baştardesine top yetişdiren Topcı Kara Mehmed'i huzûrına getürüp berhârdâr ol kerâmetlü pâdişâhımızın ni'meti sana helâl olsun deyüp yetmiş akçe sipâhilik ulûfesiyle çerâğ idüp yüz altun harçlık ve bir kat libâs-ı fâhir virüp kalbini mesrûr eyledi. Ve gazâ ve cihâddan yüz döndürmeyüp sadâkatle hıdmete bezl-i himmet idenleri alâ merâtibihim hal' u fâhire ve ihsân-ı vâfire ile mahsûd-ı akrân eyledi. Ferhad Paşa nâm bî-âr henüz cenke şürû' itmezden mukaddem bindiği kalyon Rûmili tarafına başdan kara idüp firâr ârını irtikâb itmişidi. Ol gice bir filika [gelüp][9] mezbûr kalyonı ihrâk-ı bi'n-nâr eyledi.

[9] Na'imâ, s. 276

Dört giceden sonra boğaz ağzında Rûmili sığlarına başdan kara olan iki mavnayı dahi küffâr filikası ihrâk-ı bi'n-nâr ve zu'm-ı fâsidelerince ehl-i İslâmdan ahz u sâr eylediler. Ferhad Paşa'yı ahz içün gönülliler ta'yîn (21a) olınmışidi. Dutup getürdikleri gibi sû-i ameline göre cezâ ve çû görüp buynın urdılar. Yeniçeri Kethühâsı Yusuf Ağa Bektâşiyân dilâverlerini cenke tahrîs itmeyüp ibtidâ kendü sefînesi peyşer ve firâr iden çorbacıların eşbehlerinden yedi çorbacı ile otağın ard kapusında boğılup ceseleri deryâya ilkā olındı. Ve sâbıkā kapudan paşa li-maslahati yedek gemisi ile azm-ı sefer itmeğin baştardeye Sivas Beğlerbeğisi Çerkes Osman Paşa niyâbete süvâr olmışidi. Ânın taksîrât-ı sâbıkası cezâ-ı tertîb itmeğin boynı urılup deryâya ilkā olındı. Küffâr ihrâk itdikleri mavna kapudanlarından Tophâneli Sipâhi-zâde Mehmed Kapudan meydânda sâbit olmayup sâhil-i selâmet üzildiği içün katl olındı. Ve yine mavna kapudanı Busurcı-zâde[10] Mehmed nâm kapudan cenkde ve kadırğa kapudanlarından Arab Kasım ve bunların emsâli birkaç kimesne selâmet-i der-kenâr vâdisine azm-ı ihtiyâr idüp gemilerini âteş-i gadre giriftâr eyledikleriçün ibretü'n-nâzirîn salb olındı. İlletde iştirâki olanların cümlesini ahz u siyâset ve âmme-i askere mûceb-i ibret Yeniçeri Ağa'sı Söhrab Mehmed Paşa sadr-ı a'zamın kadîmî dostı olup evâil-i hâlde tarafdârlığa müte'allık niçe hıdmetleri sebkat itmişidi. Ol husûsa ri'âyeten katl itmeyüp ağalıkdan azl ile iktifâ ve Maktûl Osman Paşa mahlûlinden Sivas mansıbını tevcîh ile yine kâm-rân eyledi. Dergâh-ı âlî kapucılar başılarından hıdmetiyle ordu-yı hümâyûnda bulınan Ali Hoca'ya yeniçeri ağalığı tevcîh olındı. Ba'de'l-yevm bi-avni'llâhi te'âlâ mehâzîl-i müşrikîn bakıyye-i sefîneleri Bozcaada'ya tahassun itmek fikrinde olup cinsiyet-i imdâdlarına gelen on üç pâre Duka ve Malta gemileri dahi diyâr-ı nuhûset medârlarına çekilüp gitdiler.

(الى حيث القت رحلها ا م قشعم)

Baştarde ve sâir gemilerde olan kürekçiler ve asker firâr idüp kürek ve beksimat ve sâir âlât ve mühimmât târumâr olmağla müceddeden tedârük-i levâzım emr-i mühim olmağın serdâr-ı a'zam ol maslahat içün memâlik-i mahrûsenin her cânibine ahkâm-ı şerîfe irsâl eyledi. Ve mâh-ı Zi'l-ka'de'nin dördinci güni ordu-yı hümâyûn Anadolı Hisârı sahrâsından kalkup Bozcaada karşusına karîb Eski İstanbul nâmıyla şöhret bulan mahalde Çay Başı nâm mevzi'e nüzûl eyledi. Kapudan paşa ba'z mertebe hıdmetde taksîri ve birkaç madde sû-i tedbîri zuhûr itmeğle vezîr-i a'zam muâhezesinden havf üzre olmağın bi-pâk ve pervâ imtisâl-i fermâna isti'câlden tehâşî olup bir müddet idi ki Midillü'de karâr ve ârâm idüp berü cânibe gelesin deyü da'vet (21b) ve evâmiri vardıkca ba'zı nâ-münâsib bahâneler idüp

[10] " Pusulacı-zâde", Nâimâ s.277

katl ü siyâset havfından gelemeyüp i‘zâr-ı za‘îfe izyâline teşebbüs itmişidi. Râvî ider vezîr-i a‘zam [cenkden][11] rû-gerdân olan bu kadar âdemi katl ve salb eylediği kapudan paşanın ve yanında olan beğlerin ve kapudanların mesmû‘ı oldıkda cân başlarına sıçrayup, eğer bize de sû-yı kasdı var ise hemân ocak gemilerine uyup Cezayir ve Tunus’a firâr itmekden gayrı çâremiz yokdır deyü hâb ve râhatı kendülere harâm itmişleridi. Sadr-ı a‘zam havf idüp vahşetde oldıklarını bilüp li-maslahata vahşetleri[n] def‘ içün mülâtafa-ı hakîmâne tedbîrin idüp andan kapudana hil‘at-ı fâhire ve bin altun harclık ihsân gönderüp siz mahall-i ma‘rekede bulınmamağla özriniz makbûl ve dâire-i itâbdan hâricsiz. Hâzır olaydınız nihâdınızda olan şecâ‘at muktezâsınca dilîrane hıdmet idiceksiz müteyakkın ve mehûzımızdır. İnşâ’allâhu te‘âlâ ba‘de’l-yevm uğur-ı pâdişâhîde kusûrımızdan ziyâde mesâ‘i-i cemîle vücûda getürmeniz me’mûldir deyü istimâlet nâme yazup bu mu‘âmele-i âkılane ile kapudanı âsûde-ı hâl zîr-i sâye-bân itmînân idüp cümle beğlere ve Cezayir ve Tunus ve Trablıs gemilerinin dâyılarına dahi hil‘atlar ve kîseler bezl ve infak eyleyüp ve bu güne nevâziş ve iltifât ile cümlesini istirkāk itdikten sonra umûmen kellesiz Bozcaadası’nın istirdâdına ihtimâm idelim deyü da‘vet emri gönderdi.

Âmeden Kapudan Paşa

Boğaz cenki esnâsında bizim kalyonlardan on üç pâresi küffâr kalyonları üzerine birer yaylım top boşaldup cenk iderek ma‘reke-gâhdan ayrılup rûzgâr hükmi ile Sakız’a vardıkları zikr olınmışdı. Kapudan paşa dahi ol kalyonları ve yanında tersâne sefînelerinde olan Varda Kosda ocak gemileri[ni] alup Midillü’den donanma-yı hümâyûn ric‘at itmişleridi. Kalyon ve çekdirme cem‘ân seksen altı pâre sefîne müctemi‘ oldı.

İstirdâd-ı Bozcaada

Mukaddemâ tahrîr olundığı üzere melâ‘în-i hâsirîn müşâhade-i sûret-i ye’s ve hırmân ile tahassun içün Bozca Ada tahlîsine şürû‘ idüp tâife-i sipâhdan üç bin mikdârı neferât ba‘de’l-hademe beşer akçe terakkī virilmek şartıyla serdengeçdi yazılup ve cebeci ve topcılardan yerleri çalınan iki bin neferin dahi esâmîleri tashîh olınmak şartıyla min haysi’l-mecmû‘ defter olunan beş bin kadar merd dilâveriyle (22a) Çakmak nâm sâhile müctemi‘ olmışlaridi. Kurd Beşe nâm bahâdır üzerlerine baş ve buğ ta‘yîn olunup kapudan

[11] Nâimâ, s. 278

paşa fermân-ı sadr-ı a‘zam üzere yanaşup otuz üç pâre çekdirmeye zikr olunan askeri tahmîl idüp mâh-ı Zi’l-ka‘de’nin on beşinci sebt gicesi nısfu’l-leylde götürüp Bozca Ada’da Değirmen Depesi ardında Kemer Deresi nâm mevzi‘de karaya çıkardı. Ol mübârezân-i cenk cezîre hisârına irişüp tulû‘-ı şemsden mukaddem Gözci Depesi nâm mahalde dilhâhları üzere metris peydâ itdiler. Küffâr kazıyyeden âgâh oldıkda gemileriyle cezîre kenârına gelüp askeri üzerine top güllelerin dolu dânesi gibi yağdırdılar. Vekāyetü’l-hıfzu’llâhı mümâne‘atla ser-bâzân-ı meydân-ı dîn isâbet-i zarardan emîn olup kimesnenin burnı kanamayup küffâr-ı hâksâr haybet ve hüsran ile semt-i idbâra çekildi. Serdâr-ı a‘zam imdâdın kesmeyüp irtesi gice dahi mümkin mertebe asker müstevfî zahîre ve bârut irişdirüp kendüler ordu-yı hümâyûn ile Bozcaada karşusında meks idüp pey-der-pey guzât-ı muvahhidîne gereği gibi takviyyet ve temkîn virmekde ihtimâm tam eylediler. A‘dâ-ı bed-kâr cezîre-i istihlâs için der-kâr olan tedbîr u ihtimâmdan haberdâr oldıklarında müdâfa‘a içün tedbîr idüp zu‘m-ı fâsidlerince buna karâr virmişler ki adanın berü cânibine geştiler ile ihrâc idüp kal‘ada olanlar dahi hâzır ve âmâde olup anlar iki cânibden hücûm idüp sefînelerde deryâdan toplayup asker-i İslâmı ihâta itmekle bir ferd halâs olmamak üzere nâil-i merâm olalar. Guzât-ı müslimîn dahi hîle ve tedbîrlerinden âgâh olup gelecekleri mevâzi‘in kemin-gâhlarına beş altı yüz mikdârı tüfenk-endâz ta‘yîn idüp mâ‘adâsı miyân-ı meydânda a‘dâ-ı bed-fe‘âlin hurûcına muntazır itmişleridi. Mâh-ı Zi’l-ka‘de’nin on sekizinci güni adanın cihed-i cenûbîsinden Tekfur Bağçe[si] dimekle bir meşhûr yerde olan mâ-ı cârîden [sulanmak][12] bahânesiyle çıkdıkları haberi asker-i İslâma mün‘akis olmağın iki binden ziyâde merd Rüstem-misâl gürûh-ı müşrîkîni istikbâl[e] isti‘câl itdiler. Kal‘ada olan mel‘ûnlar dahi top sadâsı işâretiyle habîr olup ittifâk ile üzerine asker-i müslimînin ardların almak mülâhazasıyla kal‘adan çıkup metrisler üzerine yüridiler. Der-kemîn olan sürûrlar dahi çıkup bostana düşmiş âteş-i sûzân gibi şemşîr-i perrân ve tîr-i cânistân ile yetişdiklerine emân virmeyüp bî-cân eylediler. Dahve-i kübrâdan vakt-ı asra dek iki yerde âteş-i cenk fürüzân olup hûn-ı (22b) geşt-kândan dâmen-gûh ve sahrâ-ı vâdi-i şakāikü’n- nu‘mân olup âkıbet-ı hücûm dilâverâne tâb u tüvân getürmeyüp geldikleri cânibe gürizân oldılar. Bir nâmdâr kapudanla beş yüz kadar melâ‘în tu‘me-i şemşîr ve iki yüz kadarı ber-mu‘teber kapudanlarıyla der-zencîr oldı. Ser-bâzân-ı meydân-ı dîn inâyet-i hazreti veliyyü’l-mü’minîn ile melhûz ve dâmen emn-i selâmet ile masûn ve mahzûz olmağın taraf-ı İslâmiyândan ancak otuz aded merd-i sa‘îd şehîd ve on nefer mecrûh olup asâkir-i İslâm neyl-i nisâb zafer ile şâd-kâm ve kefere-i li‘âm rû-siyâh

[12] Na‘imâ, s. 290

hacâlet-i inhizâm oldılar. Bu haber-i meserret eserden serdâr-ı a‘zam haberdâr olup asker-i İslâmı takviyyet içün hemân ol gice bin beş yüz kadar merd dilâver dahi ta‘yîn idüp iki aded top-ı kal‘a-kûb ile on sekiz pâre kadırgaya tahmîl ve kapudan paşa mübâşeretiyle cezîreye nakl itdirilüp kapudan paşa nısfu’l-leylde cezîreye yanaşup topları ve askeri ihrâc idince avdeti sabâha kalmağın küffâr kalyonları görüp kadırgalardan uğurın almak sevdâsıyla hücûm itdiler. Kapudan paşa kadırga ile cest ve çapın deprenüp darb-ı top ile küffâr kalyonlarının per ü bâlın şikest ve livâ-ı aceb ve gurûrların pest idüp mashûb-ı selâmet dönüp karâr-gâhlarına vâsıl oldı. Serdâr-ı a‘zam kapudan paşaya kürk ma‘an giden sefîne beğlerine hil‘atler giydirdi. Ve boğazda lenger-endâz nuhûset olan altı pâre küffâr kalyonları üzerine varup ber-taraf itmek içün Anadolı eyâletine mutasarrıf Hasan Paşa serdâr ta‘yîn olunup gönderildi. Kadırga ile varup beyne’s-salâtînden gurûba karîb zamâna dek âteş-i harb u kıtâl işti‘âl bulup ol cenkde dahi kadırgalardan yiğirmi kadar gāzî şehîd ve mehâzîl-i Frenkden iki yüzden mütecâviz belîd-i merdûd nâ-bedîd olup taraf-ı küffâra za‘f-ı hâl bedîdâr oldı. Ez-cânib Bozca Ada’da olan asker-i zafer-karîn müyesser olan galebe ve nusret ve serdâr tarafından müte‘âkiben vârid olan imdâd ve takviyyet sürûr ile bî-muhâbâ kal‘a muhâsarasında ikdâm-ı dilîrâne cenk u harbe bezl-i ihtimâm eylediler. Küffâr-ı hâksâr asker-i cedîd imdâdından haberdâr oldıkda mukāvemete iktidârı olmadığından bi’z-zarûre dest-i ye’s ile ebvâb-ı mukāteleyi setr ve Bozcaada’dan kasr-ı yed idüp bir gice kal‘anın kule divârların lağım ile efgende-i safha-ı turâb ve dâhil ve hâricde olan büyût ve dekâkîn âteş-i kahr u kîn ile harâb itdikden sonra getürmeğe imkan olmayan otuz altı alâ rivâyeten kırk yedi pâre kal‘a-kûb-ı ejderîden topları ser-çûy ile birkaç gün isti‘mâle salâhıyyetden ta‘dîl ve kal‘ada olup lağım ile münhedim olan kulelerin (23a) ebniyye-i maklû‘ası altında kalan mâ‘adâ cümle cebehâneyi umûmen sükkânı erzâk ve emvâlleri ile gemilere tahmîl idüp mâh-ı Zi’l-ka‘de’nin yiğirmi birinci sebt güni gicesi bir fehvâ

(ا لليل جنة ا الها رب)

firârı karâra tebdîl itdiler.

(ا احمد لميسر كل عسير)

Ol merd-kârı avn u nusret hazreti Rabbu’l-âlemîn ile eshel vech üzerine kabza-ı tasarruf sultânu’l-İslâm ve’l-müslimînin hâhân-ı devlet u dîne huzûr ve sekînet hâsıl oldı. Bu haber-i behcet-eser müjde-i feth u zafer serdâr-ı bülend-mikdâr tarafından telhîs ile rikâb-ı hümâyûna vârid oldıkda alâ rağmi’l-a‘dâ üç gicedir deryâ donanması şenlikleri olup bu hıdmet-i celîlenin mukābelesinde serdâr-ı müşârün-ileyhe tevkīr u ta‘zîm ile hayr du‘â-ı şâhâneyi muhtevî hatt-ı hümâyûn tahrîr buyurılup taraf-ı pâdişâhîden ber-vech-i iltifât ve

iclâl bir kabza-ı şemşîr-i adüvv tedmîr-i sultânî bir semmûr fâhire dûhte iki sevb serâser hil‘at-ı hüsrevânî musâhib-i şehriyârî Hazînedâr Solak Mehmed Ağa ile irsâl olındı. Aziz Efendi târîhinde dir ki: Küffâr-ı hâksâr kara cânibinde bir vâsi‘ amîk handak hafrine bezl-i makdûr idüp deryâyı icrâya tahmînen on zirâ‘ yer kalmış ve dâiren mâdâr etrâfını muhît-ı sedd-i İskender-asâ müstahkem olunan bir arîz sur çekmeğe sa‘y-ı nâ-mahsûr idüp nısfına karîb yapılmışimiş. Ve Değirmen Depesi nâm etrâf-ı cezîreye müşerref ve mürtefi‘ mahalle dahi bir metîn muhâfazaya münâsib yerlerde tabyalar binâ itmekle Bozcaada’yı min ba‘d dest-i istîlâlarından çıkarmamak sevdâsıyla kemâl mertebe istihkâm virüp bir vechle ihtimâm itmişleridi ki şürû‘ itdikleri merâm-ı karîn itmâm olmış olsa bin pâre gemi ile alınmak emr-i muhâl olup Anadolı, Rûmili câniblerinden boğazdan zahîre gemisi geçmek ne ihtimâl idi. Deryâ hod ser-â-pâ adalar umûmen dest-i istîlâ-ı küffâra dâhil ve dîn u devlete vehn-i azîm hâsıl olup müstakarr serîr-i sa‘âdet nâ-mahsûr ve râh-ı âmed şedd-i Karadenize ve taraf-ı berre mahsûr olmağla istîlâ-ı a‘dâ ve kaht u galâ belâsıyla dâru’s-saltanatu’l-aliyye ma‘yûb ve ahâlisinden emn u râhat meslûb olmağın el-ıyâzü bi’llâhi te‘âlâ hâll-ı müşkil olurdı. Hakkā ki bu bâbda sadr-ı refî‘ü’l-hayât hakîmâne üslûb-ı mergūb üzre i‘mâl itdüği tedâbîr-i müstahsenede akl u akīdeden denk ü hayrân olur. Elbise-i Frenk cezîreye bildiği gibi istihkâmına ihtimâm itmeğe metâneti sad çandân ve istirdâdı bi-hasebi’z-zâhir hâric dâire-i imkân olmağa az kalmışidi ki her taşına niçe baş fedâ olmağla feth-i müyesser ola. Ganîmet-i nâdire add olunurken bi-mücerred hüsn ü tedbîr bel bi-müsâ‘ade-i takdîr kabza-ı tasarrufa idhâl itmek vezîr-i müşter-tedbîre ünvân cerîde-i hasenât a‘mâl olmağa (23b) şâyeste bir amel-i şâyestedir[13]. Amel-i mebrûr ve sa‘y u meşkûr ola. Serdâr-ı a‘zam beyânı sebk eyledüği üzre sadr-ı a‘zam seferde iken Âsitâne-i sa‘âdete ola geldiği üzre çıkılmak fermân buyurılup nusret-i asker-i İslâm içün mevâzi‘-i mu‘ayyenede hayr du‘â olunurdı. Ve şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri gâh u bî-gâh tebdîl-i tarîk ile geşt u güzâr iderken vakt-ı salâda Gül Câmi‘ kurbünde müsâdif olup Cum‘ayı anda edâ buyurdıklarında câmi‘-i mezbûrın hatîbi pâdişâh-ı âlem-penâhı firâsetle bilüp mihrâba geçdikde

(يا داود انا جعلنا ك خليفة فىالارض فاحكم بينا لناس با لعد ل)

âyet-i kerîmesini kırâat eyledi. Pâdişâh-ı sâhib-i zekâ hazretleri âyet-i kerîmenin ma‘nâ-ı şerîfinden âgâh olmağın namâzı edâ itdikden sonra Çukadâr Kenan kullarına emr idüp var hatîbe sû’âl eyle kimesneden şikâyeti var mıdır deyü sû’âl eylediler. Hatîb-i mezbûr cevâbında kendüye meşrûta olan menzili vîrân olup mütevellîsi termîminde ihmâl

[13] “ nâ-bestedir ”, Na‘imâ, s.294.

itdiğinden şikâyeti oldığın arz eyledikde inâyetlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri nâzır-ı vakf olan Dâru's-sa'âde Ağası Dilaver Ağa'ya tenbîh buyurup hatîbin hâne-i vîrânesin âbâd itmeğle kalb-ı hazîn dil-şâd buyurdılar. Makām-ı hilâfetde olan selâtîn-i sâhib-i ferâset olmak şart u lâzım olan teyakkuz ve intibâhı müş'ir bu mu'âmele-i reşîdâne zuhûrında halk mesrûr olup pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin alâmet-i kerâmet olan mahz-ı firâsetlerine istihsân ile devâm-ı ömr ü devletlerine du'â-ı hayrlar itdiler.

Ahvâl-ı Kara Hasan-zâde Hüseyin Ağa

Hüseyin Ağa ki illet-i bâsûr ve evrâm ve dayyıka mübtelâ nahîf ve za'îf âdem olup devlet sürmiş rûzgârın tağayyür inkilâbın görmiş kâr-âzmûde gereği gibi bârân dîde olmağın ba'zı def'alarda Devlet-i aliyye tarafına hayr-hâh yüzinden niçe tedbîrât-ı nâfi'a ilkā idüp tevfîk-i hakla tedbîri takdîre muvâfık gelüp netîcesi hayra müncer olmağın devletlü vâlide sultân ve sa'âdetlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri kendüye hüsn-i teveccüh idüp Devlet-i aliyyenin sâdık hayr-hâhı üzre i'tikād itmeleriyle müsteşâr-ı saltanat ve mahrem-i esrar-ı devlet olmak üzre ta'ayyün ve şöhret tahsîl itmişidi. Bu i'tibâr sebebiyle umûmen yeniçeri ocağı halkı kabza-ı teshîrine râm olup re'yinden hâric-i harekete bir ferdin kudreti yoğidi. Hall u akd mesâlih-ı saltanat ve azl u nasb vükelâ-ı devlet makūlesi mu'azzamât-ı umûrda re'y u tedbîrine mürâca'at olunup enderûn-ı hümâyûndan sû'âl buyurılan husûslara cevâb yazıldı. Şifâhen mükâleme iktizâ iden esrâr-ı hafiyyede alîl âdem olmağla araba ile sarâya varup meclis-i hâssu'l-hâssa istişâreye dâhil olup ekser hâlde ânın kavliyle amel olunurdı. Bektaş Ağa ve Kara Çavuş ve Çelebi Kethudâ Beğ ki Beştâşiyân Ocağının sanâdîdi idiler. Hadlerini tecâvüz itdikleriçün (24a) devletleri ber-geşte olmağın mezbûrın gizlice sana'atı varidi. Ba'dehû İbşir Paşa Vak'asında enderûn halkı ile hufyeten müttehid olup İbşir'i katl ve Murad Paşa'yı vezîr itdirmek tedbîri mezbûrın re'y u tedbîri ile sûret bulmışidi. Batş [ve] gazab-ı sultânîden tahlîs-ı cân idüp sonra Murad Paşa'yı mansıba yollayup haml-ı sakīl vezâreti Koca Süleyman Paşa üzerine tahmîl itdirmişidi. Ya'ni Vak'a-ı [Va]kvakıyyede musâhîb ağaların telef olması mezbûrın müsâhama ve adem-i takayyüdi ile hudûs itmişidi. Ba'dehû ağaların i'dâmına sebeb olan meydân ağaları didikleri zorbâları dîvânda katl itdirmişidi. Hâsılı her kârda ve her tedbîrde hamîr ve fatîrı ve dâhiye-i dehyâ sâhibi idi. Köprili Mehmed Paşa sadr-ı a'zam olup hall u akd-ı umûra alâ tarîkı'l-istiklâl şürû' idüp mühr-i vezâret tahmîn olunan Seydî Ahmed Paşa'yı ve gayrı mute'ayyen zorbâyı ref' ile şevket ve şöhretlerin kat' itdiğiçün zümre-i sipâh fitne-cûğlığa şürû' ile

cem‘iyyet ve gullüv itdiklerinde rızâ-cûylık semtin göstermekle i‘timâd itdürüp ittifâk ve ittihâd bâbında ahd u peymân itmekle yeniçeri ocağını dahi taraf-gîr itmişidi. Hüseyin Ağa’da sadr-ı a‘zamın taraf-ı saltanata olan uhûd-ı mevâsîkine matla‘ olup ve kendüye temellukını görüp tav‘an ve kerhen tarafdârlık ihtiyâr itmişidi. Tâ ki sadr-ı a‘zam sefere gidüp boğaz cenkinde gazâdan rû-gerdân olındı. Ale’l-husûs kethudâ beğ Yusuf Ağa’yı sekiz mute‘ayyen çorbacı ile ve birkaç yüz yeniçeriyle katl idüp paşalardan ve kapudanlardan ve sâirlerden nüfûs-ı kesîre-i tu‘me-i seyf eyledüği haberi Hüseyin Ağa’ya mün‘akis oldı. Hây bu kocanın hareketi hareket değildir. Ocağına kılıç koyup zâbitler katline başladı. Bir gün evvel bunın tedârüki görilmek gerekdir deyü böyle nâzik mahalde bî-mulâhaza-ı vehâmet âkıbet-kâr tebdîl-i vezîre sarf-ı makdûrda kusûr itmeyüp hüsn-i tedbîr vezîr-i sûret-i hatâ ve taksîrde irâdet itmeğin sultân-ı sâhib-i nihâd ve pâk-ı i‘tikād hazretlerinin vezîre olan hüsn-i zanların bir fetvâ (من يسمع يخل)

tagayyür ve kalb-i şerîflerin ol düstûr-ı âsaf-ı nazîrden tenfîr itmişidi. Meselâ yeniçeri ocağı Devlet-i aliyyenin umde-i askeri iken

(ا لفرار ممالا يطاق من سنن ا لمرسلين)

fehvâsı üzre küffâr-ı hâksârın âteş-i sefîneleri öninden zarûrı firâr ihtiyâr itdiler deyü zâbitleri katl eylemek hatâ idi. Askeri[n] hâli budır. Gâh firâr iderlerse gâh seb[â]t üzre karâr iderler. Cemî‘-i askeri kırmak kābil değildir. Beher hâl müdârâya muhtâcdır didi. Hazret-i [Ömer radıya’llâhu anh][14] vaktinde Kudüs-i Şerîf’e gönderilen asker bi-hasebi’l-iktizâ firâr idüp geldiklerinde halk kendülere firârîlerden deyü ta‘n itdiklerinde Hazret-i Ömer işidüp böyle ta‘n itmen bunlar (24b) firârî değildir, kerrârlardır deyü halkı ta‘n u teşnî‘den men‘ ve havâtır-ı askeri tatyîb ile vahşetlerin def‘ itmişidi. Bu kadar âdemi katl neden iktizâ itdi deyü târîh-şinâs olmağla bu hikâyeyi ihticâc eyledi. Ammâ Şeyhü’l-islâm Bolevî Efendi vezîrin tarafdârı olmağın Hüseyin Ağa’nın dahl ve ta‘arruzını def‘ idüp evâil-i İslâm’da ale’l-husûs Arab muhârebelerinde kerr ü ferr kā‘ide-i mu‘tebere idi. Ol vakt bidâyet-i İslâm ve şekîme-i asabiyyet muktezâsınca huşûnet ve şecâ‘at ve salâbet-i îmân ashâbı bir semtden firâr ider ise semt-i âhardan dilîrâne hücûm itmek gayretleri idi. Anlar ücret-i mâliye içün rağbeten ve hâkem kahr u zecrî ile rehbeten ve kerhen döğişmezleridi. Ve serdârlarına gayz u kîn içün ve ba‘z ağrâza mebnî tehâzül ve inkisâr göstermezleridi. İ‘lâ-ı kelimetu’llâh ve nusret-i dîn içün mücâhede iderlerdi. Anlar gibi müttefik ve mutasallibü’d-dîn asker-i bi-hasebi’z-zarûre firâr iderler ise be’s yokdır. Der-akeb avdetle firâren ani’z-zahf idenlerin eşbehlerini katl itdüği meşrû‘ ve ma‘kūl olmış

[14] Na‘imâ, s.297.

seferde iken vezîr azl olmanın mefâsid-i azîmesi vardır deyü Hüseyin Ağa'nın re'yini tezyîf ve akvâlini ibtâl idüp sadr-ı a'zama sâhib çıkmış hattâ meşâhîrden Burnaz Bâkī Çelebi ki yeniçeri ocağında ârif sühan-dân ve sâhib-i ta'yyün kimesne idi. Hüseyin Ağa ânı Bolevî Efendi'ye gönderdi. Teblîg-i İslâm idüp sultânım ağa du'âcınız didi ki Köprili Paşa'ya sâhib çıkmasunlar pâdişâh-ı âlem-penâha ahvâlı ifâde olunup azli karâr-dâde ve yerine Kāim-makām Ankebut Ahmed Paşa pâ-nihâde olmak kuvvet-i karîbeye gelmişdir. Böyle iken def' ve tahvîle sa'y itmesünler ânın zuhûrı hareketi gāyet muvahhişdir. İstihkâm tâm bulursa bizi ve kendüleri ve gayr-ı müte'ayyenlerden kimse sâğ komayacak alâmet vardır. Himâyet iderlerse sonra kendüler pîşmân olur deyü vâfir ibrâm u ilhâh eyledi. Medârisi ehemm âdem olmağın müftî efendi hüsn-i müdâfa'a semtine zâhib olup âyâ Bâkī Çelebi şimdi sefer üzeri azl münâsib değildir. Zîrâ tuğ-ı zafer ile kâfir gemilerini boğazdan kaldırdı. Bozcaada'yı feth ü teshîre meşgūldır. Avdetine dek sabr olunsun görelim didikçe. Hayır sultânım ağanın re'yi bu ki Bozcaada'yı ve Limni'yi mansûren gelürse bir dahi âna zafer bulmak müşkildir. Hemân fırsatı fevt itmemek gerekdir deyüp ibrâm u ilhâca meşgūl iken kazâ-ı Rabbânî müftî efendinin kethudâsı içerü girüp efendinin kulağına Kara Hasan-zâde Hüseyin Ağa şimdi fevt oldı deyü hufyeten haber virdi. Müte'accibâne tebessüm-i ibret-âmîz idüp subhâna'llâhu'l-kādir deyüp

(المأ مورمعذور)

fehvâsınca bizim bu makūle küstâhlığımız anların ibrâmıyla idi deyü i'tizâr eyledi. Hattâ Aziz (25a) Efendi ser-rişteye engüşt i'tirâz pîçîde idüp mûmâ-ileyh Hüseyin Ağa bu vechle ta'n u dahl ider ki dâimâ mezbûrın san'atı hayr-hâhân-ı devleti taraf-ı saltanata hilâf vâkı' gamz u ifsâd nazar-ı âtıfet-ı sultânîden tard u ib'âd olınmağın rağbeten ve rehbeten bâb-ı nuhûset meâbı mürci' erbâb-ı hâcât ve dest-gâh-ı şeâmet-penâhı ilhâd-ı zarûret ile ashâb-ı hâcâte mültecâ olup rızâsına nev'an muhâlefet üzre hareket idenlere enderûn-ı hümâyûna bir isnâd ile arz u i'lâm ve azline belki katline ve ednâ mertebe nefyine ikdâm iderdi. Ve kendüsi maraz-ı hâile ibtilâsıyla esîr-firâş iken

(ومن العجايب اعمش كحال)

zu'mınca mizâc-ı mülk-i devlete ilâc kendü tedbîri inzimâmına muhtâc olmak iddi'âsında olup âhir ömrinde böyle bir nâzik mahalde asker-i İslâm ile seferde iken vezîr-i a'zamı ba'zı töhmet-i isâet ile azl itdirmeği kuvvet-i karîbeye getürmiş iken fevt olup tasallut-ı fitnesinden halk-ı âlem halâs oldı deyü zemm idüp

(الحمد لله الذى اذهب عنا ا لحزن بهلا ك الكلب الاجرب والنخس المجرب ابن قره حسن)

fıkrasıyla hatm-ı kelâm itmişdir. Lâkin mezbûr Hüseyin Ağa bu mertebe zemm u kadhe müstehak âdem değilidi. Gâlibâ Aziz Efendi'nin azl u nefy mâddesinden nev'-i alâkası olmağın muktezâ-ı meşrebleri üzre intikāmen harf-endâzlık itmişler olalar. Mezbûr Hüseyin Ağa'nın re'y u tedbîrinde olan isâbet vakt-ı azîme vak'a-ı cismiyyede kuvvet-i akl ile Devlet-i aliyyeye eyledüği hıdmet inkâr olunmaz. Nitekim tafsîlât defa'ât ile mürûr itmişdir. Köprili Mehmed Paşa'yı azl itdirmek içün eyledüği sa'y-ı nâ-ma'kūl ise de yine kābil-i tevcîh der-Devlet-i dünyânın hâli ma'lûmdır. Ashâb-ı câh zümresinde ağrâz-ı dünyeviyyeye mebnî münâza'a eksik olmaz. Zâhir ocağına sâhib çıkup vezîrin istîlâsından havfına binâ'en def'-i rakīb sevdâsına düşmiş ola. Cemî'-i uyûbdan nekāisden hâlî âdem dünyâda bulınmaz. Ancak hüsn-i zann hâl-ı kabhiyyâtına gālib olan nefsü'l-emrde memdûh olan ricâl-ı ekâbir zümresinden ma'dûd ola gelmişdir. Hüseyin Ağa'nın bu ahvâle şürû'ı der-akeb intikāli haberi sadr-ı a'zama mün'akis oldıkda fevtine secde-i şükr eyledi. Sadr-ı a'zam Maktûl Ahmed Paşa kethudâsı kibâr-ı zu'amâdan Mü'mîn Ağa ve bi'l-fi'l Sekbânbaşı Çoban Kasım Ağa Kara Hasan oğlı Hüseyin Ağa'nın cânbedârı idiler. Mürûr iden zorbâlar vak'asınada ve husûsen sadr-ı a'zam meydân-ı sadâretinde olan sipâh cem'iyyetinde anların medhalı azîm olup lâkin Kara Hasan oğlının himâyesinde olmağla haklarından gelinmemişidi. Sadr-ı a'zam ne gûne hareket eyledi. Ve ne mikdâr âdem katl eyledi (25b) ise cümlesi defter idüp nakīr ü kıtmîr ahvâli Kara Hasan oğlına irsâl itdiklerini sadr-ı a'zam bilürdi. Lâkin zarûrî sabr iderdi. Kara Hasan oğlı'nın fevti haberi geldikde Mü'mîn Ağa'nın boynın urup ze'âmetin âhara virdi. Ve Sekbânbaşı Çoban Kasım Ağa'ya Hüdavendigar sancağı emrini ihsân idüp ol gün boynını urdı.

İrsâl-ı Asker-i Berây-ı İstihlâs Cezîre-i Limni

Taraf-ı pâdişâhîden Hazînedâr Solak Mehmed Ağa ile serdâr-ı a'zama gönderilen hatt-ı hümâyûnda Limni Cezîresini istirdâd idinceye dek ol cânibde meks itmek fermân buyurılmışidi. Serdâr-ı sâhibu'l-vakār Bozcaada'yı gereği gibi ta'mîr idüp lüzûmı mertebe toplar ve cebehâne ve neferât ve mustahfızların vaz' idüp yeniçeri ağalığından Sivas eyâleti ile çıkan Vezîr Söhrab Mehmed Paşa'yı Bozcaada muhâfazasına ta'yîn eyledi. Limni Cezîre'sini istihlâs içün envâ' askerden dört bin beş yüz kadar merd-i dilâver çekdirmelerde vaz' idüp Kapudan Topal Mehmed Paşa'yı üzerlerine serdâr ta'yîn eyleyüp gönderdi. Cezîre-i mezbûrenin fethi ahvâli gelecek sene vakāyi'inde mufassalan beyân olınsa gerek.

Zikr-i Ahvâl-ı Serhadd-ı Mansûre

Bosna Valisi Seydî Ahmed Paşa Venedik küffârı serhaddinde olan Zadra Kal‘ası üzerine varup ol yol üzerinde ve etrâf-ı kal‘ada vâkı‘ olan bağ ve bağçe ve kurâ ve mezâri‘ cümlesin âteş-i kahr ile hâk-setr ve ebniyye-i âliye ve menâzil-i mürtefi‘aların harâb vîbâb ve zîre itdikden sonra teshîri mümkin Madna nâm kal‘anın üzerine giderken bir mahall-ı tengde dört bin mikdârı kâfir azîmetlerine mâni‘ olmak mülâhazasıyla uğūrlarına çıkup cenke mübâşeret olındıkda cümle ser-verân-ı guzât ile lemhatü’l-basarda baht-ı bergeşteleri gibi gürîzân ve etrâf-ı cevânibe perîşân oldılar. Mücâhidân-ı guzât yetişdiklerine emân virmeyüp iki binden ziyâde melâ‘îni tu‘me-i şemşîr ve sekiz yüzi esîr olındıkdan sonra kal‘a-ı mezbûr dahi eyyâm-ı kalîlede feth olunup emvâl ve erzâkı gāret olındı. Düşman-i dîn memleket içinde olmağın muhâfazası müte‘assir oldığına binâ’en zîre zîre idüp mansûr ve muzaffer avdet itdikleri vâsıl-ı sem‘-i hümâyûn-ı şehriyârî oldıkda paşa-ı müşârün-ileyh nevâziş ile kılıç [ve] kaftan gönderdi.

Muhârebe-i Tatar Hân Be-Erdel

Leh kralı Tatar hân-ı sâbık ile husûmet üzre hareket itdiğinden on sene mikdârı üzerine seferler olmağla memâlik harâb u vîrân ve re‘âyâsı perîşân olmağla hâlleri diğer gün ve ciğerleri pür-hûn olmışidi. Hâlâ memâlik-i Tatar’da hân olan Mehmed Giray ile müsalâha idüp birkaç zamân âsûde-i hâl sâye-i emn ü emân itmînân olmışidi. Erdel kralı olan Rakocı-oğlı nâm la‘în Leh memleketi muhtell ve müşevveş olmağla (26a) teshîri ednâ teveccüh ile mümkindir. Mülâhazasıyla müstekillen hükm-i fermân olmamak içün İsveç kralından istimdâd ve Eflak ve Boğdan Voyvadaları ile ittifâk idüp makarr-ı hükûmetinden atmış bin nâmdâr asker-i küffâr ile hareket ve memâlik-i Leh üzerine azîmet itdiği haberi ma‘rûz bende-i saltanat oldıkda Tatar Hân-ı âlîşân mezkûrın üzerine sefer idüp mümkin oldığı mertebe gûşmâl virmek içün mukaddemâ hatt-ı hümâyûn sâdır olmışidi. Hân-ı mekârım-nişân dahi ber-mûceb kazâ-cûryân iki yüz bin asker-i Tatar-ı adüvv-şikârıyla azîmet idüp serhadd-ı memâlik-i mahrûseye vâsıl olmışlaridi. Rakocı-oğlı seyl-gûh endâz gibi kişver-i Leh üzerine akup gelürken hânın leşker-i bi-kırân ile azîmetinden haberdâr olıcak irişdiği mahalde tabur kurup zu‘mınca bahr-ı zehhâr Tatar önine sedd-i üstüvâr çekdi. Ol bâdire sahrâyı perîşân itmek içün hân yüz binden ziyâde asker ile kalga sultânı Rakocı vilâyetini yağmâ ve gāret ve ahâlisini sebî ve istirkāk ve îsâl-ı hisâret itmeğe

nâmzed idüp ol [le]şkeri tâlân giri Erdel kişverine havâle ve dâr u diyârlarına seylâb belâ âsâ-ı sâle eyledi. Bu tedbîr-i isâbet-pezîrden Rakocı-oğlı habîr olup vilâyetini muhâfaza kaydına düşmeğin Leh krallığı arzusından ferâğ ve ol sevdâ-ı hâmdan tahliyye-i dimâğ idüp kendülere hısn-ı hasîn olmak içün a‘dâd itdüği taburı terk idüp memleketi muhâfazaya azîmet eyledi. Pîş ve pes sultân ve hân ile mesdûd ve tedârük mefkūd olmağın mukābil oldıkları beyne'l-askerin deryâ-ı cenk u kıtâl mevc-engîz olup

Beyt:

Dem-i a‘dâ ile deşt-i cihânı lâle-zâr itdi. Sipâh-ı berk-i reftâr [Tatar'ın][15] yağardı tîr-bârânı.

Mazmûnı üzre âkıbet-i nesîm feth ü zafer vezân olup pây-ı semend-i mücâhidîn arsa-ı henvl-nâkda ceyş-i a‘dâyı pâymâl idüp ser-sitîz kahramânı ile dâsitân-ı Rüstem ve Zâl oldılar. Vegāde Erdel'in üstine nokta konmaz iken miyân-ı ma‘rekede erzel oldılar. Zahm-ı hadeng taraf-ı asker-i İslâmda ancak tuğyân Tatar askeri âzim dâru'l-karâr olmış iken bi-hamdi'llâhi te‘âlâ taraf-ı küffârdan ekall-ı müteyakkın yiğirmi bin esîr der-zencîr oldı. Serdârları olan la‘în ancak üç yüz mikdârı kimesne ile halâs olup mâ‘adâsı helâk ve esîr ve perîşân oldılar. Dirhem ve dinâr ile memlû kîseler ve envâ‘-ı emti‘a ve tuhf-ı kıymetdâr ile per ü bâr niçe bin araba ve kal‘a-kûb yüz elli aded top mazbût geşt-gân hân-ı âlîşân oldıkdan sonra Leh askeri Rakocı vilâyetini gāret ve yağmâ ile vîrân ve niçe yüz ma‘mûrı zayâ‘ [çiflik dimekdir] pür intifâ‘ı hâk ile yeksân itdikleri haberi Rakoci'nin akreb-i akrâbası olup hâna üç yüz bin guruş cizye-i halâs virdiği (26b) bir esîr-i mu‘teberidir. Der-i devlete vâsıl oldı. Meserret-bahş âlemiyân olmak içün azîm şenlikler olup bu hıdmeti mukābelesinde hân-ı âlîşâna kapucılar kethudâsı ile nevâziş nâme-i sultânî ve hal‘-ı fâhire-i hüsrevânî ve hançer ve şemşîr-i mücevher ve murassa‘ zencîr kemer irsâl kılınup kıymetine mahsûl şâygân olan bir otağ-ı pâdişâhâne tevkīr ve iclâl buyurıldı. Bu Erdel muhârebesi Aziz Efendi'nin ve Vecîhi'nin takrîrleridir. Îsâ-zâde ve Mehmed Halîfe târîhlerinde bu husûsı bu vechle takrîr ve hân-ı Tatar'ın bu seferde nâzikâne tedbîrin bu

[15] Na‘imâ, s.303

siyâk üzre tahrîr itmişlerdir ki bundan akdem Erdel bâni mürd olup yerine yedi kulede mahbûs olan Rakocı-oğlı Gorgi nâm belîd Erdel bânlığı ihsân olunup makarr-ı hükûmetinde karâr-dâde oldıkda dimâğı fesâd üzre olmağın zamân-ı habsde zuhûra gelen havâdisi ve ihtilâl-ı nizâma müte‘allık matla‘ oldığı ahvâli gürûh-ı kefereye ale’t-tafsîl ayân idüp Âl-i Osmân’ın askeri ve hazînesi ahvâli bilürim ve mukāvemete adem-i kudretleri mukarrer vükelâ ve askeri beyninde ve şikāk ile hâlleri mükedderdir. Venedik melâ‘îni taraf-ı deryâdan intikāl üzre iken bizde karadan hücûm idelim İstanbul’a varınca önimize gelür ve karşu durur asker yokdır deyüp etrâfda olan kefere ile ittifâk ve ittihâd ve ahd u mîsâk idüp husûsen Eflak ve Boğdan voyvadalarıyla kavl u karârları müte‘ayyen olmağın hân-ı Tatar Mehmed Giray Hân te’dîb ve gûşmâl için ta‘yîn olınmışidi. Ancak Eflak [ve Boğdan] voyvadaları ma‘an mevcûd olmayup yarâr ve nâmdâr boyârların umûmen asker ile yanına göndermişleridi. Rakocı-oğlı gürûh-ı küffâr ile tabur kurdıkları mevzi‘e iki konak karîb yere asker-i Tatar geldikde bu vechle bir hud‘a-ı hakîmâne itdiler ki küffârdan birkaç dil alınmışidi. Asker-i Tatar’dan birkaç bin dilâveri Osmânlı kıyâfetine koyup gice ile ordudan taşra gönderdiler. Ale’s-seher dilleri siyâsete getürüp söyledüp katllerine şürû‘ esnâsında sür‘atle birkaç Tatar müjdecisi Dîvân-ı Cengîz’e girüp hânım müjde olsun taraf-ı pâdişâhîden on beş bin sebük-bâr asker imdâd gönderilmiş hâlâ vusûl buldılar deyü haber virdiklerinde guyâ teşekküren dilleri âzâd itdiler. Dîvân-ı hândân çıkup gürûhen gürûh Osmânlı kıyâfetinde nümâyân olan askeri müşâhede idüp taburları semtine cân atdılar. Ve Rakocı-oğlına ahvâli ifâde idüp bu kadar bin Tatar askerinden mâ‘adâ Osmânlı tarafından dahi on beş bin asker imdâda geldi. Bu gice yâ irtesi gice taburı şebihûn idecekleri (27a) mukarrerdir deyü haber virdiklerinde Rakocı-oğlının cân başına sıçradı. Lâkin askerine perîşânlık gelmemek ve askeri-i İslâm kendü izine pey-rev olmamak içün bu haberi şâyi‘ itmeyüp karîb olan Leh kralından bir kal‘anın beğini da‘vet itdi. Ziyâfetine giderim söziyle bir mahrem mu‘temedlerinden birkaç hınzırı yanına alup askeri[n]den ayrılup firâr itdiği gicenin irtesi ale’s-seher asker-i Tatar içün irişüp küffâra göz açdırmayup kırk elli bin kadar küffârı katl ve esîr ve haza’l-ân münhezim itdiler. Ekser-ı Erdel bu ma‘rekede esîr ve helâk oldı. Bu zafer-i meserret-eser ile asker-i Tatar mansûr ve muzaffer oldı. Avdet itdikleri haberi Bozca Ada fethinden mukaddemce gelmişidi. Zikr olunan Erdel havâdisi haberi vürûd idüp Rakocı-oğlının fesâdı ve Eflak ve Boğdan keferesinin ana ittibâ‘ı muhakkak olup serhaddlerden arz u mahzarlarının sıdkı nümâyân olmağın o tarafların nizâm-ı ahvâline şürû‘ iktizâ itmeğin sadr-ı a‘zama hatt-ı şerîf ve kılıç ve kaftan ile irsâl olındı. Hazînedâr Solak Mehmed Ağa avdet itdikde sadr-ı a‘zam [ağa-yı] müşârün-ileyh [ile] rikâb-ı hümâyûna telhîs gönderüp bilâd-ı şimâliyyenin

zikr olunan ihtilâli[ni] def‘ içün taht-gâh-ı kadîm olan Edirne’ye teveccüh-i hümâyûn muktezâ oldığını i‘lâm itmişidi. Binâ’en aleyh mahrûse-i Edirne’ye hareket-i pâdişâhî mukarrer olup levâzımına mübâşeret olındı. Şâmî Nu‘mân Efendi ki mukaddemâ Sakız’a nefy ile muhân olmışidi. Ber-muktezâ-yı rezâlet hilkat-ı mü’ennetini ümerâ ve a‘yân cezîreye tahmîl ve küll-i gadât ve aşâ anların seferesinden tagaddî ve ta‘aşşî itmek ile kendüyi rütbe-i mevhûmesinden hatt ve tenzîl idüp iki seneye karîb bu hâlet ol cezîrede mübtelâ-yı mihnet olmışidi. El-uhdetü ale’r-râvî hâşâ hazret-i Meryem’e teşebbühât manâstırlarda uzlet-güzîn kalaveryeleri bârî haftada bir kere ziyâret ve anlar ile bast-ı bisât üns ü ülfet iderdi. Ba‘dehû avde izni mutazammın hükm-i şerîf ve nîm-nikâh iltifât-ı pâdişâhî ile taltîf olındı. Bir müddetden berü ve her ne hâl ise İstanbul’da uzlet-güzîn künc-i inzivâ olmışidi. Zu‘mınca birkaç def‘a matlabı tahallüfinden bî-huzûr olup husûl-ı maksûdı içün Kāim-makām Ankebut Ahmed Paşa’ya mumzâ ve mahtûm tezkere ile arz ve dirhem ve dinâr idüp bu vaz‘ bu el-acîb mukaddemâ Enderûn-ı hümâyûna ihdâ ve istirdâd itdiği kazıyyesini tezekküre sebeb olup arpalığı olan Edirne’ye nefy olındı. Sâbıkā tahrîr olındığı üzre İstanbul Kādîsı Abdurrahim-zâde Efendi erbâb-ı sevki terhîb kasdıyla Bâzârbaşı nâmıyla olan mechûlu’l-hâl bir bakkalı te’dîb (27b) idüp şahs-ı mezbûrın fitne-i Bektâşıyyeye intisâbı olmağın sanâdîd-ı kavm-ı dâmen ırzımız âlûde-i çirk-âb levm olmasun deyü hâh nâ-hâh mahdûmın nefy ve iclâdan bedel-i azliyle gûş-mâl itdirmişleridi. Cürm-i nâ-gerdesi durûb-ı kalem-i nisyân olmak ihtimâlidir. Sadâret tahallüfinden izhâr-ı inkiyâz ve cenâb-ı fetvâ-ı intisâba itâle-i zebân i‘tirâz itmeğin arpalık olan Tire’ye iclâ olunup üç mâh tamâm olmadan nâfizü’l-kelâm ba‘z-ı şüfe‘â recâsıyla afv u âtıfet-i şehriyârîye makrûn İstanbul’a avd ile me’zûn oldı.

Defterdâr Sarı Ali Efendi

Merhûmın ahvâlini Aziz Efendi târîhinde böyle yazar ki ibtidâ-ı Devlet-i Osmâniyye’den bu deme dek du‘â gûyân nâmıyla hoşa-çîn in‘âm-ı selâtîn-güzîn olan sâdât-ı müstahakkīn ve meşâyih izzet-güzîn ve ulemâ-ı dîn ve fukârâ-ı sâbirîn ve zâyifîni kat‘ itdirüp bilâd-ı ba‘îdeden ibâdu’llâh-ı müslimîni bi-hasebi’l-iktizâ irtikâb-ı sefere muhtâc idüp niçe mertebe inâd u muhâlefetden sonra hezâr zor ve zâr ile vazîfe-i mu‘ayyenesinin ancak humsı belki öşri mikdârını ibkāsıyla izhâr sürûr-ı ibtihâc iden Defterdâr Sarı Ali Efendi merk-i fecâ-i ser-pençesine giriftâr olup ve müsâdere-i ahvâl ve ihdâs-ı bida‘ ve mezâlim ve ifsâd-ı hazîne ve kesr-i hâtır ekâbir ve asâgir ve kat‘-ı erzâk evzârıyla azm dâru’l-karâr

idüp kâffe-i enâma dest-i düşnâmda hem-zebân ittifâk ve peyâm-ı helâkını bâd-ı sabâ âsâ-ı beşâret-nâme ile müjde-res şikâyet çâr cihet âfâk oldılar. Mervîdir ki cenâzesi ba‘de’s-salât seng-i musallâdan ref‘ olındıkda muhtemeldir ki ârıza-ı sekte ile nabzı sâkıt ve hareketi munkatı‘ olmağın mübâyene medd-i nefes eyleye deyü eziyet ve cefâsından ciğerleri hûn olan zu‘afâ ol zâlim-i bî-pervâ ve ânın cesesi bir hatve karîb olsun deyü na‘şını götürmeğe kavm-ı tâlût tabûta itdikleri akbâlden ziyâde izdihâmından ve bî-mezd ve ücret-i hıdmet ve haml ve defne ihtimâm idüp etbâ‘ ve eşyâ‘ına nevbet değd[ir]memişler. Hattâ müte‘allıkāt ve havâşi kemâl hayret ve telâş ile seğirdüp hafre-i mezâra vardıklarında harîf-i zarîfden fakat bir tûde-i hâk nişân görüp bilmediler ki göğe mi uçdı. Yere mi geçdi. Serr-i rûh pederini şâd itmek zu‘mıyla mu‘tâd üzre mezârında bi-tarîku’t-tevârüs âbâ an cedd tedâvül eyâdi ile nevbet tasarrufı kendüye intikāl iden pîr sad-ı sâle fakīr köleyi ı‘tâk ve tahrîk itmek murâd idicek ol yevm-i sa‘îdi rûz-ı şakī bilen nâ-ümîd mahdûm zahmet olsun kul âzâd itmeğe hâcet yok. Def‘-i siklet vücûdı ile cümlemiz (28a) merhûmın cümlemiz âzâd gerdesi olmışızdır deyü zamîrlerin izhâr itmişler fakîr dirim ki mezbûr Sarı Ali Efendi asrımızda deftârdâr beğ deyü şöhret-şi‘âr olup asr-ı Sultân Süleymanîde vezâret pâyesine nâil oldıkdan sonra merhûm olan beğ efendinin pederleri mâl-ı mîrîyi zabt u istikāmet üzre tasarruf ve nâ-müstehakların cihâtın kat‘-ı hazîne-i âmîre hâi’nlerin kahr u ref‘ ile mansıb-ı mîrîye nâfi‘ Devlet-i aliyyeye hıdmeti sebk itmiş istikāmetle ma‘rûf kimesne imiş. Köprili Mehmed Paşa vaktinde nâ-müstehakları kat‘ ve gayrileri taklîl şartıyla vezâyif yoklamasına me’mûr olup kat‘-ı erzâk gibi bir emr-i mekrûha siper oldığı içün istikâmetle olan şöhreti muzmahıll âmme-i halk arasında mezmûm oldı. Hakkında Aziz Efendi gibi bir fâzıl be-nâm şeyhü’l-islâm hazretlerinin tahrîr itdiği kelimât ahz-ı ibret içün bu mahalde irâd olınmışdır. Ukelâ-ı rûşen re’ye lâyık olan budır ki kendü rızâsıyla böyle kâr-ı mekrûhede bulınmayup hıdmet iderim da‘vâsıyla kat‘-ı erzâk idüp sihâm-ı sebb ve la‘ne siper olmaya. Zîrâ Devlet-i İslâmiyyeden ilâ vaktinâ hazâ mazbût olan tevârîh ve tecrübe-i ukelâya göre kat‘-ı erzâk iden hâkimin ve ol hıdmetde bulınanların rızk u ömürleri zamân-ı karîbde kat‘ ola gelmişdir. Hulefâ-ı mâziye ve mülûk-ı sâlife zamânında vukū‘a gelenler tafsîl olınsa tatvîl-i kelâma bâ‘isdir. Bu yakınlarda cümlenin ma‘lûmı olan Köprili-zâde Mustafa Paşa vaktinde olan yoklamadır. Vezîr-i müşârün-ileyh tarîk-i gazâda bezl-i mechûd idüp küffârın yed-i âdiyesinden bu kadar memâlik-i mahrûse istirdâdı ile dîn-i mübîne hıdmet itmiş iken ve salâh ve sadâd ahvâlinde mahmûdü’l-hisâl iken mütekā‘idin ve gümrik vezâyifini yoklayup nâ-müstehakları kat‘ itdüği içün umûm fukarâ ve ekser agniyâ kendüden rûgerdân olup zemm u bed du‘âsına cür’et ider oldılar. Ol mâddeye mübâşir cümletü’l-mülk ve müsteşârı kethudâ beğ Eğinli Mehmed Ağa âkıbet-i katl olındı.

Yalnız yeniçeri ocağından mevâcib-i mîriye senevî dört bin kîse nef‘ ve hıdmeti vücûda gelmiş iken ve bir âkıl işe yarâr harîf iken aslâ merhamet olınmayup kuttâ‘u’t-tarîk gibi siyâsetle boğıldılar. Hâlâ cümle halk sû-yı zikr ile bed-du‘â iderler. Sadâkat vücûda getüreyim deyü kat‘-ı erzâk halka hıdmet gösterin

(ماترك الحق لعمر بن صد يق)

fehvâsınca âmme-i nâsa adâvet idüp inkilâb-ı rûzgâr ile cânib-i saltanat dahi sâhib çıkmayup mekr-i a‘dâ ile mihnet-i azîmeye giriftâr ve mahzar-ı cezâ-ı bî-şümâr ola gelmişdir. Bu mahalle i‘tirâz olup hazînenin müzâyakası var iken bir alây âdem gümrikden ve sâir mukāta‘âtdan bâliğan mâ-belağ vazîfe almanın münâsebeti nedir anları kat‘ itmek lâzım değil midir? Kat‘ olınmakda bu zikr olunan mülâhaza (28b) mahzû[r] olındığı sûretde çâresi nedir deyü sû’âl vârid olmağın kütüb-i eslâf-ı tevârîh-i mu‘teberede bunlara müte‘allık matla‘ oldığımız fevâidi âcizâne cem‘ idüp bu husûsda düstûru’l-amel olmak mülâhazasıyla bir fasl ve menî‘ tahrîrine cür’et olındı. Kıllet-i bidâ‘a ile vâkı‘ olan sehv ve kusûrına ma‘zûr buyurılmak mercûdır. Ma‘lûm ola ki kütüb-i şer‘iyyede yazıldığı üzre hazâin-i beytü’l-mâl dört kısımdır. Evveli mâl-ı sadakātdır. Zekât-ı sevâim ve tüccâr-ı müslimînden gümrik nâmına alınan zekâtdır. Bu hazînenin masrafı âyet-i kerîmede yazıldığı üzre sekiz neferdir: Fukarâ, mesâkin ve beytü’l-mâl hıdmetinde olan âmiller ve müellefetü’l-kulûb ve üserâ ve mekâtib kulları ve fî-sebîli’llâh gazâda bedeni ve mâlı garâmete mübtelâ olanlar ve muhtâc misâfirlerdir. Müellefe-i kulûb İslâm ile küffâr arasında te’lîf-i kulûb idüp vâsıta olanlardır ki li-maslahati anlara hisse virilürdi.

El-âye:

انما الصدقات للفقراء والمساكين والعاملين عليها والمولفة قلوبهم وفى الرقاب والغرمين فى سبيل الله وابن)
(السبيل فريضة من الله والله عزيز حكيم

Guzât-ı İslâm kuvvet bulmağla anlar sâkıt olmışlardır. Sâniyen ganâyimden alınan hums ve ma‘âdin ve defâyinden husûle gelen mâldır. Bunın masrafı yetîmler bî-kes miskînler ve ebnâ-ı sebîldir. Fukarâ zevi’l-gurebâ dahi dâhildir. İmâm Şâfi‘i yanında agniyâ dahi dâhil olur. Hazret-i resûl-ı ekrem salla’llâhu te‘âlâ aleyhi vesellem hissesi İmâm-ı Â‘zam mezhebinde vefâtlarıyla sâkıt olmışdır. İmâm Şâfi‘i mezhebinde hisse-i Nebeviyye halîfeye intikāl itmişdir. Ve halîfe-i vakt alur. Sâlisen harâc-ı arâzî ve mâl-ı cizye ve tavâif-i muhtelifeden gelen emvâl ve ehl-i zimmet ve müste’men ve harbîler tüccârândan alınan gümrik ve sulh mukābelesinde küffârdan alınan emvâldir. Bunın masrafı a‘dâ ile muhârebe ve mukātele iden askerin mevâcibi ve silâh ve mühimmât-ı sefere müte‘allık

levâzımlarıdır. Ser-asker ve valiler ve anlar hıdmetinde olan gāzîlerdir. Kuzât ve fukahâ ve müfessirîn ve müftîler ve huffâz-ı kitâbu'llâh ve mu'allim ve müte'allimler ve umûr-ı müslimîne müte'allık hıdmetde olanlar ve dâr-ı İslâm tarîkini kuttâ'-ı tarîkden ve harâmîlerden muhâfaza idenlerdir. Ba'dehû kal'alar ve cisrler ve ribât ve mesâcid yapılup sugūr-ı memâlikde olan rahneler sedd-i tahsîn olunur. Ba'dehû mesâlih-i müslimîne fâideli husûslara enhâr-ı izâm icrâ itmek gibi nef'i âm ma'nâlara sarf olunur. Râbi'an vâris olanların metrûkâtı ve fukarâ-ı marazînin edviye-i mu'âlecelerin ve bilâ vâris fevt olan mevtânın techîz ü tekfînine ve kisbetlere âciz olanların nafakalarına sarf olunur. Kā'ide-i aslıyye bu dört hazîne başka başka hıfz olunup her biri müte'ayyen olan masraflarına sarf (29a) olınmak idi. Ammâ mürûr-ı zamân ve mukteziyât-ı asr u devrân ile başka başka hıfz olunup her biri mu'ayyen olan masraflarına sarf olınmak idi. Böyle ise zabt-ı müte'assir olmağın birbirine muhallit oldı. Nazar-ı insâf ile nazar olınsa bu dört nev' beytü'l-mâlın içinde ulemânın ve sulehânın ve fukarâ ve ebnâ-ı sebîlin hisse-i şer'iyyeleri vardır. Ve bu asırlarda ekser ulemâ menâsib ve fetvâ-ı müderrise ve sâir cihât hisse-mend olup mîrîden hisse virilmez. Sâir ashâb-ı hissenin ekseri gümrik mâlına münhasır olmışlar. Devlet-i aliyyeden vücûh-ı mütenevvi'a ile hisse-mend olan agniyâ ve meselenin aslını mülâhaza itmeyen ba'zı kimesneler fukarâ-ı ibâdu'llâhın cihet-i ma'îşeti olan birkaç mıngırı çok görüp dilenci makūle bir alây harîf bu kadar vazîfe almak münâsebeti nedir deyü vüzerâ-ı izâmı kat'-ı erzâk semtine sevk itdikleri hayr hâhlık değildir. Bu vazâifin taklîl ve tarîk-ı tashîhi birkaç şurût ile mümkindir. Evvelâ muhdes vezâif virilmeyüp hıfz olına. Sâniyen evkāf vezâifi gibi bu vezâif alunup satılmak men' olına. Ve bu tarîk ile birkaç sene hiffet gelüp katî çok hazîne-i âmireye girer ve illâ yoklanup kat' ve taklîlde acele olur ise nâ-müstehakk intihâb idüp kat' itmek müte'assirdir niçe agniyâ vardır ki mu'aneti üzerine vâsıl olan hıdmetkârına ve sakasına ve kölesine varınca bir tarîk ile vazîfe idinmişdir deyü yoklamada

(پای د ردست ودیده دردستا ر)

mazmûnınca başı gözlikli eli değnekli birer fakīrü'l-hâl ihtiyâr eline virüp gönderirler gelüp yoklandıkda hezâr sû'âle hâzır cevâb bulınmağın kat' itmek müte'assir hâsılı agniyâ ve zî-kudret olanlar esâmîlerin birer tarîk ile kurtarup ve bî-kes ve fukarâ olanların ta'ayyüşi ol vazîfeye münhasır bulınanların vazîfeleri kat' u taklîl olınmak iktizâ ider. Ol zu'efâ ise muzdarıbü'l-hâl olmağın ızdırâb ve fakīr ve inkisâr ile bed-du'â itseler gerekdir. Ne'ûzü bi'llâhi te'âlâ anların bed-du'âsı gûhı'l-bürüzi berbâd ideceğine şekk yokdır. Garâib-i ahvâlden biri dahi budır ki selefde bu makūle idüp halkın rızkını kat' itdiler. Ve peydâ itdiği mahlûlâtdan kendi etbâ'ını dostlarını kayırmağa heves itmişlerdir. Kayırdığı

âdemin hayr du‘âsı mutazarrır olanların bed-du‘âsı zararına değmediği mülâhaza itmemişlerdir. Sâbıkā Osman Paşa Oğlı gümrik yoklamasına me’mûr olup peydâ itdiği mahlûlleri on beş yiğirmi kadar etbâ‘ına ve memlûkine vazîfe peydâ itdi. Gayrının rızkını kat‘ idüp kendü müntesiblerine virmek içün bu husûs bed-du‘âya sebeb olmakdır. Gümrikden gayrı cihetden kimseye vazîfe tevcîh itmeyen gāyet (29b) kalemine mümessek deyü ta‘n iderler. Bed-du‘â itmezler, itselerde lagv olur. Ammâ bir vazîfeye bir tarîk ile nâ’il olmış âdem müstehakk değil ise de kim nâfiz’ül-hükmin tevcîhi ile ol vazîfeye ehl olur. Ânın vazîfesini taklîl-i kat‘ itmek rızkını kesmek ve hakkından men‘ eylemekdir. Mağdûriyetleri hasebîyle bed-du‘âları nâfiz olur. Hulâsa-ı kelâm bu makūle işler tashîh-i ta‘dîl olmak tedrîce muhtâcdır. Tedrîc ü te’ennî katî çok müşkil-i mesâlih husûle gelür.

Hikâye

Zemân-ı evâi’lde mülûk-ı etrâktan [birinin][16] sakalı yoğimiş. [Cümle halk][17] Dahi kendi şeklinde olmasını murâd idinüp cümle halkın sakallarını tırâş itdir deyü vezîrine emr ider, vezîri âkıl imiş pâdişâhım bu iş tedrîce muhtâctır üç sene mühlet ihsân eyle. Ol vakte dek memleketimizde bir sakallı âdem kalmamak üzre hükmünüzi icrâya sa‘y ideyim deyüp mühlet alup ibtidâ yeniden sakal vaz‘ iden nevhatlara sakalların tırâş eylesünler deyü tenbîh ider anla[rın] zarûrî sakalların tırâş iderler. Bir müddetten sonra köselerin sakalı nâ-münâsibdir. Anlar da tırâş itsünler deyü nidâ itdirir. Halkın ekserî köseleri istihzâ idüp vakı‘â köse sakaldan tırâş ma‘kūldir deyü nevhatlar dahi bize hem-renk olsunlar deyü da‘vâcı olup cümle köseleri tırâş itdirirler nîçe eyyâmdan sonra âmme-i nâs sakalların tırâş etsünler deyü nidâ itdirir. Kaba sakallılar muhâlefet gösterdikde nevhatler müzellefler da‘vâcı olup bizim sakallarımız tırâş olındıkda siz ma‘kūl gördiniz. Siz de bizimle müsâvî olın deyü icrâ-ı fermâna müsâ‘ade idüp cümlesin tırâş itmişler. Bu latîfede hisse-i dakīka vardır. Hükkâma lâzımdır ki bu makūle-i umûrda tedrîc ü te’ennî ile amel eyleye. Tedrîc dahi vüzerâ-ı izâm makāmlarında sâbit olmağa muhtâcdır. Hazîne ahvâlinin ihtilâli ve ocâklarda ve gümrikde ve sâir mevâzi‘de olan mevâcib ve vezâifin kesreti ve sâir vücûh ile îrâd ve masrafın herc ü merci bi’l-cümle sadr-ı a‘zamın azl u tebdîlidir. Makām-ı sadârete gelen zât müdebbir cümle ahvâle ıtlâ‘ tahsîl idüp umûr-ı devlete husûsâ îrâd ve masrafına nizâm-ı tâm virmeğe şürû‘ idüp ol emr-i asîri getürecek zamânda yâ sefer gāilesi yâ fitne zuhûrı yâhûd münâfıkların ve ashâb-ı ağrâzın si‘âyeti ile ma‘zûl ve mahzûl olup makāmına

[16] Na‘imâ, s.313.
[17] Na‘imâ, s.313.

âhar devletlü geldikde ânın tertîb itdiği tedbîrler ta‘dîl olur. Ol dahi selefinden ibret alur asr ile müdârâya meşgūl olur. İhtimâm ile şürû‘a cür’et iderse mecâmi‘-i mesâlih halkı rütbesine getürince hayli zahmet çeküp henüz bir cür’et virecek zamânda ol dahi ba‘zı bahâne sebebi ile selefi mihnete giriftâr olur. Ve helümme cerrâ hâl bu minvâl olmağın bu husûslar böyle muhtell ve müşevveş kalmışdır. Pes pâdişâh-ı âlem-penâh (30a) eyyid allâhu ve kuvveh hazretlerine lâyık [olan][18] budır ki umûr-ı müşkileye nizâm virilmek murâd-ı hümâyûn buyurıldıkdan sonra vükelâ-ı rûşen-re’ye istiklâl-ı tâm ihsân buyurup ale’t-tedrîc şürû‘ buyuralar. Mevzû‘-ı bahs olan gümrik vazîfesi ve sâir fukarâ-ı müslimînin zekevâtdan olan hissesi olmağın bir mikdâr ile iktifâ olındı. Yeniçeri ve sipâh ve sâir tavâif-i askerîye mevâcibleri ta‘dîl ve tesviyeye müte‘allık olan bahs sadrımızdan hâric olmağın zikr olınmadı. Sultân Süleymân-ı merhûmın düstûru’l-amel itdüği risâle-i irşâd ki dibâcemizde zikr olınmışdır. Ânın tercemesine muvaffak olursak ol umûr-ı mühimmede ehemm ü elzem olan tafsîlen anda zikr olınsa gerekdir. Bin altmış yedi vakāyi‘indendir. Bağdad’da enhâr-ı Dicle ve Fırat âdetlerinden ziyâde tuğyân idüp kal‘a-ı Bağdad divârından üç yüz arşun mikdârı münhedim oldığını cümle ahâli-i Bağdad görmişlerdir.

Vekāyi‘-i Sene Seman ve Sittîn[ve Elf][19].

Hareket-i Hümâyûn Be-Cânib-i Edirne

Karadan Venedik küffârı üzerine sefer olınmak ve Rakocı-oğlı ifsâdıyla muhtell olan Eflak ve Boğdan ve sâir bilâd-ı şimâliyye ahvâline nizâm virilmek içün pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri üzerlerine yürimek karâr-dâde oldığı sene-i sâbıkada zikr olınmışdı. Bin altmış yedi Zi’l-hicce evâilinde ordu-yı hümâyûn tarafından Anadolı Beğlerbeği Vezîr Hasan Paşa kāim-makāmlık içün İstanbul’a vâsıl olup rûy-mâl-ı serîr-i a‘lâ şerefine nâil olup selefi Vezîr Ankebut Ahmed Paşa vezîr-i a‘zam dest-gîrliği ile hazîz-i menzilinden izzete i‘tilâ itmiş iken gālibâ ihsânları küfrâniyeti mukābele itmek zemîmesini ihtiyâr idüp Kara Hasan Oğlı Hüseyin Ağa ile müttefik ve mühr-i sadâret tahsîli husûsunda müttehid olmak töhmeti ile Karaman eyâletini virüp kurb-ı hümâyûndan teb‘îd olındı. Rikâb-ı hümâyûn kāim-makāmlığı Vezîr Koca Nişâncı Paşa’ya ihsân buyurıldı. Bin altmış Zi’l-hicce’sinin yiğirmi beşinci pencşenbih güninde azîm alây tertîb olunup şevketlü pâdişâhım

[18] Na‘imâ, s.315.
[19] Na‘imâ, s.315.

hazretleri âvân-ı hüsrevânî ve haşmet-i edevât-ı sâhib-kırânı birle ale's-sabâh sarây-ı âmirelerinden âftâb-ı âlem-tâb gibi tulû‘ idüp halk-ı âleme arz-ı didâr ve uyûn-ı nâsı pür-enver iderek Davud Paşa sahrâsında nasb olunan otağ-ı gerdûn-nitâklarına şeref nüzûl buyurup bir mikdâr meks ü ârâmdan sonra cümle hüddâm-ı harem ve ağayân-ı muhteremân bendeleri ile umûmen Davud Paşa Sarâyına avdet ve göc günine değin anda istirahât buyurdılar. Bin altmış sekiz Muharrem'inin on üçinci pencşenbih güni İslâm-ı sadreyn efendiler ve zümre-i müteferrikân ve çavûşân ve sâir hüddâm dîvân ile hareket ve Edirne'ye doğrı azîmet buyurıldı. Menzil-i Küçükçekmece Âsitâne-i sa‘âdet kāim-makāmı Vezîr Hasan Paşa sa‘âdetlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri ile kasaba-ı mezbûreye karîb bir mahalde piyâde selâmlayup (30b) taraf-ı hümâyûndan semmûrlı hil‘at-ı fâhire ile ikrâm olunup girüye ric‘at eyledi. Muharrem'in on birinci Cum‘a güni menzil-i Büyükçekmece yevm-i mezbûrede yimeklik Harami Deresi bağçesinde vâkı‘ olup ba‘dehû Bostâncıbaşı Ömer Ağa bayır başında vâkı‘ olup ba‘dehû bostâncıbaşı selâmlayup ilbâs-ı hil‘at ve girü İstanbul'a avdet içün icâzet buyurıldı. On ikinci sebt güni menzil-i Silivri, on üçinci Bazar güni menzil-i Kınıklı, on dördünci güni menzil-i Çorlu, on beşinci salisâ güni menzil-i Karışdıran, on altıncı çaharşenbih güni Burgos, on yedinci pencşenbih güni mezbûrda oturak olunup ol gün şehriyâr-ı kâm-kâr hazretleri devlet ile süvâr olup ol etrâfı geşt u güzâr murâd-ı mülûkâne üzre sayd u şikâr eylediler. On sekizinci Cum‘a güninde menzil-i Baba-ı Atîk, yevm-i mezbûrede rikâb-ı kâmyâblarında olan bendegân iki cânibe sakīn olup sahrâ-ı mezbûrı sürgün tarîki üzre sayd u şikâr iderek güzâr buyurmışlardı. On dokuzncı güni menzil-i Hafsa, yiğirminci Pazar güni azîm alây ile fukarâya bezl-i ihsân iderek şehr-i Edirne'ye duhûl ve sarây-ı sa‘âdet-fezâlarına nüzûl buyurdılar. Ahâli-i şehr-i Edirne umûm üzre Solak Çeşmesine bir sâ‘ât kadar mesâfede vâkı‘ Kara Bayır nâm mahalle dek istikbâl ve ferş-ı pâ-endâz ile arzı ta‘zîm ve iclâl idüp müşâhede-i dîdâr pür-enverleri ile mesrûrü'l-bâl ferhunde-fâl olmışlaridi. Ba‘dehû devletlü vâlide sultân hazretleri hüddâm-ı zevi'l-ihtirâmları ile teşrîf buyurdılar. Erkân-ı devlet ve hüddâm-ı bâr-gâh südde-i saltanat ale'l-‘ade konakları virildi.

Feth-i Cezîre-i Limni

Cezîre-i mezbûrenin teshîrine me'mûr olan ma‘zûl ve mansûb birkaç beğler ve Hüdavendigâr Sancâğının erbâb-ı tîmârı ve saksoncıbâşı ile birkaç bin yeniçeri üzerlerine serdâr ta‘yîn olunan Topal Mehmed Paşa ile cezîreye varup yeniçeri metrise girüp kal‘a

pîç-a-pîç kuşatmışlaridi. Birkaç gün içinde berren ve bahren sâ‘ika-girdâr ejder-peykâr toplar ile bârû divârlarının ekseri vîrân ve etrâf-ı cevânibin hâk ile yeksân itdiler. Lakin kal‘a-ı mezbûre mürtefi‘ sengistân üzerinde vâkı‘ olmağla yüriyiş içün lağım ile hedm itmek mümkin olmadığından altmış gün mikdârı eyyâm-ı muhâsara mütemâdî olmışidi. Bundan mâ‘adâ sûhte-i âteş kahr-ı ilâhî olan Kör Kapudanın birâder-i kem-râhı pes mânende donanma-yı küffâr olan on yedi pâre kalyon ile varup kendüsi kal‘aya girüp tahsîl-i nâm ve ahz-ı intikām sevdâsı hâmıyla mahsûr olan melâ‘îne kuvvet olmak içün pîşvâsı olmışidi. On yedi pâre kalyon taraf-ı deryâdan hemîşe asker-i Tatar’a ve zahîre ile imdâd hıdmetinde olmağın fecere-i eşrâr istiksârı ve inâd-ı eyyâm-ı muhâsaranın imdâdına yardımı olmışidi. Asker-i İslâm âramı tarh idüp gice gündüz cenk u cidâl ve harb u kıtâlde dilîrâne (31a) ikdâm üzre idüp hengâm-ı cüre’tde niçe mübâriz zûr-âver bî-rûh ve niçe dilîr ve dilâver mecrûh olup hattâ kapudan paşa dahi zahm-dâr ve saksoncıbaşı dâne-i tüfenk ile bî-mâr olmışidi. Bi’l-âhire vücûdların âteş-i kâr-zârda ilkā iden dilîrâne ve kal‘a içerüsine nâzır olan yüksek yerlere toplar çıkarup mütehassın olan melâ‘îne havâle idüp külle-i sâ‘ika reftâr ile binâ-ı vücûdları târmâr itmeğle şöyle zebûn olmışlar idi ki mâr-ı sıfat sûrâhlardan baş göstermeğe iktidârları kalmamışidi. Cezîrenin etrâfı dahi guzât-ı İslâm ile mahfûz ve mazbût olup mâh-ı Safer’in sekizinci güni vîre bayrağını diküp kal‘adan âdem çıkardılar. Kapudan paşa huzûrına ihzâr ve murâdları üzre istifsâr olındıkda ahâli-i kal‘a umûmen mevcûd olan edevât-ı harb u kıtâl ve sâir emvâl ve erzâkları ile kâfir gemilerine îsâl olınmak şartıyla kal‘ayı teslîm eylemek istediklerini i‘lâm oldıkda bir habbenin çıkmasına rızâ gösterilmeyüp sebükbâr giderler ise emân virüslün ve illâ Devlet-i pâdişâhîde asker-i İslâmın bir vechle acz ü fütûrı olmayup kuvvet-i kāhire ile alınmak mukarrer iken murâdlarına müsâ‘ade mümkin değildir deyü redd-i cevâb idüp gönderdiler. Melâ‘în-i eşrâr nâ-çâr sebükbâr gitmelerine rızâ virüp kal‘adan çıkmağa başladılar. Mütehassın olan küffâr bin beş yüz kadar varidi. Asker-i İslâm kal‘aya duhûl idicek ol emrden birkaç yüz kâfir tu‘me-i şemşîr intikām idüp ahd u emân hemân taife-i Frenklerdir deyü anları gemilerine irsâl idüp mukeddemâ donanma inhizâmından halâs olup huzzâr-ı mezbûr muhâfazasına bezl-i makdûr iden beş yüz kadar forsayı esîr ve der-zencîr itdiler. Dört yüz mikdârı re‘âyânın sâire ibret olsun deyü cenk-âver tüvânâlarından bir mikdârı katl olunup kusûrı cezîrede ibkā olındı. Bi-avni’llâhi te‘âlâ kal‘a-ı mezbûre tevâbi‘ ve livâ hakkıyla müceddeden kabza-ı teshîre girdi.

Âmeden Sadr-ı a‘zam ve Serdâr-ı Ekrem Köprili Mehmed Paşa Be-Rikâb-ı Şehinşâh-ı Âlem[20]

Sedâr-ı ekrem Bozcaada’yı feth ve tahsîn idüp muhâfızın vaz‘ eyledikden sonra Limni Cezîresini istihlâs içün nâmzed olan asker-i zafer-rehber ile kapudan paşayı irsâl idüp kendüsi rikâb-ı hümâyûna rûy-mâl itmek üzre da‘vet buyurılmağın imtisâlü’l-emri’l-âlî üzerine mu‘âvedet itmişleridi. Kendüleri henüz Gelibolu civârında Kavak nâm menzilde iken Limni Cezîresinin feth ü teshîri haberi vârid ve kendüler tarafından telhîs ile rikâb-ı hümâyûna haber-i tebşîr vürûd idüp alâ rağmi’l-a‘dâ Edirne’de üç gün üç gice donanma ve şenlikler oldı. Sadr-ı a‘zam Kal‘a-ı Limni’yi ta‘mîr içün lâzım olan mühimmât-ı binâ ile binâlar ve muhâfazası içün mikdâr-ı kifâye asker irsâl idüp feth ve nusret ile rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîye rûy-mâl içün (31b) isti‘câl idüp mâh-ı Safer’in on sekizinci güninde Edirne’ye vâsıl ve şeref-i dâmen-bûs-ı pâdişâhîye nâil olup vücûda gelen hıdmet-i mebrûresi mukābelesinde hal‘-ı fâhire-i hüsrevânî ve semmûr fâizü’s-sürûr-ı sultânî ile mesrûr mahzar-ı iltifât nâ-mahsûr kılındı. Ve a‘dâ-ı dînden ahz u intikām niyeti ile bilâd-ı şimâliyye mukeddemâtı tertîbine şürû‘ olunup memâlik-i mahrûseye ahkâm-ı müekkide gönderildi. Ve tavâif-i askere etrâf-ı cevânibde kışlak virülüp yeniçeri ağasına Gümilcine ve Şumnu ve Hezargrad ve yeniçeri zümresine Kara Ferye ve Ruscuk kazâları ta‘yîn olındı.

Tebdîl-i Voyvada-ı Eflak Ve Boğdan Ve Serdâr-ı Fazlı Paşa Be-Cânib-i İşan

Mukeddemâ Erdel Kralı Rakocı-oğlı makarr-ı hükûmetinden altmış bin asker-i Leh ile üzerine azîmet itdikde fermân-ı kazâ cereyân-ı pâdişâhî ile Tatar Hândan hezîmet buldığı bâlâda sebt ü tahrîr olınmışidi. Eflak ve Boğdan voyvadaları sûretâ taraf-ı Devlet-i aliyyeye inkıyâd üzreler iken hafiyye-i la‘în-i mezbûr ile müttehid ve müttefik oldıkları şüyû‘ bulmışidi. Cenâb-ı pâdişâh-ı rûy-i zemîn hazretleri Venedik küffârından ahz u intikām içün teveccüh-i hümâyûn buyurmaları ile Eflak ve Boğdan voyvadalarına dahi mümkin mertebe memâlikiniz askeriyle tedârükler görüp sefer-i zafer-rehberde bulınasın deyü bir kâç def‘a evâmir-i şerîfe gönderilmişidi. Melâ‘în kuvvet-i hazînelerine mağrûren ba‘z-ı bahâne-i za‘îfe teşebbüs idüp avk u te’hîri müş‘ir cevâblar göndermişidi. Selâtîn-i

[20] Metinde bu ifade başlık olarak gösterilmemiştir.

i‘zâm Âl-i Osmân eyyede hümu’llâhi’l-Melikü’l-allâm dârü’n-nasr-ı Edirne’ye teşrîf buyurdıklarında Eflak ve Boğdan voyvadaları gelüp mukannen pîş-keşleriyle rikâb-ı hümâyûna yüz sürmek ve azîmet-i hümâyûn buyurılan seferlerde askeriyle hıdmet itmek kānûn-ı kadîm oldığına binâ’en Edirne’ye da‘vet olındılar. Dimâğlarında fesâd mukarrer olmağla yine ta‘allül-i bahâne tarîkine sülûk idüp gelmediler. Hattâ Eflak Voyvadası Kostantin didikleri kâfir medhûş gider kılıcım ile şöyle iderim böyle iderim deyü urdığı lâf u hezeyân muhrik-i gayret olup tebdîlleri iktizâ itmeğin boğazda olan Fazlı Paşa’ya Silistre ve Niğbolı Sancâğı virülüp ol cânibe gönderilmişidi. Zikr olunan melâ‘în ittifâk-ı sâbıkaları üzre tekrâr birbirinden istimdâd ve i‘ânetle izhâr-ı isyâna cüre’t ve mübâşeret itdikleri muhât-ı ilm-i cenâb-ı şehriyârî olmağın ol hân-ı âlîşân otuz kırk bin asker-i Tatar ile bir serdâr-ı nâmdâr gönderüp Kili ve Akkirman semtlerinde karâr idüp muntazır fermân-ı âlîşân olmaları içün hatt-ı hümâyûn sa‘âdet-makrûn gönderildi. Sâniyen Silistre muhâfazasında olan Fazlı Paşa serhadd-ı mezkûre askeriyle hâzır ve müheyyâ olmak fermân buyurılup (32a) Rûmili ümerâsından birkaç aded beğler dahi otuz bin kadar leşker-i Tatar Kal‘a-ı Sultânî Gazî Giray serdâr idüp mahall-ı me’mûre gönderdi. Fazlı Paşa dahi kendüsi kapusı askeriyle Dobrıca içinde ol etrâfda olan yeniçeri ve sipâh ve zu‘amâ ve erbâb-ı tîmârı serdâr ve kethudâyerleri ve alây beğleri ve vilâyet erleriyle kaldırup Ruscuk’a varup anda müctemi‘ ve fermâna muntazır oldıkları esnâda Macar hasbinde olan Eflak Voyvadası İstefan ve Boğdan Voyvadası Kostantin azl olunup yerlerine dergâh-ı cihân-penâh tarafından Erdel Oğlı Mihne nâm zimmîye Eflak ve Lika nâm zimmîye Boğdan Voyvadalığı tevcîh buyurılup resm-i kadîm üzre dîvân-ı hümâyûnda hil‘at ve üskûf giydiklerinden sonra çavuşbaşı olan İsmail Ağa ile makarr-ı hükûmetlerinde ik‘âd idüp irsâl olınmışlaridi. Silistre’ye dâhil oldıklarında selefleri ma‘zûllıklarından haberdâr olup tedârük-i azîm ile asker cem‘ idüp tâbûrlara girüp cenk ü cidâle hâzır ve müheyyâ olmışlaridi. Ol esnâda leşker-i Tatar etrâf ve cevânibi gāret ve hasârete nâmzed olup muhâlefet idenleri tu‘me-i şemşîr ve emân-ı hâh olanları esîr-i der-zencîr eylediler. Bir alây dûzah-ı makhûr hazîne ve cebehâne-i mevfûre ile taburlara mahsûr olmalarıyla asâkir perîşânız bî-tedârük üzerlerine varmağa ikdâm idemeyüp etrâf ve cevânibini yağmâ ve salisân kurâ ve mezâri‘î harâb ve vîrân idüp gûşe be-gûşe kıyâmetler koparmışlaridi. Serdâr olan Fazlı Paşa ise bir mikdâr asker ile tabur üzerine varup cenk itmek şikest ve perîşânlıkdan gayrı ma‘nâyı müntec değildir deyü sürerken minvâl-ı mezkûr üzre yağmâ-girânın gāret ve hasâretinden re‘âyâ-ı memleket muzdarıb olup recâ-ı emân ile mutî‘ ve münkād oldılar. Taburda olanlar dahi tedrîcle perîşân olmağla la‘în-i bî-dîn karâr idemeyüp müte‘âllikātıyla Erdel cânibine firâr eyledi. Voyvada-ı cedîdi makarr-ı hükûmetine iclâs

itdirüp gāile ber-taraf oldıkdan sonra Eflak üzerine azîmet eylediler. Voyvada-ı mezkûrın dahi itdiği tedbîr netîce pezîr olmayup boyârları ve re‘âyâsının nâmdârları gelüp itâ‘at ve inkiyâd itdiklerinde kendüsi mâl u menâl ve ehl-i ıyâlin kaldurup Erdel dahi Rakocı-oğlı tarafına firâr eyledi. Voyvada-ı Eflak dahi makāmına ik‘âd olunup ikisinin dahi gāileleri sühûletle ber-taraf (32b) oldığının haberi ma‘rûz bârgâh-ı hilâfet-penâh oldıkda serdâr-ı asker-i Tatar olan kalga kethudâsı ağa ile altun zencîr ve murassa‘ hançer gönderildi. Bu takrîr olunan Vecîhî’nin takrîridir. Ammâ Îsâ-zâde’nin tafsîlen tahrîri budur ki; Eflak Voyvadası Kostantin’ı bây-ı hâl ele getüresin deyü Fazlı Paşa’ya müekkid hatt-ı hümâyûn vârid olmışidi. Voyvada-ı cedîd iskemle ağası ile Ruscuk’a gelüp asker-i Tatar’ın kârib geldikleri haberi dahi vürûd idüp etrâf ve cevânibden cem‘iyyet-i küffâra hücûm lâzım iken Fazlı Paşa tedbîr ü tedârükinden ârî vehhâm sâde-dil olmağla Yergöği’ye Bükreş bir menzil ve Tergüşte iki menzil iken ifrât-ı vehminden sühûletle cem‘iyyetleri münhâl olsun bahânesin idüp te’ennî ile hareket eyledi. Kostantin didikleri kâfir cümle emvâl ve ef‘âl ile Macar hudûdına duhûl itdikden sonra on yedi günde güç ile do[la]şarak Tergüşte’ye varup hâlî buldığı ve arşını ihrâk-ı bi’n-nâr eyledi. El-uhdetü ale’r-râvî tabur üzerine varup mukātele itmeyüp Kostantin mâl u ıyâliyle karâr idinceye dek askeri ta‘vîk itmek içün gelen kâfir yedîyle hufyeten arz olunan yiğirmi bin altunı kabûl idüp, tama‘ına binâ’en askeri bu kadar zamân ta‘vîk eyledi deyü isnâd eylediler. Tatar askeri köylerin urup halkını esîr itmekle serdâr-ı müşârün-ileyh geçidlere âdemler koyup ahzı mümkin olan üserâyı Tatar elinden alup kefere-i berâyâyı kendüsi esîr ve ahz eyledi. Bu sebeb ile asker-i Tatar kendüden dil-gîr olup kalga[y] sultân ile serdâr beynine adâvet düşmişidi. Mihne’yi Bükreş’de nasb idüp Yergögi’ye da‘vet itdiklerinde Kapucılar Kethudâsı Kadri Ağa ile kalga[y]-ı sultâna zencîr ve hançer ve Haseki İbrahim Ağa ile serdâra seyf-i zerrîn ve hil‘at-ı hüsrevânî gelmişidi. Zu‘amâ ve erbâb-ı tîmâr ve serdâr yanında olan sâir asker Haseki İbrahim Ağa’ya şikâyet idüp eğer serdârımız murâd idüp dilese idi Kostantin’i getürmek mukarrer idi. İhmâl üzre hareket idüp iki günlik menzili on yedi günde kat‘ idüp mâl u eşyâsıyla karâr eylemek içün kasda mukārin Kostantin’e meydân virdi. Eyyâm-ı şitâda bu kadar gün kar üzerinde batdık. Ekserimiz hasta ve cümlemiz mihnet-ı keşîdeyüz her ne ise hâlâ hıdmet bitdi. Bize izn virmeyüp icâzet [a]kçesi ister deyü izhâr-ı tazallüm eyledi. Fazlı Paşa dahi hasîs Boşnak (33a) olmağla taraf-ı devletden gelan âdemin tatyîb-ı hâtırı ehemm ü mühimmâtdan olup ale’l-husûs sû-i hâle binâ’en âmme-i asker kendüden dil-gîr ve haklarında bed-gû oldıklarını bilürken setr-ı uyûb içün taraf-ı saltanata gidecek kimesneye irzâ ve vâcibâtdan iken bahl ve hisseti muktezâsınca Haseki İbrahim Ağa’ya ri‘âyet itmeyüp muğayyirü’l-hâtır gönderdi. Ol dahi der-i devlete lisân-ı askerden mesmû‘ı

olan ahvâli rikâb-ı hümâyûna teblîğ itdi. Kalga-ı sultân dahi Kapucılar Kethudâsı Kadri Ağa'ya nigûhîdesin bildirüp huzûr-ı pâdişâhîye arz u i'lâm itmek üzre tevcîh eyledi. Mezbûrlar rikâb-ı hümâyûna geldiklerinde Fazlı Paşa'nın keyfiyet-i hâlini ifâde idüp katline sebeb olmışlardır. Nitekim mahalline gelse gerekdir. Mâh-ı Safer'in bâkī altıncı güni Çardak karşusında sürgün şikârı fermân olındı. Sadr-ı âlî-i kadr hazretlerinin şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh âlî ziyâfet idüp ve rikâb-ı hümâyûnlarına hediye-i behiyye ile arz u ubûdiyet idüp iltifât-ı hüsrevânîden birkaç semmûr hil'at ile mahzar-ı ikrâm eyledi.

Tebdîl-i Kapudan

Topal Mehmed Paşa dahi Limni Cezîresini istirdâd idüp ba'dehû edâ-yı hıdmet Edirne'ye ric'at itmişidi. Limni muhâsarasından çıkan kâfir kapudanın esîr olan iki yüz âdemisiyle pîş-keş çeküp rikâb-ı hümâyûna rûy-mâl itdikde eğerçe hıdmeti mukābelesinde hil'at-ı fâhire ilbâs olındı. Ammâ ifrât üzre mürtekib mezâlim oldığıçün tab'-ı hümâyûn-ı pâdişâhî kendüden müteneffir oldığından mâ'adâ sadr-ı a'zam boğazda küffâr ile muhârebe üzre iken kapudan-ı müşârün-ileyh Midilli tarafında eğlenmeyüp başı havfından ı'zâr-ı za'îfeye teşebbüs idüp serdâr-ı a'zam gelmekde ihmâl itmişidi. Ve dahi birkaç vechle sû-yı tedbîri ve taksîri derûn-ı sadr-ı a'zamda ba'is-i ukde-i kîn olmışidi. Ana binâ'en mâh-ı Rebî'ü'l-evvel'in on dördinci güninde azl olunup kapudanlık Çavuş-zâde Mehmed Paşa'ya ihsân buyurıldı. Ve mezbûr Topal Mehmed Paşa henûz Limni Kal'ası gibi bir cezîre fethi hıdmetinde bulnmağın bî-sebeb zâhir-i katl-ı cezâ-ı âsumânî şeklinde beyne'l-âmme-i müstakbih görinür deyü izâlesi nâ-münâsib görilüp seyyiât-ı ef'âline binâ'en tertîb-i cezâ vakt-ı âhire ta'vîk olunup Sakız Cezîresi muhâfazasına gönderildi. Sonra Sakız'da katl itmişlerdir. Nitekim mahallinde gelse gerekdir.

Tebdîl-i Ağa-yı Dârü's-sa'âde

(33b) Cizyedâr-ı Şehriyârî Solak Mehmed Ağa Bozcaada fethi akabinde hil'at-ı hüsrevânî ve hatt-ı hümâyûn-ı hâkānî ile taraf-ı sultânîden sadr-ı a'zama vardığı yukarda zikr olınmışidi. Ol vakt sadr-ı a'zam ile keremiyyet-i mu'âmele ve hüsn-i ittihâd îcâb idüp rikâb-ı hümâyûna teşrîfinde dârü's-sa'âde ağası itdirmek üzre va'd olup kendü dahi makām-ı rızâ-ı âsafîde sıdk u hulûsı ile te'abbüs ahd idüp beynlerinde uhûd ve mevâsik muhkem olmış imiş. Binâ'en aleyh sadr-ı a'zam va'de vefâ idüp Dârü's-sa'âde Ağası

Dilaver Ağa'dan emîn değilim. Hazînedâr Mehmed Ağa kulları ağalık hıdmetinde istihdâm buyurılmak recâ olınur deyü bir iki def'a pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinden recâ ve şefâ'at itmişidi. Recâsı makbûl olmağın mâh-ı Rebî'ü'l-âhir'in gurresi pencşenbih güninde dârü's-sa'âde ağalığı Hazînedâr Solak Mehmed Ağa'ya ihsân buyurılup selefi Dilaver Ağa vâzîfe-i tekā'üd ile Mısır'a gitmeğe mâzûn oldı. Ve Musâhib-i Şehriyârî Şahin Ahmed hazînedârlık rütbesine nâil oldı. Ve musâhib ağalar zümresine Ali ağa müceddeden dâhil oldı.

Katl-i Ağa-yı Yeniçeri

Sadr-ı a'zam boğaz seferinden ordu-yı hümâyûna avdet idüp yeniçeri Tekfur Dağı'na vâsıl oldıklarında taraf-ı pâdişâhîden kendülere kışlak ta'yîn olunan Gümilcine'ye gitmekde inâd ve muhâlefet idüp Edirne'de kışlarız deyü cem'iyyet sadedinde olmışlaridi. Sadr-ı a'zam muhrik-i fesâd olanlardan katî çok kimesneyi katl idüp seyf-i siyâset sultân-ı mezbûrları tahvîf iderek gāilelerden ref' bâbında hüsn-i tedbîr itmişidi. Lâkin bu makūle bî-edeble ki zâbitlerinin tahrîkiyledir deyü Yeniçeri Ağası Ali Ağa'ya töhmet olınmışidi. Ve kışlağa vardıklarından sonra yeniçeri ağalığı Âsitâne-i sa'âdetde sekbânbaşı olan Kundakçı-zâde Mustafa Ağa'ya ihsân ve asker cânibine gitmeğe fermân olındı. Ağa-ı cedîdin vusûlinde Ali Ağa ma'zûl Ali Hoca azlinden habîr olup ve sâir asker recâsına ibkāsı husûsını tedbîr üzre olındığı ma'rûz dergâh-ı pâdişâhî olmağın Mîrahûr-ı Kebîr Şa'bân Ağa gönderilüp ağa-ı sâbıkı Dîvân-ı Edirne'ye ihzâr itdikde mâh-ı Cemâdi'l-âhir'in dokuzıncı güni idi. Nazar-gâh-ı hümâyûnlarında katl-ı fermân olunup ser-i makdû' pîş-gâh-ı sarây-ı sultânîde galtân oldı. Sadr-ı a'zam boğazdan Edirne'ye gelince Edirne'de her gice yeniçeri ve sipâh zümresinden müsta'idd-i fesâd olan meşâhirden kırk elli âdemi ahz ve hufyeten katl iderdi. (34a) Şöyle ki Edirne'nin Tunca Suyı kenârında bulınan başsız âdem ceselerin hadd ü hasrı yoğidi. Kapu Ağası Üskübli Ali Ağa tekā'üd ile taşra çıkarılup yerine Hazînedârbaşı Frenk Mehmed Ağa su ağası oldı. Girid serdârı Vezîr Delî Hüseyin Paşa'yı rikâb-ı hümâyûna getürmek içün Haseki Uzun İbrahim Ağa mâh-ı Şa'bân'ın yiğirminci güni irsâl olınmağın paşa-ı mezbûrın yerine serdâr olınmak üzre İstanbul kāim-makāmı Edirne bostancıbaşısı Koca Sinan Ağa umûr-ı dîde ve ibâdu'llâha nâfi' olmak mülâhazasıyla vezâret ile inâyet buyurıldı.

Maktûl-i Silistre Valisi Fazlı Paşa

Mukaddemâ zikr olındığı üzre serdâr ta‘yîn olunan Vezîr Fazlı Paşa te’ennî ve ihmâl üzre hareket idüp sû-i tedbîrlerinden nâşî asker kendüden dil-gîr olup Tatar elinde olan esîrleri oldığı içün dahi ba‘zı esbâb ile kalga sultân beynlerinde bürûdet düşüp kendüye hil‘at ve seyf getüren Haseki İbrahim Ağa adem-i ri‘âyet sebebi ile mükedderü’l-hâl gelüp askerden istima‘ itdiği sû-i hâlini tafsîlen sadr-ı a‘zama nakl eyledi. Kalga sultân tarafına giden kapucılar kethudâsı gelüp mesmû‘ı olan ma‘nâyı sadr-ı a‘zama ve huzûr-ı hümâyûna arz eyledi. Kalga sultanın yazdığı mektûblarında Kadri Ağa hakkında hüsn-i terbiye olup kendüsi dahi iş iri olmağın ol cânibden ahvâline müte‘allık vukūf-ı tahsîl itdüği dekāyık-ı umûrı beyân idüp izhâr-ı ehliyet itmeğin mâh-ı Receb’in on altısında Silistre eyâleti Kadri Ağa’ya tevcîh olunup selefi Fazlı Paşa’yı Edirne’ye izhâr içün kapucı ta‘yîn olınmışidi. Mâh-ı Ramazân’ın evvelinde Edirne’ye geldiği gün huzûr-ı hümâyûna ıhzâr oldı. Lisân-ı şehriyârîden bu vechle itâb buyurıldı ki ben seni Eflak üzerine serdâr ta‘yîn eyledim niçün Kostantin didikleri kâfiri ele getürmedin iki konak yeri on yedi günde kat‘ idüp askeri cenkden men‘ ve şiddet-i şitâ mihneti ile ta‘zîb eyledin zâhire Kostantin mâl u etbâ‘ıyla firâr itsün deyü ruhsât virdin. Ben seni adam sanırdım meğer sen muhannes imişsin. Asker-i İslâm buz üzerinden Tuna’yı geçüp Ruscuk kādîsı bir ehl-i keyf âdem imiş. Uykuda bulunup âvâz-ı tabldan bî-dâr oldıkda seni geçürmek için bârgîrine binüp koşarak buz üzre karşu yakaya geçer. Bre mel‘ûn serdâr olasın otakdan (34b) bir kayıka ipler bağladup üzerine binüp kayığı buz üzerinden öyle geçmişsin. Hattâ yanındaki turna telli sorguç ile dülbendin kayığa binerken başından düşmiş. Musâhib ağalar vak‘asında zorbâlara tel sokup mukarriblerime ihânet kasdı itmeği bilürsün. Ugūr-ı hümâyûnımda hıdmete gelince böyle hareket idersen senin gibi gayretsisizin vücûdından âdem yeğdir deyü cellâd buyurdıkda cellâd hâzır imiş gelüp ol sâ‘at huzûr-ı hümâyûnda kellesin hâka galtân eyledi. Sa‘âdetlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri ecdâd-ı izâmları gibi cümle umûr-ı şer‘iyyeyi ve örfiyyeyi vükelâ-i devlet kullarına tefvîz buyurıldıklarında ahkāk-ı hukūk ibâde kemâl-i ihtimâmdan nâşî halkın da‘vâ ve nizâ‘larını ve re’y-i müfsidîn bi’z-zât istimâ‘ ve keyfiyet ahvâllerine tahsîl-i vukūf ve itlâ‘ içün fermân-ı hümâyûnlarına sarây-ı Edirne’de vâkı‘ Dîvân-hâneye nâzır bir köşk ihdâs olunup penceresine kafes vaz‘ olındı.

Zuhûr-ı Sefer-i Erdel

Mukaddemâ Eflak ve Boğdan voyvadaları sefere rehber da‘vet olındıkda Erdel hâkimi olan Rakocı-oğlına dahi emr-i hümâyûn gönderilmişidi. Hükûmet-i mezkûre müstakil krallık olup cennet-mekân merhûm Sultân Süleyman Budin Kal‘asını feth idüp Nemçe ve Alaman memleketlerin vîrân ve tâlân itdiklerinde ol memâlik dahi müsahhar olup hükkâmı taraf ü Devlet-i aliyyeden ta‘yîn olınmak üzre iltizâm-i harâc itmişleridi. İlâ haze’l-ân senede on beş bin altun harâc ile vüzerâ ve erkân-ı devlete vaz‘-ı kadîm üzre hedâyâ ve pîş-keşleri irsâl idüp Eflak ve Boğdan voyvadaları gibi biri fevt oldıkda kānûnları yerine hâkim olacağı Âsitâne-i sa‘âdete mürâca‘at idüp hil‘at ve sorguç ve yeniçeri ocağı tarafından üskûf virilüp taraf-ı Devlet-i aliyyeden bir kapucıbaşı iskemle ağası nâmıyla irsâl olunup makarr-ı hükûmetine iclâs itdirilüp işleri temşiyetine hâkim olan Rakocı-oğlı merhûm Sultân İbrahim Hân Hazretlerinin zamân-ı saltanatında mansûb olup bu zamâna dek hükûmetde idi. Cibilliyetinde olan hıyânet muktezâsınca dimâğ-ı fesâdda olmağın bundan akdem kendüsi krallığı sevdâsına düşüp oğlını Erdel hâkimi itmek üzre İsve[c] ve Boğdan ve Eflak’dan istimdâd ile asker-i azîm cem‘ idüp Leh memleketi üzerine yürüdiğinde Leh Kralı atebe-i aliyyede isti‘ânet ve mürâca‘at itmeğin Kırım Hân’ı teslît olunup la‘în-i mezbûrı gereği gibi güşmâl virildiği bâlâda zikr olınmışdı. Yine mütenebbih olmayup vârid olan evâmir-i aliyyeye cândan (35a) inkiyâd itmeyüp i‘zâr-ı za‘îfiye mebnî bâtıl cevâblar yazup irsâl eylemişidi. Ve firâr iden Eflak ve Boğdan Voyvadaları merkūme ilticâ itmeleri ile mezbûrları Dergâh-ı âlem-penâha gönderüp kendin dahi tecdîd-i hükûmet içün rû-mâl südde-i saltanat idesün deyü def‘a-i sâlisede irsâl olunan fermân-ı âlî-şâna dahi imtisâl itmediğinden Venedik seferi te’hîr olup Eflak ve Boğdan ahvâline istihkâm ve mezbûre gûşmâl ile ahz-ı intikām içün sefer mukarrer olup sene-i mezbûre Receb’in onıncı güni ki ol bahâr-ı huceste-âsâr idi. Otak-ı gerdûn-nitâk Edirne sahrâsına kurıldı.

Maktûlî-i Abdî Paşa Tasildâr-ı Mora

Moralı defterdâr-ı merhûmın çirâğı Abdî Paşa ki mâl-ı mîrî cem‘ine kādir hıdmetkâr-ı mukaddem ve cesûr tahsîldâr[dır] deyü beğlerbeğilik rütbesine îsâl itmişidi. İbşir Vak‘asında Köprili Paşa üzerinden Trablusşam mansıbın alup ol diyârda dahi fenn-i mezâlimde hezâr-ı san‘at icrâ itmişidi. Mukaddemâ Mora tahsîldârı iken Mora halkı mezbûrın zulm ü ta‘addîsinden der-i devlete şikâyete gelüp birkaç yüz fukarâ Dîvân-ı

hümâyûn defa‘âtle ref‘-i rık‘a itmişleridi. Moralı defterdâr paşa himâyesiyle vezîr-i a‘zam Derviş Paşa sâhib çıkup şâkīler illerinden kurtarup yine mansıbını ibkā ile tahlîs-i girîbân itmişdi. Bu esnâda tekrâr bu kavmin üzerine belâ-i azîm gibi musallat olmak içün mansıb almak niyeti ile Edirne’ye gelmişidi. Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri ve sadr-ı a‘zam-ı mezbûrın tafsîl-i ahvâline matla‘ idiler. Otak-ı hümâyûn taşra çıkdığı gün ihzâr ve katli fermân buyurılup tuğlar öninde mânend-i zebîha-i kurbân hûnını rîzân ve kellesin galtân itdiler.

Fesâd-ı Nakkaş Hasan Maktûlî-i O ve Ba‘z Ashâb-ı Fiten

Bozcaada fethinde ebnâ-ı sipâhiyândan Serdengeçdi Ağası Nakkaş Hasan Ağa nâm kimesneye yarârlığı ve hıdmeti mukābelesinde İstanbul’ın ihtisâb ağalığı ihsân olınmışidi. (یا رب مبا د آنکه کدای معتبرشود) Mefhûmınca bir müflis bî-ser ü sâmân tahsîl-i tecemmülât ile nâm ve şân peydâ zamîrinde cây-gîr olan fitne-cûylığa müte‘allık umûrda ebnâ-i cinsleriyle ba‘zı kelimât sadr-ı a‘zamın mesmû‘ı olmağın azl idüp (35b) yarâr âdemdir. Bizimle hıdmetde bulındı deyü katlinden tegāfül itmişidi. Bu esnâda asker-i İslâm Erdel seferine me’mûr varup bir müntefi‘ mansıb alayım deyü Edirne’ye revâne olup gâh İstanbul gümriğine, gâh Haleb muhassallığına gâh Türkmân ağalına sâhib çıkup me’mûli husûl-pezîr olmayup bir hıdmet idemediğinden mağnûm ve dil-gîr olmışidi. Sadr-ı a‘zam ise boğaz seferinden mu‘âvenet ideli eşkiyâ nâmıyla sipâh ve yeniçeriden ve gayriden nüfûs-i kesîreyi katl idüp seyf-i kahrından âmme-i halk havf ü haşyete mübtelâ olmışlaridi. Şakī-i mezbûr Nakkaş zümre-i sipâhiyândan niçe kimesneler ile söyleşüp bu yola bezl-i cân iderim bana hevâ-dâr olursınız. Ale’l-gafle bir fitne ihdâs idüp vezîr-i a‘zamın otağına hücûm idüp kendüyi katl iderim deyü ittifâk itdikden sonra mâh-ı Ramazân’ın on altıncı güni kendü ve etbâ‘ ve hevâ-dârı birkaç hazele ile âlât-ı harbe müstağrık olup Edirne hâ[ri]cinden ordu-yı hümâyûna karîb yerde tecemmü‘ idüp bu vezîr-i a‘zam pâdişâh kulların katl iderek mahv eylese gerekdir. Böyle hûn-rîz vezîr bize lâzım değildir. Anın seyf-i kahrından necât isteyen gelsün deyü vâfir âvâz-ı bülend ile çağurup bağırmağa başladı. Halk ise tahrîk-i fesâda müterakkib idiler. Vezîr kazıyyeden âgâh oldığı sâ‘at yeniçeri ağasıyla kul kethudâsı neferâtıyla ta‘yîn idüp eşkiyâ gürûhını dağıdup muhrik-i fesâd olanları ıhzâr itmelüsiz deyü gönderdi. Kul kethudâsı Bodur Süleyman Ağa birkaç yüz müsellâh yeniçeri ile cümleden mukaddem irişüp ân-ı vâhidede cem‘iyyetlerin perîşân idüp Nakkaş Hasan’ın beş nefer âdemiyle ahz vezîr-i a‘zam haymesine ihzâr itdiler.

Silahdâr Ağası Mustafâ Ağa meğer Nakkaş Hasan ile müttefik idiler. Kul kethudâsının önine Hasan Ağa yoldâşımızdır. Zabt ideriz deyü elinden almak murâd itdikde kul kethudâsı önce idüp biz zorba bir şakī tutdık, yoldâşınız ise sadr-ı a‘zam öninde almağa muhtâcız deyü virmeyüp huzûr-ı vezîre geldikleri sâ‘at emân virilmeyüp Nakkaş Hasan ve etbâ‘ı tu‘me-i seyf-i siyâset olındılar. Ve silâhdâr Ağası Mustafâ Ağa o şakī-i mezbûr ile müttefik töhmeti ile ol gün huzûr-ı (36a) hümâyûnda katl olındılar şer ü fesâd mündefi‘ oldı. Ve Âsitâne-i sa‘âdet Kāim-makāmı Vezîr Kör Hüseyin Paşa’ya Girid serdârlığı tevcîh olunup, bu vak‘a[da] Edirne’de idi. Bu fitnede anın sun‘ı varidi ki haber alunup Nakkaş Hasan İstanbul’da ve Edirne’de vezîr-i müşârün-ileyhe ziyârete mütereddid ve müntesib geçindiği dahi isnâdı musaddak olmağın ol gün mahall-i me’mûre revâne tenbîh olınması buyurılup min-bad Edirne’de meks itdirilmedi. Seferi üzeri olmağla katlinde müsâmaha olındı. Lâkin bu cürmi ferâmûş olınmayup sonra katli içün fermân-ı hümâyûn gönderdiler.

Nakl-i Pâdişâh-ı Âlem-penâh Be-Otak-ı Hümâyûn ve Serdâr-ı Vezîr-i a‘zam Köprili Mehmed Paşa Be-Sefer-i Erdel

Mâh-ı Ramazân’ın yiğirmi ikinci güni sa‘âdetlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri Edirne Sarây’ından hareket getürüp Edirne sahrâsında müheyyâ olan otak-ı âlîye şeref-bahş nüzûl oldılar. Ve sadr-ı a‘zam Mehmed Paşa’yı asker-i mansûreye serdâr ta‘yîn idüp başına iki kıt‘a murassa‘ sorguç nasb idüp meyânına murassa‘ kılıç kuşadup ve fâhire-i hil‘at ile semmûr kürk giydirüp ve cümle sefere me’mûr olan kullarına dahi kānûn-ı kadîm üzre umûm hil‘atleri ilbâs ve du‘â-ı hayr-ı bî-kıyâs buyurdılar. Vüzerâ-i kubbe-nişînândan Sarı Kenan Paşa rikâb-ı hümâyûn kāim-makāmlığına ta‘yîn olunup kürkli hil‘at-ı fâhire giydirildi.

Maktûlî-i Siyavuş Paşa

Bâlâda zikr itdiğimiz üzre vezîr-i müşârün-ileyh silahdâr-ı şehriyârî iken sadr-ı a‘zam Boynı Yaralı Mehmed Paşa tarafdârı olup mühr-i sadâret tahsîli içün Köprili Paşa’nın amelinden habîr olmağın vezîri âgâh idüp ibtâl-ı maslahata sa‘y itmişidi. Ba‘dehû Şam eyâleti ile silahdârlıkdan ihrâc olunup der-akeb Köprili Mehmed Paşa sadr-ı a‘zam olup

mezbûr hâtır-ı mândeliği mukarreridi. Şam'a vardıkdan sonra fermân-ı hümâyûn ile Şam kulı Girid seferine me'mûr olmışlaridi. Ol vakt Şam kulı nev'an kabza-i itâ'atden her vechle bî-edebâne hareket-i cür'et itdiler. Beynlerinde ba'zı söz sâhibi süfehâ biz âdeten deryâ seferine gide gelmiş değiliz. Bizim hıdmetimiz serhadd-ı Arab olan Dımaşk-ı Şam'ı muhâfaza ve tarîk-i Hacc-ı şerîfe münâvebe tarîkiyle gitmekdir. İktizâ idüp kara seferine gidilür ise ahvâlimiz der-i devlete i'lâm eyleye deyü niyâz (36b) eylediler. Mustafâ Paşa'ya lâzım olan emr-i pâdişâhînin icrâsında bezl-i kudret ve itâ'at itmeleriyle tertîb-i cezâ ile mûceb-i ibret eylemek iken şâmîlerin bezl ü mâl ve mekr-i ihtiyâline aldanmağla vilâyetlerine meyl idüp Girid seferinden afv olınmaları içün der-i devlete arz u mektûblar vermişidi. Bu vaz'ı nâ-ma'kūl tab'-ı pâdişâhîyi tekdîr ve Şam'dan azl ile kendüyi tahkīre sebeb olup eyâlet-i Şam ve Haleb valisi Vezîr Murtaza Paşa'ya tevcîh olunup vardıkda şâmîlerin Murtaza Paşa'nın şiddet-i batş ve kahramânî hareketinden havf üzre oldıkları içün mütesellimi kabûl itmeyüp biz valimizden hoşnûd ve Murtaza Paşa'nın vefret-i askeri ve kesret-i masrafına tahammülümüz yokdur deyü der-i devlete arz itmişleridi. Müsâ'ade olınmayup tevcîh-ı sâbık tenfîz olınmak fermân buyurıldıkda Mustafa Paşa kal'aya girüp şâmîleri Murtaza Paşa'nın mesmû'ı oldıkda ol dahi cem' ve asker ve tedârük-i mühimmât cenk ve harbe mübâşeret eyledüği taraf-ı devletin mesmû'ı oldıkda iktizâ-ı vakt hasebiyle sühûletle mündefi' olmak murâd-ı hümâyûn buyurılup Şam eyâleti Tayyar oğlı Ahmed Paşa'ya virilüp Murtaza Paşa'ya Diyarbekr ve Siyavuş Mustafa Paşa'ya def'i şerr içün Maraş mansıbı tevcîh olınmışidi. Tayyar oğlı Şam'a vardıkda hâh-nâ-hâh Şam kulından beş yüz nefer Girid Cezîresine irsâl eyledi. Bu kâr-ı nâ-hem-vâr sadr-ı a'zama ser-rişte olup Siyavuş Mustafâ Paşa'nın katli içün hatt-ı şerîf ısdâr itmişdi. Vezîr-i müşârün-ileyh silahdârlıkdan çıkma olmağla silahdâr ve çûkadâr ve sâir mertebe sâhibleri ittifâk ile şefâ'at idüp afv hatt-ı şerîfin tahsîl itdikleri vezîr-i a'zamın mesmû'ı oldıkda huzûr-ı hümâyûna varup mühr-i şerîfi pâdişâh hazretlerine sunup benim umûrımı gayriler ifsâd idince îş bitmez deyü sadâretden isti'fâ itdikde pâdişâh-ı âlem-penâh bu ma'nâya müdâhale iden ağaların cezâsını vezîre tefvîz idüp tedrîciyle cümlesini enderûn-ı hümâyûndan ihrâc itdüği yukarda mufassalan tahrîr olınmışidi. Lâkin vezîr-i a'zam ol hatt-ı şerîfi derûnlarında mekîn olan ukde-i kîn gibi ihfâ idüp boğaz [seferi] sebebiyle icrâsına amel itmedi. Ancak Mustafâ Paşa'yı Maraş'dan azl idüp Âsitâneye gelmek içün fermân gönderilmişidi. Ayak (37a) süriyüp acebâ âkıbeti neye müncer olur deyü bir konağı büş iderek te'ennî ile gelürdi. vezîr-i a'zam mansûren avdet itdikde bi'z-zarûre temârüz idüp hele her ne hâl ise İstanbul'a geldi. Enderûn-ı hümâyûnda olan ocakdâşlarına tahlîs bâbında şefâ'at recâsına niyâz-nâmeler yazup yağdırdı. Ammâ kimesnede şefâ'ate iktidâr

yok görelim elden gelen dirîğ değildir deyü cevâblar gönderdiler hele hezâr havfıyla kalkup Edirne'ye varup sadr-ı a'zamla bulışdıkda sadr-ı a'zam kıyâm idüp ta'zîm ve tevkīr ile paşa karındâş hoş geldiniz, safâ geldiniz teşrîfinize çokdan muntazır idik. İsti'dâd-ı zâtınıza ma'lûm-ı şehriyârîdir. Me'mûl olan hıdmet-i hüsrevânîye mazhar olur. Hâlâ sefere âzim cenâbınız gibi vezîr-i Rûşen-tedbîrin niçe vücûh ile lüzûmı vardır. Ve şânınıza lâyık olan cümle-i ahvâliyle takayyüdde alima'llâh kusûrımız yokdur deyüp ber-vech-i beşâşet ve hande ve inbisât ile mu'âmele eyledi ki Siyavuş Paşa mutayyibü'l-hâl oldı. Sadr-ı a'zam'ın meşrebini bilmeyenler Mustafâ Paşa'nın cerâiminden geçdi zann itdiler. Tezkereci Vecdî Çelebi'den menkūldır ki; sadr-ı a'zamın kasdını bilmeyenler bu makūle sözlerini lütf-i mahza haml iderdi. Dâimâ meşrebi bu idi ki kahr yâhûd katl idecek âdeme rûy-i dil beşâşet vech gösterirdi. Ve nefy vaktinde aslâ gazaba gelmezdi ve darılmazdı. Lütf ideceği yâhûd mansıb vireceği şahsa ta'abbüs ve azâr idüp aslâ yüz vermezdi. Mahremlerinden biri sırrını sû'âl itdikde cevâbında tertîb-i cezâ ve katl olınacak âdeme bi'l-müvâcehe âzâr ve gazab-ı hacâlet ve muhâtaradır. Zîrâ gazab kelâmını icrâda âciz olanlar içündir. Vezîrlerin hükmi nâfiz olmağın gazab-ı beyhûde ile vücûda elem virmek hamâkatdır. Tertîb-i cezâ olınacaklar hâkimden gazab görmedikçe halâs ümîdine düşer sühûletle görilür. Ammâ âşikâre tehevvür ve gazab görince me'yûs olup elinden yâ lisânından tedârüki kābil olmayan bir hatâ zuhûr itmek ihtimâli olmağla muhâtaradır. Ve istihdâm ve lütfe mahzar olanlara tahtü'l-kahrda kalmak içün rûy-ı iltifât gösterilmemek lâzımdır deyü cevâb virmişler. Haddâd bî-tecâcüz itmeyeler Mustafâ Paşa henüz mülâkāta geldiği sâ'at reîs efendiye telhîs tenbîh itmiş yazılup huzûr-ı hümâyûna gitmiş Mustafâ Paşa (37b) huzûr-ı sadrdan nerdibân başına inecek vakt koz bekçisi gelüp vezîr-i müşârün-ileyhi pâdişâhımız sû'âli olmak gerekdir deyüp hemân ol aradan sarâya getürürler. Huzûr-ı hümâyûna vardıkda pâdişâh-ı âlî-câh hazretleri bi'z-zât itâb idüp Şam kullarına olan ittifâklarını ve emr-i şerîfe inkiyâd itmedüğini hâsıl cerâim-i güşeştesini birbir lisân-ı hümâyûnlarında zikr ü tevbîh itdikden sonra kaldırasın deyü buyurıldıkda kapu arasına habs olunup mâh-ı Şevval'in yedinci güninde katl eylediler.

Kapudan-ı Şuden-i Delî Hüseyin Paşa

Girid Cezîresinde serdâr olan Vezîr Delî Hüseyin Paşa mukaddemâ serdârlıkdan azl ve rikâb-ı hümâyûna da'vet olınmışdı. Kat'-ı menâzil iderek Edirne'ye vâsıl olup mâh-ı Şevvâl'in on ikinci Cum'a güninde rikâb-ı hümâyûna rûy-mâl itdikde katle karâr virilmiş

iken ber-muktezâ-ı takdîr-i Bârî mahzar-ı iltifât-ı şehriyârî olup mâh-ı mezbûrın on dördinci Bazar güni kapudanlık mansıbı Çavuş-zâde Mehmed Paşa'nın azlinden paşa-ı müşârün-ileyhe ihsân buyurıldı. Ba'zı ashâb-ı vukūf nakli üzre sadr-ı a'zam Delî Hüseyin Paşa'nın sû-i hâlini ve zulm ü ta'addîye müte'allık ba'zı ahvâlini pâdişâha bildirüp bu kadar senede bu kadar bin kîse akçe ve mühimmât gönderildi. Hazîne iddihârına meşgūl olup bir îş görmedi. Ve dahi buna benzer aleyhine nice kelimât söyleyüp geldiği gibi katl olınmak musammem idi. Lâkin mezbûr teberdârdârlıkdan çıkma olmağla dârü's-sa'âde ağası gizlice sâhib çıkup Dârü's-sa'âde Ağası Solak Mehmed Ağa sadr-ı a'zamın oğıllığı olmağla tahlîs içün recâ itmişleridi. Re'îsü'l-küttâb Şâmî-zâde Gürcî Kethudâ Solak Mehmed Ağa ile sâdıkāne müttehid olup paşa-ı mezbûrın sadr-ı a'zamın niçesinden tahlîsi husûsı[nı] dârü's-sa'âde ağası anlara tenbîh itdikden sonra sa'âdetlü vâlide sultân hazretlerine de recâ itmişidi. Hulâsa-ı kelâm bu kadar zamân Girid gibi cezîrede hıdmeti sebk iden vezîr-i nâm-dâr ne töhmet ile katl olunsun mûceb-i katl bir töhmeti bulunup istifâ olınmağa muhtâcdır didiler. Sadr-ı a'zam ayak basup zâlimdir. Hâla şikâyetcileri yok bu esbâb-ı hafiyye ile katl itsin halk icrâ-ı garaza haml iderler. Bu ta'dâd itdiğiniz töhmetler sübût bulmağa muhtâcdır. Sübût buldığı takdîrce istiftâ olınmalıdır deyü cevâb virildi. Sadr-ı a'zam, Şâmî-zâde'[yi] gönderüp (38a) müftî efendiden fetvâ-ı katl taleb eyledi. Müftî efendi Hüseyin Paşa'nın zîr-i himâyede oldığını bilürdi. Ve sûret-i şer'iyye ifrâğ olınacak bir töhmeti yok, ızdıraba düşüp hüsn-i hâl ile def' olınmasını reîs efendiye recâ idüp sâhib-i devletîn bize hâtırı kalmamak üzre bu kâr-ı mekrûhı bir hâl itmeği sizden bilürim deyüp ibrâm ü ilhâc eyledi. Reîs efendi dârü's-sa'âde tarafını irzâ içün dâmen der-meyân idüp sadr-ı a'zam gelüp sultânım şeyhü'l-İslâm efendi hayr-hâhınız du'âlar itdi. Mutlak zulm[e] binâ'en tecvîz-i katl içün fetvâ virilür. Ve lâkin üzerine bir şey sübût bulmamağın böyle nâmdâr âdemi katl itmekde mahzûrât vardır. Âhiretlerin sakındığımız gibi dünyâların dahi [sıyânet][21] üzerimize lâzımdır, kayırmak didiler deyü i'tizârdan sonra bu re'y-i tedbîri der-meyân itdikde Hüseyin Paşa'ya bir mansıb virile. Herc ü şiddet ve batş muktezâsıyla li-eyyed-i zulm eylese gerekdir. Şâkīleri tahrîk olunup, ol bahâne ile hakkından geline. Sadr-ı a'zam dahi tefekkür idüp bu tedbîri münâsib görüp katli içün ibrâmdan fârig oldı. Ve kapudanlık mansbın tevcîh itdirdiğine deryâ beğlerinden ve adalardan celb-i mâl itdikde sırr-ı zamîr icrâ olına. Lâkin dârü's-sa'âde tarafındandan ve sâir ocakdâşlarından Deli Hüseyin Paşa'nın tarafdârları ve akrânları kendüye nihânî haber virüp olmaya ki deryâ beğlerinden ve tersâneden ve adalardan celb-i mâl sevdâsına düşmek

[21] Naimâ, s.340

ile şikâyetci getüresin bin cânın olsa birini halâs idemezsin deyü tenbîh-i azîm ve ta‘lîm itdiler. Paşa-ı mezbûrın kapusı mükemmel, etbâ‘ı çok [ve] masrafı ziyâde idi. Lâkin eskiden ve Girid’den peydâ itdüği müddehir vâfir altunı olmağın kapudanlıkda celb-i mâla muhtâc olmayup havfından iffet üzre hareket idüp şikâyet ideridi. Hattâ ümerâ-ı deryâ âdeten vire geldikleri gulâm ve sâ‘at ve çûka ve kumaş ve ihrâm makūlesi hedâyâsı kabûl itmedi deyü menkūldır. Perhîz-kârlığı sebebi ile zafer bulmaları içün kapudanlıkdan azl itdiler. Sonra Rûmili’nden şikâyetcileri arz u mahzarlar ile gelmeğin zafer bulunup katl itmişlerdir. Nitekim tafsîli gelse gerekdir.

Hurûc-ı Celâlî Hasan Paşa Vali-i Halebü’ş-Şehbâ

Abaza Hasan Paşa aslında ebnâ-ı sipâhiyândan olup ne tarîk ile devlet ve rif‘ate kābil oldığı mahallerinde mufassalan tahrîr olınmışidi. Şakī-i bed-nihâd (38b) mâil-i zulm ü fesâd olup celb-i emvâl içün re‘âyâ-i memâlike itdüği cevr ü ta‘addî icmâlen yazılmak iktizâ itse mufassalan bir kitâb olur. Hazret-i pâdişâh-ı âlem-penâh vâsıl-ı sinn-i bulûğ olmadan zîb-i bahş evreng-i şâhî olmağla hücûm-ı şürekâ ve tehâlüf-ârâ sebebi ile sûz-ı askerî tarafına düşüp sadr-ı a‘zamlar zamân-ı kalîlde tebdîl olınmak ile nizâm-ı devlete halel gelmek ile memâlik-i mahrûsede hıdmet zabt iden zulme ve hükkâm bir güne zulm ü fesâda sâlik olup on bin gurûş mîrîsi olan hıdmetden yiğirmi bin tahsîl ve elli bin olan za‘fı mertebesi tekmîl içün zulm ü ta‘addîlerine nihâyet ve cevr ü semtlerine gāyet yokidi. Her birinin yânına müctemi‘ olan saruca ve sekbân kurâ ve kasabâtı vîrân u tâlân idüp kuzât-ı memleket ve hükkâm-ı vilâyet dahi mansıbların rüşvet ile almak bir yüzden kendüler dahi hisse-mend olmak içün müsâ‘ade ve ruhsat gösterirleridi. Ol cânibden nâ-ümîd olanlar Âsitâne-i sa‘âdete gelüp izhâr-ı tazallüm itdiklerinde ahkāk-ı hakk olınmak ıhzârları bâbında fermân-ı âlî sâdır oldıkda şakī-i mezbûrın zîr-i himâyesine ilticâ idüp fukarâdan cebren ve kahren aldığı emvâl ve eşyâdan hediyye gelüp hisse virenlere yüziniz ak kılıcınız keskîn ve berrâk olsun işe yarâr[22] âdem olmağla sizin gibi âdem gerekdir deyüp hezâr tahsîn ve âferîn ile sâhib çıkup yine fukarâ-ı bî-mecâle havâle eylemek içün tâlib oldıkları menâsıb ve hıdmeti Âsitâne-i sa‘âdete arz u i‘lâm itdiklerinde hükkâm-ı devletin zarûrî müsâ‘adesiyle emr ü berâtları gönderilüp bi’l-külliye terk-i havf ve haşyet evvelkiden iz‘âf ve muzâ‘if zulm ü ta‘addîye bezl-i kudret iderlerdi. Fukarâ ise mevcûddan bi’l-cümle teslîm itdikden sonra ehl ü ıyâlleriyle celâ-ı evtân her biri bir cânibe perîşân olup kurâ-ı

[22] “yarâr” mükerrer yazılmış.

ma‘mûre belki kasabât-ı meşhûre harâb u cây-gâh-ı bûm ve gurâb oldı. Taht-ı hükûmetlerinde olan vilâyetlerinde alınacak bulınmamağla âhar diyârlarda sâkin olan mütemevvil ve dahi mâldârlardan haberdâr oldıkça dört beş yüz mikdârı saruca ve sekbân ile bir zâlim bed-nihâdı gönderüp bir olmaz töhmet isnâdıyla derd-mendin hânmânın nehb ü gāret itdirüp bir zamân dahi cem‘ ü tahsîle bir yüzden mübâşeret ider olmışlaridi. Pey-ender-pey sefere gelmeleri içün vârid olan evâmir-i pâdişâhîden havf-ı câna düşüp (39a) etrâf ve cevânibde olan erzel ve eşkiyâyı cem‘ idüp İbşir Paşa gibi askerî zümresi dahi nâmıyla da‘vet idüp yânına cem‘ eyledi. vezîr-i a‘zam boğaz seferi akabinde tâ Edirne’ye gelince ve Edirne’de seferden rû-gerdân olanları ve zâbitlerine inkiyâdda mutazaccır olan bî-edebleri ve meşhûr zorbaları tedrîcle ahz ü katl itmeğe şürû‘ idüp şöyle Tunca nehrinin kenârı cese-i insâniye ile mâlâmâl olmışidi. Âna binâ’en halkın derûnına havf ü haşyet düşüp gayr-i nâsdan kendü hâlinde şübhesi ve kabîhe-i sâbıkası olanlar umûmen firâr idüp Abaza Hasan Paşa yânına cem‘ oldılar. Ve Anadolı’da olan asker[den] kezâlik ol makūle ve hem-nâk olanlar tahlîs-i cân içün cem‘iyyet-i mezbûreye cân atdılar. Ve Anadolı hükkâmından hâin-i devlet olup hevâsına tâbi‘ ümerâ ile haberleşüp İbşir Paşa’nın kā‘idesi üzre Konya sahrâsına müctemi‘ olmağa karâr virilmişdi. Şam valisi olan Tayyar-zâde Ahmed Paşa ve Anadolı Beğlerbeği Can Mirzâ Paşa ve bunlardan mâ‘adâ on beşden mütecâviz mansûb ve ma‘zûl beğlerbeğiler hıdmetlerinde olan saruca ve sekbândan gayri memâlik-i Anadolı’da olan müfsid hazeleyi cem‘ idüp yevmen fe-yevmen tezâyüd bularak katre iken nîl ve cedvel iken seyl olup otuz binden mütecâviz eşkiyâ ile Konya sahrâsına cem‘ oldılar. Bu aralıkda acâleten sefer-i hümâyûna gelüp irişmeleri bâbında taraf-ı devletden evâmir-i isti‘câl ve sadr-ı a‘zamdan mektûblar vârid oldıkça imtisâl ve itâ‘at cevâbların müş‘ir mektûblar gönderüp sa‘âdetlü sultânım işte cem‘ olan asker ile bir kulınızda irişmek üzredir. İgfâl iderdi. Sadr-ı a‘zam gördikçe harman vakti olup Abaza Hasan tarafından gelür gider yok. Dimâgı fesâdda oldığın bilüp, “öğinsün düşman öğinsün eğer kalursa yânına” deyüp bin altmış sekiz mâh-ı Ramazân’ında mevcûd olan asker ile Edirne’den hareket ve Erdel cânibine azîmet itmişidi. Abaza Hasan Paşa şerâir-i eşkiyâ dahi bi’l-cümle gelüp irişince birkaç eyyâm Konya’da ârâm idüp umûmen geldiklerinde sefere azîmet husûsını müşâvere içün akd-i cem‘iyyet idüp nâfi‘ olan ile âmil olmak üzre güft ü şinîdden sonra bu minvâl üzre bast-ı makāl eylediler ki Devlet-i aliyye-i Osmâniyye’de menâsıb-ı aliyye ve merâtib-ı sâmiyyeye ne tarîk ile nâ-mahall vâsıl oldığımız (39b) muhtâc-ı beyân değildir. Devlet-i aliyye tarafından her birimizin hakkından gelmek musâlaha-ı mühhimmeden olup Girid seferi gāilesiyle i‘mâl şekinde ihmâl iktizâ itmeğin istiklâlimiz husûsı hâtırı-ı pâdişâhîde merkûz idüğine şekk yokdır.

Başka başka def‘ ü ref‘imiz techîz-i asâkir ve îsâr-ı hazîn iktizâ itmeğin hâb-ı hargûş virilüp saydımıza fırsat-hâhlardır. Hâlâ makām-ı sadâret-i uzmâda bulınan devletlü hod hevâ-dâr saltanat olup ehl-i zulm ü fesâdın ref‘iyle takayyüdi ve şimdiye dek niçe kimesneyi kılıçdan geçürdiği ma‘lûm sefer bahânesiyle matlûbları olan bu [kadar] kimesne Rûmili’ne geçüp bî-zahmet ellerine girdikdikde ayağıyla [gelmiş] şikâr mesâbesinde birer birer cümlemizi giriftâr-ı kemend intikām-ı seyf-i siyâsetle katl u i‘dâm ideceklerdir. Ve mahall-ı şübhe değildir. Böyle deryâ-ı belâyâ düşenlere sâhil-i necâte irişmek niçe müyesser ve tîg-i pâdişâhîden baş ve cân kurtarmak ne vechle mutasavverdir. El-hâletü hazihi Tayyar-oğlı vüzerâ-ı mülk arasında re’y ü sâib ile müşârün-[ileyh] bi’l-benân ve âbâ en cedd vezîr ibne’l-vezîr sâhib-i hânedân ve hânmândır. Mühr-i vezâret-i uzmâ müşârün-ileyhe tefvîz olınmak husûsı müctemi‘ olan vüzerâ ve ümerâ ve zâbitân asker ittifâkıyla rikâb-ı hümâyûna şehriyârî arz u mahzar olunup müsâ‘ade buyurılup mûmâ-ileyhi hıdmet-i vekâlete ta‘yîn iderler ise her cânibine tahrîk-i inân itmek fermânları olur ise cümlemiz revâne olup hıdemât-ı dîn ü devletde dâmen der-meyân ve ugūr-ı hümâyûnlarında terk-i baş u cân itmekden kaçılmaz. Ve illâ madam ki hall ü akd umûr-ı hâle sadr-ı nişîn vekâlet-i küberâ olan Mehmed Paşa’nın yedinde oldıkca sefer nâmıyla ol tarafa azîmet ve bir hatve hareket-i emr-i muhâldir deyü kat‘-ı kīl ü kāl itdiklerinde ta‘bîrâtı netîceleri alâ zu‘mıhim mevce görilmeğle husûsı mezbûrın istihkâmı içün rüsûm-ı ahd ü peymânı tecdîd ve imân-ı mugalaza ile temhîd ve te’bîd olınsın deyü Âsitâne-i sa‘âdet- ünvâna arz u i‘lâma karâr virmişleridi. Ol esnâda taraf-ı şehriyâr-i bülend-iktidârdan hatt-ı hümâyûn ile bostancılar hasekisi gelüp mazmûn-ı şerîfinde hıdmet-i hümâyûnımızda bu mertebe tekâsül ve ihmâle bâ‘is nedir. Sefer-i zafer-rehbere me’mûr olan vüzerâ ve ümerâ ve sâir asâkir-i ma‘reke ârâ ile iki konağı bir idüp vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekrem yanında (40a) mevcûd bulınasın deyü sudûr iden fermân-ı karîn iz‘ân oldıkda Abaza Hasan Paşa ve vüzerâ fermânı şehinşâhîye imtisâli müteneffir kelimât ile i‘tizâr ve bâ‘is-i te’hîr ve tecemmü‘-i asker içündir. Cümlesi geldikde yüz süriyüp sefere gideriz deyüp resm-i itâ‘at izhâr itdiler. Mukaddemâ ahd ü peymân iden gürûh ehl-i fesâdınız bast-ı kelâm ve bir ağızdan bu vechle izhâr-ı merâm itdiler ki hâlâ vezîr-i a‘zam olan devletlü ile hıdmet-i pâdişâhî arâsına hareket emr-i muhâldir. Ve müşârün-ileyh [ile] azîmetimiz teklîfi beyhûde hayâldir. Vezîr-i a‘zam olalıdan berü bu kadar bin yeniçeri ve sipâh ve ümerâ [ve] vüzerâ-ı bî-günâh katl itdüği içün her biriniz havf-ı câna düşmüşizdir. Ve mühr-i vezâret âhara inâyet olınmadıkca ne başlardan bir kimesnenin gitmesine ruhsat virüriz ve ne askerî tâifesinden bir ferdin ol cânibe mutasavverdir deyü müdde‘âların edâ itdiler. Ve müsâ‘ade olınmadığı takdîrde itâ‘at ve inkiyâddan rû-gerdân olmak kelimâtına ictirâ idüp bu mazmûn üzre

rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârî[ye] ve erkân-ı devlet tarafına mektûblar yazılup cümle rü'esâ-i askerden dahi arz u mahzar ile bostancıları ihzâr eylediler. Makāl-ı fesâd iştimâlleri ma'rûz-ı bâr-gâh-ı hilâfet-penâh oldıkda sühûletle ref' olınmak içün sefer-i hümâyûna gelmesinden ferâgat olunup Bağdad Bihişt-âbâd muhâfazasına gitmeleri içün hatt-ı hümâyûn sâdır olup Dergâh-ı âlî kapucıbaşılarından Sancaklı oğlı Hasan Ağa ile irsâl eylediler. Vusûlinde bi'l-külliye izhâr-ı isyânı müş'ir-i kelimâta cür'et idüp vezîr-i a'zam katl olınmadıkça ne sefer[e] ve ne fermânları olan cânibe gitmek mümkindir. On beş güne değin kat'ı cevâba muntazırız müsâ'ade olunur ise febihâ ve illâ bizde bildiğimiz gibi hareket tideriz deyü Hasan Ağa'yı tahrîk idüp yollayup kendüler gürûh-ı mekrûhıyla Burusa üzerine doğrı azîmet itmişleridi. Mücemmi' olan eşkiyâ resm-i kadîmleri üzre tahrîb-i memâlik âdetleri ve tahrîb-i âlem muktezâ-ı cibilliyetleri olmağla etrâf ü cevânibi yağmâ ve hasâret içün taleb-i ruhsat itdiklerinde Abaza Hasan Paşa ve sâir paşa[lar] Âsitâne-i sa'âdet tarafın[dan] bi'l-külliye kat'-ı ümîd itmeyüp husûle gelmek mülâhazasında oldıklarından âşikâre yağmâ ve tâlâna izn virmediler. Lâkin fukarâdan celb-i emvâl içün bir gayri hîle tedbîr itdiler. Muktezâ-ı şer'le taraf-ı saltanatını gûş-mâl içün tecemmu' iden gürûh-ı müslimîn ber-mûceb defter zâd u zevâdelere varan mübâşir yediyle bi't-tamâm (40b) irsâl eyleyesiz deyü buyurdılar yazdırup memâlik-i mahrûsede olan kasabât-ı meşhûreden bir tarîk ile onar bin ve yiğirmişer bin gurûş tahsîl olunup levendât ve eşkiyâya tevzî' ve taksîm olunurdı. Gürûh-ı eşkiyâ Burusa havâlisine nüzûl itdikleri mesmû'ı şehriyârî olmağın rikâb-ı hümâyûnda Kāim-makām Vezîr Topal Sarı Kenan Paşa rızâ-ı pâdişâhîye muvâfık hıdmetde muvaffak oldığıçün ol makāmdan def'i lâzım gelmişidi. Mâh-ı Şevval'in on beşinci güninde Burusa muhâfazasına gönderilüp yerine vâlid-i sultân hazretlerinin kethudâsı olan defterdâr-ı sâbık Ali Ağa vezâret ile rikâb-ı hümâyûna kāim-makām nasb olunup kürkli hil'at-ı fâhire ilbâs olındı. Bu esnâda eşkiyâ tarafından tekrâr akvâl-i fâsidelerin müş'ir arz u mahzar ile Burusa Kādîsı Haşim-zâde ve a'yân-ı Burusa'dan ba'zı kimesneleri hâh ve nâ-hâh ta'yîn idüp yânlarına söz bilür kethudâ yerlerinden ve kul tarafından ba'zı ihtiyârlar koşup der-i devlete gönderdiler. Kāim-makām Ali Paşa tarafından rikâb-ı hümâyûna arz olındıkda pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri gelen âdemleri huzûr-ı hümâyûna ıhzâr idüp sizi kim gönderdi deyü sû'âl buyurdıkda anlar dahi Abaza Hasan Paşa kulınız ile yanında olan kullarınız gönderdi deyü cevâb virdiklerinde pâdişâh-ı âlem-penâh mezbûrlara hışmla itâb idüp anlar benim kullarım değildir. Anlar şeytân kullarıdır. Leh kralı kâfir iken bu gazâ-ı azîme imdâd eylediler. Bunlar mü'mîn ve muvahhid ve pâdişâh-ı İslâm kulıyuz dirler. Ehl-i dîn ve ehl-i İslâma lâyık olan bu mıdır ki ve vesvese-i şeytânî ile başı korkusına düşüp bu kadar âdemi kendüye uydırup kâfirü'n-

ni‘me ola bundan akdem afv ü emânı içün şu hattı gönderdim. Bu fikr-i fâsidden ferâgat idüp bu cânibe gelmekden havf iderler. Ve Bağdad muhâfazasına varsunlar yâhût cem‘iyyetlerin perîşân idüp herkes mansıbı tarafına gitsün vezîr azl olacak zamân değildir, didim. Bundan sonra ulu’l-emre itâ‘at itmemek müslimânlık mıdır? Allâh ile ahdım olsun bundan sonra katl-ı âm ile cümlesin seyf-i siyâsetden geçirilüp bir ferdi bu rûzgârda sağ komayım ve sizleri katl iderim lâkin ilçiye zevâl yokdır. Varın yıkılın gidin deyü cevâb virildi. Ve sâdât-ı mevâlîden Burusa Kādîsi Haşim-zâde ıslâh-ı zâtü’l-beyn niyetiyle Burusa üzerine gelen (41a) eşkiyânın ibrâmıyla geldüği özr-i kabûle karîn olmağla mahzar-ı gazab-ı şehriyârî olup katli fermân buyurılmışidi. Lâkin nesline ri‘âyeten recâ ve azliyle iktifâ olındı. Ve hatt-ı hümâyûn ile Abaza Hasan Paşa’ya varup anların arz u mahzarlarıyla gelen Kapucı Hasab Ağa ki cumhûr-ı eşkiyânın kesretin vezîr[in] azli bâbında ittifâkıyla hareketlerin gördiği gibi huzûr-ı hümâyûna i‘lâm idüp vezîr azl olmadıkca bu fitnenin indifâ‘ı muhâldir dimişidi. Eşkiyâ tarafından mükerreren gelen evrâk-ı mezbûr Kapucıbaşı Hasan Ağa’ya virilüp vâkı‘ ahvâli var. Sadr-ı a‘zama gördiğin gibi i‘lâm eyle deyü fermân ve bir mahtûm hatt-ı şerîf ile vezîr-i a‘zam tarafına acâleten irsâl olındığı vezîr-i a‘zam dârü’l-harbe karîb oldığı mahalde hatt-ı hümâyûn ve Celâlîlerin kâğıdları Kapucıbaşı Sancaklı oğlı Hasan Ağa yediyle vusûl buldıkda ahvâle matla‘ olup kapucıbaşının kelâmı şüyû‘ bulmağla şâyed ki fesâd muhakkak ola. Ol sâ‘at katl eyledi. Ve seferde kendü ile hem-râh olan yeniçeri ve sipâh zâbitlerin ve ihtiyârların cem‘ idüp eşkiyânın hurûcına müşâvere iktizâsına göre mükâlemeden sonra her ocakdan birer âdem ihtiyâr ve intihâb idüp arz ve mahzar ile huzûr-ı pâdişâhîye ve Abaza Hasan Paşa yanında olan kul tâifesine irsâl itdiler. Arz u mahzarlarında yazılan bu ki ehl-i îmân ve İslâm iseniz bu cânibe gelesiz dîn uğrına gazâ ve cihâd idüp küffâra kılıc uralım. Eğer bundan sonra inâdınıza musirr olup gelmezseniz inşâ’allâhu te‘âlâ bu cânibden cenâb-ı Bârî feth ü fütûh nasîb itdikde Allâh ile ahdımız olsun tâ üzerinize varup haklarınızdan gelmedikce kılıcımızı çıkarmayalım. Asker-i İslâm tarafından gönderilen âdemler huzûr-ı pâdişâhîye gelüp gürûh-ı askerin netîce-i kelâmların ifâde itdikden sonra Abaza Hasan Paşa mecma‘ine revâne olup anın yanında olan kul tâifesine arz u mahzarı teblîğ itdiler. Hasan Paşa bu kazıyyeden habîr oldıkda berü tarafdan kat‘-ı ümîd idüp çünki sözimiz geçmedi. Bundan [sonra] bizi şâh-ı Acem gibi kavî düşman bilsünler. Fîmâ ba‘d Rûmili anların ve Anadolı bizim olsun bildiklerinden kalmasun[lar] deyü küstâhâne türrehâta şürû‘ itdiler. Ve bî-pâk ve bî-pervâ Burusa etrâfına istîlâ ve hükkâmı seferde bulınan eyâlet ve sancakları yanında olan ümerâya tevcîh idüp pâdişâh-ı âlem-penâh şer‘le irşâd (41b) ve vükelâsını te’dîb içün cem‘ olan askere zahîre deyü kavl kavl buyurdılar, gönderüp cem‘-i mâl ve ta‘zîb-i ricâle

âşikâre cür'ete şürû' itdiler ve dahi cem'iyyetlerinde bulınmayup edâ-ı hıdmet-i pâdişâhî içün sefere giden sipâh ve yeniçerilerin ehl u ıyâlinden birer mikdâr akçe alup ba'dehû teftîş içün gelenleri muâheze itmemek üzre ellerine memhûr kâğıdlar virdiler. Hulâsa-ı kelâm eşkiyânın âteş-i fesâdı sühûletle muntafî olmak nâ-mümkin idi ki ma'lûm-ı şehriyâr-ı bülend-iktidâr oldıkda cevâbları zebân-şemşîre havâle olınmak evlâ ve a'lâ ve ednâsı giriftâ[r]-ı dâm belâ tedbîrine şürû' olunup tahakküm-i ale's-sultân itmekle demleri heder cünûd-i müslimîn küffâr ile gazâya me'mûr iken tahrîk-i fesâd ile fesh ü azîmete ba'is olanlar kâfirden eşedddir deyü fetvâ-ı şerîfe virilüp İstanbul'da olan ulemâ-ı a'lâm ve fuzelâ-ı zevi'l-ihtirâm imzâ itmeleri içün kāim-makāma irsâl olındı. Ba'de'l-imzâ sûretleri nakl ve tahrîr olunup nefîr-i âm emirleri ile etrâf ve cevânibe perâkende kılındı. Ve Bağdad muhâfazasına ta'yîn olunan Diyarbekr Valisi Vezîr Murtaza Paşa'ya ser-asker[lik] fermânı irsâl olındı. Umûmen Kürdistân beğleri [ve] Diyarbekr ve Erzurum askeri me'mûr olup ve Haleb eyâleti Edirne'li Sûhte Mahmud Paşa'ya virilüp İçil askeriyle hâzır ve âmâde ve serdâr-ı mûmâ-ileyh ile ber-vech-i isti'câl eşkiyâ-ı bed-fi'âl istîsâl içün tenbîh olındı. Ve memâlik-i mahrûsede olan kılâ' ve kasabâta hıfz ü hirâsetde ihtimâm mâlâ kelâm itmeleriçün evâmir-i müekkede teblîğ olındı. El-hâsıl sa'âdetlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri sadr-ı a'zam kullarını himâyet ve sıyânet husûsında şol mertebe izhâr-ı salâbet ve metânet buyurdılar ki huzûr-ı hümâyûndan ânın hilâfına bir söz söylemeğe kimesnenin zehresi kalmamışidi. Erkân-ı devlet ve havâşi-i [saltanatın][23] ekseri belki nâsın mecmû'ı sadr-ı a'zamın seyf-i mühri ile tasallutından havf itdikleriçün zevâline müterakkib ve Abaza Hasan Paşa cem'iyyetini netîce-pezîr olmağa bin cân ile tâlib idiler. Ammâ tîg-i bî-dirîğ-i şehriyârîden hirâsân olmalarıyla vezîr aleyhine bir harf söylemeğe kādir değilleridi. Hattâ Burusa muhâfazasına giden Kenan Paşa vezîr tarafından olmayup nazar ve iltifât-ı pâdişâhîden dahi me'yûs olmağın Burusa'ya vardıkda eşkiyâ ile mukātele ve şehr muhâfazası içün şehrlerden vâfîr barut ve kurşun (42a) ve levend içün nakl u zahîre ve vâfir harclık cem' idüp nihânî Hasan Paşa ile mektûblaşup gice ile barut ve kurşun ve zahîre gönderüp eşkiyâya imdâd itdüğini Burusa halkı duyup üzerine gulüvv idecek zamânda Hasan Paşa'dan da'vet mektûbı dahi gelmeğin ol gürûha mütâba'atı câna minnet bilüp mahsûs âdemleri ve asker ile varup Abaza Hasan cem'iyyetine mülhak olup cem' itdüği barut ve kurşun mühimmâtı pîş-keş çekdi. Kenan Paşa'nın mütâba'atı eşkiyânın kuvvetine sebeb olup Burusa etrâfından bî-pâk ve bî-pervâ ikrâr itdiler. Ol hînde Çavuş oğlı Mehmed Paşa asker cem' idüp Gemlik muhâfazasına me'mûr olmışidi. Mudanya'ya

[23] Na'imâ,s. 350.

varup birkaç Hasan Paşa'lı katl idüp haberi Hasan Paşa'nın mesmû'ı oldıkda üzerine vâfir levend ta'yîn idüp mukāvemet mümkin olmamağla Çavuş oğlı kadırgaya binüp Mudanya'dan ayrıldı. Ve ahvâli der-i devlete arz eyledi. Sipâh ağalığından konakçı olan Ali Paşa'ya Anado[lı] eyâleti virilüp Serdâr Murtaza Paşa gelinceye dek ol hudûdı muhâfaza sipâriş olunup ve Edirne Bostancıbaşılığından İstanbul Kāim-makāmı olan Kırk Ayak didikleri Sinan Paşa'ya Üsküdar muhâfazası fermân buyurılmağın itâ'at-ı fermân içün nâ-çâr âcizâne bezl-i iktidâr idüp Üsküdar'a geçdi. Ve metrisler kesdirüp toplar vaz' [idüp] İstanbul'da oturak ve korıcı zu'afâsı ve kapu ortasında olan vazîfe horları metrise vaz' eyledi. Hulâsa-ı kelâm eşkiyânın cem'iyyeti günden güne kuvvet bulup şerr ü fesâdları havfından yollar kat' ve memâlik-i mahrûse umûmen mahsûr ve mesdûd ve Burusa'dan berü sevâhilde olan kasabât ve kurâ ahâlisi Üsküdar'a gelince ekseriyâ esvâb ve eskālleri İstanbul'a geçürdi. Hücûm-ı eşkiyâ havfından bağlarını bî-vakt bozup envâ'-ı hasârete mübtelâ oldılar. Ve her gün bir dürlü haber gelüp felân yere gelmiş filân yeri urmış deyü erâcîf zuhûrıyla halk-ı âlem bî-huzûr olup garâyib bunda ki zabt u rabtdan mahfûz olmayan müfsidler ve âlemin herc ü mercini isteyen yağmâcı nâ-bekârlar bu kazıyye zuhûrını fırsat bilüp izâle-i eşkiyâ ve tashîh husûsında ihtimâmlarından nâşî vezîr-i a'zamı ekser halkı istikbâl idüp Abaza Hasan'[ın] galebesini isterlerdi. Hattâ ba'zı vâ'iz efendiler ve meşâyihden nice zarîfler Hasan Paşa müeyyed-i sâhib-i zuhûra karn-ı hâdî aşerde (42b) müceddid-i dîn olan olan budın yüzinden şöyle hıdmet böyle maslahat zuhûr idecekdir deyü halk ağzına söz virüp şehr-i İstanbul'ı güft ü gû ile mâlâmâl itdiler. Şakî-i mezbûrın cem'iyyetini bu mertebe tuğyân ve iştidâddan sonra müteferrik olmak cümlenin tasavvurında muhâl mertebesine varmışidi. Köprili merhûm paşadan dil-gîr ve bî-huzûr olan ricâl-i devlet ve sâir nâs dahi bu keyfiyetden nihânî mesrûr olup Abaza Hasan Paşa'nın galebesin Allâh'dan ister oldılar. Sa'âdetlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri halkın bu mertebe celâli tarafına meylini ve sadr-ı a'zamın bu mertebe tahvîfinden nefretini görüp vezîr-i a'zama ziyâde muhabbetlerinden nâşî bir hatt-ı hümâyûn yazdı. Mazmûnı bu ki; benim lâlâm Abaza Hasan didikleri şakīnin hakkında nefîr-i âm fermânı itdim. Lâkin cem'iyyetleri gitdükce ziyâde olmakdadır. Zabt u rabt-ı umûra müte'allık olan hıdmetine hased idüp senden hoşnûd olmadıkları içün halkın çoğı eşkiyâ tarafına meyl üzre sühûletle def' olmaz ve ihmâl getürmez işdir. Hâlâ me'mûr oldığın umûrdan ve feth-i kal'adan bu gāilenin def'ini takdîm emr-i mühimdir. Mühr-i vekâletim sana lâzım ise te'hîr ve tevakkuf itmeyüp bir gün evvel irişesin deyü bir mahrem bendeleriyle irsâl buyurdılar. Celâlîlerin netîce-i ahvâlleri bundan sonra zikr olınacakdır.

Zikr-i Reften-i Serdâr-ı A‘zam Be-Vilâyet-i Nemçe ve Feth-i Kal‘a-ı Yonova

Mukaddemâ tahrîr olındığı üzre bin altmış sekiz senesi Ramazân’ının yiğirmi ikinci güni vezîr-i a‘zam asker-i İslâm ile Edirne’den kalkup Erdel üzerine azîmet itmişidi. Ve Tatar Hân-ı âlî-şân Tatar ve Kazak askeriyle mu‘accelen hareket ve Erdel üzerine tevcîh-i inân müsâra‘at itmek içün mukademce hatt-ı hümâyûn şevket-makrûn irsâl olınmışidi. Serdâr-ı ekrem tayy-ı merâhil iderek Boğdan’a dâhil olup Budun Muhâfızı Kenan Paşa âmme-i serhadd askeriyle Silistre Beğlerbeğisi Kurd Paşa kendü eyâteti [ve] Dobrıca levândâtıyla ve hân-ı Tatar bî-şümâr Tatar ile ve Leh kralı tarfından on iki binden ziyâde asker sadr-ı a‘zamla me’mûr hem-râh-ı cihâd idiler. Filibe’de bayrâm namâzı kılunup Erdel’e müteveccih oldılar. Ser-asker-i zafer-rehber ile serhadd-ı a‘dâya vâsıl olup ol mevzi‘de cârî olan Falan nâm nehr üzerine cisr tertîb olunup asker-i deryâ hurûş-ı seyl bî-karâr gibi ol cisr-i üstüvârdan ubûr ve memleket-i a‘dâya mürûr itdiler. Ol mahalde vâkı‘ kilid-i memleket-i küffâr Yanova nâm kal‘a-ı üstüvâr ki merhûm Sultân Süleymân Hân memleket-i (43a) Nemçe ve Alaman seferlerine irhâ-ı inân buyurdıklarında mülhak-ı memâlik-i Osmânî ve dâhil zabt-ı hükkâm-ı sultânî olmışidi. Devr-i Sultân Mehmediyyede zuhûr iden Macar seferleri gāilesinden küffâr eline düşüp hükkâm-ı serhâdd ihmâliyle bu zamâna değin kalmışidi. Cümleden evvel kal‘a-ı mezbûrenin fethi ve istihkâmı ehemm olmağın etrâfına nüzûl olunup cevânibi nehb ü gāret ve yağmâ ve hasârete ta‘yîn olunan beğlerbeğiler ale’l-fevr varoşı ihrâk-i bi’n-nâr idüp kal‘dan mâ‘adâ şenlikden eser komadılar. A‘dâ-ı dîn kal‘aya tahassun idüp âmâde harb u kıtâl olmışlaridi. Ol gice yeniçeri metrise fermân olunup nısfü’l-leyde metrisler alunup herkes gitdiğinde hâzır ve âmâde oldıkdan sonra etrâfına bâr u şiken ve ejder-peyker toplar ve yürimeğe kābil olan yerlere [emrleriyle tüfenkciler vaz‘ olunup][24] dâiren-mâdâr her vechle muhâsara olındıkdan sonra ale’s-sabâh a‘dâ-ı makhûr etrâf ve cevânibini asker-i deryâ misâl ile mahsûr oldıkdan sonra müşâhede itdiklerinde havflarından bî-hoş olup vâsıl sâha-ı [necât][25] olmağ[l]a kal‘ayı teslîmden gayri çâre bulamadıkları içün recâ-yi emân ile birkaç nâmdârların irsâl itdiler. (لعفوزكوة ا لظفر ا) mazmûnı üzre recâları karîn düstûr-ı vakūr olmağın ol gün ahşâma dek çıkmak şartıyla emân virildi. Mâh-ı Zi’l-ka‘de gurresi idi ki metrise girilüp irtesi kal‘a-ı mezbûre müsahhar ve zabt olındıkdan sonra memâlik-i a‘dâyı nehb ü gāret içün esnâf-ı leşkere ruhsat virilüp gürûh gürûh ol fırka-ı mekrûha havâle

[24] Na‘imâ, s. 353
[25] Na‘imâ, s. 353

kılındı. Hân-ı Tatar ise mukaddemâ sudûr iden fermân-ı âlîşân üzre iki yüz binden mütecâviz Tatar askeri ile serhadd-ı a‘dâya dâhil oldıkda uğradıkları yerleri yağmâ ve gāret ve ehâlîsinin ekserini kimini bî-cân iderek ve kimini esîr iderek la‘în-i mezbûrın makarr-ı hükûmeti olan Belgrad nâm şehre vusûl buldıklarında askerinin top ve tüfenke bakmayup ale’l-fevr kal‘anın altına girdiler. Cenk ü cidâl üç dört sâ‘at mümted olmadan nerdibân [ile] bâlâ-ı hisâra su‘ûd idüp ebvâb-ı şehri küşâde itdiklerinde nehb ü hasârete âmâde olan Tatar askeri kal‘aya girüp zîr u bâlâ-ı şehri gûşe be gûşe yağmâ ve ahz-ı tefârîk bî-nazîr ve girân-bahâdan tahsîl-i gınâ eylediler. La‘în ve bî-dîn ol câniblerde karâr ve ârâm itmeyüp Nemçe serhaddine karîb olan bir kal‘a-ı metîne dek [firâr][26] eylemişidi. Asker nâmında kalanları dahi serdârları olmadığından pây-dâr (43b) olamayup sa‘bü’l-mürûr küh-sâra ilticâ idüp kurtılmağa karâr eylediler. Memâlik-i mezkûreyi sipâh ve serdârı olmağla asker-i kâr-güzâr ve Tatar-ı adüvv-şikârını havf ve haşyet târâc ve hasâret idüp ekserin tu‘me-i şemşîr ve ehl ü ıyâlllerin esîr itmeleriğle re‘âyâ nâmında olanlar ta‘addî-i leşkerden muzdarib olup itâ‘at ve inkiyâd ile arz-ı tezellül ve inkisâr ve recâ-yı emân ile dâhil ordu-yı nusret-medâr oldıklarında recâları makbûl ve mesmû‘ ve yağmâ-girân asker-i memnû‘ oldıkdan sonra Erdel Beğ-zâdelerinden sâbıkā Rakocı-oğlının defterdârlığı hıdmetinde olan Barçağay [A]koş nâm beğ-zâde Erdel hâkimi nasb olunup taraf-ı saltanat-ı aliyyeye beher sene edâ ide geldikleri on beş bin altun harâclarına yiğirmi beş bin dâhî zam olınmağla kırk bin altun tamâm ve mukābele-i tevcîh-i hükûmetde rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîye bu sene bin kîse irsâl itmeği kabûl ve iltizâm itdikden sonra mâh-ı Zi’l-hicce’nin on beşinci gün[i] hil‘at ve kuka ve debûs inâyet olunup Tımaşvar valisi anda oturmak eyâlet-i Eğre’den ma‘zûl Çengi-zâde Ali Paşa’ya Zi’l-hicce’nin on yedinci güni tevcîh olındı. La‘în-i merkūmın tahassun itdiği kal‘a üzerine varmak musammem idi. Lâkin taraf-ı pâdişâhîden isti‘câlen da‘vet-i hatt-ı şerîfle haseki ağa kal‘a muhâsara[sına] şürû‘ esnâsında gelmişidi. Sadr-ı a‘zam ihfâ idüp da‘vet haberin işâ‘at itmemişidi. Yanova fethi müyesser oldıkdan sonra da‘vet-i hümâyûn icâbet ve celâlîler gāilesin ber-taraf içün Edirne’ye da‘vet iktizâ itmeğin Rakocı-oğlı husâsı içün ol serhadde eğlenmek mümkin olmamağla Budun valisi olan Kenan Paşa’yı serhadd askeriyle Yanova muhâfazasında alıkoyup ol memâlik tesviye-i ahvâline müte‘allık olan umûr vezîr-i müşârün-ileyhe tefvîz olunup serdâr-ı a‘zam ser-asker-i İslâm ile Edirne tarafına mürâca‘ata karâr virüp Yanova Kal‘asının fethi müjdesiyle Telhîsi Mustafa Ağa’yı ta‘yîn idüp yiğirmi güne dek rikâb-ı hümâyûna yüz sürmeğe müsâre‘at olunur. Tab‘-ı kerâmet-i meşhûn-ı pâdişâhî aslâ keder ârız olmasun deyü da‘vet-

[26] Na‘mâ, s. 354

i hatt-ı şerîfin cavâbını yazup haseki ağa telhîsciye koşup rikâb-ı hümâyûna irsâl oldı. Müjde-i feth rikâb-ı hümâyûna vusûl buldıkda alâ rağmi'l-a'dâ yedi gün yedi gice memâlik-i mahrûsede donanma fermân buyurılup serdâr-ı müşârün-ileyhe dahi (44a) hıdmet-i mebrûresi mukābelesinde ber-vech-i iclâl bir kabza-ı murassa' şemşîr-i cevherdâr ile kürkli hil'at-ı fâhire irsâl olındı. Ve müjde getüren Telhîsî Mustafa Ağa'ya küçük mîr-ahûrlık ihsân buyurıldı. İstanbul Kāim-makāmı, Vezîr Koca Sinan Paşa Edirne'de nice yıllar bostancıbaşı ve Kırkayak nâmıyla şöhret-şi'âr ve umûr-ı dîde ihtiyâr olmağın mesned-i hükûmete sezâvâr olmak [kıyâs][27] olınırdı. Lâkin rütbe-i vezârete lâzım olan dakāyıkı hükûmeti bostancıbaşılığı ahvâline müşâbih olmamağla hilâfı zuhûr idüp me'mûl olan hıdemâtda taksîrât ve gafleti mütebeyyin olmağın feth müjdesi derûnda mukaddem azl olunup yerine Mîr-ahûr-ı evvel İsmail Ağa vezâretle İstanbul kāim-makāmı oldı. Serdâr-ı a'zam tarafından memâlik-i Erdel ahvâliçün ukalâdan bir pîr-i Rûşen-ı zamîrdir. Dostımız nakl ider ki mezbûr Koca Sinan müddet-i medîde [Edirne][28] bostancıbaşılığından nice hıdemât-ı memdûha vücûda getürüp zabt u rabt ile meşhûr-ı âfâk olmışidi. Ve vâfir mâl ve rutûbet-i hâl peydâ itmişidi. Dârü's-sa'âde ağası tarfından tarafdârlık sevkıyle isti'dâdı ma'lûm-ı pâdişâhî olmağla mahsûs çırâğımız olsun deyü kāim-makām itmişleridi. Lâkin Koca Sinan Köprili'nin intisâbını ve mecâmi'-i umûr zabtı[na] şürû'ını ve memdûhu'l-ahvâl kimesneleri istiskāl itdüğini ve def'-i müzâhamet ile ihtimâmını ve nüfûz-ı kelâmını görüp pençe-i savletinden tahlîs-i giribâna çâre-cûy olup izhâr-ı tahammuk ve i'lân-ı telebbüte kadr vesîle olmadığını dahi mülâhaza itdüği içün İstanbul kapusı içerüsine dâhil oldığı vaktde cümle tedbîrât ve tasarrufâtların ferâmûş idüp an kasd henîka-i rûzgâr ve nasr-ı dîn mudhıkatü'l-etvâr olmışidi. Hattâ nakl iderler ki: Yedi Kuleden bir da'vâcı gelüp şer'le görilmeğe bir fermân talebiyle dîvâna girdikde Yedi kule kādîsı efendi göresin deyü buyurmış. Tezkereciler İstanbul Kādîsına hitâben buyurup erbâb-ı dîvân hande itmişler ve kiremidcilerden şikâyet olunup kendülere örnek virilen kalıba göre dökmeyüp kiremidleri küçük kalıba taslak yapup başdan savar didikde cedîd ve atîk kiremidlerden numûne getürüp vezn eylemiş. Cedîd taslak kiremid eski mevzûn ve tavîl kiremidden ağır geldikde bre âdemler beğenmediğiniz kiremidden ağırdır. Bî-ma'nî yere şikâyet idersiz didikde harîfler paşa[nın] humkına mütehayyir olup gitmişler. Böyle katî (44b) çok mudhık hikâyetleri vardır. Mâh-ı Zi'l-hicce'nin üçinci sebt güni rikâb-ı hümâyûna vürûd iden telhîs ve kāimenin aynısı bu mahalle tahrîr olınmışdır. Bundan akdem Erdel vilâyetinin üç millet a'yânı tarafından vekîlleri ile memleket vekîli ve bâni

[27] Na'imâ, s.356
[28] Na'imâ, s.356

olan Barçağay nâm kâfir gelüp ordu-yı hümâyûna vâsıl olmağın müzâkere-i umûr Budin muhâfızı Kenan Paşa'ya havâle olunup Erdel hükûmeti Rako[cı] oğlı didikleri hâinin üzerinde ref' olınmağla yine mukarrer olmak şüphe[siyle] re'âyâ ve berâyâya ihtilâl düşüp âkıbet cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân vâfir yeniçeri ocağı ve altı bölük halkı ve serhaddın a'lâ ve ednâsı ahvâlini bilüp ihtiyâr âdemler ile meşveret olunup bâni-i mezbûr aklı ü fikri besen-dîde oldıkda her sene virilen on beş bin altın harâca senevî yiğirmi beş bin altun ve dahi zamm ve terakkī olunup beher sene kırk bin altun harâc virmeğe müte'ahhid olup ve bu sefere kendüler bâ'is olmağla imdâd-ı masraf içün hazîne-i âmireye ancak bu sene bin kîse akçe virmeğe müte'ahhid olup ve mukaddemâ Tımaşvar valileri tarafından zabt olunup beher sene Haremeyn fukarâsına üç bin beş yüz altun tahsîl olunur iken tagallüben zabt eyledikleri Şebeş ve Logoş nâm iki kal'a içinde olan topları ve cebehânesiyle ve cümle etrâfında olan köyleriyle virüp ve serhadd köylerinden gidüp Erdel'e tâbi' olmış her ne kadar re'âyâ var ise cümlesin girüye virmek üzre ahd ve şart idüp ol cem'iyetde cümlenin ittifâkıyla Erdel hükûmetine kaftân giydirüp faysal eyledi.

Vef'at-ı Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi Rahmetü'llâhi İleyh

Eğerçi mâ-nahnü Na'îmâ'dan değil ammâ sâhib-i kemâl ve evzâ'ı erbâb-ı tab'a neşât-âver olmağla bu mahalle sebt olındı. Kara Çelebi-zâde Abdülaziz, Kara Çelebi-zâde Hüsam Efendi'nin mahdûmıdır. Mülâzım ve tarîk-i ilme âzim olup medârisde kā'ide-i mu'tebere üzre hareketden sonra Mekke-i Mükerreme ve İstanbul'a kādî olup Sultân Murad hazretleri Edirne'de etvâr-ı nâ-şâyeste[sini] istimâ' eyledikde Kıbrıs'a nefy itmişleridi. Ba'dehû sîmâsında semere-i salâh zâhir olmışdır deyü vükelâ-i devlet cerâimi afv ve recâ itdiklerinde hayyız-ı kabûle-karîn olmağın İstanbul'a gelmeğe izn virilmişidi. Ve bin elli târîhinde Dimetoka kazâsı arpalık virildi. Elli sekizde Sultân Mehmed Hân hazretleri iclâsı esnâsında Rûmili kazaskeri olup pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerine te'lîf itdüği târîhi arz (45a) idüp Bahâyi Efendi'ye rağmen şeyhü'l-islâmlık pâyesi hattını tahsîl eylemişleridi. Ba'de'l-arz bağçelerinde mukīm iken balyos mâddesinde ocak ağaları Bahâyi Efendi'yi azl itdirdiklerinde şeyhü'l-islâm olmışlaridi. Siyavuş Paşa sadâretinde havâss-ı mukarrebîn ağaları içün ocak ağaları bergeşîde olmağın ocak ağaları tarafından bulınmak töhmeti ile azl ve Sakız'a nefy fermân olındı. Ba'dehû Burusa'ya gelmeğe me'zûn olup ecdâdından kalan vakf menzilde mukīm iken sene-i mezbûre Rebi'ü'l-evvel'isinde intikāl eyledi. Mevlânâ-ı mezbûr muvakkar ve muhaşşim ve azamet-i bî-endâze sâhibi vastü'l-kāme

mülhem-i sadâsı ince kelâmı serî‘ söz bilür ilzâm ve ifhâm ve ittihâma kādir muta‘azzam idiler. Îsâ-zâde tahrîri üzre gazûb ve ta‘n ve dahl ile kesr-i hâtıra mâil hareketi nâ-revâ imişler. İlm-i kadr müşterek ma‘rifeti akrânlarına gālib imiş ammâ hakk budır ki takrîr ve tahrîrde selâset ta‘bîr ile sebk-i kelâm ve inşâda sâirden ziyâde idüğine mertebe-i ilmiyesine müte‘addid ve âsârı şehâdet ider cümleden Ravzatü’l-ebrâr nâm tâm târîh yazmışdır. Mebde’-i Âdem’den Sultân Mehmed Hân ibn İbrahim Hân hazretlerinin cülûsına gelince alâ tarîkü’l-ihtisâr tahrîr itmişdir. Sonra Burusa’da tekmîline himmet idüp mebde’-i cülûsdan bin altmış sekiz senesine gelince on senelik vekāyi‘i müştemil bir zeyl tertîb itmişdir. Meşrebleri muktezâsınca ta‘assub vâdisin ihtiyâr idüp erbâb-ı devletin cümlesine harf-endâzlıkda taksîrât itmemişlerdir. Ale’l-husûs Bahâyi Efendi gibi bir vücûd-ı muhteremi hasm ittihâz idüp hakkında hezl-i âmîz duhûka-ı acîbe yazdığı mutâla‘a idenlere ma‘lûmdır. Mevlâna-ı mezbûr aslâ kimseden ihtirâz ve ictinâb eylemeyüp hakk-gûylık vâdisin ihtiyâr içün kibâr-ı devlete ve vüzerâya varınca müdâra itmeyüp hâtır-mânende olurlar ise kelâm-ı hakkı bi-muhâbâ îrâd iderlerimiş. Sultân İbrahim Hân hazretleri hal‘inde kendülerden sudûr iden cür’et ve ikdâm ve âşikâre söyledüği kelimât huşûnet-âmîz mahallinde mufassalan tahrîr olınmışdır. Sonra Burusa’da ol vaz‘-ı nâ-münâsebe pîşmân olup zeyl-i târîhinde ve erkân-ı devlet ve ihvâna gelen risâlelerinde nazm ve nesr ile hulûs-ı niyâz-mendi birle taraf-ı saltanata hayr-hâhlık arz idüp bed-hâhlık semtine meyl töhmetinden ibrâ-ı zimmete katî çok sa‘y itdiler. Müfîd olmayup (45b) vakt-ı cülûsda sudûr iden cünha-i lisân ferâmûş olınmamağla taraf-ı saltanata emn-i kalb ve i‘timâd-i külî hâsıl olmayup bir dahi makām-ı fetvâya İstanbul’a bile takrîbe ruhsat virilmeyüp ol hüzn-i kurbet ile müteveccih dâr-ı âhiret olıncaya dek diyâr-ı gurbetde mübtelâ-ı hicrân ve mihnet olmışlardır. (البلا ء موكل با لنطق) Fehvâsınca insân cemî‘-i belâya lisân ucından giriftâr ola gelmişdir. Güzel beyt dimişlerdir.

Beyt:

Sanmanız mihnet ve gam bülbüle gülden geldi.
Kafese girdi belâ başına dilden geldi.

Kelâm-ı Arab: (كلمة الشر تكد ركأ سك وتطيررأ سك **)** mazmûnı üzre bir şer söz sâhibinin ni‘metini belki kellesini kat‘a sebeb olmak müttefikün-aleyh olmağın cümle insân lisânını zabt idüp nef‘ ü darbını fikr itmezden mukaddem söz söylememek lâzımdır. Ale’l-husûs kibâr-ı devletden ve erkân-ı saltanatdan sudûr olan devletlülere zabt-ı lisân ziyâde ehemm ü elzemden ve bir fırsat vaktinde doğrı söyler disünler mülâhazasıyla endâzeden hâric bir

söz söyleyen elbette zarar çeker. Zîrâ bir hâl üzre kalmaz. Ve ahvâl-ı devlet ve etvâr-ı ricâl-ı memleket bir siyâk üzre durmaz ahvâl-ı kâinât inkilâbdadır. Şâyet ol kelâmdan mutazarrır olan kimesne cânibine ikbâl-ı rûzgâr gaddâr-ı teveccüh ile şeâmeti çekmek elbette mukarrerdir. Husûsan mülûk-i kirâm ve vüzerâ-i izâm hakkında hayr du‘â ve diğer cemîlden gayri harf söylemek kat‘â câiz değildir. Vâkı‘â muğayyiren medh ü senâ ile irtikâb-ı kezibden tevakkī olunur ise sukût cümleden evlâ ve enf‘adır. Biz yine sadede gelelim. Müşârün-ileyh Aziz Efendi hıdmetinde terbiye olınmış ba‘zı söz anlar okur yazar kimesnelerden menkūldir ki Mevlâna-ı müşârün-ileyh abâ ü ecdâdından mevrûs vâfir mâla mâlik olup kendü dahi düyûndan ârî ganî olmağın mesken ve libâs ve ta‘âmda ve terbiye-i etbâ‘ı ve hademe ve dârât ve ihtişâmı vezîrâne belki mülûkâne idi. Ta‘âmı nefîs hulviyyât-ı sekri meclis-i pâk vakt-i ta‘âmda müte‘ayyen etbâ‘ı ve misâfir bulınan adâb ile hâzır olup ba‘de’t-ta‘âm yanında oturmazlaridi. Kendüsi meclis-i huzûra mutâla‘a-ı kütb ü tahrîre beş altı nâzenîn hıdmetkâr eksik olmazimiş. Pâk-ı dâmen ve sâlih idiler. Lâkin müşâhede cemâl-ı hûbân ile mütelezziz olup ol makūle sûreti ve sîreti mahbûb çelebiler evlâd yerine terbiye idüp okudup yazdurup (46a) çirâğ itmeğe mâil idiler. Hattâ mahdûmlar eyyâm-ı şitâda hind ve mirzâ boğası kapama ve şâl kuşak ve eyyâm-ı sayfde ince Kırım kesmesi beyaz sâde ve som sırma kulân kuşak kuşadup eyyâm-ı mu‘tedilede su mâisi ince bezden cilbâblar kesdirüp çakşîr giydirmezimiş. Ve sâdelerinin yırtmaç-ı şikâfi şâtır eteği misâl iki karış mikdârı olup bir iki yerden rabt içün altun kopça dikerimiş ki misâfir huzûrında açılmamak içün yırtmaçları iliklenür sâir vaktde küşâde olup esnâ-ı hıdmetde sür‘atle âmed üşüdd itdikçe şakk-ı tûlânî yırtmaçlardan sîmîn topukların şa‘şa‘ası meclise pertev salardı. Efendi hazretleri bu vechle topuk seyri ve Kırım kesmesi esvâbın şikâfından âyîne-i sîne temâşâsın idüp bu kadarca kanâ‘at iderlerimiş. Zümre-i hüddâm velî-i ni‘metlerinin hayr ve gerek şer ahvallerin ketm itmezler hıdmetkârları nakl ider ki nazar ile telezzüzden gayri bir ferd takarrüb itdüği belki bir bûse aldığı yokdır deyü yemîn iderlerimiş. Hattâ mahrem-i esrâr olan kibârdan biri sultânım bu tâze uşakları istihdâm itdiğiniz candân münâsib görilmez didikde hüsn-i sûret kābiliyet-i sîrete alâmetdir. Bir alây kabîhü’l-vech ehremen istihdâmından bunlar münâsibdir. Bir alây fıska şerrinden hıfz u terbiye ile âdem ittiğimiz cihetde me’cûr oluruz dimişler. Ammâ sultânım tarz-ı libâsınlarında muhtera‘ teklîflerde i‘tinânız sebebi ile a‘dânız ta‘n ve dostlarınız sû-i zann ider didikde telezzüz-i nazardan gayri kasdımız cevâsîs-ı uyûb olanlar tefehhus iderek pâk-bâzlığımıza matla‘ olup sû-i zandan kurtulup hased-i cibillî belâsıyla zemm ü gıybet idenler seyyiâtımızı alur. Hüsn-i cemâl hûbân-ı mirât-ı sun‘-ı Yezdân olmağın muhakkikīnden olan urefâ-ı kibâr nazar-ı ibretle müşâhedesi bâbında meslebü’l-ihtiyârdır. Selefde gelen ârifândan katî çok devletlü

bu husûs içün hussâd-ı kec-nazar tarafından sihâm-ı ta‘n u teşnî‘e siper olmışlardır. Küttâb-ı riyâ bâbında hulefâ-ı garîbe ve mülûk-ı kibâr-ı sâlifesin mecâlis ve hikâyâtı garîbeye nihâyet yokdır. Cümleden biri Hoca Sa‘adeddîn Târîh-i Lârî tercemesindeki Semerâtü’l-edvâr ve Mirkātü’l-ahyâr nâm kitâbda nakl ider ki İmâm-ı Gazzalî Kuddise sırruhu’l-âlâ hazretleri Hüccetü’l-İslâm ve ilm ü irfân ve takvâ ile memdûh hâs u âm iken ibn Cevzî ol zât-ı âlîşâna ta‘n idüp ehâdis-i mevzû‘a nakl ider tâze-rû (46b) nûr-meste mahbûblar terbiye idüp müşâhade-i cemâl emr-dâne mü’elli‘ eyledi deyü zemm itmişlerdir. Tergīb ve terhîb maslahatı içün avâma ehâdîs-i za‘îfe nakl itmek revâdır. Ulu’l-ebsâr mahz-ı mülâhaza iken bir mahbûb ıbrıkdârı varimiş. Evkāt-ı hamsede ve gicelerde teheccüd vaktinde dâimâ abdest virmek hıdmetinde olup yanından ayrılmayup hem-vâre müşâhede-i cemâl pâkıyla tahsîl-i vecd ü hâl iderlerimiş. Vezîr-i makāmında olan İsmail bir gün nush u pend idüp sultânım ba‘z kâsır-ı nazar hakkınızda sû-i zann idüp ıbrıkdâra muhabbeti vardır dirler dedikde tebessüm idüp belli severiz bir katre nokta-ı kadri ve hüsn-i cemâle nâil ve böyle sıfat-ı cemîle ve ahlak-ı hamdîye vâsıl iden mahbûb-ı hakīkīnin pertev-i cemâl-ı sun‘-ı pâki müşâhedesine âyinemiz oldığı cihetden ıbrıkdârın memnûnyuz deyü cevâb virmişdir. Tâcü’t-tevârîhinde mezkûrdır. Nureddîn’in âteş-i aşkı gitdikçe mütezâyid olup ıbrıkdârın bir lahza müfârekatine tâkat getüremeyüp aşkına hâl olmağın arz-ı saltanata halel-i terettüb itdiği ecilden bir gece cürf-i leylde el kaldurup ilâhi maksûd-ı hakīkīsinin cemâl-ı pâk-mâlki ve nefs-i zâlim bu hüsn-i mecâzî tarafına zimâm-ı kalbimizi bi’l-külliye cezb takāzâsın ideyor. Mağlûb-ı nefs olamazdan evvel tahâret üzre emâneti kabz eyle deyü du‘â ittikde ol sâ‘at hastalanup irtesi merhûm olmış. Hüsn-i cemâl meyl ü muhabbet zarûrî oldığı bu hikâyelerden ma‘lûmdır.

Mesnevî

نفس سرا پرده ء شاهيست حسن لمعه ء خو ر شيد الهيت حسن — انكه شد اين سلسه بنياد ازو لايحه حسن دهد يار ازو

صورت خوبي شده ازوى عيان — معنيء بيچون شده روى نهان

قبلهء هرديده ر اين آيينه است — منظر اهل نظر آيينه است

خلعت خوبان که برا ر استند　　فتنهء اربا ب نظرخو استند

کورچه داند که آیینه چیست　　عکس خود افکنده درآیینه کیست

Biz dahi pâk-bâzlığla müşâhadesinden mütelezziz oldığımız ma‘nâyı bir alây ahmakların ta‘nından havf ile terk itmeziz. Ef‘âl-i ibâdın seyyie ve hasenâtına muhâsıb hakk te‘âlâdır. Kāsır-ı nazar olan cehhâl ebterler ne dilerse disünler deyü cevâb virmişler. Hakīr dirim ki Mevlânâ-ı müşârün-ileyh (47a) meşrebi tekallüfât-ı resmiyyeye candân mukayyed ve dil-beste olmayan azâde ârifler vâdisidir. Ammâ ef‘âl ve akvâli fetvâ menzilesinde olan nâs-ı uzmâ-ı ulemâ hakkında sû-i zann olınmağın bâ‘is olan şeylerin kudreti mertebe[si] tathîr ile çaluşup hayâl-ı bed-kemânı kal‘ ve bed-gûylık lisânını kat‘ bezl-i mechûl eyleye. Zîrâ hükkâm-ı şer‘ husûsen mesned-nişîn-i fetvâ olanlara böyle lâkaydâne hareketden çok zarar vardır. Garâib bunda ki Abdülaziz Efendi’nin fazlı şi‘ir ü inşâsı âsârından ehline zâhirdir. Bahâyi Efendi’ye tefevvuk ve meziyetine ehl-i insâf mukarre[r] iken asrlarında kendülerinden sonra ile’l-ân cemî‘-i halk Bahâyi Efendi’yi medh ü senâ ile tercîh idüp Aziz Efendi’yi sevmezler ve ilm ü ma‘rifetine mu‘terif olmayup medh itmezler. Bu şübhe erbâb-ı ma‘ârife bâ‘is-i halecân hâtır olmışdır. Sal-hûrde-i kibârın takrîri üzre Bahâyi Efendi’nin eğerçi şi‘irden gayri eseri yokdur. Ve âlûde-i keyf itmişler. Lâkin mizâc-ı âlemi bilüp muktezâ-ı asra göre müdârâ husûsen taraf-ı saltanata temahhuz-ı hâlis ile vefâdârlık merâsimini icrâya kādir imişler. Ve umûrlarında candân mağlûb tevâbi‘ olmayup re’ylerinde müstakil imiş. Ve bu kadar letâfet ve çelebilik ile ashâb-ı ricâya îsâ-ı vech ile şöyle izhâr-ı vakār idermiş ki kimesne nâ-ma‘kūl recâ-ı arza kādir olmayup ref‘ itdiklerinde ecvibe-i müskite ve hüsn-i müdâfa‘a ile şöyle def‘ iderlermiş ki hâtırları mecrûh olmaz ve edebe muhâlif münâza‘a ve müşâcereye müeddî olmazlarimiş. İltimâsına müsâ‘ade itmedikleri kimesneleri gayri yüzden kavli ve fi‘li bir vech-i münâsibiyle mutayyeb iderlerimiş. Ma‘ hazâ dervîş-meşreb hoş sohbet olup kibr u gurûr ile halkı kendüden tenfîr itmemekle âmme-i halk muhabbetlerine meyl idüp bilen bilmeyen kâmil çelebiler müfîtdir dirlerdi. Ammâ Aziz Efendi eğerçi muhteşem ve mebzûlü’l-himem fâzıl ve kâmil mahdûm-ı güzîde idi. Lâkin hudûd-ı merâsim icrâsı kaydına ifrâtla dil-beste ve kendü şân ve kemâline i‘tinâ sâhibi olup def‘ ü vahşet ehibbâ ve tatyîb kılup eviddâ içün lâzım olan tarh-ı tekellüf ve mu‘âmele-i taltîfi hiç merdâna itmeyüp ekâbir ve e‘âzîmden hiç kimseye ve müdâhene mu‘âmelesine tenezzü[l] itmezlerdi. Ve hem-dem-i vehm meclislerinden her kimesneye rütbe-i dünyeviyyesine göre mu‘âmele itdüğinden mâ‘adâ

ekâbir ve asâgire cüzî ve küllî (47b) sudûr-ı cünha-i kusûrını müddetü'l-ömr afvv ve özrin kabûl itmeyüp meclislerinde her-bâr vird-i lisân ve sâhibini rüsvây-ı cihân iderlermiş. Bu sebeb ile halk kendüden nefret idüp emsâl-i Arab'dan (من‌عیر‌عیرو‌من‌عزل الناس فخلوه) mazmûnınca cüzî kusûrın ânın lisânına getürüp hakkında iftirâ ile âmme-i nâsı kendülerden tenfîr iderlerdi. Ve kemâlât ve fezâili kadh idüp tercîh-i azîm ile Bahâyi Efendi'yi medh iderlerdi. Netîce-i kelâm şeref ve fazl ve kemâl halkın mehdine göre değildir. Ekser-i nâs tab'ında mülâyim ve muvâfık olan kimesneyi medh ider. Ol cihetle medh ve zemleri mu'allel-i bi'l-agrâzdır. Aziz Efendi'nin nedîm-i hâsı ve mahrem-i bezmi Cevrî Çelebi ki vücûd-ı kâmil olup mukallid-i irfân olan bezle-gûyları meclisine takarrüb itmezlerimiş. Bahâyi Efendi ise hasebi's-sadr bî-niyâz meşreb olmağla keyf-i âlûd-ı yârân ve gürûh-ı şü'erâ ve kıssa-hânları dâhil-i meclis idüp mu'âşeretlerinden istinkâf itmezimiş. Cennet mekân merhûm Sultân Süleymân buyurmışlar ki: Dünyâda bize ve sâhibine fâideli hüner âvâm-pesend olan hünerdir. Zîrâ havâss-pesend olan hünerin tâlib ve râgıbı binde bir bulınmaz dirlerimiş. Vâkı'â nefsü'l-emr mutâbık hakk-ı kelâmdır. Îsâ-zâde dir ki: Burusa şehrinde suya ihtiyâc yok iken Hazret-i Aziz Efendi rûz-ı mu'âd içün a'dâd-ı zâd itmek niyetiyle bî-nihâye mâl harc idüp müte'addid çeşmeler itmişdir. Rahmetu'llâhi ileyh

Vekāyi'-i Sene Tis'a ve Sittîn ve Elf

Âmeden-i Sadr-ı A'zam Be-Rikâb-ı Hümâyûn ve Avdet-i Pâdişâh-ı Âlem-Penâh Ez-Edirne

Mukaddemâ zikr olındığı üzre sadr-ı a'zam da'vet-i isti'câl içün hatt-ı hümâyûn gönderilmişidi. İstanbul'a azîmet-i hümâyûn mukarrer olup mâh-ı Muharrem'in üçinci güni tuğ-ı pür-fürûg çıkup beşinci pencşenbih güni otağ-ı hümâyûn Solak Çeşmesi dibine nasb olındı. Sadr-ı a'zam dahi fermân-ı şehriyârî üzre Yanova fethinden sonra ol câniblerde ârâm itmeyüp ağırlığı gerüden gelmek üzre alıkoyup kendüler asâkir-i mansûre ile ber-vech-i müsâra'at rikâb-ı hümâyûna ric'at idüp Yanova altından yiğirminci güninde gelüp mâh-ı Muharrem'in on dördinci güni Edirne'ye dâhil ve dâmen-bûs-ı şehriyârî teşrîfine nâil olup semmûr kürkli hil'at-ı fâhire ile mahzar-ı iltifât ve ikrâm buyurıldı. İrtesi ki Muharrem'in on beşinci Bazar günidir. Acîb u garîb mu'allâ bâr-gâh-ı vâlâlarına şeref-nüzûl buyurdılar. (48a)

Dîvân-ı Şehinşâh

On yedinci sâlisen güni otağ-ı hümâyûnda huzûr-ı pâdişâhîde vüzerâ-ı izâm ve şeyhü'l-islâm efendi, kazasker efendi ve yeniçer ağa ve bölük ağaları ve a'yân-ı asker müctemi' olup ba'dehû otağ açılup pâdişâh-ı âlem-penâh taht-ı âlî bahtı üzre salâbet ve haşmet ile karâr itmişler. Tavâif-i askeriyyeye hitâb idüp kullarım Abaza didikleri mel'ûn emr-i hümâyûnıma inkiyâd itmeyüp bu sene-i mübârekede vâkı' olan gazâya mâni' olup küffâra yardım itmekle isyânını izhâr eyledi. Ve bir alây eşkiyâyı başına cem' idüp Anadolı memâlikini yağmâ ve gāret ile fesâda virdi. Üzerine seferim vardır gitmeniz me'mûl-i hümâyûnımdır, gider misiz buyurdıklarında bir ugūrdan Allâhu te'âlâ ömr ü devletinizi ziyâd[e] eylesün. Uğur-ı hümâyûnınıza cân ve bâşımız fedâdır, gideriz ahdimiz [üzre][29] dururuz. Tâ haklarından gelmedikçe kılıçlarımızı belimizden çıkarmasun. Lâkin pâdişâhımızdan recâ eyleriz ki ve hem havflarından nâşî o cem'iyyete dâhil olan yeniçeri ve sipâh kullarınız cürmi afv buyurıla üzerlerine varıldıkda taraf-ı itâ'ate gelenleri mahzar-ı afv buyurıla. Andan sonra ta'ahhüd idüp ol cem'iyyetde kalanlarımızdan değillerdir. Cümlesinin cezâları virülsün didiler. Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri dahi recâlarını kabûl hatt eylediler. Lâkin temkîn-i istimâ' kılup [maslahatı][30] içün işâ'at-ı mazmûn fetvâ kasdıyla sadr-ı a'zam tarafından ta'lîm-i sâbıkaya binâ'en Zağarcıbaşı Süleyman Ağa ve ba'zı ocak ihtiyârları söze gelüp anlarda bizim gibi müslimân [ve] muvahhid geçünürler. Ordularında ezân okunur ve evkāt-ı hamse kılunur. Hîn-i mukātelede bizden ölen ve öldürilenlerin hâli niçe olur didiklerinde Şeyhü'l-islam Bolevî Mehmed Efendi Abaza hakkında virdiği fetvâ meydân-ı dîvânda alâ rü'esi'l-işhâd âvâz-ı bülend ile okundukda cümlesi sem'an ve tâ'aten deyüp Abaza Hasan ve yanında müctemi' olan eşkiyânın haklarından gelinmedikçe asker-i İslâm silâhlarından mütecerred hareket-i hümâyûnlarına müteferrik olmamak üzre ahd ü mîsâkları tahrîr ve muhabbet olındıkdan sonra cümlesi dağıldılar. Bolevî Efendi Abaza Hasan husûsında virdiği fetvâ hurûc-ı ale's-sultân ve sa'y-ı bi'l-fesâd meselesine mebnî idüp ve ol makūle zulme ve müfsidler ibâhe-i demi içün sadr-ı a'zam yedine fetâvâ-ı Bezzâziyye kitâb-ı siyerde akvâl-ı fukahâdan

ان قتل عونة البغاة والظلمة في ايام الفترة مباح لانهم يسعون فيالارض بالفساد و يثاب قاتلهم لان من شروط الاسلام الشفقة على خلق الله والفرح بفرحهم والحزن بحزنهم وهم علىعكسه (48b)

[29] Na'imâ, s.371.
[30] Na'imâ, s.371.

kavlini derc itmişdi. Sa‘âdetli vâlide sultân hazretleri mâh-ı Muharrem’in yiğirmi yedinci güni Edirne’den arabalar hareket idüp yollarda umûr-ı muhâfazaların kethudâlıkları hıdmetinde olan rikâb-ı hümâyûn kāim-makāmı olup ma‘zûl olan Vezîr Ali Paşa’ya fermân olınmışidi. Yiğirmi ikinci Bazar güninde şevketlü pâdişâhımız ordu-yı hümâyûn ile Solak Çeşmesinden hareket ve İstanbul’a doğrı azîmet buyurdılar.

Eyâlet-i Haleb

Bundan akdem fermân-ı pâdişâhî ile Sûhte Mahmud Paşa’ya tevcîh olunup Abaza Hasan Paşa’nın dâmâdı Hamamcı-oğlını bin merd-i levend ile mütesellim alıkomışidi. Mahmud Paşa’nın mütesellimi oldıkda ahâl-i Haleb vilâyeti teslîm ve zabt itdirmediler. Hamamcı-oğlı ol gice ile Haleb’den çıkup gitmişidi. Haleb fermânı mezbûr Mahmud Paşa’ya götüren bostancı bu esnâda ordu-yı hümâyûna gelüp Mahmud Paşa’nın tarafından rikâb-ı hümâyûna getürdiği mektûb Dârü’s-sa‘âde Ağası Mehmed Ağa’ya teslîm idüp zu‘mınca tahsîl-i vukūf itdiği hultıyyâtı lisânen dahi beyân itdikden sonra vezîr-i a‘zama olan mektûbı kendüsi getürüp teslîm eyledi. Vezîr-i a‘zam bostancıya bir mikdâr söylendi. Sultânım Anadolı elden gitdi. Murtaza Paşa ve Mahmud Paşa ve gayrı paşalar Hasan Paşa’ya azîm olamazlar. Bu zorbazû ile def‘ olınacak iş değildir. Berü tarafdan bir gayri tedârük itmelüdir deyüp yaykarayı bastı. Sadr-ı a‘zama bulaşmazdan evvel dârü’s-sa‘âde ağasına bulaşup mektûbı virdiği töhmeti hazm olmaz iken söylediği sözlerin netîcesi vezîr-i a‘zamın makām-ı sadâretden gitmedikçe iş bitmez meâli müeddî oldığını idrâk idemeyüp bî-çâre ahmak kendü lisânı belâsıyla varta-ı helâka düşdi. Vezîr-i a‘zam tenhâda bir hoş söyledüp hülâsa-ı takrîr ve ser-i zamîrlerine matla‘ oldığı gibi çavuşbaşıya işâret itdi. Bostancıyı getürüp otağın ard kapusında boğdılar. Fesâd ve ihtilâle sebeb etvâr ve akvâli zuhûr itmekle i‘dâmı lâzım gelmeğin cezâsı virilirdi deyü rikâb-ı hümâyûna telhîs eyledi. Edirne’den hareket-i hümâyûnın on yedinci güni ki mâh-ı Safer’in on üçinci çaharşenbih idi. Ordu-yı hümâyûn Davud Paşa menziline vâsıl ve sa‘âdetlü pâdişâhımız hazretleri iki gün oturak itmişlerdir.

İhrâc-ı Mevâcib Der-Sahrâ-ı (49a) Kâğıdhâne ve Nakl-i Pâdişâh-ı Âlem-Penâh Be-Üsküdar

Li-maslahati pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri İstanbul'a girmeyüp otağ-ı hümâyûn Kâğıdhâne sahrâsına nakl olındı. Tamâm berf ü bârân eyyâm-ı şiddet-i şitâ hengâmı idi. Ulûfesini dahi lezez mevâcibi Kâğıdhâne'de ihrâc ve tevzî' olındı. Bölükler devrinde sadr-ı a'zam ziyâde sür'at idüp sabâhdan tâ ahşâma dek ve gice meş'aleler idüp nısfü'l-leyle dek tevzî'-i ulûfede acele olup cümle bölük beş günde devr ü tekmîl olunup defterler kapandı. Sadr-ı a'zam hıdmetinde mevcûd olup altı bölük halkından ve erbâb-ı dîvân mensûbâtından hâzır bulınanlar ve ol birkaç gün içinde irişenleri ulûfelerin alup mâ'adâ her ne mikdâr nâ-mevcûd var ise esâmîleri umûm üzre çalındı. Ba'dehû tevzî'ü'l-mevâcib mâh-ı Safer'in on altıncı güni hazret-i pâdişâh-ı İslâm bi't-tamâm askeriyle Üsküdar sahrâsına nüzûl buyurdılar. Şam mansıbı Kadri Paşa'ya, Kıbleliye ve Sivas ve Karaman Çakal Paşa'ya tevcîh olunup[31] mükemmel kapular ile Üsküdar'a [geçürildi.][32]

Bakıyye-i Ahvâl-i Eşkiyâ

Sefer-i zafer-rehberde silahdârlık hıdmetinde olan Konakçı Ali Ağa'ya Anado[lı] eyâleti ve Neyzen Hasan Paşa'ya Ankara sancağı tevcîh olunup mukaddemâ irsâl olınmışidi. Yollar eşkiyâ tarafından mazbût olup hareket mümkin olmadığından Üsküdar'da serdâr olan Yusuf Paşa yanına firâr idüp birer mütesellim göndermişleridi. Anadolı valisinin mütesellimi bir tarîk ile şehre girüp şakī-i mezbûr tarafından vali olan Can Mirza Paşa'nın mütesellimi ahâli-i vilâyet ittifâkıyla üç yüzden mütecâviz saruca sekbânları ile katl idüp şehri zabt itmişidi. Bu vak'adan Abaza Hasan haberdâr oldıkda Can Mirza Paşa'yı dört bin mikdârı eşkiyâ ile Kütahya üzerine ta'yîn idüp ahâli-i şehr dahi muhkem tedârüklerin görüp havâlisine handekler hafr idüp altmış gün mikdârı tarafından cenk ü cidâl ve harb u kıtâl munkatı' olmayup herçend imdâd içün âdem gönderdiklerinde makhûr ve mağlûb olup şehre duhûle kādir olamayup hazlesininin nısfı mikdârı maktûl olmış iken yine kat'-ı ümîd itmeyüp tam' u galebe intizâm ile hâric-i şehirde ârâm itmişleridi. Ol esnâda istikbâl içün serdâr ta'yîn olunan Murtaza Paşa asker-i firâvân ile Sivas semtlerine yakın geldüği

[31] "…Şam mansıbı Kadri Paşa'ya ve Sivas Kıblelüye ve Karaman Çatalbaş Paşa'ya tevcîh olunup …" Nâimâ, s.374
[32] Na'imâ,s.374

haberi şâyi‘ oldıkda men‘-i fiten Abaza Hasan Paşa Burusa üzerinden kalkup İnegöl sahrâsında [konmış] (49b) idi. Andan hareket ve Eskişehir üzerine azîmet idüp etrâf ve cevânibine perîşân olan eşkiyânın ictimâ‘ içün haberler göndermişidi. Bu sebeble Can Mirza dahi Kütahya’dan kalkup şakī-i mezbûrın yânına gelmek ile Kütahya halkı ve fukarâ-ı memleket şerlerinden kurtılmışlaridi. Ve Ankara sancağı tevcîh olunan Hasan Paşa dahi bir tarîk ile şehre duhûl idüp mütesllimi seksen mikdârı saruca sekbân ile katl idüp muhâfaza-ı şehre meşgūl olmışidi. Sûhte Mahmud Paşa’nın mütesellimi dahi Haleb’e varup sûret-i fetvâ-ı şerîf ve nefîr-i âm emri vusûl bulmağın Haleb halkı fermân-ı şerîfe itâ‘at idüp Abaza Hasan’ın dâmâdı ve mütesellimi Hamamcı-oğlını bin merd-i levendi ile şehirden taşra itdiler. Memâlik-i Anadolı’da olan kılâ‘ ve bukâ‘ bi’l-külliye kapanup eşkiyâ ile cem‘iyyetde olan ümerâ ve hükkâmın mütesellimlerinin bir tarîk ile kimini katl ve kimini ihrâc itdiler. Taht-ı hükûmetlerinde ilticâ ve tahassun idecek kal‘a-ı metîn ve üstüvâr olmadığından bulındıkları mevzi‘de ârâma karâr virdiler. Vezîr-i a‘zamın avdeti istimâ‘ıyla hod taraf-ı saltanatında bi’l-külliye kat‘-ı ümîd serbî devletlerin meydân-ı fenâda galtân itmedikçe birbirinden cüdâ olmamaları içün uhûd u sâbıkayı tecdîd idüp Eşkişehir sahrâsında cenk u cidâle hâzır ve kudûm-ı serdâr-ı âlîşâna muntazır olmışlardı. Anadolı valisi olan Konakçı Ali Paşa ile Serdâr Murtaza Paşa gelince İznik semtlerin eşkiyâdan muhâfaza ba‘zı ümerâ ile mukaddemâ irsâl olınmışidi. Taraf-ı düşmana aslâ vücûd virmeyüp şehrin etrâfında olan mesîrelerde seyr ve şikâra meşgūl idi. Her çend mekr-i a‘dâdan gaflet olınmayup ihmâl ve müsâmahadan ihtirâz lâzımdır deyü nush u pend olındıkça ol makūle cem‘ ü perîşân ehl-i tugyâna vücûd virmek bâ‘is-i kesr-i nâmûs dilâveridir deyü kemâl gaflet ve gurûrından izhâr-ı mehâbet gazanferi üzre iken meğer ol köhnede gerek hîle Abaza Hasan didikleri gaddâr fitne-sâz Ali Paşa’yı tamâm-ı intikāma girifdâr itmek içün tüfenk-endâz ve hancer-güzâr dört bin mikdârı leşker hûnhâr intihâb irsâl itmişidi. Bir yevm-i Cum‘a’da halk edâ-yı salâte meşgūl iken gāfil yatan askerin üzerine belâ-ı küh-sârdan seyl-i belâ gibi nüzûl idince bir ferdin harekete iktidârı olmayup ancak firâra imkân bulanlar tahlîs-i cân idüp mâ‘adâsı cümle tu‘me-i şemşîr berrân ve ordular yağmâ ve tâlân (50a) oldı. Paşa-ı rüstem-nişân ise mecrûh-ı tevâbi‘ ve levâhıkın telsiye

Beyt:

كركتدى ايسه اسب شترباری ايله باريه شكرلركه سبكباراولدق

diyerek âfitân ve hayrân Burusa cânibine girîzân oldı. Bu esnâda Murtaza Paşa'nın mahmiye-i Konya'ya karîb olduğı haberi muhakkak olup ve berü cânibden dahi râyât feth ü ikbâl sâha-ı Üsküdâr'a sâye-endâz iclâl olup ulûfe çıkdığın işitdiklerinde Abaza Hasan Paşa yanında olan rüfekāsıyla böyle tedbîr itdiler ki yanında müctemi‘ olan beş binden mütecâviz sipâh ulûfelerini almak bahânesiyle tedrîc ile ordu-yı hümâyûna gelüp dâhil oldıkdan sonra sâir yoldâşların dahi hufyeten kendülere uydurup ahd ü peymânı muhkem [ve] matlab-ı a‘lâları husûsıçün binâ-ı mustahkem idüp mahall-i fırsatda ale'l-gafle cem‘iyyet ile vezîr-i a‘zamın kârın tamâm itmekle makzi'l-merâm olmak içün yeniden cümlesi uhûd u peymân idüp ulûfelerin almak içün bölük bölük Âsitâne-i devlet-âşiyân tarafına gelmeğe başladılar. Sadr-ı a‘zam ise sipâh ocağı kâdrânlarından Pîrî Çavuş Ve Koca Halîfe didikleri kâtib dâimâ nihânî ihsânın alurlaridi. Ve ocaklarında olan esrâr ve ahbâr nakīr ü kıtmîr ne ise gizlüce ifâde iderlerdi. Şöyle ki bunların sadr-ı a‘zama intisâbın ve mahremiyetin bir ferd bilmeyüp mâbeyne bir mehser vâsıtasıyla cümle ahvâli anlardan isti‘lâm iderdi. Mezbûrlar zümre-i sipâhın Hasan Paşa ile bir güne mev‘idesin haber alup a‘âdetleri üzre vezîr-i a‘zamı âgâh itdiler ki bölük kâtiblerinin defterleri huzûra getürüldi. Ve mukaddemâ hıdmet-i gazâya me'mûr iken edâsına müsâhele ve ihmâl idüp Abaza Hasan Paşa cem‘iyyetinde bulınmağla pâdişâh-ı İslâma isyân iden sipâhilerden yedi bin neferin esâmîleri defter-i ubûdiyetden hak ve ihrâc eyledi. Ve mukaddemâ tevcîh-i münâsib olunup Murtaza Paşa cânibine me'mûr olan paşalara müekked evâmir gönderilüp kasd-ı hiyânet ile Abaza Hasan Paşa mahallinde ordu-yı hümâyûn cânibine gelen sipâhın azîmetine mâni‘ olursız. Anlar müfsid ve celâlî zümresinden olmaları ile defter-i pâdişâhîden isimleri mahv olmışdır. Katl idüp cezâların viresün deyü müekked tenbîh olmağın yollar muhkem zabt olunup ale'l-gafle geçen sipâhileri ulûfe bahânesiyle tu‘me-i şemşîr hûnhâr idüp mâ‘adâsı haber alup girüye firâr idinceye dek birkaç gün içinde binden mütecâviz sipâh katl olındı. Bir mikdâr dahi mukaddemce gelmeğle Üsküdar'a ve İstanbul'a dâhil olmış bulındılar. Ahzları içün âdem ta‘yîn olunan (50b) ele girenlerin otag-ı hümâyûn öninde demleri rîzân ve kelleleri galtân oldı. Üç yüz sipâhi mahzar-ı kahr oldı. Beş bin yeniçeri çekdiriye vaz‘ olunup İznikmid'e muhâfız irsâl olındı. Mehmed Halife târîhinde dir ki Abaza Hasan üzerine bi'z-zât hareket-i hümâyûn mukarrer oldığında sa‘âdetlü pâdişâhımız Üsküdar[a] nakl buyurmışlaridi. Lâkin sadr-ı a‘zam kendi gitmek üzre re'y-i sâbıkı tagayyür itmişleridi. Sonra bu sipâh kazıyyesi hudûs idüp Hasan Paşa cem‘inde bulınmak nâmıyla yedi bin kimesnenin esâmîleri çalunup gelenlerinde dahi İstanbul'da bin kadarı katl olınmağın askeri kalbine dehşet ve bürûdet düşüp lisânlarından ba‘zı nâ-ma‘kūl sözler işidülirdi. Meselâ sefer hıdmeti[ni] edâ [i]din biz bu sene kış içinde

sefer zahmetine giriftâr olmak ne belâdır gitmeziz dirler idi. Ve ekseri biz niçün karındâşlarımıza ve ocakdâşlarımıza kılıç çeküp cenk ideriz iki âdem birbirimize düşmüş anlar içün ibâdullâhın kanını dökmek revâ mıdır? Vezîr-i a‘zam ocağımıza düşmanlık ile nazar ider ve hâlâ bu kadar bin âdem esâmisin çaldı. Ve bu kadarın yine katl itdi. Belki gitdiğimiz sûretde vezîri tutup Hasan Paşa’ya virüriz maslahat hâsıl olur dirleridi. Arzu içinde bu güne erâcîf çoğaldığına binâ’en vezîr-i a‘zam dahi gitmek azîmetin fesh eyledi. Lâkin sûret-i zâhirde sefer tedârükine himmet ü gayret ve azîmet ve hareket vaz‘ını izhâr iderdi. Lâkin ol emri Murtaza Paşa’nın uhde-i ihtimâmına tahmîl itmeğin kendüsi gitmemek derûnında muzmer idi.

İnhizâm-ı Serdâr Mustafa Paşa Der-Cenk-i Celâlî Abaza Hasan Paşa

Serdâr-ı müşârün-ileyh Ankara’ya dâhil oldığı esnâda emr-i pâdişâhî ile hıdmet-i mezbûre ta‘yîn olunan paşalardan Haleb’e tevcîh olunan Mahmud Paşa ve Kurs’dan ma‘zûl Koca Dilaver Paşa asker-i serdâra dâhil olmışlaridi. Abaza Hasan Paşa’nın dâmâdı Haleb’de mütesellim olan Hamamcı-oğlı dahi bin ferd levendi ile Haleb’den tard oldıkda güyâ pâdişâh tarafına itâ‘at sûretin gösterdip ve Murtaza Paşa’ya varup inkiyâd ve mütâba‘at izhâr itmiş idi. Mahmud Paşa, Dilaver Paşa ve Hamamcı-oğlı mekr-i nihânî ittifâk idüp cibilliyetlerinde mezkûr olan illet ü fesâd muktezâsınca Hasan Paşa ile haberleşüp hîn-i ma‘rekede envâ‘ ve a‘vânıyla ol cânibe etbâ‘ itmek üzre azîmete karâr virmişleridi. (51a) Abaza Hasan tarafına yazdıkları mektûb ki bu siyânet ittifâk ve ittihâdların müş‘ir idi. Casûslar sa‘y ile Serdâr Murtaza Paşa’nın eline girüp hıyânetlerine matla‘ oldığı sâ‘at da‘vet idüp Mahmud Paşa’yı, Dilaver Paşa’yı ve Hamamcı-oğlını katl idüp mektûb-ı hıyânet üslûbla kellelerin der-i devlete gönderüp düşman cânibine havâdâr Devlet-i aliyye tarafına bed-hâhlıkların i‘lâm ve cezâların tertîb eyledi deyü arz itmeğin hıdmet-i hümâyûn oldı. Serdâr-ı ekrem mezbûrları katl itdikden sonra şehr üzerine müteveccih olmışidi. Bir iki konak karîb geldikde şakī-i mezbûr ol mevzi‘den hareket ve Konya üzerine azîmet itmekle serdâr dahi pey-der-pey revân olup ılgār ile askeri tazyîk mümkin olmadığından kalkdığı menzile bunlar nüzûl iderek Ağlayan nâm mahalle vüsûl buldıklarında şakī-i mezbûr mukābeleden izhâr-ı kudret ve sûret-i firârda hareket itmesi cânib-i hasmı iğfâl ve mahall-i fırsatda âteş-i kıtâli işti‘âl içün olmağla menzil-i mezbûre nüzûl itdikden sonra karîb hayme ve har-gâh[ve] bâr-gâh [ve] pinâh-gâhların hâlî bıragup piyâde ve süvâr bi’l-cümle sebük-bâr ordılarına karîb mevâzi‘in yemîn-gâhlarına dörder beşer bin tüfenk-endâz

vaz‘ idüp kendüsi bâkī askeri ile bir mahfî yerde kudûm-i leşkere muntazır olmışlaridi. Serdâr Murtaza Paşa dahi bu minvâl üzre pey-der-pey hareketle edâ-ı hıdmet emr-i muhâl ve anlar kalkdığı yere konarak vakt geçürmekle husûl-i maslahat müntesibü’l-ihtimâldir. Menzil-i mezbûrede a‘yân-ı asker ile meşveret idüp irtesi gürûh hasmı henüz mevzi‘lerinden hareket itmezden evvel bunlar sür‘atle irişmek tedbîrin itdiler. Hâb ve asâyişi harâm idüp ol şebden üç sâ‘at mürûrında mütevekkilen ala’llâh azm-ı râh itmişler. Mâh-ı Rebi‘ülevvel’in on beşinci gicesi idi ki tayy-ı merâhil iderek âsâr-ı sabâh zâhir olduğı esnânada mahall-i ma‘rekenin etrâfında vâkı‘ peştelerde sahrâya nüzûl idecek mahalde mukaddemâ harb u peygâr içün der-kemîn olan hasm-ı bed-ayîn etrâf ve cevânibden hücûm idüp bî-hâh ve perîşân gelen asker-i firâvândan bir gürûh üzerine havâle oldılar. Taraf taraf ma‘reke kerem oldıkda her fırka içün üzerine gelen gîne-cûylar ile terk-i cân idinceye dek dirlik resmini icrâ ve bir iki sâ‘at mikdârı muhrîk-i dest ü pâ itdiler. Gelen perîşânlık hasebiyle birine (51b) imdâd ve mu‘âvenet mümkin olmadığından gitdikçe za‘îf ve bî-tâkat olup der-akeb irişenler dahi bîm-i cân ile mukāvemete cür’et idemeyüp karâr-ı firâra tebdîl itdiklerinde cenk idenler tarâf-ı cevânibe gürîzân oldılar. Cümle ağırlıkları yağmâ ve gāret olunup ol ma‘rekelerde tarafeynden sekiz binden mütecâviz kimesne telef oldı. Murtaza Paşa iç oğlanlarıyla Karahisar’a gelüp etrâfa perîşân olan ümerâ ve asker-i müşârün-ileyhin yânına cem‘ olup taraf-ı hasma çeşm ü gûş olmak üzre anda firâr itmişleridi. Bu vak‘adan mukaddemce Serdâr Murtaza Paşa’nın butû’ üzre hareketi eşkiyâ üzerine hücûmdan te’hîri sadr-ı a‘zamı şüpheye düşürüp şâyed ol dahi erbâb-ı hilâf ile nihânî iltifât itmek ihtimâline zâhib oldıklarında serdârlık Kapudan Vezîr Ali Paşa’ya musammem olmışidi. Mukātele ve inhizâm haberi sem‘-i hümâyûn-ı şehriyârîye vâsıl oldıkda Murtaza Paşa’nın hıdmet ve sadâkati sübût bulmağın ba‘dehû serdârlık kendüye ibkā olunup hengâm-ı şiddet-i şitâ karîb olmağın müceddeden asker tedârüki ol bahâra te’hîr olındı. Ve bây-ı hâl eşkiyânın hakkından gelmeğe mecdd ü sâ‘î olasın. Ol bahârda lüzûmı mertebesi asker gönderilür deyü serdâr-ı müşârün-ileyh evâmir-i hümâyûn irsâl buyurılup Üsküdar’da olan kapukuluna izn virildi. Sadr-ı a‘zam[a] İstanbul’a geçmek fermân olındı. Sa‘âdetlü pâdişâhımız Üsküdar’da olan hadîka-ı hümâyûnda tarh-ı ikāmet buyurdılar. Bu haber-i barîd vürûdından hayr-hâhân-ı Devlet-i aliyye müteellim olup bed-hâhlara müterakkib şerr ü fesâd olanlar mesrûr oldılar. Bundan sonra sa‘âdetlü pâdişâhımız Üsküdar bağçesinde meks buyurdıkların sadr-ı a‘zam münâsib görmeyüp İstanbul’a nakilleri bâbında temhîd-i mukaddemât itmeğin erba‘în içinde sarây-ı âmireye nakl buyurıldı. Nakl iderler ki: Murtaza Paşa hıdmetinde olan iç oğlanlarından Laz Yusuf ve bölük başılarından Kürd Mehmed nâm iki şakī-i bed-asl Abaza Hasan Paşa’nın casûsı

imişler. Nihânî bunlara beşer yüz altun gönderüp işimiz itmâma irişürse beş yüz dahi vireyim ve murâdlarınca kendülerin çirâğ ideyüm deyü kalblerin tahvîl eylemiş. Ol Laz-ı hâin umûr-ı serdârdan her ne husûsa müte'allık olur ise ağızdan ol (52a) bölükbaşıya haber virirler. Ol dahi Abaza tarafına haber gönderirimiş. Hattâ serdâr-ı müşârün-ileyh gice ile kalkup ale's-sabâh halk gāfilâne basmak tedbîrini bir gün mukaddem meşveret eyledikde ol oğlan bölükbaşı vesâtetiyle cânib-i hasm tarafı mukaddemce tedârük itmekle gālib olmışdır. Hakk te'âlâ hâin tevâbi' şerrinden ekâbir-i devleti hıfz eyleye. Ukalâ bâ-husûs vüzerâya lâzımdır ki her maslahatda bâ-husûs mu'azzamât-ı umûrda etrâf-ı cevâsîsden olan mukarreb hüddâmından gāyet mertebe hazer eyleye. Zîrâ hukemâ dimişlerdir ki mahrem ve mukarreb olan karînlerden ve düşmanlarından ziyâde hazer lâzımdır. Zîrâ düşman-i bî-gâne insânın dakāyık-ı ahvâlini bilmez. Ammâ karîb ve hem-dem olan her ahvâle matla' olmağla izrâre kādir olurlar. Husûsan mâl tam'ıyla veliyyü'n-ni'me hıyânet itmek ebnâ-ı zimâmın âdetidir. Muktezâ-ı ketm ser ü hüsn-i tedbîrde şöyle hakîmâne hareket gerekdir ki mu'temedün-aleyh olanlardan gayrısı vâkıf-ı esrâr olmayalar. Ve keyfiyet tedbîrin aslı ve mahiyetini duyurmayup tevâbi' taglît idecek san'atlar isti'mâl itmek böyle umûrda mühimmâtdandır.

Zikr-i İstikbâl-i Eşkiyâ

Mukaddemâ Anadolı ve Sivas ve Karaman beğlerbeğileri ve sâirlerine Şam valisi olan Kadri Paşa başbuğ ta'yîn olunup serdâr-ı müşârün-ileyh Murtaza Paşa tarafına gönderilmişdi. Karahisar'da serdâr-ı müşârün-ileyhe mülâkī olup ve Haleb eyâleti tevcîh olunan Tutsak Ali Paşa dahi gelmişidi. Tecessüs-i ahvâl-i eşkiyâ içün birkaç eyyâm meks olındıkdan sonra Ayntab cânibine revâne oldıkları muhakkak olmağla Serdâr Mustafa Paşa dahi müctemi' olan ümerâ-yı askerle Haleb'e doğrı azîmet itdiler. Şakī-i mezbûr Ayntab'e nüzûl itdikden sonra etrâfda olan kasabât ve kurâyı askere kışlak ta'yîn idüp kendüsi ba'zı eşbeh kafadârlarıyla etbâ' ve hâsıyla Ayntab'da karâr itmişleridi. Murtaza Paşa dahi hıdmete me'mûr olan beğlerbeğiler ile Haleb'de sâkin olup Kürdistân ve Arabistân ve Türkmân askerine emirler ve istimâletler virilüp şakī-i mezbûrın üzerine havâle olmışlaridi. Eşkiyânın etrâf ve cevânibi dahi mahsûr idüp bir ferd harekete kādir olmamağla muzdar olup husûsan zahîreden kemâl mertebe tazyîk olınmağla ahvâlleri diğer gün oldığı içün Arabistân semtine gitmeğe karâr virilüp Birecik sancağı (52b) beği dahi mezkûrların geleceklerin[den] âgâh oldıkda sancağı askeriyle kemînde pin-hân olup ale'l-

gafle mürûr iderler iken üzerlerine uğradıkda şîrâne hücûm idüp bin nefer eşkiyâdan kimine halâs olunup ekseri tu‘me-i şemşîr oldılar. Bu mahalle Vezîr Fazlı Paşa hikâyesi bulunup yazılmalıdır. Vecîhî’de olmak gerekdir. Etrâf-ı memâlike nefîr-i âm evâmiri perâkende olmağın şakī-i mezbûrın âdemlerinden ve zahîrecilerinden zafer buldıkların katl idüp şiddet-i şitâ sebebiyle yollar münkatı‘ kaht-ı galâ müşted olmağın gitdikçe ahvâlleri muhtell ve müşevveş olmağla ne bir tarafa azîmete kudret ve ne karâra tâkatları olup emân-ı afv-ı pâdişâhîye teşebbüsden gayri ile pey-der-pey derdlerine ilâc bulamayup Serdâr Murtaza Paşa tarafından istid‘â-ı inâyete karâr virdiler. Râvî ider Serdâr Murtaza Paşa Haleb valisi Konakçı Ali Paşa bir hüsn-i tedbîr eylediler ki kâr-ı güzâr bölükbaşılarından söz bilür iki üç âdemi tebdîl-i câma emânü’llâh mektûbı ile levend arâsına varup siz bu celâlînin yanında bu zarûretle niçeye dek beklersiz Âl-i Osmân pâdişâhına muhâlefet ve galebe mümkin midir? Selefde zuhûr ve isyân iden celâlîlerin kangisi selâmete irişdi. Ale’l-gafle Murtaza Paşa’ya galebe itmekle mağrûr olmanız ol bahârda umûm üzre asker-i İslâm ve cümle memâlik-i mahrûsede olan vüzerâ ve ümerâ eyâletleri askeriyle üzerinize gelüp ve cevânib nefîr-i âm emriyle mesdûd olıcak hâl neye varacağı ma‘lûm Arabistân’a giderseniz çölde urbân tâifesine tu‘me-i şikâr olursız Acem’e giderseniz selefde Acem’e gidenler hâib ve hâsır-ı İran virânelerinde helâk oldıkları meşhûrdır, bilürsiz bu tarafda sizin içün selâmet mutasavvır değildir. Hemân sekbân ve sarıca ocağına zararınız dokunur. Anları cümle nefîr-i âm ile katl iderler. Hemân maksûd budur ki ben mâbeyne tavassut eyledim. Cürminiz afv olınmasına emân kâğıdı ve serdârdan size kifâyet mertebe harac tezkeresi alıvireyim bir bahâne ile müfârekat idüp Haleb’e gelüp serdârın kapusına intisâb eylemek belâ ve mihnet başbûğ olına. İsâbet idersiz pâdişâhın doğrısı olursız. Bir ferdin burnı kanamaz deyüp nâmdâr bölükbaşılarını inandırdı. Ve hufyeten serdâr (53a) tarafından ahd ü yemîni müştemil emân kâğıdı gönderüp ellerine teslîm eylediler. Ve levendi serdâr cânibine meyl itdir[mek] içün baş bölükbaşıya paşalık va‘d olındı. Çün Abaza Hasan’ın izmihlâline irâdet-i aliyye ta‘allük itmiş esbâb-ı mütenevvi‘a zuhûr eyledi. Meselâ askerinde ziyâde kaht olmağın pirinç ve koyun eti bulunmamağla sığır ve keçi eti ve bulgur virilür imiş ol dahi ekall ü kalîl ta‘yîn virilmiş. Abaza Hasan tebdîl-i kıyâfet bir bâr-gîre binüp ekser zamân ordusını devr idüp ve etbâ‘ı kışlalarında getürüp haber-i tecessüs idermiş. Bir gün âdeti üzre levend gürûhı beyninde gezerken ta‘yînât getüren âdem yine bulgur ve sığır eti getürdiğini levend görüp bre filânını falân ittiğim falân deyü şutûm-ı galîze paşaya cerb çalup biz uğrında cân ve bâş virüriz ol bizi atlarımızı açlıkdan kırdı ve geçürdi deyü ta‘n u teşnî‘ eyledüğini Abaza kendü kulağıyla işidüp konağa geldi. Ve başbölükbaşısı[nı] çağırup behey âdem ben sizin içün pâdişâha âsî oldum. Bu kadar

zamândan berü kazandığımız ve ibâdullâhın adını yakup ve yıkup âhireti ber-bâd idüp peydâ eylediğim mâlı size virdim bu âna dek kazanup zevk ü sefâ ile geçinüp şimdi birkaç gün kaht u zarûret iktizâsı hasebiyle virilen ta‘yîni beğenmeyüp âşikâre bana şetm iderler. Bu insâf mıdır? Ve yiğitliğe düşer mi? Ve sadâkatın lâyıkı bu mıdır? Vâfir ağladı. Ve âh-ı hasret çeküp böyle dirlikden ölmek yeğdir. Bir alây tuz etmek hakkı bilmezleri doyurmak içün irtikâb-ı mezâlim ile dünyâ ve âhiretde bed-nâm oldığımızın cezâsı budır. Emr-i Allâh'ın ba‘de'l-yevm katli ihtiyâr itdim deyü teessüf ve nedâmet izhâr eyledi. Baş bölükbaşı bir şeytân ve gaddâr herîf idi. Abaza'nın za‘fını ve alâmet ve idbârını fehm idüp didi ki sultânım bu levend tâifesidir. Aralarında uslu var ise kendüyi bilmezlerde vardır. Ba‘zı câhillerin sözinden elem çeküp uğrınıza bâş ve cân viren şâhbâlara hâtır-ı mânde olma dünyânın hâli budır deyü hele hâtırın hoş eyle[di]. Ba‘dehû bunın sonı neye varacakdır. Ne işleyelüm deyü müşâvereye girdiler. Bölükbaşı fırsat bulup sultânım bizim elimizde bir metîn kal‘a olmadıkça biz bu işi başa çıkaramazız ve muhâsara ile kal‘a almağa iktidârımız yok (53b) bir hâl-i hîleye muhtâcız ol bahâr gelüp üzerimize Diyarbekr askeri yürimezden mukaddem biz tedârük idelim bu söz paşanın aklını ugūrlayup yâ niçe idelim fikrine gelen ne ise söyle görelim didi. Bölükbâşı hîle mukaddemâtın bast idüp cümle levend sizden yüz çevirmeyeceğine ben kefîlim ve beynimizde kitâb ve kılıç ve tuz etmek üzerine ahdimiz vardır, bilürsiz benim hâtırıma gelen budur ki başta levend ile ma‘mûr bayraklarımızı sizden ayrılmak sûretinde serdâr kapusuna gönderelim, varup Haleb'e girsünler ba‘dehû siz dahi re'y ü emân taleb idüp sizi pâdişâhdan recâ ve cürminizi afv itdirmek üzre ahd ü yemînden sonra yânınızda olan paşalar havâss-ı hüddâmınız ile Haleb'e girsünler bakıyye kalan levend ile cümlemiz dahi Haleb altına nüzûl ideriz. Âsitâne tarafına arz gidüp cevâb gelince hayli zamân geçer bir gice ale'l-gafle hurûc idüp Haleb'i zabt ve serdârı ve gayri muhâlifleri katl ideriz. Haleb gibi bir azîm ve metîn kal‘a elimizde oldıkda gayri her iş murâd üzre bitmek mümkindir didi. Çünki Abaza idi. Meblağ-ı akl ve rüşdi ma‘lûm bu hîleye vücûd virüp inandı. Serdâr Murtaza Paşa tarafından dahi zikr itdiğimiz üzre levende ahd ü emân ve ta‘yîn va‘desiyle mektûblar gelmişidi. Kırk elli bayrak kadar levendi geçüp Haleb'e vardılar. Bölükbâşılarına abalar giydirüp ta‘yînât tezkeresi virildi. Bu levendler sebeb ile vâfir cenk-âver âdemisi ayrılup Murtaza Paşa'ya münfe‘il olup bölükbâşısına behey âdem içerü ve taşra ağalarımızdan bu kadar Haleb'e gitmiş. Bunun aslı nedir? didikde bölükbaşı igfâl idüp dedi ki behey sultânım levend ile söz bir olınca anların ne vücûdı vardır. Ko gitsünler serdâr kapusında olan İslam ve işlerine bizim tarafımıza gönderdikden sonra iş biter. Vakt-i hâcetde eski âdemlerin sana muhâlefet idecek değillerdir. Tav‘an ve kerhen bize etbâ‘ ider. Ol tarafdan

elem çekme ben ahvâli kayyûm eyledim dirdi. Bu re'y-i tedbîrinde Ayntab müftîsi ve Kilis kadîsı dâhil dâimâ Hasan Paşa'ya nush yüzinden reyb virüp Haleb'e düşürmek sa'yende idiler. Birkaç günden sonra Haleb'e giden bölükbaşıları lisânından mühriyle mahtûm (54a) mektûb düzilüp işte biz serdâr kapusında olan levendi kendümize tâbi' itdik. Serdâr hükminden bî-zâr imişler. Öyle fırsatı Allâh'dan isterlerimiş. Hemân pâdişâh itminân hâsıl olacak ahd ü yemîn ile gelsün iş âsân oldı. Mahzar şeklinde baş bölükbaşıya gönderdi. Ve dahi sürûr-ı izhâr iderek Hasan Paşa'ya gösterüp kuvvet-i kalbe sebeb oldı. Bu aralıkda Ayntab müftîsinden Hasan Paşa'ya gelüp sultânım pâdişâhların kerem ve âtıfetleri bî-nihâyedir. Serdâr-ı ekrem ile beyninizde vâsıta olalım. Seni dergâh-ı pâdişâhîden recâ ve cürminizi afv ve bir mansıb-ı âlî ile tatyîb itdirmek üzre ta'ahhüd idüp size vüsûk ve i'timâd hâsıl olacak ahd ü yemîn ile inandırsunlar. Bu fitne sühûletle mündefi' olup gerek a'dâ-ı devlet gerek sizin düşmanlarınız zu'mına adâvetiniz sadâkata tebeddül şikâkınız vifâka mütehavvil olsun. Islâh-ı zâtü'l-beyn âhiretinizi ta'mîr ve sıyânet ve dünyâda bâ'is-i izz ü sa'âdet oldığına şekk yokdır deyü vâfir niyâz ve bast-ı mukaddemât eyledi. Abaza Hasan Paşa zu'mınca kurdığı tedbîre netîce-i vücûd virüp bu tavassutı fırsat ittihâd itmeğin imdi efendi sen bizim mâbeynimize gir didi. Efendi kalkup Haleb'e geldi. Serdâr-ı ekrem ile bir hoş söyleşüp bu husûsa tasavvur olunan ma'nâların mübâyenesine iblâğ-ı vech üzre istihkâm virdi. Serdâr Murtaza Paşa Ve Konakçı Ali Paşa re'y itdiler ki re'yu'llâh emân'allâh sizin ve yânınızda olanların ser-mûyine zarar gelmemek üzre şu yemîn bu yemîn deyü mufassal mektûb yazup müftî ile Hasan Paşa'ya gönderdiler. Amâ fi'l-misl Kādî Ukbe gibi ebü'l-hayr olan müftî efendi ile Hasan Paşa'ya gönderdiler. Ve mezbûr bölükbaşı Hasan Paşa'yı hoşça inandurup gafleti ziyâdece itmek içün didiler ki sultânım eğerçi serdârın ahd ü yemîni sâdıkdır. Lâkin hâtırımız bir hoşça inandırup mutmaîn olmamağla şüphelerimiz mürtefi' olsun içün serdâr-ı ekrem ve yanında olan paşaların mührleriyle ahd ü yemînleri müştemil bir temessük ve bir kelâmullâh ile size yemîn eylemek içün bir müte'ayyin paşayı vekîl göndersünler. Ba'de'l-yemîn (54b) ol paşa rehîn-i tarîkle bunda levendât ve etbâ'ınız arasında hıfz olunsun ba'dehû siz Haleb'e teşrîf eylen ki vechen mine'l-vücûh hâtırınıza vehm ü şübhe gelecek ma'nî kalmayup ihtimâlât-ı mahdûre bi'l-külliye müfteri' olınsun didiler. Hasan Paşa bu tedbîrden mesrûr olup müftî efendiye sof ve bölükbaşıya aba giydirüp berhûrdâr olın hayr-hâhlık olınca böyle gerekdir deyüp tahsin vâfir yenler eylediler. Müftî bu haberi îsâl itdikde Serdâr Murtaza Paşa Ahısha valisi Arslan Paşa'yı tarafından vekîl idüp bir kelâm'ullâh ve ahd ü emân mektûbları virüp Hasan Paşa'ya gönderdi. Arslan Paşa gelüp Hasan Paşa huzûrında kelâmu'llâha el urup kendünin ve etbâ'ının ser-mûylarına zarar ve zîyân gelmeyüp afv

olınmaları içün Der-i devlete arz ü recâ eylemek bâbında Murtaza Paşa tarafından ve kendü dahi ahvâli bu minvâl üzre olduğına cezm ü yakīn tahsîl itdikde kerrâren [ve] merrâren yemîn itdikden sonra Hasan Paşa'ya i'timâd-ı küllî hâsıl olup yanında olan vüzerâ ve beğlerbeğiler ve meşâhir etbâ'ıyla Haleb'e müteveccih olup Arslan Paşa'yı rehîn sûretinde baş bölükbaşı ma'rîfetiyle güyâ levende misâfir virdi. Ayntab'de ikinci günde Haleb'e vusûl buldılar. Haleb beğlerbeğisi Konakçı Ali Paşa serdârdan gayri ne kadar paşalar var ise ve serdârın kethudâsı bir sâ'atlik nenzil-i râha istikbâle çıkup hezâr tevkīr ile yemeklik idüp mehterhâne ve alây-ı azîm ile Haleb'de olan sarây-ı ma'hûde getürdiler. Serdâr dahi hayli karşu çıkup esenleşüp ta'zîm ve terkîm-i firâvân ile hâtırınız tatyîb eyledi. Simât-i azîm ile Haleb'de olan sarâyda it'âm u ikrâm ile ağırladıkdan sonra cümlemiz mecâlis-i serdâra hâzır olup Hasan Paşa ahvâli müzâkeresine şürû' olındı. Serdâr didi ki paşa karındâş biz ahd ü yemînimiz üzre sâbit kademiz istersen recâ-nâmeler yazup yanınıza mu'temed-i aliyye âdemler koşup rikâb-ı hümâyûna gönderelim istersen Haleb'de eğlenüp zevk ü safâda ol. Biz Devlet-i aliyye tarafına şefâ'at-nâme yazup cürminizi afv itdirelim. Size ve yanınızda olan vüzerâ ve ümerâya bir mansıb getürdelim. Her kangi vechi murâd iderseniz hemân kâğıdlar yazılsun didi. Haleb valisi Konakçı Ali Paşa söze gelüp sultânım şefâ'at (55a) nâmeniz varup afv ve ihsân-ı pâdişâhi haberi gelüp vusûl bulınca paşa hazretleri cümle refîkleriyle Haleb'de eğlenmek ma'kūldır didi. Ol sâ'at dîvân efendisi da'vet olunup cümlenin müvâcehesinde sadr-ı a'zam dârü's-sâde ağasına ve şeyhü'l-islâma ve sâir erkân-ı devlete mektûblar ve cümlenin lisânından cürmleri afv ve bir mansıb ile mesrûr buyurılmak recâsına mahzar yazılup cümlesini mühürleyüp Çatal menzil bâr-gîri ile Tatar eline virilüp ahşâma karîb gönderildi. Hasan Paşa ve rüfekāsı rikâb-ı şehriyârîye mutayyibü'l-hâzır olup şübheden kurtıldılar. Ba'dehû Hasan Paşa'yı hâs hüddâmıyla Murtaza Paşa kendü sarâyında hemân alıkoyup ve sâirleri kendü ağalarından vilâyet a'yânından birer münâsib kaviyyü'l-kudret ve devlet hânesine hemân ta'yîn itdiler. Uzun Kenan Paşa'yı ve Tayyar-oğlı Vezîr Ahmed Paşa'yı konaklarına göndermeyüp it'âm ve ikrâm içün ol gice sarâyda alıkoyup mecmû'ı otuz bir nefer vezîr ve beğlerbeği ve nâmdâr a'yândan kimesneler idi ki bî-cenk ü cidâl ve iskân-ı intikāma düştiler.

Beyt:

رخنه كرملك سرافكنده يه د شمن بد عهد پراكند ه يه

Mazmûnı üzre cümle[si] seyf-i siyâsetden geçirilüp helâk olmaları ma'kūl görilüp ahşâm vakti cümle konak sâniblerine nihânî ahbar gönderilüp kal'adan top atıldığı gibi herkes konağında olan misâfirini hıdmetkârlarıyla katl eylesün bu sır ifşâ olur ise ve yâhûd biri

firâr ider ise sâhib-i hâne katl olunur deyü tenbîh itdiler. Serdâr-ı erkemin tenbîhi üzre herkes mu‘temed hıdmetkârların hâzır ve müheyyâ idüp habere müterakkib oldılar. Ol gice mâh-ı Cemâdilevvel’isinin yiğirmi dördinci gicesi idi. Ahşâm namâzı kılunup Serdâr Murtaza Paşa Kena[n] Paşa ve Tayyar-oğlı Ahmed Paşa ile mazâ-mâ-mazâ şeklinde ser-güzeşt musâhabeti ve cân sohbeti idüp ba‘de’l-işâ tenâfürler içün meyve ve helvalar ısmarladı. Yatsu namâzı abdestine kendüsi şürû‘ idüp kolın çemreyüp kendi sarây hamâmına doğrı gelüp paşa karındâşlarımıza abdest virün deyü tenbîh eyledi. Kendi iç ağaları (55b) tenbîhli hançerlerin âmâde itmişler. Paşalar abdest virmek bahânesiyle yiğirmi otuz kadar mânend-i ejder dilâverler içerü girüp mâ‘adâsı hançer-i bedest oda kapusında verâ-ı perdede durdılar. Abaza Hasan Paşa bismillâh deyüp abdest almağa çemrinmeğe şürû‘ itdikde birkaç pehlivân ilerü vardı. Teşmîr-i sâ‘idi bahânesiyle kolına yapışup hemân boğazın düşürüp hançer üşürdiler. Kenan Paşa ve Tayyar-oğlı sâir paşalara namzed olanlar dahi üşüp fi’l-hâl üçini dahi boğazlayup kârların tamâm itdiler. Paşanın müzeyyen odası mezbûrların kanında salhhâne misüllü mâlâmâl oldı. Ol sâ‘at kal‘a dizdârına âdem uçurup haber virdiler. Hâzır itdüği topa âteş virdi. Top sadâsın işitdikleri gibi herkes hânesinde olan mühimmâtını fermân idüp bir sâ‘at içinde bî-zahmet bu kadar ejder hakkından geldi. Hâdım kârındaşı üç oğlı ile Haleb valisi Konakçı Ali Paşa konağına gönderilmişidi. Şiddet-i gazabından üçini dahi tutdırup kendi eliyle katl eylemiş ol gice haklarından gelindi. Haberin müş‘ir mektûb ile Der-i devlete âdem uçurdılar. Ba‘dehû maktûllerin cümle kellelerin kat‘ idüp saman doldurup nâm-ı yaftaları üzerlerine yapışdurup Âsitâne-i sa‘âdete irsâl olındı. Ve cesedleri Haleb’de Bâbü’l-ferc hâricinde olan Huz semtine ilkā olındı. Şöyle ki Hasan Paşa’yı cesesinden ol sahâlarda mâlâmâl olmış zümre-i eşkiyâdan katlleri haberi mukaddemce Der-i devlete vusûl buldıkda serdâr-ı müşârün-ileyh Murtaza Paşa’ya iltifât ve hayr du‘âyı mutazammın hatt-ı hümâyûn ile kılıç gönderilüp yanında olan paşaların ve ümerânın mansıblarına gitmeğe izn virildi. Cemadilevvel’ide maktûl olan eşkiyânın meşâhirlerinden otuz bir aded kelleleri Der-i devlete vusûl bulup ve birer asâ üzerine dikilüp sa‘âdetlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerine arz odasında iken pîş-gâh-ı şevket-dest-gâhına arz olunup cümle sarây halkı seyr itdikden sonra ibretü’n-nâzirîn Bâb-ı hümâyûn önine ilkā itdiler. Başların cebhelerinde yazılan bunlardır ki zikr olunur. Abaza Hasan Paşa, Tayyar-oğlı Vezîr Ahmed Paşa, Vezîr Sarı Kenan Paşa, Ali Mirza Paşa, Deli Ferhad Paşa [ve] oğlı Yahya Beğ, Tayyar-oğlı karındâşı Mustafa Paşa, kethudâsı ve oğlı ile hâdım karındâşı Hasan Ağa (56a) üç oğlı ile Abaza Hasan’ın kethudâsı Kefeli Ali Ağa, Kapucılar Kethudâsı Mahmud Ağa, Abaza Hasan’ın Türkmen Ağalığına çirâğ itdüği beğ-zâde, Abaza Hasan ordusında

yeniçeri ağalığı nâmına olan Ankara kethudâsı Mir Ali Varad kādîsı olan Tekeli Abdulvehhab ve Mardin voyvadası [ve] Ma‘an voyvadası Siyavuş ve Tekeli Zorbâ Satılmış ve Erzurumlı Bakī-zâde Nebi Ağa, Bektaşlı Tokmak Ali Ağa ve Şam zorbâlarından Reşid çorbacı ve Kurd Beğ ve Maraşlı Osman Beğ-zâde ve Kenan Paşa-zâde imâmı ve Konakcı Abaza Hasan Paşa keyfiyet zuhûrına vechle nâm ve kâm hâsılı idüp âkıbet-i celâlî olmasına sebeb ne oldığı bâlâda mufassalan tahrîr olınmışdır. Tayyar-zâde Vezîr Ahmed Paşa feth-i Bağdad’da sadr-ı a‘zam iken şehîd olan Tayyar Mehmed Paşa’nın ekber evlâdıdır. Bu esnâda vali-i Şam ve küçük birâderi Rakka Beğlerbeğisi idi. Vezîr ibne’l-vezîr olmağla gurûr nahvet civâni ve çelebilik muktezâsınca uluvv-ı şân da‘vâsında olmağla babasından kalma cesûr ve müteharrik tevâbi‘in tahrîk ü ifsâdına uyup sâbıkü’z-zikr vezîrin makhûr ve mahkûmı olmakdan abâ ve imtinâ‘ idüp sadr-ı a‘zam ibtidâ-i hâlinde ser-keşlik gösterdi. Sonra cân havfına düşüp Abaza Hasan Paşa mücme‘ine dâhil olmışlar. Bakırcı Ahmed Paşa hıdmetinde iken Sultân Murad Hân zamân-ı devletlerinde bir takrîbiyle dâhil-i sarây-ı sultânî olup şemâil ve tenâsüb-i a‘zâ sâhibi tenû mend kaddu kāmet ile cündî olmada hâs odada şöhret bulup evâil-i Devlet-i İbrahim Hânîde şeref-i tekarrüb kesb idüp rikâbdârlık ve musâhiblik mertebesiyle vezâret inâyet buyurılup sonra menkûhaları hanedân-ı ağa-zâde kızı talâk-ı selâse ile tatlîk ve hayr-ı pâdişâh-ı âlî-câh Beyhan Sultân tezvîc olınmağla mazhar-ı iltifât ve ikrâm olmışidi. Ba‘dehû Budun valisi iken kapudan oldıkda sû-i tedbîr ve adem-i müsâ‘de-i takdîr ile donanma-yı hümâyûnı küffâr alup hasâret-i azîme zuhûr itmişidi. Bu kadar cürimden agmâz olunup mazhar-ı afvv-ı pâdişâhî ve rikâb kāim-makā[m]lığı ile ke’l-evvel nâil i‘zâz nâ-mütenâhî olmışidi. Burusa muhâfazasına ta‘yîn olındıkda sadâret hâhişiyle iktizâ iden hasede binâ’en Köprili Mehmed Paşa’ya gabz-ı derûnisi olmağın Abaza Hasan Paşa’ya (56b) mütâba‘at ile velî ni‘metine isyân idüp mebgūz-ı âlem-penâh olup cezâsın bulup bî-nâm ve nişân oldı. Biri dahi Ali Mirza Paşa ki meşhûr bir bahâdırlardan olmağın Ankara sancağı virilmişidi. Sefer’e me’mûr olup ber-mûceb fermân Üsküdar’a gelmişiken Abaza Hasan hurûc idüp izhâr-ı ubûdiyet ile yanında mergūb ve makbûl ve yarâlığı hasebiyle Teke vilâyetinde zümre-i kuzātdan Abdulvehhab Efendi ki mukaddemâ Antalya sancağına mutasarrıf olan Kurd Beğ dimekle ma‘rûf Mustafa Paşa isyân idüp Antalya Kal‘asına kapandığında kādî-ı mezbûr ahâli-i vilâyet ittifâklarıyla etrâf ve eknâfda olan re‘âyâsı cem‘ idüp cebren ve kahren taraf-ı Devlet-i aliyeye itâ‘at ve inkiyâd itdürüp def‘-i fitne ve fesâd itmekle erkân-ı saltanatının mültefiti olup mutasarrıf mansıbına birkaç kazâ dahi zam ve ilhâk ve hilâf-ı âdî ebnâ-i cinsi olan şecâ‘at ve merdânelik izhârında şehre-i âfâk olmişidi. Şakī-i mezbûr zuhûrından tesvîlât-i şeytâniye ile sâ‘î tarîk-i bâtıla olan erâzil ve eşkiyâ ile cem‘iyyetlerine

dâhil oldıkda ordu kādîsı olup hevâlarına teb‘iyyet ile taraf-ı saltanata ihânet ve muhâlefeti bî-günâh katl-i nüfûs ve gasb-ı emvâl ve fukarâyı tercîm iderek mazhar-i iltifâtları olup ba‘dâdâ-i li-maslahakazasker olması husûsıyla hakkında inâyetleri olmağla mazhar-ı tahammül ve ünvân ve zimâm-ı umûr-ı sadâret-ı uzmâyı yedinde bilmekle örf-i ulemâ esvâb-ı dîvân izhâr itmişdir.

زهي حلواى نوميدى خوشا بالودەحرمان

Biri dahi Konyalı hâdim-i karındâşı dimekle ma‘rûf Hasan Ağa ki gâh Türkmân Ağası gâh Haleb muhassılı ve gâh Sayda, Beyrut voyvadası olup Konya vilâyetinin fukarâsı zülm ü ta‘addîsinden terk-i hânmân ve celâ-yı evtân itmişleridi. Ve mâ‘adâsı dahi mezbûrların tevâbi‘inden zu‘m-ı fâsidleri şecî‘ ve nâmdâr ve her birini mahsûs biner ve beşer yüz[er] sekbân ve levendât ile olup tahrîb-i bilâd idüp füccârdan idiler ki kimi paşalığa ve kimi bölük ağalıklarına hâzırlanmak iken cümlesi mazhar-ı gazab azîzi zî intikām olup kelleleri meydân-ı fenâda galtân ve endâhte-i bâb-ı dîvân-ı bülend-eyvân oldı. (57a)

Beyt:

Memlekete sığmayan ejder fermân
Eyledi sûrâh-ı âlemde mekân

Bakıyyetü’s-suyûf olan bagī ve isyân belki cümle sarıca ve sekbân katl-i âm olmağıçün hükkâm-ı memâlike hatt-ı hümâyûn ile ma‘nûn-ı evâmir-i âlîşân irsâl olındıkda meşâhîr-i eşkiyâ bekāyâsından Macar Ahmed ve emsâli birkaç bin başları dergâh-ı âlî öninde galtân ve diri ihsâr olunanlar huzûr-ı hümâyûnda tu‘me-i şemşîr-i hûnbâr olup bir seneye dek ale’t-tevevâlî meydân-ı siyâset dîvân yiğirmişer otuzar kelleden hâlî değilidi. Bed-du‘â-ı mazlûmân setmedîd-i kân-i karîn icâbet-i dergâh-ı subhân olup ibâdu’llâhı bî-huzûr iden zulme ve müfsidlerin hâr u hâşâk vücûdları tîğ-i âteş-tâb kahr-ı siyâset ile nâbûd oldığına teşekküren Vecîhi bu iki beyti vezîr-i a‘zam mehdinde îrâd itmişdir.

Beyt:

Hak budır eyledi ıslâh-ı mizâc-ı âlem.
Cevher-i tîg-ı cihângîri vezîr-i a‘zam.
Hak budır ki niçe ser-keşleri pâmâl itdi.

Devlet-i kāhire-i âsaf ferhünde-şiyem.

Acâyib vakāyi‘dendir ki Abaza Hasan Paşa Haleb’e girüp etbâ‘iyle katl olındıkları gicenin irtesi ki mâh-ı Cumâdi’l-ulâ’nın yiğirmi dördinci güni idi. Vakt-i asra karîb bir zelzele-i azîme oldı ki İstanbul hânelerinin ocaklarının kiremide berâber ve niçe köhne hâneler yıkılup zîr ü zeber oldı. Ekser memâlik-i mahrûsede duyulup halk azîm havfa ve haşyete düşdiler. Aristo Edvâr nâm risâlesinde dir ki; her ne zamân ki nâs beyninde bir sebeb ile fitne düşüp rûy-i arzda nâ-hakk yere sefk-i dimâ ve izhâk-ı ervâh olına elbette zelzele ve hüsûf veyâ gayri cihetden bir beliye-i azîme zuhûrı ve cânib-i semâdan âdeta muhâhif bir dâhiye ve beliye zuhûrı ve nüzûlı emr-i mukarrerdir. Ezmine-i sâbıkada geçen melâhim-i azîme ki her melhamede niçe bin nüfûs helâk olmışdır. Tetebbu‘ olınsa her melhamenin akabinde çok geçmeyüp bir muvahhiş dâhiye-i azîme-i semâviyye ve yâhûd beliye-i arziyye zuhûr itmişdir. Fe-subhân’allâhi’l-azîm vücûd-ı insânî ki binâ-i Rabbâni gencine-i hükm-i hafî-i subhânîdir ki bâ‘is ile hedm ü ifnâsına rızâ-ı hakk olmadığına bu ma‘nî dahi şevâhidden add olınmağla salâhiyeti vardır. Abaza Hasan Paşa ve ana ittibâ‘ idenler bu kadar âdem ve anların sebebiyle katl olunan bu kadar kere bin âdem ifnâsına irâdet-i aliyye-i ezeliyye ta‘allük itmişken ba‘zısı (57b) lâkin hakīkat-ı hâlde hasen ve kabîhi ve sevâb ve hatâsı cenâb-ı hakka ma‘lûm ve hayta-ı idrâkimizden hâricdir. Ancak zâhir-i hâlde bahs iden ulemânın ba‘zısı dirlerimiş ki, katl-i ibâdu’llâhdan sadr-ı a‘zamın bu mertebe ifrâdı ile ikdâmı nizâm-ı devlete enfa‘ idüği cândan müteyemmenü’l-âkide olmayup der-akab ihrâk-ı kebîr ile İstanbul ber-bâd olup kendü dahi mi‘mâr olmadığı hûn-rîzlik vehâmetinden zu‘mına zâhib olmışlardır. Ve’l-ilmi indi’llâhi muhâlif nakz-ı ahd ve fesh-i yemîn Murtaza Paşa’ya dahi irüp sûret-i gadrde bu kadar âdemi katl eylemek mübârek olmayup çok geçmeyüp ol dahi ekrâd ihâneti ile rüsvâylıkla geşte tîğ-i intikām müeyyed müdde‘âdır. Dirler imiş.

Vak‘a-ı Şam

Sâir serhadd-i mansûreye kānûn-ı kadîm-i Osmânî üzere üç senede bir nöbetçi nâmıyla birkaç oda yeniçeri irsâl olına geldüği üzre Şam’a dahi gönderilmek kānûn iken erkân-ı devlet ihmâliyle birkaç zamân ferâmûş olmağla ol tarafdan yerli kulı nâmıyla deftere kayd olunup mevâcibleri Şam hazînesinden ta‘yîn olınmışidi. Ancak ağaları Âsitâne-i sa‘âdet tarafından nasb olunurdı. Menâfi‘-i vilâyet-i istî‘âb iderek kuvvet peydâ idüp tasallut-ı

istîlâları bir mertebeye varmış idi ki umûr-ı maslahatlarına hükkâmı müdâhale itdirmeyüp Âsitâne tarafından tevcîh olına gelen hıdmetleri zor ile kendüler zabt idüp mâl-ı pâdişâhî edâsına parmak hesâbı gösterüp noksân hazîneye bâ‘is olmışlaridi. Vali-i vilâyet olanlar mezbûrların şerr ü şevrinden ihtirâz itmekle rüsûmât ve mahsûlât ve sâir âide-i ber-vech-i kānûn öşr-i âşiriyle kanâ‘at idüp anlara şeref rû vali-i hükûmet itmek emr-i muhâlidi. Def‘ ü ref‘lerine şürû‘ bir fitneye müeddâ olmasun içün tedârük-i ahvâllerine vükelâ-i devlet cür’et idemediklerinden tugyânları yevmen fe yevmen mütezâyid olup istedikleri gibi atup tutup Abaza Hasan Paşa gāilesi ber-taraf oldıkdan sonra mezkûrların ahvâllerine takayyüd lâzım gelmeğin Âsitâne-i devletden mükemmel beş oda nöbetçi ta‘yîn ve irsâl olunup yerli kulı nâmıyla olanlar Tayyar-oğlı ile sefere me’mûr iken itâ‘at ve fermân itmeyüp (58a) şakī ile cem‘iyetde olanlar kolluk defterlerinden ihrâc olındıkdan sonra Şam’da sâkin olmayup celâ-yi evtân ideler. Muhâlefet ideler ise katl olınmaları fermân buyurılmışidi. Yeniçeri odaları varup vâsıl oldıkda satvet-i kâhire-i hüsrevânîde muhâlefete kādir olamayup etrâf ve cevânibe perîşân oldılar. Nöbetçi ta‘yîn olunanlar muhâfaza hıdmetinde olup ehl-i zülm ü fesâda ta‘addî ve tecâvüz ile müte‘ârif olan bed nihâdlardan mütecâviz katl olunup o hata-i cennet nazarı dahi levs-i vücûd-ı eşkiyâdan tathîr kılındı.

Katl-i Deli Hüseyin Paşa

Vezîr-i müşârün-ileyh ekser-i nâs mühr-i vezâret tahmîn idüp şöhreti âlem-gîr olmağın dahi ba‘zı husûslar içün sadr-ı a‘zam ile izâlesine ihtimâm üzre olmağın sene-i sâbıkada Girid serdârlığından azl ve Edirne’ye ihzâr ve katli bâbında taleb-i fetvâ ve ibrâmda ihtimâm idüp sonra dârü’s-sa‘âde ağası vesâtetiyle vâlide sultân sâhib çıkup reîsülküttâb hüsn-i tedbîr ile şikâyetciler geldikde tedârük görilsün deyü kapudan itdikleri bâlâda mestûrdur. Ammâ enderûn halkının nasîh ve ta‘lîmi ve dostların tahzîr ile kapudanlıkda iffet gösterüp, Girid’den vâfir altun peydâ itmeğin celb-i mâl ve ta‘addîye muhtâc olmamağla şikâyetçisi gelmediğinden mâh-ı Rebî‘ü’l-evvel’in yedinci güninde kapudanlıkdan azl ve Rûmili eyâleti virilüp kapudanlık vâlide sultân hazretlerinin kethudâlıklarından çıkma Vezîr Ali Paşa’ya virilmişidi. Ve Deli Hüseyin Paşa’ya sûri’l-iltifât olunup Rûmili eyâletiyle Filibe’ye varup ve Edirne ve Sofya her kande dilersen meks ü ârâm ile bu ruhsat virilüp gönderildi. Vezîr-i müşârün-ileyh Filibe ve Sofya’ya varup hazînesinde nukūd kalmamağla Girid ulûfesine ba‘zı masârıfına imdâd-ı zu‘mıyla ol tarafdan bir mikdâr zâhire bahâ cem‘ idüp agniyâdan birkaç kimesne garamet-i mâliye içün

tahrîm eyledi. Lâkin zülmi selef valilerinden ziyâde ve mu‘tâd-ı kadîm-i kıyâsdan ifrât ile hâric değilidi. Devlet yanında mustakil ve sadr-ı a‘zam temessük olacak bahâneyi Allâh’dan isterdi. Rûmili irsâl eyledi. El uzatdığını işitdiği gibi Âsitâne-i sa‘âdete sûretü’l-iltifât ile da‘vet içün emr-i şerîf ve mektûb tevkīr eyledi. Ve Abaza Hasan gāilesini ber-taraf eylediği gibi ânın mezâhime ve sıkletinden kurtılmağa azîmet (58b) itdi. El-uhdetu ale’râvî Filibe Kādîsi Süleyman Efendi’ye hufyeten âdem varup Rûmili’nde Deli Hüseyin Paşa’nın hâmîlerine mağrûren kemâl ihtişâm ve dârât ile İstanbul’a gelüp vusûl buldığı günin irtesi sadr-ı a‘zama varup kıyâm ve tevkīr ve ihtirâm ile ulaşdıkdan sonra semmûr kürk giydürüp envâ‘ü’l-iltifât ile hânesine avdet itdirilmişidi. Meğer sadr-ı a‘zam Filibe kādîsından gelen arz ü mahzarı ve şikâyetin mevâdd-i müte‘addidesini müştemil şikâyet-nâmelerini ol gice pâdişâha arz idüp her ne ilkā itmiş ise Deli Hüseyin Paşa’nın katli hakkında deryâ-i gazab-ı şehriyârî tahrik itmişler. İrtesi fermân-i âlîşân ile huzûr-ı hümâyûna vardıkda pâdişâh-ı kahraman-hey’et hazretleri hitâb idüp mübâheret buyurup on beş sene mikdârı Girid’de olan askerime serdâr olup ve her sene hazîne-i âmiremden mevâcib ve mühimmât nâmıyla aldığının bu kadar bin kîsenin öşr-i âşeri mahalline sarf olunmayup iddihâr itmekle tatil-i hıdmete bâ‘is oldığından kat‘-ı nazar muhâsara olunan kal‘anın husûli akreb olmış iken huzûz-ı nefsâniye-i tab‘iyyetin ile ihmâl ve müsâmaha itdiğinin huzûr-ı hümâyûnımda bi’l-külliyye zâhir ve nümâyân olmağla beytü’l-mâl-i müslimînden bu tarîk ile ahz itdiğin emvâlin teftîş ve tahsîli mevkūf fermân ihtiyârlık ve emekdârlığa merhameten mukayyed olunmayup yine nevâle-i ihsânından hisse-mend ile Rûmili mansıbı ile behre-mend itmiş iken Haleb emvâli içün fukarâya itdiğin eziyet husûsında hükkâm-ı vilâyetden vârid olan arz u mahzar cerâim-i sâbıkası ser-defter olup hakkından gelinmek lâzım geldi. Ugūr-ı hümâyûnında hıdmet ve zabt u rabt hareketinde sadâkat böyle mi olur deyü itâb-ı gazab âlûde buyurıldıkda idâre-i kelâm ve tedârük-i cevâb takrîr-i merâmdan âciz ve ümmî âdem olmağla âteş gîne-i hüsrevânîde teskîn idecek cevâba kādir olamayup pâdişâhım bana idenleri Allâh’a havâle eyledim. Beni çokdan öldürmek isterlerdi deyü arz u mahzarı ısmarlayup getürdiler dimekden gayri söz söyleyemedi. Ahz-ı habs fermân buyurılmağın Yedi Kule’ye vaz‘ olunup şef‘ân recâsına mukayyed olmayup sonra katl itdiler. Vezîr-i müşârün-ileyh vilâyet-i Anadolı’da Yenişehir nâm kasabadan zuhûr idüp Eski Sarây baltacılarından iken pehlivânlığı ve bahâdırlığı sebebi ile merhûm Sultân Murad Hazretleri (59a) mazhar-i iltifâtı olup mîrahûrlık ba‘dehû vezâret rütbesiyle bî-kâm olmışdır. Tarîk-i intisâbı böyle nakl ider ki asr-ı Murad Hânî’de Acem’den ilçi gelüp izhâr-ı hüner içün kurılmış, kemân getürüp kemânın kirişin çıkarup yine kurmağa bir pehlivân memâlik-i Osmâniyye’de bulunur mı deyü arz eylemiş. Vâkı‘-i

hâlde şehr-i İstanbul'un nâmdâr ve zor-âver pehlivânlarına nihânî arz olındı. Kemân-ı mezbûrı bozup kurmak değil kirişi bile tahrîk idememişler. Ol kemân dârü's-sa'âde ağasının odasında durup hufyeten ânı çeker. âdem ve pehlivân tecessüs olunur imiş. Deli Hüseyin Paşa ol hînde acemi baltacı ağa odasının ocağına eyyâm-ı şitâda odun taşırmış. Bir gün ağa odasını tenhâ bulur. Nöbetçi[den] gayri kimesne yok, kemânı görüp kabzaya alur. Asl hikâyeden haberi yok birkaç kere kepâze vârî çeküp dururken ol esnâda dârü's-sa'âde ağası geliyor didiklerinde telâş ile kemânı bıragup gider ağa gelüp kemânı evvelki menzilinde hâlet-i evlâsı üzerinde görmeyüp bu kemâna kim yapışdı deyü sû'âl ider. Nöbetçi ağa korkısından Baltacı Delî Hüseyin dirler bir baltacı ocağına odun getürirdi. Kemânı alup birkaç kere çekdi. Sizin geleceğinizi işidüp bıragup kaçdı didikde ağa mesrûr olup tîz Delî Hüseyin'i çağırdun didi. Ve baltacı zâbitleri ve eskileri olan ashâb-ı hased bî-çâreyi âzâr idüp asılacak ağa odasında girüb tek durmazsın âna buna yapışırsın senin tırnaklarını sökerim deyü azarlayarak getürdüler. Ağa kemânı eline virdi. Çek imdi göreyim didikde yine eline alup kepâze misâl beş on kere çekdi. Ağa ta'accüb ve imtihân idüp tîz şimdi bu yoldâşı pâk-ı don ve kisve ile giydirüp âdem şekline kon. Huzûr-ı hümâyûna getürün deyü baltacılar kethudâsına tenbîh eyledi. Bî-çâre Delî Hüseyin zelîl ve nâ-murâd iken ân-ı vâhidede ebnâ-ı cins-i bâbında mu'azzez ve mükerrem ve ber-murâd oldı. Dârü's-sa'âde ağası sevkiyle huzûr-ı hümâyûna varup kemân-ı mezbûrı çeküp izhâr-ı hüner idüp mazharı tahmîn olındıkdan sonra huzûr-ı pâdişâhî Acem ilçisi muvâcehesinde kemâkân mezbûrı kepâze gibi çekdüğin zorbâzu ile şikest idüp parçaların ilçi önine vaz' itdikde pâdişâh-ı cihânın meserretlerine ve ilçinin kemâl-i hacâlet ve infi'âline sebeb olmışdır. Sultân Murâd Hân-ı Gāzî'ye ibtidâ intisâbı bu tarîk ile olup (59b) sonra mîrahûrlık ile çıkup sefer-i Revan avdetinde Mısır ve Kahire beğlerbeğisi ba'dehû kapudan paşa olup Azak üzerine serdâr ta'yîn olunup bir maslahata muvaffak olmadığından azl olunup sonra Budun Valisi olmışidi. Bosna ve Bağdad eyâletlerine dahi mutasarrıf olmışidi. Ba'dehû on beş sene Girid serdârı olup küffâr ile muharebede erlikleri dâsitân olmağla azîm iştihâr tahsîl itmişidi. Lâkin ber-muktezâ-ı takdîr Kandiye fethi kendüye müyesser olmadığından a'dâsı tam' ve tekâsüline haml idüp iş göremedi. Nâmıyla azl olunup yine kapudan ba'dehû Rûmili beğlerbeğisi olup Abaza Hasan Paşa'nın vücûdı ref' olındıkdan sonra ânın hakkında dahi tedârük olunan semm-i muvakkit keyd ü [ad]âvetin vakt-i sirâyeti irişüp tenâfi'-i dünyâ belâsıyla vücûdı ifnâ olındı. Vezîr-i mezbûr küşâde-meşreb ve şûh-tabi'at olup âmiyâne latîfeler Nasreddîn vârî hikâyet ve emsâli mudhika söyledüğinden Sultân Murad Hân merhum mahzûz ve mesrûr olmağın ekser evkātde yânlarından münfekk olmazdı. Nakl iderler ki; bu def'a sefer azîmetiyle İstanbul'dan alây-ı

azîm ile çıkarken cümle halk hattâ nisvân şöhretiyle fevc fevc temâşâsına çıkmışlar. Zerre ve ser-penâh ile levendâne süvâr olup reh-güzârına saf saf çıkan halka âvâz-ı bülend ile selâm virüp recâ-ı hayr du‘â ile vedâ‘ iderdi. Nisvân gürûhına uğradıkda selâmun aleyküm kadınlar cennet reyhânları ve yer melekleri siz sulehâ ve ulemâ ve yarâr yiğitler sizden doğar ve Allâh-ı te‘âlâ sürinize bereket virsün deyü cân u gönülden hayr du‘âlar iderler idi. Lâkin levend-meşreb ve bî-pervâ ve cerî olmak üzre lisânı hanedân mazbût olmayup Girid’de Dergâh-ı âlî askeriyle imtizâc ve ittihâd idemeyüp tam‘-ı hâmdan dahi hâlî olmamağla ba‘zı evzâ‘ nâ-hemvârı a‘dâsına hüccet olup katl itdiler. Amâ bu makūle kabâyih-i mestûresine halk-ı âlem matla‘ olmayup şöhret ve şecâ‘atine binâ’en avâm-ı nâsın cümlesi meddâh ve tarafdârı bulınmamağla hayf sad hayf böyle vezîr-i medârı gareze binâ’en katl itdirdiler. Âmme-i halk tahazzün ve te’essüf izhâr itdiler. Meclislerde belki esvâkda bâlâdada ânın rûhına senâ ve rahmet ve aksine bâ‘is olanlar ta‘n u dahli ve giybetine niçe müddet iştigāl eylediler. Tecâveze’llâhi anh Rûmili eyâleti Delî Hüseyin Paşa mahlûlinden hasm Mehmed Paşa’ya (60a) ve Bosna eyâleti Ahmed Paşa’ya tevcîh olunup Bosna’da olan Seydî Ahmed Paşa’ya Budun mansıbı virilüp Yanova muhâfazasına me’mûr oldı.

Tebdîl-i Şeyhü’l-islâm

Müftî Bolevî Efendi Delî Hüseyin Paşa’nın katline fetvâ virmeyüp sadr-ı a‘zam tarafından ibrâm ve ilhâh olındıkça ol makūle nâmdâr âdemin cüzî [cürmi] sebebi ile katli meşrû‘ değildir. Bir yere nefy itsünler sonra dîn ü devletin bir maslahatına lâzım olur dimekden gayri cevâb virmemişidi. Sadr-ı a‘zam müstakil olmağın kelâmını tenfîz idüp müftînin adem-i müsâ‘adesi müfîd olmadı. Sa‘âdetlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin ol bahârda Burusa cânibinden hareket buyurmaları karâr-dâde olup Anadolı’da vücûd-ı eşkiyânın bi’l-külliyye nâm ve nişânın komamak içün mühimmât-ı sefer görilmek fermân olup asâkir-i zafer-rehber Üsküdar sahrâsına cem‘ olmaları içün Anadolı ve Rûmili’de olan hükkâma evâmir-i şerîfe gönderildi. Bu esnâda Şeyhü’l-islâm Bolevî Mustafa Efendi azîmeti müstahsin görmeyüp mühimmât-ı dîn ü devletden emr-i lâzım Venedik kâfirine gûşmâl virilmek sene-i sâbıkada bu kadar mâl u hazîne gûşmâl virilmek iki sene-i sâbıkada bu kadar mâl u hazîne itlâf ve isrâf olınmış iken Abaza Hasan didikleri şakī sebebi ile da‘vet ü te’hîr olınmışidi. Bu sene dahi sefer emri ve Girid ahvâli bi’l-külliyye ferâmûş ve ihmâl olunup büyüce Burusa’ya azîmet nâ-ma‘kūl fehm olunur. Sadr-ı nişîn vekâlet-i kübrâ olan

devletlünin murâdı dîn ü devlete hıdmet olmayup ancak kendi mansıbı havfından hatt-ı nefs tarafına zâhib olup birer bahâne ile mezâhimleri i‘dâm niyeti ile bildüğini itmek ister gibi Hüseyin Paşa katli dahi bir nâ-ma‘kūl emr iken sa‘y ve ibrâmla vücûda geldi. Bu mertebeden sonra virilmek lâyık ve münâsib değildir. Hayr-hâh-ı devlet oldığımız hasebiyle vâkı‘-i hâli i‘lâma cür’et itmişizdir. Fermân-ı pâdişâhımız gider tezkere pâdişâh âlîcâh sadr-ı a‘zama virdi. Kendülere hüsn-i zann ve i‘tikād tâmları olmağla istiklâl-i azîm virüp umûrına bir ferdin müdâhelesine rızâ-ı hümâyûnları olmadığına binâ’en buyurmışlar ki bu âna değin taht-ı himâyetinde olup terbiyesine takayyüd itdiğin monlâ hakkında yazdığı cevâbı gördik mi katl ve nefy ile husûsında muhayyeresin dilhâhın üzre [hareket] olunur. Sadr-ı a‘zam tezkereyi alup nefy ile iktifâ olınmasın recâ idüp Anadolı Kazaskeri Burusavî Mehmed Efendi pîrâye bahş-i mesned refî‘ü’l-kadr fetvâ oldılar. Müşârün-ileyh (60b) Bolevî Efendi Mihaliçe nefy olunup İstanbul’dan munfasıl Abdurrahim-zâde Efendi Anadolı Kazaskeri olup bu def‘adan mukaddemce İsmeti Efendi Rûmili Kazaskeri olmışlar idi. Bundan mâ‘adâ cezîre-i Girid’de serdâr olan Delî Hüseyin Paşa ki Bolevî Efendi ile hüsn-i ittihâdı var idi. Bu vak‘adan mukaddem cenâb-ı monlâya mektûb getürüb Girid Cezîresi tamâmen feth olmağla sadr-ı a‘zam bi’z-zât bu tarafa gelmeğe muhtâcdır. Mühr-i şerîf gelmedikçe bu cezîrenin fethi mümkin değildir deyü i‘lâm-ı hâl eylemiş. Bolevî Efendi bu mektûbı taraf-ı saltanata getürüp vezîr-i a‘zamın Girit’e gitmesini ma‘kūl görmişidi. Sadr-ı a‘zam kazıyyeden âgâh oldıkda Girid Serdârı Hüseyin Paşa’yı vezîr-i a‘zam itmek ister deyü monlâya adâvet itmişidi. Der-akeb bu tezkere kazıyyesi zuhûr itmeğin azl ve nefy ile ref‘-i mezâhim eyledi. Ve Girid serdârı sâbıkā Edirne sahrâsında zuhûr idüp Nakkaş Hasan fitnesinden medhali vardır deyü hâtır-ı mânde iken katli içün emr gönderdi. Lâkin bi-emri’llâhi te‘â[lâ] fermân vusûlinden bir iki gün mukaddem fevt oldığı vusûl bulmağın mâh-ı Receb’in on birinde serdârlık Girid Cezîresi muhâfazasında Tavukçı Mustafa Paşa’ya tevcîh ve irsâl kılındı.

Kapudan Ali Paşa

[Mu‘tâd-ı] kadîm üzre mâh-ı Cemâdilâhir’in on altıncı gün[i] beş kıt‘a çekdiri ile Akdeniz’e revâne oldı. Sakız Cezîresinde Topal Paşa ki sû-i tedbîrine ve zulmine binâ’en mukaddemâ kapudanlıkdan azl olunup Limni Cezîresi istihlâsında bulınmağla katli husûsında mühlet virilmişidi. Ve Sakız’a uğradıkda kârın tamâm itmek içün kapudan-ı cedîd Ali Paşa’ya fermân virilmeğin Sakız’a vardıkda âdet üzre görişmek içün Topal Paşa

başţardeye geldikde mülâkāt tekrîminden sonra hatt-ı hümâyûn gidecek vaktde ibrâz idüp anbara nakl ve esîrlere boğdırdılar. Kabz olunan eşyâsı ile bâşı Âsitâneye irsâl kılındı. Hengâm-ı şitâ olmağla donanma gemileri bir yere hareket itmeyüp birkaç eyyâm Sakız limânında eğlenüp kapudan paşa Sakız tefârikine ve intifâ'ına iştigāl üzre oldı.

Vak'a-ı Mısır-ı Kahire

Abaza Hasan Anadolı'da izhâr-ı isyân ve tugyân itdiği esnâda ümerâ-ı Mısır'dan Cerce Beği olan Mehmed Beğ nâm Çerkes-i nâ-kes asker-i İslâm Rûmili'nde olup Anadolı şakī-i mezbûr sebebi ile ihtilâl üzre oldığından vükelâ-ı Devlet-i ebed pey-vend-i Osmânî etrâf ve cevânibde zuhûr iden cevâbda âciz olmak mülâhazasıyla def'-i (61a) ref'inde takayyüd ideceklerine âciz câzim olup itâ'at-ı cenâb-ı pâdişâh-ı İslâmdan hurûc ve bâlâ-ı küh-sâr muhâlefet ve isyâna urûc idüp Mısır'ı zabt eylemek sevdâsıyla on bin mikdârı âdem ile hâric-i şehre gelüp karâr itmişidi. Askerî zümresi izdiyad-ı mevâcib ve gayriyle itâ'ate tergīb ve ümerâ ve amele-i dîvâni menâsıb-ı aliyye ve terakkī ve sâliyâne tevcîhi ile dahi istimâlet içün karîb virüp temyîz-i hakk u bâtıla âciz olan ba'zı güne endişelerden itâ'at ve inkiyâda müte'allık kelimât-ı nâ-muvâfıka istimâ'ıyla zimâm-ı hükûmeti kabza-i tasarrufında bilüp vali-i Mısır olan Şâh Gāzî Paşa kal'adan inüp her cânibe gitmek murâd iderse bir sâ'at tevakkuf itmeyüp reyn eylesün muhâlefet üzre hareket iderse mutazarrır olmakdır deyü haber götürdikde vezîr-i müşârün-ileyh dahi Devlet-i aliyye hayr-hâhı olan ümerâ-ı kibâr ve ukalâ-ı nâmdâr ile meclis-i müşâvere akd idüp o[l] bî-akl ve nâ-temyîzin dahi husûsı müzâkere olındıkda müctemi' olan halk didiler. Hâşâ ki bizden bir ferd pâdişâh haremine muhâlefet ide ba'zı kimesneler muvâfakat itmekle taraf-ı hilâf olurlar ise re'y-i hüsn-i pezîr müstahsen budır ki kal'ada olan ejder-peyker toplar hâzır ve müheyyâ olup etrâf ve cevânibe havâle olunsun şâyed ki hânlar harâb olmakdan havf düşüp rû-gerdân olalar. Ve illâ terk-i inâd itmeyüp ittifâk ve ittihâdı ber-taraf itmezler ise ma'mûre-i şehri top ile harâb ü yebâb ve cây-gâh-ı bûm ve gurâb itdikden sonra hevâdâr-ı saltanat olan dilâver ile meydân-ı ma'rekede cânistân ve hûn-feşânlık itmemiz mukarrerdir deyü bu mısrâ'-i vird-i zebânları

Görelim âkıbet-i hüdâ neyler

deyü kat'-ı kīl u kāl idüp cenk ü cidâle âmâde olmışlaridi. Efrâd-ı meşâhîrin ekseri kal'ada bulunup mezkûr ile hufyeten ittifâk üzre olanlar dahi ahvâl neye müncer olacağın fehm itmekle huzûr-ı pâdişâhîye gelüp ibrâ-i zimmet ve izhâr-ı itâ'at eylediler. Mezkûr dahi

tedbîr-i nâ-pesendi netîce-pezîr olmadığı ecilden mevcûd olan asker ile mansıbı olan Cerce tarafına azîmet izdiyâd-ı asker ile nâil-i merâm olmak içün ol cânibde olan A‘arab’dan cem‘-i eşkiyâ itmek üzre oldığın vali-i Mısır-ı Kahire arz u inhâ idüp ordu-yı hümâyûn Üsküdar sahrâsında iken kâğıdları gelüp ahvâl-i ma‘lûm oldıkdan sonra vaz‘ına mecd ü sâ‘î olmaları içün vezîr-i müşârün-ileyh (61b) ve ümerâ-ı Mısır’a hatt-ı hümâyûn gönderilmişdi. Şakī-i mezbûr dahi Mısır’dan dönüp Cerce ve ol havâlîlere otuz bin mikdârı asker ile mükerreren irhâ-i inân itdikde vali-i Mısır-ı Kahire dahi nefîr-i âm istîsâl idüp müretteb ve müsellah beş bin mikdârı asker hûn-hâr nize-güzâr ile mukaddem irsâl eylediği leşker muhâlefete mukābil oldığı gibi göz açdırmayup hücûm eylediler. Bazâr-ı harb u kıtâl kerem idüp mukarâs tîg ile metâ‘-i vücûd-i eşkiyâyı kesüp bî-hükmde iken emîrü’l-hâc olan Kaytas Beğ bir gürûh-ı enbûh ile der-akeb yetişüp kendülerin hâinân-ı devlet alâylarına ordılarına hücûm-ı dilâverâne tâb u tûvân olmadığından asker bi’l-külliyye irişmedin müteferrik ve perîşân olup mîr-i mezkûr dahi bir cânibden yol bulup revâne olmış iken mîrü’l-hâc Kaytas Beğ der-akeb yetişüp cümlesin ahz itdikden sonra kat‘-ı nizâ‘ içün kelle-i bî-devletlerin kesüp Âsitâne-i sa‘âdete irsâl eylediler. Gelüp vusûl buldıkda edâ-ı hıdmet eyledikleri sa‘y ve takayyüdleri makbûl tab‘-ı pâdişâhî olup vali-i Mısır Şâh Gāzî Paşa’ya hil‘at-ı fâhire ve murassa‘ şemşîr ile ma‘an hıdmetinde bulınan ümerâya dahi ferden ferden hatt-ı şerîfler yazılup nevâziş ve iltifât içün kaftanlar götürildi. Şakī-i mezkûrın Cerce’de isyânı kendü nâmında hutbe okutdığı dahi mesmû‘dır. El-ibâretü ale’r-râvî şakī-i maktûlın mahlûlinden Cerce Beğliği has oda ağalarından Durna Mustafa Ağa’ya ihsân buyurılup ânın yerine seferli odasından Şâ‘ir Abdî Halîfe mâh-ı Şa‘ban’nın sekizinci gicesi has oda ağaları zümresine ilhâk buyurdılar. Vezâret-i nişâncı olan Müverrîh Abdî Paşa merhûm dir ki: has odaya dâhil oldıklarında kendüye bu târîhi söylemişdir.

Târîh böyle ilhâm olındı. Târîhim Has oda Abdî mübârek yâd.

İsyân-ı Kör Beğ Der-Antalya

Bu esnâda Antalya sancağından ber-vech-i arpalık mutasarrıf olan Kör Beğ dimekle ma‘rûf Mustafa Paşa ki mukaddemâ on seneden mütecâviz Süveyş kapudanlığından mâl-ı azîm tahsîl idüp ba‘dehû Cidde beği olup birkaç def‘a Antalya’ya vali olmışidi. Antalya Kal‘asının metânet ve istihkâmına i‘timâden Âsitâne-i sa‘âdete itâ‘atde rû-gerdân (62a) olup varân hükkâmı uğratmayup tagallüben zabt itmişidi. Mukademâ bir def‘a kal‘aya

kapanup izhâr-ı isyân itdikde ol cânibde kuzât tâifesinden Vehhâb kādî dimekle ma‘rûf kimesne ki Abaza Hasan cem‘iyyetinde ordu kādîsı olup ol ma‘rekede telef oldığı zikr olınmışdır. Ehâlî-i vilâyetden üç dört bin mikdârı âdem üzerine birkaç eyyâm muhâsara ve mukātele oldıkları ma‘rûz-ı dergâh-ı pâdişâhî oldıkda sühûletle def‘ olınması içün Dergâh-ı Mu‘allâ Kapucıbaşılarından İsmail Ağa gönderilüp paşa-ı mezbûr ile Vehhâb Kādî ıslâh idüp kal‘adan ihrâc eylemişidi. Bu def‘a dahi cibilliyetinde mezkûr olan hıyânet muktezâsınca Abaza Hasan zuhûrından dil-gîr olup yine Antalya Kal‘asını tegallüben zabt itmişidi. Âsitâne-i sa‘âdet tarafından mansıb-ı mezbûr tevcîh olunan Ahmed Paşa vardıkda zabt itdirmeyüp izhâr-ı isyân itmekle Anadolı Beğlerbeği Ali Paşa Mağnisa sancağından mutasarrıf olan Küçük Mehmed Paşa eyâlet askeriyle şakī-i mezbûrın üzerine havâle olunup kapudan paşa dahi ber-mûceb emr-i âlî Sakız’dan kalkup ol cânibe revâne olmış iken rûzgâr muhâlif geştîleri perîşân idüp ancak on beş mikdârı çekdiri kapudan paşa yanında bulunup perîşân olanlardan iki aded kadırga nâm mevzi‘e vardıkda küffârın yiğirmi dört aded kadırgaları üzerine gelüp cenke mübâşeret idüp kapudan paşa dahi âgâh olup sefâyin-i mevcûde ile imdâda irişüp üç dört sâ‘at mikdârı cenk ü cidâl olup bî-nihâye kimesneleri mecrûh ve şehîd olmağla nâ-çâr cenkden kat‘ idüp Rodos tarafına giderler iken küffâr-ı hâksâr otuz sekiz pâre top-çeker kalyon gûh peygerine râst gelüp mütevekkilen ale’llâh hücûm eylediler. İçinde olan iki yüzden mütecâviz kâfirin yüz mikdârı mürd olup yüz on nefer esîr ile kalyonı kabza-ı tasarrufa getürüp telâfî-i mâ-fât müyesser oldı. Orada mansûr ve muzaffer Antalya Limânına gelüp askeri kara tarafına çıkardılar. Kal‘a muhâsarası içün toplar ihrâc olunup esbâb-ı cenk ü cidâle takayyüd üzreler iken ahâli-i vilâyet recâ-ı emân ile taşra çıkup paşaya geldiler. Ve re’y-i emân ihsân idersen Kör Paşa’yı bî-cenk ü cidâle (62b) çıkarup huzûrına getürelim didiler. Kapudan paşa dahi zâhirinden re’y ü emân olınacak zü’l-vecheyn cevâblar ile hâtırların tatyîb etmeğin anlar dahi kal‘aya dönüp Kör Paşa’ya istimâlet virüp bu kadar zamândan berü ni‘metine müstağrik ve sefâ ve râhatına me’lûf oldığın vilâyetin harâbına sebeb olup ıyâlin menzilesinde olan ricâl ve nisvân pâymâl itmeğe râzî olırmısız biz kapudan paşa ile söyleşdik seni pençe-i intikāmdan tahlîs içün cümle mâlımız fedâdır. Re’y ü emân virdi. Baştardeye varup söylemiş ve bin altun ile halâs mümkin ise bizlerde cem‘ ve teslîm idelim dimekle Kör Paşa’yı râzî idüp karındâşları ve kethudâsı ve bölükbaşı ve sâir etbâ‘ıyla iskeleye indirdiler. Ol hûn girifteler hûn bahâsını söyleşüp teslîm itmek üzre sandala binüp baştardeye vardılar. İskelesinden çıkup kapucılar kethudâsı mankasına geldikleri gibi işâret olındı. Levendler mezbûrın boyunların düşürüp pâyzanlar eline virdiler. Kendü birâderlerini ve ma‘an baştardeye çıkan etbâ‘ını bağlayup kellelerin kat‘ ü

üryân ceseleri deryâya ilkā olındı. Kal‘ada olan ve ol havâlîde emvâl ve eşyâsı cümle kabz olunup başlarıyla Der-i devlete gönderildi. Şakī-i mezbûre ittibâ‘ iden ehl-i fesâddan vâfir âdem dahi katl ve nefy ve habs ile te’dîb olunup bu bahâne ile kapudan paşa Antalya halkından yüz kîse akçeden ziyâde mâl peydâ idüp sâbıkā Budun valisi iken tekā‘üd-i ihtiyâr iden Hamza Paşa-zâde Vezîr Mehmed Paşa heft-i anka vefât eyledi. Ma‘an-zâde Hüseyin Ağa ki; Hind’e ilçilik ile gitmişidi. Bu esnâda Üsküdar’a gelüp sadr-ı a‘zam vesâtetiyle Mehmed Paşa köşkinde rikâb-ı hümâyûna rûymâl idüp Şâh Murad oğlı Sultân Murad Behiş’den getürdiği nâme ve hedâyâyı arz eyledikde mezîd-i inâyet-i fâhire ilbâs [olındı.] Nâmenin mazmûnı ancak izhâr-ı hulûs ve muhabbet idi. Hedâyâ bir kıt‘a murassa‘ sorguç kırk elli kırât gelür dolânı bir tahta elmâs ve etrâf-ı küpe şeklinde âvizeli büzürk elmâslar ile müzeyyen bir kabza altun kılıç cümle gılâfı ve bendleri elmâs ile murassa‘ ve on [boğça][33] tefârîk-i mütenevvi‘a idi. Pâdişâh-ı âlem-penâh Ma‘an-zâde’yi söyledüp Hind iklîminden (63a) cümleden aceb ne gördik deyü sû’âl itdikde şevketlü pâdişâhım ol iklimden kurtılup bu memleket-i cennet-misâle vusûl buldığım cümle acâyibâtdan ahsen gördüm deyü cevâb virüp pâdişâh hazretleri ziyâde mahzûz oldılar. Ve Ma‘an-zâde sultân-ı Hind Cihân Şâh’a gitmişidi. Lâkin Cihân Şâh merhûm olup oğılları dört birâder beyninde nizâ‘-ı mülk içün kıtâl-ı azîm oldığı esnâlarda Hind’e vusûl bulmışidi. Sultân Murad Behiş asker-i azîm ile memleketinin berü cânibinde bulınmağla âdemler ta‘yîn idüp Ma‘an-zâde’yi istikbâl-i şâhâne ile hediyyeyi alup nâmenin cevâbın virüp avdet itdirmişidi. Sonra sultân-ı evrenğ zîb-i galebe idüp ihvânının erşed ve aklı olmağla ittifâk-ı ârâ ile taht-ı saltanata cülûs eyleyüp memâlik-i Hind’e istiklâl-ı tâm ile mutasarrıf olmışdır. Ol ihtilâl sebebi ile me’mûr ve melhûz mertebesi olamadık deyü merhûm Ma‘an-zâde nakl ider.

Azîmet-i Pâdişâh-ı Âlem-Penâh Be-Cânib-i Burusa

Sene-i mezbûre Ramazân’ının dördinci güni Bazar-irtesi Der-sa‘âdet önine tuğlar nasb olunup mâh-ı mezbûrın on yedinci güni otağ-ı hümâyûn Üsküdar sahrâsına kuruldı. Mâh-ı mezbûrın on sekizinci güni vezîr-i a‘zam dahi asker-i İslâm ile ile Üsküdar’a geçdiler. Ol gün Budun Valisi Seydî Ahmed Paşa’dan doksan aded kelleler gelmiş ve yetmiş nefer Macar esîri tersâne-i âmireye teslîm olındı. Îd-ı Şevvâl tehniyesiçün vüzerâ-i ızâm ve ulemâ-i kirâm ve sâir hüddâm-ı zevi’l-ihtirâm otak-ı hümâyûnda dâmen-bûs-i şehriyârî ile şeref-yâb oldılar. Eşkiyâdan Abaza Hasan’ın dîvân efendisi Haleb’den firâr ve ihtifâ itmeğin bir tarîk ile ahz u Der-i devlete irsâl olınmışidi. Şam emîrü’l-hâc kethudâsı dahi

[33] Na‘imâ s. 410.

Haleb'den aslından Şam zorbâlarından olup urbân sahrâsını ketm ile hüccâca zarar tertîbine sebeb olmağın izhâr kılınmışidi. Otağ-ı hümâyûn Üsküdar sahrâsına kurıldığı günde ikisi dahi otağ-ı hümâyûn öninde katl olındılar. Abaza Hasan ile cem'iyyetde Anadolı Valisi Mirza Paşa gürûh-ı eşkiyâ re'y ü emân ile Haleb'e dâhil oldıklarında hîle ile Haleb'i zabt itmek üzre nihânî tedbîrleri oldığını Murtaza Paşa'ya bildirüp âgâh ol[34] esnâda katlden halâs olup Murtaza Paşa'nın recâsıyla Diyarbekr'e ma'an gitmeğe izn virmişidi. Ba'dehû katl içün hatt-ı hümâyûn gönderilmekle (63b) katl olunup andan mâ'adâ kethudâ yeri İbşir Paşa'nın zamân-ı sadâretinde silahdâr ağası olan ber-mu'teber Ali Ağa ve iki ma'rûf şakīnin kelle-i bî-devletleri ma'an Der-i devlete gelüp endahte-i meydân-ı dîvân kılındı. Sa'âdetlü pâdişâh Edirne'de iken Küçük mîrahûr olan Hasan Ağa evzâ'-ı sefâhâne sebebi ile İbrim'e nefy olınmışidi. İsyân iden sâbıkü'z-zikr Kör Cerce Beğinin müdebbir devleti olup ba'dehû ol ma'rekede at sıçratmış idi. Vali-i Mısır tarafından ahzına me'mûr olanlar ele getürüp katl olınmağla ser-nekbeti Asitâneye geldi. Ve Murtaza Paşa'nın katl itdüği Sûhte Mahmud Paşa'nın hemşîre-zâdesi Murtaza Paşa'nın yanından firâr idüp Abaza Hasan yânına varmışidi. Eşkiyânın kibârları tamâm oldıkdan sonra bir yerde karâr idemeyüp bir mikdâr eşkiyâ ile gâh Tarsus semtlerinde gâh İçil dağlarında gezüp tecessüs-i hükkâmdan cây-ı karâr bulamayup tebdîl-i şekl ile İstanbul'a gelüp bir dostı hânesinde ihtifâ eylemişidi. Murâdı üzre ri'âyet görmeyen bir hıdmetkârı haber virmekle ahz olunup altı nefer hıdmetkârı ile otağ-ı hümâyûn öninde boyunları uruldı. Haber viren hıdmetkârına dahi emân virmeyüp bile katl olındığı isâbet-i azîme olmışdır. Âsitâne-i sa'âdetde kāim-makāmlık içün Vezîr İsmail Paşa'ya kürkli hil'at-ı fâhire ilbâs olındı. Vâlide sultân hazretleri şehr-i Şevvâl'in sekizinci güni alây ile mukaddemce revâne olup vezîr-i a'zam ve şeyhü'l-islâm ve kazasker ve sâir erbâb-ı dîvân önine düşüp kemâl tevkīr ve ihtirâm ile teşbî' olındı. İrtesi mâh-ı mezbûrın dokuzıncı güni alay ile yeniçeri [ağası] [35] tuğlar gidüp isneyn güni âşire Şevvâl'dir. Mükemmel alâylar tertîb olunup şevketlü pâdişâh hazretleri mezîd-i devlet ve sa'âdet ve kevkebe-i şevket ve mehâbetle Burusa cânibine azîmet idüp menzil-i evvel Maltepe nâm mevzi'e nüzûl buyurdılar. İkinci menzil Tuzla, üçinci menzil Ayna Hacı, dördinci menzil Çınarlı Çayırı, beşinci menzil İznikmid'e vusûl bulup beş gün oturak olındı. İznikmid'den hareket olunup altıncı menzil olan Taraklı'ya, yedinci menzil Dikilitaş, sekizinci menzil İznik, dokuzıncı menzil Yenişehr'e varılup anda iki gün oturak olındı. Onıncı menzil [Kestel][36] bir gün dahi anda oturak olunup irtesi mâh-ı Şevvâl'in

[34] "ol" Mukerrer yazılmış.
[35] Na'imâ,s.:413
[36] Na'imâ,s.:413

yiğirmi sekizinci güninde alây ile Burusa şehrine dâhil olunup (64a) birkaç eyyâm ol şehr-i dil-şâda ârâm olınmak içün meceddeden ebnâ olunan sarây-ı âmireye nüzûl buyurdılar. Ehâl-i şehre kemâl ta‘zîm ile istikbâle müsâre‘at idüp envâ‘-ı emti‘a-i dibâ ve akmişe-i dibâ zerd ü ze[r] girân bahâlarda ferş-i pây-ı endâz rahş-i pâdişâhî itmekde bezl-i makdûr eyleyüp müşâhede-i envâ‘-ı dîdâr-ı hüsrevânî ile mazhar-ı sürûr-ı şâd-mâni oldıklarından mâ‘adâ zümre-i fukarâ ve zu‘efâ müstağrık-ı ummân-ı atâyâ olunup her tarafdan âvâze-i du‘â ve senâ peyveste-i kıbâb-ı semâ olmışidi. Ve yevm-i mezbûrede alây mürûr iderken sâ‘î bi’l-fesâd makūlesinden bir niçe eşkiyâ tarîk-i âmda salb u siyâset ve halk-ı âleme mûceb-i ibret kılınmışlaridi. Ârâm-gâh-ı sultânî olan sarây-ı hüsrevânî dârü’s-sa‘âdetü’l-aliyye olınmağla enderûn ağaları cümle hânelere kondırılup her sınıfa başka başka menziller ta‘yîn olunup bir hâneden bir hâneye köpriler ve kapular ihdâs olındı. Ve hırka-ı şerîf silahdâr ağa sâkin oldığı odanın penceresine muttasıl bir saff-ı mürtefi‘anın köşesinde olunup bir kürsi üzerinde vaz‘ olınmışidi. Her gice mu‘tâd-ı kadîm üzre has oda ağalarından nöbetçi olanlar ûd-ı anber ile tahmîr idüp kurb-ı şerîfinde mukīm olurlardı. Erkân-ı devlet cümlesi çadırlar ile taşra konmışlaridi. Mâh-ı Zilka‘de’nin onıncı sâlisen güni anlar dahi cümle şehre girüp konaklar buldılar. Mâh-ı mezbûrın dördinci güni İstanbul kāim-makāmlığı sadr-ı a‘zam-ı sâbık Üsküdarlı Koca Süleyman Paşa’ya tevcîh olunup Kāim-makām İsmail Paşa Burusa’ya da‘vet olındı. Altıncı sebt güni şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri ecdâd-ı izâm ve ba‘zı sulehâ-ı kirâm türbelerin ziyâret ve ervâh-ı Tayyibelerine fâtiha-i şerîfe kırâat buyurılup fukarâ ve zu‘efâ sadakāt-ı aliyyeleriyle mesrûr buyurdılar. Dokuzıncı gün has oda Peşkîr Gulâmı Hasan Ağa’ya Mısır’da beğlik ihsân buyurıldı. On dördinci gün dülbent gulâmı kapucıbaşılık ile Miftâh Gulâmı Salih [Ağa] müteferrikalıkla behre-mend olunup on beşinci güninde Silahdâr Osman Ağa’ya vezâretle Diyarbekr mansıbı ihsân buyurılup seyr ü temâşâ olındı. Sadr-ı a‘zama mihmân virildi. Ve Diyarbekr’den Vezîr Murtaza Paşa Bağdad’a nakl olındı. Yiğirminci sebt güni Keşiş Dağı nâm cebele su‘ûd buyurılup seyr ü temâşâ olındı.

Âmeden İlçi-i Nemçe(64b)

Mâh-ı mezbûrın yiğirmi üçinci salisen güninde otağ-ı hümâyûnda dîvân olunup Nemçe kralından gelen ilçi pîşkeş ve nâmesiyle der-a‘lâya rûymâl eyledi. Ba‘dehû nâmesi tercüme ve telhîs olındıkda sâbıkā Erdel hâkimi iken Rakocı didikleri hâini şefâ‘at semtine zâhib oldığın bildirmiş. Bu şefâ‘at lâyık dîn ü devlet görilmeyüp şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh

hazretleri nâme-i şefâ‘ati [kabûl] itmeyüp çarın maksûdı elbette beynimizde olan sulhı ise ol bî-dîni ele getütürüp Der-i devlete irsâl itsün deyü cevâb virüp ilçiye icâzet ve insırâfa izn virildi. Ol bahârda Erdel vilâyetine tekrâr sefer olmak içün tedârük görilmek bâbında fermân-ı şehriyârî sudûr eyledi.

Reften-i Müfettiş İsmail Paşa Be-Cânib-i Anadolı

Vezîr-i müşârün-ileyh İstanbul kāim-makāmlığından Burusa'ya da‘vet olınmışidi. Üsküdar'dan tâ Arabistan'a varınca Anadolı ve Karaman ve Adana ve Maraş ve sâir vilâyetleri teftîş ile me'mûr olup mukaddemâ celâlî tâifesinin zamân-ı isyânlarında kendüleriyle şekâvetde bulınan kırk yeniçeri ve kırk sipâh ve çavuş ve za‘îm ve müteferrika ve kırk müderris ve mollâ ve kādî ve sadât ve mevâlî ve kırk ümerâ ve mîrimîrândan her kim olursa olsun her kande bulursan ve haber alursan te'hîr ve tevakkuf itmeyüp ahz idesin ve mukaddemâ haklarından virilen fetvâ-ı şerîfe mûcebince haklarından gelesin. Bir vechle emân ve zamân virmeyesin ve askerî zümresinden olmayup askerîlik iddi‘âsında olanları re‘âyâ zümresine ilhâk idesin ve sâdâtı tefahhus idüp nesebi sâbit olmayan müteseyyidlerin destârın alasın ve re‘âyâ ellerinde bulınan eslihâ ve alât-ı harb ve tüfenkleri ahz ve cebehâne-i âmireye irsâl idesin bu minâl üzre kat‘î müekkid hatt-ı hümâyûnları sadr-ı a‘zam dahi müşârün-ileyh İsmail Paşa'nın eşkiyâ haklarından gelmekde mecd ü sâ‘î olasın ve lâkin Haleb'e vardıkda devletlü vâlide sultân hazretlerinin havâsından olan Kilis ve Azez ve sâir hâsları tarafına ta‘arruz itmeyesin ki hâtır-ı âtırları mütekeddir olmaya deyü muhkem tenbîh ve nush itdikden sonra rû-be-râh itdiler. Yeniçeri ocağından zenberekçibaşı, sipâh ocağından nâmdâr iki çavuş ve nakīb tarafından bir müte‘ayyen çavuş ve ulemâdan ordu kādîsı şeklinde bir efendi ser-çeşme vekîli nâmında bir silâhşör bölükbaşı ma‘an koşılup Anadolı'nın cemî‘i umûrı kendüye tefvîz olındı. (65a) Ayasofya semtinde sâkin olan Osmân-zâde merhûm Mustafa Efendi ki küttâbdan tezkereci sûretinde kitâbeti hıdmetinde idi. Nakli derler ki mükemmel kapu halkı ile Burusa'dan revâne oldığımızda beşer atlu ile iki ağası cenâheyn ta‘yîn olunup orta koldan anlar sağ ve sol koldan gidüp uğradıkları yerde Hasan Paşa'lı zümresinden ve anlar ile muhtelit olanlardan müştebihi'l-hâl kimesnelerden buldıkların ahz idüp haber aldıkdan sonra bây-ı hâl ele getürüp İsmail Paşa ordusına götürirlerdi. Şol vechle takayyüd ve ihtimâm üzre teftîş olunup bu üç gürûhın öninden zümre-i eşkiyâdan bir ferd kaçmak yâ bir tarîk ile baş kurtarmak muhâl idi. İsmail Paşa ise her gün dîvân idüp buldığı karye ve kasaba ve şehrin

halkını tedkīk üzre tefahhus idüp cüzice-i şekāvet râyihası bulınanlar ve zulm ü ta‘addîsin zu‘efâ ve fukarânın müştedi müştekî olanları ahz idüp her kangi zümrenin kıyâfetinde ise zâbtına teslîm idüp ba‘dehû boğup kelleler cem‘ oldıkda Âsitâneye gönderildi. Bir bahâne ile ahz u huzûrına dâhil olan dekme hâl ile çıkmazdı. Hattâ Konya’ya vardıkda tarafına yakīn olunan ağaların biri sekiz nefer Mevlevî dervîşi tutup dîvânına geldikde bunları söyletdi. Mevlevî fukarâsıyuz deyü cevâb virdiler. Bir Mesnevî Şerîf getürüp ve birini getürüp Mevlevîler Mesnevî okur ve yanı çalar yâ semâ‘ ider seyâhate çıkan bu üç hünerden birine ârif olan mevlevîdir. Ta‘arruz olınmaz didi. Birisini çaldı. Ve birisi Mesnevî okudı. İkisi semâ‘ eyledi. İtlâk idüp bâkī kalan dört neferi bî-hünerler idi. Habs idüp vâkı‘â Abaza Hasan Paşalı idi. Dört meşhûr bölükbaşılar imiş. Kurtılmak içün külâh-pûş olmışlar. Ahvâlleri ma‘lûm oldıkda dördini de katl itdiler. Ol asrda her vilâyetde ve her kasabada ve her karyede yeniçeri ve sipâh ve levend taslakçıları ve müderris ve tâlib-i ilm ve sâdât-nâme katî çok kimesneler var idi ki ihtilâl-ı asr sebebi ile her biri bir tarîk ile ta‘ayyün kesb idüp aslı yok böyle tekâlif-i pâdişâhîden kendüleri mu‘âf oldıklarından mâ‘adâ akrabâ ve ta‘allukların ve hıdmetlerinde olanların rustâ-ı etrâk ve ırgātların dahi himâyet idüp iş‘âr-ı şer‘iyye ve rüsûm-ı ra‘iyyetlerin bile virmezlerdi. Ve her biri niçe zimmî re‘âyâ dahi cizyeden kurtarup mâl-ı mîrîye ve avârız-ı nüzûl ve sâir tekâlife zarar-ı azîmleri emr-i mukarrer idi. Uğradığı yerlerde şekâvet ve tecâvüz olanları ahz itdikden sonra (65b) ehl-i nâmıyla bâkī kalanlardan sahîh yeniçeri ve sipâhi ve seyyid ve kādî ri‘âyeti vâcib-i âlem olur ise defter idüp mahkemede sicile kayd idüp bâkī kalanlar cümle re‘âyâ zümresine idhâl iderdi. Ve askerînin kiyâfeti[ni] bozup külâh-ı ilbâs iderdi. Ve ol makūle taslakcılardan on seneden berü aşâ‘ir-i rüsûmiyeden tekâlîf-ı sultâniyyeden ketm itdikleri emvâlı tahsîl itmekle vâfir hazîne peydâ eyledi. Müteseyyidlerin destârını alup bir dahi bu da‘vâya sülûk iderseniz, katl olunursız deyü tehdîd iderdi. Erikli kasabasında Seydî nâmında iki bin sebz-pûş var iken bahrü’l-ensâba hüccet-i mu‘tebere ile müntesib olmak üzre yiğirmi seyyid alıkoyup kusûr bin cümle destârların aldı. Eğerçi nâ-hakk yere katî çok âdem katl eyledi. Lâkin Anadolı vilâyetlerin eşkiyâ ve taslakçı zümresinden ve re‘âyâ musallat olan zülmeden bir hoş pâk eyledi. Ve re‘âyâda ne mikdâr tüfenk buldı ise kabz idüp sâhiblerinden beher tüfenk içün beş guruş Âsitâneye ücret nâmıyla cem‘ idüp katâr katâr tüfenkleri Âsitâne-i aliyyeye irsâl eyledi. Cebehâne-i âmire seksen bin tüfenk teslîm olındığı meşhûrdır.

Latîfe

Etrâkdan biri dağ başında oturırken bir kekliğe râst gelüp öte gidenin kekliği öt İsmail Paşa gibi arkan var bizde tüfenk komadı dimiş. Merhûm Osmân nakl ider ki vezîr-i müşârün-ileyh aslında İstanbul'da ihtisâb ağası idi. Sevkīleri Köprili zabt ve narhı icrâ husûsında hayli hüner izhâr ile şöhret buldığına binâ'en Dergâh-ı âlî kapucıbaşı zümrelerinden mülhak olmış ba'dehû çavuşbaşı sonra mîrahûr sonra vezâret rütbesine nâil olmışidi. Ve Abaza Hasan Paşa'ya ilhâk ile maktûl olan Vezîr Kenan Paşa'nın halîlesi sultân hazretlerine akd-i izdivâc ile terkîm olınmışidi. Lâkin müşârün-ileyhin hükûmetinde olan kuvvet [ve] şehâmetine göre olmayup illet-i inat sebebi ile firâş-ı sultâna takarrüb idemeyüp kethudâ kadın bir gün berâver ki getürüp paşa hazretlerinin önine vaz' itdüği meşhûr ve sadr-ı a'zamın e[k]ber evlâdı Ahmed Beğ Burusa'da huzûr-ı hümâyûna da'vet olunup mâh-ı Zi'l-hicce'nin ikinci pencşenbih güni mezîd-i inâyet-i hüsrevânîden vezâretle Erzurum eyâleti inâyet ve ilbâs olındı. Müşârün-ileyh Ahmed Beğ pederleri fevtinden sonra sadr-ı a'zam olan Fazıl Ahmed Paşa ve evâil-i hâlinde (66a) müderris olup tarîk-i ilme sülûk itmişleridi. Ve hayli tarîk olan hezzâl ve gammâzları agrâz-ı nâsa ta'arruzları ve birbirlerin zemm u kadh gıybet ile müsâvîye iştigāllerin görüp âzim nefret idermiş. Pederleri sadr-ı a'zam oldıkda tarîkden hurûc idüp silk-i vezârete dâhil olmışlaridi. Nakl iderler ki Koca Köprili sadr-ı a'zam oldığı gibi Fazıl-ı merhûmın vezâretini telhîs idüp me'zûn oldıkdan sonra vezîrâne bir destâr müheyyâ idüp talebeye tedrîs iderken da'vet olunup hey'et-i ulemâ üzre huzûrına geldikde mu'tâd-ı kadîmini terk idüp kıyâm eyleyüp hoş geldin vezîr oğlım deyü kendülere hayret istî'âb eyledikde pâdişâh-ı İslâm hazretleri senin tarîk-i vezârete girmeni sezâvâr gördi. Dûşine semmûr destâr pür sürûrı başına ilbâs idüp i'zâz ü ikrâm olındı.

Katl-i Şamî Nu'mân Efendi

Mezbûr tam' ü irtişâ ile müttehim şahs-ı cesûr oldığına binâ'en birkaç def'a nefy ve iclâ olımışidi. Bundan akdem Edirne kādîsı iken ba'zı nâ-makūl harekâtı sem'-i hümâyûna ilkā olınmağın Burusa'ya yine nefy olınmışidi. Abaza Hasan Paşa Burusa'ya geldikde mezbûr dilîrâne hareket idüp a'yân-ı vilâyeti cem' ve emvâl ve ıyâlleri kal'aya kapanmağı sa'y idüp Celâlîlere adem-i inkiyâd husûsında cümleye pîşvâ olmağla merdâne hareket [idüp] taraf-ı devlete nev'an hıdmet itdüğine binâ'en Burusa kazâsı kendüye ihsân buyurılmışidi.

Gāile ber-taraf oldıkdan sonra cibilliyetinden olan tam‘-ı hâm belâsıyla celb-i mâl sevdâsıyla Burusa etrâfında sâkin olan mütemevvil ve nâmdâr kimesnelerin celâlî-i mezbûr ile ittifâk üzre idiniz. Ve ba‘zına sizde emânet vaz‘ olınmış celâlî mâlı vardır deyü muâheze idüp bu bahâne ile birkaç âdemi katl ve ba‘zısını habs u tercîm idüp vâfir mâl peydâ itmişidi. Zülm ü ta‘addîsinden ciğeri hûn olanlar pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin istîsâline çıkup ref‘-i rak‘a ile tazallüm itmişleridi. Hakīkat-ı hâle itlâ‘ tahsîl içün şikâti ref‘ olunup Burusa ba‘de’t-tefahhus sıhhatı zâhir olmağın hakkında sorılup cevâb-ı meselede emr-i veliyyü’l-emriyle katline virilen fetvâ mûcebince fermân-ı şehriyârî ile arife güni katl olındı. Mezbûrın bir oğlı kaldı. Bu vaktlere dek Beykoz kazâsına te’bîden mutasarrıf bir a‘madır. Sâbıkā Bostancı Hasan Ağa huzûr-ı pâdişâhîye ihzâr olunup sâbıkā İstanbul’da gürûh-ı eşkiyâ ve erâzil köşkin altına gelüp musâhib ağaların katlini istediklerinde niçün ol sâ‘at bostancı zümresinden silâh ve tüfenkle üzerlerine (66b) havâle idüp anların fesâdlarını def‘ ve izâle itmedük deyü sebeb-i tekâsülden istifsâr buyurılup şâkī cevâba kādir olmayacak otağ-ı hümâyûnda boynı uruldı.

Akdeniz Boğazında Kal‘a Ta‘mîr Olındığıdır

Bahr-i sefîdden Haliç-i Kostantiniyye’ye dâhil olacak boğaz ki tavlî yüz mildir. Merhûm Mehmed Hân İstanbul fethinden sonra mürûr ve ubûr iden sefâyin-i a‘dâdan memâlik-i İslâmiyyeyi hirâset içün aşağı cânibi ki İstanbul tarafıdır. Biri karşusında iki aded müstahkem ve metîn bünyâd idüp her birine vaz‘ olunan topların meyânından rûz-ı rûşenden kat‘-ı nazar şebb-i târde dahi sefâyin-i ve zevrak değil belki zuhûr-ı cevv-i semâ-ı pervâz güzâr eylemek murâd eylese gülle-i top ra‘dâsıyla garîk-i girdâb-ı fenâ olmak mukarrer idi. Ol şehinşâh-ı Sikender salâbetinden asâr-ı meymenet ile cânib bahr-i sefîdden haşyet-i a‘dâ bi’l-külliyye ber-taraf olmış iken Venedik seferi zuhûr itdi. Küffâr-ı hâksâr her sene otuz kırk kadar sefâyin ile gelün kılâ‘-i mezkûrenin bâlâsında iki cânibde karâr itmekle içerüden taşraya bir gemi çıkmak mümkin olmayup taşradan gelen içün önlerine uğradıkça zahmet-şikâr olup ehl-i İslâma ta‘addîlerinden mâ‘adâ donanma gemileri her hâlde hurûcında ne mertebe mutazarrır oldıkları yukaruda zikr olınmışdır. Murad Paşa vezâretinde musâhabetü’l-hayrât ve’l-hasenât huld-ı âşiyân merhûme sultân ba‘zı sâ‘î hayr-ı irşâd ile nevâ-i asîrü’d-devânın ilâcı donanmanın mezâhim sühûletle tarîk ihrâcı tedârükine azîmet-i sâdıkâne ve bu merâmı itmâma bezl-i himmet merdâne idinüp

boğazın büyük deryâya açılacak mahalline karîb birbirine mukābil Anadolı ve Rûmili taraflarına bir kal‘a sengîn bünyâd itmeğe Tunca nâm ve bu mühimm-i azîm içün kanâtîr-ı mukantara tarafına ba‘zı merâm itmiş iken keşf ü tahmîn içün ta‘yîn itdüği mi‘mâr ve kethudâ ve sâir ser-gerde olacak bed-kâr-dârların muhtârları olmayup mühimmât-ı binâ ta‘mîrine ednâ mertebe dört yüz bin guruşdan ziyâde akçe lâzımdır. Andan mâ‘adâ kal‘a binâ oldığı takdîrce me’vâ-ı erâzil ve eşkiyâ olup etrâfa dest-i ta‘addîleri dırâz olmağla cümlemize terk-i vatan deyü men‘i bâbında niyâzları oldığın arz u inhâ itdikleri cihetden ol mennâ‘ü’l-hayr şerîrlerin sûret-i hakdan sevk ü takrîr itdikleri kelimât-ı müzahref vâlide sultân kalbine bi-hükm من يسمع يخل mefhûmınca te’sîr idüp öyle hayr-ı azîmin metrûk ve mehcûr kalmasına (67a) ve ol demden berü donanma-yı hümâyûnın hükm-i takdîr ile münhezim ve makhûr olmasına sebeb olmışlaridi. Aziz Efendi dir ki bu fakīr kalbinde bu ma‘ni helecân idüp âyâ vâk‘a ne minvâl üzre der deyü ehl-i vukūf ve bî-garaz müslimânlardan istifsâ[r]dan hâlî değil idim. Tâ ki ittifâk-ı ârâ-ı ukelâ bunın üzerine karâr-dâde oldı ki Anadolı tarafındaki Yenişehr-i kebîr burnında ve Rûmili cânibinde Damlacık burnında on bin guruş sarf olınmağla birer mükemmel kal‘a yapılup kadar-ı kifâye top ve tüfenk ve merdân-ı harb u cenk vaz‘ olınsa iki kal‘a mâbeyni ancak üç mil olup mu‘ber-i sefâyin tenk olmağla bi-lütfihi te‘âlâ min ba‘d kâfir gemileri boğaza gelmek emr-i muhâl olur. Rûmili tarafında Behrâm karyede ceryân iden nehr-i kebîr gāyet karîbdir. Rezîk-i cedvel ile bî-ta‘b kal‘aya su gelür Anadolı cânibinde cârî su olmak gerçi üç günlük mesâfeden gelmeğe muhtâcdır. Ammâ selâtîn-i güzîn-i Osmânî te’yîd âsumânî ve avn-i Rabbânî ile müeyyedler olup murâdları ednâ bir işâretleri ile hâsıl olur iken ol kadar mesâfeden emrâr-ı mâ-i selhdir. Bâ-husûs ihtiyâc içün sahrîc ile iddihâr-ı mâ olunup sâir ezmânde hod kurbünde alçakdan ceryân iden câydan râygân su olunur. Ahâli-i kurâ etrâfından arz olunan ma‘nî hod asl-i mahz iftirâdır. Ol fukarâ-ı kal‘a kendülere mülcâ olup sâyesinde keferenin yed-i istilâsı dâmen-i hâllerine irişdiği cihetden firâğ-ı bâl ile kâr u kesebden idecekleri ma‘lûm iken ihtimâldir ki öyle kâr-ı nâ-sevâba muhâlefet-i müfsidesini irtikâb ideler. Hülâsa-ı kelâm zikr olunan kal‘aların ta‘mîri lâzım ve mühim oldığını sadrı a‘zam huzûr-ı şehriyârî devletlü vâlide sultân hazretlerine ifâde idüp binâ olınması bâbında fermân-ı hümâyûn ısdâr itmeğin İstanbul’da olan neccâr ve binâlardan mâ‘adâ memâlik-i mahrûsede olanlar dahi mi‘mâr-ı hâssa ile irsâl olındılar. Bir vakt-i mübârekde tûlen ve arzen üç yüz zirâ‘ olmak üzre tarafından iki kal‘a binâsına vakt tâm ve zamân-ı kalîlde sûret-i esâsları yeryüzüne çıkmak ihtimâm mâla kelâm itdiler. Ve vâlide sultân kethudâlıklarından çıkma Kapudan Ali Paşa da‘vet olunup kal‘ üzerine mübâşeret-i hıdmet

ta‘yîn buyurıldı. Ve donanma gemileri üsârâ ile ta‘mîr-i kal‘a üzerine bezl-i makdûr itmeleri içün bu sene boğazda kışlamak fermân olındı.

Nusret-i Azîme-i Mehmed Giray Hân (67b) Der-Muhârebe-i Asker-i Küffâr-ı Moskov

Devlet-i aliyyede on seneden mütecâviz Venedik kâfiri gāilesi ber-taraf olmadığından mâ‘adâ Anadolı Celâlîleri Macar füccâr-ı seferi iktizâsı ile asker-i İslâmın kimi cezîrelere ve kimi yalılar muhâfazasında olup ve ekseri kılâ‘ ve serlerde muhâsara ve mücâhedeye iştigāl ile müteferrik ve perîşân bulınmağla bir yere tecemmü‘leri hayr-ı imkândan olmamak tasavvurı ile Moskov kralı mahall-i fırsatdır deyü bir cânibden zuhûr-ı asker-i bî-şümâr ve tahrîb-i dâr ü diyâr ile Devlet-i aliyye ebed pey-vend-i Osmânîye sefer ile takayyüd idüp (الكفرواحدة) mısdâkınca Macar ve Eflak ve Boğdan voyvadalarının ser-gerdânlıklarından bi’l-külliyye sabra mecâli kalmayup iktizâ-ı galebe-i cem‘iyyet ve sıyânet merâsim-i dîn ü milletleri içün harekete şürû‘ idüp evvel Don Kazağı nâmında olan küffâr-ı hâksâr ki mâ-takaddümden ol cânıblerde olan kefere hükkâmın aslâ bir nesne seref-rû ve inkiyâd üzre olmayup ol mevzi‘in sa‘b ve düşvâr yerlerinde tavattun idüp fırsat el virdikçe şaykalarıyla Karadeniz’e çıkup leb-i deryâda vâkı‘ olan kurâ ve kasabâtı yağmâ ve talân idüp serhadd-i İslâmiyyede olan mevâzi‘i gāret ve hirâset itdileri mezkûrlere mebâliğ-i bî-şümâr irsâl idüp mümkin oldığı mertebe başkalarıyla bahr-i siyâha çıkup etrâf-ı cevânibe gezend isâbet itdirmesi içün te’kîd idüp Özi Kazağıyla mukaddemâ Leh kralına isyân idüp mezkûrdan ahz-ı itikām içün İslâm Giray Hân ile ittifâk ve ittihâd itmekle on sene mikdârı Leh memâlikine pey-der-pey seferler ile harâb ve yebâb itdiler. Mahallerinde Moskov kralı ile dahi akd-i pey-vend müsâdakat ve uhûvvet idüp musâlaha itmişleridi. Âna binâ’en Moskov kralı dahi mahsûs ilçi gönderüp mazmûn nâmesinde aksâ-i murâd ve netîce-i a‘mâlimiz memâlik-i İslâmiyyeye azîmet idüp hemdem ve hem milletimiz olan tavâifin ahz ü ittifâkları ile makzı’l-merâm olmakdır. Evvelâ mühimmât-ı dîniyyemizden asker-i bî-girân ile Tatar üzerine varup ol sedd-i sedîd ehlini harâb ve vîrân idelim. Anların kâr-ı tamâm oldıkdan sonra sâir musâlaha şürû‘ tasmîm olınmıştır. İmdi gayret-i dîn ve himâyet-i sulh-ı ayîn muktezâsınca bizimle ma‘an bulunup hıdmetimizde ber-vechle tekâsül ve ihmâli tecevvüz itmezsiz deyü va‘d ü va‘îd müş‘ir-i kelimât ile kat‘-ı kelâm ve irsâl-i peyâm (68a) eylemiş. Mefhûm nâmesinden mezkûrlar dahi teşvîşe düşüp hân-ı mekârim-nişân ile sulh ü salâha istihkâm virdiklerinden kat‘-ı nazar bu kadar kılâ‘ ve bukā‘ ve arâz-ı pür-intifâ‘a hânân-ı Cengizîye imdâdlarıyla nâil oldıkları cihetden nakz-ı

ahde rızâ virmeleriyle mutazarrır olacaklarına câzim olup ba‘dehû bunı ma‘kūl görmişler idi ki hân-ı âlîşânı âgâh idüp anlar yerinden hareket itmeden asâkir-i deryâ-misâl ile mukaddemce üzerine varılup göz açdırmayup cem‘iyyetleri perîşân ve memâliklerin yağmâ ve tâlân eyleyeler. Bu minvâl üzre vâkı‘-i hâli beyân eyledikde hân-ı âlîşân dahi ale’l-fevr cem‘-i asâkir bî-şümâr idüp mütevekkilen ala’llâh sene-i mezbûre Ramazân’ında hareket ve küffâr-ı hâksâr üzerine azîmet eylediler. Kral-ı Moskov Kazak askerinin Tatar hân tarafından inhirâf itmeyüp kendü tarafına meyl ü i‘tibâr eylediğinden kendüsi serhadd-ı Kazak’a karîb ba‘zı kılâ‘da intizâ‘la gûşmâl virmek içün asker irsâl eylemişidi. Ol cümleden Mançe nâm kal‘a üzerine on yedi bin asker boyârı gelüp etrâf ve cevânibi yağmâ ve gāret itmeleriyle[37] beş bin mikdârı Kazak askeri dahi anlara tâbi‘ olup kal‘a-ı mezkûreyi muhâsara itmişleridi. Şevvâl’in gurresinden ba‘dehû salâtü’l-îd asker tâm bir nehr-i azîmden ubûr idüp Moskov cânibine tahrîr eylemek münâsib görilüp mukaddem on beş bin asker-i sabâ reftâ[r] ile Firâş Beğ bir emîr-i nâmdârı serdâr olup ilgar ile irsâl eylediler. İrtesi ale’s-seher bârân-ı belâ gibi bâlâ-ı gûhden ser-küffâra nüzûl eylediler. Karîb oldıkları gibi âhenk-i cenk idüp üç sâ‘at mikdârı bâzâr-ı harb u darb revâc bulup meded kârî-i avn-i Bârî ile leşker-i şeyâtîn rehîn-i münhezim olup on bin kâfirden bin mikdârı ancak kurtılup mâ‘adâsı cümle akeb-gîr olan dilâverân-ı Tatarın darb-ı şemşîrleriyle üftâde-i câh-ı cahîm oldılar. Özi Kazağından mezkûrlara tâbi‘ olup muhâsara-ı kal‘ada bulınan beş bin neferden dahi bir ferd vâsıl serhadd-ı necât olmayup derekât-ı dûzahda mekân buldılar. Taburları yağmâ olunup dîri ahz olunan birkaç nâmdârlardan müjde-i fethle hân-ı âlîşân tarafına irsâl idüp ol mevzi‘de karâr eylediler. Gelen esîrler (68b) huzûr-ı hânîde bu vechle bast-ı kelâm eylediler ki Moskov kralı üç sene mütecâviz dir ki tedârük-i sefer üzre evvelâ kasdı def‘-i asker-i Tatar gāret-i şikârdır. Ba‘dehû tahrîb dâr u diyâr memâlik-i İslâmiyyedir. Hâlâ Kazak askeri kendüye itâ‘at ve inkiyâd itmediğinden sehaddlerde olan kılâ‘ teshîrine nâmdâr boyârlarından asâkir-i bî-şümâr ile irsâl eylediler. Biz dahi me’mûr oldığımız üzre bu kal‘a üzerine gelüp ahvâlimiz buna mütehayyer oldı deyü tahkīk-i makāl eyledikden sonra darb-i şemşîr hûn-feşân ile kat‘-ı kīl u kāl eyledi. Ba‘dehû etrâf u cevânibi tecessüs içün irsâl olunan kimesneler ol mahalle karîb Kazağın taht-ı hükûmetinde vâkı‘ bir kal‘a-i müstahkem üzerinde elli binden mütecâviz Moskov askeri olup hatmân dahi bî-pervâ üzerlerine gelmeden ihtirâz itmekle altmış bin mikdârı Kazak ile kudûm hân-ı âlîşâna intizâr üzre oldıklarından haberdâr eylediklerinde ol cânibe azîmet içün tahrîk-i rikâb eylediler. Birkaç menzil gidilüp karîb oldıklarında hatmân haberdâr olup mevcûd olan

[37] “ile” Mükerrer yazılmış.

asker ile Tatar'a mülhak olup dest-bûs-ı hân-ı mekârim-nişân ile ser-efrâz oldığı kal'a üzerinde olan asâkir-i küffârdan dil almak içün yüz mikdârı âdem ta'yîn olunup netice-i ahvâle itlâ' tahsîl içün birkaç eyyâm ol mevzi'de ârâm eylediler. Ta'yîn olunan ser-bâzân dahi cevânib-i kal'a-pûyân elli nefer küffâr dûzah-ı karâra râst gelüp şikâr eylediler. Huzûr-ı hâna geldiklerinde cedîd kal'aya karîb olan taburdaki teshîrine me'mûrlardır. Elli binden mütecâviz âdem olup elli bin mikdârı piyâde ve süvâr tüfenk-endâz ve nâmdârları taburda olanların üzerine Tatar ve Kazak askerinden gelecekleri def' içün bir nehr-i azîmin geçidlerin hıfz içün karâr itmişler. Bundan mâ'adâ dahi olan yerde cem'iyyetleri olmayup cenk ü cidâle nâmzed olan askeri bi'l-cümle bunlardır deyü takrîr-i beyân eylediler. Bundan sonra müşâvere olunup taburdan mukaddem etrâf-ı nehirde olan küffârın üzerine varılmak müstahsen görilüp Kazak askeri ileri yüriyüp ardınca leşker-i Tatar fevc fevc gürûh gürûh deşt idüp binâ ve kal'a su'ûbü'l-mürûr menâzili kat' iderek düşman tarafına revâne oldılar. Telâkī-i saffeyn olup iki tarafdan tüfenk-endâzlığa âgāz eylediler. (69a) Kazak askeri hücûm idüp der-akeb cenk-âverân-ı Tatar dahi yüriyüp tîr-i kazâ te'sîri saff-ı düşmana bârân gibi yağdırdılar. Hân-ı âlîşân bir mikdâr dilâverân ile mürtefi' mekânda harb-gâha nâzır oldı. Dergâh-ı kādi'l-hâcâtdan feth ü zafer recâsına rûy-ı ubûdiyyet hâk-ı zillete nihâd idüp niyâzda iken nesîm-i feth ü zafer istikbâle isti'câl idüp bir sâ'at mikdârı cenk ü cidâl olmadan asker-i küffâr râh-ı gürîze yüz tutdılar. Ser-bâzân-ı dilîrân ol sahrâ-ı bî-pâyândan akeblerince seğirdüp kimi esîr der-zencîr ve kimi tu'me-i şemşîr olup elli bin mikdarı askerden kral-ı bed-fi'âl tarafına îsâl-i haber içün bir ferd halâs olmaları asâkir-i zafer-ünvân muzaffer ve şâd-mân hân-ı âlîşân oldığı mevzi'e gelüp tehniyye feth ü zafer eylediler. Birkaç gün ol mevzi'de meks olunup taburda olan küffâr üzerine gidilmek mukarrer olmağla tahfîf-i bâr giryân idüp sebük-bârân revân olmalarıçün ahz itdikleri esîrleri bahâya kesmek üzre müzâkere olunup karâr virdiler. Taraf-ı hânîden mazbût olan nâmdârlarının ednâsı yüz bin altun virmeğe ahd idüp ber-vefk-i dil-hâh tedârük-i mâl şürû'ına müheyyâ iken Tatar ihtiyârlarından ba'zı umûr-ı dîde kân u kâr-âzmûdeleri bu re'y-i nâ-pesendi müstahsen görmeyüp didiler ki gerçi Kazak askeri bizimle bu âna dek sulh ü salâh üzre hareket idüp ba'zı uhûd-ı mîsâka müte'allık evzâ'ları sâdır olmamışdır. Böyle iken yine erbâb-ı küfr-i dalâle i'timâd olmadığı sevâb-dîde ukelâ idiğü mukarrerdir. İhtimâldir ki Moskov tarafı ile müsâlaha ideler. Ol takdîrce düşmanlık itmezlerde imdâd dahi itmezler mülkimizden bir aylık ba'îd düşman-i bî-emân memleketi içinde menzil-i râhat maksûd-ı râh ve râh-ı selâmet nâ-bûd iken böyle mahalde etrâf-ı cevânibimizi asker ihâta itmek iktizâ iderse elimizde olan otuz bin mikdârı düşman dahi üzerinize teslîd itmiş oluridi. Kazak cânibine Moskov'dan adâvete istihkâm ve râh-ı sulh ü salâha bi'l-külliyye

mesdûd olmak içün ihtimâm-ı tâm tam‘-ı mâldan kat‘-i yed idüp bi’l-külliyye esîrleri tu‘me-i şemşîr intikām itmek ile olur deyü ibrâm itmeleriyle ve keremleri sâdık ve nefsü’l-emre mutâbık olmağın umûmen üsârâ katl olınmak içün askere tenbîh olındı. Ol hân-ı âlîşân otağı önine nâmdârlarının boyunları urulmağla herkes her esîrlerin getürüp kılıçdan geçürdiler. Bunların kârî tamâm oldıkdan sonra şehr-i Şevvâl’in (69b) on sekizinci güni kal‘a üzerinde olan tabur askeriyle mukābeleye azîmet olunur. Vardıklarında Kazak askeri mukātelelerinde metrise girdiler. Ve asker-i Tatar dahi kazâlarında durup tarafeynden top ve tüfenk ile üç gün üç gice cenk ü cidâl ve harb u kıtâl ile fâsıla virilmek olmadı. Asker-i Tatar gâh ve bî-gâh hücûm ile tîr-i bârân itdiklerinde niçe melâ‘înі bî-cân idüp gitdikçe zebûn oldıklarından karâr idemeyüp gice içinde ümîd-i necât eyledikleri cânibe firâr eylediklerinde dilîrâne cihâd haberdâr oldıklarında der-akeb revâne oldılar. Ol gice ardlarından ayrılmayup sabâh vakt-i zuhrada bir nehr-i azîm kenârına geldiklerinde küffâr-ı hâksâr havf-ı hân ile kendülerin suya urulmağla ekseri garîk-i câh-ı cahîm oldılar. Asker-i İslâm dahi ol mevzi‘den cem‘-i ganâyim iderek avdet-i eyleyüp bazârlularına tîmâr içün birkaç eyyâm karâr itdiklerinden sonra serhaddlerinde vâkı‘ Romna nâm kal‘a üzerine vardılar. Ahâli-i kal‘a sonra cenke iktidârları olmadığın bilüp bî-nizâ‘ ü cidâl kal‘ayı hatmâna teslîm eylediler. Moskov kralı tarafından kal‘a hâkimi olan la‘în beş yüz âdemi ile mahsûr nâme izhâr itdiklerinde bi’l-cümle katl olunup ba‘dehû kral ol cevânibde olan kılâ‘ı teshîrine azîmet-i bi-avni’llâhi te‘âlâ her birisi sühûletle teshîr olup içinde olan zâbitleri ve kal‘a müstahfızları kılıçdan geçüp hatmân tarafından zabt içün âdemler nasb ü ta‘yîn ba‘dehû Bozok nâm mahalde meks olunup Moskov içinde bir bölük asker-i Tatar irsâl olındı. Bir yerde tabur ve cem‘iyyet olmayup leşker-i küffârda havf ü haşyet ber-taraf olmağla dilâverân-ı guzât etrâf-ı memâlikine bî-pervâ salunup ne kadar abâdân ve ma‘mûr memleketi ve ma‘rûf ve meşhûr vilâyeti var ise cümlesini nehb ü gāret olunup on beş gün mikdârı cenk ü cidâlden sonra ganâyim-i bî-şümâr ile cânib-i hân-ı âlîşân avdet eylediler. Cenk-i mezbûrda yüz on iki binden ziyâde kefere-i li‘âm geşte-i şemşîr-i gāziyân-ı İslâm oldılar. Ve ganâyim-i bî-şümâr ile elli bine karîb küffâr-ı hâksârı esîr itdiler. Ve ol mevzi‘den meserret-nâmeler tahrîr olunup Âsitâne-i sa‘âdet-âşiyâna Kırım cânibine ulaklar ile irsâl itdiklerinden sonra hân-ı âlîşâna sâlimen ve gānimen vatan-ı me’lûflarına avdet eylediler. Himmet idüp şikeste ve meskûr kalb-i a‘dâyı neşât-ı fethle mesrûr-ı şâd-mân kıldı. (70a) bu feth ü nusret haberi pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin mesmû‘ı oldıkda esnâda Bosna valisi Melek Ahmed Paşa ta‘yîn ve irsâl eylediği dilâverân- serhadd-i Kilis üzerine üç mikdârı küffâr ile muhârebe idüp şikest itmeleriyle üç yüz aded kelle dahi gelüp

envâ‘-ı meserret ve sürûrlarından donanması fermân buyurılup şehr-i İstanbul'da yedi gün yedi gice donanma olup halk-ı âlem sürûr-ı neşât ile şâd u haram oldılar.

Ahval-i Eflak ve Boğdan

Bundan akdem Budun valisi Gürci Kenan Paşa'nın ve Silistre Beğlerbeğisi Arslan Paşa Erdel vilâyetine nasb olunan bân-ı cedîdin emri istihkâm bulmak içün me'mûren Erdel semtine karâr itmişleridi. Eflak voyvadası Mihne vilâyetine gitmek içün Kenan Paşa'dan istîzân idüp Can Arslan Paşa tarafından izne mürâca‘at itmemişidi. Me'zûn oldıkdan sonra hîn-i vedâ‘da Can Arslan Paşa ihâneten Mihne'nin göğsine bir depme urup huzûrında arkası üzre düşüp yıkar. Bre mel‘ûn ben Silistre valisi olam insirâf içün benden izne tenezzül itmezsizn deyü ta‘zîr ve tahkīr ider. Mihne münkesirü'l-arz çıkup ahdım olsun bu ihâneti komam dime[k] urmak niçe olur görsün deyü lâf u güzâf ile Erdel vilâyetine gitmişidi. Ba‘dehû Mihne sûretâ hulûs u muhabbet merâsimini icrâ ile isyân ve kumûr-ı Eflak ile Can Arslan Paşa'nın üzerine hücûm ider mukāvemete mecâl olmamağla Hân Arslan Paşa firâr-ı ihtiyâr idüp hezâr mihnet ile Ziştovi mukābelesinde Tuna'yı geçüp ahvâli Der-i devlete arz eyledi. Mihne Macar'dan istimdâd itmekle vâfir cem‘iyyet peydâ eyledi. Ve sâbıkā Eflak voyvadası iken firâr iden Kostantin dahi Rakocı-oğlı imdâdıyla gelüp Boğdan'ı tegallüben zabt ve izhâr-ı fesâd itmekle ol serhaddlerin nizâmı muhtel ve perîşân oldığının haberi geldi. Bundan mâ‘adâ mukaddemâ beyân olındığı üzre ol zamân ki Vezîr-i a‘zam ve Serdâr-ı ekrem Köprili Mehmed Paşa Yanova'yı feth idüp isyân ve firâr iden Erdel kralı Rakocı-oğlı'nın yerine Erdelli'den Barçağay Anuş nâm kâfiri taraf-ı hümâyûndan Erdel kralı nasb olınmışidi.

Vekāyi‘-i Sene Seb‘în ve Elf

Avdet-i Pâdişâh-ı Âlem-Penâh Ez-Burusa Be-Cânib-i Edirne

(70b) Mâh-ı Muharrem'in onıncı güninde şevket-i hâkānî ve kevkebe-i hüsrevânî birle Burusa'adan hareket idüp menzil-i be-menzil Çardak'a vardıkda kadırgalar ile karşu Gelibolı'yı geçilüp ordu-yı hümâyûn Gelibolı sahrâsında karâr itmek üzre şevketlü pâdişâhımız hazretleri boğaz hisarın seyr itmek içün vüzerâ-ı izâm ve şeyhü'l-islâm ve kazasker efendiler alındılar. Ve ba‘z havâss-ı hüddâm zevi'l-ihtirâm kullarıyla tekrâr Çardak'a güzâr idüp Anadolı yakasında Sultâniye Kal‘asına teşrîf buyurdıklarında Rûmili

cânibine ubûr ve anda olan kal‘a ahâlisin dahi mesrûr buyurup tarefeynden seğirdme toplar atdırup dizdârlarına ve müstahfızlarına atiyyeler ihsân olındı. Ba‘dehû devletlü vâlide sultân hazretlerinin asâr-ı hasenâtlarından hâlen müceddiden binâ olunan kal‘alar Anadolı semtinden varılup ikisi dahi murâd-ı hümâyûn üzre seyr olunup ve toplar atdırulup mübâşeret ve hıdmet-i muhâfaza ile me’mûr olan vüzerâdan Kapudan Vezîr Ali Paşa ve Vezîr Ankebut Paşa’ya ve Vezîr Ahmed Paşa’ya semmûrlı hil‘at-ı fâhire ile ikrâm ve atâyâ-ı vâfire in‘âm buyurıldığından gayri sâir hüddâm dahi sadakāt-ı aliye-i pâdişâhî ile şâd-kâm oldılar. Lâkin cedîd kal‘alar henüz tamâm olmayup deryâ tarafı durıldırmak üzre şevketlü hünkâr hazretleri tekmîl ü itmâm bâbından ihtimâm olınmak içün tenbîh ve te’kîd içün ol havâlîde bir mikdâr sayd u şikâr ve geşt ü güzâr buyurdıklarından sonra yine Anadolı tarafından Çardak’a avdet ve andan yine kadırgalar [ile] Gelibo[lı]’ya ric‘at idüp ordu-yı hümâyûnlarına nüzûl buyurdıklarında Edirne’ye doğrı tevcîh-i inân-ı azîmet itdiler. Mâh-ı Safer’in yiğirminci güninde şehr-i Edirne’ye mu‘tâd-ı kadîm üzre alây ile dâhil oldılar. Mâh-ı Rebî‘ü’levvel’de hâs odalı Cündî Mehmed Ağa Mısır’da beğlik ihsânıyla ber-murâd buyurdılar. Ve Cemâdi’l-âhir ânın onıncı güninde Küçük Mîrahûr Mustafa Ağa’ya Silistre eyâleti ihsân buyurıldı. Huzûr-ı hümâyûnda hil‘at-ı fâhire ilbâsıyla mazhar hayr du‘â-ı pâdişâhî oldı. Mâh-ı Şevvâl’in üçinci güninde şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh şikârdan henüz gelüp harem-i hümâyûnlarına nüzûl buyurdıklarında Çukadar Yusuf Ağa’ya Kurs eyâleti ihsân buyurılup ânın yerine çukadar olan Kasım Ağa dahi haftasında Eğri eyâletiyle ihrâc olındı. Ve has odanın acemi ağalarından Mahmud Ağa’ya Çorum sancağı inâyet buyurıldı.

Ahvâl-i Şimâliye

Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri Burusa’dan Edirne’ye geldikde bilâd-ı şimâliyyede olan ihtilâlin def‘ ü ref‘i tedârüki bâbında sadr-ı a‘zam hazretlerine tenbîh ve te’kîd buyurmalarıyla ba‘de’l-müşâvere Bosna Valisi Vezîr Seydî Ahmed Paşa Budun eyâletine nakl ve Yanova muhâfazasına ta‘yîn olınmışidi. El-hâletü hazîhî Barçakay Anuşı Erdel’e getürüp Erdel (71a) bânlığı âna zabt itdirilüp Rakocı-oğlı didikleri hâinin fesâdını ref‘ itmek maslahatı içün vezîr-i müşârün-ileyh Seydî Ahmed Paşa’ya sipâriş olunup müekked emr-i hümâyûn gönderildi. Eflak ve Boğdan voyva[da]larının üzerlerine asker-i Tatar sabâ-reftâr havâle olunmak enseb görilmeğin hân-ı âlîşân cânibinde hükm-i kazâ mazmûn ve şemşîr ve hil‘at ile hatt-ı hümâyûn irsâl olındı. Ve ilbasan sancağına mutasarrıf olan

Ahmed Beğ ki mukaddemâ olan Eflak ve Boğdan ma‘rekelerinde yarârlılıkları zuhûra gelmekle hıdmeti mukābelesinde livâ-ı mezbûra tevcîh olınmışidi. Bin nefer Rûmili şehbâzı ile Silistre kudûm-ı leşker-i Tatar intizâr üzre olup ittifâk a‘dâ-ı dîni târumâr ve dil-hâh-ı şehriyârî kâmkâr üzre hıdmet vücûda getürmekle bezl-i iktidâr eylemek olunup serhadd-i mezbûreye gönderilmişidi. Sene-i sâbıka[da] taraf-ı Devlet-i aliyyeden Boğdan’a hâkim nasb olunan Keykoki Kostantin istîlâsında firâr idüp Edirne’ye gelmişidi. Eflak voyvadalığını mezbûra tevcîh olunup ba‘dehû hâlâ Yedi Kule’de mahbûs olan Kopol voyvadasının oğlına [tevcîh] olunup irsâl olındılar. Bunlar vâsıl oldıkları esnâda fermân-ı şehriyârî üzre hân-ı âlîşân[nın] kalgası olan Gāzî Giray bin mikdârı asker ile karîb gelinmişidi. Kazak ve Leh imdâdıçün bir mikdâr asker gönderüp asker-i Tatar’a mülhak oldılar. Küffâr-ı hâksâr dahi Yaş nâm şehrin öninde yedi aded tabur kurup ve on iki aded toplar önlerine vaz‘ idüp harb u kıtâle hâzır ve âmâde olmaları mu‘îd voyvada-ı cedîd Kopol’ın oğlına ahâli-i vilâyetden bî-nihâye re‘âyâ ve askeri gelüp itâ‘at itdiği taburların dahi tedbîr olunup asker-i İslâm ittifâkıyla Leh ve Kazak askeri ilerü yüriyüp kendüler dahi Erdel nice tabur üzerine revân oldılar. Varup mukābele oldıkları gibi harb u kıtâle mübâşeret idüp der-cenk ol ilerüde olan Kazak asâkirinin ekserin helâk idüp perîşân itdiler. Sâir askerin üzerine hücûm itdiklerinde tabur üzerinde kalan ile mukābele müte‘assir olmağla taburdan ayrılup meydâna çıkmak asker-i İslâmın inhizâm gösterüp meydân-ı ma‘rekeden semt-i sahrâya çekdiler. Küffâr-ı nâ-bekâr dahi üzerine düşmeyüp taburlarına avdet itmekle ol gün cenkden el çekdiler. Ale’s-sabâh (71b) yine her tarafdan üzerlerine vardıkda melâ‘în-i müşrikîn top ve tüfenkle meydân-ı cenki çeşm-i Tatar’a tenk idüp yanlarına yaklaşdırmayup ol gün bu hâl üzre geçüp üçinci gün ale’s-sabâh her cânibden harb u kıtâle mübâşeret eylediler. Küffâr-ı hâksâr arz-ı keremiyyet itdikce asker-i İslâm dahi mağlûbiyet sûreti gösterüp girü gitmeleriyle küffâr-ı dûzah-karâr üzerlerine hücûm ile yüriyüp kendü taburlarından cüdâ oldılar. Asker-i İslâm dahi hîle ile mezbûrları perîşân idüp ba‘dehû sühûletle kârların tamâm itmek içün (الحربخدعة) mazmûnı nakş-ı zamîr ve sûret-i firârdan akeb-gîrlik içün tedbîr idüp hemân ol mahalden yalı ağası olan Mehmed Beğ kendüye tâbi‘ olan üç bin mikdârı dilâverân ile ma‘reke-gâha karîb olan cebelin bir tarafına revân olup Rûmili askeri dahi Ahmed Beğ ile bir âhar tarafa azîmet eylediler. Sâlâr-ı ceyş-i Tatar olan Gāzî Giray Serdâr dahi bakıyye-i asker ile perîşân olmak şeklinde sahrâya rû-berâh oldıkda a‘dâyı bed-re’y kemâl-i mağlûbiyetden mülâhaza idüp perâkende olan askeri şikâr itmek sevdâsı ile bir fırka akeb-gîrliğe seğirdiler. Bu tarîk ile cem‘iyyetleri perîşân oldı. Sahrâ ve cibâle dağıldıkların dilâverân-ı guzât ve serbâzân meydân-ı vegā dönüp ve semtleri üzerine havâle tîg-i hûn-rîz idüp her tarafdan şîr-i garrân

gibi yüridiklerinden a‘dâ-ı bed-fi‘âl ân-ı vâhidede makhûr ve pâymâl oldılar. Ve sahrâ ve gûh-ı geştelerinden mâlâmâl itdiler. Meded kâri avn-i ilâhi ile hükmi nasru’n-mina’llâh zâhir olup a‘dâ-ı dîn makhûr ve maglûb guzât-ı İslâm muzaffer ve mansûr oldılar. Voyvada-ı mahzûl şer-zemme-i kalîle ile Eflak cânibine firâr idüp kafalarınca revân olan [asker] yetişdiklerinde emân virmeyüp kılıçdan geçürdiler. Sipâh-ı İslâm ganâyim-i bî-şümâr ile şâd-kâm olup voyvada-ı cedîdi makarr-ı hükûmetine vaz‘ itdiler. Bir iki gün ârâm olındıkdan sonra Eflak voyvadasın dahi yerine nasb itmek içün ol cânibe azîmet eylediler. İsyân iden Eflak voyvadası Mihne didikleri müfsid ki tâzeliği eyyâmında Ahıska fâtihi Koca Gürci Kenan Paşa’nın yiğirmi seneden mütecâviz iç oğlanları arâsında terbiye olmış bir sâhib-i cemâl tâze oğlan idi. Semmûr kalpak ve müslimân vârî elbise-i fâhire müzeyyen nân u ni‘mete müstağrik olup Arabî ve Fârisî ve Türkî kitâblar okuyup yazup alâ mehl olurum dirdi. Merhûm Sultân Murad Hân Gāzî vaktinde Eflak voyvadası beğliğine sa‘y iderdi. Ba‘de zamân beğlik ile kâmyâb olup devlet ni‘meti ile perverde olmış iken bu kadar fitne ve fesâda bâ‘is oldı. İzhâr-ı isyân ve tugyân eyledi. (72a) Hîn-i hurûcında memleketde bulınan binden mütecâviz tüccârı katl itdürüp Macar Hırvatdan yanına cem‘ olan fırka-ı kefereye ittikâ ile taraf-ı hilâfda bulınmağa cür’et itmişidi. Boğdan voyvadası gelüp bu kadar asker ile mukābele idemeyüp münhezim oldığın habbe alup asker-i İslâm der-akeb üzerine geleceklerinden âgâh oldıkda habîs-i bî-hamiyyet bir lahza ârâma cür’et edemeyüp hazâin-i serhadde varınca gürûh gürûh sahrâ ve gûhını geşt idüp mezkûrların etbâ‘ından haber aldıkları ve râst geldiklerini kılıçdan geçürüp ol mülki muhâliflerden pâk ve bi’l-cümle on iki bin yedi yüz[i] helâk voyvada-ı cedîd Eflak hükûmetinde karâr-dâde kılındığı ma‘rûz cenâb-i şehinşâh-ı cihân oldıkda sâlâr-ı Tatar ve sâir ümerâ-ı nâmdâr tarafından bâhirü’ş-şevklerinden mazhar-ı nevâziş ve iltifât oldıkdan sonra ruhsat-ı yafta-ı insirâf olup makarr-ı hükûmetlerine ric‘at itdiler.

Maktûlî-i Kadri Paşa

Şam valisi olan Kadri Paşa mahsûlat-ı Şam’dan taraf-ı zabt olınacak mevâdın ba‘zısına müdâhale itmek ile Şam defterdârı ile mu‘ârız düşüp defterdâr-ı merhûm mâl-ı mîriye ve hüccâc-ı müslimîn mesârifine ve sarf olınacak emvâle tecâvüz ile gadr itmek üzeredir deyü şikâyeti mutazammın mektûblar ile arz ü inhâ itmişidi. Andan mâ‘adâ eyâlet-i Şam eşkiyâsından hatt-ı hümâyûn ile katli fermân olunanlardan ba‘zısı tam‘-ı mâliyeye binâ’en afv idüp hilâf-ı ahkâm-ı şehriyârî hareket itmek ile üzerine da‘vet olınmışidi. Geldikde

birkaç eyyâm kapu arasında hasbinden sonra sû-i ikbâline cezâ-ı katl olunup eyâlet-i Erzurum'dan ma'zûl Vezîr Mustafa Paşa'ya tevcîh buyurıldı. İbretdir ki mezbûr Kadri Paşa kapucılar kethudâsı iken Eflak ve Boğdan seferi akabinde kalga sultâna taraf-ı şehriyârîden zincir ve hançer götürüp sefer-i mezbûrede serdâr olan Vezîr Fazlı Paşa'ya adâvet idüp geldikde vâkı' gayri vâkı' sû-i if'âlini seyyiât-ı a'mâlini sem'-i hümâyûna ilkā itmekle Fazlı Paşa'nın katline sebeb-i mansıbı olan Silistre eyâletine kendüsi nâil olmışidi. Fazlı Paşa'ya itdüği gadr u bahâne ve hayfın mecâzâtı üçinci senede bu sûretle zuhûr idüp kendüsi (72b) dahi cüzî bahâne ile mazhar-ı tîg-i siyâset olmışidi. Fe subhâna'llâhi'l-kahhârü'l-muntakimü'l-azîz

Tenbîh ve Tedârik ve Tevcîh-i Donanmâ-yı Hümâyûn Be-Cânib-i Karadeniz

Sefer-i nusret-esere lâzım olan tedârük ve mühimmât görülüp ol bahâr huceste-i asârdan Edirne sahrâsına cem' olmaları içün umûmen vilâyet-i Anadolı ümerâsına ihtilâl ve ihtilâf düşüp ekser tarafımızı inkiyâdden rû-gerdân olmışlar. Böyle olmağla Karadeniz'e bî-nihâye şayka ihrâc etmek ihtimâlleri vardır. Mukaddem tedârük lâzım deyü arz u izhâr eylemişidi. Boğaz Hisârında binâ olunan kal'alar dahi itmâma karîb idüp vaz' olunan top-ı ejderhâ-peykerkerden geşt-i küffârın duhûlı gāilesi mündefi' olmağla donanma-yı hümâyûn sefînelerinin ol taraflarda candan lüzûmı olmayup Kazak eşkiyâsının fesâdını ref' ve şayka ihrâcı ihtimâlini men' içün Karadeniz'e gönderilmesi münâsib görilmeğin mevcûd olan otuz iki kıt'a kadırgalara boğazdan tersâne-i âmireye çekmek fermân olındı. Ve Azak Kal'asının yukarısında ceryân iden Özi nehrinden gayri mahalden şaykalarının ihrâcı mümkin olmamağla ol mevzi'in muhâfazası içün bir kal'a binâ olunup müstahfızlar ta'yîn olınmak lâzım idüği ma'rûz bâr-gâh-ı hilâfet olmışidi. Mühimmât-ı kal'a ve kifâyet mikdârı binâ tedârük olunup donanma şaykalarına tahmîl idüp bu kış donanmayı getürüp nev-rûzda azîmet itmek içün sâbıkā kapudan olan Vezîr Ali Paşa-zâde donanma-yı hümâyûna serdâr ta'yîn olındı. Ve Kapudan Vezîr Ali Paşa Edirne'ye da'vet olınmışidi.

Garîbe

Tersâne-i âmire kethudâsı olan Frenk Ahmed Paşa vedâ' içün Kapudan Ali Paşa'ya gitmek tedârükin görüp tersâne gemilerinden birisi ile azîmet itmişidi. Ol leylde bir mikdâr usret idüp herkes mestâne-i hâb ve râhat iken şaykada olan esîrler bendlerinden halâs olup

tersâne kethudâsı ile gemi sâhibi beğin üzerine hücûm itdiklerinde ba‘zı bî-dâr olanlar âgâh olup feryâd-ı kinân seyl-i seyf eylediler. Lâkin müfîd olmayup Ehrimen misâl bu kadar hınzırlar boşanmağla birden yürüyüp tersâne kethudâsından gayri kim var ise katl itdiler. Kimi sâhibi olan beğ dahi câm hâbından hevl-i cân ile sıçrayup kendüsi deryâya kenâr-ı yakīn olmağla karaya çıkmışidi. (73a) Bî-dîn kethudâ-ı mûmâ-ileyhi esîr idüp Akdeniz’e doğrı revâne oldılar. İrtesi sâir sefîneler haberdâr olup tecessüs içün der-akeb birkaç gemi getürüp ne cânibine gitdüği mu‘în olmayup nâm u nişânı zuhûr itmedi.

Serdâr Ali Paşa

Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri hengâm-ı şitâda Edirne’de meks ve mukaddemât-ı mühimmât sefere me’mûr olanlar yerlerinden hareket ve Edirne cânibine azîmet ve şürû‘ itdiklerinde kapudan paşa ki da‘vet ile Edirne’ye gelmişidi. Mah-ı Şa‘ban’ın yiğirminci güninde serdâr nasb olup huzûr-ı hümâyûnda semmûr kürkli hil‘at-ı fâhire ilbâsıyla mesrûr ve Belgrad cânibine me’mûr oldı. Asker-i İslâm zafer-encâm bi’l-cümle müctemi‘ olınca ol mevzi‘den hareket itmeyüp meks ü ârâm idüp ve ba‘dehû ne yüzden fermân-ı âlîşân sâdır olursa ol minvâl üzre hareket itmek içün tenbîh olunup yeniçeri ocağından on beş oda serdâr-ı zafer-şi‘âr ile sefere me’mûr olup zağarcıbaşı ile revâne oldılar. Sipâh bölüklerinden dahi dört bölük ağaları ma‘an ta‘yîn ve irsâl olunup Şam mansıbı Erzurum valisi olan Mustafa Paşa’ya tevcîh olunup Şam’da olan diğer Mustafa Paşa’ya hükûmet-i Mısır-ı Kahire ihsân olındı. Haseki Mehmed Paşa Bağdad’dan ma‘zûlen ber-mûceb fermân-ı âlîşân ile Edirne’ye geldikde muhâsebesi görülüp Mısır ve Bağdad mâlından hükkâm memâlik-i mezbûreye îsâl itdikleri defâtir mûcebince zimmetinde olan yedi yüz kîse tahsîl olunup ba‘dehû hükûmet-i Halebü’ş-Şehbâ tevcîh olındı.

Muhâberât-ı Seydî Ahmed Paşa Bâ-Leşker-i Macar

Sâbıkā hâkim-i Erdel olan Rakocı-oğlı mukaddemâ hükûmet-i memâlik-i Erdel sevdâsıyla bin altmış yedi senesi evâilinde makarr-ı hükûmetinde ber-bâd ve perîşân oldığı beyân olınmışidi. Müdebbir devleti olan Kelbanuş nâm-ı la‘în bed-fercâm ol ma‘rekede leşker-i Tatar’a giriftâr olup müddet-i medîd mahbûs idi. Ba‘dehû yüz bin altun virmek üzre halâsın recâ idüp ahvâlin hân-ı âlîşân inhâ itdikde kabûl idüp meblağ-ı mezbûrı tahlîs içün tarafından vilâyetine göndermeğe ruhsat virilmişidi. Akrabâ ve ta‘allukāt (73b) meblağ-ı

mezburın cem‘i içün sa‘y ü ihtimâm üzere idi. Eflak voyvadası olan Civan Beğ didikleri habîs haberdâr olup alâka-ı sâbıkası olmağla hân-ı âlîşân âdem gönderüp takdîr olunan yüz bin altun cizyeyi göndermeğe ta‘ahhüd idüp Kelbanuş’ı taleb itmişidi. Hân dahi i‘timâd idüp birkaç nefer Tatar nâmdâr ile irsâl eyledi. Kelbanuş didikleri la‘în ise fenn-i hîlede mâhir iblis-i pür telbîse benzer kâfir idi. Eflak voyvadasının yanına geldikde envâ‘-ı hîle ta‘lîmi ile taraf-ı şehriyârîden tahrîf idüp mukaddemâ dahi nefs-i haşyetde ketm itdüği tugyân ve isyân-ı bi’l-külliyye i‘lâna sebeb olup taleb-i mâl içün gelen Tatarları ve andan mâ‘adâ ol memâlikde bulınan binden mütecâviz tüccâr ehl-i İslâmı şehîd itdikden sonra Kelbanuş Rakocı-oğlı yanına irsâl idüp on bin mikdârı küffâr gîne-cûy ile müheyyâ olup ittifâk ve ittihâdı ve taraf-ı Devlet-i aliyye âdem inkiyâdını inhâ eyledi. Kelbanuş la‘în veliyü’n-ni‘meti Rakocı-oğlı yanına mülk-i mevrûs talebine tergīb ile ânı dahi tahrîk ve izlâl idüp cem‘-i askere mübâşeret eylediler. Zamân-ı kalîlde yiğirmi mikdârı müretteb ve müsellah küffâr-ı bed-kerdâr ile voyvada-ı cedîd olan Barçağay Anuş’ın üzerine azîmet itmişidi. Merkūmın mukāvemete iktidârı olmamağla ahvâl-ı Der-i devlete i‘lâm itdikde Seydî Ahmed Paşa Bosna’dan Budun eyâletine nakl olunup Yanova muhâfazasıyla Erdel memleketinin ihtilâlini def‘ ile me’mûr olmışidi. Rakocı-oğlı’nın karîb geldiği haberi ile voyvada-ı cedîd âdem uçurup Seydî Ahmed Paşa’dan istimdâd eyledikde vezîr-i müşârün-ileyh dahi yanında olan serhadd askerinden dört bin şecî‘ ve nâmdâr ifrâz idüp Siyavuş Paşa karındâşı Sarı Hüseyin Paşa mukaddemce mezkûrların imdâdına irsâl eyledi. Ve kendüsi mühimmât lâzimesin görüp der-akeb revâne oldı. Sâlâr-ı küffâr olan bî-dîn dört bin mikdârı nâmdâr-ı dilâver ile Hüseyin Paşa’nın üzerine karîb geldikde ve serdâr-ı nâmdâr dahi asker-i bî-şümâr ile der-akeb geleceğinden haberdâr oldıkda yolları üzerinde vâkı‘ bir derbend sa‘bu’l-mürûr muhâfazasına asker-i İslâmı ubûrdan men‘ içün (74a) bir mikdâr asker-i la‘în-i bî-dîn irsâl eylemiş. Hüseyin Paşa bu hîleden âgâh olup ber-vech-i isti‘câl bir haber uçurup ol leşker-i küffâr varmazdan mukaddem mürûr itmezler ise yanında olan guzât-ı İslâmdan bir ferd halâs olmayup geşte-i tîg-i düşman olacaklarını i‘lâm eyledi. Serdâr-ı Rüstem-şi‘âr dahi vusûl buldığı sâ‘at süvâr olup bi-avni’llâhi’l-mülkü’l-mütte‘âl asker-i küffâr yetişmeden derbent-i mezbûrden güzâr itdiler. Dahi kendüye inkiyâd iden dört bin mikdârı asker cem‘ idüp voyvada-ı cedîd oldığı [kal‘a]sının üzerine gelmiş idi. Kal‘ada olanlar ise mühimmât-ı lâzimeyi bi’t-tamâm görüp cânibinden cenk ü cidâle şürû‘ itmişleridi. Muhâfazada olan asker-i İslâm gâh ve bî-gâh tabur-ı makhûrları üzerine çıkup ve bî-pervâ hücûmlar idüp bi-avni’llâhi te‘âlâ mağlûb-ı a‘dâ olmadılar. Bu minvâl üzre beş ay mikdârı mütemâdi olup paşa-ı celîlü’l-mikdâr imdâd içün irsâl itdüği âdemler bi’d-defa‘ât geçüp hâllerin i‘lâm itmişleridi. Lâkin hengâm-ı

şitâda bir vechle hareket mümkin değil fasl-ı bahâra te'hîr itmişleridi. Çünki eyyâm-ı bahâr irişdi. Paşa-ı ma'reke ârâ dahi çadırların sahrâya çıkarup memâlik-i küffâra azîmet içün müheyyâ oldıkdan sonra ahâli-i serhadd ile azm ü rezm ahvâli müşâvere olındıkda Erdel kavmi üç cins olup bir fırkasına cenk-cû ve gîne-hû olup tîg-zenlik ve serkeşlik ile mevsûf ve ol gürûh meşûm meyânında Hıdukşâh dimekle ma'rûfdır. Erdel zümresinin memâliki yağmâ ve hasâret ve kılâ' ve bukā'ın harâb ve emvâl ve eşyâsın nehb ü gāret itdikden sonra bi-avni'llâhi te'âlâ sâirlerine cevâb virilmek âsândır deyü kat'-ı kelâm itdiklerinde bu re'y-i sâib ma'kūl ve ol cânibe azîmet olunup serhadd-i mansûrede olan gāziyân ve kendü hıdmetinde olan dilâverân ile kalkup tayy-ı merâhil iderek Hıdukşâh içine dâhil oldılar. Fırka-ı mezkûre dahi asker-i İslâmın geleceklerin bilüp ol memâlikde metânet ve istihkâm ile ma'rûf Varat nâm kal'anın kapudanı oğlı akrabâsından Rakocı didikleri la'în ehl-i İslâm memleketlerine duhûlden men' içün yiğirmi binden mütecâviz (74b) asker ile serhaddlerinde vâkı' bir tenk geçidin almak içün ber-vech-i müsâre'at itmişleridi. Bunlardan vâdi-i mezbûrdan mürûr itdikleri mahalden melâ'în dahi asker-i İslâmın derbendden güzârın müşâhede eylediklerinde derûnlarına havf ü haşyet düşüp mukābeleye adem-i kudretlerini bilmekle karârı firâra tebdîl ve ikdâmları inhizâma tahvîl idüp geldikleri yola döndiler. Asâkir-i şecâ'at-şi'âr dahi akeblerince ilgar idüp yetişdiklerin tu'me-i şemşîr ve niçelerin giriftâr ve esîr idüp alây topları ve cebehâneleri ahz olındı. Oradan uğradıkları kurâ ve kasabâtı gāret ve kal'a ve palankaların ihrâk ve hasâret iderek metânetle meşhûr Puçay Kal'asına nüzûl eylediler.

Li-hamd tamâm oldı Na'îmâ'nın bu esnâda makālâtı
Şürû' olındı Raşid cildine hoşdır ibârâtı
Sezâdır Köprili ensâbını başka kitâb itmek
Ki anlar dîn u devlete çok itdiler fütûhâtı
Tevârîh-âşinâya cümle-i vak'anüvîsâna
Vire dâreynde izzet Behcetî'nin bu hâcâtı

İbtidâ-ı Vekāyi‘ ve Ahvâl-i Devlet-i Osmâniye Der-Ahd-i Saltanat Gāzî Sultân Mehmed Hân-ı Aleyhi’r-rahmeh Ez-Sene-i İhdâ ve Seb‘în ve Elf

Bundan akdem kapudan iken avn-i hüdâvendigâr ile düşman-i dîni kahr u temdîr içün Engürüs cânibine serdâr nasb u ta‘yîn olunan Vezîr-i Mükerrem Ali Paşa hazretleri bir mikdâr asâkir-i şecâ‘at-şi‘âr ile varup cem‘iyyet-i a‘dâyı tefrîk ve Varat Kal‘asın muhâsara ve tazyîk itmeğin öyle bir hısn u hasîn ve cemî‘-i mühimmât ve tetimmâtıyla dâhil mühr-i sultân-ı dîn oldığı haber-i meserret eseri vurûd eyledi.

İstilâ-ı Asker-i Nemçe Be-Memleket-i Erdel

Vezîr-i a‘zam Köprili Mehmed Paşa Hazretleri bundan akdem Yanova Kal‘asın feth ü teshîrden sonra Devlet-i aliyye cânibinden Erdel’e kral nasb eylediği Anuş nâm krala Erdel a‘yânı itâ‘at ve inkiyâd itmek üzre müekkid fermânlar irsâl (75a) itmişidi. Lâkin mukaddemâ vezîr-i dilîr Ahmed Paşa cenkind[e] mâlik olan Rakocı-oğlı’nın tedbîr-i umûrına mâlik olup vakt-i meydân-ı muhârebeden firâr-ı vâli haze’l-ân Nemçe vilâyetinde meks ü karâr iden Kemyanuş nâm-ı la‘în hod-gâm kral nasb olunan mesfûr Anuş’un Erdel’e gitdüğin ve Serdâr Ali Paşa’nın kışlaya azîmet itdiğin haber aldıkda cümle Erdel kalâ‘ının Nemçe’ye zabt itdirmek içün Nemçe tarafından Erdel kralı olup otuz bin mikdârı Nemçe kulı başına cem‘ ve önine gelen Erdel kılâ‘ını kal‘ u kam‘ itmeğe başladı. Mesfûr Keymanuş mukaddem Rakocı-oğlı’nın müdebbir-i umûrı olmak takrîbiyle Erdelli beyninde mu‘teber ve meşhûr oldığından ekseri kendüye inkiyâd idüp zabt eylediği kal‘alara Nemçe askeri vaz‘ ve kendi kralı olan Anuş’ın üzerine doğrı azîmet eyledi. Mefsûr Anuş’ın mukābele ve mukāvemete iktidârı olmadığından kal‘aya tahassün itmeğin Keymanuş dahi kal‘ayı birkaç gün muhâsaradan sonra vire ile alup lâkin taşraya çıkdıkda Anuş’a emân virmeyüp katl ü i‘dâm ve bi’l-külliyye Erdel’i zabt eyledi.

Hareket-i Hümâyûn Be-Âsitâne-i Sa‘âdet

Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin İstanbul cânibine hareket-i hümâyunları karâr-dâde olup ve cemî‘-i levâzim-ı râh hâzır ve âmâde olup evâsıt-ı Muharremü’l-harâmda mu‘tâd-ı kadîm üzre müretteb ve müzeyyen alây-ı azîm ile Edirne’den hareket ve İslâmbol’a azîmet

buyurıldı. Vize ve Katar yollarında dâ‘iyye-i sayd u şikâr ile deşt-i küh-sârı geşt ü güzâr ve yollarda murâd-ı hümâyûnları kadar meks ü karâr iderek mâh-ı Saferü'l-hayrın altıncı güni kā‘ide üzre alây-ı azîm ile dâhil taht-gâh-ı kadîm oldılar.

Tebdîl-i Serdâr Cezîre-i Girid

Girid Cezîresinde serdâr olan Tavukcı Mustafa Paşa bi'l-iktizâ serdârlık rütbesinden tenzîl ve ol maslahat-ı azîme Ankebut Ahmed Paşa'nın uhde-i kifâyetine tahmîl olunup cezîre-i Girid'e vardıkda serdâr-ı sâbık hakkında bâ‘is-i iştigāl gazab-ı pâdişâhî olacak ba‘zı mevâdd-ı garaz ve îrâd olmağın sâdır olan fermân-ı hümâyûn mûcebince katline isti‘mâl ve ser-i maktû‘ı Der-i Devlet-i aliyyeye olındı.

Vukū‘-ı Küsûf-ı Mihr-i Münîr

Sene-i mezbûre Receb'inin yiğirmi dokuzıncı güni vakt-i zuhra karîb bi-hikmeti'llâhi te‘âlâ ıstılâh-ı fenn-i şettâ-şinâsân-ı nücûm üzre on iki isbâ‘ farz olunan cerm-i âf-tâb âlem-tâb tamâmen münkesif olup rûz-ı rûşeni mânend şeb-i deycûr itmekle ekser-i nâs (75b) istîlâyı dehşet bîm u hirâs cevâmi‘ ve mesâcide şitâb ve ilzâm-ı mülâzemet mescid ve mihrâb eylediler. Bir bucuk sa‘ât kadar zulmet-i mütemâdi ve kanâdîl ve şümû‘ yakdırmağa badî olup nehârı leyl itdikden sonra yine kemâkân incilâya meyl eyledi.

Katl-i Ruhu'llâh Efendi ve Vecdî Efendi ve Mehmed Ağa

Sâbıkā İstanbul Kādîsı olan Sadreddîn-zâde Ruhu'llâh Efendi ve Dîvân-ı hümâyûn kâtiblerinden Beğlikci Vecdî Efendi ve Dergâh-ı âlî kapucıbaşılarından Konya Abazası dimekle ma‘rûf Mehmed Ağa'nın devlete müte‘allık ba‘zı mürâselât-ı nücûmiyyeleri olmak töhmetiyle sene-i mezbûre Ramazân-ı şerîfinin dördinci güni ahz u tescîr ve müftî-i asr Balı-zâde Efendinin hânmân-sûz-ı takvâ olan fetvâlarıyla alây köşki öninde gerdenlerine havâle-i sekîn-i kahr u kîn olındı.

Azl-i Vali-i Mısır ve Defter-i Şıkk-ı Evvel

Mısır-ı Kahire valisi Gürci Mustafa Paşa Mısır'ı pâ-mâl-ı fitne ve ihtilâl itmek üzre vezîr-i a'zam tarafından ma'rûz-ı dergâh-ı muhallidü'l-ikbâl oldıkda azli fermân ve eyâleti-i mezbûre bi'l-fi'l defterdâr-ı şıkk-ı evvel olan Vezîr İbrahim Paşa'ya ve deftedârlık Rûmili pâyesiyle Başbakīkulı Hüseyin Ağa'ya inâyet ve ihsân buyurıldı.

Tevcîh-i Rütbe-i Vezâret Be-Mutasarrıf-ı Silistre

Mukaddemâ Silistre Beğlerbeğisi olan Mustafa Paşa mukaddemât hıdmet-i rikâb-ı hümâyûn ile mübâhî olmak taklîbiyle manzûr-ı nazar-ı pâdişâhî olmağın avâtıf-ı aliyye-i mülûkâneden rütbe-i celîle-i vezâret ile ikrâm olındı. Diyarbekr eyâleti ihsân ü in'âm olındı.

Katl-i Vali-i Halebü'ş-Şehbâ

Haleb valisi Vezîr Haseki Mehmed Paşa Haleb'de sikke-i mağşûşe işledüp bâzâr-ı te'âtiyye kesâd ü nizâm te'âmla fesâd virdü deyü sadr-ı a'zam tarafından arz u telhîs olınmağla sâdır olan fermân-ı hümâyûn mûcebince azl ü ihzâr ve mâh-ı Şevvâl'in yiğirmi yedinci güni alây köşki öninde ve kethudâsı ve dîvân kâtibi ve sarrâfının katllerine şemşîr-i ser-tîz kahr u gazab der-gâh kılındı. Katl-i vezîr-i nâmdâr Seydî Ahmed Paşa şöhret-i celâdet ve şecâ'ati âlem-gîr olan vezîr-i dilîr Seydî Ahmed Paşa'ya vezîr-i a'zam hazretleri dilgîr ve hakkında bahâne cûy kahr u temdîr olmağla bu def'a ba'zı harekâtında isnâd-ı töhmet müsâmaha ve taksîr ile Erdel üzerine serdâr olan Vezîr Ali Paşa'ya hitâb-ı fermân kazâ-ı ceryân ısdâr olınmağın katline isti'câl ve ser-i maktû'ını Der-i Devlet-i aliyyeye irsâl eyledi. (76a) tevcîh-i hümâyûn mevkib-i şehinşâhî be-cânib-i Edirne, Engürüs cânibine mukarrer ve musammem olan sefer-i nusret-eser içün levâzım ve mühimmât-ı cihâd gereği gibi tekmîl ve a'dâd olındıkdan sonra pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri kemâl şevket ve ikbâl ile mâh-ı Zi'l-hicce'nin on birinci güni madrıb-ı hıyâm asker-i İslâm olan Çırpıcı Çayırından Edirne tarafına tahrîk-i livâyı câh u celâli buyurdılar.

BÂB-I SÂBİ‘DEN İKİNCİ BÂB
MERHÛM KOCA KÖPRİLİ’NİN OĞLI FAZIL AHMED PAŞA’NIN TERCEMESİDİR Kİ TAFSÎL OLUNUR

Müşârün-ileyhin şecere-i vücûdının semere-i kesîretü’l-enfa‘ıdır ki bin kırk beş târîhinde Anadolı’da Köpri nâm kasabada zât-ı necâbet-âlûdı mehd-i zemîne ser-nihâde olmışdır. Vâsıl-ı serhadd-ı bulûg oldıkda Şeyhü’l-islâm Kara Çelebi-zâde zât-ı mülkiyyetü’s-safâ ve nâsıyye-i lâmi‘atü’l-âyâtında hüveydâ olan ma‘ârif-i şettâ ve isti‘dâd-ı bi-hemtâ müşâhede itmekle böyle zât-ı şerîf hâdim-i dîn-i mübîn olmağa şâyeste ve tarîk-ı ulemâya sülûka vesîle olsun deyü teberrüken mülâzim idüp der-akab vezîr-i a‘zam oğlı olmağla ibtidâ dâhil medresesiyle i‘zâz olındı. Ve zamân-ı endekde Süleymâniye Medresesine ârıc olmışidi. Mecma‘-i kemâlât ve ehl-i fitnat ve kıyâset olmağla Fâzıl telkīb olındı. Ve ba‘zı kimesneler Hâfız Ahmed Paşa dimeleriyle sem‘-i sa‘âdetlerine bu kelâm vâsıl oldıkda halkı tasdîk idelim deyü Girid Cezîresinde Kandiye Kal‘ası muhâsarasında İnâdiye ta‘bîr olunur metrisde hîn-i mukātelede yiğirmi sekiz günde hıfza mâlik olup cârî hâfız oldığına ulemâ-ı fehvâdan Şirvânî Ebubekr Efendi ve Timur Kapulı Fazıl Süleyman Efendi bi’d-defâ‘at nakl itmişlerdir. Ve cümle kemâlâtdan fâ‘ida-ı umûr Devlet-i aliyyenin mû-be-mû esrârına vâkıf ve umûr-ı hâriciyede emsâlini sâlif olmağla ulemâ-ı dîn ü devlet erkân-ı saltanat ale’l-ittifâk böyle zât-ı şerîf Devlet-i aliyyenin nizâm ü intizâmına düşman-i dînden ahz-ı intikāmına sezâvâr ve elzem ve ebü’l-fütûh ve’l-megāzî olacağı cezm-i gerde zevi’l-ukūl olmağla tarîk-i ulemâdan ihrâc ve silk-i vüzerâ-ı ızâm zevi’l-ihtirâma ilhâk olunup bir vakt-i meymenet-ikbâlde dûş-i sa‘âdetine hil‘at-ı fâhire-i hüsrevânî ve ser-ber-i devletine destâr-ı vezârete iksâ olunup vezâretle Erzurum eyâleti kendüye tevcîh olındı. Anda sekiz ay mikdârı meks buyurup ba‘dehû Şam cennet-mekâna nakl olındı. Anda da birkaç eyyâm ikāmet buyurup vâlidlerinin hayâtında (76b) ve yetmiş bir târîhinde Âsitâne-i sa‘âdet kāim-makāmlığına alâ tarîki’l-müsâre‘at da‘vet olınmışidi. Ve me’yûlün-ileyh i‘tibârıyla umûr-ı vekâlet-i mutlaka dahi telmîh olunup yetmiş ikiye gelince bu emr-i celîlü’l-gadri dil-hâh-ı şehinşâh-ı âlem-penâh üzre ârât-ı dâdâ idüp pesendîde tab‘-ı hümâyûn olmağla yetmiş ikide vâlid-i mükerremleri vezîr-i âlî-makām Edirne’de hastalanup yiğirmi üç gün illet müşted olmağla kemâ fi’l-evvel ibkā bir hâl olıncaya dek istiklâl ve nâzım-ı dîn ü devlet olması te’kîd olındı. Rebi‘ü’l-evvel’in sekizinci güni müşârün-ileyh hazretleri vâsıl-ı dâr-ı canân oldıklarında mühr-i vezâret dest-i nusret iştimâllerine teslîm olındı. Zîrâ esnâ-i kāim-makāmlığında pâdişâh-ı âlî-vakār hazretleri

Ahmed Paşa hazretlerinin zâtında olan rüşt-i sedât ve kıyâset hudâdâdi müşâhede buyurdıklarından mâ‘adâ peder-i merhûm-ı müşârün-ileyh hıdemât-ı Devlet-i aliyyeye mücerreb âdemler istihdâm ve tevkīr ve ittibâ‘-ı hüddâm ile mesâlih-i devlete böyle nizâm virüp harekâtı rızâ-ı sultân-ı enâm ve makām-ı sadâretde bî-kemâne istihdâm olınsa öyle müretteb dâire-i perâkende perîşân olacağı zâhir ve nümâyân olmağın yine sadr-ı a‘zam-ı müteveffânın kâr-hâne-i devlete virdiği nizâm bekā bulmak içün oğlı müşârün-ileyh hazretlerine tefvîz olındı. Ve mühr-i vezâreti aldıkda yiğirmi iki yaşında idi. Pederleri merhûmın tafsîl-i hâli ol kitâbda sebt olındı. Gerçi bi-hasebi’l-münâsebe bunda idi. Lâkin kitâbın tertîbine müra‘ât mukaddem zikr olındı. Hakkā ki vezîr-i kerîmü’l-hisâl ve mahmûdü’l-fi‘âl idi. Fukarâ ve zu‘efâ ve sâir re‘âyâ ve berâyâ emn ü emân ve ricâl-i Devlet-i aliyye müsterîhü’l-hâl olup hengâm-ı vezâretinde adüvvi bî-encâm makhûr ve tedmîr oldılar. Yetmiş üç sâlında Nemçe çasarı mugāyir-i sulh ü peymân Erdel Kılâ‘ına itâle-i dest-i tedâvül udvân itdiği istimâ‘ olınmağın debdebe-i haşmet-vakār ile müsâre‘at idüp a‘lâ-ı livâ nusret eyledi. Yetmiş dört Muharrem’inde Uyvar Kal‘ası muhâsara ve yiğirmi altı gün ale’d-devâm tarh-ı binâ ve müşâcere idüp sadakāt kahramânı birle sufûf-ı cünûd-i müşrikînden nüfûs-ı kesîre tîğ-i bürrân bakıyyetü’s-suyûf gerden-beste mersimân-ı istîmân olup Saferü’l-hayrın yiğirmi birinci gün[i] teslîm-i miftâh ile tahlîs-i girîbân itdiler deyü mısra‘-ı berceste zâde tab‘-ı ma‘ârif itmeleriyle feth-i kal‘aya târîh vâkı‘ olmışdır.

Allâh mu‘in oldı. Feth eyledik Uyvar’ı. Sene [1]176

Eş‘âr ve ebyâtları Arabî ve Fârisî ve Türkî elsine-i enâmla mümtedd oldı. Bu beyt bedî‘atü’l-beyân cümle-i eş‘ârındandır.

Beyt: (77a)

Skender-siyer ebkede-i sedd-i nutk-ı âyet pîş-i kâmilde
Felâtun-ı hakīkat-beyne nakl-i mâcerâ olmaz

Ve ta‘lîk-i hüsn-i hattı olup Kandiye’de olan vakfında müdevven sadrü’ş-şer‘e ve ilm-i hendesede bir kitâb ve sâ‘ir fenne müte‘allık dahi hatları ile kitâbları vardır.

Ahvâl-i Fiten ve İhtilâl-i Memleket-i Erdel

Erdel krallığına bagī ve tegallüb tarîkiyle istîlâ iden Keymanuş Erdel'i zabt itdikden sonra makāmın istihkâm virmek içün Devlet-i aliyye tarafından tevcîh ve takrîr niyâzında oldığın Serdâr Ali Paşa'ya tahrîr itdikde oğlını rehn tarîkiyle irsâl eylesün tâ ki sıdk-ı hıdmet-i ubûdiyetine olunup vesîle-i husûl murâd ola deyü cevâb virmeğin kat'â Kemyanuş tarafından bir haber zuhûr itmedi. Ol bahâr oldıkda serdâr-ı müşârün-ileyh yanına me'mûr olan cünd-i mansûr ile Erdel cânibine doğrı teveccüh ü azîmet idüp Kemyanuş krala ta'biyyet ve itâ'at itdikleri içün önine gelen kurâ ve kasabâtı gāret ve ihrâk ve ahâlisini istirkāk iderek ekser a'yân-ı Erdel itâ'at ve i'tizâra şitâbân ve niyâz-mend ve afv ü emân oldıklarından sonra recâ ve iltimâsları ile Apafi Mihal nâm kâfiri Devlet-i aliyye tarafından kral nasb idüp taraf taraf a'yân-ı Erdel'in itâ'at ve inkiyâdları ile mesfûr Kral Apafi Mihal'in gitdikçe cem'iyyeti izdiyâd buldığın Kemanuş göricek ye's ve iztırâb ile Nemçe tarafına firâra şitâb eyledi. Serdâr Ali Paşa Erdel krallığı husûsına nizâm virdikden sonra yanında olan asâkir-i mansûre ile meştâ-ı Tımaşvar'a avdet ider oldıklarında kral-ı mesfûr [A]pafi Mihal selefi Kemanuş'ın bîm ü mekr ve elinden Erdel'de yalnız kalmağa cesâret idemeyüp mesfûrı ol havfdan tatmîn içün mîrimîrândan beş yüz kadar âdem ile kral-ı mesfûr yânına muhâfazacı ta'yîn olındı. Fi'l-vâkı' Kemanuş serdâr-ı müşârün-ileyhin meştâya ri'cat eylediğinde birâz melâ'în ile Apafi Mihal'in karârgâhı olan kal'aya karîb mahalle geldikde ihtiyâten serdâr-ı mûmâ-ileyh tarafından kral-ı mesfûrı muhâfaza ta'yîn olunan Yanova (77b) beğlerbeğisi Küçük Mehmed Paşa Kemanuş'un hücûmın haber alup üzerine ilgar ve mesfûr ile âgāz-i cenk ü peygâr itdikde mezkûr Kemanuş esnâ-i cenkinde peymane-i merkden cer'e-nûş olup belâsını buldı. Bu tarîk ile Apafi Mihal Erdel krallığında teferrüd ve istiklâl buldıkda mukaddemâ Devlet-i aliyye tarafından kral-ı Erdel olan Akuş'ın edâsına ta'ahhüd oldığı bin kîse hâlâ kral-ı mansûbdan matlûb olup lâkin meblag-ı merkūm tedârükinde adem-i iktidâr birle i'tizâr itmeğin beş yüz kîsesi tenzîl olınmak içün taraf-ı Devlet-i aliyyeye arz olınmak üzre tasmîm ve beş yüz kîsesi Erdel kılâ'ına tevzî' ve taksîm olunup ba'de't-tahsîl mahalline teslîm olındı.

Azl-i Şeyhü'l-islâm Burusevî Mehmed Efendi ve Tebdîl-i Sadr-ı Rum

Bâ-hatt-ı hümâyûn vezîr-i a'zam hazretleri Şeyhü'l-islâm Burusevî Mehmed Efendi ile bir husûs içün huzûr-ı hümâyûna vardıklarında sevk-i kelâm ile vezîr-i a'zam-ı müteveffâ Köprili Mehmed Paşa'nın ahvâli mezkûr olup müftî-i müşârün-ileyh merhûmın fevti ömr-i tab'iyyeye bâlig kemâl-i gazab ile me'lûf olmağla nâ-hakk yere çok kan itmişidi didikde vezîr-i a'zam hazretleri dahi her kimi katl itse senin fetvâların ile katl etmişdir deyü mukābele idicek müftî efendi dahi şerrinden korkardım. Anın için fetvâ virdim didikde yâ efendi Allâhu te'âlâdan korkmayup mahlûkdan havf etmek ilm ü diyânete lâyık mıdır? deyü şeyhü'l-islâm efendiyi iskât ve ilzâm eylediği meşhûd pâdişâh-ı enâm oldıkda sadr-ı fetvâya bir mütedeyyin ve perhîzkâr âdem tedârük eyle deyü hatt-ı hümâyûn ısdâr buyurılmağın Rûmili Kazaskeri Sun'ı-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi sene-i mezbûre Cemadi'l-âhire'sinin on ikinci güni huzûr-ı hümâyûna da'vet olunup hil'at-ı beyzâya fetvâ ilbâs ve sadr-ı Rum İstanbul'dan ma'zûl Minkāri-zâde Yahya Efendi iclâs olındı.

Vekāyi'-i Sene Selase ve Seb'în ve Elf Hareket-i Hümâyûn Be-Edirne Niyet-i Sefer-i Venedik-i La'în

Biraz müddetden beri Venedik keferesi ile deryâ tarafında donanma-yı hümâyûn cenk ü kıtâlden hâlî olmayup lâkin melâ'în-i hâsirînden dilhâh üzre intikām almak dâr ü diyârlarına kara cânibinden istîsâl salmak savâb-dîde hayr hâhân-ı dîn ü devlet olmağla Venedik hudûdı kılâ'ından Kotor ve Şebek ve İspelet nâm (78a) kal'aları ba'de'l-müşâvere nez' ü teshîr husûsı karâr-dâde-i erbâb-ı tedbîr oldı. Binâ'en aleyh cem'-i leşker ve tedârük-i mühimmât-ı sefer içün etrâf ü eknâfa evâmir-i aliyye neşr olunup Edirne'ye hareket-i hümâyûn vukū'ı tasmîm olındı. Ve sâbıkā Budin muhâfazı olan Vezîr-i Mükerrem İsmail Paşa Âsitâne-i sa'âdete kāim-makām nasb ta'yîn olunup mâh-ı Şa'ban'ın dokuzıncı güni pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri bi'l-cümle vükelâ-i devlet ile İstanbul'dan kā'ide-i kadîme üzre müretteb alây ile hareket ve azîmet ve esnâ-ı râhda sayd u şikâr ile temâşa-i dest ü küh-sâr iderek mâh-ı mezbûrın yiğirmi sekizinci güni mahmiye-i Edirne'de vâkı' sarây-ı âlîlerin revnak pây-ı kudûm pür-meymenet buyurdılar.

Ta‘yîn-i Serdâr-ı Ekrem Be-Cânib-i Nemçe Çasarı

Nemçe keferesi tarafından pey-der-pey zamâim-i memâlik-i pâdişâhîden olan Erdel memleketinin ba‘zı kılâ‘ ve palankalarına ta‘arruz olındıkça bi’d-defa‘ât bu sevdâdan ferâgat eylemeleri tahrîr ve sulha mugāyir harekâtdan tahzîr olınmışidi. Lâkin memleket-i mezbûreye ta‘arruz ve ızrârda inâd ve ısrâr itdüğinden mâ‘adâ ba‘zan hudûd-ı İslâmiyyeye dest-i ta‘addîyi dırâz itmeğe âgāz itdiğin nâtık valât ve hükkâmdan arz ü mahzarlar vârid olmağın bu ahvâli müzâkere içün sâdır olan hatt-ı hümâyûn şevket-makrûn mûcebince sadr-ı a‘zam hazretleri huzûrında akd-i meclis müşâvere ve Nemçe’nin nakz-ı ahde tasaddîsini ve üzerine sefer vukū‘ı husûsları tafsîl üzre hâzır olan erkân-ı devlet ile müzâkere olındı. Nemçe keferesinin hudûd-ı İslâmiyyeye tecâvüz ve istîlâsı mütehakkak iken Venedik tarafına azîmet olınmak bir vechle münâsib değildir. Zîrâ Venedik keferesi kara cânibinden havf ve hazer bulınacak mertebe leşker ve hudûd-ı İslâmiyyeye îsâl-ı hasâret ve zarâr etmeğe kādir olamayup Nemçe keferesi kavî düşmandır. Bu vaktde ehemm-i umûr Nemçe’nin müdâfa‘asına bezl-i makdûr etmekdir deyü sadr-ı a‘zam hazretlerinin re’yine muvâfık güftâr îrâdına der-kâr oldıklarında bu vech üzre harekete karâr virilüp du‘â ile hatm-i kelâm ve keyfiyet-i hâl rikâb-ı hümâyûna arz ü i‘lâm olındı. Şehriyârî-i kâm-kâr hazretleri dahi re’y-i mezkûrı tahsîn ve sadr-ı a‘zam Köprili-zâde Fazıl Ahmed Paşa hazretleri Nemçe üzerine serdâr-ı ekrem nasb ü ta‘yîn buyurup mâh-ı Ramazânü’l-mübârekin üçinci güni sancağ-ı şerîfi serdâr-ı ekrem hazretlerinin yed-i müeyyedlerine teslîm ve ser-ibtihâclarına iki kıt‘a (78b) murassa‘ sorguç ve vaz‘ ve meyân-ı hamiyetlerine bir kabzası mücevher şemşîr-i bend ve sâde ve semmûre kaplu iki sevb hil‘at-ı fâhire ilbâs buyurmağla tekrîm buyurdılar. Ve mâh-ı mezbûrın beşinci güni serdâr-ı ekrem hazretleri mu‘tâd-ı kadîm üzre azîm alây ile Edirne sahrâsından bi’l-cümle mevcûd olan asâkir-i İslâm ile hareket ve kıyâma me’mûr oldığı üzre Belgrad dârü’l-cihâd yolına doğrı atf-ı zimâm buyurdılar.

Nasb-ı Kāim-makām-ı Rikâb-ı Hümâyûn Be-Kara Mustafa Paşa

Serdâr-ı ekrem hazretlerinin pederleri Köprili Mehmed Paşa’nın kadîmi emekdârlarından olup vezâret ile kapudan-ı deryâ olan Kara Mustafa Paşa da‘vet ile rikâb-ı hümâyûn kāim-makāmlığı sadrına iclâs ve huzûr-ı hümâyûnda dûş-ı liyâkatine semmûr kürk ilbâs olındı.

Mukâleme-i Ahvâl-i Sulh ve Cenk İlçiyân-ı Nemçe

Serdâr-ı ekrem hazretleri bi'l-cümle asker-i İslâm ile tayy-ı menâzil iderek Belgrad'a vâsıl oldıklarında akd-i sulhdan beri Âsitâne-i sa'âdetde mukīm olup esnâ-i hareketde sûretâ tecdîd-i sulha rağbet ve mukâlemesine kudret ve ruhsat göstererek kasd-ı iğfâl ile bast-ı makāl bî-me'âl andan Nemçe kapu kethudâsı ve yine akd-i sulh da'vâsıyla Serdâr Ali Paşa Tımaşvar'da iken gelüp Der-i devlete azîmet murâd itdüğinde asker-i İslâm ol tarafa âzim olmak hasebiyle Tımaşvar'[da] tevkīf olınması fermân olunan ilçi ve Nemçe keferesi asâkir-i İslâmın üzerlerine azîmetlerinden haberdâr olmağla mukâleme-i sulh içün Belgrad tarafına irsâl eylediği ilçi Der-i Devlet-i aliyye tarafından izn ü ruhsat ile Belgrad'da cem' olup bu üç nefer ilçiler ma'iyyet ile hazret-i sadr-ı a'zama bulışmak niyâzında olmaları ile müsâ'ade ve erzânı görildi. Belgrad'a gelen ilçi ve Serdâr Ali Paşa Tımaşvar'da iken gelen ilçi ve Âsitânede mukīm olup ordu-yı hümâyûnda ma'an istishâb olunan kapu kethudâsı tertîb-i mezkûr üzre otak-ı gerdûn-nitâk-ı âsafîye gelüp mu'tâd üzre a'dâd olunan sandalyeler üzre karâr eylediler. Serdâr-ı ekrem hazretlerine maslahat içün geldünüz deyü tercümân vesâtetiyle sû'âl buyurdıklarında çasarımız tarafından Devlet-i aliyye ile olan sulhı tecdîd ve mâbeynde erkân-ı musâfâtı tesdîd içün geldik deyü cevâb virmeleri ile çünki çasarımız sulh ü salâhın devâm ü istihkâmın murâd ider iki seneden beri niçün ahde (79a) muhâlif pâdişâhımızın toprağında yeni kal'a ihdâs ve Erdel kılâ'ına Nemçe ve Macar askerleri teslîti ile nizâm-ı musâfâta halel-i küllî îrâs itdürüp iki seneden beri zemm yokdır. Palankalarımızı tahrîb ve ihrâk ve bu denlü ehl-i İslâmı sebî ve istirkāk eyledi. İki def'a Venedik keferesi üzerine sefer-i hümâyûn muhakkak ve mukarrer olup hadden bîrûn mühimmât-ı seferiye tedârük ve ihzâr olındıkdan sonra yolımızdan alıkoydınız sizin bu kadar hîle ve hud'anız müşâhede olınmış iken yine Âsitâneden hareketimiz esnâlarında iş bu hâzır-ı bi'l-meclis kapu kethudâsına sulha rağbeti müş'ir-i baş vekîlden mektûb geldikde râhat re'âyâ ve berâyâ içün Devlet-i aliyye tarafından akd ü tecdîde ruhsat virilmiş iken bu bâbda îrâd olunan makāllerinde kat'a bir me'âl olmayup hemân mücerred Devlet-i aliyyeyi igfâl ve azîmet olunan Venedik seferinden işti'âl içün oldığı hod kapu kethudâsının tereddüd [ve] te'hîri üzre oldığı hareketinden istidlâl olınmağla murâdınız mutlak mekr-i âl idiği bilindiğinden nâşî hemân hareket olunup bu mahalle değin gelindi. Lâkin bu aralıkda fevt olmış nesne yok eğer gerçekden çasarınız sulha rağbet ve sizlerin ellerinde ruhsat var ise Âsitânede söylendiği vech üzre Kanije karşusında şürût-ı sulha muğāyir binâ olunan Yeni Kal'asını tahrîb ve Erdel içinde Nemçe askerin tard u tecnîb idin

emr-i musâlahaya faysal virelim deyü serdâr-ı ekrem hazretleri ilçilere hitâb buyurdıkda kapu kethudâsı çasarımız tarafından Erdel'de meşhûr olan Kilid Kal'asın birkaç varoşların almadıkça Âl-i Osmân ile sulh olmamak üzre me'mûrlarız deyü cevâb virmekle def'-i meclis olunup Belgrad'a gelen ilçi mektûbı ile avdet recâsında mazmûn-ı meşrûh mutazammın baş vekîle bir mektûb tahrîr buyurdınız.

Ubûr-ı Ehl-i İslâm Ez-Cisr-i Nehr-i Sava

Âsitâne-i sa'âdetden Tuna sefâyini ile Belgrad'a irsâl olunan toplar ve mühimmât ve cebehâne ve zehâyirden mâ'adâ Belgrad Kal'asından dahi iktizâ iden mertebe top ve mühimmât ve cebehâneler ve levâzım-ı sâire Belgrad'dan iki yüz mikdârı gemilere tahmîl ve Tuna ile Budin tarafına nakl ü îsâl husûsı ta'cîl olındı. Ba'dehû serdâr-ı ekrem hazretleri ale'l-umûm ordu-yı hümâyûnda olan asâkir-i mansûre ile nehr-i Sava üzerine memdûd olan cisirden karşu Zemin yakasına (79b) ubûr idüp iki gün oturakdan sonra âzim savb-ı me'mûr oldılar. Ve Ösek sahrâsına nasb-ı hıyâm vusûl olındıkda zahîre gemilerinden asâkir-i İslâma kifâyet mertebesi zehâyir ihrâc ve tevzî' olunup sefîneler Budin tarafına irsâl ve gemileri mekr u keyd hirâset içün her sefînede mevcûd olan yiğirmişer ve otuzar nefer tüfenk-endâzlardan mâ'adâ Tuna kenârından muhâfaza-ı sefâyine me'mûr olan Yusuf Paşa ve yeniçeri neferâtından vâfir âdem hıfz ve hirâsetleriyle Budin Kal'ası iskelesine îsâl olındı.

Âmeden Mektûb Baş Vekîl Be-Cânib-i Serdâr-ı Ekrem

Sulh u salâh binâ gerdesine dâir serdâr-ı ekrem tarafından Belgrad'a gelen ilçi ile başvekîl cânibine tahrîr olunan mektûb-ı ta'n-ı üslûba cevâb olmak üzre başvekîl tarafından bir kıt'a mektûb derûnında hîle-i meşhûn mukaddemâ Âsitâne-i sa'âdetde söyleşürken ahvâl-i temessük olmadın Erdel içinde elimizde olan kal'aları boşaldup ve Kanije yanında yapılan kal'a yıkılmak üzre tahrîr-i işâret buyurılmış benim sultânım biz hayrân olmışız der ki tarafeynden söyleşüp karâr-dâde olmadın ol maslahatları vücûda getürmek niçe mümkindir. Ve taraf-ı şerîfinizden olan avk ü te'hîri üzerimize bıragup güyâ bize i'timâdınız olmamağla ol tarafda söyleşüp karâr bulan mesâlihi vücûda getürmek niçe mümkindir. Murâdımız olmamak mülâhazasında olmışsız. Benim devletlü sultânım ma'lûm-ı devletleri ola ki bizim tâifemizde hakīkat oldığı meşhûrdır. Ol hakīkat ve

istikāmetden rücû‘ idüp hîle ve hud‘a etmek ihtimâlimiz yokdır. Hemân sizin tarafından dahi bu[na] göre hakīkat zuhûr eyleye. Avk ü te’hîr zerre kadar tarafımızdan bâ‘is yokdır. Ol sebebden şimdi yine taraf-ı aliyyelerinden gelen mektûb-ı şerîflerinin mefhûmın ol sâ‘at çasar efendimize bildirüp sulh u salâh dostluk üzre konşılık olmak husûsında olan mu‘tâd-ı kadîm üzre ol denlü cehd ve ikdâm itmişsizdir ki müşârün-ileyh çasarımız dahi ol cânibde olan müşâverecisi Gos hâkimi Civân nâm kapu kethudâsı olan Zengen nâm âdemlerine istiklâl üzre söyleşüp ve bu âna değin tarafından zikr olunan mevâddı ve sâir ahvâli ber-karâr eylediler. İzn ü icâzet-i küllî ve netîce-i kelâmı ma‘mûlün-bih (80a) temessük itmeğe ruhsat virdiklerinden mâ‘adâ dahi arzımız ile bu husûsa mütekeffiliz ki müşârün-ileyh çasar efendim tarafından söyleşilüp karâr bulan mevâddı cân u gönülden kabûl ve ale’l-acele bilâ tereddüd vücûda getürüp icrâ itmek ve cânibinden birkaç seneden beri hıfz olunan sulh u salâhı ve hoş konşılığı imtizâc-ı murâdları mukarrerdir. Öyle olsa şübhemiz yokdır ki cenâb-ı sa‘âdetleri dahi zikr olunan Civân Zengen nâm âdemleri Frenk akvâllerine küllî i‘timâd buyurup sulh u salâhı yed-i tulânızda olan ruhsat üzre ri‘âyet va‘di ve insâfa lâyık ve ibâdu’llâha nâfi‘ olmak üzre sulh u salâha esâs ve istihkâm ve imtidâde ihtimâm buyuralar. Ve ammâ eğer hakīkat üzre iki devlet beyninde taleb eylediğiniz sulh ve dostluk taraf-ı şerîfinizden kabûl olınmazsa cümle dünyâ ve âlem şâhid olsun ki bundan sonra olacak ve zuhûr bulacak fenâ maslahatların sebebi biz değilüz deyü tahrîr olınmağın Civân nâm ilçi ve kapu kethudâsının Ösek menzilinde mukâleme içün serdâr-ı ekrem hazretlerinin otağına gelüp zikr olunan mektûbı teslîm eylediklerinde derûnında bast olunan makālede kat‘a işe yarâr bir me’âl olmamağla sadr-ı a‘zam hazretleri ilçileri kethudâ beğ çadırına gönderüp anda mukâleme olınmak üzre fermân buyurdılar. Müzâkere-i ahvâle mübâşeret olındıkda kethudâ beğ Erdel Kılâ‘ından el çeküp ve Kanije karşusında binâ itdiğiniz kal‘ayı yıkup merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Süleyman Hân hazretlerinin zamânında vukū‘ bulan sulhde edâsına müte‘ahhid oldığınız senevî otuz bin altûnı şevketli pâdişâhımıza virmeğe muhtâcız deyü serdâr-ı ekrem hazretlerinin tenbîhleri üzre ifâde-i merâm eyledi. İçliler dahi Erdel’den keff-i yed ve Kanije kurbünde olan kal‘ayı hedm itmeğe ta‘ahhüd idüp lâkin senede otuz bin altun virgi ber-vechle çasarımız kabûl etmek ihtimâli yokdır. Teklîfi vilâyetimize yakın oldıkça taz‘îf ideyorsanız deyüp mâdde-i sâlise-i kabûlde inâd ve nukûl göstermeleri ile ilçilerin Budin tarafına irsâli fermân olındı.

Âmeden Hân-zâde Ahmed Giray Sultân Bâ-Asker-i Tatar

Bu sene-i mübârekede iktizâ iden Engürüs seferinde asker-i İslâm ile ma‘an bulınmak bâbında hân-ı âlîşân hazretlerine taraf-ı hümâyûndan şevket-makrûn ve tirkeş bahâ nâmına on bin altun irsâl ve serdâr-ı ekrem tarafından dahi bir gün evvel gelüp ordu-yı hümâyûna mülhak ve mülâki olmaları bâbında cenâb-ı (80b) hânîlerine pey-der-pey tahrîr-i evâmir isti‘câl olınmışidi. Hân-ı müşârün-ileyh hazretleri fermân-ı şehinşâh-ı âlem-penâhdan âgâh oldıkda Kalmuk ve Nogay taraflarında ba‘zı asâr-ı fitne ve fesâd zuhûra gelmek hasebiyle muhâfaza iklîm-i Kırım içün bi’n-nefs kendüsi sefer-i hümâyûna gelmesi husûsında özri takdîm ve asker-i Tatar ile oğlı Ahmed Giray Sultânı ta‘yîn etmek üzre tasmîm idüp serdâr-ı ekrem hazretlerine i‘lâm-ı hâl eylediği meşhûrdır. Lâkin matlûb olunan yüz bin mikdârı Tatar’ı cem‘ ü ihzârdan mâ‘adâ taraf-ı Devlet-i aliyyeye bir hıdmet etmek içün Kırım hânlarına tâbi‘ olan Kazak tâifesinden on beş bin kadar güzîde leşker cenk-âveri hâzır ve amâde idinceye dek birâz vakt-i mürûr asker-i İslâm Ösek cisrini ubûr itdikden sonra mezbûr Ahmed Giray Sultân ve üzerine mübâşir olan Çavuşbaşı Ahmed Ağa’dan serdâr-ı ekrem hazretlerine mektûb gelüp mahall-i karyeye vusûlleri ma‘lûm oldı.

Meşveret-i Gerden Serdâr ve Be-Erkân-ı Devlet

Serdâr-ı ekrem âlî-makām hazretleri asker-i İslâm ile Budin sahrâsına nasb-ı hıyâm ârâm buyurdıklarından sonra sene-i mezbûre Zi’l-hicce’sinin onıncı güni bi’l-cümle ordu-yı hümâyûnda mevcûd olan vüzerâ-ı izâm ve ümerâ-ı kirâm ve ocak ağaları ve sâir umûr-ı dîde ve kâr-âzmûde ricâl-i devlet kendü otak-ı gerdûn-nitâklarında akd-ı meclis-i meşveret idüp işte düşman-i dîn memleketine karîb geldik şimdi münâsib olan memleket-i a‘dâya ne tarafdan duhûl ve hücûm olınmakdır. Pîş-gâh-ı teveccühimizde vâkı‘ Yanova ve Komaran’a ve Uyvar kal‘alarından kangisinin üzerine varalım deyü sû’âl ve isti‘lâm ve taleb-i cevâb ba-savâb içün cümleye ibrâm itdikde fermân sultânımındır. Ve biz pâdişâh-ı İslâmın kullarıyuz her ne fermânınız olsa cân u baş ile çaluşurız deyü makām-ı teslîmde kıyâm gösterdiler. Serdar-ı ekrem hazretleri cümleye tekrâr hitâb idüp eğer Yanova üzerine azîmet eyler isen yolları teng ve pür-seng olup etrâf-ı havâlîsi guzât ve mücâhidîn yine ganîmet olacak şenlikden hâlî ve derûn-ı asker-i bî-şümâr ve edevât-ı cenk ü peygâr ile mâlîdir. Feth ü teshîrini azîm zahmet ve meşakkat irtikâbına muhtâc ve emr-i asîr olup zafer bulmak müyesser oldığı takdîrde dahi sâde bir kal‘a almış olurız vilâyet almış

olmazız Komaran üzerine gidecek olursak kal‘a-ı mezbûrenin dahi etrâf-ı erba‘ası (81a) su ile muhât bir ada vâkı‘ olmak ile azîm cisr bünyâd itmeğe muhtâc oldığımızdan gayri asker-i İslâm ol adaya kapamak dahi gûna gûn mahzûrları mutazammın bir hâletdir. Lâkin Uyvar Kal‘ası i‘tinâya sezâvâr bir hisâr-ı üstüvâr ve çasarın ikinci vezîrine cây-ı karâr olup cevânib-i erba‘ası âna tâbi‘ kılâ‘ ve kasabât ile ma‘mûr-ı azîm sim ü zer ma‘denleri olmak üzre meşhûrdır. Ve hem öyle bir kal‘a bi’l-cümle eyâletinde vâkı‘ olan kal‘a ve palankaları ve re‘âyâsıyla zamîme-i memleket pâdişâh-ı enâm ve hem asker-i İslâm cevânib ve etrâfdan hisse-yâb iğtinâm olmak ümîd olunur deyü Uyvar üzerine tevcîh ü azîmet olınmak re’y ü karâr-dâdeleri oldığın huzzâr-ı meclise tasrîh buyurdıklarında cümlesi re’y-i mezkûrı tercîh eylediler.

Mükâleme-i Tecdîd-i Sulh ve Salâh Bâ-Sefer-i Nemçe

İttifâk-ı ârâ ile Uyvar üzerine hareket husûsı karâr-dâde ve mühimmât-ı harb u kıtâl âmâde oldığı esnâda tecdîd-i sulh taleb ve üzerinden emârât-ı nakz-ı ahdi sâlib olan Nemçe ilçileri ile bâlâda zikr oldığı üzre gerek Âsitâne-i sa‘âdetde ve gerek Belgrad’a vusûlde ahvâl-ı sulh u salâha bi’d-defa‘ât mükâleme olunup Devlet-i aliyye tarafından teklîf olunan mes‘ûlâtı kabûlinde muhâlefet ve inâd göstermişleridi. Lâkin şimdi levâzım-ı harb u kıtâl mükemmel ve mütemmim ve müntehâ-ı kılâ‘ serhadd-ı İslâmdan olan Budin’den Uyvar Kal‘ası üzerine doğrı hareket ve azîmet husûsı musammem ve mukarrer olup memleketlerinin avn-i hakla pâzde-i gāret-i İslâmiyân olacağı beher hâl ilçilerin resîde-i sem‘-i iz‘ânları olmak hasebiyle bir def‘a dahi kendülerden şâfî‘ taleb olınsa belki memleketlerin pâ-mâl cünd-i İslâm itmekden siyânet dâ‘iyyesinde olmaları akd-ı sulha sebeb ve nâs beyninde kâfir-i sulha tâlib ve râgıb iken kabûl ve i‘tibâr itmediler deyü güft-gû hudûsına sedd olup melâ‘înin muhâlefet ve inâdlarına bu def‘a dahi cümleye göstermek hasebiyle erbâb-ı ta‘na mihrâb olur idi deyü sadr-ı a‘zam hazretleri ordu-yı hümâyûnda mevcûd olan vüzerâ-ı izâmı otaklarına cem‘den sonra derûn-ı kal‘ada mihmân-ı misâfirhâne emân olan ilçilerin meclis-i ma‘kūde ihzârların fermân eylediler. Ancak mesfûrların mücerreb olan muhâlefet ve inâdları sebebiyle meclis-i mükâleme imtidâd bulacağı mukarrer olmağla otağa çıkup Serdâr Ali Paşa söyleşmek üzre tasmîm ve teklîf olınacak mevâdı vezîr-i müşârün-ileyhe tefhîm ve ta‘lîm eylediler. İçliler gelüp mu‘tâd üzre a‘dâd ve ihzâr olunan ilçiler (81b) üzerinde karâr ve hâzır olan vüzerâya ubûdiyyet izhâr itdiklerinden sonra serdâr-ı müşârün-ileyh Ali Paşa dehân-ı müdde‘âyı bâz u bast

saded-i maksûda âgāz idüp işte Âsitâne-i sa‘âdetden bu mahalle gelince tecdîd-i sulh emrinde vukū‘ bulan ahvâl kīl u kāl ma‘lûmınızdır. Kat‘a sulha yakın söziniz yoğidi. Hâlâ Uyvar Kal‘asına doğrı harekete karâr virilüp memleketinize vaz‘-ı kadem hasâret olınmağa birkaç konak yer kaldı. Bi’l-cümle asker-i İslâm şemşîr-i intikāmı eline aldı. Şimdi ne dirsiz sulha yakın bir söziniz var mı yohsa evvel ki inâdınızda pâ-ber-cây ısrâr mısız didikde bizler ancak bu husûs içün geldik niçün sulh olmazız deyü cevâb virdiler. Ali Paşa dahi merhûm Sultân Süleyman Hân hazretleriyle olan sulha mı yâhûd Serdâr Ali Paşa ile olan sulha mı râzısız Erdel’den Nemçe askerin ve Kanije kurbünde binâ olunan kal‘ayı kal‘ itdikden sonra zikr olunan sulhlarda ber-mûceb ahd-nâme-i hümâyûn taraf-ı Devlet-i aliyyeye vire geldikleri akçeyi edâya müte‘addid olmadıkça tecdîd-i sulh mümkin değildir didikde ilçiler akçe virmek husûsı mutasavver değildir. Lâkin bize on gün mehl virüp siz askeriniz ile Budin sahrâsında ârâm idin biz varup Nemçelü’yi Erdel’den ihrâc ve Kanije yanındaki kal‘a-ı cedîde kal‘ idelim didiler. Serdâr Ali Paşa şimdiye dek işiniz ne idi. Bu kadar asker bî-girân ile bu mahalle geldikden sonra birkaç eyyâm dahi taleb ve imhâl ile guzât-ı müslimîni işgāl ve âzim oldıkları kal‘a teshîrinden igfâl eylemek istersüz deyüp bu yollı tarafeynden kīl u kāl ve cidâl bî-me’âl vukū‘ı esnâsında erbâb-ı mecâlisden mahfî serdâr-ı ekrem hazretleri otak ardında cümle ceryân iden kelimât-ı beyhûdeyi istimâ‘ eyleyerek temâdî-i vakt nizâ‘dan nâşî bî-karâr olup otağa teşrîf eylediler. Ve ilçilere hitâb idüp akd-i sulha me’mûrız deyü bu ana değin niçe beyhûde güftâr ile vakt-i fırsatı emrâr eylediniz. Eğer fi’l-vâkı‘ tecdîd-i sulh murâdınız ise Erdel’den Nemçelüleri ihrâc ve Kanije kurbünde olan kal‘ayı kal‘ u tahrîb idüp yâ Sultân Süleyman Hân sulhında virmesine iltizâm itdiğiniz iki yüz bin guruş taraf-ı Devlet-i aliyyeye edâ itmek üzre mâmûlün-bih temessük virirseniz Âsitâne’de söyleşilen ancak iki mâdde idi. Akçe taleb olınmak yoğidi deyü niçe i‘tirâz idersiz ki Devlet-i (81b) aliyye bi’l-cümle asâkir-i mevfûre ile râhat ve asâyiş üzre oldığı hâlde Âsitâne’de söyleşülen sulh ile hâlâ bu denlü zehâyir bî-girân itlâf ve etrâf [u] eknâfdan bu kadar asker-i mansûreyi cem‘ ve it‘âb iderek hudûd başına geldükden sonra söyleşülecek sulh bu mıdır? Böylece râzı olursınız bir şâfî‘ cevâb ki bizde âna göre hareket idelim deyü buyurdılar. İlçileriyle sultânım hediyye nâmıyla bir mikdâr eşyâ diseniz belki bir sûrete ifrâğ olına bilüridi. Lâkin nakid akçe virile. Çasarımızın ber-vechle rızâsı bu kadar dimeleri ile serdâr-ı ekrem bundan sonra ruhsat göstermeyüp siz varın kal‘ada ârâm idin biz dahi yolımızdan kalmayup niyet itdiğimiz yola revâne olalım mukadder ne ise zuhûr ider deyüp ilçileri Budin Kal‘asına irsâl eyledi.

Ubûr-ı Asker-i İslâm Ez-Cisr-i Estergon Muhârebe-i Îşân Bâ-Küffâr

Serdâr-ı ekrem hazretleri karâr-dâde-i re'y ü tedbîrleri olan Uyvar Kal'asını feth ü teshîr içün mâh-ı Zi'l-hicce'nin yiğirmi dördinci güni Budin sahrâsından tahrîk-i livâ-ı nehzat ve kıyâm idüp Estergon öninde inşâsına mübâşeret olunan cisr tamâm olıncaya dek mahall-i mezbûrede dört gün nasb kıyâm-ı ârâm olındı. Ba'dehû cisr-i mezbûreden ibtidâ Serdâr Ali Paşa ve Gürci Mehmed Paşa birkaç oda yeniçeri neferâtı karşu tarafa ubûra başlayup mukaddem ol cânibine muhâfazaya me'mûr olan Kādî-zâde İbrahim Paşa ve Kaplan Paşa ordusına iltihâk ve nasb-ı otak süreyyâ-nitâk eylediler. Bu esnâda ordu-yı hümâyûndan iki nefer abd Uyvar Kal'asına firâr idüp Nemçe çasarının üçinci vekili olup ve Uyvar zâbıtı olan Forgaç nâm la'în nahvet mezâk ahvâl-i asker-i İslâm ne vech üzredir deyü istintâk eyledikde ordu-yı hümâyûnda olan ehl-i İslâm hadden ziyâde sizinle cenk ü harbe âmâdedir. Ancak henüz köpri nâ-tamâm olmağla köpri muhâfazasına kıyâm içün beri tarafa ubûr iden üç bin kadar asker-i İslâmdır. Köpri tamâm olmadın varup yetişmeğe isti'câl ve muhâfazasında olanları istîsâl idersiz bütün orduda mevcûd olan Osmânlı askerine tefrika ve havf ü bîm virüp azîm iş görmiş olursız deyü cevâb virmeleri Forgaç dahi yedi sekiz bin nefer melâ'în ile köpriyi ubûr iden askerin ardların basmak fikriyle şitâb eyledi. Ol gice Kādî-zâde İbrahim Paşa ve Kaplan Paşa karagolda hâzır ve Gürci Mehmed Paşa (82b) dahi beş yüz kadar otlıkcıyı otluğa göndermeğe sabâha nâzır bulunup kefere-i hâksâr Gürci Mehmed Paşa'nın çadırlarına gelürken develer üzerine uğramaları ile develer ürküp bir hây hûy kopdı. Sâir asker dahi bî-dâr ve üzerlerine düşman bir hücûm itdikde cümlesi haberdâr olup anda mevcûd olan on bin mikdârı asker-i İslâm gelen küffâr-ı hâksârı derkâr ve cenk ü peygâr oldıklarında sadâ-ı zemzeme-i tekbîr âlem-gîr oldığından gayrı Estergon'dan atılan haber topları ile beri tarafda bi'l-cümle ordu-yı hümâyûn halkı karşuda keremiyyet bulan bâzâr-ı girüdârından haberdâr ve herkes atına süvâr olup durdılar. Serdâr-ı ekrem hazretleri beri tarafında kendü üzerlerine dahi ale'l-gafle düşman hücûm itmek ihtimâliyle karşu cânibe bir ferd-i güzâr itmek bâbında yeniçeri ağasına hitâben fermân-ı âlî ısdâr idüp encâm-ı kâr cenk ü peygâre çeşm-dâr intizâr oldı. Karşu tarafda bulınan Serdâr Ali Paşa ve Gürci Mehmed Paşa ve İbrahim Paşa ve Kaplan Paşa ve sâir asker-i İslâm kat'a tüfenke el urmayup şemşîr-i âb-dâr ile küffâr üzerine bir hamle saldılar. Ve melâ'în-i hâsirîne kuvvet-i bazu-gayret ile bir kılıç çaldılar ki sekiz bin nefer cünd-i küffârdan beş bin mikdârı kefere-i hâksâr âlef-i şemşîr-i âb-dâr ve bin kadarı dahi dest-i gāziyân beste-i kemendîsi ve esîr olup Forgaç bed-kâr bin beş kadar mecrûh melâ'în

ile üftân u hîzân Uyvar tarafına firâr eyledi. Serdâr-ı ekrem bu muhârebe esnâsında dehân-i kîse-i in‘âmı bâz idüp dil getürene kırkar ellişer guruş ve kelle getürene yiğirmi beşer guruş ihsân ve guzât-ı müslimînin temdîr-i adüvviyye sa‘y ü himmetlerin sad-çandân eyledi.

Vekāyi‘-i Sene Erba‘a ve Seb‘în ve Elf

Tebdîl-i Kāim-makām-ı Âsitâne-i Sa‘âdet Katl-ı Re’îsü’l-küttâb Şâmî-zâde ve Dâmâdı Vezîr Ahmed Paşa

Ordu-yı hümâyûnda serdâr-ı ekrem hazretleri hıdmetinde bir müddetden beri re’îsü’l-küttâb ve kemâl-ı nüfûz-i kelâm ile ricâl-ı devlet beyninde şöhret-yâb olan Şâmî-zâde ve kendü hıdmetinde neşv ü nemâ bulup dâmâdı olmağla rütbe-i vezârete nâil olup mühr-i hümâyûn tahsîl sevdâsında kurenâ-ı saltanata hufyeten meyl ve kendü dâmâdı bu makūle tavl ile halk beyninde şöhret virüp sadr-ı a‘zam hazretlerinin nizâm-ı kadr ü ikbâline vesîle ihtilâl olmak üzre rikâb-ı kâm-yâba (83a) telhîs olındıkdan sonra sâdır olan hatt-ı hümâyûn mûcebince ikisinin dahi cezâları tertîb-i riyâset Rûznâmeci Hüseyin Efendi’ye ihsân olındı.

Ta‘yîn-i Serdâr Ali Paşa Berây-ı İnşâ-ı Cisr

Serdâr-ı ekrem hazretleri bi’l-cümle ordu-yı [hümâ]yûnda olan cünd-i mansûr ile Estergon kurbünde müceddeden inşâ olunan cisri mâh-ı Muharremü’l-harâmın beşinci güni ubûr idüp Ciğerdelen kurbünde nasb-ı bâr-gâh izz ü iclâl olındıkda Serdâr Ali Paşa ve Kaplan Paşa ve sâirleri teveccüh olunan Uyvar yolında vâkı‘ Jideve ve Tetre nehrleri üzerinde iktizâ iden köyler inşâsı ve erbâb-ı muhâsara tertîbi üzere ilerüye irsâl olındı. İrtesi serdâr-ı ekrem hazretleri dahi anları ta‘kīb ve düşman-i dîne arz-ı nümâyiş içün azîm alây idüp Uyvar karşusında vâkı‘ Jideve ve Tetre kenârında nasb-ı hıyâm ve nehr-i mezbûr üzerine vaz‘ olunan cisr ile Tetre suyu üzerinde iktizâ iden iki kıt‘a köprileri itmâm içün şeb ü rûz bi’n-nefs nezâret eyledi. Tamâm oldığı sâ‘at keyd-i a‘dâdan öte tarafın muhâfaza içün yiğirmi oda yeniçeri neferâtı ve beş yüz nefer Budin gönüllüsi karşu tarafa ubûr itdirilmek bâbında fermân-ı âlî sâdır eyledi. Ve karşuya güzâr iden yeniçeri neferâtından bir civân-merd dil tumak dâ‘iyyesiyle ol havâlîde cest-cûde iken Nemçe memleketinden gelür bir ulak sayd idüp Dîvân-ı hümâyûn tercümânı ol mekâtibi terceme eylemek üzre me’mûr

oldı. Ba‘dehû nazar olındıkda cümlesi Nemçe kapudanlarından ve ba‘zı sanâdîdlerinden Uyvar ve Novigrad kal‘alarında olan zâbitlere ve kapudanlara asker-i İslâm ile muhârebe ve kılâ‘ı muhâfazada bezl-i makdûr itmeleri husûsı tevcîh ve bundan akdem Estergon kurbünde bozılan Forgaç hareket-i mezbûresiçün ta‘yîb olındığın beyân idüp mazmûnlarında bu sene-i mübârekede hücûm-i İslâmiyândan gāyet ve ihtiyâd üzre oldıkların istinbât olındı.

Âgāz-ı Muhâsara-ı Uyvar

Bi’l-cümle kal‘a itmâm olındıkdan sonra mâh-ı mezbûrın on üçinci Cum‘a gicesi Uyvar Kal‘ası muhâsarasına âgāz olunup bir koldan Rûmili askeri ile serdâr-ı ekrem ve bir koldan yeniçeri ağası bi’l-cümle neferâtıyla ve bir koldan Yusuf Paşa Anadolı askeri ve bir koldan Kaplan Paşa ba‘de’l-mugrib metrislere girdiler. Ol gice gāyet (83b) mehtâb olup derûn-i kal‘ada mahsûr olan mel‘ûn-ı makhûr dilhâh üzre metris almakda asker-i İslâma huzûr virmişler iken bi-takdîri’llâhi irtesi gice mâh-ı münîr tamâmen münhasif olup zulmet-i leyl sâir gicelerden on kāt ziyâde terâküm ve iştidâd ve müddet-i inhisâf dört sâ‘at kadar imtidâd bulmağla her koldan karâr üzre metrisler aldılar. Tarafeynden top ve tüfenk ile azîm cenke âhenk idüp husûsâ handak kenârında olan tabyadan dört beş yüz kadar kefere-i bî-dîn neferât-ı müslimîn üzerlerine kurşunı mânend-bârân yağdırdılaridi. Hattâ muhâsaranın on beşinci güni ol tabyadan katî vâfir kâfir tulû‘-ı şemsden sonra yüriyiş kasdıyla çıkmağa başlayup metrisde olan yeniçerilerin ekseri gerüye yüz döndirmiş iken yeniçeri ağasının cân bâşına sıçrayup metrisden önine gelen neferâtı küffâr üzerine doğrı sürerken kal‘adan kurşun bârân-misâl yağar iken küffâr-ı şûm üzerine şîrâne hücûm eyledi. Serdâr Ali Paşa sekbânlarından altı bayrak Hırvat ve birkaç dahi yeniçeri bayrakları girü metrislerden imdâd ve çıkan küffârı dest-bed ve şemşîr ile girüye sürmeğe ictihâd eylediler. Avn-i Bârî ân-ı vâhidede ol taşra çıkan melâ‘îni bi’l-âhire girüye ve tabyalarına dıkdıklarından mâ‘adâ tabyanın zorbazû-ı gayret ile iki kapusın kırup katî vâfir merd-i cigerdâr içerüye girdiler. Küffâr-ı hâksâr nâ-çâr tabyada karâr idemeyüp ard kapudan bir yerin yıkarak girü kal‘a cânibine firâr itmeleriyle zikr olunan tabya asker-i İslâm tarafından zabt ve cebelü’l-metîn ümîd-i feth kal‘aya rabt olındı. Zîrâ bu tabya kal‘anın iç kapusı cânibinde vâkı‘ olup derûnında olan melâ‘în-i hâksâr müdâhale ve müdâfa‘a-ı guzâta derkâr iken dilhâh üzre kal‘ayı dâne top ve tüfenk ile tazyîk mümkin değilidi. Bundan sonra ol tabya[ya] vâfir toplar vaz‘ olunup derûn-ı kal‘aya gicede ve gündüzde murâd üzre

bî-şümâr top ve tüfenk atılup mahsûr olan melâ'îni birbirine katar idi. Düşman-i dîn muhâsaradan mukaddem kal'anın bu cânibine revâne Tetre suyundan handak içine doğrı hark-i azîm peydâ idüp dâimâ akar idi. Sedâr-ı ekrem hazretlerinin re'y ü emrleri ile Can Arslan Paşa lağımcılar ile nehr-i mezbûrdan ifrâz olunan harkı sedd ve ibtâl itdiklerinden mâ'adâ handakin beri tarafdan bir münâsib (84a) mahalli hafre bakılup zemîn-i handakden beş on zirâ' ziyâde derîn kazdıkdan sonra kal'a handakin dolup içinde olan suyı akıtdılar.

Vusûl-ı Hân-zâde Ahmed Giray Sultân Bâ-Asker-i Tatar

Serdâr-ı ekrem hazretleri ile sefer-i hümâyûnda bulınmak üzre hân-ı âlîşân tarafına bundan akdem hatt-ı hümâyûn şevket-makrûn ısdâr buyurıldıkda Kalmuk tâifesi düşman olan kavm-i bed-mizâk Kazak ile kavl ü ittifâk idüp bu tarafda sû-yı kasd üzre olmağın kendümiz nehr-i Özi'den geçüp ve Dîvân Geçidi kurbüne varup sâye-i hırâsetimizde olan Noğaylı tâifesin muhâfaza ve sâir memleket muhâfazasına kıyâm itmeğe muhtâc oldığımızdan müstevfî Tatar askeri ile oğlımız Ahmed Giray Sultân bendeleri karîben irsâl olınmak üzre karâr virilmişdir deyü serdâr-ı ekrem hazretlerine i'lâm-ı hâl itmişidi. Binâ'en aleyh sultân-ı müşârün-ileyhin bir gün ol ordu-yı hümâyûna mülhak ve mülâkī olmasıçün fermân-ı hümâyûn ile üzerine mübâşir isti'câl ta'yîn olunan Çavuşbaşı ve Hân Kapu Kethudâsı Süleyman Ağa ile kal'a muhâsarasından on gün sonra tahmînen yüz binden mütecâviz asker-i Tatar ile ordu-yı hümâyûna karîb mahalle geldikleri haberi virilmeğle metrislerden taşrada olan Kıbleli Mustafa Paşa ve gayrılar mu'tâd üzre sultânı istikbâl müretteb alây ile serdâr hazretlerinin otağına geldi. Sadr-ı a'zam baş çadırda istikbâl idüp derûn-ı otakda yanlarına iclâs ve hazînesinden bir altun kılıç ve bir mücevher tirkeş ve bir mücevher hançer ihdâsından sonra bir semmûr kürk ilbâs eylediler. İtmâm-ı merâsim mu'tâde-i ikrâm hilâlinde fermân-ı âsafî ile mevcûd olan vüzerâ önine düşüp ordu-yı hümâyûn içinde kurılan müzeyyen çetr-i âliye getürdiler. Ardınca karındâşı Mehmed Giray Sultân dahi on beş yiğirmi bin kadar Kazak askeri ile alây gösterdikde sultân-ı müşârün-ileyh dahi dîbâ kaftan ve kırmızı çirâsetli kontuş ve bir semmûr kalpak ihsân olındı. Bundan sonra yine yevm-i mezbûrede Boğdan voyvadası kendüye mahsûs Boğdan askeriyle alây gösterüp ordu-yı hümâyûna vâsıl olup kal'a bedenlerinden bu alâyları seyr iden küffâr-ı hâksârlara azîm havf hâsıl oldı.

Âmeden İmdâd Ez-Taraf-ı Çasar ve İnhizâm Îşân

Çasar-ı hâksâr tarafından Uyvar Kal‘asına imdâd içün ta‘yîn olunan Monte Kukuli nâm kâfir asker-i bî-şümâr ile gelür iken ordu-yı hümâyûndan (84b) mukaddem gelüp kal‘ayı muhâsara itdiklerin haber almağla derûn-ı duhûle fırsat intizârı ile nehr-i Uyvar’ın karşu tarafına karâr itmişidi. Asker-i İslâmın otlakcılarını ve zahîrecilerin rencîde itmeğe sarf-ı makdûr ve ihtimâl-i mekr ile ordu-yı hümâyûnda olan asker-i İslâm bî-huzûr itmeleri ile tabur-ı makhûrlarına hücûm ile melâ‘îni tazyîk ve cem‘iyyetlerin avn-i hakla tefrîk itmek lâzım ve mühim olmağın Kaplan Paşa Tatar askeri ile ta‘yîn olındı. Tabur-ı makhûre ubûr olınacak su geçidi muhâfazasına me’mûr olan dört beş yüz kefereyi asker-i Tatar ân-ı vâhidede târumâr ve cümlesin alef-i şemşîr âb-dâr eylediler. Taburda olan küffâr bu keyfiyyetden haberdâr oldıkları sâ‘at lütf-i Bârî ile derûnlarına ru‘b-ı târî olup memleketlerine firâr itmeleriyle pes-mânde idbâr olan birkaç bin melâ‘în-i hâksârı kantara-ı tîğdan emrâr eylediklerinden sonra dört taburda bâkī kalan ganâyim-i bî-şümârdan vâyedâr oldılar. Bu nusret-i azîmeden sonra ordu-yı hümâyûnda kat‘a mekr-i düşman-i dînden bir dürlü helecân çekilmedi. Asker-i kemâl emn ü huzûr ile mübâşir oldıkları kal‘aya muhâsarasında bezl-i makdûr itmeğe başladılar.

Feth ü Teshîr-i Uyvar Be-Tarîk-i İstîmân

Top ve tüfenk ile cenk mütemâdi olacağı zâhir olmağla Allâhu’l-hamd ordu-yı hümâyûnda asker-i bî-şümâr var iken kal‘ada bir gün evvel teshîr içün toprak sürilmek münâsibdir deyü müzâkere olındıkda serdâr-ı ekrem esnâf-ı askeri dört nevbet olmak üzre tertîb idüp bir nevbet kendüsi ve kethudâsı ve cemî‘ tevâbi‘îyle ve bir nevbet sipâh ve silahdâr ve bir nevbet umûmen ordu-yı hümâyûnda olan asker toprak sürmeğe mübâşeret itmeğe fermân eylediler. Budin muhâfızı Vezîr Hüseyin Paşa birkaç nefer mîrimîrân ile her fırkaya nevbetinde bezl-i makdûr itmek içün nezâret itmeğe me’mûr idüp halka vesîle-i ikdâm olmağı içün gice gündüz tabl u surna çaldırdı. Serdâr-ı ekrem ise toprak sürme nevbetin savdığı evkātde her gün her gice metrisleri devr idüp tavâif-i askeriyye in‘âm ile tâzeyâne zen-i gayret olur idi. Bundan akdem fermân-ı âlî ile mübâşeret olunan kubûrları lağımcılar handakden geçürüp kal‘a divârına tağrîb itdiklerin düşman-i dîn hısn idüp ta‘dîl içün gicede ve gündüzde hadden bîrûn top ve tüfenk dâneleri (85a) yağdırmak ihmâl itmişler iken serdâr-ı ekrem sa‘y ü ikdâm ve ihsânı sebebiyle lağımcılar öldiklerine ve dirildiklerine

bakmayup kubûrları kal‘a divârına îsâl eylediler. Lâkin kefere dahi lağım havfıyla zîr-i zemînde derkîn olmalarıyla tedbîr-i âhara muhtâc olup ne işlesün deyü tefekkürde iken birkaç gün mukaddem iki tuğ ile Rûmili valisi olan sağ [k]ol alây beğisi kal‘anın gediğin kırup altına direkler düşürdikden sonra iş virildikde divârı zîr ü zeber ider. Bundan gayrı çâre yokdır deyü tefhîm ve pâşâ-ı mezbûr çok muhâsara görmiş âdem olmağla bu husûsı lağımcılara ta‘lîm itdikde yine kendü mübâşeretiyle şürû‘ olınmağla fermân olındı. Fi’l-vâkı‘ tavlî yiğirmi zirâ‘ umkî bir buçuk zirâ‘ kal‘a divârı altında hafr itdikleri yeri direkler üzerine alup âteş urdıklarından sonra üzerinde olan divâra üç dört balyemez toplar urdıklarında üzerinde olan kefere-i bed-kârı handak içine doğrı yıkıldı. Lâkin divârın ardı beş on zirâ‘dan ziyâde toprak divâr olup dilhâh üzre fürce-i hücûm nümâyan olmadığından tekrâr lağımcılar anın altında dahi lağımlar hafrına mübâşeret idüp henüz nâ-tamâm iken dilîrân-ı meydân-ı gazâ açılan gedikden kal‘a bedenlerine yüriyüş idüp kat‘a kal‘adan bârân-misâl yağdıran top ve tüfenk dânelerinden bî-vehm bâlâ-ı kal‘aya hücûmda ne mer[tebe] cest ü çalak oldıkların görmekle mübâşeret iden lağımcılar bir rahne peydâ iderse kal‘a ellerinden gidüp ve kendüler umûmen tu‘me-i şemşîr kahr ü tedmîr olacakların düşman-i dîn idrâk idüp nüfûs-i habîslerin tahlîs içün kal‘ayı vire tarîkiyle teslîm itmek üzre karâr virüp iş bu sene erba‘ ve seb‘în ve elf mâh-ı Saferü’l-hayrın yiğirmi birinci güni kal‘a bedenlerinden ref‘-i râyet emân ve iki müte‘ayyen kâfir çıkarup birkaç mevâdd üzerine istîmân eylediler.

Madde-i Evvel: Mâl ve cânlarına emân virilüp îsâl-ı zarâr ve hasâret olınmaya.

Madde-i Sâniye: Ordu-yı hümâyûn içinden geçmeyüp Tatar yüzin görmiyeler.

Madde-i Sâlise: Bartalların nakl içün bin kadar araba ihsân olına.

Madde-i Râbi‘a: Uyvar içinde olanlar cenkde taksîrât itmediler deyü çasar tarafına mektûb ihsân olına.

Madde-i Hâmise: Leşker-i küffâr çıkmadıkça kal‘aya asker-i İslâm girmeye.

Madde-i Sâdise: Kadar-ı kifâye zehâyir in‘âm olına. (85b)

Madde-i Sâbi‘a: Yaraluları sıhhat bulıncaya Uyvar’da kalup ba‘dehû sâlimen taraflarına avdet olına.

Madde-i Sâmine: Gider oldıklarında tabl ve trambete bayrakların açup öyle gideler. Bu sekiz madde Dîvân-ı hümâyûn tercümânı vesâtetiyle serdâr-ı ekreme ifâde oldıkda mâl ve cânınıza zarar olmaz sizi orduya geçürmeyüz. Ve sâir mesûlâtımıza ideriz. Size fakat bir günlik zahîre ile dört yüz araba virüriz ve sizleri selâmet ile Komaran’a îsâl eyleriz. Eğer utanmazsanız tabl çalın ve bayraklarınızı açın. Lâkin bu gün kal‘aya bedenlerin hıfz ve zabt itmeğe muhtâcız deyü cevâb virdiklerinde kal‘aya tekrâr âdem vardı. Ve gelüp ol vech

ile rızâlarını ihtiyâr ve Komaran'dan iki âdem getürüp kal'anın keyfiyyetin ve kendülerin muhârebede bezl ü kudretin müşâhede itdirmek içün rehn talebinde oldıkların iş'âr eylediklerinde sadr-ı a'zam kendü ağalarından rehn olmak üzre iki ağa ta'yîn ve kefere tarafından iki bellü kâfir getürdiler. Müzâkere olunan mevâdd-ı mezkûre tetmîm ve ol hısn-ı metîn bi'l-cümle tetemmâtıyla taraf-ı hümâyûn-ı şehriyârîye bi'l-cümle vukū' bulan nusret tahrîr ve ümmet-i Muhammed'i dağdağa-i intizâr-ı encâm-ı kârden tahlîs buyurdılar.

Ta'yîn-i Şüden-i Vezîr Hüseyin Paşa Be-Muhâfaza-ı Kal'a-ı Tetre

Ordu-yı hümâyûn tarafına Tetre nâm kal'asının avn-i yezd-i kadîr ile feth ü teshîri içün ta'yîn olunan Budin Valisi Vezîr-i Mükerrem Hüseyin Paşa'nın ba'de'l-feth-i Uyvar altında serdâr-ı ekrem tarafına mektûb derûnında kal'a-ı mezbûre gelince pîş-gâhında niyet-i muhâsara ile nasb-ı hıyâm-ı sipâh olunup kal'a kapudanına âdem gönderildikde mukāvemete adem-i iktidârın bildiğinden nâşî taşra çıkup kendü ile biraz mukâlemeden sonra istîmâna müsâre'ât itmekle emân virilüp bî-ta'ab top ve şemşîr kal'a-ı mezbûrede dâhil kasaba teshîr oldı deyü tahrîr olınmağla bu peyâm-ı zafer birle asker-i İslâm tebşîr olındı.

Âmeden Kral-ı Erdel Be-Cânib-i Ordu-yı Hümâyûn

Serdâr-ı ekrem Âsitâneye sefer-i hümâyûna hareketi güninden beri bir gün mukaddem gelüp ordu-yı hümâyûna mülhak olması bâbında Erdel kralı olan Apafi Mihal birkaç def'a mektûb-ı emr-i üslûb irsâl etmişidi. Kral-ı mesfûr ba'zı kurenâsı inhâ serdâr-ı ekrem tarafından katl ve i'dâmına olınmak havfıyla sefere gitsek harbe pâdişâh-ı tahsîl olınmadığından (86a) gayri istîlâ-ı a'dâ ile memleket harâb olur deyü bast-ı i'zâr ve bây-ı hâl sefere gelmesiçün mekâtib ve evâmir ısdârı tekrâr olındıkça i'tizâr eylemişidi. Bu güne hareketine bâ'is adem-i itâ'at olmayup mutlak havfa teb'iyyetinden nâşî oldığın serdâr-ı ekrem ferâsetleri ile hüsn itmekle Uyvar fethinden sonra kral-ı mesfurı ordu-yı hümâyûnda olan kapu kethudâsı huzûrına getürdüp kral niçün bu güne emre imtisâl husûsında müsâmaha ve ihmâl ider tarafımızdan emîn olsun deyü sû-i kasdı olmadığına yemîn idüp kendüyi talebden murâdımız mutlak ânınla ba'zı umûr müzâkere itmekdir deyü ifâde-i hakīkat-ı hâl ve tekrâr bu mazmûnı mutazammın mektûb ile ağalarından Muharrem Ağa nâm ağa ile kapu kethudâsını Erdel'e irsâl eyledi. Bu def'a kat'â te'hîr itmeyüp üç kadar

süvâr ile icâbet ve imtisâle müsâra‘at mümkin ordu-yı hümâyûna karîb mahalle geldiğin i‘lâm itdikde birkaç dîvân çavuşları ve sadr-ı a‘zam delileri ve gönüllüleri ve Eflak ve Boğdan voyvadaları karşu çıkup azîm alây ile istikbâl ve mükemmel dîvân besâtıyla berât olındı. Ve sadr-ı a‘zam otağına getürlüp ihzâr olunan sandalı üzerine iclâs olındıkdan sonra cenâb-ı âsafî otağına teşrîf ve kral mu‘âmele-i nevâziş ve istimâlet ile taltîf buyurdılar. Kral dahi birkaç def‘a dâmen-i sadr-ı a‘zamı tebessüm bu vakte değin emre imtisâlde olan te’hîrinden azîm hacâlet birle özürler takdîm itdikde kusûrı afv serâser kaplu semmûr kürk ilbâs olındıkdan sonra kral içün mahsûs ıhzâr olunan çadırlara çadırlar azîmetine ruhsat ihsân bi’l-cümle zâd ve zahîresi tertîb olınmak üzre fermân olındı.

Tekmîl-i Mühimmât Kal‘a-ı Uyvar ve Avdet-i Ordu-yı Hümâyûn

Feth ü teshîri müyesser olan Uyvar Kal‘asının mevâzi‘ münhedim olup ta‘mîrine Eflak ve Boğdan askeri mübâşeretleriyle handakleri gereği gibi tathir olunup altı pâre balyemez top ve sâir cenk vaz‘ ü tertîb olındıkdan sonra kışlaka avdet husûsı tasmîm olındı.

Âmeden Şemşîr ve Hil‘at Ez-Cânib-ı Hümâyûn Be-Taraf-ı Serdâr-ı Ekrem

Pâdişâh-ı şevket-penâh hazretleri Uyvar Kal‘asının feth ü teshîri Der-i devlete vârid oldıkda kapucılar kethudâsı ağa ile serdâr-ı ekrem (86b) hazretlerine bir semmûr ve bir sâde hil‘at ve sorguç ve hançer irsâl buyurdılar. Ordu-yı hümâyûna vusûlı güni mu‘tâd üzre azîm alâylar ile istikbâl olındı. Gelüp serdâr-ı ekreme bulışdıkda ibtidâ getürdiği hatt-ı hümâyûn mülâtefet-i meşhûnı ibrâz ve reîs efendi otağ-ı sadr-ı a‘zamîde ma‘kūd dîvân-ı âlîde kırâatine âgāz eyledi.

Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn Mülâtefet-i Meşhûn

Sen ki vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı erkemim Ahmed Paşa’sın selâm-ı selâmet encâm-ı pâdişâ[hâ]nem ve peyâm-ı meserret-resân-ı mülûkânem ile teşrîf buyurdığımdan sonra bî-inâyeti’llâhi’l-mülki’l-fettâh avn-i inâyet gerd-kâr ile dilhâh-ı hümâyûnım üzre kal‘a-ı Uyvar bend-kemend teshîre giriftâr olup küffâr-ı dûzah-karâra envâ‘ hazelân ile ukūbet olındığı müjdesi haberi rikâb-ı hümâyûnıma meserret bahş olındıkda dergâh-ı vâhibü’l-atâyâya hamd ü senâ kılınmıştır. Hamden sümme hamden bu fütûhat-ı celîle tab‘ıma ferah-

bahş olmışdır. Hazret-i hâlik-i lâ-yezâlden tazarru‘ ve niyâ[z] olunur ki dahi niçe niçe fütûhât-ı celîle vücûda gelüp dâimâ küffâr-ı dûzah-karâr nükûsâr hafre-i nâr olmakdan hâlî olmayalar. Sana ve ol sefer-i zaferde ugūr-ı dîn ve devletimde taş yastanup ve toprak düşinen gāzî ve mücâhid kullarının vazî‘ ve şerîfine ve sagīr ve kebîrine nân ü ni‘metim helâl olsun ve cümleniz berhüdâr olasız. Tamâm dilhâh-ı hümâyûnım üzre hıdmet ve rızâ-ı mülûkânem üzre sa‘y ve dikkat eylediniz. Cümleniz du‘â-ı hayr-ı husrevâneme mazhar düşdiniz. Cân ve başıyla ugūr-ı hümâyûnımda çalışan kullarım hakkında inâyet ve ihsânım mebzûldür. Ve hâliyâ avâtıf-ı aliyye-i mülûkânemden sinî murassa‘ sorguç ve bir kabza şemşîr add ve tedmîr sâhib-kırâni ile ve hâssa kürklerinden serâser kaplu bir semmûr kürk ve kaftan ile teşrîf buyurdım. Hâliyâ kapucılar kethudâsı ile irsâl ve ihsân eyledim. Vezâyif-i şükri edâdan sonra dîn ü devletime ve ırz ü nâmûs-ı saltanatıma lâyık oldığı üzre hareket ve gayret ve hamiyyet idüp feth olunan kal‘anın ta‘mîr ve termîmi bâbında bezl-i makdûr eyleyesiz. Ve’s-selâm zikr olunan hatt-ı şerîf kırâat ve mazmûnı huzzâr-ı meclise işâ‘at olındıkdan sonra serdâr-ı ekrem cümleye hitâb idüp bî-inâyeti’llâh düşmandan ahz-ı intikām olındı. Şimdiden sonra rûz-ı Kasım hulûline on iki gün kalmağla kış basmadan kışlağa avdet itmek münâsib görinür (87a) lâkin a‘dâ-ı dîn hâlâ kasd-ı kîn ile der-kemîn iken tavâif-i askeriyye dâr ü diyârlarına perâkende olmak münâsibdir deyü vüzerâdan taleb ve cevâb ve istifsâr ve re’y-i savâb eyledikde düşman-i dîn her tarafdan muntazır fırsat-ı hücûm ve istîlâm sugūr-ı İslâmiyyeyi böyle bıragup ne yere gideriz cümle serhadd havâlîsinde kışlak ta‘yîn olunup dâimâ cânib-i a‘dâya çeşm ü gûş olmak üzre istisvâb itdiler. Serdâr-ı ekrem buna imzâ-zen ihsân-ı istihsân olup kal‘anın bakıyye-i esbâb-ı nizâmın temşiyet içün [B]udin Muhâfızı Vezîr Hüseyin Paşa’ya Uyvar’da temkîn ve Kurd Paşa mahsûs Uyvar pîş-gâhında hareket olındı. Rûz-ı Kasım hulûl idüp bârân-ı azîm sebebiyle birkaç gün gāyet zahmet çekilüp her ne hâl ise Tetre Nehri sâhiline nasb-ı hıyâm olındıkda bir gün bir gice Eflak askeri mübâşeretiyle üç cisr nehr-i mezkûr üzerine binâsına sa‘y-ı mevfûr ve kesret-i asâkirden iki gün iki gicede güç ile ubûr olındı.

Feth ü Teshîr-i Kal‘a-ı Livâ Be-Tarîk-i İstîmân

Ordu-yı hümâyûn yolı üzre vâkı‘ Livâ Kal‘ası ehâlîsine kal‘ayı tahliye ve teslîm içün serdâr-ı ekrem tarafından mektûb-ı emr-i üslûb terkīm olındıkda derûnında mevcûd olan kefere bizler çasar tarafından muhâfazaya me’mûr oldığımızı cân ve başıyla hıfza bezl-i makdûr itmek üzre ma‘zûrız deyü teslîmden imtinâ‘ı müş‘ir cevâb virdiler. Lâkin varılup ordu-yı hümâyûn ile kal‘a-ı mezbûre pîş-gâhında nasb-ı hıyâm kahr ü intikām oldıkda

asâkir-i mansûrenin ednâ hamle-i hücûmlarına mukāvemet itmek emr-i muhâl oldığı cünbiş-i mehâbet mukā[ve]met-i guzâtdan istidlâl itmeleriyle tahlîs-i mâl ve cân maslahatın takdîm ve azîm recâ ve niyâz kal‘ayı taraf-ı Devlet-i aliyyeye teslîm eylediler. Ve derûnında olan kefere mâl ve cânlarıyla emân virdiler. Kal‘ayı mezbûreye tâbi‘ yiğirmi bin kadar re‘âyâya bir iştimâl emân buyurdılar. İhsân Çatere ve Patere Oğlı Ali Paşa müceddeden tahrîr olunan dört nefer kal‘a kulları ile muhâfazasına kıyâm itmek üzre fermân olındı.

Feth ü Teshîr-i Kal‘a-ı Novigrad Be-Tarîk-i İstimân

Bundan akdem Uyvar altında Novigrad Kal‘asını muhâsarasına ta‘yîn olunan Vezîr Kaplan Mustafa Paşa yanına me’mûr olan cünd-i mansûr ile varup muhâsaraya mübâderet ve şeb ve rûz i‘mâl-ı edevât-ı cenk ü cidâle mübâderet itdikden sonra derûnında mahsûr olan kefere vezîr-i müşârün-ileyh ve yanında asker-i mansûre mukāvemete azîmü’l-iktidâr umûmen ordu-yı hümâyûn üzerlerine sevk-i inân intikām itdiğin haber aldıklarında derûnında rağbet-i müstevlî olup istimân itmeleri ile mâl ve cânlarına emân virilüp kal‘a-ı mezbûre bi’l-cümle mühimmât ile zamîme-i memâlik-i sultânî oldığı vezîr-i müşârün-ileyhe yine serdâr-ı ekrem tarafından arz ü i‘lâm (87b) mücahidîn mesrûr ve şâdân oldılar.

Avdet-i Kral-ı Erdel Voyvada-ı Eflak ve Boğdan Ez-Budin

Sefer-i hümâyûn esnâsında maslahat-ı sulhı tecdîd ve te’kîd ve berât ahd ü mîsâk tecdîd içün Tımaşva[r] tarafından Belgrad’a gelüp şurût-ı musâlahaya mugāyir hareketlerin ber-taraf itmeleri husûsı teklîf olındıkda kizb ü hîleyi mutazammın kelimât ile akd-ı sulh te’hîr itmekle Budin Kal‘asında habs olunan Nemçe ilçisi serdâr-ı ekrem huzûrına ihzâr ve mesfûra bu vechle bast-i kelâm eylediler ki sulh u salâh emrinde gûn-a-gûn hîlelere sâlik oldığınızdan nâşî mahallinize vaz‘ kadem-i intikām idüp avn-i Rabbânî ile nakz-ı ahd itmek cezâsı tertîbinde sille-i şemşîr ihtimâm olındı. Beher hâl tafsîl-i mâcerâ-ı ahvâl bi’l-cümle mesmû‘ın olmışdır. Şimden sonrasını çasarına irsâl ideriz. Gördiğin vech üzre aklâm-ı hâl eyle didiklerinde ilçi-i mesfûr tahrîr olınmasını iltimâs itmeğin serdâr-ı ekrem hazretleri tarafından Nemçe baş vekîline bir mektûb tahrîr mesfûr ilçinin yedine teslîm olındı.

Sûret-i Mektûb-ı Serdâr-ı Ekrem

Zübde-i ümerâ'i'l-milleti'l-Mesîhiyyetü ve umdetü küberâ ve tâifetü'l-Îseviyye muslih-ı mesâlih-i fırkatü'n-Nasrâniyye dostımız Nemçe imparatorı fethu'llâhi avâkıbu bi'l-hayrın baş vekîli olan Dukadin Safan hutimet avâkıbu bi'l-hayr komşulığa lâyık ve mukaddemâ beynimizde olan bu kadar müddet ri'âyet olunan dostlığa muvâfık İslâm-ı selâmet-i encâm ve peyâm-i meveddet-i fercâm iblâgından sonra muhibbâne inhâ olunur ki bundan akdem devletlü azemetlü kudretlü ve yeryüzinde olan pâdişâhların ulûsı olan efendim pâdişâhım şehinşâh-ı İslâm pâdişâh-ı kâffe-i nâmın rikâb-ı hümâyûn şevket-makrûnlarında iken ve sonra yerleri gökleri yokdan var iden hazret-i Allâhu azîmü'ş-şân celle celâluhûnun inâyeti ve peygâmberimiz iki cihân mihri ve güneşi seyyidü'l-mürselîn ve hâtemü'n-nebiyyîn Muhammed Mustafa efdalü's-salavât ve kümmelü't-tahiyyâtın mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtı ile yıldız ziyâyışı yer getürmez asker-i İslâm ile Engürüs serhaddine teveccüh itdiğimizde kapu kethudânıza sâir âdemleriniz yediyle vâsıl olan mektûblarınızda sulh u salâha mülâyim tarafına tâbi' ve muvâfık cevâb-ı şâfî olmadığından mâ'adâ Belgrad'a ve Ösek'e belki Budin'e gelince ilçileriniz birkaç def'a getürdilüp söyledikde bir vechle sulh u salâhı te'yîd ider sözleri olmayup cümle ef'âl ve akvâllerinden vakt geçürüp maslahat te'hîrine çalışmakdan gayri bir şey anlamamak her çend ki bu tarafda mâbeyninde bu kadar yıldan beri ri'âyet olunan sulh u salâhın yine (88a) ri'âyet olınmağın meyl gösterildi. Lâkin bir vechle meyl gösterildi. Bilmem ilçilerinize devletinize memleketinize sulh u salâhın hayr oldığın anlamadılar mı yoksa hakīkatde a'yân-ı memleketinize hak subhânehû ve te'âlâ bu Devlet-i aliyye-i ebediyye inâyet ve ihsân eylediği kuvvet ve kudreti bilmiş görmiş ihtiyârınız kalmadığından nâşî içlileriniz elinde ric'at ve istiklâl mi yoğidi. Her çend ki getürdülüp sulh u salâhın tecdîd ve istihkâmı müzâkere olındıkda avk ü te'hîr ve özr-i bahâneden gayri sözleri olmadı. Bi'l-âhire bu sâl zafer-i iştimâlde asker-i bî-şümâr ve leşker-i Tatar adüvv-i şikâr ile bi'n-nefs memleketinize varılup feth olunan bukâ' ve kılâ' ve ahâli-i memleketinizi ehl-i İslâm atı ayağı altına alup ne mertebe pâymâl ve rüsvây oldığı vech ile ma'lûmınız olup tafsîle hâcet yokdır. Ve bu kışı kendümiz Belgrad'da ve cümle asker-i İslâm nusret-i fercâm ve Tatar adüvv-i şikâr Engürüs serhaddlerinde kışlamak üzre azametlü ve şevketlü efendimin fermânları ile karâr virilmişdir. Bu kadar seneden beri meyânımızda ri'âyet ve hıfz olunan dostlığa binâ'en hâlâ kapu kethudâsı alıkoyup ve gelen ilçiniz bu mektûb ile tarafınıza yollanmışdır. İnşallâh u te'âlâ vâsıl oldıkda tecdîd-i sulh u salâha ri'âyet ve tesyîd-i esâs fevz ü felâha rağbet gösterilür ise

ıslâh-ı zâtü'l-beyn ve tesviye-i umûr-ı tarafeyn içün efendim halîfe-i reb'-i meskûn azemetlü kudretlü şevketlü şecâ'atlü mehâbetlü pâdişâh-ı heft kişver ü şehinşâh-ı muzaffer hazretlerinin rikâb-ı hümâyûn sa'âdet-makrûnlarına arz u recâ idüp sulh u salâha rızâ-ı şerîfleri olmak mümkindir. Ve mektûbımızın mefhûmına ri'âyet olınmayup bilinmedik bir ahvâl kalmamış iken yine evvelki gibi fikirsizlik idüp hayurlu olan husûsdan tehâşi ve ictinâb olunur ise hazret-i Allâhu azîmü'ş-şânın inâyet ve ihsânıyla ol bahâr hucestehısâlde il ve memleketiniz ahâlilerinin görecek ahvâllere yine siz bâ'is ve bâdî olmış olursız. Âna sizler dahi ahâli-i memleketiniz ve a'yân-ı mülk ve mülkiniz ile müşâvere ve müzâkere idüp hayurlu olan ahvâli amele getüresiz. Ve mektûbınızın cevâbın eğlendirmeyüp gönderesiz. Es-selâm alâ min etba'ü'l-hüdâ

Avdet-i Ordu-yı Hümâyûn [E]z-Budin Be-Cânib-i Meştâ-i Belgrad

Serdâr-ı ekrem hazretleri mektûb ile netîce-i ma'nâ baş vekîl tarafına ifâde ve ilçisi (88b) dâr ü diyâr nekbet-medârlarına i'âde eyledikden sonra ordu-yı hümâyûn ile Budin sahrâsından hareket ve girü Belgra[d] meştâsına doğrı ric'at olup yol üzerinde palanka ve karyelerin bağları çiftlerin ve hâlî dâmların düşürmek ta'addîsini irtikâb ve çadırları önine azîm âteşler yakmak ile ne hâ[l] ise def'-i ızdırâb iderlerdi.

Ta'yîn-i Vezîr Hüseyin Paşa Vali-i Budin

Bâ-gāret-i memleket-i küffâr Uyvar fethinden sonra kırk elli bin Nemçe ve Macar ile Komran Kal'asını muhâfazada kıyâm üzre iken çasar tarafına da'vet olunan Zirin oğlının memleketi hâlî ve mekr ü şeytaneti mütevâli olmağla dâr ü diyârlarını gāret içün serhadd askeri nasb olunan Vezîr Kaplan Paşa on bin mikdârı gönüllü serhadd askeri ve yalu ağası elli bin mikdârı güzîde asker-i Tatar sabâ-reftâr ile serdâr-ı ekrem tarafından ta'yîn ve teveccüh üzre hareket idecekleri tevcîh olındı.

İhrâc-ı Mevâcib ve Tevzî‘-i Şüden-i Tavâif-i Askeriye

Asker-i İslâm Ösek köprisini ubûr idüp kal‘a pîş-gâhına nasb-ı hıyâm itdiklerinde Sofya’dan beri mürûr iden altı ayda ulûfe virilmediğinden müstehak oldıkları iki kıst mevâcib ihrâc olunup mu‘tâd-ı kadîm üzre serdâr-ı ekrem otağı öninde cümleye tevzî‘ olındı.

Ta‘yîn-i Meştâ Be-Esnâf-ı Asâkir-i Mansûre

Cenâb-ı serdâr-ı ekrem Belgrad’da kışlamak husûsı musammem ve mukarrer olmağla ordu-yı hümâyûnda mevcûd olan vüzerâ ve ümerâ ve tav[â]if-i askeriye içün defteri tertîb olunup Hân-zâde Sultân Baçaka ve Zirin oğlının memleketine akına giden Kaplan Mustafa Paşa’ya Kanije yanına me’mûr olan yalu ağası ve yanında olan asker-i Tatar ile Peçuy ve sâir tav[â]if-i askeriye serhadd add olunan birer kal‘a ve palanka kışlak ta‘yîn ve bu tağrîb ile ol kışlak ta‘yîn olunan mahallerin ehâlîsini mekr ü keyd düşmandan hıfz ve te’mîn olındı. Âmeden mektûb-ı müsâlemet-üslûb ez-cânib-i cumhûr-ı Leh, Leh cumhûrı tarafından Devlet-i aliyye Âsitânına katî vâfir zamandan beri ilçi ve mektûb irsâl zuhûr itdiği yoğ iken gālibâ Nemçe keferesinin rûy-ı adâvetine ne güne tabanca-ı intikām urıldı. Kurb-ı memleketleri takrîbiyle mesmû‘ları olmakdan nâşî mutlak köhne berât sulhların tecdîd içün Moskov tâifesinin kendülere olan istîlâsından nâşî hân hazretleri asker-i Tatar ile imdâdlarına ta‘yîn olınmak (89a) recâ-yı bicâsını tazmîn ile serdâr-ı ekrem tarafına mektûb-ı mekr-i üslûbları vurûd eyledi.

Hareket-i Düşman-i Dîn Be-Muhâfaza-ı Üstüvâr-ı Sigetvar

Vezîr-i a‘zam Fazıl Ahmed Paşa hazretleri ricâl-i dâire-i devlet ile Belgrad meştâsına karâr ve ol bahârda yine Nemçe keferesi üzerine karâr-dâde olan sefer-i hümâyûna me’mûr tavâif-i askeriye vakti ile gelüp irişmek üzre etrâf ve eknâfa evâmir-i aliyye neşr idüp düşman-i dîn tarafına nasb sâmi‘a-i ihtiyâd itmeğin henüz mevsim şitâ münkazî olmadın küffâr-ı hâksâr ve sevdâ-ı hâm intikām ile bî-vakt harekete gelüp ve Zirin oğlı ve Bakan oğlı ve Hırvat Nemçe cenâreli yanlarına otuz bin kadar müntehib askeri ve otuz kırk pâre top virmekle bir tabur tertîb idüp ol melâ‘în dahi ale’l-gafle Sigetvar kurbünde vâkı‘ Bofça ve Bırazançe nâm palankaları ihrâk eylediklerini Peçuy beği olan Murad Beğ arz itmeğin

serdâr-ı ekrem hengâm-ı şitâda böyle bir haber nâ-me'mûl zuhûrına muzdarib olup Ösek kışlasında olan Mehmed Paşa'yı ser-asker ve İstivan'ı Belgrad ve Yanova paşaları Kanije kışlağında olan Kaplan Paşa ve Tatar askeri ve İzvornik sancağı erbâb-ı tîmârını müşârün-ileyh ser-askerin yanına ta'yîn eylediler. İstihbâr-ı hakīkat-ı hâl içün düşman-i dîn tarafına irsâl olunan casûslar dahi gelüp küffâr-ı hâksâr elli bin mikdârı melâ'în müretteb tabur ile mâh-ı Cemâdi'l-âhir'nin yiğirmi ikinci güni erba'înin dahi yiğirmi altıncı güni Sigetvar Kal'asını muhâsara eylediğin haber virmeleri ile serdâr-ı ekrem Başka'da kışlakda olan Hân-zâde Ahmed Giray Sultân'a ve sâir bi'l-cümle kışlaklarda olan mîrimîrân ve ümerâ ve tavâif-i askeriyeye bir gün evvel müekked fermânlar i[r]sâl ve Rûmili ve Anadolı taraflarından sefer-i hümâyûna me'mûr tavâif-i askeriyyeye neşr-i evâmir isti'câl eyleyüp sene-i sâbıkadan ziyâde tehiye-i esbâb harb u kıtâl eylediler. Eğerçi henüz mevsim-i şitâ mürûr itmek hasebiyle Belgrad'da düşman-i dîn üzerine varılacak kadar asker olmayup lâkin Sigetvar muhâsarası haberi ile serdâr-ı ekrem bî-karâr sâhib-i devlet Belgrad'dan kalmış sadâsı askerin bir gün mukaddem ordu-yı hümâyûna mülhak ve mülâkī olmalarına medâr olmağla mâh-ı Receb'ül-mücerrebin ikinci güni tuğlar taşra Belgrad sahrâsına ihrâc olunup irtesi Zemun sahrâsına ubûr-ı musammem oldığı halka i'lân ve kat'â ağırlık nâmına nesne gösterilmeyüp hemân sebük-bârca azîmet olınmak üzre fermân olındı. Ve hemân irtesi gün serdâr-ı ekrem (89b) iç ağaları ve taşra tevâbi'i cem'an bin kadar kendi dâireleri halkı ve tahmînen iki bin mikdârı yeniçeri ocağı zâbitleri mütevekkilen ala'llâh Zemun tarafına ubûr ve bir gün mukaddem Ösek'e varmak üzre bezl-i makdûr idüp gider iken küffâr-ı hâksâr hıfz-ı cenâb-ı perverde-kâr ile Sigetvar'a zafer bulmadığından firâğ ve rücû' ve tabur-ı menhûsıyla Peçuy Kal'ası muhâsarasına şürû' itdiği ve der-akeb Serdâr Mehmed Paşa yanında bulınan asâkir-i mansûre ile Peçuy imdâdına müsâre'at itdikde melâ'în-i sayt ve sadâ-ı hücûm-ı muvahhidînden havfa düşüp mâh-ı Receb'in dokuzıncı gicesi on iki gün leyl ü nehâr muhâsarasına bezl-i mâ-mülk itdiğiçün Peçuy Kal'ası altından dahi karâr itdiği haberleri vürûd eyledi. Düşman-i dîn haybet ve harman ile diyâr-ı nekbet-medârına revân olup böyle hengâm-ı şiddet-i şitada bâ'is-i hareket cünd-i İslâm olan düşman mahzûrı mündefi' olmağla Serdâr Mehmed Paşa Sigetvar ve Kaplan Paşa Pojega ve Behke kapudanı ve Bosna alây beğisi ve Budin mütesellimi ve Korman ve Bulakvar ve Tımaşvar paşası ve birkaç yeniçeri odaları Peçuy muhâfazasına ve sâir cem' olan askeri etrâf-ı serhadde vâkı' kal'a ve palankaların hıfz ü hirâsetine ta'yîn olunup serdâr-ı ekrem ricâl ü dâire-i devlet ile âminen giriye avdet itmeleriyle mâh-ı mezbûrın yiğirmi dördinci güni yine Belgrad meştâsına dâhil oldılar.

Âmeden Mektûb-ı Hud‘a-Üslûb Ez-Cânib-i Nemçe Be-Taraf-ı Cenâb-ı Serdâr-ı Ekrem

Mukaddemâ Budin’den avdet itdirilen Nemçe ilçisi ile sadr-ı a‘zam tarafından tahrîr olunan mektûbın cevâb-ı nâ-savâbı olmak üzre başvekîl cânibinden üç nefer nâme-resân yediyle mâh-ı Şa‘ban’ın altıncı güni bir mektûb-ı küfr-üslûb gelüp derûnında sa‘âdetlü mehâbetlü dostımız[a] selâmdan sonra inhâ olunur ki cenâb-ı şerîfinizden çasar efendimin Civan Goyas nâm ilçisi irsâl olunan mektûb-ı şerîfiniz gelüp vâsıl oldı. Mefhûmında sulhın bozılmasın ve sizin tarafınızdan mübâşeret olunan cenk sebebin ve andan zuhûra gelen fesâdâtın illetini bizim üzerimize haml itdiğiniz ma‘lûmımız oldıkda hayrân olup bu iftirâdan biz kendimizi pâk bildiğimizden gayrı âleme dahi ayândır ki Erdel’den gavgalara mübâşeret olunandan berü gâhı âdemler ve gâhı kâğıdlar cenâbınıza gönderüp ve her vechle takayyüd eylediğimiz ol idi ki (90a) tarafeynin serhadde vâkı‘ olan kīl u kāl ref‘ olunup ve vilâyet âsûde-i hâl olup sulh u salâh vakt ü zamânına değin tarafeynden hıfz olunup hilâfına yeniden bir şey vâkı‘ oldıysa olmamaları içün niçe ağır teklîfleri dahi kabûl itmiş idi ve lâkin bâlâda zikr olunan cümle takayyüdimizi ref‘ idüp tarafeynden söyleşilüp husûlı karîb olan ahvâli dağıtup askeriniz ile düşmanlık tarîkin açup üzerimize gelmişseniz bu âşikâredir. Ve cemî‘-i âleme ma‘lûm olmışdır. Ve her kim bu fesâdın sebebi olmış ise Allâh’ın gazabına uğramasın ve uğraması dahi mukarrerdir. Bâkī ahvâli ol cânibde olan çasar efendimin kapu kethudâsı takrîrinden tafsîl üzre ma‘lûmınız olur deyü tahrîr olınmışidi. Mektûb-ı mezbûreden tecdîd-i sulh olmadığına dilgîr olmakdan gayri bir nesne müstefâd olınmayup ve kapu kethudâlarında ruhsat-ı kâmile yoğ idi. Murâdımız tecdîd-i sulhdır deyü netîce-pezîr olmayacak birâz kelimât-ı bî-nâil takrîr itmekle def‘-i meclis olındı. Serdâr-ı ekrem hazretleri beher hâl bir mektûb tahrîri muktezâ olmağla mektûbın gelüp vâsıl mefhûmı ma‘lûm oldı. İnşâ’allâhu te‘âlâ an karîb vilâyetinize varup misâfir olurız ve birbirimiz ile söyleşmek ve ulaklarımız varup gelmekden usanmazız hemân karîben varmak üzereyiz mazmûnı mutazammın başvekîl cânibine mektûb-ı âsafî tahrîr olunup bu ma‘nâ kapu kethudâsına dahi lisânen ifâde ve zikr olunan nâme-resânları ile mektûb-ı mezbûr ile i‘âde olındı.

Vürûd-ı Mektûb-ı Meserret-Üslûb Ez-Cânib-i Kral-ı Erdel

Erdel kralının kethudâsı gelüp ordu-yı hümâyûna getürdiği mektûbda Erdel Kılâ‘ı memleketi kılâ‘ından Nemçe keferesinin zabt eylediği Kolşavar ve sâir kal‘a ve palankalardan ba‘zısı zor bazû nez‘ ü teshîr ve ba‘zı a‘mâl re’y ü tedbîr ile kendüler ittibâ‘-ı kılâ‘-ı mezbûreden Nemçe zabtında ancak iki kal‘a kaldığı ve anların dahi kapudanları teb‘iyyet fikrinde oldıklarına haber aldığını tahrîr olınmağla bâ‘is-i sürûr cünd-i İslâm oldı. Hareket-i asker-i İslâm Ez-Meştâ-ı Belgrad Be-Cânib-i Nemçe. Vakt-i mu‘tâd sefer-i hareket hulûl itmekle mâh-ı Şa‘bân’ın yiğirmi ikinci güni tuğlar Belgrad sahrâsına çıkarılup bakāyâ-ı mühimmât-ı seferiye tekmîl ve esnâf-ı tavâif-i askeriyyenin ordu-yı hümâyûna iltihâkları ta‘cîl olındıkdan sonra yiğirmi beş gün mikdârı sahrâ-ı Belgrad’da (90b) meks ü karârdan sonra mâh-ı Ramazân-ı şerîfin on yedinci güni serdâr-ı ekrem müretteb alây ile nehr-i Sava cisrinden karşu Zemun yakasına ubûr ve bu sene-i mübârekede ziyâde asker tedârüki muktezâ olmak hasebiyle tavâif-i sâireden bi’l-cümle defterlü ve kaydlu nâmına olan dirlik mutasarrıfları olan erbâb-ı tîmâr ve Mısır ve Bağdad ve Diyarbekr eyâletinden ma‘zûl üç nefer vezîr dahi iş bu sefer-i hümâyûnda mevcûd olmak bâbında fermân-ı âlî sudûr onları hengâm-ı şitâda Sigetvar Kal‘asını muhâsara iden Zirin oğlı ve Bakan oğlı nâm melâ‘în tabur-ı makhûrından bir mikdâr asker gönderüp küffâr gelüp Ösek köprisini ihrâk eylemeleriyle yeniden ta‘mîr ve termîmine mübâşeret olınmışidi. Hâlâ düşman-i dîn tarafından getürilen diller melâ‘în-i hâksâr asker-i İslâm ubûrından mukaddem cisr-i mezbûrı ihrâk itmek üzre meşveret idüp haber virmeleriyle Ösek muhâfazasında olan Kıbleli Mustafa Paşa Bosna Beğlerbeğisi İsmail Paşa ve saksoncıbaşı ağaya düşman-i dînin Ösek köprisine sû-yı kasdı ihbârını ve muhâfazasında bezl-i himmet ve gayret itmeleri bâbında müekked evâmir-i aliyye ısdâr olındı.

Cem‘iyyet-i Erbâb-ı Cihâd ve Ahâli-i Belgrad Berây-ı Du‘â-ı İstiskā

Serdâr-ı ekrem ordu-yı hümâyûn ile bi-hasebi’l-iktizâ meks ü karâr ve hulûl-ı asâkir-i me’mûreye intizâr üzre olup rûz-ı Hızır’a on üç gün kalmış iken bi-emri’llâhi te‘âlâ müddet-i medîdeden beri kat‘a bârân yağmayup çayır eseri olmadığı bâ‘is-i elem-i azîm

olmağla nehr-i Sava kenârında bir mihrâb yapılup istiskāya çıkmak münâsib görildi. Ve üç gün ale't-tevâl salât-ı sabâhdan sonra dest-i du'â-ı bârgâh-ı kibriyâya küşâde kılındı. İkinci gün fi'l-cümle nüzûl-ı matar ile asâr-ı isâbet cilve-ger oldıkdan sonra istiskānın üçinci güninde mâh-ı Ramazân-ı şerîfinin yiğirmi dördinci günidir. Bir bârân-ı azîm vâkı' oldı ki ümmet-i Muhammed'i fevkü'l-me'mûl sî-râb pejmürde-i zübûl olan sebze ve giyâhı gereği gibi şâdâb eyledi.

Âmeden Haber Muhâsara-ı Kal'a-ı Tetre ve İrsâl-ı Şüden-i İmdâd

Uyva[r] muhâfızı Vezîr Hüseyin Paşa'nın ordu-yı hümâyûnda serdâr-ı ekrem mektûbı gelüp derûnında orta Macar paladanuşı on beş bin kadar orta Macar askeri ve Nemçe tarafından bir kapudan ile on beş bin mikdârı Nemçe keferesi ale'l-gafle (91a) gelüp sene-i sâbıkada feth ü teshîr olunan Tetre Kal'asını muhâsaraya mübâşeret ve içinde mevcûd olan müslimîni tazyîke mübâderet eylemişlerdir deyü tahrîr olınmağla Varat Beğlerbeğisi Kasım Paşa Yanova ve Tımaşvar kulları ile ve Yalı Ağası Ahmed Ağa Baçka kışlakda olan Tatar askeri ile ve Budin ve Estergon'dan dahi bir mikdâr asker vezîr-i müşârün-ileyh yanına ta'yîn ve tesyîr ve asâkir-i me'mûre ve Uyvar kulı ile kal'a-ı merkūmeyi muhâsaradan tahlîs için düşman-i dîn üzerine varılması bâbında emr-i âlî ısdâr ve mûcebince serdâr-ı ekrem tarafından müekked mektûb tahrîr olındı. Bu esnâda Kanije Paşası Hüseyin Paşa'dan dahi mektûb gelüp derûnında Nemçe keferesi umûmen askeri ile Kanije Kal'asını muhâsaraya âhenk ve şeb ü rûz a'mâl-ı edevât-ı harb ü cenk idüp birkaç gün içinde darı yemeğe muhtâc olmak gibi zâd u zahîrede kemâl müzâyakamız olmağla bir gün ol imdâd ve mahsûr olan müslimîni mihnet ve zarûret-i zehâyir ve ze[v]âddan olınmağla bezl-i mâ-hasl sa'y olınmaz ise kal'adan korkulur deyü i'lâm olındığından nâşî Tetre Kal'asına imdâd için gönderilen asâkir-i vâfireden sonra hâlâ Kanije Kal'ası tahlîs için gönderilen vâfir asker göndermeğe usret olup ancak serdâr-ı ekrem umûmen ordu-yı hümâyûnda mevcûd olan asker-i İslâm ile Kanije imdâdına kıyâm olınacağı paşa-ı müşârün-ileyh tarafına i'lâm olındı. Düşman-i dînin vech-i meşrûh üzre serhadd taraflarına hücûm ziyâde olmadığını Erdel Kralı Apafi Mihal tarafına ifâde olunup kendünin bir ân mukaddem Erdel askeri ile hareket ve Tetre Kal'a havâlîsine doğrı azîmet itmesiçün serdâr-ı ekrem tarafından mektûb tahrîr ve irsâl ve hudûd-ı İslâmiyye taraflarında bulınmak için tevcîh-i müsâre'ât ve isti'câl olındı.

Âmeden Mektûb-ı Diğer Ez-Cânib-i Vekîl-i Çasar-ı Nemçe

Zikr sebk itdiği vech üzre Nemçe tarafından bir mektûb ile gelüp cevâbın i‘âde olunan nâme-resânın getürdiği mektûb-ı âsafîye cevâb olmak üzre tekrâr başvekîl âme’llâhu bi’l-kahr ü tenkîl cânibinden bir mektûb-ı mekr-üslûb gelüp tercümesi budır ki zikr olunur.

Sûret-i Mektûb-ı Âmeden Ez-Cânib-i Casar-ı Nemçe

Sa‘âdetlü devletlü muhib dostımız selâmlar hıdmetler (91b) takdîminden sonra inhâ ve i‘lâm-ı muhibbâneleri olunur ki cenâb-ı şerîfiniz tarafından mahrûse-i Belgrad’dan ulağımız ile bize irsâl olunan mektûb-ı şerîfleri ve devletlü çasar efendimin ol cânibinde olan Şimon Der Tengen nâm müşâverecisi ve kapu kethudâsı sulh u salâh istihkâmı içün taraf-ı şerîfinizden sipâriş olunan ahvâl gelüp vâsıl olmışdır. Biz re‘âyâ fukarâsının âsûde-i hâl olmalarıçün dünyâyı fenâya viren cenk [ü] cidâlden her zamân ziyâde ister idik ve eğer İslâmî askeri sulh u salâhı bozup üzerimize düşman gibi gelmediler. Bizim tarafımızdan sulh bozulmadı. Ve yine hâlâ sulha râzıyuz dostlıkdan yüz çevirmeyüp ve eğer cenâb-ı şerîfinizden dahi kadîmi dostlığı tecdîd ve konşulığı yerine getüren ahvâle sa‘y-ı cemîlimiz olur ise bu husûs müşârün-ileyh kapu kethudâsından tafsîl üzre sipâriş olınmışdır. Takrîrinden ma‘lûm-ı şerîfiniz olur öyle olsa ma‘lûm-ı sa‘âdetiniz olsun ki Rabbi’l-âlemînin lütf ü keremi ile bu sene bizde askerimizi hâzır ve müheyyâ itmişizdir. İnşâ’allâhu te‘âlâ geçen sene gibi değilüz salmada ve cenkde hâzırız ve bize misâfirliğe gelecek gelürler ise kendülerine lâzım olan iltifât gereği gibi itmekde kusûr itmemeğe sa‘y u vakt eylerüz deyü mektûbını tamâm itmişidi. Mektûb-ı mezbûrı serdâr-ı ekrem hazretlerine teslîm içün mâh-ı Şevvâl’in on üçinci güni ordu-yı hümâyûnda mekr üzre olan Nemçe kapu kethudâsı madrıb-ı hıyâm asker-i İslâm olan Zemun sahrâsına otağ-ı âsafîye izn ile çehre-sây-ı ubûdiyet olup mektûbı teslîm ve tecdîd-i sulha dâir lisânından ifâdesine me’mur oldığı ba‘zı akvâl arz u takdîm eyledi. Serdâr-ı ekrem kapu kethudâsına hitâb idüp bizler nakz-ı ahdı bize nisbet idüp asker ile üzerimize gelmeseniz sulh bozulmazidi dirsiniz. Lâkin Nemçe tâifesinden cemî‘i hareket ve seklâtı cümle hîle ve hud‘aya mebnî olup mücerred-i nâsı taglît ve nakz-ı ahd bizim cânibimizden zuhûr itmek üzre i‘tikād itdirmek içün tertîb mekr-i karîb itmede siz ve her kaçan nakz-ı murâd idersiz sulh u salâha münâkız harekâta tasaddî ve hudûd ve sugūr-ı İslâmiyyeye itâle-i pây-ı ta‘addî idüp gâh muzâfât-ı memâlik-i mansûre içinde kal‘a binâ ve gâh etrâf-ı hudûd derûnlarına iskân-ı

asker ile istîlâ itdiğinize binâ'en niçün böyle şurût-ı sulha mugāyir (92a) hareketlere cesâret idersiz bu makūle etvârları terk idüp ve illâ netîcesi müeddî olu[r] deyü pey-der-pey haber gönderildikçe hîlê-âmîz fitne-âmîz cevâbları ile hıyânetinizde ısrâr belki muhrik-ı harb u kıtâl olsun deyünce etvâr-ı hıyânet-şi'âr idüp bi'z-zarûr[e] dest-i ta'arruzınızı hilâf-ı sulh u salâha dâmen ve mülk-i milletden kat' içün üzerinize sefer-i hümâyûn buldıkda sulhımız sulhdır sözini tekrâr nakz-ı ahdı taraf-ı Devlet-i aliyyeye nisbet ile işâ'at ihbâr idersiz deyü bu tarîk ile zâhir olanları zâhirde sefer-i tedârük nazar ile nakz-ı ahdı beri tarafdan oldı. İ'tikādına düşürüp derûnınızda izmâr itdiğiniz mel'aneti icrâya taraf-ı iktidâr idersiniz cemî' zamânda Nemçe tâifesinin kârı budır. Hâlâ bu def'a dahi öteden berü ma'kūd olan sulh u salâhı taraf-ı Devlet-i aliyyeden kemâyenbağı mürâ'ât olunur iken şurût-ı sulha mugāyir serhadd-ı İslâm olan Kanije karşusında müceddiden bir kal'a binâ ve muzâfât-ı memâlik-i mahrûsede olan Erdel memleketi içinde Nemçe askerini iskân ve memleketi ihtilâl virecek hareket ile tertîb-i mukaddemât husûmet ve i'tidâ eylediğiniz ecilden bi'd-defa'ât bu sevdâdan ferâgat idüp nakz-ı ahdden keff-i yed ve açdığınız derîce-i mekr ü keydi sedd idün deyü haberler gönderildikçe kat'a sözlerimizi ısgā itmeyüp husûmetinizi izhâr ve mel'anetde istimrâr gösterdiğiniz içün nâ-çâr bu denlü mîsâk-ı seferiye ihtiyâr olındı. Şimdi yine eski hîlenizi ele alup nakz-ı ahdı bize nisbet ideyorsız bütün bu halk akılsız değildir ve hem şimden sonra bu makūle sözlerin zamânı geçdi. Eğer sulha yakın bir söziniz var ise anı söylen diyüp buna dâir niçe kelimât îrâd buyurdılar. Kapu kethudâsı serdâr-ı ekrem îrâd itdikleri sözlere cevâb virmekde mebhût olup hele efendim bu def'a dahi başvekîl mektûbının cevâbı tahrîri ile kulunızı mesrûr idiniz deyü azîm recâ ve niyâz dûr olındı.

Sûret-i Mektûb

Serdâr-ı ekrem muhâleset nişân musâdakat ünvân muhabbetlü mürüvvetlü dostımız Nemçe İmparatorı hatemallâhu avâkıbuhu bi'l-hayr başvekîli olan Dokadin Safan hutımet avâkıbuhu bi'l-hayrın konşılığa lâyık selâm-ı selâmet fercâm iblâgından sonra muhibbâne inhâ olunan budır ki benim dostım mektûbınız gelüp (92b) mefhûmı ma'lûm oldı. Ve bunda olan kapu kethudânız dahi sulh u salâhın tecdîdi ve bundan evvel mâbeynde mer'î dutılan dostlığın yine ke'l-evvel mün'akd olınması husûsı kendüye tarafınızdan yazıldığın i'lâm eyledi. Bu sulhın tâ ibtidâsından tarafınızdan dâimâ gelen âdemlerinize lisânen ve eğer mektûbınız ile virilen cevâb cenk ü harbe ve sulh u salâhdan ictinâb olmadığın ifâde üzre olup hattâ bu def'a dahi yine kapu kethudânız ile sulh ahvâlin müzâkere idüp

mâbeyninde ri‘âyet olınması lâzım olan mevâdı söyleşüp ber-taraf itmeğe vekâletin var mıdır didiğimizde bir dahi tarafınıza kat‘ı cevâb almağa muhtâc oldığın arz ü i‘lâm itmeğin bu def‘a dahi âdem göndermeğe müsâ‘ade olunup mektûb yazıldı. Bu cânibde sulh u salâh ahvâlinde her vechle tarafınıza hüsn-i müsâ‘dede küsûf olınmadı. Ve hâlâ yer getürmez deryâ misâl asker-i İslâm ile yerimizden kopup inşâ’allâhu te‘âlâ bir yerde meks ü ârâm olınmamak üzre ol tarafa tevcîh olınmışdır. Dostlık üzre hareket olunur ise tarafımızdan dahi lâzimesi ri‘âyet olunur. Ve düşmanlık üzre hareket olunur ise yerleri ve gökleri var iden hazret-i Allâh şânuhûnın inâyet ve ihsânıyla bizleri kendünizden on derece bilürsiz ve kayd kethudâlara dahi sipâriş olınmışdır. Her ahvâli yazup tafsîl üzre size bildirir bir gün evvel siz dahi cevâb gönderesiz ve’s-selâm alâ min etba‘u’l-hüdâ deyü tahrîr olunup mektûb-ı merkūm kapu kethudâsına teslîm olındı. Ve ba‘zı ahvâl dahi lisânen ifâde ve başvekîl cânibinden mektûb getüren nâme-resân acele üzre i‘âde olındı.

Müsâre‘at-ı Asker-i İslâm Be-İmdâd-ı Kanije

Serdâr-ı ekrem Kanije Kal‘asının mahsûr oldığından haberdâr olıcak bir gün evvel imdâd fikri ile bî-karâr olup husûsâ bu esnâda Kanije muhâfızı Hasan Paşa’dan def‘a-ı sâniyede gelen mektûbında kal‘ayı merkūmeyi muhâsara iden Zirin oğlı ve Bakan oğlı didikleri melâ‘înler Macar ve Nemçe keferesinden yanında mevcûd gürûh gürûh müşrikîn ile mevâzi‘-i adîdede tabyalar binâ ve üzerlerine müte‘addid toplar vaz‘ idüp [şeb] ü rûz a‘mal-ı edevât-ı muhârebeye kıyâm ve bir ân mukaddem ne‘ûzu billâhi te‘âlâ kal‘aya zafer bulmağa ikdâm itmededirler. Bir gün evvel imdâd ve mahsûr olan ümmet-i Muhammed’i havf-ı istîla-ı düşmandan âzâd buyurasız deyü istimdâd olınmağla bundan mâ‘adâ (93a) bu esnâda mukaddemâ mahsûr oldığı mezkûr olan Kanije Kal‘asının istimân ile giriftâr dest-i küffâr oldığın Budin Valisi Hüseyin Paşa tarafından ihbâr olındıkda bu hâlet Kanije Kal‘asına dahi sirâyet etmek hâtırası ordu-yı hümâyûna vesîle isti‘câl-i hareket olmağla serdâr-ı ekrem bi’l-cümle ordu-yı hümâyûnda olan asker-i İslâm ile mâh-ı Şevvâlü’l-mükerremin on birinci güni Zemun sahrâsından hareket ve kıyâm eylediler kat‘-ı menârlar iderek mâh-ı mezbûrın on sekizinci müretteb alây ile Ösek’e vâsıl ve mukaddemâ düşman-i dînin ihrâk itdiği Ösek köprisinin ta‘mîr ve termîmi tamâm olınca bir gün oturak ile asker-i muvahhidîne fi’l-cümle istirâhat hâsıl oldı. Haber-i mezkûrden mâh-ı mezbûrın yiğirminci güni ubûr olunup düşman-i dînin ihrâk itdiği Varda Palankası ta‘mîr ve tahsîn ve içine muhâfazasıçün kadar-ı kifaye kal‘a kulı ta‘yîn olındı.

Muhârebe-i Hüseyin Paşa Be-Leşker-i Menhûs-ı Düşman-i Dîn-i Bed-Fi‘âl

Tetre Kal‘ası imdâdına irsâl olunan Ser-asker Hüseyin Paşa yanına ta‘yîn olunan Halil Paşa ve Kasım Paşa ve serhadd kulları ve Tatar askeri ile kal‘aya karîb mahalle vardıklarında birkaç gün mukaddem kal‘anın vire tarîkiyle dest-i istîlâ-ı küffâra giriftâr oldığından haberdâr olup anda olan Vizelive Palankası muhâsarasına âzim oldıkları istimâ‘ itmeğin cümle ile meşveret itdiklerinde melâ‘în ta‘kîb olınmak husûsı tasvîb olında fi’l-vâkı‘ ol kefere-i şûm Live Palankasını teshîre hücûm üzre iken guzât-ı müslimînin ol mahalle karîb kudûmından âgāh ve haberdâr oldıkları sâ‘at kayd-ı muhâsarayı terk ve firâr ve semt-i selâmete doğrı ılgār eylediler. Guzât-ı İslâm dahi melâ‘în iki gün ve gicesiyle ta‘kībine ikdâm idüp bin beş yüz kadar küffâr-ı tu‘me-i şemşîr âb-dâr ve ol havâlîde olan kurâ küffârı ihrâk-ı bi’n-nâr eylediklerini mutazammın serdâr-ı ekrem hazretlerine ser-asker-i mûmâ-ileyh Hüseyin Paşa’dan mektûb vürûd eyledi.

Ferâgat-ı Leşker-i Küffâr Ez-Muhâsara-ı Kal‘a-ı Kanije

Asker-i İslâm bir gün evvel Kanije’ye imdâd içün kat‘-ı merâhilde müsâre‘at ve ikdâm iderek kal‘a-ı merkūmeye bir sâ‘at mesâfe olan Boğaz köprisi nâm mahalde nüzûlleri muhâsara-ı kal‘aya derkâr olan düşman-i dînin sâmi‘a-ı irti‘âblarına vusûl buldığı sâ‘at (93b) bir ân karâr idemeyüp kemâl acele ile semt-i selâmete doğrı karâr eylediler. İrtesi serdâr-ı ekrem kemâl izz u ikbâl ile mahall-i merkūmeden kal‘aya doğrı teveccüh ve intikāl idicek Muhâfız Hüseyin Paşa ve a‘yân-ı kal‘a cünd-i İslâmı istikbâl idüp ol sürûr-ı zafer-fercâm ile Kanije sahrâsına nasb-ı hıyâm olındıkdan sonra serdâr-ı ekrem muhâfaza-ı kal‘aya Hüseyin Paşa’ya hıfz ü hirâset kal‘ada zuhûr[a] gelen mesâ‘-i meşkûresi mukābelesinde iki semmûr kürk ve bir mücevher hançer ve birkaç kîse akçe ihsânıyla ikrâm ve düşman-i dîn ile pâ-ber-câ mukāvemet olan guzât-ı gayret semâta on kîse akçe in‘âm eyledi.

Mumâne‘at-ı Düşman-i Dîn Be-İnşâ-ı Cisr-i Morova

Haber-i kudûm asker-i İslâm ile Kanije muhâsarasından keff-i yed iden tabur-ı menhûs düşman-i dîn kal‘a-ı merkūmeye iki sâ‘at mesâfe olan Yeni Kal‘a tarafına firâr ve andan Morova suyun ubûr ile nehr-i mezbûrın karşu tarafında darb-ı hıyâm menhûs ile karâr

eylediğinden serdâr-ı ekrem haberdâr olup üzerlerine varmak üzre cümle meşveretle karâr virdiler. Lâkin nehr-i mezbûr kat‘a bir yerden geçid virmeyüp ubûr-ı asker-i mansûre içün köpri binâ olınmak gāyet muktezâ olmağla üç yüz nefer yeniçeri ve üç yüz nefer sadr-ı a‘zam sekbânları karşu cânibe ubûr itmek üzre me’mûr oldılar. İnşâ olunan sallar ile ibtidâ yeniçeri neferâtından elli altmış kadar guzât-ı dîn karşu tarafa ubûr ve metris kazmağa bezl-i makdûr idüp sâir me’mûr olan neferât dahi sallar ile ceste ceste ubûr üzre iken adüvv-i mekkâr sûret-i hâlden haberdâr olıcak gice sâ‘at beşte iken metris almağa meşgūl olan elli altmış nefer civân-ı merdân-ı dîn üzerlerine hücûm-ı nemâ-ı kasd ü kîn oldılar. Melâ‘în-i zenbu-vâr ol bî-çâre başlarına üşüp ve su aşurı imdâd mümkin olmadığından bildiklerinden nâşî iş başa düşüp ihtimâl-i necâtdan nevmîd ve sabâh vaktine değin merdâne cenkden sonra bi’l-cümle şehîd oldılar. İçlerinden fakat iki nefer derd-mend sudan yüzerek beri ordu tarafına ubûr idüp mâcerâ-ı hâli serdâr-ı ekrem huzûrında tafsîl ile bu muhârebede kıyâsdan efzûn kâfir mürd oldı deyü tebşîr eyledi. Bundan sonra melâ‘în ordu-yı hümâyûnda olan cünd-i mansûre nehre ubûr içün nehr-i mezbûrın karşu yakasında metrislere girüp ihtimâl-ı (94a) ubûrdan asker-i İslâma ye’s virüp mümâne‘at ve bezl-i makdûr itmekle bi’z-zarûr[e] Yeni Kal‘a muhâsara itmek üzre azîmet ve mâh-ı Zi’l-ka‘de’nin on beşinci güni metrislere girilmeğe mübâşeret olındı. İkinci üçinci güni sabâh namâzı vaktinde basmak kasdıyla küffâr hücûm itdikde yeniçeri dilâverleri karşulayup sille-i şemşîr ile melâ‘în-i hâsirîne ol bir tabanca-ı kahr ü tedmîr çaldılar ki mukāvemetden rûgerdân-ı haybet ve hüsrân ile üftân ü hizân girü yüz çevirüp gürizân oldılar.

İrsâl-ı Musâhib Yusuf Ağa Be-Cânib-i Sadr-ı A‘zam

Rikâb-ı hümâyûn tarafından serdâr-ı ekrem musâhib ağa yedi ile bir semmûr kürk ve bir mücevher hançer ve şehzâde-i civân baht-ı Sultân Mustafa Hân hazretlerinin müjde-i milâd-ı sa‘âde[t]-nejâdlarını muhbir ve guzât-ı mücâhidînin maslahat-ı gaz[â] ve cihâd istid‘â-ı kemâl gayret ve ictihâdlarını müş‘ir hatt-ı şerîf vâcibü’t-teşrîf vürûd idüp otağ-ı gerdûn-nitâk-ı âsafîde mu‘tâd üzre tertîb-i dîvân ve mazmûn-ı nünîf hatt-ı şerîf cümle huzzâra i‘lâm ve i‘lân olındı. Ağa-ı müşârün-ileyh ordu-yı hümâyûnda bir gün meks ü ârâm ve mahsûr olan Yeni Kal‘a metrislerinde müşâhade gayret-i guzât-ı İslâmdan sonra taraf-ı âsafîden kendüye yiğirmi kîse akçe ihsân ve hâlâ cünûd-ı muvahhidîn ile Yeni Kal‘a muhâsarasında oldıkları telhîs ü i‘lâm olunup bu esnâda kal‘adan atılan toplardan serdâr-ı ekrem otağının direğini uran gülleleri dahi ağa-ı müşârün-ileyh ile taraf-ı hümâyûna irsâl olındı.

Metrisden Feth ü Teshîr Yeni Kal‘a ve Kal‘-ı Kılâ‘-ı Mezbûr

Muhâsarada olan Yeni Kal‘a[da] mahsûr olan küffâr-ı dûzah-karâr hücûm-ı leşker-i İslâma hücûm asker-i İslâma mukāvemet itmeğe iktidârı olmadığı zâhir ve âşikâre iken Morova suyunın karşu yakasında olan tabur-ı makhûrlarından nehr-i mezkûr üzerinde olan köprisinden derûn-ı kal‘aya cedîd asker vaz‘ıyla takviyyet virilmeğle metrisler handak kenârına varmak yiğirmi üç günde güçle müyesser oldı. Bir müddetde melâ‘în iki def‘a metrisleri basmağa ikdâm ve on beş def‘a metrislere doğrı lağım ta‘biyyesine ihtimâm idüp lâkin guzât-ı İslâmın meydân-ı müdâfa‘ada sebât ve ikdâmlarından nâşî haybet ve hüsrân ile avdet eylediler. Metrisler handak kenârına vardıkdan sonra handak ile kal‘a beyninde vâkı‘ tabya altına taraf-ı asker-i İslâmdan nakb ve i‘dâd olunan lağıma âteş virilüp atıldığı sâ‘at guzât-ı muvahhidîn kendiliklerinden (94b) bî-karâr sevk-i hücûm oldıkları serdâr-ı ekrem hazretlerinin ma‘lûm-ı şerîfleri oldıkda fermânları üzre yürüyişdir deyü meyân-ı askerde dellâllar ve guzât-ı İslâm meydân-ı cânistânîde kendülerini dîn-i mübîn uğrına fedâ idüp kal‘aya şîrâne hücûm ve ân-ı vâhidede dest-i yârî-i avn-i Bârî ile firâz-ı burc bârû-ı kal‘aya vaz‘-ı kadem zafer eylediler. Kefere-i cünbiş hücûm-ı İslâmiyânı gönderdiklerinde Morova’nın karşu tarafında olan tabur-ı makhûrlarına doğrı karâra ikdâm itmeleriyle taburda olan melâ‘în havf ta‘kīb-i guzât-ı İslâm ile köpriyi bozup biri kal‘a tarafında kalan küffâr-ı felâket-medâr vechi üzre cisr-i fenâ-ı şemşîrden cânib-i dâr-ı cahîma güzâr eylediler. Kal‘a-ı mezbûre keyd ü mekr düşman-i dînden muhâfaza olınmak bir vechle imkânda olmadığı mülâhaza olunup kal‘ olınmak üzre tasvîb ve lağımlar ile esâsından hedm ü tahrîk olındı.

Ta‘yîn-i Vali-i Silistre Berây-ı Nakl-i Tophâ Ez-Ösek

Ösek’den hareket esnâsında Kanije Kal‘ası imdâdına acele üzre irişmek dâ‘iyyesi derkâr olmadığından ordu-yı hümâyûn ile olan kal‘a-kûb toplar Ösek Kal‘asında alıkonup Kanije Yeni Kal‘a üzerine azîmet ve muhâsarasına mübâşeret lâzım geldikde Kanije’de olan yedi pâre şâhî top getürilüp feth-i kal‘adan sonra hâlâ ol toplarına Kanije kal‘asına irsâl ve fîmâ ba‘d Yanova Kal‘asına teveccüh musammem olmağla Ösek’de alı konılan yiğirmi aded iri kal‘a-kûb topları bir gün mukaddem ordu-yı hümâyûna îsâl itmek bâbında Silistre Valisi Vezîr Hüseyin Paşa’ya ve Maraş Valisi Vezîr Mustafa Paşa[ya] fermân ısdâr isti‘câl olındı.

Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn Be-Cânib-i Kal‘a-ı Komran ve Feth ü Teshîr-i Kal‘a

Serdâr-ı ekrem cümle rü’esâ-i asker ile bundan sonra memleket-i a‘dâdan kanki cânibe gitmek münâsibdir deyü meşveret itmekle Komar Kal‘ası Kanije Kal‘ası civârında vâkı‘ olmak hasebiyle feth ü teshîri ehemm ve mühimmât vakt u hâl oldığı re’y ü tedbîr olındı. Binâ’en alâ zâlik mâh-ı Zi’l-hicce-i şerîfenin on sekizinci güni Yeni Kal‘a pîş-gâhından hareket olunup irtesi gün zikr olunan Komar Kal‘ası pîş-gâhına nasb-ı bâr-gâh sipâh olındıkda serdâr tarafından Komar kapudanına bir mektûb-i emr-i üslûb tahrîr ve derûnında eğer kal‘ayı cenk ü cidâl (95a) vukū‘ından mukaddem vire tarîkiyle teslîm iderseniz mâl ve cânınıza emân virilür ve illâ ba‘de’l-muhârebe istimân iderseniz emân virilmeyüp cümleniz tu‘me-i şemşir kahr u tedmîr kılunur deyü inâd ve muhâlefetden tecdîd olunup derûn-ı kal‘ada olanların derûnlarına havf ve hirâs müstevlî olup istimâna müsâre‘at ve kendü niyâz ve iltimâsları mûcebince Kanije Alay Beğisi Ömer Ağa’nın mübâşeretiyle mâh-ı merkūmın yiğirminci güni kal‘ayı teslîme mübâderet eylediler. Derûnında mevcûd olan otuz dört pâre top ve iki yüz kantar barut ve bir mikdâr mühimmât cebehâne ihrâc olındıkdan sonra sâir zehâyir ve eşyâ makūlesini gāret itmek içün yeniçeri tâifesine iş‘âr ve izn virilüp vâyedâr-ı ganîmet oldılar. Ba‘dehû mâh-ı mezbûrın yiğirmi ikinci güni mahall-i merkūmdan hareket olunup Kanije suyunın başına nasb-ı hıyâm ve mevzi‘-i merkūme beş sâ‘at mesâfe olan Ösek Kal‘asından haber ahz itmek içün ta‘yîn olunan Kaplan Mustafa Paşa ve Tatar askeri avdetleriçün bir gün mahall-i merkūmda meks ü ârâm olındı. Getürdikleri dil istintâk olındıkda kal‘a-ı merkūme keferesi kudûm-ı asâkir-i nusret-medârda firâr idecekleri âşikâr olmağla Bosna Beğlerbeğisi İsmail Paşa kal‘a-ı merkūmeye ubûr içün muktezâ olan cisr nihâdına me’mûr oldı. Paşa-ı müşârün-ileyh geçid başına vardıkda küffâr kal‘a-ı merkūmeyi terk ile firâr eylediklerinden haberdâr olup serdâr-ı ekrem tarafına keyfiyeti ihbâr itdikde umûmen ordu-yı hümâyûn ile kalkup kal‘a-ı mezbûre altına nüzûl olındı. Ve içinde bulunan dokuz pâre top zabt olunup derûn-ı kal‘ada beş on binden ziyâde giriftâ[r] bend-i intikām adüvv-i liem olan üserâ-ı İslâm silsile-i esirden necât ile şâd-kâm oldılar. Ba‘dehû kal‘a-ı mezbûre öninden dahi hareket olunup ol havâlîde vâkı‘ [E]kerdar ve Kemendar Palankaları üzerlerine varıldıkda derûnlarında olan kefere hücûm-ı asker-i nusret-medâra tâb-âver olamayup vire tarîkiyle teslîm itmeleriyle dağdağa-ı cenk ü cidâl olınmaları ol palankaların dahi feth ü teshîri müyesser-i muvahhidîn ber-vefk-i dilhâh mansûr oldular.

Vekāyi‘-i Sene Hamsîn ve Seb‘în ve Elf

Muhârebe-i Mukaddime-i Leşker-i İslâm Be-Küffâr

Bin yetmiş senesi mâh-ı Muharremü’l-harâmın yiğirmi ikinci güni Ekerdar altından göçilüp (95b) irtesi gün Raba nehri kenârına mukīm olınmak üzre tasmîm olınmağın ilerüye gönderilen Gürci Mehmed Paşa ve İsmail Paşa ve Kaplan Paşa giderler iken asker-i İslâm çarhacılar zu‘m-ı fâsidlerince îsâl-ı kesr ü hezîmet içün kemîn-gîr kasd u azîmet olan dört beş yüz kadar keferenin üzerlerine uğrayup tarafeynden muhârebe vukū‘ından sonra melâ‘în iki yüz yiğirmi nefer ser-dâde-i şemşîr-i tedmîr ve bâkīsi pey-siper girîz-gâh firâr oldılar.

Âmeden Mektûb Ez-Cânib-i Başvekîl-i Nemçe ve Tahrîr-Şûd Cevâb-ı Sadr-ı Âlî

Serdâr-ı ekrem hazretlerine tekrâr ahvâl-i sulhe dâir Nemçe vekîlinden bir nefer nâme-resân yediyle taraf-ı âsafîye vâsıl oldı ki tercemesi budır: İzetlü ve sa‘âdetlü muhib ve dostımız selâmlar ve tarafımızdan hıdmetler takdîminden sonra ulağımız kullarıyla cenâb-ı şerîfiniz tarafından mektûb-ı mergūbınız gelüp mefhûm-ı izzet-makrûnında bundan akdem vâkı‘ olan sulh u salâh dostlığı hıfz u ri‘âyet itdiğinizi tafsîl üzre beyân idüp bundan sonra hesâba gelmez asker ve âna göre mükemmel tedârük ile üzerimize gelmeniz var ise amâ yine sulh u salâhdan el çekmeyüp eğer bizim tarafımızdan düşmanlık zuhûr itmezse cenâb-ı şerîfinizden dostluk üzre mu‘âmele ideceğinizi buyurmışsız benim muhabbetlü dostım geçen senelerden tarafımızdan irsâl olunan ilçiler ve söyleşilen mevâddlerden sulh u salâhın istihkâmına olan meyl ü takayyüdimiz ayân u beyân olınmışdır. Lâkin askerinizden vilâyetimiz pâymâl oldıkdan sonra ve siz adâvetinizi âşikâre itdikden sonra biz dahi her tarafdan askerimiz cem‘ idüp inşâ’allâhu te‘âlâ gün-be-gün ziyâde idüp harb u cidâle mümkin oldığı mertebe takayyüd ve cenkin iktizası üzre gālibiyet ve mağlûbiyeti tecrübe itmek üzereyüz bizim ancak emelimiz budır ki re‘âyâ fukarâsı ser-gerdân ve pâymâl olup bu cenk vaktinde niçe niçe fukarâ zâyi‘ olup adâlet-i pâdişâh olan Rabbi’l-âlemîn ol fukarânın gayretin ve mazlumesin bu harb [u] kıtâle bâ‘is olanlardan taleb buyurmaları mukarrerdir. Sâir ahvâl ol tarafda olan çasar efendimin kapu kethudâsının takrîrinden ma‘lûm cenâb-ı sa‘âdetleri olur dimekle (96a) başvekîl-i mesfûrın mektûbında işe yarar bir me’âl olmayup lâkin kapu kethudâsına hufyeten tahrîr eylediği mektûbda her ne vechle

olursa tecdîd-i sulh u salâh matlûb idiği tavsıyye ve tezkîr olmağla kapu kethudâsı da‘vâ-ı ruhsat-ı kâmile ile hakīkat sulh u salâh içün tercümân vesâtetiyle ibrâm ve ilhâc itmeğe başladı. Mâh-ı Muharrem’in üçinci güni serdâr-ı ekrem asker-i İslâm ile nehr-i Raba kenârında Kırmande ve Çakan nâm palankalar mukābilinde nasb-ı hıyâm eyleyüp palankalar nehr-i mezbûrın üzerine cisr binâsı murâd olındıkça düşman-i dînin ol tarafda olan tabur-ı makhûrı geçid yerlerin metrisler ile hıfz u hirâset ve köpri binâsından sonra asker-i İslâma mümâne‘at idüp nehrin beri cânibinde cisr binâsına hisbân geçid yerleri cest-cûysıyla derkâr nüzûl olan asker-i İslâm ile düşman-i dîn dahi nehr[in] karşu tarafından hem-cenân sa‘y u ihtimâm olup Morova suyından dahi bu vech üzre mümâna‘at-ı şuğl ile cünûd-ı muvahhidîni it‘âb itdiğinden mâ‘adâ sene-i sâbıkadan beri gerek sayf gerek şitâda ale’l-ittisâl eser-i metâb-ı mütâ‘eb cenk ü cidâl ile meşşâk-ı seferiyyeden askerde azîm kelâl müşâhede oldığı recâ-mend sulh olan kepu kethudâsına sebeb-i akvâl müsâ‘ade olındı. Lâkin sefer-i hümâyûn vukū‘ından beri iki sene pey-der-pey tarafeynden sulh içün mekâtibe ve yine zikri sebk itdiği vech üzre muhârebe olındığından bu def‘a dahi kapu kethudâsı ile mukāleme-i sulh u salâha karâr ve müzâkere-i mevâdda şürû‘ olınmak üzre ikrâr virilmiş iken belki evvelki mükālemeleri gibi bir netice virilmeye deyü ihtimâl ile iktizâ-ı vakt üzre cenk ü cidâl husûsı terk ve ihmâl olınmayup ne güne hareket olınsa deyü cümle rü’esâ-i asker ile müşâvere olındıkda Raba suyını bây-ı hâl karşu tarafa ubûra ikdâm ve tabur-ı makhûr üzerine kahr u intikām göstermekdir deyü karâr virildi. Hezâr sa‘y ü ihtimâl ile Senkünacar Palankasının üst yanından bir sâ‘at mesâfe bir mahalde dört süvâr hem-inân geçecek kadar su üzerinden üzengiden yukaruya çıkar bir geçid yeri bulunup fermân-ı âlî mûcebince ocak halkıyla İsmail Paşa mâh-ı Muharrem’in sekizinci güni (96b) mevzi‘-i merkūme vardıklarında acâleten bir köpri yapılmak üzre tahmîn ve nehrin karşu kenârını zabt u muhâfaza ile develer ile bir mikdâr yeniçeri geçürüp karşu tarafda metris almak üzre ta‘yîn eyledi. Küffâr keyfiyet-i hâlden haberdâr olıcak yeniçerilerin üzerlerine hücûm eylediklerinde geçid başında bulınan dilâverân-ı guzât kendülerini suya urup yeniçeride imdâd itmeleriyle ân-ı vâhidede iki bin mikdârı kâfir tu‘me-i şemşîr gazve-i cihâd oldı. Beri tarafdan düşman-i dînin hezîmetin mu‘âyene itdikleri bi-karâr şevk-i cenk ü peygâr olup gürûh-ı guzât-ı müslimîn kimi atlar kimi develer ile karşu ubûra derkâr olmalarıyla anda mevcûd olan İsmail Paşa ve yeniçeri ağası ve Kaplan Paşa ve serdâr-ı ekrem tevâbi‘i dahi dîn tarafında müşâhede-i asâr-ı inhizâm ile karşu geçmeğe müsâra‘at ve ikdâm eylediler. Fi’l-vâkı‘ melâ‘în umûmen asker-i İslâm ve Tatar-ı adüvv-i şikâr nehri ubûr itdikleri zannıyla havfa düşüp firâra yüz çevirmişler iken bi’l-cümle asker-i İslâm karşuda olup fakat nehri ubûr ve kendüler ile

muhârebeye bezl-i makdûr iden ancak on bin mikdârı müteferrik asker oldığından gayri girüden imdâd ider askerden eser olmadığın gördikde girüye dönüp asâkir-i mevcûde üzerine hücûm eylediler. Sabâhdan vakt-i asra değin cenk ü cidâl mütemâdî ve imdâddan ye's ile nevmîdi mukāvemet acz u fütûrlarına bâdî olup bi-takdiri'llâhi te'âlâ ol cân siperân gayret-i dîn-i mübînin ekseri hengâm-ı mukātelede şehîd ve bir mikdârı dahi sevdâ-ı tahlîs-i cân ile mütezâhimen nehre atılup nâ-bedîd oldılar. Eğerçe ol ma'rekede cân-nisâ[r] mukaddem şehâdet olan ancak beş on bin mikdârı asker-i İslâm olup nehrin beri cânibinde olan asâkir-i bî-pâyân-ı İslâm avn-ı hakla düşman-i dînden ahz-ı intikāmda kadem-i sebât ve hamiyet üzre kıyâm gösterdiler. Lâkin bundan sonra düşman-i dînin karşu ubûra bir vechle ferce-i ruhsat komadığı zâhirde iken beyhûde nehr-i mezbûr kenârında geşt ü güzâr ile vakt-i emrâr itmekde mahzûrât-ı kesîre der-kâr olmağla hemân bir gün mukaddem Nemçe kapu kethudâsıyla mükâlemesiz şürû' ve ibtidâ olunan sulh ahvâline faysal ve istikrâr virilüp girüye avdet olınmak üzre karâr virildi. (97a) Binâ'en-aleyh kapu kethudâsı ile bundan akdem bi'd-defa'ât müzâkere ile karâr-dâde olan on aded mevâdd üzerine binâ olunan bünyân-ı sulh tesvîd ve muntakız olan ahkâm ahd ü dîrîn kemâ fi'l-evvel tecdîd olunup Nemçe tarafından Erdel memleketine ta'arruz ve Kanije kurbünde müceddeden kal'a binâ olınmak gibi akvây-ı bevâ'is nakz ü ahd olan ahvâlden Nemçe imparatoru keff-i yed etmek husûsı ve sâir maddeleri mutazammın bir mevâdd kâğıdı kāimesi testîr ve serdâr-ı ekrem tarafından akd-ı sulhı müş'ir başvekîl cânibine mektûb-ı meveddet-i üslûb tahrîr olındı.

Sûret-i Mektûb

Muhâlasât-nişân musâdakat-ünvân mehâbbetlü, mürüvvetlü dostımız Nemçe imparatoru hatema'llâhu avâkıbu bi'l-hayrın başvekîli olan Dukadin Safan hutımet avâkıbu bi'l-hayrın konşılığa lâyık ve mukaddemâ mâbeynimizde bu kadar müddet ri'âyet olunan dostlığa muvâfık selâm-ı selâmet encâm ve peyâm-ı meveddet fercâm iblâğından sonra inhâ olunan budır ki bundan akdem kapu kethudâları âdemi yedinden mektûbınız gelüp mefhûmı ma'lûmımız oldıkda kapu kethudâları huzûrımıza getürilüp işâretleri olan sulh u salâh ahvâli müzâkere ve kendüye Nemçe imparatorı tarafından bu ahvâl tefvîz ve sipâriş olınmış mıdır deyü mukâleme olındıkda Nemçe [ça]sarının hatemiyle mahtûm temessük ibrâz idüp kadîmi dostlığı tecdîd ve her mevâdde dahi gereği gibi faysal virilüp tarafeynin rızâsı mertebeleri karâr-dâde olındıkdan sonra asâyiş fukarâ-ı tarafeyn ve ârâyiş-ı zu'efâ cânibin içün şevketlü ve azemetlü ve mehâbetlü a'zam-ı şehinşâh-ı cihân olan efendim

pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin taraf-ı hümâyûnlarından vekâlet-i mutlakım hasebiyle her mevâddı ferden ferden müzâkere ve mükâleme olunup ve pâymâl olan acaze ve mesâkîn ve zerr ü pâlden zimmetimizi ibrâ itmesiçün mertebe-i iktizâsı olmayan husûslara dahi müsâ'ade olunup her mevâdd karâr-dâde oldıkdan sonra kadîmden in'ikād-ı sulha cârî olan âdet-i müstemerre üzre tarafımızdan giden kâğıdı siz dostımız tarafına vekâleti hasebiyle kapu kethudâsı dahi bu sûretde mühürleyüp bu dostınıza teslîm itmeğin tafsîl-i ahvâlin (97b) tahrîri kapu kethudâlarına havâle olunup mücerred temhîd-i mebânî-i muvâlât içün mektûb-i meveddet tahrîr ve irsâl olındı. Bundan sonra nîk ve bedene ne vechle hareket olunur ise tarafımızdan dahi lâzımesi görilür mektûb-ı mezbûr Nemçe imparatorı tarafına irsâl olındıkdan sonra bi'l-cümle asâkir-i İslâm Raba kenârına girü avdet hareket ve esnâ-ı râht ve zahîre husûsında azîm zahmet çekerek İstoni Belgrad sahrâsına nasb-ı hıyâm ric'at olındı. Yolların gāyet bataklık oldığından nâşî alây toplarının bârgîrleri gāyet zebûn olup birkaç yüz Tatar'a iki bin esedî ihsân ve ol topların bârgîrleri ile mahall-i selâmete îsâl itmeleri fermân olunup Allâhu'l-hamd İstoni Belgrad'a getürmek müyesser oldı.

Avdet-i Asâkir-i Me'mûre Ez-Muhâsara-ı Kal'a-ı Livâ

Sefer-i hümâyûna azîmet esnâsında Uyvar'dan bir mikdâr asker ile Liva Kal'ası muhâsarasına irsâl olunan Budin Valisi Vezîr Hüseyin Paşa yanınca me'mûr olan Eğri beğlerbeğisi ve bin nefer Tatar ve aşağı bölükler neferâtı ve Eflak ve Boğdan voyvadaları ile Varat Kal'a-ı mezbûreyi muhâsara itdiklerinde Jaja nâm serdâr-ı murdâr otuz kırk bin kadar Nemçe askeri giriden irişüp kal'ayı muhâsaradan tahlîs içün muhârebeye âhenk ve tarafeynden i'mâl-ı edevât harb ü cenk eylediler. Lâkin Eflak ve Boğdan askerleri bizler hem harâc virüp hem düşman ile cenk idemeziz deyü muhârebeden insirâf göstermeleriyle Ser-asker Hüseyin Paşa bakıyye-i asker ile mukāvemete kādir olamayup nâ-çâr Uyvar Kal'ası tarafına firâr ve bu denlü çadır ve araba ve zahîre ve top arza-ı hasâret-i küffâr itdiler. Melâ'în bundan sonra Estergon tarafına sevk-i inân istîlâ itmeğin Estergon beği ve serhadd askeri bir mikdâr muhârebeden sonra zarûrı Estergon köprisini kesüp beri cânibe geçdiler. Andan küffâr-ı dûzah-karâr Uyvar üzerine hücûm ve kal'a pîş-gâhından vaz'-ı kadem şûm idüp muhâsaraya âgāz itmiş iken ordu-yı hümâyûnın Estergon'a geldiğin haber aldıkları sâ'at muhâsaradan keff-i yed itdiler.

Ubûr-ı Cisr-i Estergon ve Firâr-ı Gerden-i Küffâr Ez-Muhâsara-ı Uyvar

Serdâr-ı ekrem Ostorgon'a dâhil oldıkları gün köpri binâsına (98a) mübâşeret itdirüp düşman tarafından mümâne'at olınmak üzre ihtirâzen karşu tarafına bir metîn tabya binâ ve derûnına vâfir tüfenk-endâz yeniçeri ta'yîn eyledi. allâhu'l-hamd beş on günde vücûda gelmesi muhtel olmayan cisr-i mezbûr iki günde itmâm ve Uyvar Kal'asın muhâsaradan tahlîs içün ubûra müsâra'at olınmış iken düşman-i dînin kal'a-ı mezbûre muhâsarasından keff-i yed ve peygâr itdiğinden haberdâr olup istirâhat asker-i İslâm içün Ostorgon'da beş on gün kadar meks ü ârâm ve mâh-ı Safer'in on sekizinci güni hareket ve kıyâm olunup Ciğerdelen sahrâsında dahi bir iki gün oturak itdikden sonra Uyvar Kal'ası pîş-gâhına nasb-ı hıyâm olındı.

Akd-ı Meşveret Der-Otağ-ı Hazret-i Sadr-ı Âlî

Serdâr-ı ekrem zikri mürûr itdiği vech üzre ordu-yı hümâyûn ile Uyvar Kal'ası pîş-gâhına nüzûllerinden sonra cümle rü'esâ-i asâkir-i otak-ı gerdûn-nitâklarına da'vet ve meclis-i meşveret idüp hâlâ düşman-i dînin tabur-ı makhûrında yüz bin mikdârı küffâr olup Dağ nehrinin öte cânibinde meks ü karâr üzre oldıkları ihbâr olındı. Üzerlerine mi varalım yohsa Tetre Kal'asını muhâsara mı idelim eğer Tetre muhâsarasına azîmet idsek kal'a-ı mezbûre üç dört sâ'at mahalde vâkı' olup beher hâl tahlîs sevdâsıyla melâ'în üzerimize hücûm ideceği meczûmdır. Hâlâ ne güne hareket olınmak ma'kūldır deyü cümleye hitâb ve istid'â-ı cevâb bâ-savâb eylediler. Ocak halkından ba'zısı tabur üzerine varalım deyüp ve ba'zısı dahi çünki düşman ile mukaddemâ sulh-ı müzâkere olındı. Birkaç gün tavakkuf olınsa münâsib görinür deyü cânib-i sabr ve ârâmı tercîh itdiler. Fi'l-vâkı' birkaç gün mürûrında Komaran tarafından âdem gelüp Komaran kapudanının mektûbını îsâl ve çasar tarafından nâme ve âdem geldi. İstikbâl idün deyü isti'câl itmeğin Estergon ahâlisi varup ilçi ile çasar tarafından gelen âdemi ordu-yı hümâyûna getürmek üzre emr olındı. İrtesi gelüp ordu-yı hümâyûna dâhil oldıkdan sonra kapu kethudâsı tarafından huzûr-ı âsafîye çehre-sây olmak husûsı istîzân ve serdâr-ı ekrem otağında mu'tâd-ı kadîm üzre (98b) tertîb-i dîvân olındı. Kapu kethudâsı çasarın nâmesini getürüp serdâr-ı ekrem hazretlerine teslîm ve tavassut eylediği hıdmet-i sulh u salâhı tetmîm itdikden mukaddem tahrîr ve a'dâd olunan ahidnâme-i hümâyûnda dahi hemân ol meclisde kapu kethudâsına ihsân olınmak tasmîm oldığından nâme-i hümâyûn ta'zîm içün cümle vüzerâ-ı izâm ayak üzerine

kıyâm idüp edâ-ı hıdmet tevkīr ve tekrîm ve nâme-i hümâyûnı kapu kethudâsına teslîm itdiklerinden sonra ilçiye bir semmûr kürk ilbâs ve bir donanmış at inâyet ve ihdâ olunup kendi ile gelen tevâbi‘ine dahi hal‘-ı fâhire iksâ olındı.

Âmeden Mektûb Ez-Cânib-i Çasar-ı Nemçe Der-Rikâb

Allâh’ın inâyetiyle Lepondos Roma imparatorı el-muzaffer dâimâ Agustos ve Alaman ve Macar ve Çeh ve Hırvat ve İslobin ve dahi Nemçe memleketinin çasarı ve Ağusturya ve Burgandiye ve Prebaluça ve Esterçih ve Karanine ve Koynuta ve Moravya vilâyetlerinin vârisen hâkimi ve dahi Lustorbih ve yukarı ve aşağı Prenşirga ve Süvadiye ve Habsburk ve Tirşova ve Kırativa ve Gürci ve Gurbese ve Alasya ve Burgine ve aşağı ve yukarı Tuvazarya ve Sak sâhilleri ve Nemçe memleketlerinin imparatorıyuz iş bu âlî nâmemiz ile halka i‘lâm ideriz idi. Müzâkere olmağıçün beyân ideriz çun bundan akdem vâkı‘ olan cenk ü cidâl ve harb u kıtâlden nâşî şevketlü azametlü pâdişâh-ı İslâm Sultân Mehmed Hân hazretlerinin ve bizim mâbeynimizde ve İslâm pâdişâhlarının ve bizim selefimiz mâbeyninde elli sekiz seneden veri mün‘akd ve mu‘teber olan sulh u salâh ve hüsn-i hâl ve konşılığı münkat‘ olmışidi. Girü yeniden zikr olunan dostlığı tecdîd ve ibkā itmek içün iş bu sene-i mübârekede mâh-ı Muharrem’in ibtidâ güninden ordu-yı İslâmdan ve tarafeynde bundan sonra gelecek yiğirmi seneye değin mümted olmasıçün tarafeynin pâdişâhları kabûl itmek üzre iş bu mevâdd akd olınmışdır ki her biri aynıyla zikr olunur. Ol on mâdde bu mahalde bilâ-ziyâdetü ve’n-noksân mestûrdır. İmdi biz dahi bu zikr olunan mevâddı ve şerâyidi niçe tahrîr olınmış ise tarafımızdan kabûl itmekle makbûl dutup (99a) iş bu ale’l-kadr olan nâmemiz ile her birini ibkā idüp yazıldığı minvâl üzre kabûl ideriz. Ve imparatorlığımız dîni ve kelâmı üzre ahd ideriz ki kendimiz ve vâris-i halklarımıza bu cümle mevâddı sadâkat üzre hıfz ü icrâ ideriz. Ve hilâfına cevâz göstermeyüp bize tâbı‘ olanlara dahi göstermiyoz. Ve cümlesini mazmûnı üzre icrâ ideriz ve itdirürüz. Ve mâdem ki kezâlik şevketlü İslâm pâdişâhı tarafından cümle mevâdd makbûl ve mergūb ve mahfûz olup iş bu mazmûn üzre nâme-i hümâyûnları ile ibkā ve mukarrerlerdir. Bu nâmeleri ve bu nâmemiz ile mübeddel ola hakīkatiyle her birin icrâ eyleye ve itdireler. Ve bir vechle kendi ve vükelâları ve sâir taht-ı hükûmetlerinde olan kulları hilâfına hareket idüp hîle ve bahâne ile hilâfın eylemeyeler ve itdirmeyeler. Tarafımızda dahi bâlâda zikr olındığı üzre hıfz u hirâset olınalar. Bu ahvâlın beyânı içün kendi hattımız ve çasarlık mührimiz ile müşerref olup tahrîr olınmışdır.

Sûret-i Nâme-i Hümâyûn Müsâlemet-i Mazmûn Be-Cânib-i Çasar-ı Nemçe

Hamd u senây-ı bî-hadd u kıyâs rûz-ı efzûn ve sitâyiş tevhîd-nümûn temcîd-i mazmûn hüdâ-ı müte‘âl ve Hüdâvend vâhibü’l-âmâl celle şânuhû ani’l-şebhi ve’n-nazîr ve’l-misâl hazretlerine olsun ki itâ‘at evâmir ve nevâhî ve’l-şükr-i na‘im gayr-i mütenâhi berekâtıyla cenâb-ı hilâfet-me‘âb saltanat-nisâbım ve a‘zam-ı selâtîn-i rûy-ı zemîn ve bâb-ı sa‘âdet-i iktisâb ma‘delet intisâbım ve mülce-i havâkīn-i evreng-nişîn eyledi. Ve salât u selâm cemî‘-i enbiyâ ve ızâm ve ale’l-husûs ol fahrü’l-enâm ve mefharü’r-rusûlü’l-kirâm rûz-ı kıyâm hazret-i Muhammed Mustafa sallallahu te‘âlâ aleyhi vesellem hazretlerine olsun ki sıyânet-i şer‘-i mutahharaları ve i‘ânet sünen-i sütûde-eserleri semerâtıyla zât-ı sütûde-sıfât kâm-bahş ve kâm-yâbım mesned-ârây-ı dârü’l-mülk-i cemşîd ve kaysar ve vâris-i Keyhüsrev ve İskender eyleyüp taht-ı tasarruf kabza-ı sâhib-kırânım ve dâhil havza-ı hükûmet hidivâne-i sa‘âdet-ünvânım olan mesâkin ve aktâr ve memâlik-i diyârdan eşrefü’l-büldân ve’l-emâkin ve ebrekü’l-medâyin ve’l-mesâkin kıble-i cümle âlem ve mihrâb-ı teveccüh âmme-i ümemm olan Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere ve Küds-i Şerîf mübârekât hâdimi hüsret’l-mülûk olan bilâd-ı selâse-i mu‘azzama ki İstanbul ve Edirne ve Burusa ve Şam-ı Cennet-i Meşâm (99b) ve Bağdad dârü’s-selâm ve Mısır nâdiretü’l-asr bî-hemtâ ve külliyen iklîm-i Arabistân ve Halebü’ş-Şehbâ ve Irak ve Acem ve Basra ve Lahsa ve Deylem ve Rakka ve Musul ve şehr-i Zor ve Van ve Diyarbekr ve Zulkadriyye ve Kerkük ve Kürdistan ve Gürcistan ve vilâyet-i Erzurum ve Sivas ve Adana ve Karaman ve mağrib-i Zemîn ve Habeş ve Tunus ve Cezayir ve Trablus ve cezîre-i Kıbrıs ve Rodos ve Akdeniz ve Karadeniz ve Cezayir sevâhili ve diyâr-ı Anadolı ve memâlik-i Deşt-i Kıpçak ve vilâyet-i Kefe ve Azak ve diyâr-ı Bosna ve Kanije ve Sigetvar ve İstoni Belgrad ve Eğri Tımışvar ve dârü’l-mülk-i Engürüs olan Budin ve ana tâbi‘ kılâ‘ ve husûn ve memâlik-i Erdel ve Eflak ve Boğdan ve ta‘rîf ve tavsîfden müstağni niçe kılâ‘ ve büldânın pâdişâh-ı kişver-güşâsı ve şehinşâh-ı memleket-ârâsı es-sultân ibne’s-sultân ve’l-hâkān ibne’l-hâkānü’s-sultânü’l-megāzi Sultân Mehmed Hân ibne’s-Sultân İbrahim Hân ibne’s-Sultân Ahmed Hânım ki menşûr bâhirü’z-zuhûr saltanatım ve şâh sâtı‘ı’n-nûr hilâfetim an‘ane-i sultânü’l-berreyn ile ma‘nûn ve zîver-i sultânü’l-bahreyn ile müzeyyen eyledi. Şükr el-hazihü’n-ni‘am şeyme-i kerîme-i abâ vü ecdâd şecâ‘at nihâd ve nasfet-i mu‘tâdımızın avâtıf-ı kadîmesi üzre zabt ve hirâset memâlik ve sugūr ve bilâd ve himâyet-i re‘âyâ ve fukarâ ve ibâda zimmet ve himmet-i şâna ve lâzım re’fet ve şefkat-ı mülûkâneme sezâvâr ve mühimm olmağın bi’l-fi‘l asâkir encem-şümâr ve nusret-şi‘ârım ile Engürüs ve

tevâbi‘âtı aktârına sezâvâr ve şehinşâh-ı sipeh-sâr zafer-iştimâl ta‘yîn ve irsâl olunan düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü’l-âlem ve nâzım-ı münâzımü’l-ümemm müdebbir-i umûr cumhûr-ı bi’l-fikrü’s-sâkıb mütemmim mehâmü’l-enâm bi’r-reyü’s-sâib mümhedd bünyânü’d-devlet ve’l-ikbâl müşîr-i erkânü’s-sa‘âdetü ve’l-iclâl mükemmel nâmû’s-saltanatü’l-‘azamı müretteb merâtibü’l-hilâfetü’l-kübrâ fâtih-i ebvâbü’l-cihâd-kâsir şevket-i erbâb-ı inâdü’l-gāzî fî sebîli’llâh levceü’l-mahfûf bi-sunûf avâtıfü’l-mülkü’l-samed vezîr-i a‘zam âsaf-ı şiyem ve vekîl-i mutlak sadâkat-i ilm serdâr-ı ekrem agnîyâ Fazıl Ahmed Paşa edâm Allâhu te‘âlâ iclâlehu ve zâ‘if-i iktidâra asâkir-i mansûrem ile hidemât-ı hümâyûnım itmâmına takayyüd üzre (100a) iken iftihârü’l-ümerâi’l-izâmü’l-Îseviyye muhtâru’l-küberâi’t-tâifetü’l-Mesîhiyye vilâyet-i Alaman ve Çeh ve Macar ve sâir niçe diyârın hâkim kaviyyü’l-iktidârı ve millet-i Nasrâniyye-i mülûkânenin ulûsu ve hürmetlüsi Roma imparatorı Lepondos hutımet bi’l-hayr ile elli sekiz seneden beri mâbeyninde mün‘akd ve pây-dâr olan mebâni sulh u salâh ba‘z vekāyi‘ ve ihtilâl sebebiyle münkat‘ ve zâil olup mâbeyninde harb u kıtâl ve cenk ü cidâl sûret-nümâ olmağla mûceb-asâyiş ahâli-i bilâd ve mevres-i asâyiş rağbet ve fukarâ-ı ibâd olan sulh u salâhı müceddiden vaz‘ ve tecdîd ve hukūk-ı dostı civâr-ı kadîmin kavâ‘idin temhîr ve teşyîd olınmasını irâde ve iltimâs itdiklerin ordu-yı hümâyûn nusret-makrûnda olan kapu kethudâsına mu‘temed âdemisiyle gelüp ol dahi tecdîd-i esâs yek-cihedi temhîr-i mebâni-i ahd ve dostı idüp mevâdd-ı sulhı söyleşüp faysal virecek mertebe kendüye vekâlet-nâme geldiğin bildirmeğin ordu-yı hümâyûnımda bi’d-defa‘at mükâleme ve müzâkereden sonra ol mâdde üzerine karâr virilüp vükelâ-ı tarafeyn rızâlarıyla iş bu sene hamse ve seb‘în ve elf Muharremü’l-harâmın on altıncı güninden yiğirmisine tamâmına değin müddet ta‘yîn olunup sulh u salâh bağlanup cânibinden ma‘mûlun-bih olmak üzre temessükler virilmek lâzım geldikde müşârün-ileyh serdâr-ı zafer-iktidârım dahi taraf-ı bâhirü’ş-şeref-i husrevânemden vekîl-i mutlakım oldığı hasebiyle vech-i meşrûh üzre on mâddeye temessük virdiğin ve mevâdd kâğıdı mazmûnı mü’eyyed ve mü’ekked çasar-ı bâ-vakār tarafından ordu-yı hümâyûnıma nâmesi gelmek üzre karâr virildikde pâye-i serîr a‘lâya arz u telhîs ve nâmesi geldikde taraf-ı hümâyûnımdan dahi sulh u salâha müsâ‘ade olunup nâme-i şevket-makrûnım virilmesin tazarru‘ ve niyâz eyledikde refâhiyyet fukarâ-ı tarafeyn ve râhat-ı aceze-i cânibeyn içün temessüklerinde mestûr olan on mâddeyi mutazammın taraf-ı hümâyûn-ı şehinşâhîmizden dahi mevâdd-ı mezbûre mu‘teber ve makbûl tutuldığı haberin müş‘ar hatt-ı hümâyûn nusret-makrûnımız ile fermân-ı âlîşânımız sâdır olmağın iş bu tuğrâ-ı garrâ-ı cihân-ârâmız ile müşerref nâme-i hümâyûn sa‘âdet-makrûnımız inâyet ve erzânı kılınup cümle-i umûr sulh u salâha nokta nokta ri‘âyet ve

kabûl ve yerlü yerinde mahfûz ve makbûl olmak içün ol mâdde dir ki aynıyla zikr olunur. İmdi fî-mâ ba‘d vech-i meşrûh üzre tecdîd ve temhîd (100b) olunan sulh u salâh müstevcibu’l-felâh mukarrer ve mu‘teber tutılup yerleri ve gökleri yokdan var iden hazret-i Allâh celle şânuhûnın ism-i şerîfin yâd ve peygâmberimiz hâtemü’n-nebiyyîn ve fahrü’l-mürselîn Muhammed Mustafa sallallâhu te‘âlâ aleyhi vesellem hazretlerinin mu‘cizât-ı kesîretü’l-berekât-ı şerîflerini îrâd idüp nesîme-i kerîme-i hüsrevân sadâkāt-ı mu‘tâd ve kā‘ide-i marazıyye tâcidâr vefâ ve istinâd üzre uhûd-ı mîsâk ideriz ki zikr olunan mevâddın şurût ve kuyûdına ve sulh u salâhın mevâsîk ve uhûdına kemâl mertebe ri‘âyet olunup mâdem ki ol cânibden hilâfına vaz‘ ve hareket sudûr ve zuhûr bulmaya taraf-ı hümâyûn-ı pâdişâ[hâ]nemizden ve i‘kāb-ı ensâbımızdan vüzerâ-ı kirâm ve sâir mîrimîrân sâhib-i ihtişâm ve ümerâ-ı zevi’l-ihtirâm ve umûmen asâkir-i nefret-encâm ve zafer-peyâmımızdan ve cümle ubûdiyetimiz ile şeref-yâb olan tavâif ve hüddâmdan bir ferd hilâfına müte‘allık hareket eylemeye ve’s-selâm-ı alâ min etba‘ü’l-hüdâ.

Ameden Haber Arâm-ı Asker-i İslâm Der-Meştâ-ı Belgrad

Engürüs seferine serdâr-ı zafer-medâr olan vezîr-i a‘zam Köprili-zâde Fazıl Ahmed Paşa hazretleri tarafından bekā-i mesâlih sulh u salâhı takdîm içün bu def‘a dahi Belgrad’da kışlamak üzre tasmîm olındığı mutazammın telhîs gelüp taraf-ı hümâyûn-ı mülûkâneden dahi ısdâr-ı menşûr müsâ‘de ve istihsân ve telhîs getüren ağa ile serdâr-ı ekrem müşârün-ileyh tarafına hil‘at-ı fâhire ve atıyye-i vâfire inâyet ve ihsân buyurıldı.

Ta‘yîn-i Şüden-i Kara Mehmed Ağa Be-Hıdmet-i Sefâret Be-Cânib-i Çasar-ı Nemçe

Nemçe Çasar’ı ile vukû‘ bulan sulh u salâhın ahkâmın te’kîd içün mu‘tâd-ı kadîm üzre tarafeynden birer ilçi ta‘yîn ve lâzime-i hâl olup Nemçe tarafından büyük ilçilik ile âdem tâ‘yîn olındığı serdâr-ı ekrem hazretleri tarafından telhîs-ı taraf-ı âsafânelerinden sâbıkā bostancılar odabaşısı Kara Mehmed Ağa’ya dahi büyük ilçilik maslahatı ta‘yîn ve tahsîs olınmağla ağa-ı müşârün-ileyhe atıyye ve iltifât olınmak üzre sekiz kere yüz bin nakd akçe in‘âm ve Rûmili beğlerbeğiliği pâyesiyle ikrâm olındı. Ba‘dehû mâh-ı mezbûrın on üçinci güni ilçi-i müşârün-ileyh Mehmed Paşa rikâb-ı hümâyûn kāim-makāmlığı Mustafa Paşa vesâtatıyla huzûr-ı hümâyûna dâhil ve Devlet-i pâ-bûs saltanata nâil olup (101a) cenâb-ı

dâver-i dîn hazretleri lisânen hıdmetine bir hoş mukaddem ol arz-ı saltanatımız[a] halel virecek işlerden hazer eyle deyü tenbîh ve te'kîd ve hil'at-ı fâhire ilbâs olındıkdan sonra arz-ı pâdişâh[a]nelerine lâyık Nemçe çasarına tertîb olunan hedâyâ ki bir murassa' sorguc ve bir direkli otağ ve yiğirmi seccade ve beş Acem kāliçesi ve yüz sarık ve kırk hil'at bir vakıyye mikdârı anber ve on iki yeken-dest at ve iki re's dîvân rahtı ve abayı ile donanmış atlar ilçi-i müşârün-ileyhe teslîm olındı.

Vusûl-ı İlçi-i Mehmed Paşa Be-Ordu-yı Hümâyûn Der-Belgrad

Rikâb-ı hümâyun tarafından Nemçe cânibine ta'yîn olunan Büyük İlçi Mehmed Paşa Belgrad'da serdâr-ı ekrem hazretlerine mülâkī olup Nemçe tarafından ne zaman haber gelür deyü Belgrad'da meks ü ârâm ve serdâr-ı ekrem dahi asâkir-i İslâm ile taraf-ı saltanata ric'at ve avdete âmede olup hemân Nemçe'nin ilçisinin derûnına intizâr üzre iken istihbâr-ı hâl içün ondan akdem Budin'e irsâl olunan ulaklar gelüp Nemçe ilçisinin Nemçe'den gemilere süvâr ve azm-ı dergâh-ı devlet-medâr itdiği haber virmeleri ile Devlet-i aliye ilçisi müşârün-ileyh Mehmed Paşa dahi Belgrad'dan ilerüye Budin tarafına tesyîr ü irsâl ve ordu-yı hümâyûn dahi levâzım nakl ve hareketi itmâm ve ikmâl olındıkdan sonra gurre-i mâh-ı Şevvâl'de serdâr-ı ekrem umûmen asker-i İslâm ile Belgrad'den hareket ve Edirne tarafına azîmet itdiler.

Vusûl-ı Serdâr-ı Ekrem Be-Cisr-i Mustafa Paşa ve İn'âmât Şehriyârı Şüde

İki seneden berü Engürüs seferinde kâm-yâb-ı nusret ve zafer olan Serdâr-ı Muzaffer Köprili-zâde Fazıl Ahmed Paşa hazretleri Belgrad meştâsından tayy-ı merâhil iderek cisr-i Mustafa Paşa menziline vâsıl oldıkları haberi resîde-i sem'i hümâyûn-ı pâdişâhî oldıkda Musâhib Mustafa yediyle bir murassa' sorguç ve bir murassa' hançer ve bir semmûr kürk kaplu ve biri sâde hil'at-ı fâhire iki hal' irsâl-ı in'âm ve zuhûra gelen hıdmetleri meşkûr oldığı hatt-ı hümâyûn iltifât-meşhûn ile i'lâm buyurdılar. Ağa-ı müşârün-ileyh ordu-yı hümâyûna yakīn vardıkda ibtidâ kethudâ-ı Sadr-ı Âlî İbrahim Ağa karşu çıkmak husûsında isti'câl ba'dehû vüzerâ ve ümerâ ve yeniçeri ve sipâh (101b) ve silâhdâr ağaları ve umûmen rü'esâ-i asker ve ricâl ü devlet istikbâl idüp serdâr-ı ekrem hazretleri dahi teşrîfât-ı mülûkâneye kemâl ikrâm içün otağ kapusından taşra tuğlar berâberine değin karşu

çıkmağla ikrâm eyledi. Musâhib ağa dahi rahşenden nüzûlde ta‘cîl leb-i edeb birle dest-i âsafîyi takbîl idüp ba‘dehû getürdiği hatt-ı hümâyûn serdâr-ı ekrem hazretlerinin adâb ile yed-i kerîmelerine teslîm ve hedâyâ-ı mülûkâne arz u takdîm itdikden sonra hatt-ı hümâyûn cümle mahsarında cehr ile kırâat olunup ser-â-pâ-ı huzzâr devâm-i ömr ü Devlet-i pâdişâhîye du‘â ile zemzeme-i sâz tekrâr oldılar. Meclis hitâm buldıkdan sonra serdâr-ı ekrem hazretleri câize-i hıdmet olmak üzre bir serâsere kaplu ve iki sâde üç semmûre kürk ve ikisi mükemmel raht ve bisât ile ve ikisi yelken-dest olmak üzre dört re’s rahş dil-keş endâm ile bir kabza murassa‘ hançer altun ve bir murassa‘ kemer ve bin aded sikke-i hasene ve yiğirmi kise akçe kethudâsı İbrahim Ağa’ya üç kise nakd ve serâser ve sâir hüddâmına birer hil‘at-ı fâhire ihsânıyla ikrâm olındı. Mezbûr Musâhib Mustafa Paşa Ağa rikâb-ı kâm-yâba i‘âde olındıkdan sonra serdâr-ı ekrem hazretlerinin hufyeten çehre-sây-ı saltanat olması taraf-ı hümâyûndan irâde olınmağla libâs tebdîl ile atebe-i aliyye-i mülûkâneyi takbîl ve hayr-du‘â ve iltifât-ı pâdişâhî ile sermâye-i izz ü şeref tahsîl idüp ba‘dehû yine der-akeb ordu-yı hümâyûna ric‘at eyledi.

Duhûl-ı Serdâr-ı Ekrem Be-Derûn-ı Edirne

Mah-ı mezbûrın yiğirminci gün[i] mu‘tâd-ı kadîm üzre bir alây-ı azîm ile tertîb ve takdîm olunup serdâr-ı ekrem umûmen ordu-yı hümâyûn ile Kemal Çayırı merhalesinden kemâl haşmet ü şükûh birle Dârü’s-saltanat-ı Edirne’ye vâsıl ve huzûr-ı fâyizü’n-nûr mülûkâneye dâhil olup sancag-ı şerîfi resûl’ullâh sall’allâhu aleyhi vesellemi bi’z-zât yed-i müeyyed-i pâdişâh-ı nusret-penâha teslîm ve taraf-ı şehriyârîden biri sâde ve biri semmûra kaplu iki hil‘at-ı fâhire iksâsıyla ihrâz-ı rütbe tekrîm eyledi.

Nasb-ı Otağ-ı Hümâyân Der-Meyâne-i Hıyâm Asker-i İslâm

Ordu-yı hümâyûn ricâli şehre nüzûl itmeyüp yine çadırlar ile sarây-ı hümâyûn sahrâsında ârâm itmeleri murâd-ı şehinşâh-ı enâm olup mâh-ı mezbûrın yiğirmi dokuzıncı güni, nefs-i nefîs-i hümâyûnları içün derûn-ı ordu-yı hümâyûnda bir otak-ı gerdûn-nitâk nasb olındıkdan sonra şevket ü ikbâl ile otağa teşrîf (102a) ve mevcûd olan vüzerâ-ı izâmı semmûr kürk ve sâir ehl-i dîvân hal‘ı fâhire ilbâsıyla taltîf buyurdılar. Ba‘dehû serdâr-ı ekrem hazretlerinden düşman-i dîn ile vukū‘ bulan muhârebe kifayâtın sû’âl

buyurdıklarında tafsîle âgāz idüp guzât-ı İslâm kullarınız şöyle cenk itdiler böyle cenk itdiler ve ale'l-husûs kulınız yanında Erzurumlı Abbas dirler bir yiğit vardır. Uyvar Kal'ası muhâsarasında bî-pâk ve bî-pervâ kal'a bedenine çıkup küffâr-ı hâksâ[r] her çendki üzerine tüfenk dâneleri yağdırırlardı. Yerinden ayrılmayup düşmâna sebât gösterdikde anı görüp bir yeniçeri dilâveri dahi anın yanına urûc itdiğin sâir guzât-ı müslimîn gördikleri sâ'at lecce-i cem'iyyetleri hurûşa gelüp zemzem-i tekbîr ile cümlesi yek-pâre yürüyiş itdiklerinde düşman-i dîn içün adem-i mukāvemet mukarrer ve bu târik ile ân-ı vâhidede fethi müyesser oldı deyü takrîr eyledi. Şehriyâr-ı inâyet-cûylarına hazretleri otakdan kalkup has odaya teşrîf buyurdıklarında mezbûr Abbas'ı huzûr-ı hümâyûnlarına getürdüp kendüsi vâfir istintâk buyurdıklarından sonra avâtıf-ı aliyye-i mülûkânelerinden başına çifte çelenk dakup ve kendi talebiyle hatt-ı hümâyûn şevket-makrun ile Erzurum gümriğinden yevmî yetmiş akçe takā'üd ulûfesi ve dört sevb kumaş ve dört donlık çuka vâfir sikke-i hasene ihsân ve karındaşına dahi yine Erzurum gümriğinden elli akçe ulûfe ile ve mezbûr Abbas ile ma'an bâlâ-ı beden-i kal'a[ya] urûc iden yeniçeriye dahi ocağından ağır tekā'üd ulûfesi virilmesin fermân buyurdılar.

Vekāyi'-i Sene Sitte ve Seb'în ve Elf

Vusûl-ı İlçi-i Nemçe-Be-Rikâb-ı Hümâyûn Der-Edirne

Devlet-i aliyye ile Nemçe keferesi beyninde zikri sebk itdiği vech üzre sulh u salâh içün müsâlemet-nâme ile vârid olan Nemçe ilçisi mâh-ı mezbûrın on dokuzıncı güni gelece[ği] haberi vâsıl oldıkda kendüsine ve on beş nefer beğ-zâdelerine birer re's mükemmel bisâtlı karşu irsâl ve mu'tad-ı kadîm üzre istikbâl olındı. Ve ba'dehû yiğirmi dokuzıncı güni sarây-ı hümâyûn-ı şehriyârîde ihrâc-ı mevâcib içün tertîb-i dîvân vüzerâ arza girdiklerinden sonra ilçi-i mesfûrın dahi huzûr-ı hümâyûna çehre-sây-ı ubûdiyet olınmasına izn ü ruhsat ihsân olunup çasar tarafından getürdiği (102b) hedâyâ-ı arz u takdim ve mün'akd olan sulh u salâh şerâitine mürâ'ât buyurılmak niyâzını mutazammın nâmeyi teslim itmeğin âdet-i kadîme üzere kendüye ve on beş nefer beğ-zâdelerine hil'at-ı ilbâs olındı.

Tertîb-i Şüden-i Meclis-i Meşveret Der-Huzûr-ı Âsaf-ı Berây-ı Sefer-i Girid

Vezîr-i a‘zam nâmdâr Köprili-zâde Fazıl Ahmed Paşa hazretleri Nemçe seferine hitâm ve sulha istihkâm-tâm virdikten sonra Allâhü’l-hamd Nemçe keferesinden gereği gibi ahz u intikām ve dilhâh üzre akd-ı sulh u salâh ve istislam olındı. Bundan sonra fırsat-ı beyn kesret-i iştiğāl-ı müslimîn ve gerîde-i mekr ü hîlede der-kemîn olan Venedik keferesinin dahi avn-ı Bârî ile cezâsın tertîb birle bunca yıldan beri Girid cezîresinin imdâd muhâsarası erbâb-ı gayreti kebâb-ı âteş-ızdırâb iden Kandiye Kal‘asın tahlîs idelim deyü rikâb-ı hümâyûna telhîs eyledi. Taraf-ı şehriyârîden re’y-i âsafî tasvîb ve cümle vükâla-i devlet ile husûs-ı merkūme müzâkeresiçün bir meclis-i meşveret tertîb olunup cümle huzzâra ifâde-i hakīkat-ı hâl ve bu bâbda re’y-i cevâb ne idüğin her birinden sû’âl olındıkda umûm üzre bu Kandiye gāilesini ber-taraf itmek vâcîbe-i gayret-i devletdir deyü tahrîk-i silsile-i hamiyyet eylediler. Binâ’en aleyh sefer-i mezkûreye iktizâ iden mühimmât, cebehâne ve tophâne ve barut ve levâzım-ı sefâyin ve donanma-yı hümâyûn tedârük ve tertîbine âgāz u meydân re’y ü tedbîrde tek ü tâz kılındı. Ve on iki seneden berü Edirne’de mebhûs olan Venedik ilçisi serdâr-ı ekrem hazretlerinin ol bahâr huceste-ı asârda umûmen asâkir-i İslâm ile Girid cezîresinde Kandiye Kal‘ası üzerine müteveccih olacaklarında haberdâr oldıkda mülâhaza-ı vehâmet-encâm-kâr ile akd-ı sulh u salâha talebkâr olup sâhib-i devlet hazretlerine buluşmak sevdâsında oldı. Temennâ ve niyâzına müsâ‘de olunup huzûr-ı âsafîde akd-i meclis mükâleme olındıkda evvelâ sulh için gelecek ilçi bir def‘a yüz bin altun ve Bosna’da aldıkları kal‘aları ve Kandiye Kal‘ası karşusında olan yeni kal‘ayı ve Suda Kal‘asını ve limânını virüp ve yedi kal‘ada olan esîrler itlâk olınmak üzre ve dahi ba‘zı mevâdd teklîf olındı. İlçi-i mefsûr mevâdd-ı mezkûrenin cümlesin kabûl (103a) ve lâkin Suda Kal‘asın teslîme rızâdan nükûl eyleyüp kal‘a-ı merkūme bizim sermâyemiz ve bâ‘is-i iftihârımız olmağla bir taşı rızâ ile teslîm eylemek ihtimâlimiz yokdır deyü cevâb ve bu mâdde içün kendi tâlib oldığı sulhdan ibâ ve ictinâb eyledi. Sefer-i merkūm emrinde iştibâh-ı bi’l-külliye ber-taraf olmağla ilerüye bir mikdâr asker ve zehâyir ve mühimmât irsâl ve umûmen asker-i İslâm ile cezîreye kanki yoldan azîmet münâsib oldığına fikr ü re’y i‘mâl olunup karadan nefîseye azîmet ve andan cezîreye karşu karşuya seksan mîl olmağla donanma-yı hümâyûn sefâyinleriyle ubûr olınmak tasvîb ve iktizâ iden levâzım-ı râh-ı tedârük ve tertîb olındı.

Âmeden Niyâz-Nâme-i Cumhûri Venedik Berây-ı Recây-ı Sulh u Salâh

Nemçe keferesiyle sulh u salâh vukū‘ı ve şimdiden gerü Kandiye Kal‘ası üzerine Venedik keferesiyle mütemâdi olan harb u kıtâl şemşîr-i âteş-tâb intikām ile faysal virilmek mühimmâtına kıyâm ve derkâr olacağının şüyû‘ı cumhûr-ı makhûra bâ‘is-i istîlâ havf ü haşyet olup Devlet-i aliyye Nemçe ve Macar meşgalesini ber-taraf ve fîmâ ba‘d kuvvet-i kāhire-i satvetlerini bizim üzerimize hasr ideceği zâhirdir deyü niçe ideceğin bilmemekle recâ-ı sulh u salâh niyâzı ile bundan akdem irsâl olunan ilçimiz müddet-i medîd[e]dir ki ol tarafta kaldı. Biz dâimâ Devlet-i aliyyeden recâ-ı emn ü emân üzre olup hattâ Nemçe muhârebesiyle iştiğālleri vaktinde mahsûr olan Kandiye Kal‘asından taşra asker çıkarmayup lütfinize intizâr ile sükût eyledik bu husûsda her vechle merhamet ve şefkat-ı hümâyûnları niyâz u recâ ideriz deyü sûret-i azde niçe sözler testîr itmişler. Melâ‘în-ı Nemçe ve Macar muhârebesi esnâsında yine kudretleri mertebe iştigāl nâire-i adâvetleri hâlî olmayup lâkin kemâl acz ü iztırâbdan nâşî ba‘zı mertebe harb u kıtālde vakt-i fırsata terakküb ile izhârı hîle fütûr itdikleri guyâ ümîd-i sulh u salâh ile cenkden el çekmek sûretinde îrâd ve bu güne kelîmât-ı hud‘a-âmîz ile kendülere müsâ‘ade-i sulh içün istihkāk isnâd eylemişler. Venedik keferesi hîle-kâr kavm olup kat‘a sözlerinde devâm ü sebât olmadığından kat‘-ı nazar müterakkib vakt-ı fırsat olup her ne zemân Devlet-i aliyyenin sâir a‘dâ-ı dîn ile harb u kıtâl meşgalesi oldıkda (103b) nakz-ı sulh u ahd idüp ber-tarafdan ne‘ûzu billâh-ı te‘âlâ kesr virmek fikr-i fâsidi ile sugūr-ı İslâmiyyeyi istîlâ itmeğe kıyâm ve kaçan sâir esnâf-ı a‘da ile akd-ı sulh u salâh olınsa başlı başına Devlet-i aliyyenin ednâ hamle-i tâkat-ı efgan intikāmına tahammül idemeyeceğin bildiğinden havf ü haşyet birle recâ-ı sulh u müsâlemede ikdâm etmek âdet-i kadîmesi oldığı kerrât ile tecrübe olınmağın kelâmına i‘timâd ve niyâzına i‘tidâd münasib görildi.

Âmeden İlçi Mehmed Paşa Ez-Canib-i Çasar

İn‘ikād-ı sulh u salâhdan sonra de’b-i kâdim üzre kabl-i Devlet-i aliyyeden nâme-i hümâyûn ile Nemçe çasarı tarafına büyük ilçi nâmıyla ba‘s olunan Mehmed Paşa edâ-ı hıdmet-i me`mûreden sonra avdet idüp pây-gâh-ı Devlet-i aliyyeye rûy u mâl ve getürdiği ve mektûbı sadr-ı a‘zam hazretlerine îsâl ve teslîm eyledi.

Sûret-i Nâme-i Çasar Be-Rikâb-ı Hümâyûn

Kāla'lallâhu te'âlânın avn-i inâyetiyle nasb olınmış Roma İmparatoru ve Alaman ve Macar ve Çeh ve Dalmaçya ve Hırvat ve Eslobin ve Avusturya ve Burgondiye ve Prebaniçe ve Tifka ve Südaye ve Karnite ve Karanbula ve Moravya ve Lucençsburge ve Slerine ve Virserga ve Hanburk ve Nizoli ve Kabretes Kiverdof ve Gorine ve İnsahiye ve Burgor ve Lusaçiye ve Marçiye ve sâhil-i bahr-ı Hun memleketlerinin kralı ve urukı şevketli ve azemetlü pâdişâh-ı İslâm ve şehinşâh-ı meşrık ve Rûmili ve bizim hem-civârımız muhabbetlü dostımız Sultan Mehmed Hân hazretlerinin dostlığa lâyık selâmlar ve cemî' hayırlı maslahatlarının izdiyâd-ı sa'âdet ve ikbâlı takdîminden sonra şevketlü pâdişâh ve bizim hem-civar mükerrem dostımız bundan akdem tarafeynden akd ve ilçiler ile ibkā olunan sulh u salâhın karar-dâde olınması içün tarafeynin ilçileri izdiyâd-ı muhabbet ve i'zaz-ı sulh ve hem-civarlık içün ve ola geldiği mahalde mübâdele olınmak iktizâ itmekle taraf-ı hümâyûnlarından izzetlü Mehmed Paşa kulları ilçiliğin hıdmetiyle irsâl olunup vusûl buldıkda ta'yin olındığı hıdmetin edâ eyleyüp lâyık-ı devlet üzre ta'zim ve tergīb olunup girüye irsâl olınmışdır. Müşârün-ileyh ilçinin takrîrinde re'âyâ fukarâsının âsûde-i hâl olmalarına ve akd olunan sulh u salâh (104a) şurûtıyla hıfz ü hirâset kılınmasına sa'y-i cemîl hümâyûnları vâkı' oldığın tafsîl üzre ma'lûmımız olmışdır. İnşâ'allâhu te'âlâ zikr olunan takrîri üzre meyl-i hümâyûnları küçük ise tarafeynin re'âyâ fukarâsı âsûde-i hâl merku'l-bâl olup bu dostlık niçe zamâna değin karâr-dâde olup hıfz olınması mukarrerdir. Ve zikr olunan Mehmed Paşa bu cânibde gördiği dostlığı ve akd olunan sulh u salâha rağbet ve takayyüdimizi tafsîl üzre beyân eylemesi ümîdindeyiz. Müşârün-ileyh ilçi uhdesinde olan hıdmeti edâ [e]ylemekle me'mûr oldır ki nazar-ı merhametleri üzerinden dirig buyrulmaya bâkī ömr ü devleti ber-sıhhat ü selâmet ve ikbâl-i yâd cenâb-ı şerifimiz hem-civârım dostı Lopoldus.

Takrîr-i Mehmed Paşa İlçi

İlçi-i Müşârün-ileyh Mehmed Paşa bir dakīka beyn kimesne olmağla me'mûr oldığı mâdde-i sefâretde manzûr ve meşhûdı olan keyfiyyât kemâyenbağı hıfz ü tahrîr ve levhâ-ı hâfızaya tasvîr itmeğin geldikte bi'l-cümle macerâyı bu vech üzre ta'rif eyledi.

Sûret-i Takrîr

Vaktâ ki serhadd-i İslâm olan Budin kal‘asına vusûl-i müyesser ve me’mûr oldığımız vech üzre Nemçe memleketine duhûl musammem oldı. Bin yetmiş beş Zilka‘de’sinin on ikinci güni Budin gönüllü askeri alâyıyla Budin’den hareket ü kıyâm ve ol gün dört sâ‘at mesâfe olan Kızılhisar menziline nasb-ı hıyâm olunup irtesi gün yine dört sâ‘at mesâfe olan Ostorgon’a vusûl birle bir gün anda ârâm olındı. Andan Ostorgon Beği cümle neferâtıyla yanımıza düşüp İstoni Belgrad’a vâsıl oldığımızdan sonra irtesi bizler Estergon Beği ve İstoni Belgrad Paşa’sı Hacı Paşa ile karadan ve Budin ve Beşte ve Estergon’un gurebânları neferâtı şaykalar ile Tuna’dan mahall-i mübâdeleye ki merhûm Sultan Süleyman Hân aleyhi’r-rahmetü’l-gufrân sınur ta‘yîn eylediği mahaldir. Azîmet olunup yarım sâ‘at kadar mesâfe kaldıkda alâylarımızı tertîb eylediğimizden sonra çasar tarafından dahi gelecek ilçi ve yanında olan asâkir üzerine baş ve buğ nasb olunan Komran Cenerali Jaja nâm gurûf Tuna’dan ve karadan gelüp onlar dahi âsâyiş-i bâtılları üzre alâyların bağlayup tarafeynden tercümânlar vesâtetiyla haberleşdikden sonra öğleden yarım sâ‘at mukaddem mübâdele olınmak üzre (104b) mukāvele olındı. Ve mahall-i mübâdeleye levc-i meyl dikilüp karâr virilen vakt hulûl itdikde iki tarafın alâyları yerinde durup ilçiler ancak onar nefer âdemleri ile ve asâkir-i İslâm tarafından mübâdele itdirmeği mâ-ba‘d olan İsloni-Belgrad Paşa’sı Hacı Paşa bizim ile ve Nemçe tarafından hıdmet-i merkūmeye me’mûr olan Komaran Ceneral Jaja nâm gurûf gelen ilçi ile meyl-i mübâdeleye evvel vâsıl olan maglûb sonra vâsıl olan gālib olmak üzre meyl-i cârî olup küffâr ilçisi bizden bir derece evvel meyle vusûl bulmak mertebesi hareketimizde gāyet hafî bir batâet gösterdinizden sefîr-i mesfûr bu dakîkadan âgâh iken bizi gāfildir zu‘mıyla yaklaşmış bulup tevakkuf mümkin olmadığından bi’l-iztırâb bizden mukaddem vâsıl pây-dâr oldı. Birbirimiz ile mülâkat ve müsâhamadan sonra Hacı Paşa bizi Komaran cenaraline ve cenaral-ı mesfûr dahi Nemçe ilçisini paşaya teslîm eyledikden sonra her birimiz savb-ı me’mûre revâne oldı. Mahall-i merkūmdan harc-râh ve me’kûlât tedârüki çasar tarafından defterdâr nâmına ta‘yin olunan Komorsar gelüp edâ-ı hıdmet mihmândarı iderek ma‘iyyet üzre Bec tarafına revâne oldık. Yanık Kal‘asına karîb geldiğimizde derûnında olan piyâde ve süvâri asker alây ile istikbâle çıkup biz dahi etbâ‘ ve a‘vânımız ile alây tertîbi üzre alem ve sancaklarımızı çeküp tabl u nekkâremizi döğerek kal‘aya karîb mahalle nüzûl eyledik. Ve andan yedi sâ‘at mesâfe olan karâr menziline ve irtesi kezâlik yedi sâ‘at mesâfe olan Anharık merhâlesine nüzûl müyesser ve andan dahi irtesi Bec’e üç sâ‘at mesâfe olan Eskler nâm varoşa konılup irtesi

Bec'e duhûl mukarrer oldı. Alây tertîbi içün iki gün menzil-i merkūmde ârâm itdirilüp ba'dehû alây ile hareket ve Bec tarafına azîmet olındıkda bayraklarımızın açılması ve tabl u nekkâremizin döğilmesi husûsında sûret-ı adem-i müsâ'ade gösterüp misli sebk itmiş değildir. Cümle defter hânelerimizi yoklatdık bir vaktde olmış mu'tâ[d] olmadığı ecilden siz dahi bu dâ'iyyeyi ber-taraf itmek gereksiz deyü mümâna'ata ikdâm ve çasar tarafından adem-i rızâ i'lâm eylediler. (105a) Lâkin biz dahi cevânibde ben bunda dostlık ve izhâr-ı muhabbet içün geldim bu vaz'ınız mu'âmele-i dostlık değildir. Eğer ref'-i esbâb husûmet eylediniz ise bu güne vaz'ı terk idersiz deyü sözimize ısrâr gösterdiğimizden nâşî nâ-çâr bi'l-iktizâ murâdımız üzre hareket ve izhâr-ı sûret-ı müsâ'ade ve rızâ gösterdiler. Kal'aya iki sa'ât mesâfe mahalden bi'l-cümle piyâde ve süvâri Nemçe askeri istikbâl çasar kendi rü'esâsından bir mu'teber gurûf ile kendi atlarından bir donanmış at irsâl idüp tertîb-i mezkûr ile Bec Kal'ası ortasından hâzır ve âmâde itdikleri menzile nüzûl olındı. Cemî'-i levâzim-i mühimmâtımız çasar tarafından tekmîl ve itmâm ve menzilimizde on gün kadar istirâhat ve ârâm olunup çasara bulışmak içün da'vet olındık. Biz dahi şevketlü azametlü pâdişâhımızın nâme-i hümâyûn ve hedâyâ-ı müsâlemet-makrûnların olup çasar tarafından gelen hindulara binüp yine şehrin orta yerinden alây ile çasar sarâyına vâsıl ve illâ tesbîh galebe dîvân taklîd ve tertîb itdikleri cem'iyyet-gâha dâhil oldığımızda nâme-i hümâyûna ta'zîmen çasar tebeh-kâr iskemlesinden bir iki zirâ' kadar yer istikbâl ve ayak üzerinde nâme eline alup başta berâber bir mürtefi' mahalle vaz' ile takdîm-i merâsim ta'zîm u iclâl eyledi. Ba'dehû tercümân vesâtetiyle fîmâ-ba'd dostlık merâsimi ber-devâm-ı akd olunan sulh u salâh karîn istihkâm olmak matlûb idiğin izhâr ve cümle hedâyâ-ı mülûkâne birer birer teslîm olınca bir sâ'at zamân kadar ayak üzerinde karâr eyledi. Meclis tamâm oldıkdan sonra yine menzilimize gelüp dokuz ay mikdârı zamân meks olunup haftada bir kerre çasardan ve başvekîl tarafından ve koyun ve ba'zı şeker işleri gelüp kal'a etrâfından murâd eylediklerіniz mahalleri geşt ü güzâr eylediğinizden mâ'adâ çasar vâlidesinin bağçesinde dahi ziyâfet ile tarafımıza ikrâm ve i'tibâr eylediler. Hattâ bir gün Bec'e iki sâ'at mesâfe Eski Bec nâmında bir vîrân kal'aları temâşâsına dahi varılup böyle harâb olmasına bâ'is nedir deyü sû'âl olındıkta Uyvar seferinde asker-i İslâm leşker-i Tatar çapul tarîkiyle uğrayup böyle merkūmı harâb ve virân ve sükkânını perâkende ve perîşân eylediler. Yalnız mahall-ı merkūm değil bundan iki konak dahi içerüye girüp iki yüz bin mikdârı (105b) esîr alındı deyü takrîr eylediler ve Bec'e duhûlimizden dokuzıncı ayda Devlet-i aliyye tarafına giden ilçinin Budin Kal'asına dâhil oldığı haberi geldikde tekrâr bizi çasar sarâyına da'vet ve taraf-ı şehriyârîye tahrîr eyledileri nâmeyi iskemlesinden bir iki zirâ' ayrılup yedimize teslîm ve sulh u salâh ahkâmına dâimâ ri'âyet üzre oldığın tezkîr

ve tefhîm eyledikden sonra avdetimize müsâ'ade husûsını îrâd ve nehr-i Tuna ile gitmemiz içün otuz iki kıt'a sefîne tedârük ve a'dad olındı. Ve levâzım-ı râh temşiyeti içün kapudan ve tercümân ve defterdâr ta'yin olındıktan sonra emvâl ve eşyâ ve devâbb ve mevâşî ve cümle etbâ' ve havâşîmiz ile gemilere süvâr ve ol gün Dvanuca varoşa karîb sâhile lenger-endâz karâr oldık irtesi hareket idüp gider iken nâ-gâh esnâ-ı râhda bir şedîd rûzgâr zuhûr itmekle bir hâli dirahtistâna yanaşup iki gün mahall-i merkūmda indifâ'-ı şiddet-i rûzgâra çeşm-dâr-ı intizâr oldık. Ba'dehû Nemçe çaşarının kurınası hıfz olunan Pajon nâm kal'aya vusûl buldığımızda bi'l-cümle Macar keferesinin defterdârı olup kal'a-ı mezbûrenin kapudanı olan Prenci nâm kâfir ve mukaddemâ ve Uyvar Kapudanı Forgac nâm Macar ve sâir bellü başlı a'yânı istikbâl ve izhâr-ı sûret meveddet ve ikbâl eylediler. Andan altı sâ'at mesâfe bir hâlî menzile ve irtesi dahi sekiz sâ'at Komaran Adalarından adaya nüzûl ve andan kalkup Komaran tarafına revâne olındıkda Cenaral olan Jaja nâm la'înin tab'iyyat-ı pür-hiyâneti inhirâf üzre olmağla oğulları ve kethudâsı nâmına müte'ayyen âdemisi ile otuz beş kıt'a şayka donadup Tuna'dan irsâl ve kal'a askeri ile bir müte'ayyen âdemisini dahi karadan nâmzed-i hıdmet istikbâl idüp top ve tüfenk şen[li]kleri olınarak kal'a-ı mezbûre pîş-gâhına hatt-ı rihâl vusûl olındı. Bi'l-iktizâ bir gün oturak idüp irtesi Der-i devlet-medâr tarafından avdet bir mahall-i mübâdeleye karîb Ataş nâm karyeye vâsıl olan ilçileri ile haberleşdikden sonra bir sâ'at kadar yerü tayy olındıkda tarafeynin askeri karadan ve şaykaları nehr-i Tuna'dan meyl-i mübâdele kurbünde mülâkāt itdiklerinde Peçuy Paşası olan Kulağuz Ali Paşa kapısı halkıyla ve Budin gönülli askeri ve Estergon Beği askeri nevâhîsiyle (106a) Nemçe ilçisi Komaran Cenerali yerine vekîl-i mübâdele olan gurûfa ve gurûf dahi bizi cemî'-i tevâbi' livâ hakkımız ile mezbûr Ali Paşa'ya teslîm eyledi. Ve mukaddemâ giden ilçilere defterhâneleri nâtık oldığı üzre fakat bir altun zencir virile gelüp vukū'ı ziyâde yok iken bu fakīre altun zencirden mâ'adâ bir gümüş leğen ıbrık ve birkaç taş ve birkaç sîm lengeri ve tahmînen yiğirmi vekıyye kadar sîm arânı virilüp ve âdemlerimizden yiğirmi nefer kimesneye birer vekıyye gümüş ve yüz yiğirmi donluk Macar çukası virdiler. Ve mukaddemâ varan ilçilere yüz yiğirmi âdemden ziyâde âdem getürmeğe ruhsat göstermemiş iken ve ancak yüz yiğirmi âdeme kifâyet idecek mertebe zahire virüp ziyâde bir habbe virmek âdetleri değil iken bu fakîre iki yüz doksan beş âdem ile varup zahîremizi âna göre ta'yin ve tertîb eylediler. Evvelâ yevmiyye on beş koyun ve iki kuzu ve yetmiş keyl arpa ve kifâyet mikdârı odun ve otlak ve mesârif-i sâiremiz içün dahi yüz ellişer guruş harçlık virdiler. Bâlâda zikri mürûr itdiğin üzre murâd itdiğimiz mahalleri seyr ü temâşâ idüp kemâyenbagı ruhsât göstermeleri ile Bec Kal'ası nazar-ı em'an ile temâşâ idüp tabya ve handaklerini endâze-i hatavât ile mesâha itmek mümkin

oldı. Vus‘at-ı kal‘a-ı dâire-i Bec zirâ‘ iki bin, arzen zirâ‘ bin üç yüz divâra muttasıl taş tabya aded on üç, asl handakden hâric tabya aded on yedi, handak arzı zirâ‘ seksen, ve bir tarafı altmış beş, kapusı iki ve piyâde kapusu iki, kapuların divârları arzı zirâ‘ yiğirmi altı, kal‘a-ı merkūmenin asl handakden hâric olan toprak tabyaları ve anların handakleri ve anlardan hâric olan kazıklardan handake varınca üç yüz altmış zirâ‘dır.

İmdâd-ı Sefer-i Girid ve Tertîb-i Mühimmât Ez-Taraf-ı Cenâb-ı Pâdişâhî Ez-Hazîne-i Enderûn

Musammem olan Girid seferi mühimmâtı tertîbine îrâdât seneden fazla mâl iktizâ itmekle hatt-ı hümâyûn ile enderûn hazînesinden bin beş yüz kise ihsân ve Hazîne Kethudâsı Ali Ağa meblâğ-ı merkūmı çıkarup Defterdâr Ahmed Paşa’ya teslîm itmek üzre fermân olındı. Teslîm-i livâ-i hazret-i resûl-ı ekrem sallallâhu aleyhi vesellem be-dest-i Ahmed Paşa. Serdâr-ı ekrem Girid Cezîresi seferine serdâr-ı ekrem nasb u ta‘yin olunan (106b) vezîr-i a‘zam Rüstem-şiyem Köprili-zâde Fazıl Ahmed Paşa hazretleri izn-i hümâyûn-ı şehriyâr-ı muhalledü’l-ikbâl ile rikâb-ı kâm-yâb-ı mülûkâne rûymâl idüp pâdişâh-ı gayret-penâh hazretleri livâ-i hazret-i resûl-ı aleyhü’s-salatu ve’s-selâmı yed-i müeyyedlerine dest-i hamiyyet-peyvest ile teslîm ve inşâ’allâh müsmirü’z-zaferde dahi bezl-i kudret ile göreyim seni du’â-ı hayrım seninledir deyüp hamiyyet ve ihlâs lâzıme-i hâl itdiğin tezkîr buyurdıklarından sonra sâde serâser ve semmûr kaplu iki hil‘at-ı fâhire ilbâsıyla ikrâm ve ser-hamiyyet güsterlerine iki aded sorguç-ı mülûkâne vaz‘ıyla tetmîm-i merâsimü’l-iltifat ve ihtirâm buyurdılar. Rikâb-ı hümâyûn kāim-makāmlığı dahi yine havâs-ı peder-i âsâfîden olmak hasebiyle mu‘temed cenâb-ı sadr-ı a‘zamı olan kāim-makām-ı sâbık Kara Mustafa Paşa’ya sezâ görilüp tefvîz-i vekâlet sadâret-i uzmâ ile mesned ü hall ü akde iclâs ve dûş-ı kifâyetine semmûra kaplu serâser hil‘at-ı ilbâs olındı.

Hareket-i Serdâr-ı Ekrem Be Asâkir-i İslâm Ez-Edirne Be-Cânib-i Girid

Vezîr-i a‘zam ve Serdâr-ı ekrem Fazıl Ahmed Paşa hazretleri mâh-ı Zilka‘de’nin onıncı sebt güni Timurtaş cânibine mu‘tâd üzre azîm alây ile hareket ve asâkir-i mansûre ile me’mûr oldıkları Girid Cezîresi üzerine azîmet buyurdılar.

Vekāyi‘-i Sene Seb‘a ve Seb‘în ve Elf

Girid Cezîresine sefer ile meşgūl olan Fazıl Ahmed Paşa Hazretlerine avâtıf-ı aliyye-i hüsrevânîden mülûkâneme tulû‘ iden keremdir ki Mîrahûr-ı Evvel Canboladlı-zâde Hüseyin Ağa ile bir semmûr hil‘at ve bir bir murassa‘ hançer-i zerrîn ihsân ve temşiyet-i umûrlarına medâr olınmak hatt-ı hümâyûn-ı iltifât-mâkrûn ısdârı ile tevkīr olındı.

Vurûd-ı Telhîs Serdâr-ı Ekrem Beray-ı İsti‘câl-ı Donanmâ

Serdâr-ı ekrem hazretleri Girid Cezîresinde asâkir-i İslâm ile cenk ü harbe kıyâm ve meks ü ârâm üzre olup donanma-yı hümâyûnın müretteb ve mükemmel yanlarında bulunması mühimm ü lâzım ve vesîle-i isticlâb olmağla sinîn-i sâlifeden ziyâde tertîb ve techîz sefâyine (107a) Âsitâne-i sa‘âdetden cezîre-i merkūme tarafına bâd bân-güşâ-i azm ü teveccüh oldıkları Âsitâne kāim-makāmı telhîsiyle sem‘-i hümâyûna vâsıl ve tab‘-ı hamiyet-güster-i pâdişâhîye inşirâh hâsıl oldı.

İrsâl Şüden-i Hil‘at ve Şemşir Be-Cânib-i Serdâr-ı Ekrem

Girid Cezîresinde meşgūl-i maslahat-ı dîn ü devlet olan vezîr-i huceste-tedbîr Köprili-zâde Fazıl Ahmed Paşa hazretlerine medâr-ı temşiyet-i umûr olmağiçün hatt-ı hümâyûn-ı iltifât-makrûn ile tevkīr ü iclâl ve bir hil‘at-ı fâhire ve bir murassa‘ şemşîr-i âlem-gîr Mîrahûr-ı Sânî Hasan Ağa ile irsâl buyurıldı.

Vekāyi‘-i Sene Semân ve Seb‘în ve Elf

Mâh-ı Rebî‘ü’l-ahir’in dördinci güni Girid Cezîresinde cihâd ile meşgūl olan serdâr-ı ekrem şecâ‘at-medâr hazretleri tarafından düşman-i dîn ile vukū‘ bulan cenk ü harbi rikâb-ı kâm-yâba tafsîl üzre arz u telhîs ve hengâm-ı muhârebede ibtâl olunan lağımlardan mâ‘adâ üç yüz otuz beş lağım atıldığı tensîs olunup düşman-i dînin yevmen fe yevmen hâli harâb ve müşrif-i müzâyaka-ı ıztırâb oldığı inhâ ve şehîd olan Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa’nın yerini sâbıkā Dergâh-ı âlî kapıcı başılarından Hasan Ağa’ya ihsân olınmak istid‘â olınmağın müsâ‘ade-i hümâyûn erzânı buyurıldı. Girid Cezîresinde serdâr-ı asâkîr-i nusret-

şi‘âr olan Vezîr-i a‘zam Ahmed Paşa hazretleri tarafından mahsûr olan Kandiye Kal‘ası ahvâline müte‘allık ba‘zı keyfiyyât telhîs derûnında düşman-i dînin esnâ-i muhârebesinde serdâr-ı murdârları mürd oldığı i‘lâm olındı. Hülâsa-ı mefhûm-ı telhîs Girid Cezîresinin cümleden asîr olan ahvâli Hanya ve Resmo ve Bezepetre nâm iskelelere boşalan zahîre ve cebehâne ve mühimmât ordu-yı hümâyûna nakl olınması ve zikr olunan iskelelerin ise pek yakın olanı on dört on beş sâ‘atlik yerdir ve sengistândır ve iniş ve yokuş ziyâde olmağın ihmâl olunan davar dahi çok dayanmayup telef olmağla bi’z-zarûr tedârükiyle takayyüd iktizâ itmeğin ordu-yı hümâyûn beş sâ‘atlik yerde Çanak Limânı nâmına bir küçük limân olup gicede ve gündizde Resmo ve Hanya’da olan zahîre ve karadan nakli mümkin olmayan iri top kundakları ve tophâne mühimmâtı gâh çekdiri gemi ve gâh firkate ve kayık ile nakl idüp (107b) düşman gemisi üzerlerine gelür ise şerrinden emîn olmak için mahall-ı mezbûre bir palanka yapılup ve birkaç bin asker konmak üzre karâr virildi. Hâlâ palanka itmâma karîb oldı. Ve Hanya’da olan beğ çekdirileri ile dâimâ havâda fursat ve müsâ‘ade oldıkça zahîre ve mühimmât nakl olunur iken melâ‘în anda kimin gelüp gitdiğin haber almağla yedi kıt‘a çekdirilerin ta‘yîn idüp dâimâ Çanak Limânı ağzında bekleyüp mezbûr gemilerin gelüp gitmesine mâni‘ olmağla bi’z-zarûr beğ gemilerinden on iki pâre gemiye levendâtından mâ‘adâ esnâf-ı askerden bin mikdârı âdem tevzî‘ olunup üzerlerine Anadolı Beğlerbeğisi Halil Paşa baş ta‘yîn olunup şöyle tenbîh olındı ki Hanya’dan zahîre ve mühimmât alup getüre ve eğer ol yedi kâfir gemilerini anda bulur ise ve yakīn yerde mavna ve kalyon görinmez ise ol yedi pâre geminin üzerine varup çata ve illâ eğer gemi yediden ziyâde olup yâhûd yakınında kalyon ve mavna bulunursa ve yâhut gice içinde râst gelinür ise min-ba‘d cenk itmeyüp ve uçurıma gemilerin çekdirüp gide bu tenbîh ve karâr üzerine mühimmât yükledüp on iki kıt‘a çekdiri ile gelüp Çanak Limanına karîb Fodla ta‘bir olunur mahalle zahîre döküp avdet itmişler iken rûy-ı deryâda gice içinde birkaç düşman çekdirilerine râst gelüp ol yedi gemi mülâhazasıyla me’mûr olındığına muhâlif gice içinde cenk ü harbe mübâşeret idüp ve her biri bir çekdiriye çatup ve çatdıkları gemiyi lütf-i hakk ile az zamânda söndürüp ve içinde olan melâ‘înden ekserini kırup gemilerin yedeklemek sadedinde iken melâ‘în girüden on üç pâre çekdiri gemileri dahi gelüp yetişüp bunlar böyle cenke meşgūl ve gice karagollığı olmağla gelen gemiler çatmasınca âgâh olmayup ve girüden gelüp çatan gemiler ile yiğirmi pâre gemi olup on iki pâre gemi ile münâsebet yoğ iken yine dört buçuk sâ‘at rûy-ı deryâda cenk ü azîm itdikden sonra düşman gemilerinin vefret ve kesretine vâkıf oldıklarında düşman gemisinden kendün ayırmağa kādir olanlar ayrılup ve ikişer üçer gemi arasında bulınanlar kendülerin alarga idemeyüp üç kıt‘a çekdiri ve iki kalyona zâyi‘ ve çekdîrinin Durak Beğ’in gemisidir Halîl

ana yetmişidi. Mel‘ûnların başdardesine atmağla üç dört gemi içinde kalup gemisini kurtarmağa mecâl olmadığın göricek Halil Paşa’yı (108a) küçük kayık ile kenâra irsâl idüp kendisini yakmak sadedinde iken emr-i hakk ile kurşun darbıyla şehîd olmağın gemisi düşman eline düşüp kurblarında olan adanın sâhiline varmış iken içinde kalan ehl-i İslâmdan biri melâ‘înin vefret üzre gelüp gemi içine girdiğin göricek kendi vücûdını bezl idüp cebehânesine âteş virmekle içinde olan bu kadar kefere ve civârında bulınan bir kıt‘a kalyonu ile ihrâk olunup iki çekdiri ve iki kalyona düşman eline düşüp içinde olanlarını düşman eline düştiğin göricek yeniden me’yûs oldıklarından sonra her gemiden beşer onar âdem kendülerin deryâya atup çıkdılar anların haberi üzre esîrden ve ehl-i İslâmdan diri çoklık kimesne alınmayup ekseri sırtı kırılmadıkça kimilerin gemilerin düşman eline düşürmediklerin haber virdiler. Ve kal‘adan kaçup çıkan kefere dahi anlarin sözlerin tasdîk idüp melâ‘înden bin beş yüzden mütecâvizi mürd olup dört yüz kadar kaçar dahi vardır deyü haber virdiler. Kapûdanları ki umûm üzre bunda olan askerinin serdârlarıdır yaralanup henüz ahvâli ma‘lûm değildir. Vâkı‘â melâ‘înin ol günden biri kal‘asında top ve tüfenk atılmakda kıllet ve sâir ahvâllerinde dahi perîşânlıkları zâhirdir.

İrsâl-i Hil‘at ve Şemşîr Be-Cânib-i Serdâr-ı Ekrem

Girid seferinde serdâr-ı bülend-iktidâr Vezîr-i a‘zam Fazıl ve Hâfız Ahmed Paşa hazretlerine mezîd-i tevkīr ve iclâl içün bir a‘lâ serâser kaplu semmur kürk ve bir murassa‘ kabzalu şemşîr ve envâ‘ nevâzişi mutazammın hatt-ı hümâyûn-ı mülâtefet-makrûn irsâl buyurıldı.

Âmeden-i Haber-i Meserret Ez-Girid

Girid Cezîresinde dîn-i Devlet-i umûr meşgūl serdâr-ı zafer-şi‘âr hazretleri tarafından vârid olan telhîsde muhâsara itdikleri Kandiye Kal‘asının tabyasında zafer bulup Güllük nâm mahalden handake duhûl ve divâr hisârı yerile berâber itmek gibi esbâb-ı feth ü teshîre vusûl buldıkları zikr olunup tab‘-ı hümâyûna vesile-i inşirâh ve âmme-i nâssa mâye-i sürûr oldı.

Hil‘at-ı Be-Cânib-i Serdâr-ı Ekrem Fazıl Ahmed Paşa

İki seneden beri Girid Cezire[sinde] vâkı‘ Kandiye Kal‘ası muhâsarasıyla iştigāl üzre olan serdâr-ı zafer-medâr bâis-i tezâyüd kadr u i‘tibâr olmak için mâh-ı mezbûrın yiğirmi yedinci güni avâtıf-ı aliyye-i mülûkâneden iki sevb hil‘at-ı fâhire-i (108b) mülûkâne ve bir murassa‘ şemşir-i cihângîr ve bir mücevher hançer ihsân buyurıldı. Musâhib-i Şehriyârî Yusuf Ağa nâmzed-i hıdmet îsâl ve envâ‘-ı mu‘âmelât ve mulâtefet meşhûnı mutazammın bir hatt-ı şerîf irsâl olındı.

Vurûd-ı Haber-i İnhizâm Donanmâ-yı Franca Der-Cezîre-i Girid Ez-Cânib-i Serdâr-ı Ekrem Hazretleri

Cezîre-i Girid’de vâkı‘ Kandiye Kal‘ası muhâsarasına me’mûr olan serdâr-ı ekrem hazretleri tarafından bu def‘a dahi kal‘ada tahassün iden düşman-i dîn ve gerek taşradan nakl-ı zehâyir ve imdâd iden sefâyin esnâf-ı a‘dâ-i dîn ile ceryân iden ba‘zı muhârebât rikâb-ı kâm-yâba arz u telhîs ve derûn-ı sıdk-ı meşhûnında França melâ‘îninden yetmiş pâre kalyon Venedik keferesine imdâd gelüp ma‘rekede iki bin mel‘ûn kırulup yine kal‘aya tahassün itmişler bundan gayri otuz kıt‘a dahi Papa ve Malta ve yine França çekdirmeleri gelüp kal‘a öninde lenger-endâz olmışlar ve França didikleri mel‘ûn bu güne sulha mugāyir münâkızâne hareket itdikleri kıtf-ı hakk ile işleri râst gelmeyüp serdârı nâmına olan ammî oğlı müte‘ayyen mel‘ûn ki kendüden sonra kral olacak ol hınzır bed-hısâl imiş muhârebe-i mezkûrede katl olunup melâ‘în-ı merkūmeye bâ‘is-i mâtem azîm olmışdır deyü tahrîr itmeğin getüren Kaplan Ağa mâh-ı merkūmın yiğirmi üçinci güni kāim-makām paşa ma‘iyetiyle dâhil-i harîm-i bâr-gâh-ı sultân-ı heft-iklîm olup atebe-i aliyye ve iclâle vaz‘-ı nâsıye-i icmâl u tekrîm ve getürdiği telhîs-i merkūmı teslîm eyledi.

Tâfsîl-i Ahvâl-ı Muhâsara-ı Kandiye ve Feth-i Kal‘a-ı Mezbûre

Bâlâda zikr-i sebk iden eyyâm muhâsarası imtidâd ve su‘ûbet feth u teshîri iştidâd bulan Kandiye Kal‘asının pür-a‘dâ-i dînden nez‘a gereği gibi bezl-i nekbet ve iktidâr olınmak lâzım gelüp Vezîr-i a‘zam Köprili-zâde Fazıl Ahmed Paşa umûmen asâkir-i mansûre ile kal‘a-i mezbûrenin bi-izni’llâhi te‘âlâ feth ü teshîrine me’mûr olmağın Edirne’den hareket

olunup kat‘-ı menâzil ile İstefe’den donanma-yı hümâyûn sefâyinleri ile Girid Cezîresine ubûr ve duhûl ve bin yetmiş yedi Zilka‘de’sinde yiğirmi dokuzıncı güni Kandiye Kal‘ası piş-gâhına vusûl müyesser oldı. Mukaddemâ kal‘a-ı mezbûre muhâsarasına me’mûr olan tavâif-i askeriyye üzerlerine serdâr olan Ahmed Paşa’ya ve Yeniçeri Ağası İbrahim Paşa’ya semmûr kürk (109a) ve Anadolı Beğlerbeğisi Kara Mustafa Paşa’ya Rûmili Beğlerbeğisi Pehlivan Paşa’ya ve çorbacıları ve sipâh ve silahdâr ağası ve sâir rü’esâ-i tavâif-i askerîye hil‘atler ilbâs olındı. Ve mâh-ı Zi’l-hicce’nin gurresi gün bi’l-cümle ordu-yı hümâyûnda olan vüzerâ vü mîrimîran ve emr u a‘yân-ı asâkir otak-ı âsafîye da‘vet olunup akd-i meclis müşâvere ve cümle ile hâlâ Kandiye Kal‘asının kangi cânibinden muhâsaraya mübâderet olınmak münâsibdir deyü müzâkere olındıkda ittifâk-ı arâ ile Yahudi nâm tabyaya ve Öküz Damı tarafına sedd-i râh-ı hücûm-ı a‘dâ olınmağiçün sipâh ve silâhdâr ve bir mikdâr ehl-i tîmâr ta‘yin ve zâbitlerine hemân karagol kā‘idesi üzre düşman-ı dînin ol tarafdan hücûmına çeşm u gûş olun deyü tenbîh ü telkīn olındı. Sadr-ı a‘zam hazretleri kendüleri yeniçeri ağası ve Rûmili Beğlerbeğisi ile Vire tabyası tarafından muhâsaraya karâr virilüp ve sâir kullar mukaddemâ bulındıkları yerlerde sâbit-i kadem olmak üzre ma‘kūl görilmekle Anadolı kolına birkaç sancak Rûmili askeri ve serdâr kolından beş yüz Şamlı ve birkaç oda yeniçeri ve sâir kolların dahi her birisine askerden yamaklar ta‘yîn olındı. Bu kal‘a muhâsarasında sâir kılâ‘ gibi metrise bir uğurdan girilmek münâsib görilmediğinden hergün ancak ikişer üçer oda hem dağları dahi sıçan yolından her kola üçer beşer vaz‘ olınmak istihsân ve cümleden evvel yalı tarafından altı aded balyemez top kurılmak fermân olındı. Ba‘dehû küffâr-ı hâksârın donanması gelüp metrisleri toplasun deyü serdâr-ı ekrem kolına ve Anadolı kolına ve Serdâr Ahmed Paşa kolına üçer top ve cezîrede dökilen toplardan yiğirmi dörder ve kıyye atar on aded top dahi metrise ve istinâden getürilen on beş aded dahi sâhib-i devlet ile kal‘a beyninde vâkı‘ İncirli Adası nâm mahalle vaz‘ olındı. Derûn-ı kal‘ada mahsûr olan melâ‘în asker-i İslâm’ın bir bir metrislere girüp muhâsara olunan tarafdan her biri ikişer ve kıyye gülle atâr üç yüz elli top ve elli aded humbara ve bî-nihâye kurşun atup âteş-bâzlıkda (109b) azîm-san‘at pervâzlık gösterdiler. Avn-ı hakk ile guzât-ı müslimîne aslâ îsâl-ı zarar ve gezend itmeyüp lâkin metrislerin gāyet nişâne-i top ve tüfenk oldığı nümâyân oldığından nâşî tebdîl olınmak tarafı ekser rü’esâ istihsân itmiş iken serdâr-ı ekrem hazretleri rızâ virmeyüp düşman-i dîne şâyed ser-rişte-i adem-sebât virmiş olırız deyü gerek kendi ve gerek sâir metrislerde olanlar bir kadem yerlerinden hareket itmeği cevâz göstermediler. Bu vech üzre düşman ile muhârebeye bezl-i himmet ve metrisler ziyâde toplar vaz‘ ve guzât-ı mücâhidînden dil ve kelle getürenlere yüzer altun ve a‘lâ tîmârlar ihsânıyla kalup guzât-ı dîne takviyyet virmeğe

sa‘y u dikkat üzre iken mâh-ı Zi’l-hicce’nin yiğirmi beşinci güni küffâr-ı dûzah-karârın yiğirmi sekiz pâre çekdiri ve altı pâre mavna ve otuz pâre kalyon cem‘an altmış bir kıt‘a sefâyin donanma-yı menhûsı Kandiye altına gelüp mukābele-i kal‘ada İstendiye adasına lenger-endâz karâr ve mâh-ı merkūmın yiğirmi sekizinci güni sekiz pâre çekdiri ile kal‘aya asker döküp ol gice vakt-ı aşâda metrisleri basmak fikr-i fâsidi ile hücûm itdiklerinde guzât-ı mücâhidîn âmâde bulınmağla üzerlerine gelen düşman-i dîne seyl-i seyf intikām ve ibtidâ-i hamlede melâ‘în-i rû-gerdân tefrika ve inhizâm idüp kal‘a handakine varınca bî-nihâye kefere-i tu‘me-i şemşîr kahr u tedmîr eylediler. Ve ba‘z münâsib mahallerde lağımlar hafrı fermân olunup mübâşeret oldıkda melâ‘în ibtidâ-i muhâsaradan beri yiğirmi iki sene ale’t-tevâli arîz u amîk lağımlar hafr idüp hattâ handakden metrisler tarafına doğrı tahmînen iki yüz elli âdemin yere varınca üçer kat lagım oldığı ve sadr-ı a‘zam kolında dahi su tabânı ta‘bîr olunur birinin derinliği üç kulac ve birinin derinliği dokuz kulaç üç kat lağım oldığı zâhir olmağla gereği gibi tefahhus u zafer bulınan lağımları ibtâl iderek metrisler dahi ilerüye yüridiler lağımcı başıya hükm-ı tenbîh ve te’kîd olındı. Bu esnâda zuhûr iden umûr-ı garbiyyedendir ki sol kol alây beğisi Zeynel Beğ nâm Arnavud dilâveri sabâh namâzını kılarken kal‘adan (110a) atılan humbaralardan biri seccâdesi önine düşüp gāyet ciğerdâr olmağla namâzı bozmayup seccâdeye vardıkda yaralanup bi-hikmeti’llâhi te‘âlâ kendüye zarar itmedi. Bu keyfiyeti serdâr-ı ekrem hazretlerine nakl itdikde humbara pârelenmedikçe başını secdeden kaldırmayup ziyâdece eyledim acebâ niyâzım bozıldı mı ola deyü sû’âl eylediğinden vezîr-i deryâ-nevâl hazretleri hatt idüp ciğerdârlığına tahsîn firavân bir kise akçe ve yüz dahi altun ihsân eylediler. Bunun emsâli keyfiyyât çok vâkı‘ olmışdır. Mâh-ı Zi’l-hicce’nin dokızıncı güni ve mâh-ı Muharrem’in onıncı güni ve on birinci ve on dördinci ve on beşinci güni beş aded lağıma âteş virüp lâkin Allâhü’l-hamd taraf-ı İslâmiyâna melhûz olan mertebe zarar irmedi. Düşman-i dînin lağımlarını ibtâl içün beri tarafdan dahi otuz kantâr barut ile bir lağım tertîb olunup âteş virildikde havâya atdığı hâk tabyalarda olan vâfir kefere helâk eyledi. Melâ‘în mâh-ı mezbûrın on yedinci güni dahi Ankebut Ahmed Paşa kolında bir lağıma âteş virüp lâkin cenâb-ı İslâmiyâna aslâ zarar irmediğinden mâ‘adâ lağımcılarımız içi katî vâfir barut ile memlû bir küffâr lağımı bulup lâkin tahliyeye mübâşeret olınsa şâyed düşman tarafından âteş virile deyü cesâret idemediklerinden beri tarafdan âteş virilmeği münâsib görmeleri ile bir Ermeni oğlanı âteş virüp küffâr lağımcılarına azîm zarar u ziyân irdi. Serdâr-ı ekrem hazretleri lağımı bulan lağımcıya otuz altun ve âteş viren Ermeniye elli altun ihsân eyledi. Guzât-ı müslimînin gayret ve hamiyyetlerini tehyîc içün sadr-ı a‘zam hazretleri metrise girüp fîmâ-ba‘d anda meks ü karâr itmek meşakketin ihtiyâr eyledi. Mâh-ı mezbûrın on sekizinci güni düşman-i

dîn beri tarafdan tertîb olunan lağıma zafer bulup ibtâl kasdı ile tütsi itmekle lağıma girmek düşvâr oldığı ma‘rûz-ı cenâb-ı serdâr-ı gayret-medâr oldıkda dört beş nefer serdengeçdi ile beş yüz guruş ihsân ve küffârın tütsi virdikleri delüği sedd itdiklerinden sonra hazîne bağlayup lağıma âteş virilmek fermân olındı. Melâ‘în imtidâd-ı harb u kıtâl sebebiyle tabyalardan (110b) ilerüye üç dört yüz zirâ‘ kadar yeri lağımlar idüp kat‘â hâlî mahal komamışlaridi. Hemân tarafeynden tertîb olunan lağımlar mahzâ iki taraf birbirlerinin lağımlarını ibtâl içün olup bu def‘a dahi yine Rûmili kolından tertîb olunan iki lağıma âteş girilüp vâfir kefere zîr-i hâkda helâk oldıklarından mâ‘adâ mahall-i mezbûrda olan lağımlar dahi tâ‘dil olındı. Taraf-ı düşman-i dînden dahi yevm-i mezbûrda mâh-ı merkūmun ondokızıncı güni Anadolı kolında iki lağım atup lâkin Allâhu’l-hamd candan zararı görilmedi. İbtidâ-ı muhâsaradan beri her koldan üç su tabanı ve orta ve püskürme ki min haysi’l-mecmû‘ yiğirmi yedi ade[d] lağım yevmen-fe-yevmen hafr olunup su tabanları içine araba girecek kadar ve orta ve püskürmeleri dahi kemâ-yenbagī vus‘at üzre olup bu vech üzre kal‘a ve tabyalara karîb mahalle müntehi olmış iken melâ‘în cümlesin ibtâl içün tertîb eyledikleri lağımlar hâzır ve âmâde olup lağımlarımızın tamam yakîn olmasına intizâr üzre oldığından serdâr-ı ekrem hazretlerini haberdâr eylediklerinde vâkı‘-i hâl bu minvâl üzre iken melâ‘în bir amele mübâşeret itmedin kendimiz lağımlarımızı bozmak gerekdir. Zira kendimiz âteş virdiğimizde düşman-i dînin lağımlarını ibtâl itdiğimizden mâ‘adâ zararından sâlim olmış olırız deyü cümle kullara tenbîh buyurdılar. İbtidâ asker-i İslâm tarafından Anadolı kolının bir lağıma âteş virilüp düşman-i dîn tarafından dahi bir büyük lağıma âteş virildikde tarafeynden bin pâreye karîb top ve bi-nihâye tüfenk atıldı. Ve mâh-ı merkūmun yiğirminci güni düşman-i dîn tarafından Ankebut Ahmed Paşa kolında bir lağıma âteş virildikde girüye depüp der-akeb guzât-ı müslimîn tarafından dahi Rûmili kolından iki lağıma âteş verildi. Yine yevm-i mezbûrda taraf-ı küffârdan Anadolı kolına bir lağıma âteş virilüp taraf-ı İslâmiyândan tertîb olunan lağım hafr olunup giderken lağımcılar küffâr tarafından dahi lağım kazdığın hiss idüp ale’l-fevr lağımın hazinesin bağlayup âteş virilmeleri tertîb itdikleri lağım ile istikbâl üzre olan katî vâfir küffâr lağımcıların helâk ve yakīn yerde bulunan melâ‘în niçe üftâde-i hûn ve hâk oldı. Kezâlik yevm-i mezbûrda Anadolı kolunda bir lağıma dahi âteş virülüp hem küffârın metrisleri önünde vâkî‘ bir lağımların ibtâl ve hem katî vâfir melâ‘în sûhte-i nâire-i azâb (111a) ve nekâl oldı. Ankebut Ahmed Paşa kolından dahi bir lağıma âteş virilüp taraf-ı düşman-i dînden dahi mâh-ı mezbûrın yiğirmi ikinci güni Rûmili kolından ve Anadolı kolından iki lağıma âteş virilüp tarafeynden atılan lağımlar ve top ve tüfenk âvâzesi deşt ü kûhsâra enîn ve tâs-ı âsumâna tanîn virüp mâh-ı mezbûrın yiğirmi üçünci güni dahi taraf-ı küffârdan

Rûmili kolında iki lağım ve taraf-ı İslâmiyândan dahi bir lağım atılup melâ'în birbirine katıldı. Yiğirmi dördinci güni dahi taraf-ı İslâmiyândan Anadolı kolından ve öğle vakti Rûmili kolından ve ikindi vakti yine Anadolı kolında bir lağıma âteş virildi. Yiğirmi beşinci güni dahi düşman tarafından Rûmili kolından metrisleri öninde ve Anadolı metrisleri öninde ve gice sâ'at altıda iken yine Rûmili kolında üç adet lağım atıldı. Yiğirmi altıncı güni dahi cânib-i guzât-ı dîn tarafından Anadolı kolından ve Rûmili kolından üç ocak ile iki lağım ve ahşâm namâzı bir lağıma âteş virildi. Ve yiğirmi yedinci gün taraf-ı İslâmiyândan Anadolı kolından ve Rûmili kolından ve Ankebût Ahmed Paşa kolından bir lağıma âteş virildi. Ve yiğirmi dokuzıncı gün düşman tarafından Rûmili kolında bir lağım atıldı. Ve İslâm cânibinden Ankebût Ahmed Paşa kolından bir lağım ve Rûmili kolından bir lağım atıldı. Ve o[tı]zıncı gün taraf-ı müslimînden bir lağım mâh-ı Safer'ü'l-hayrın gurresi güninde kal'a limanından vire bayrağıyla Tarma semtine bir kayık yanaşup içinden çıkan kâfir mukaddemâ mürd olan ilçimizden birine hâlâ Venedik'den iki ilçi gelüp sadr-ı a'zam hazretlerine buluşdırun didikde serdâr edilen pek mâ'kūl ol bir gün gelüp toplar yanında yalıya çıksun eğer Kandiye Kal'asın virmeğe geldi ise fihâ ve illâ gayrı dürlü sözleri mesmû'ımız değildir deyû cevâb virüp ordu kurbünde vâkı' Katıra-zâde odaları ilçü içün düşünüp gereği gibi lâzım ve mühimmâtları tertîb olınmak tasvîb olınmağın defterdâr paşa tenbîh olındı. Mâh-ı mezbûrın ikinci güni taraf-ı İslâmiyândan Anadolı kolından iki lağım ve yine Anadolı kolından Haleb Beğlerbeğisi Hüseyin Paşa öninde lağıma âteş virilüp küffâr tarafından dahi Rûmili kolında bir lağım ve Anadolı kolında bir lağım (111b) atıldı. Ve üçinci gün bir kalyon ve iki çekdiri ile Venedik ilçisi gelüp ordu-yı hümâyûn kenârında vire bayrağıyla yanaşdıkda kendüye bir donanmış at çekilüp ordu-yı hümâyûna karîb Katırcıoğlu Çiftliği'ne kondırılup üzerine kapucıbaşı ta'yin olındı. Yevm-i mezbûrda küffâr tarafından Rûmili iki lağım ve Anadolı kolında üç lağım atıldı. Anadolı Beğlerbeğisi Hüseyin Paşa ile memlû küffârın bir lağımı buldığından mâ'adâ gice dördinci sâ'atde bir lağım tertîb idüp âteş virdi. Dördinci gün yine küffâr-ı bî-dîn Anadolı kolında bir lağım atup taraf-ı İslâmiyândan dahi gice ile Rûmili kolından bir lağıma âteş virildi. Beşinci güni küffâr-ı hâksâr Ankebût Ahmed Paşa kolından bir lağım atup taraf-ı müslimînden dahi Anadolı kolından bir lağım ve Rûmili kolından bir lağım ve yine Ankebût Ahmed Paşa bir lağım atup taraf-ı müslimînden arkada bir lağıma âteş virildi. Ve altıncı güni dahi üç lağım atılup yedinci güni düşman-i dîn tarafından dahi Ankebût Ahmed Paşa kolından bir lağım ve sekizinci gün Anadolı kolından bir lağım atılup yevm-i mezbûrde ehl-i İslâm tarafından dahi Rûmili kolından bir lağım atılup lağım-ı mezbûrden kat'î çok kâfir helâk âgûşte-i hûn ü hâk oldı. Dokuzıncı güni melâ'în-ı dûzah-karîn Ankebût Ahmed Paşa kolından bir lağım

ve Rûmili kolından bir lağıma âteş virildi. Onıncı gün yine taraf-ı İslâmiyye'den Anadolı kolından bir lağım ve Rûmili kolından bir lağım atılup ve yevm-i mezbûrda Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa başından kurşun ile urılup şehîden âzım ve dâr-ı cinân olmağla Murad Paşa silâhdârı dimekle ma'rûf dergâh-ı âlî kapubaşılarından Hasan Ağa'ya inâyet olındı. Ve yine yevm-i mezbûrde taraf-ı müslimînden Anadolı kolından bir lağım atılup on birinci güni dahi yine Anadolı kolından bir lağıma âteş virildikde düşman-i dîn tarafından dahi Rûmili kolına iki lağım atıldı. On ikinci gün Ankebût Ahmed Paşa kolından ki orta koldır bir lağıma âteş virilmeyüp taşra tabya handakine birkaç serdengeçdi hücûm idüp bir dil ve on iki kelle getürdiklerinde küffâr cânibinden dahi Rum (112a) ili kolından bir lağım atılup lağım-ı merkūm taraf-ı guzâta fî'l-cümle zarar îsâl ve tabyanın handakine müntehi olan kubûrı ibtâl eyledi. Ve on üçinci gün taraf-ı İslâmdan Anadolı kolından ve orta koldan iki lağım atılup düşman tarafından dahi Rûmili kolına bir lağım atıldıkda Allâhûl-hamd kimesneye zarar irmediğin mâ'adâ yevm-i mezbûrda taşra tabyasının handakine üç koldan hücûm ile duhûl müyesser ve tabya divârının dibinden olan parmaklığı ihrâk olınmak gibi cânib-i a'dâya zarar u kesr oldı. On dördinci gün ehl-i İslâmdan Rûmili kolından taşra tabyanın handaki altına tertîb olunan lağıma âteş urılup melâ'în handak altından gelüp tabyaya lağım vaz' olınmasun deyü derûn-ı handakde suya berâber yol açmış iken atılan lağımdan mülâhazası ta'dîl ve serdengeçdilere atılan lağım yerine tabyaya metrislenüp taşra tabyasına karîb tahsîl olındı. Ve yevm-i mezbûrda Rûmili kolına kendi handakinden bir lağım tertîb idüp âteş virdikde cânib-i İslâmiyâna zarar iriştiremediğinden mâ'adâ kendi tabyasının ba'zı mevzi'in hedm u tahrîb olındı. On beşinci güni taraf-ı küffârdan Rûmili ve Anadolı kollarına iki lağım atılup on altıncı gün taraf-ı İslâmdan Rûmili kolından melâ'înin tabyası divarına tertîb olunan lağıma âteş virildikde bir küçük gedik açılup melâ'în girüye kaçdılar. Yevm-i mezbûrda Anadolı kolından iki lağım atılup taraf-ı küffârdan dahi Rûmili kolına bir lağım ve Anadolı kolına bir lağıma âteş virdiler. On yedinci güni birkaç serdengeçdi dilâverleri küffârın tabyası başına hücûm idüb içerüsinde azîm handak ve parmaklık olmak hasebiyle yürüvişe imkân olmadığı ma'lûm oldıkda girü avdete ikdâm ve ahvâli serdâr-ı ekrem hazretlerine i'lâm eylediler. On sekizinci güni Rûmili kolından küffârın tabyası divârına lağım tertîb ve âteş virildikde divârın bir mikdârı tahrîb olındıkdan sonra yine Rûmili kolından bir lağıma âteş virildi. Ve der-akeb Anadolı kolıyla Haleb Beğlerbeğisi Hüseyin Paşa ve Anadolı eyâletine mutasarrıf Kara Mustafa ve orta kolda olan Ankebût Ahmed Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Halil Paşa sâdır olan fermân-ı âlî mûcebince iki koldan küffârın tabyasın kuşadup serdengeçdiler tabya başına urûc ve bayrakları pîrâye-i burûc itmiş iken handak ve parmaklıkdan (112b) derûnına vülûc

mümkin olmadı. On dokuzıncı güni Anadolı kolından bir lağıma ve Rûmili kolından bir lağıma âteş olındı. Yiğirminci güni Anadolı kolından bir lağım ve Rûmili kolından bir lağım atılup düşman-i dîn tarafından dahi Ahmed Paşa kolına bir lağım atıldı. Ve yiğirmi ikinci güni Ankebût Ahmed Paşa kolından iki lağıma ve Rûmili kolından bir lağıma âteş virildi. Ve küffâr tarafından dahi Anadolı kolından bir lağım atıldı. Ve yiğirmi üçinci güni Rûmili kolından bir lağım ve Anadolı kolından bir lağım ve orta koldan bir lağım ve Mısırlı kolından bir lağım ve yine Rûmili kolından küffârın tabyasına tertîb olunan bir lağıma âteş virildi. Ve taraf-ı a‘dâdan dahi Anadolı kolında bir lağım ve Mısırlı kolında bir lağım atıldığından mâ‘adâ elli aded mavna ve iki aded çekdirmelerin metrislere yanaşdırup birkaç yüz pâre top atdıkda metrisler tarafından dahi yalıda olan balyemez toplara âteş virilüp melâ‘în iki üç kıt‘a sefînesi gark olmağın bakıyye-i suyûfı kal‘a limanına ayb oldılar. Yiğirmi dördinci güni Rûmili kolından bir lağım ve Anadolı kolından bir lağım atılup düşman-i dîn tarafından dahi Rûmili kolında bir lağım atıldı. Yiğirmi beşinci güni Rûmili kolından küffâr tabyasının nısfı dest-i İslâmiyânda ve nısfı kendi ellerinde olmağla küffâr tabyasına bir lağım ve melâ‘în tarafından dahi kendi tabyalarına bir lağım atıldı. Cânib-i İslâmiyândan Anadolı kolından iki lağım ve cânib-i düşmandan Mısırlı kolına bir lağım atıldı. Yiğirmi altıncı güni Mısırlı kolından ve orta koldan birer lağıma âteş virildi. Ve yiğirmi yedinci güni dahi Rûmili kolından tabyanın ucından bir lağım ve Mısırlı kolından bir lağım ve yine Rûmili kolından sıçan yolı öninden bir lağım ve orta koldan dahi bir lağıma âteş virildi. Düşman tarafından Rûmili kolından kendi tabyası ucından bir lağım orta kolda dahi bir lağım atıldı. Yiğirmi sekizinci güni düşman-i dîn tarafından Rûmili kolında kendi tabyasının iki tarafından iki lağım orta kolda bir lağım atıldı. Cânib-i İslâmiyândan dahi Mısır kolından bir lağıma ve Rûmili kolından sıçan yolı ağzından bir lağıma ve orta koldan bir lağıma âteş virildi. Düşman tarafından dahi Rûmili kolında kendi tabyası ucından bir lağım ve orta kolda bir lağım atıldı. Ve yiğirmi dokuzıncı güni cânib-i İslâmdan Rûmili kolından bir lağıma ve Anadolı kolından bir lağıma âteş (113a) virildi. Düşman-i dîn dahi Rûmili kolında kendi tabyasının bir mikdârın atdıkdan sonra orta kolda bir lağım ve Mısırlı kolında lağım atıldı. Otuzıncı güni melâ‘în Mısırlı kolında iki lağım ve Anadolı kolında bir lağım atup cânib-i İslâmiyândan dahi Rûmili kolından küffâr tabyası altına birden iki lağım ve orta koldan bir lağıma ve Mısırlı kolından bir lağıma ve Anadolı kolından bir lağıma âteş virildi. Taraf-ı küffârdan dahi Mısırlı kolına bir lağım atıldı. İkinci güni Rûmili kolından küffâr tabyasına bir lağım ve Mısırlı kolından bir lağım ve yine Rûmili kolından sıçan yolında bir lağıma âteş virilüp kefere tarafından dahi Rûmili kolında kendi tabyaları altında bir lağım ve Anadolı kolında sıçan yolı üstinde bir lağım ve orta

kolda bir lağım atıldı. Üçinci güni İslâm cânibinden Rûmili kolında küffârın tabyasına bir lağıma ve Mısırlı kolından bir lağıma âteş virilüp cânib-i a‘dâdan dahi Rûmili kolında bir lağım ve Anadolı kolında bir lağım ve orta kolda bir lağım atıldı. Dördinci güni ehl-i İslâmdan Rûmili kolından küffârın tabyasına birden iki lağıma ve sıçan yollarında iki lağıma âteş virildi. Düşman tarafından dahi Rûmili kolında kendi tabyalarına bir lağım ve Mısırlı kolında bir lağım ve Anadolı kolında bir lağım atıldı. Beşinci güni ehl-i İslâm cânibinden Rûmili kolından küffârın tabyasına birden iki lağım ve yine Rûmili kolından sıçan yolı başında bir lağıma âteş virildi. Melâ‘în tarafından dahi Rûmili kolında kendi tabyalarına bir lağım ve Mısırlı kolına bir lağım atıldı. Altıncı gün taraf-ı a‘dâdan Rûmili kolına sıçan yolı başında bir lağım atıdı. Yedinci gün cânib-i İslâmdan Rûmili kolından küffârın tabyasına bir lağıma ve yine Rûmili kolından sıçan yolı başında iki lağıma âteş virildi. Ve sekizinci gün ehl-i İslâmdan Rûmili kolından bir lağıma ve orta koldan bir lağıma ve Mısırlı kolından bir lağıma âteş virildi. Ve küffârdan dahi Mısırlı kolında bir lağım ve Rûmili kolında bir lağım atıldı. Dokuzıncı güni cânib-i İslâmdan Rûmili kolından bir lağıma ve Anadolı kolından bir lağıma âteş virildi. Taraf-ı düşmandan dahi orta kolda bir lağım atıldı. Onıncı güni cânib-i İslâmdan Rûmili kolından küffârın tabyasına bir lağıma sıçan yolında ve Anadolı kolında bir lağıma âteş virülüp a‘dâ-ı dîn dahi Rûmili kolında tabyasına bir lağım (113b) ve Mısırlı kolında ve orta kolda bir lağım atıldı. On birinci güni taraf-ı küffârdan Rûmili kolında bir lağım ve Mısırlı kolında sıçan yolı başında bir lağım ve orta kolda bir lağım ve Anadolı kolında bir lağım atıldı. Cânib-i İslâmiyândan dahi sıçan yolı başında bir lağıma âteş virildi. On ikinci güni kefere tarafından Mısırlı kolında bir lağım ve Rûmili kolında ve orta kol cânibinde bir lağım atıldı. Taraf-ı guzâtdan dahi Anadolı kolından bir lağıma âteş virildi. On üçinci güni cânib-i İslâmdan Rûmili kolından sıçan yolı başında bir lağıma ve Mısırlı kolından yine sıçan yolı başında iki lağıma ve Rûmili kolından kefere tabyası altında bir lağıma ve Anadolı kolından bir lağıma ve orta koldan bir lağıma âteş oldı. Taraf-ı a‘dâdan dahi kendi tabyalarında bir lağım eyledi. On dördinci güni melâ‘în Rûmili kolında iki lağım ve Mısırlı kolında bir lağım ve Anadolı kolında bir lağım ve orta kolda bir lağım atıldı. Ve taraf-ı guzâtdan dahi küffârın tabyasına bir lağım ve Mısırlı kolından bir lağım ve orta koldan bir lağıma âteş virildi. On beşinci güni taraf-ı küffârdan Rûmili kolından bir lağım ve Anadolı kolında bir lağım ve orta kolda bir lağım atıldı. On altıncı güni taraf-ı müslimînden küffârın tabyası altında bir lağıma ve Mısırlı kolından bir lağıma ve orta koldan bir lağıma ve Anadolı kolından bir lağıma âteş virildi. On yedinci güni müslimîn tarafından Rûmili kolından handake karîb sıçan yolı başında bir lağıma ve Anadolı kolından yine sıçan yolı başında bir lağıma âteş

virildi. Taraf-ı a‘dâdan dahi Mısırlı kolında bir lağım ve Rûmili kolında iki lağım atıldığından mâ‘adâ Anadolı kolında sıçan yolın kazan beldârlar üzerine öyle vakt-i hücûm itdikde beri cânibden dahi birkaç nefer guzât üzerlerine hecme-i istîsâl salup melâ‘în dört kelle alup serdâr-ı ekrem hazretlerinden nâ’il ve in‘âm u ihsân oldılar. On sekizinci güni cânib-i guzâtdan Anadolı kolından bir lağıma ve Mısırlı kolından bir lağıma ve Rûmili kolından bir lağıma küffârın tabyasına âteş virildi. Melâ‘în dahi orta kolda bir lağım atdılar. On dokuzıncı güni ehl-i İslâm tarafından Rûmili kolından bir lağıma ve orta kolından bir lağıma ve Mısırlı kolından bir lağıma âteş virildi. Taraf-ı düşmandan dahi Anadolı kolında ve Mısırlı kolında bir uğurdan iki lağım atıldı. Yiğirminci güni a‘dâ-ı dîn Rûmili kolında kendi tabyası altında bir lağım ve handak başında bir lağım ve Mısırlı kolında (114a) iki lağım ve Anadolı kolında bir lağım ve orta kolda bir lağım atıldı. Yiğirmi birinci taraf-ı İslâmiyândan Rûmili kolında büyük handak başında bir lağıma âteş virildikde taraf-ı küffârdan dahi Rûmili kolında büyük handak başında bir lağıma âteş virdikde taraf-ı küffârdan dahi Rûmili kolında handak başında bir lağım ve Anadolı kolında bir lağım atıldı. Yiğirmi[38] dördinci güni taraf-ı İslâmiyândan orta koldan handak başında bir lağım ve küffârda dahi Mısırlı kolında bir lağıma âteş virülüp ve Anadolı ile Rûmili kollarında tarafeynden ikişer lağım atıldı. Yiğirmi beşinci güni taraf-ı a‘dâ-ı dînden Rûmili kolında iki lağım ve orta kol ile Anadolı kolında birer lağım atıldı. Taraf-ı İslâmiyândan dahi orta koldan ve Anadolı kolından birer lağıma âteş virildi. Yiğirmi altıncı güni cânib-i İslâmiyândan orta koldan bir lağım ve Mısırlı kolında bir lağım atıldı. Yiğirmi yedinci güni taraf-ı İslâmiyândan Anadolı kolından iki lağım ve Mısırlı kolından bir lağım ve orta koldan iki lağıma âteş virilüp küffârdan dahi Anadolı kolında birü orta kolda iki ve Mısırlı kolda üç lağım atıldı. Hayli kimesne şehîd olup hattâ altı metris aşurı bir yeniçeri çavuşını lağım atdı. Yiğirmi sekizinci güni düşman-i dîn Rûmili kolında iki lağım atup beri cânibinden dahi Mısırlı kolından bir lağım ve Anadolı kolından bir lağım ve orta koldan iki lağıma âteş virildi. Yiğirmi dokuzıncı güni küffâr Rûmili kolından ve orta kolda ve Anadolı kolında üç lağım ve taraf-ı guzâtdan dahi Anadolı ve orta kollardan iki lağım atıldı. Ve selh-i şehrde düşman-i dîn orta kolda iki lağım ve Anadolı kolında iki lağım atıldı. Ve gurre-i Rebî‘ü’l-âhir’de taraf-ı a‘dâdan orta kolda iki lağım ve Anadolı kolında bir lağım atıldı. İkinci güni Rûmili kolından handak başına iki lağım ve orta koldan iki lağım ve Anadolı kolında bir lağım ve Mısırlı kolından bir lağıma âteş virildi. Ve yevm-i mezbûrda Rûmili Beğlerbeğisi Kara Mustafa Paşa nakl ve Anadolı Beğlerbeğisi Katırcı-

[38] “yiğirmi dördinci hatâdır. Yiğirmi birden sonra yiğirmi iki ve yiğirmi üç tahrîr olınmamıştır. Nüshâ-ı sahîheye mürâca‘at lâzımdır.” Sayfa kenarında bu ifâde yazılmıştır.

zâde Mehmed Paşa Rûmili ile tebcîl olındı. Üçinci güni taraf-ı küffârdan Rûmili kolından bir büyük handak içine bir lağım ve Anadolı kolından bir lağıma âteş virildi. Dördinci gün taraf-ı a‘dâ-ı dînden Anadolı ve Rûmili ve orta kollarda üç lağım atılup Rûmili ve orta kollarda üç lağım atılup Rûmili Beğlerbeğisi çavuşbaşısı (114b) ve sadr-ı a‘zam hazretlerinden masûn oldığı ma‘lûm olıcak hak ye’s ve ızdırâb kederi almış iken hıfz-ı Rabbânî ile cümle necât bulup yüz kadar âdem şehîd ve Lağımcıbaşı İbrahim ve Bağlayucıbaşı Köse Arnavud sâha-i hayâtdan nâ-bedîd oldılar. Beşinci güni taraf-ı İslâmiyândan Rûmili kolından bir lağım atıldı. Altıncı güni beri cânibden Rûmili kolından ve Mısırlı kolından birer lağıma âteş virilüp taraf-ı düşmandan dahi Rûmili kolında ve Anadolı kolında birer lağım atıldı. Yedinci güni mukaddemâ Anadolı kolına ta‘yîn olunan Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Hasan Paşa Mısırlı kolına ve gönüllü tarafında olan Katırcı-zâde Mehmed Paşa ve Anadolı kolına ta‘yin olunup ve orta koldan bir lağıma âteş virildi. Taraf-ı küffârdan dahi Mısırlı kolında bir lağım atıldı. Sekizinci gün cânib-i İslâmiyândan Anadolı kolından bir lağım ve Rûmili kolından bir lağıma âteş virildi. Dokuzıncı güni bizim tarafdan Mısırlı kolından bir lağıma âteş virilüp taraf-ı küffârdan dahi Rûmili kolına bir lağım ve orta kolda bir lağım atıldı. Onıncı gün beri tarafdan Anadolı kolından bir lağım ve taraf-ı düşmandan dahi Rûmili kolından bir lağım ve küffâr tarafından dahi Rûmili kolında bir lağım atıldı. On birinci güni beri cânibden orta koldan bir lağım ve küffâr tarafından dahi Rûmili kolında bir lağım atıldı. On ikinci güni beri tarafdan Mısırlı kolından bir lağım ve Rûmili kolından bir lağım ve düşman-i dîn tarafından dahi Rûmili kolında bir lağım atıldı. On dördinci güni beri cânibden Mısırlı kolından bir lağıma âteş virilüp küffâr tarafından Rûmili kolına bir lağım ve orta kolda bir lağım atıldı. On beşinci gün derûn-ı kal‘âda mahsûr olan a‘dâ-ı dînden bir mikdâr küffâr üç tarafdan taşra çıkup lâkin guzât-ı dînin hamle-i dilîrânelerin gördiklerinde mukāvemete adem-i iktidârların bilüp girü kal‘âya firâr itdiklerinden sonra orta koldan bir lağım ve Mısırlı koldan bir lağım âteş virdiler. On altıncı gün cânib-i İslâmiyândan Rûmili kolında bir lağım ve orta koldan bir lağım ve taraf-ı küffârdan dahi Mısırlı kolında bir lağım atıldı. On yedinci gün tarafeynden Rûmili kolından birer lağıma âteş virildi. On sekizinci gün Rûmili kolında İslâm tarafından bir lağım ve küffâr tarafından iki lağım atıldı. On dokuzıncı gün küffâr Mısırlı kolında ve Rûmili kolında ve orta kolda (115a) üç lağım birden atdı. Yiğirminci güni taraf-ı İslâmiyândan Rûmili kolından bir lağım atılup bu vakte gelince cânib-i küffârdan taraf-ı ordu-yı hümâyûna firâr iden yüz aded kefereden mâ‘adâ hâlâ on dört nefer kâfir dahi alâ tarîkî’l-firâr gelüp sâyebân-ı İslâmiyâna ihzâr eylediler. Yiğirmi birinci güni taraf-ı küffârdan Rûmili kolında bir lağım ve orta kolda bir lağım atılup mukaddem

kal‘adan atılacağın bir kâfir guzât-ı İslâma şabkasıyla işâret itdiğinden girüye çekilüp zararından selâmet buldılar. Yevm-i mezbûrda asker-i İslâmın tabya altında vâkı‘ lağım hazînesine doldırdıkları on beş kantâr barut aldılar. Yiğirmi ikinci gün küffârdan Rûmili kolında bir lağım ve orta kolda bir lağım atdıklarında ordu tarafından dahi Mısırlı kolından bir lağım ve Rûmili kolından iki lağıma âteş virildi. Yiğirmi dördinci gün küffâr tarafından orta kolda bir lağım İslâmdan dahi Rûmili kolından bir lağım atıldı. Yiğirmi beşinci güni bizden bir lağım atıldı. Yiğirmi altıncı gün bizden orta koldan bir lağım ve küffârdan dahi Rûmili kolında bir lağım atıldı. Ba‘demâ serdâr-ı ekrem hazretleri tarafından telhîs ile rikâb-ı hümâyûna irsâl olunan Küçük Ahmed Çelebi ile ma‘an ta‘yîn olunan kozbekçisi taraf-ı hümâyûndan getürdiği bir semmûr kürk ve mücevher hançer ve hatt-ı hümâyûn ve devletli vâlide sultân hazretlerinin hediyye-i behiyyeleri kürki taraf-ı sadr-ı a‘zamiyye îsâl eyledi. Ve mâh-ı merkūmın yiğirmi yedinci gün taraf-ı küffârdan orta kolda ve Rûmili kolında iki lağım yiğirmi sekizinci güni dahi Rûmili kolında bir lağım ve orta kolda bir lağım atılup taraf-ı İslâmiyândan dahi Rûmili kolından ve Mısırlı kolından bir lağım atıldığından mâ‘adâ gice dahi küffâr tabyasının parmaklığı ihrâk iki sâ‘at kadar tarafeynden atılan top ve tüfenk ve humbara dânesiyle dimâ-i nüfûs-i kesîre helâk olunup yevm-i selhde küffâr tarafdan dahi Rûmili kolında bir lağım ve Mısırlı kolından bir lağım atıldıkda girü depüp iki yüz mikdârı kefereyi sevk-i nîrâne revân eyledi. İkinci gün tarafeynden Rum kolıyla orta kolda bir lağım atılup üçinci güni beri tarafdan Rûmili kolından küffârın (115b) tabyası altından iki lağım ve orta koldan bir lağıma âteş virildi. Taraf-ı a‘dâdan dahi Mısırlı kolından bir lağım atıldı. Altıncı güni beri tarafdan yine küffârın tabyası altından bir lağıma âteş virilüp tabyanın parmaklığın havâya atdığın gören serdengeçdiler tabyaya hecme-i intikām saldılar. Melâʿîn-i hâsirînden iki gülle atup serdâr-ı ekrem hazretlerinden azîm ihsânlar aldılar. Ve lağım-ı mezbûr cemʿiyyet-gâh-ı küffârda vâkıʿ olmağla zîr-i hakde iki yüz kadar kefere helâk oldı. Düşman-i dînin tabyasına bu âna gelince elli kadar lağım atılmış ve her birinde aʿdâ-ı dîn birbirine katılmış iken tabyanın altı mücevvef oldığından nâşî atılan lağımların meʿmûl olunan mertebe-i teʿsîri görilmedi. Yedinci gün küffârdan Rûmili kolından üç lağım orta koldan bir lağım atıldı. Ve cânib-i İslâmiyândan Mısırlı kolından bir lağıma âteş virildi. Sekizinci güni dahi Rûmili kolından bir lağıma âteş virildi. Ve taraf-ı düşmandan orta kolda bir lağım atıldı. Dokuzuncı güni ordu cânibinden Rûmili kolından bir lağım ve orta koldan bir lağım ve taraf-ı küffârdan dahi Rûmili ve orta koldan iki lağım atılup ehl-i İslâmdan yiğirmi otuz nefer kimesne şehîd ve zahm-dâr olan kırk elli nefer dahi sahâ-i hayâtdan nâ-bedîd oldılar. Melâʿîn zikr olunan şühedânın başların kesüp ol kelleleri havan toplarına gülle yerine vazʿ ve metrisler

cânibine atdılar. Lâkin Allâhü'l-hamd yevm-i mezbûrda küffârın Rûmili kolında vâkıʿ taşra tabyaları feth u teshîr ve handakin zabt olunan nısfında muhârebeye derkâr olan kefere ale'l-umûm kahr u tedmîr olındı. Düşman-i dînin humbara ve metrisleri kesretinden mâʿadâ ba[yra]klar olan ve tabl çalınan mevâziʿe mânend-i bârân-ı top u tüfenk dânesi yağdıracağı nümâyân oldığından nâşî bu vakte gelince bayraklar kaldırmak ve tabl ve surna çaldırmak mümkin olmayup lâkin hâlâ fethi müyesser olan tabya bi'l-iktizâ ol mahzûr irtikâb ve beş aded serdengeçdi bayrağı nasbıyla derûn-ı müşrikîne îrâs-ı melâl ve izdirâb olındı. On yedinci güni melâʿîn-i dûzah-karîn Rûmili kolında bir uğūrdan üç lağım ve orta kolda bir lağım atup zîr-i hâkde ancak beş kadar âdem helâk oldı. On ikinci güni cânib-i İslâmiyândan Rûmili kolından (116a) bir lağım on üçinci güni taraf-ı küffârdan bir lağım atıldı. Ve mahsûr olan Kandiye Kalʿası ve teshîrinin bi-hasebi't-takdîr temâdî ve te'hirinden nâşî metrislerde ve handaklerde kışlanmak üzre re'y ü tedbîr olunup metrislerde olan guzât-ı mücâhidîn kulübe ve zir-i zemînler ve serdâblar yapmağa şitâb ve düşman-i dîn ile mukābeleye saʿy ü ikbâb eylediler. On dördinci güni küffâr tarafından Rûmili kolında bir uğurdan iki lağım ve on beşinci güni Mısırlı kolında iki lağım ve orta kolda bir lağım ve on altıncı güni yine Rûmili kolında bir lağım on sekizinci güni ibtidâ-i rûz-ı Kasım idi. Orta kolda iki lağım yiğirminci güni Anadolı kolında bir lağım atıldı. İslâm tarafından dahi Rûmili kolından bir lağım ve yiğirmi ikinci güni düşman-i dînden Rûmili kolında bir lağım ve orta kolda bir lağım ve yiğirmi dördinci güni yine Rûmili kolında bir lağım ve orta kolda üç lağım bir uğurdan ondan sonra asker-i İslâmın sıçan yolların ve tabyaların basmak fikr-i fâsidi ile hücûm itdikde iki yeniçeri serdengeçdi ağaları cebeci serdengeçdi ağasından gayri beş âdem şehîd ve dilâverân-ı guzâtın satvet mukābelesiyle niyyet-i fâsideleri sûret bulmakdan nâ-ümîd olup taraf-ı İslâmiyândan melâʿîn gereği gibi şemşîr-i intikām çalındı. Ve girü donuz damı nâm mekân-ı dûzah-karârlarına firâr iden henâzîri taʿkib birle dört kelle alındı. Bu defʿa zikr olındığı üzre hücûm iden küffâr ile azîm cenk u peygâr ve zümre-i guzâtdan yüz kadar âdem zahm-dâr olup mecrûh olan kefere-i bî-şümârdan mâʿadâ melâʿîn donuz damına müstaʿcilen firâr itseler birisi necâtden hissedâr olmazdı. Yiğirmi altıncı güni aʿdâ-ı dîn Rûmili kolında üç lağım ve orta kolda iki lağım ve yiğirmi sekizinci güni yine Rûmili kolında iki lağım atmağla guzâta hayli teferika saldılar. Lâkin civân-ı merdân-ı dîn dahi kalʿa divârı dibinde vâkıʿ donuz damı nâmında olan küffârdan hecme-i şecâʿat birle iki kelle aldılar. Yiğirmi dokuzuncı güni melâʿîn Rûmili kolında bir lağım ve orta kolda iki lağım atdılar. Mâh-ı Cemâdi'l-âhir'in gurresinde Hanya limânından ordu-yı hümâyûna daʿvet olunan Kapudan Kaplan Paşa gelüp vâsıl ve huzûr-ı sadr-ı aʿzamîye dâhil oldı. Serdâr-ı ekrem hazretleri

tarafından izhâr-ı nevâziş ü ikrâm olındı. Ve dokuzıncı güni ordu-yı hümâyûnda ârâm ve istirâhatdan sonra (116b) Hanya'da ke'l-evvel on iki pâre beğ gemileri kışlanmak üzre taʿyîn olındıkdan sonra inşâ'allâhu teʿâlâ nevrûz-ı sultâniyyeden mukaddem hareket idüp Âsitâne-i saʿâdetde tedârük ve tekmîl olınacak zehâyir ve mühimmât ve cebhaneyi sefâin-i donanma-yı hümâyûn tahmîl ve ordu-yı hümâyûna vaktiyle îsâl ve taʿcîl üzre tenbîh ve fermân ve hâlâ donanma-yı hümâyûn ile Âsitâne tarafına ricʿate izn-i ihsân buyurıldı. Onıncı güni yine Hanya cânibine avdet idüp anda kışlamak fermân olunan on iki pâre beğ gemileri taʿyîn itdikden sonra bi'l-cümle donanma-yı hümâyûn sefâyininde Hanya Limânı'ndan çıkup Âsitâne-i saʿâdete revân oldılar. Serdâr-ı ekrem hazretleri muhâsaraya mübâşeretleri güninden beri mürûr iden yedi aydan beri sarf olunan barut yiğirmi bin kantar ve tavâif-i askeriyyeden şehîd olan guzât-ı müslimîn sekiz bin nefer ve yeniçerilerden elleri ve ayakları düşenler dört yüz kadar mecrûh ve zahm-dâr olup ol makūlelere oturaklık ve donanma-yı hümâyûn ile Âsitâne-i saʿâdete gönderilmeleri fermân olındı. Ve rü'esâ-i askerden dahi Rûm Beğlerbeğisi fevt ve şehîd ve bir Mısır beği esir ve biri şehîd ve silahdâr ağası şehîd olup ve eski Mısır kolının ricʿatlerin fermân ve Rûmili ve Anadolı erbâb-ı tîmârlardan yiğirmi beş âdemin bir neferi harçlıkçı olmak üzre izn-i ihsân olındı. Yeniçeri ve sipâhi tâifesine iki kıst mevâcib ihrâc ve tevzîʿ olındı. Ve cümle guzât-ı müslimîn huzûr-ı refâhiyyet ile râhat itdiler. Lâkin bi-emri'llâhi teʿâlâ asker-i İslâma hummâ-ı muhrika ve veba gibi emrâz-ı reddiye istîlâ idüp katî vâfir mücâhidîn-i dîn şehâdet-i hükmiyye ile âzim-i nüzhet sarây-ı illiyyîn oldılar. Bundan akdem Venedik tarafından akd-ı sulha nâmzed olup mürd olan ilçinin yerine gönderdikleri ilçi-i cedid dahi serdâr-ı ekrem hazretlerine buluşmadın mürd olmağla serdâr-ı ekrem hazretleri cumhûr tarafına bir mektûb-ı satvet-me'âl tahrîr ve irsâl buyurdılar.

Sûret-i Mektûb-ı Serdâr-ı Ekrem Be-Cânib-i Venedik

Baʿde elkābu'l-muʻtâd inhâ ve i'lâm olunan oldır ki mukaddemâ tarafından gelüp hayli zamânlardan beri Âsitâne-i saʿâdetde mukīm olan ilçiniz kadîmü'l-eyyâmdan [ber]ü [â]sâr-ı sulh u salâh ve şiʻâr fevz ü felâh olan libâs muhabbeti tecdîd ve mesâs-i havâdis-i eyyâm ile indirâs bulan esâs-ı (117a) meveddeti te'sîs ile müddet-i medîdeden beri mütemâdi olan cenk ü harbe kemâ fi'l-evvel musâfâta tebdîl ve tahvîl bâbında söyleşmeğe tâlib ü râgıb olup bu husûs içün kendüye tarafınızdan gelmiş mühürlü ve maʿmûl bir temessüki oldığın bildirmekle şevketlü efendim halife-i rûy-ı zemîn hulleda'llâhi hilâfetehu ilâ

yevmi'd-dîn hazretlerinin fermân-ı âlîleri ile gelür iken yolda hasta olup ordu-yı hümâyûna lâ-hakk olmadın bi-irâdetillâhi teʿâlâ fevt olmağın umûma guzât-ı İslâm ile kalkılup cezîre-i Girid'e geçilüp ve geçen kış Hanya Kal'ası'nda kışlatup evvel bahârda Kandiye Kal'ası altına bî-hadd asâkir-i İslâm-ı fevz-encâm ile nüzûl olunup ve kal'anın muhâsarasına müsteʿînen bi'llâh mübâşeret ve cenk u harbe mübâderetden sonra mukaddemâ fevt olan ilçinizin yerine tekrâr tarafınızdan ilçilik ile gönderilen âdeminiz gelmekle ordu-yı hümâyûn civârında nüzûl itdirilüp muktezâ-ı vakt üzre riʿâyet olındıkdan sonra ne husûs içün gelüp söyleşmeğe sâlih bir sözi varmıdır deyü tarafımızdan muʿtemed âdem gönderilüp sû'âl olındıkda mukaddemâ fevt olan ilçiye gönderilen mevâd kâğıdında yazılandan mâʿadâ bir gayri sözim yokdır. Yine ol söz ile gelmişimdir deyü cevâb virüp fevt olan ilçiye gönderilen mevâdın mazmûnı ise aynıyla şevketlü, azametlü, efendim pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin kâm-yâb-ı husrevânelerine lâyık ve tabʿ-ı hümâyûnlarına muvâfık olmadığından müsâʿade-i aliyye-i husrevâneleri olmayup fermân-ı âlîleri ile cevâb virildiği maʿlûmınız olmış iken hâlâ bu def'a gönderilen ilçiniz dahi mukaddemâ mevâdd kâğıdında olandan mâʿadâ gayri söyleşecek bir sözi olmayup söyleşmesi te'hîr olınmış idi. Ol dahi bi-emri'llâhi te'âlâ fevt oldığı maʿlûmları olmağıçün bu mektûb tahrîr ve irsâl olınmışdır. Gālib-i ihtimâl ki ilçilerinizin ıslâh-ı zâtü'l-beynde sadâkat ü hulûs üzre olmadıklarından nâşî bu hayrlu işde bulınmak kendülere nasîb ü müyesser olmayup bu gönderilen ilçileriniz ikisi dahi şevketlü ve azametlü efendim pâdişâh-ı rubʿ-meskûn hazretlerinin lâyık-ı aliyyeleri olan vech üzre sulh u salâhı tecdîde rikâb-ı hümâyûn sâhib-kırânîlerine arz u i'lâm olınmağa lâyık sezâvârı zâhir taleb-i sulh u salâh ve istircâ-ı fevz u felâh an samîmü'l-kalb (117b) olmayup belki sûret-i zâhirde musâlaha ve musâlemeye ragbet yüzinden mürâsele ve mükâleme ile ta'vîkler ebnâ-yı cinslerine maʿzeret ve izhâr-ı mağduriyyet olup medâr-ı nizâm-kârları olan istiʿâne ve istizâr ve tevessül kasdıyla ola. Ve illâ hakīkat üzre sulh u salâh maksûd-ı murâd olsa bu Devlet-i aliyyenin ashâb-ı âzim ve câzim oldıkları makāsıd-ı me'mûlleri bi-inâyeti'llâhi'l-Melikü'l-Müteʿâl dil-hâh üzre dest-i tasarrufa getürmedikce imtidâd-ı cenk ü harb ile zor-ı bazû-ı devlet-i hidîvânelerine tüvâni ve fütûr gelmeyeceği maʿlûm ve meşhûrdır. Ve dest-i tasarrufa getürmesine teşmîr-i sâʿid himmet-i husrevâne buyurdıkları maksad bi-lütfi'llâhi teʿâlâ ve kudrete kabza-ı teshîre getürilmeden gayri kanâʿat mutasavver olmadığı vâzıh ve âşikâre iken bu kadar müddetden beri taʿvîk ve taʿdil idüp kedülerin bu gavâile uğratmazlaridi. Husûsâ ki ibtidâ-ı tulûʿ-ı Devlet-i Osmâniyye'den bu ana gelince tetebbuʿ-ı ahbâr-ı sâlife olınsa âfitâb-ı refîʿü'l-yed-i devletlerinin katʿ-ı menâzil mesʿûde-i sâhib-kırânı itmesi imtidâd ve seyr-i sefer ve akhâm ve akdâm hurûb-ı pür-iber zımnında cilve-

ger oldığı hod muhakkakdır. Bu güne değin ukde-i te'hîr ve tahrîk sulh u salâh tarafınızdan nâmus-ı Devlet-i aliyye muhtemel olmadığı niçe vücûh-ı zaʿîfeye sâlik oldığından nâşî olup yohsa azametlü efendimizin bâb-ı saʿâdet-me'âbı âşinâ ve bî-gâneye küşâde bi-inâyeti'llâhi teʿâlâ temşiyet-i umûr-ı devletlerinde cenk ü harbe âmâde oldıkları gibi lâyık-ı nâmûs-ı devletleri olan vech üzre sulh u salâha tarafınızdan rağbet olındığı sûretde müsâʿade-i aliyyeleri imkânda ifâde içün nefsi'l-emri mübeyyin mektûb-ı musâdakāt-mahsûb tahrîr olunup fevt olan ilçilerinin Harunbab'ın âdemisi Makro ile irsâl olındı. İnşâ'allâhu teʿâlâ vâsıl olup mefhûm ve mazmûnına aʿmâl-ı akl âkıbet-endîş olındıkda her husûs maʿlûmları olur. Kuvvet ve kudret hazret-i Allâhu teʿâlânındır. Takdîr-i ezelî ne ise zuhûr idecekdir. Ve's-selâm alâ min etbaʿü'l-hüdâ. Mektûb-ı mezbûr taraf-ı cumhûr-ı makhûre irsâl ve inâd-ı aʿdâya bakmayup gice ve gündiz muhâsara-ı kalʿada iʿmâl-ı edevât nezʿ ü teshîr ile iştigāl olındı. Bundan akdem mevsim-i şitâyı metrislerde çıkarmak üzre karar virildiğin mutazammın rikâb-ı hümâyûn tarafına telhîsin cevâbı olmak üzre vârid olan hatt-ı hümâyûn-ı (118a) hamiyyet-meşhûnda görülmesi bu tarafdan taleb itdiğin asker ve cebehâne ve beldâr ve sâir levâzım olan hazîne ve gayrı eşyâları irsâl ideriz. Hemân metrisde sâbit- kadem olup merdâne hareket eyleyesin deyü tahrîr olınmağla şeb ü rûz serdâr-ı ekrem hazretleri dahi temâdî-i eyyâm harb ü cenkden aslâ izhâr-ı fütûr ve taksîr itmeyüp avn-i hakkla nizâʿ kalʿaya bazû-ı himmet-i âsafânelerin teshîr eylediler. Şehr-i Şa'bânü'l-muʿazzamın guresi ki ibtidâ-i hamsîn idi. Ale't-tevâlî yedi gün ve yedi gice azîm yağmur ve dolu ve kar yağmağla seyller metrislerden aşdı. Serdâr-ı ekrem hazretleri mâh-ı merkūmın yiğirmi üçinci güni kendüleri metrisden çıkup tavâif-i askeriyyeyi emr-i muhârebede nöbete koşmak üzre tasvîb idüp bir gün ve bir gice sadr-ı aʿzam kethudâsı etbaʿ ü aʿvân ve bin nefer sekbân ile ve bir gün ve bir gice sancak beğleri ve bir gün ve bir gice Rûmili beğlerbegisi ve zuʿemâ ve erbab-ı tîmâr ve bir gün ve bir gice kul kethüdası yeniçeri neferâtıyla metrislerde kıyâm itmek üzre tertîb idtiler. İbtidâ-ı muhâsaradan bu vakte gelince düşman-i dîn tarafından firâr idüp ordu-yı hümâyûna gelen kefere eğer küllük semtine top kolına sefâyin-i küffâr limâna girüp eylenemez deyü haber virdiklerinde serdâr-ı ekrem hazretleri istihsân ve bir tabya binâ ve sekiz balyemez top vazʿ ve sipâh tâifesi hıdmet-i muhâfaza kıyâm itmek üzre fermân buyırdılar. Kızıl Tabya semtinde ve derkenârında dahi toplar konulmağa karar virilüp lâkin mevzʿi-i merkūm gāyet taşlık oldığından metris kazmak bir tarîk ile mümkin olmamağla hâlî ve gayri yerden toprak nakl olunup kalʿa tarafına siper olacak kadar taş üzerinde sıçan yolu ve metrislerden mahall-i merkūm der[yâ] kenârına varınca sekiz yüz zirâʿ baʿîd oldığından deryâ kenârına dahi çalı toprak ile taş üzerine azîm tabya inşâsına mübâşeret ve ona dahi beş kıtʿa top vazʿ

olınmağa mübâderet olındı. Düşman-i dînin donanması kalʿa limânında durup askerini kalʿaya ele geldiğinden zikr olındığı üzre iki tarafdan deryâ kenârına tabyalar binâ ve toplar vazʿ olındıkdan sonra sefînelerin limâna duhûl ve hurûcına ne mertebe düşvâr olacağın bildiklerinden dağ-ı pür dil-i elem ve ızdırâbda oldılar. Zikr olındığı üzre serdâr-ı ekrem hazretleri tarafından (118b) Venedik Cumhûrına tahrîr olunan mektûb mürd olan ilçinin âdemisiyle Marko kal‘a kapudanı ve deryâ kapudanı getürüp gösterdikde açup mazmûnına itlâ‘ tahsîl itdiklerinden sonra mâh-ı Ramazân-ı şerîfin gurresi güni derûn-ı kal‘adan vire bayrakları bir nefer kâfir çıkup ordunızda olan âdemimize mektûbımız vardır. Bize bir âdem gönderin didiği serdâr-ı ekrem hazretlerine i‘lâm olındıkda Kapucıbaşı Ahmed Ağa ta‘yîn ve irsâl olunup mezbûr dahi vire ile ol mektûbı alup taraf-ı hazret-i sadr-ı a‘zamîye îsâl eyledi. Nazar olındıkda derûnında öyle istimâ‘ olındı ki sadr-ı a‘zam hazretleri Venedik Cumhûrına mektûb göndermiş zâhir mefhûmı sulh u salâha müte‘allık olmak gerek ve eğer sulh u salâha müte‘allık ise Venedik vilâyeti bir uzak yerdir. Eyyâmı deryâ hâli bellüdir. Ne lâzım Venedik Cumhûrında mesâlih bundan bizim elimizdedir. Bizim ile biter. Zâhir bizde vekîl-i mutlakız eğerçi sadr-ı a‘zam kadar değiliz. Ammâ çok aşağı dahi değiliz. Eğer sulh u salâh olursa i‘lâm olına deyü tahrîr ve imzâ mahallinde deryâ cenaralı deyü tahrîr olınmış. İlçinin orduda olan âdemi Cuvân Petre nâm kâfiri dahi deryâ cenaralinin mektûb-ı mezbûrına cevâb olmak üzre bu güne mektûb tahrîr eyledi.

Sûret-i Mektûb

Devletü sultânım çıkan ayın yedisinde tahrîr olunan mektûb-ı mergūbları devletlü sa‘âdetlü sadr-ı a‘zam hazretlerinin izzetlü kethudâsı âdemisiyle Resmo’ya gelüp vâsıl oldı. Ve yine mâh-ı mezbûrın onında gelen âdemleri yediyle cevâb tahrîr olunup mektûb bendeki ol vaktde irsâl olınmış olaydı. Fermânları mûcebince bu kullarının vücûda gelen hıdmetim ma‘lûm-ı sa‘âdetleri olurdı. Ve lâkin müşârün-ileyh kethudâ hazretleri bu bendeleri Hanya’ya gelmedin mektûb-ı mezkûrı göndermeği ma‘kūl görmemişler. Ol ecilden tekrâr âdemisin Resmo’ya gönderüp bu kulların kaldırup bu tarafa getürdüp Yeni Kal‘ada olan evlerin birisine konak ta‘yîn idüp birkaç günden beri bundayım ancak bu gün müşârün-ileyh kethudâ hazretlernii çağırup bu kulları dahi ol meclis-i âlîde lâyık oldığı vech üzre hıdmeti edâ eyledim. Anlar dahi bir mertebe hüsn-i mu‘âmele ve bî-haddi lütf ü kerem itmişlerdir ki bundan ziyâde olmaz. Ba‘dehû cenâbınızın mektûbı müzâkere olunup devletlü (119a) vezîr-i a‘zam hazretleri efendisi öyle fermân buyurdılar ki sulh u salâh bir

umûr-ı mu‘azzamadır bu ahvâle tâlib olan kimesnenin gerekdir ki cumhûr-ı Venedik’den bu ahvâle vekîl oldığına cumhûr kâfiri ola ve yâhud müşârün-ileyh Sadr-ı A‘zam Ahmed Paşa hazretleri Devlet-i aliyye-i Osmâniyye’den vekîl-i mutlak oldığı gibi ol dahi istiklâl üzre vekîl-i mutlak ola ki müzâkeresi beyhûde olmaya ve dahi buyurmışlardır ki memâlik-i mahrûse-i Osmâniyye’de birâz yer almak virmek iktizâ ider ise müşârün-ileyh vezîr-i a‘zam hazretlerinin sözi şevketlü efendisi katında redd olınmadığı gibi cenâbınızın dahi minvâl-i meşrûh üzre kendi cumhûrınızdan mülk ve kal‘a virmeği ruhsat ve istiklâlleri var ise müzâkere-i sulh u salâh olursız zîrâ müzâkere sulh u salâhı tecdîd-i mülk makūlesidir. Ve mülk ve kal‘a almağa ve virmeğe istiklâli olmayan kimesnenin müzâkeresi dahi beyhûdedir. Ve benim devletlü sultânım aynı buyurılan söz hâk-ı pâye tahrîr olınmışdır. Cevâbınızda her ne yüzden hitâb olunur ise ana göre hareket eylerüz. Zîrâ bu kulları efendimizin hıdmetinde makdûrımızı sarf itmeğe hâzır ve müheyyâyım bu esnâlarda Kandiye Kal‘ası’ndan Venedik Dojına giden bir şehtiye hikmet-i Bârî ile Hanya’ya karîb mahalde pârelenüp içinden otuz altı nefer kefere karaya çıkdığından gayri iki büyük torba mektûb çeküp cümlesinin mazmûnı temâdi-i muhâsaradan izhâr-ı acz u izdirârı mutazammın olup kal‘a cenaralinin mektûbında ise Osmânlı askeri muhâsara ve tazyîkde bezl-i iktidâr idüp derûn-i kal‘ada mevcûd olan halkın ekseri mecrûh ve zahm-dâr deryâ taraflarına toplar ve sefâyinler ta‘yin itdiklerinden taşradan zâd ü zahîre gelmekde küllî su‘ûbet-i âşikâre olmışdır. Eğer mühimmât ve eğer cedîd asker ve lağımcılar irsâlinde tekâsül ve ihmâl olunur ise ahvâli gayri yüzden olacağı zâhirdir. Mefhûmı derc ü tafsîl olındığın serdâr-ı ekrem hazretleri mu‘âyene buyurdıklarında inşâ’allâhu te‘âlâ kal‘anın feth ü teshîri kuvvet-i karîbeye gelmek görinür deyü mesrûr oldılar. Taraf-ı küffârda mekâtîb-i mezbûrenin mefhûmları üzre kemâl acz ü fütûr âşikâre olmış iken yine cânların dişlerine alup mâh-ı Ramazânü’l-mübârekde Mısırlı kolında vâkı‘ sıçan yolını basmak kasdıyla iki üç def‘a çıkup sıçan yolına hücûm ikisinde dahi bir iş göremeyüp (119b) yüz eli kadar kâfir üftâde-i hâk-i helâk oldıklarından sonra bi’l-izdırâr haybet ve hazalân ile giriye firâr eylediler. Melâ‘în-i hâsirîn baş cenarali yiğirmi kadar sefîne ve başterdeleri ile rûy-i deryâda gezüp Hanya’dan ordu-yı hümâyûna gelecek zahîre ve mühimmât-i cebehâne deryâdan getürilmek gāyet düşvâr ve karadan deve ile ve katır ile nakl olınmak husûsında dahi su‘ûbet âşikâr olmağın ordu-yı hümâyûna dört sâ‘at mesâfe olan Çanak Limânı nâmında bir mahalle bir palanka yapdurup Hanya’da olan on iki çekdiri beğleri ta‘yîn olınmağla binâ olunan palanka keyd ü mekr-i a‘dâdan muhâfaza ve Hanya’dan nakli lâzım gelen zehâyir ve mühimmât ümerâ-i deryâ sefâyini alâyla mahall-i mezbûre ve andan deve ve katırlar ile ordu-yı hümâyûn getürilmekde sühûlet mülâhaza olındı. Vâkı‘a bu tertîb

üzre Hanya'dan mahall-i merkūme iktizâ iden levâzım nakl u îsâl ve girü selâmet ile Hanya'ya avdet müyesser oldı. Lâkin bu hâletden düşman-i dîn âgâh ve haberdâr oldıkda beş altı kadar kalyonı ol etrâfa îsâl-i hasâret kasdı ile techîz ve tesyîr itdiğinden mâ'adâ yedi pâre çekdiri ve üç aded firkate şeb ü rûz Çanak Limânı pîşgâhına ârâm ü nakl zehâyir ve mühimmâta mümâne'at husûsında ikdâm içün ta'yîn itmekle ol havâlîden selâmet ile güzâr gāyet düşvâr ve bu keyfiyyet bâ'is-i melâl-i hâtır serdâr-ı gayret-medâr oldı. A'yân-ı devlet ile bu gāile-i hâ'ile irtifâ'ına bir çâre tedârük içün birkaç gün müşâvere ve müzâkereden sonra cümlenin tasvîb ve istihsânları üzre Hanya'da olan on iki nefer ümera-i deryâ üzerlerine başbuğ ve kevkeb-i celâdet ve cesâreti pür-fürûğ olan Memmî-zâde Mehmed Paşa'ya mektûb tahrîr ve derûnında düşman-i dînin on iki pâre çekdirisi rûz-i şeb Çanak Limânı öninde karar itmekle siz dahi Hanya Limânında olan ümerâ-i deryâ çekdirileri ile üzerlerine varasınız. İnşâ'allâhu te'âlâ avn-i Bârî ile kalup kāsıyye-i a'dâ-i dîne ra'b u herâs târî olup sefâyin-i zahîre ve mühimmâta mümâna'at sevdâsından el çeker idi deyü tastîr eylediler. Paşa-yı mezbûr dahi cevâbında bizim gemilerimizde olan levendât ancak esîrleri zabt idebilür düşman ile gereği gibi muhârebe vü mukāvemete kādir olmazlar eğer gemilerimizin her birine ekall-i mertebe ordu-yı hümâyûna (120a) yüz nefer cenkci vaz' olunur ise inşâ'allâhu te'âlâ a'dâ-i dîne mukāvemet mümkindir deyü i'lâm-ı hâl itdikde Rûmili ve Anadolı sancakları erbâb-ı tîmârından sancak başına beşer altışar âdem alunup cem' olan iki yüz nefer Rûmili erbâb-ı tîmârına Yanya alay beğisi ve iki yüz nefer Anadolı erbâb-ı tîmârına Kangırı alay beğisini başbuğ nasb ve yeniçeri neferâtından dahi dört yüz dilâver intihâb ve her yüzinin üzerine birer mu'temed çorbacı ve cebecilerden dahi iki yüz nefer alındıkdan sonra üzerlerine cebeciler çavuşı baş ta'yîn ve sadr-ı a'zam sekbândan ziyâde bölükbaşıları iki yüz nefer alındıkdan sonra iş bu bin iki yüz nefer mecmû'ının üzerlerine dahi Anadolı Beğlerbeğisi Halil Paşa ser-asker nasb olunup gice ile ordu-yı hümâyûndan ihrâc ve Resmo tarafına irsâl olındı. On iki nefer ümerâ-i deryâ dahi çekdiriler ile Resmo'da hâzır ve âmâde olmağla gönderilen asker tevzî' tarîkiyle çekdirilere süvâr ol gice serdâr-ı ekrem hazretleri dâhîl kul kethudâsı ma'an Çanak Limânına varup muntazır-ı encâm-kâr oldılar. Lâkin Cenaral Makar bu tedârükden haberdâr olup bin beş yüz kefere ile İstindiye Limânında olan yiğirmi aded çekdiri ve başdarde ve mavnaların alup kal'ada olan Hırvat ve sâir millet-i küffâr askeri ile donatdıkdan sonra ahşâmdan sonra Çanak Limânına irsâl idüp dördinci sâ'atde mahall-i mezbûre irdiler. Ve limân öninden geçer iken asker-i İslâm fığlalarına âteş virdiler. Bu esnâda Ser-asker Halil Paşa çekdi[ri]ler Çanak Limânına bir sâ'at mesâfe olan Fodula Limânında bulunup fığlacılar düşman-i dîn gemileri geldiğin kendülere haber virmişler. İki

gice ile küffârın gemileri kaç aded oldığın bilmeyüp mukaddemâ istimâ‘ olındığı üzre yedi çekdiridir zannıyla bî-mehâbâ yerlerine karâr ve zuhûr mekâr-i vefk nigâh terakküb eylediler. Vâkı‘a düşman-i dînin hîle-kâr altıncı sâ‘atde yedi kıt‘a çekdirisini ilerüye gönderüp Ser-asker Halil Paşa melâ‘în-i hâsirînin yedi gemisi asâkire mühimmât-ı harb ile mücehhez mürettib olan on iki pâre İslâm gemilerine niçe mukāvemet ider deyü ümerâ-ı deryâ üzerine serdâr olan Memî Paşa-zâde’ye ben küffâr gemileri üzerine varırım didikde Memî Paşa-zâde sefer-i deryâ ahvâline ve gice ile harb u mukātelenin ahvâline vâkıf kimesne olmağla her çend ki paşa karındaş böyle şeb târde (120b) ve deryâ cenki hatırât-ı azîmeti muktezâ hâletdir deyü muktezâ-yı tecrübesini takrîr ve Halil Paşa zulmet-i leylde küffâr gemileri üzerine hücûmdan tahzîr eyledi. Paşa-yı mezbûr ümid-vârî-i zafer olmağla kat‘â ri‘âyet-i kā‘ide ihtiyâd itmeyüp ve hemân göz karardup sefâin-i a‘dâ üzerine bi-muhâbâ hücûm itmeğin gerek Memmi Paşa-zâde ve gerek sâ’ir ümerâ-i deryâ dahi ser-asker mütâbe‘at emrinde nâ-çâ[r] oldıklarından ale’l-umûm zemzeme-i tekbîr ile sefâyin-i a‘dâya çatdılar. Ve ân-ı vâhidede ol gürûh-i müşrikîni birbirine katdılar. Lâkin der-akeb girüden on pâre çekdirmeleri ayırup ve ümerâ-i deryâ gemileri arasına girüp ibtidâ İslâm zann itmişler iken düşman-i dîn çekdirmeleri oldığına vâkıf oldıkları gibi küffârın dâm [ü] hîlesine giriftâr oldıkların bildiler. Lâkin çâre nedir yine mümkin oldıkça gayreti elden komayup hattâ yalnız Memmî Paşa-zâdenin çekdirisine üç pâre düşman gemileri sarılmış hâlet ye’s ü garka varmış iken halâs olındığından mâ‘adâ melâ‘înin iki pâre gemisini dahi söndirdi. Ve bu esnâda çekdirinin dahi kayalığı küffârın bir gemisine saplanmış iken kendi yedeği imdâdıyla inân-i teveccüh savb-ı selâmete döndürdi. Durak Beğ çekdirisi dahi küffârın başdardesine çatup içinde olan kefereyi şemşîr-i istîsâli ile birbirine katup lâkin gördiği levendâtdan gemisinde kimesne kalmadı. Ser-asker Halil Paşa ibrâm ile fülikasına bindirüp paşa karındaş beş ser-asker bulındık bârî beyhûde yere sen telef olma zîrâ iş işden geçdi şimden sonra bu gemiden hayr kalmadı deyü paşa birkaç neferâtıyla taşra gönderdikden sonra takdîri’llâhi te‘âlâ Durak Beğ şehîd ve Memmî Paşa-zâde zulmet-i leylde nâ-bedîd olan beş pâre ümerâ-i deryâ çekdirilerinden nâ-ümîd olmağıyla bâkī yedi pâre çekdiri ile güciyle reh-yâb-ı sâhil-i selâmet olabildi. Durak Beğ şehâdetden sonra küffâr-i hâksâr çekdirisin yedekleyüp götirdikde levendâtdan Kara Mehmed nâm bir merd ciğerdâr geminin cebehânesine gizlenüp İstendiye Limânına vusûllerinde şenlik itdiklerinden sonra gemiyi temâşâ içün katî vâfir kâfir cem‘iyyet ile çekdirinin zîr ü bâlâsını temâşâda (121a) iken ol merd-i dilîr cebehâneye âteş virmekle çekdiri ve yanında bulunan bir pâre kalyon ve içlerinde bulınan bu kadar melâ‘în-i dûzah-karîn telef ü helâk ve sadme-i barut ile seyr-i iflâkdan sonra üftâde-i dâr-ı cahîm olup ol dilâver sâhib-i

celâdet dahi merzûk-i sa‘âdet-i gazâ ve şehâdet oldı. Zikri mürûr itdüği üzre serdâr-ı ekrem hazretleri Çanak Limânında olup fığlacılar küffâr gemisi geldiğin haber virdikleri vakt ki gice sâ‘at dörtde idi. İlğar ile Fodula Limânı taraflarına varup top u tüfenk sadâların ve küffâr gemilerinden atılan fişekler temâşâ ve nusret-i asâkir-i muvahhidîne du‘â ile meşgūl ve gice ile kenârda kayaya urup pârelenen Durak Beğ firkatesinden çıkan kimesnelerden sû’âl ile vâkıf-ı hakīkat-i hâl oldıklarında gāyet melûl oldılar. Sabâh olıcak yedi pâre çekdiri deryâ öninden Resmo’ya doğrı gider oldıklarında mu‘âyene olunup beş pâre çekdiri telef oldığı fehm olınmağla bu hâlet serdâr-ı ekrem hazretlerinin derûn-i gayret-medârlarına ilâve-i elem ü keder oldı. İki günden sonra Memî-zâdenin mektûbı gelüp derûnında mâcerâ-i muhârebeyi ale’t-tafsîl ve hezâr güne meşakkat ile selâmet buldığın testîr eyledikden sonra Ser-asker Halil Paşa dahi gelüp serdâr-ı ekrem hazretlerine mülâkāt ve devletlü sultânım hazretleri kabâhat bendenizdedir. Üzerimize düşman gemileri geleceğin bir sâ‘at mukaddem karakollarımız haber virmişler iken dâ‘iyye-i nusret ile bî-karâr gayret oldığımdan bî-mehâbâ cesâret ve sû-i tedbîrim ile ümmet-i Muhammed’e îrâs-ı zarar u hasâret eyledim fermân senindir deyü taksîrine i‘tirâf itmeğin

Beyt:

Cürmine mu‘terif olan miskin
Yekdir andan ki ola tâ‘at beyn

mısdâkınca afv üzre mu‘âmele ve ma‘zeretine kabûl ile mukābele olındı. Mukaddemâ rikâb-ı hümâyûn tarafından irsâli iltimâs olunan mühimmât ve asker tedârükinde hüdâvendigâr-ı gayret-medâr hazretleri taraf-ı miknet ü iktidâr buyurup fermân-ı hümâyûnları ile aşağı bölükde üç bin nefer sipâh serdengeçdisi ve beş bin nefer Mısır kulı ve beş yüz nefer Şam kulı ve umûmen deryâ kaleminde olan zu‘emâ ve erbâb-ı tîmâr ve eyâleti askeri ile Maraş paşası (121b) Girid Cezîresine imdâd içün ta‘yîn olındı. Ve iki bin kantar barut ve zehâyir-i vâfire ve mühimmât-ı sâire ile memlû Mısırlı askerinin süvâr oldıkları on aded kalyon gurre-i mâh-ı Şevvâl’de Perepetre dimekle ma‘rûf limâna lenger-endâz olup mâh-ı mezbûrın ikinci güni dahi İzmir’den bin aded yeniçerinin süvâr oldıkları on aded firkate limân-ı mezkûre vâsıl ve beşinci güni dahi İstanbul’dan iki aded kalyon ve iki aded şayka ile müceddeden tahrîr olunan bin beş yüz cebeci ve topcı neferâtı ve on beşinci gün yiğirmi aded ümerâ-i deryâ çekdiriyle iki bin nefer sipâh serdengeçdiler Hanya Limânına dâhil ve yine sefâyin-i mezbûreler ile on bin aded humbara ve barut ve top mühimmâtı ve tophânede dökilecek toplar içün bakır ve sâir âlât-ı harb ü cenk makūlesi

katî vâfir eşyâ gelüp vâsıl oldı. Bundan akdem derûn-ı cezîrede binâ olunan tophânede yiğirmi aded top-ı kal‘a-kûb ve on aded havan toplar ve küffâr tarafından atılan otuz bin kadar gülle cem‘ olunup lâkin ordu-yı hümâyûnda olan toplar münâsib olmamağla müceddeden ol güllelere göre üç aded top dökdirilmek üzre karâr virilüp sadr-ı a‘zam hazretleri mâh-ı merkūmın yiğirmi beşinci güni tophâneye teşrîf ve bir furundan altı kıt‘a balyemez ta‘bîr olunur top-ı kal‘a-kûb dökdürüp on iki nefer dökiciler[e] hil‘at ve on iki donlık çuka ve bir kise akçe in‘âmıyla taltîf buyurdıklarından sonra bir def‘a dahi defterdâr paşa nezâretiyle beş pâre balyemez topı dökdürüp mâh-ı mezbûrın yiğirmi sekizinci güni sipâh ve silahdâr ocağı neferâtından yevmî otuz akçe ulûfe ile lağım ağızların beklemek üzre iki yüz nefer serdengeçdi tahrîr ve cânib-i a‘dâya çeşm-dâr ihtiyâd olmak emrinde zâbitleri tekâsülden men‘ ü tahzîr olındı. Mâh-ı Zi’l-ka‘de’nin ibtidâsı güni zehâyir-i vâfire ile mâlâmâl on bir aded firkate ve dört şayka selâmet ile Hanya Limânına vâsıl olup zehâyiri ve getürdikleri on katar deveyi cezîreye ihrâc eylediler. Serdâr-ı ekrem hazretleri küffârın gemileri yanaşmak mümkin olmamağıçün otuz zirâ‘ denizi doldırmak husûsı istihsân ve mürûr ve ubûrlarına mümâna‘at içün yine deryâ kenârında Kızıl (122a) Tabya karşusında üç aded top vaz‘ olınmak üzre fermân eylediler. Şehr-i mezbûrın onıncı güni iki bin sipâh ve silahdâr ve serdengeçdileri alay gösterüp asâkir-i mansûreye zâbıtânından yiğirmi beş âdeme sipâh ve silahdâr serdengeçdileri ağalarına hil‘atlar ilbâs olındı. Ve mukaddemâ fermân olındığı üzre yoklama husûsı defterdâr paşaya tefvîz olınmağın alay tertîbiyle defterdâr paşa öninden geçüp yoklandılar. Mâh-ı merkūmın on sekizinci güni dahi Şam askerinden beş yüz nefer âdem ile dört kıt‘a kalyon dahi yevm-i mezbûrda Hanya Limânına vâsıl oldı. Bundan akdem serdâr-ı ekrem hazretleri tarafından Tunus ve Trablus hâkimlerine hitâben Venedik Keferesi Kandiye muhâsarasıyla meşgūl olan mücâhidîn-i dîni gelecek zehâyir sefînelerine îsâl-ı hasâret ile ta‘cîzden hâlî olmamalarıyla def‘-i keyd-i a‘dâ içün mümkin oldığı mertebe sefâyin techîz idüp bu taraflara irsâl etmeniz me’mûl ve matlûbdır deyü mektûblar tahrîr ve mekâtib-i mezkûreyi mahallerine îsâl içün sâhib-i devlet ağalarından Mehmed Ağa bir sefîne ile irsâl ve tesyîr olınmışidi. Hâlâ ağa-yı mezbûr mâh-ı mezbûrın yiğirminci güni ordu-yı hümâyûna vusûl bulup getürdiği mekâtibini serdâr-ı ekrem tarafına îsâl ve itmâm maslahatı mutazammın i‘lâm-ı hâl eyledi. Tunus mutasarrıfı Mehmed Paşa’nın mektûbında bundan akdem vârid olan fermân-ı âlî üzre inşâ’allâhu te‘âlâ evâsıt-ı mâh-ı Cemâdi’l-âhire’de mühimmât-ı cenk ve erbâb-ı harb ile meşhûn on pâre kalyon emrleri olan hıdmetde kıyâm içün irsâl olınmışdır deyü tahrîr ve Trablus mutasarrıfı Osman Paşa’nın mektûbında dahi esbâb-ı harb ü cenk ile techîz ve tertîb olan gemilerimiz inşâ’allâhu te‘âlâ ol baharda irsâl olınmak üzre emrinde isti‘câl

olunur deyü tastîr olunup lâkin Cezâyir mutasarrıfı İsmail Paşa'nın mektûbında Fransız keferesiyle vukū' bulan muhârebât-ı adîdede Cezayir gemilerinin ekseri telef ve nâ-bedîd ve ricâli cenkde şehîd olup bâkī kalan sefâyin ve asâkir muhâfaza-i memleket içün ancak kifâyet ider deyü bast-ı a'zâr i'tizâr ve vakt-i mazîkde mümkin olan mertebe birkaç sefîne techîz ve irsâl olınmağa bezl-i gayret olunur (122b) deyü bast-ı makāl olınmışidi. Vâkı'â mâh-ı Zi'l-ka'de'nin yiğirmi beşinci güni Trablus gemilerinden altı pâre kalyon gelüp Girid Cezîresine vâsıl ve lenger-endâz sû-yı sâhil olup dört beş nefer rü'esâ-i askerleri hâk-i pây-ı hazret-i sadr-ı a'zamîye vaz' cebhe-i tekrîm ve getürdikleri hedâyâların arz ü takdîm eylediler. Serdâr-ı ekrem hazretleri cümlesine hil'atler ilbâs eyledikden sonra Corci nâm kâfir üç kıt'a kalyon ve iki firkatesiyle Selanik ve Eğriboz ve Benefçe taraflarından gezüp niçe sefâyin-i müslimîni nez' ü teshîr ve ba'z yerlerde karaya askerin döküp niçe ümmet-i Muhammed'i esîr iderlerimiş deyü sizler dahi varup ol havâlîlerde geşt ü güzâr ile sefâyin-i müslimîni ta'addî ve hasâretlerinden sıyânet emrinde bezl-i iktidâr idin eğer ele getürebilürseniz pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin azîm lütf ü ihsânına mahzar olursız deyü tenbîh ve te'kîd buyurdıkları ile fermân-ı âsafîye imtisâlen savb-ı me'mûreye azîmet emrinde isti'câl eylediler. Mâh-ı merkūmın yiğirmi altıncı güni kapudan-ı deryâ Vezîr Halil Kaplan Paşa vechle donanma-yı hümâyûn sefîneleri ile Girid Cezîresi sevâhilinden ordu-yı hümâyûna dört beş sâ'at mesâfe olan Fodula Limânına selâmet birle vâsıl olup Âsitâneden sefâyinlere tahmîl olunan mühimmât ve cebehâne ve asâkir ve zehâyir vakt-i tulû'dan ezân-ı asra dek taşra çıkardıkdan sonra yine yevm-i mezbûrda ahşâma karîb kalkup Kandiye Kal'ası pîşgâhına a'dâ-ı dîn hâr-nigâh olarak Rûmili kulları tarafına doğrı bâd-bân-ı güşâ-yı azîmet-encâm oldı. Serdâr-ı ekrem hazretleri tarafından tezkire ve selâm ile Defterdâr Ahmed Paşa kapudan paşaya varup Selanik'de mevcûd olan barutı ve yiğirmi bin gülle ve on iki bin humbara-i kebîri Selânik'den donanma-yı hümâyûna îsâl husûsında ta'cîl itmesi fermân olındığın i'lâm ve asker-i İslâmın metrise girmeleri bu mühimmâtın vusûline mevkūfdır deyü tavsiye-i sa'y ü ikdâm eyledi. Bundan akdem Âsitâne-i sa'âdetden bir kebîr sefîne ile beş yüz elli nefer lağımcı irsâl olındığının haberi vurûdından beri üç ay mürûr idüp eseri nâ-bedîd ve selâmetinden herkes nâ-ümîd olmış iken hâlâ bu esnâda zehâyir ile memlû şayka ile ma'an gelüp mâh-ı merkūmın yiğirmi yedinci güni cezîre sâhilinde (123a) Per[epe]tre nâm mahalle vâsıl ve bu hâletden serdâr-ı ekrem hazretlerinin derûnlarına inşirâh-ı azîm hâsıl oldı.

Vekāyi‘-i Sene Tis‘a ve Seb‘în ve Elf

Bundan akdem fermân olındığı üzre Cezâyir’den iş bu bin yetmiş dokuz Muharrem’inin altıncı güni on aded kalyon Perepetre nâm sâhil-i cezîreye vâsıl oldıkların düşman gördikleri sâ‘at sefâyin-i merkūmeyi zehâyir ve mühimmât ile memlû kıyâs idüp beş pâre kebîr kalyonlar ile üzerlerine hücûm eyledi. Melâ‘în yaklaşdıklarında zehâyir ile memlû kıyâs idüp zann itdikleri on aded kalyon guzât-ı düşman-endâz ile meşhûn oldıkların bilüp lecce-i ızdırâbda dest ü pâ urmağa ve niçe idelim deyü birbirlerine sormağa başladılar. Lâkin Cezâyir dilâverleri kat‘â melâ‘îne göz açdırmayup hamle-i dilîrâne ile sefâyin-i düşman-i dîne çatdılar. Ve melâ‘în birbirine katdılar. Küffâr bir vechle hücûm-i mücâhidîn-i dîne tâb-âver-i iktidâr olmayacaklarını bilüp eğerçi kasd-ı firâr ile alarga olmağa sa‘y-ı bî-şümâr eylediler. Lâkin Cezâyir dilâverleri hâzır şikârların ellerinden çıkarmağa âr idüp düşman-i dîn alarga olmağa can atarlar iken ikāb-vâr ve akeb-i adüvv-i hâksâr olup sefâyin-i menhûselerine çatarlar ve her hamlede niçe gürûh-ı mekrûh-i müşrikînin nakd-ı hayâtların hiçe satarlaridi. Bi’l-âhire düşman-i dîni sademât-ı takat-güzâr hücûmların zebûn idüp melâ‘în kuvvetin iki kalyonların giriftâr ve iki kalyonlarını ihrâk-ı bi’n-nâr eylediklerinden mâ‘adâ Patruna ta‘bîr olunur baş kalyonların dahi orta yol olup top ile başını ve kıçını ve sırtlarını kırdıklarından sonra ahşâm irişüp karanlık bastığından necât buldı. Yohsa gark mı oldı. Ma‘lûm olmadı. Bu haberi meserret-eser ordu-yı hümâyûna vâsıl oldıkda serdâr-ı ekrem hazretlerine ve amme-i asâkir-i İslâma sürûr ü ibtihâc hâsıl olup bâ‘is-i inşirâh kalb-i mücâhidîn ve takviyet bahş derûn-i guzât-ı dîn olup bu esnâda kal‘adan firâr iden dört beş nefer kefere mâh-ı Muharremin yedinci güni cânib-i İslâmiyândan atılan tüfenk dânelerinin biri kal‘a cenarali olan kâfirin hıyânet-i peygerine isâbet itmeğle der-akeb helâk ve bu hâletden cümle müşrikînin gamnâk oldıkların haber virmeleriyle kezâlik yevm-i mezbûrda kapudan paşanın serdâr-ı ekrem hazretlerine bir kıt‘a mektûb-i meserret-üslûb gelüp derûnında bu bendeleri Sakız Cezîresinde iken mâh-ı Zi’l-hicce’nin yiğirmi beşinci güni Bozcaada’dan bir şayka gelüp (123b) Corci nâm la‘în üç kıt‘a kalyon ve on yedi firkate ile Midillü Adası karşusında vâkı‘ Yunda Adası nâm mahalle geldiğin haber virmekle ol sâ‘at yanımızda hazır bulınan otuz beş pâre donanma-yı hümâyûn ve ümerâ-i deryâ gemileriyle kalkup ve Midüllü Adasına müteveccih olup mukaddemâ Mağrib ve Trablus gemilerinden Kesendere ve Selanik semtlerine ta‘yîn itdiğimiz altı kıt‘a kalyon ile la‘în-i mezbûr toplaşurken donanma-yı hümâyûn gemileriyle bu kulları dahi Midüllü Adasına vâkı‘ Zeytun burnundan çıkup la‘îne mukābil olup cenke

mübâşeret olındıkda Corci mel‘ûnın yedeği ve iki kalyonı bizim ile cenke başlayup bu kulları Corci la‘în ile vakt-i asr olınca cenk ve vakt-i mezbûrda çatup ahşâma değin kıtâl-ı azîm olunup ve asâkir-i İslâm kalyonının üzerine çıkdıklarında ol mahalde Corci kendi mürd olup ol gice irişmekle asker-i İslâmı kalyon üzerinden gemilere alup ve etrâfını ihâta eyleyüp sabâh olınca cenk ve ale’s-seher üzerlerine vardıkda allâhu’l-hamd Devlet-i pâdişâhîde feth müyesser oldıkdan sonra kalyon içinde sağ kalan harbî kâfirden yüz on sekiz kâfirin der-zencîr olunup ve yüz otuz dört müslimân esîri bend-i zencîrden halâs ve azâd olınmışdır. Ba‘dehû mezbûrın yedeği cenk esnâsında firâr eylemişdir. Ve Trablus gemileri dahi Venedik gemisini alup cenkden kusûr kalan kâfirlerden yüz elli kadar kâfiri ve kalyon içinde olan topları ve alâtları alındındıkdan sonra kalyon top darbından gark olınmışdır ki üç fenerli bir kalyon idi. Elhamdüli’llâh sümme elhamdüli’llâh ve Corci gemisinde bulınan ancak on altı kîse akçe ile ve otuz nefer belli başlı kâfirler rikâb-ı hümâyûna gönderilmişdir deyü tahrîr itmeğin bu kelimât-ı hâtırın ile dahi âmme-i ibâdullâh tebşîr olındı. Zikr ü tafsîli mürûr itdiği üzre bin yetmiş yedi senesi Zi’l-hicce’si ibtidâsında Kandiye Kal‘ası muhâsara olunup yetmiş sekiz Şa‘bân’ı evâhirine değin dokuz ay içinde bin iki yüz lağım atıldığından düşman-i dînin taşra tabyaları ve niçe kere handakine hücûm melâ‘înden bî-nihâye nüfûs hiçe satıldıkdan sonra fakat Yanıgrad dimekle ma‘rûf taşrada bir tabyasının fethi müyesser olup ve Rûmili kolında kal‘a handakine bir iki sıçan yolı yüridülüp ve orta kolda bir tabyasının nısfını tahrîb olunup ahvâl-i cenk ü cidâl bu hâl üzre iken mevsim-i (124a) şitâ irişdikde bu kadar zahmet ve meşakkat ile ele getürilen mevâzı‘a tekrâr düşman-i dîn dest-res bulmamağı içün metris başlarında üsti örtili tabyalar binâsına ikdâm ve münâvebe tarîkiyle bütün kış metrislerde ârâm olınmışidi. Bin yetmiş sekiz Ramazân-ı şerîfinden yetmiş dokuz Muharrem’ine gelince dört ay şitâ eyyâmında dahi düşman-i dîn ile harb ü kıtâl üzre olup melâ‘în bi’d-defa‘ât lağımlar almak ve metrisin basmakda azîm sa’y iderlerdi. Eyyâm-ı şitâ mürûr idüp hulûl-i mevsim-i bahâr ile âgāz-ı cenk ü peygâre müsâ‘ade-i vakt ü zamân işgār olmağla cezîrede mevcûd olan tavâif-i askeriyyeden mâ‘adâ bin nefer Mısır askeri ve sekiz bin nefer yeniçeri ve bin beş yüz cebeci ve bin nefer topcı ve bin nefer beldâr lağımcı ve beş yüz Şam kulı ve dört bin silahdâr ve sipâh serdengeçdi ve mühimmât-ı mevcûdeden mâ‘adâ yiğirmi bin kantar barut ve on beş bin humbara ve on altı vekıyyeden ve otuz vekıyyeye varınca kırk bin gülle ve yiğirmi bin el humbarası ve kazma ve kürek ve altı yüz bin torba ve katran ve zift ve neft ve mismâr ve alât ve keraste ve tophâneye lâzım Eyüb çamurı ve bakır ve kurşun ve zahîre ve sâir levâzim gelüp vâsıl oldı. Ve fîmâ-ba‘d muhâsaraya şürû‘ olınmağa iktidar-ı küllî hâsıl oldığından iş bu bin yetmiş dokuz senesi

Muharremü'l-harâmın ikinci güni sabâh namâzı edâ ve ağnâm-i kesîre mukaddem guzâta fedâ olındıkdan sonra tertîb ve ta'yîn olındığı üzre bi'l-cümle tavâif-i askeriyye tabl ü surna ile bayrakların diküp metrislere girdiler. Ve der-cenk evvel metrislerde mevcûd olan toplara bir fitilden âteş virdiler. Bir top beş altı yüz kerre atıldıkda falyesi aşınup müceddeden dökülmeğe muhtâc oldığından bâlâda zikr olındığı üzre cezîrede tophâne binâ olındığı be-gāyet münâsib olup ibtidâ-yı muhâsaradan beri atılarak müceddeden dökülmeğe muhtâc olan toplar tecdîd olındığından mâ'adâ bu def'a dahi müceddeden yiğirmi kıt'a havan topı dökdirildi. Tophâneye lâzım olan çamur ve tuğla İstanbul'da Kâğıdhâne Boğazı çamurına münhasır olup her nerede top dökilürse bây-ı hâl mahall-i mezbûrın çamurını tedârük itmek muktezâ olındığından esnâ-i şitâda ba'zı sefâyin ile vâfir çamur getürdilüp iktizâ itdikçe isti'mâl olındı. (124b) Hattâ memâlik-i nasârâ-yı mülûkde vâkı' tophâneler dahi zikr olunan çamura muhtâc olmalarıyla Âsitâne-i sa'âdete gelen Franca ve Flemenk ve İngiltere ve Ceneviz tâ'ifelerinin bâzâr-gân gemileri sandallar ile gicelerde Kâğıdhâne çamurından taşıyup hafre yerine gemilerine tahmîl idüp Frengistân'a getürdikleri serdâr-ı ekrem hazretlerinin mesmû'ları olmağla fîmâ ba'd kefereye mahall-i merkūmdan çamur nakline mümâne'at olınmak üzre İstanbul kāim-makāmına emir-i şerîf ile muhkem tenbîh ve te'kîd ve hilâf-ı fermân-ı âlî hareketden ihtirâz olınmak üzre tehdîd olındı. Selanik taraflarından mühimmât nakline me'mûr olan Kapudan Kaplan Paşa ve donanma-yı hümâyûn sefâyinleriyle mâh-ı Muharremü'l-harâmının altıncı güni elli kıt'a donanma-yı hümâyûn çekdirileri ile İstepe nâm mahalle vâsıl olup mahall-i mezbûre ancak iki bin kantar barut ve iki bin gülle ve iki bin kebîr humbara ile Selânik'den süvâr olan bin nefer silahdâr serdengeçdisi ve bin nefer lağımları sâhil-i cezîreye ihrâc itdikden sonra bâkī mühimmât ordu-yı hümâyûna karîb mahalde çıkarmak üzre serdâr-ı ekrem hazretlerine mektûb irsâl ve i'lâm-ı hâl eyledi. Mâh-ı mezbûrın on ikinci güni serdâr-ı ekrem hazretleri yine kendüler metrise nakl idüp mühim-sâz cenk ü kıtâl ve sâir guzât-ı mücâhidîn ile hem-hâl oldılar. Altı kıt'a Trablus kalyonları Corci fethinden sonra bir kıt'a kebîr düşman-i dîn kalyonını dahi teshîr ve iki yüz kefereyi esîr idüp mâh-ı merkūmın on üçinci güni cezîre sevâhilinden Matla nâm mahalle vâsıl olmalarıyla zâbitleri hâk-i pây-ı âsafîye rûmâl idüp levâzim ü mühimmât sefînelerin tertîb ü takvîm içün diyârlarına avdet itmek üzre izn-i iltimâs eylediklerinden müsâ'ade olınmayup hil'atler ilbâs olındı. Sefînelerine iktizâ iden dört vekıyye ruğan-ı sâde dört bin vekıyye ruğan-ı zeyd ve bin vekıyye sirke ve bin vekıyye mum yağı ve üç bin keyl buğday ve lüzûm-i mertebesi beksimât virilmek üzre İzmir emînine ve kādîsına hitâben yedlerine emr-i şerîf ihsân ve Cezâyir gemileriyle berâber sâhil-i cezîreden Petre ve Matla ve Curcura taraflarına dâir olmaları fermân olındı.

Mâh-ı Saferü'l-hayrın on üçinci güni yeniçeri ağası kulı deryâ yalısında vâkı' küçük (125a) tabyayı sardılar. Ve sipâh serdengeçdileri ve bir mikdâr yeniçeri neferâtı gönüllü tarafından kal'a handakı başına vardılar. Gönüllü tarafında lağım tertîbi mümkin değildir deyü lağımcılar ittifâk itmişler iken melâ'în mahall-i merkūmdan handaklar ile kum içinden birkaç püskürme lağımlar atup taraf-ı İslâmiyândan dahi parmaklık altından atılan lağım ol havâlîde bulınan kefereyi birbirine katup on beşinci güni ağa kulı deryâ yalısında Kızıl Tabya tarafından küffârın küçük tabyasında tertîb etdikleri püskürme lağımlar âteş virdiklerinden mâ'adâ beş on yeniçeri serdengeçdileri kefere üzerine hecme-i tedmîr saldılar. Avn-i Bârî melâ'înden bir dil ve bir kelle aldılar. Yiğirmi birinci güni deryâ yalısında Kızıl tabya öninde büyük handakın hâricinde vâkı' düşman-i dînin küçük tabyasına otuz kantar barut ile bir lağım tertîb olunup âteş virildikde tabyasının taşları seng-i felâhan gibi cânib-i âsumâna perrân ve üç yüz nefer kâfir âzim derekât-ı nîrân olup muhâsara-ı kal'aya mübâşeret güninden bu ana gelince atılan iki binden mütecâviz lağımlarda böyle bir lağım olmadığı müsellem-i kâfir müsellemdir. Yiğirmi dördinci güni Yanıgrad dimekle ma'rûf gönülli pîş-gâhında taraf-ı küffârdan üç lağım atılup fakat üç kimesne zîr-i hâkda nâ-bedîd ve sadr-ı a'zam sekbânından iki nefer kimesneyi evc-i âsumâna atmağıyla şehîd oldılar. Sene-i sâbıka muhâsarasında Yanıgrad tabyası kolında sekiz yüz aded lağım atılup ancak handakın nısfına vusûl müyesser olmışidi. Bu sene dahi ol koldan lağımlara mübâşeret olunup sadr-ı a'zam sekbânları ve serdengeçdileri ol kola ta'yîn olındı. Deryâ yalısındaki Kızıl Tabya ki yalnız yeniçeri kolı olup yeniçeri ağası ve kul kethûdâsı ve zağarcıbaşı ve neferâtları ve dört yüz nefer yeniçeri serdengeçdisi ve ağaları ol kola metrise girmişleridi. Ol taraf sa'ab ve seng-zâr ve metrisleri ilerüye yürimek gāyet düşvâr oldığından toprak getürilmek husûsı tasvîb ve münâvebe tarîkiyle kendi dâireleri halkıyla ve defterdâr paşanın yanında cümle küttâb ve ordıcılar ve sipâh ve silahdâr neferâtı ve beş yüz zirâ' ba'idi olan bir mahallden toprak taşımak üzre metris yüridüp yiğirmi beş günde taşra tabyaya irdiler. Ve handaka varınca altı kat divârı parmaklık üsti örtilüp metîn ve müstahkem donuz damları var iken (125b) avn-i Bârî ile otuz beş günde tabyayı feth idüp handaka girdiler. Derûn-i kal'adan firâr tarîkiyle ordu-yı hümâyûna gelen kefere ittifâk üzre eğer müslimânların el humbarası olaydı. Ol divârı ve parmaklığı bir yılda söküp handaka tecâvüz idemezlerdi deyü söylerler idi. Lâkin her gün bin aded tu[n]c el humbarası dökilüp cümlesi ol günde sarf ve yevmiye iki yüz kantar bârut harc olunurdı. Mâh-ı Rebî'ü'l-evvel'in üçinci güni gönülli tarafından guzât-ı mücâhidîn kal'a divârına sarılup beş gün beş gice sa'y ü ikdâm ile divârın temelinden iki kulac içerüye varılup lâkin düşman-i dîn lağımcıların kazmaları yaklaşdığı hiss olındığından

murâd üzre lağıma hazîne bağlanmak mümkin olmayup ancak sekiz kantar bârut ile bir lağım tertîb olındıkdan sonra âteş virilüp ancak iki üç kulaç kadar divâr münhedim ve rahne-dâr olabildi. Kal‘a divârından kopan taşlar guzât-ı mücâhidîn beş on pâyesinde gözlerine sürüp on beş aydan beri kal‘a divârına elimiz yetişdirebildik deyü izhâr-ı sürûr eylediler. Onıncı güni yine gönüllü tarafda Haleb Beğlerbeği Hüseyin Paşa kolından bir lağım atılup kal‘a divârının vâfirce yeri münhedim ve düşman-i dîn havf hücûm-i İslâmiyândan emn ü râhatı terk idüp bütün piyâde ve süvârî askeri beden başlarına cem‘ oldılar. Lâkin açılan gedik dahi yürüyiş itmekle candan mukayyed olınmadığından hemân top ve tüfenk ile beden üzerinde olan melâ‘îni dârü’l-bevâra yolladılar. Ve bundan sonra kal‘anın her tarafından kâfiri tazyîk idecek mevâzı‘ı kolladılar. Ez-cümle yeniçeri kulı dahi yevm-i mezbûrde Kızıl Tabya tarafından kal‘a divârına el urup üç tarafdan kal‘a divârına lağımlar tertîbine mübâşeret olındı. Kapudan paşa donanma-yı hümâyûn ile cezîre sevâhilinde Matla nâm kal‘a çıkardığı asâkir ve mühimmâtdan mâ‘adâ bu def‘a dahi Şam Beğlerbeği İbrahim Paşa altı yüz nefer âdemîsiyle ve be-dergâh olan bin beş yüz nefer yeniçeri ve bölük[de] kaydlu bin nefer ve ber-vech-i arpalık Tırhala sancağı Piri Paşa’yı iki yüz âdemîsiyle ve bundan akdem fermân olunan beş yüz nefer Hırvat sekbânları ve beş yüz nefer dahi lağımcılar ve beldâr ve Rûmili eyâletinin harçlıkcılarını cezîreye îsâl ve altı bin kantar bârut ve mühimmât ve sâir levâzim-i muhâsarayı tekmîl ve gemilerden (126a) ihrâca isti‘câl eyledi. Kızıl tabya tarafında yeniçeri kulı ve Rûmili kulının ittifak ile sa’y ü ihtimâmlari ile sekiz yerden lağımlar başladup ikişer zira‘ mikdârı divârlar nasb olındıkda düşman-i din karşulayup lağımları rahne-dâr itmeğin yükle kapadılup lâkin bir vechle ilerüye yürütmek mümkin olmadığından divâr temelini direk üzerine aldıkdan sonra âteş virilmek üzere karâr virildi. Melâ‘în humbara ve tüfenk ve tütsi ve enik topları ile hâzır ü âmâde olup tamâm direklere âteş virildikde divâr delinüp girildiği gibi a‘dâ-yı dîn âteş saçmak ile guzât-ı müslimîne hayli tefrika virdi. Erbâb-ı tîmârın ciğerdârı ve serdâr-ı ekrem hazretlerinin umu[r]-ı muhâsara ve muhârebede müsteşârı olan sağ kol alay beğisi bu kâfir lağımlara vâkıf oldukdan sonra böyle hâzır ve âmâde olup elbette tedârük-i müdâfa‘asıyla takayyüd ider. Melâ‘îni teğāfül için ba‘z hiyel a‘mâl olınmak lâzımdır ki vâkıf-ı hâl olmadın bağteten giriftâr çenğal-ı nikâl ola. Ez-cümle bundan sonra sûretâ temelden lağım hafrı ile iştigāl gösterilüp temelinden iki zira‘ yukarıdan lağım tertîbine mübâşeret olınsa inşâ’allâhu te’âlâ melâ‘în-i hâsirîne temel taraflarından lağım hafrine mümâne‘at kaydı ile meşgūl olup yüksekde tertîb olınacak lağımdan âgâh olamaz deyü tedbîr itmeğin serdâr-ı ekrem hazretleri istihsân ve mezbûrın re’y üzere hareket olınmasını fermân eylediler. On ikinci güni gönüllü tarafından Hüseyin Paşa kolında kal‘a divârına

tertîb olunan lağıma âteş virildikde hayli yeri vîrân ve toprakdan azîm peşteler peydâ oldı. Tunus gemilerinden altı kıt‘a kalyon mukaddemâ vürûd iden fermân-ı hümâyûn üzre cezireye doğrı gelürken bir büyük Malta kalyonına râst gelmeleriyle zor bâzû-yı hücûm ile kalyonı teshîr ve esnâ-yı muhârebede tu‘me-i şemşîr olandan başka katî vâfir kefereyi esîr itdiklerinden mâ‘adâ derûn-i kalyonda pâ-ber zencir olan seksen kadar müslimân esirlerini itlâk idüp cezire tarafından neşr-i bad-ban istishâl ve hâlâ gelüp mukaddemâ beher kantarı yiğirmişer guruşa olmak üzre müte‘ahhid oldıkları üç bin kantar barutı cezireye îsâl eylediler deyü mâh-ı mezbûrın on beşinci güni Perepetre tarafından mektûb-i meserret-üslûb ile i‘lâm-ı hâl olındı. Yevm-i mezbûrda yeniçeri kolından Kızıl Tabya’ya tertîb (126b) olunan bir lağım ve on altıncı gün yine Kızıl Tabya’ya Rûmili kolından tertib olunan bir lağım atılup düşman-i dînin başlarına âteşler saçıldı. Ol lağımların her biriyle divârdan hayli gedikler açıldı. Yedinci güni lağım bekleyen silahdâr serdengeçdileri kal‘a divârının temeli dibinde yol bulup içeri küffâr üzerine ale’l-gafle hecme-i intikām saldılar. Ve küffârın muhâfaza itdiği yeri zabt itdiklerinden mâ‘adâ melâ‘înden otuz beş kelle bir dil aldılar. Ve der-akeb mahall-i mezbûrda bir lağım hafrine mübâşeret olunup defterdâr paşanın nezâret ve ikdâmıyla ol gice sabâha değin altı yedi kulac yer temelinden içerüye girilüp altmış kantar barut vaz‘ıyla bir büyük hazîne bağlandıkdan sonra irtesi gün ba’de’l-asr ibtidâ bir püskürme lağım atup melâ‘în-i dûzah-karîn beden başlarına cem‘ oldıkları sâ‘at ol tertîb olunan büyük lağıma âteş virdiler. Kal‘a divârının beş altı kulac dolma divârını ve iki parmaklığını yıkup bedenler üzerinde bulınan küffârın zarâr-ı âteş-i hâk ile helâk olanlarından mâ‘adâ bîm-i cân ile birbirine girdiler. Bu esnâda mukaddem tenbîh olındığı üzre hücûma âmâde olan üç yüz kadar serdengeçdi dilâverleri beden-i burc bâlâsına urûc idüp yarım sâ‘at cenk itdiler. Lağımları muhâfaza ve karşı gelen küffâr lağımcıları ile muhârebe ve müdâfa‘a içün her on nefere bir baş ta‘yîniyle yüz nefer sipâh ve yüz nefer silahdâr serdengeçdisi tahrîr olunup üzerlerine birer serdengeçdi ağası ta‘yîn olındı. On dokuzıncı güni gönülli [ko]lında Hüseyin Paşa kolından kal‘a dolmasına tertîb olunan büyük lağım ve yiğirmi beşinci güni yine mahall-i mezbûrdan bir lağım dahi ve yiğirmi yedinci güni Kızıl Tabya’ya bir lağıma âteş virilüp küffâr tarafından dahi kal‘anın dolmasına Kızıl Tabya tarafında ol gün bir püskürme lağım dahi atıldı. Mâh-ı Rebî‘ü’l-âhir’in ibtidâ güni Kızıl Tabya’ya yerden iki lağım atıldıkda meşhûrlarından birkaç kişi hiçe satıldı. Lâkin kal‘a divârından dahi hayli yeri münhedim oldı. Üçinci güni dahi taraf-ı a‘dâdan bir püskürme lağım atılup ser-bendesinden birkaç civân merd-i gayret-medâr mecrûh ve zahm-dâr oldı. Bu mezbûrda sadr-ı a‘zam kethudâsı olup beş sene kadar zaman kethudâlık ile merci-i eşrâf olan İbrahim Ağa’ya vezâret ile Haleb eyâleti ihsân ve selefi

Hüseyin Paşa'nın gönüllü tarafında ser-askerleri oldığı cünûd-i mansûreye ser-askerlik (127a) umûr-ı mühimme-i harb ü kıtâl a'mâl itmek üzre fermân olındı. Vezîr-i müşârün-ileyh Hüseyin Paşa'ya taraf-ı sadr-ı a'zamîden re'îs efendi irsâl olunup inşâ'allâhu te'âlâ karîben dilhâhları üzre bir mansıb-ı âlî ile kayırılup elem üzre olmasunlar deyü havf-ı temâdî-yi azlden tatmîn ve Timur Paşa-zâde Osmân Ağa Kethudâ-yı âsafî nasb ve ta'yîn olındı. Mâh-ı mezbûrın beşinci güni Kızıl Tabya'ya bir lağım ve yedinci güni iki lağım atılup dokuzuncu güni düşman-i dîn dahi lağımlarımızı ibtâl içün bir püskürme atdıkda kat'â zararı olmayup der-akeb hafr-ı lağıma âteş virildikde divâr-ı kal'adan bir mikdârını vîrân ve rahne-nümâyân eyledi. On ikinci güni Kızıl Tabya'ya iki lağım on üçinci güni bir lağım ve Küllük iki tarafına iki lağım atılup küffâr tarafından dahi bir püskürme atılup on dördinci güni sevâhil-i cezireden Cocud nâm iskele gûnâgûn zahîre ile memlû dört şayka ve bir kalyon gelüp vâsıl oldı. Ve asker-i İslâma zahîre husûsında hayli refâhiyyet hâsıl oldı. Bundan akdem kapudan paşa donanma-yı hümâyûn gemileriyle barut nakline me'mûr olup azîmetinden vâfir zamân mürûr itmekle ordu-yı hümâyûnda barut sürilüp sadr-ı a'zam hazretleri ve defterdâr paşa fikr-i kıllet barut ile bî-karâr olmışlaridi. Elhamdüli'llâhi te'âlâ mâh-ı mezbûrın yiğirmi birinci [güni] donanma-yı hümâyûn Hanya limânına selâmet ile duhûlı vâfir barut getürdiği serdâr-ı ekrem hazretlerine vâsıl oldıkda gāyet mesrûr oldılar. Düşman-i dîn metrisleri basmak kasdıyla mâh-ı mezbûrın yiğirmi yedinci güni kal'adan taşra hücûm ve serdengeçd[i] vaz'-ı kadem şûm itmeleriyle yeniçeri dilâverleri küffâr üzerine ve Rum alay beğleri bayrakları ile Kızıl Tabya bedenine hücûm idüp iki sâ'at kadar cenk ü harb mütemâdî oldıkdan sonra melâ'în haybet ve idbâr birle girü kal'aya firâr eylediler. Lâkin kal'a etrâfında azîm handaklar ve parmaklıklar ihdâs itmekle bir vechle yürüyiş mümkin olmayup bu rütbe ile gāile-i harb ber-taraf ve bu muhârebede katî vâfir âdem tarafından telef oldılar. Yiğirmi sekizinci güni dahi taraf-ı küffârdan üç püskürme lağım birbirin ta'kīb ve yiğirmi dokızıncı güni taraf-ı İslâmiyândan püskürme lağım ile (127b) kal'anın birkaç parmaklığı tahrîb olındı. Mâh-ı Cemâdi'l-evvel'inin ikinci gün-i küffâr tarafından Kızıl Tabya cânibinde iki püskürme lağım ve taraf-ı İslâmiyândan dahi yine Kızıl Tabya tarafından bir lağım ve yedinci güni dahi lağıma âteş virildi. On beşinci güni Kızıl Tabya tarafında bir püskürme ve küffâr tarafından dahi iki püskürme atılup ser-bendesinden iki âdem mecrûh oldı. Yiğirmi sekizinci güni kapudan paşa otuz üç pare beğ gemileriyle Hanya Limânından kalkup Fodula Limânına ve andan Kandiye Kal'ası piş-gâhına güzâr ve adalar arasından Rûmili sevâhiline varup vaz'ı lenger-karâr eyledi. Mâh-ı Cemâdi'l-âhir evâilinde kal'a tarafından beyaz vire bayrağıyla bir firkate gelüp gönderdiği serdâr-ı ekrem hazretlerine haber virildikde kal'aya dâir bir sözi var ise ne güzel ve illâ

sözlerine ve kâğıdlarına iltifât olınmamak üzre tenbîh buyurdılar. Emr-i âsafî ile Mahmud Paşa'[ya] varup fırkateyi istikbâl ve kal'aya müte'allık söziniz var mı deyü sû'âl eyledikde gelen kâfir kâğıdım vardır. Lâkin kağıtda ne yazdığı ma'lûmım değildir deyü cevâb itmeğin kal'aya dâir olmayan kâğıdı almamak üzre me'mûr oldığın ifâde ve firkateyi cânib-i kal'aya i'âde eyledi. Bu esnâda taraf-ı şehriyârîden serdâr-ı ekrem hazretlerine hatt-ı hümâyûn vârid olup derûnında bi hamdi'llâh-ı te'âlâ Yenişehr'e dâhil olmışımdır. Venedik ilçisi dahi Yenişehr'e karîb gelüp dahi rikâbıma yüz sürmedi. Benim lalam ne dirsin ne cevâb viririz eğer kal'anın fethinin aklın keser ise kal'ayı ilçiden isteriz eğer kal'a ile bir sene dahi cenk olunur ise asker ve cebehâne ve sâir âlât ve mühimmât yetişdirmekde memâlik-i mahrûsem âciz olmışdır. İmdi bu husûsda bir iki kimesne ile söyleşüp bir gün ol haberin idesin deyü tahrîr buyurılmağın bu hâlet serdâr-ı ekrem hazretlerini dem-beste idüp cevâbında rikâb-ı hümâyûna telhîs ve şeyhü'l-islâm efendi ve kāim-makām paşa ve silahdâr ağa ve dârü's-sa'âde ağası ve Musâhib Mustafa Paşa ve Şeyh Vanî Efendi'ye mektûblar tahrîr olunup derûnlarında gelen ilçide kal'aya müte'allık bir söz var ise ne güzel ve illâ yerinde otursun eğer kal'a ahvâli sû'âl olunursa iki tarafından üç yüz zira' kadarı yıkılmışdır. Ancak mâbeynimizde kal'aya girmeğe on kulac yer kalmışdır. Bu kadar yüz kulaç yerden parmaklıklar (128a) donuz damları ve lağımlar ve püskürmeleri geçdik şimdi ki hâlde dahi on kulac yer içerüye girilür ise kal'a bizimdir biraz beldâr kılleti ve askerde yorgınlık olmasa on günlük işimiz kalmışdır. Ammâ buna az zamân dimek olmaz. Kal'a bir hâle varmışdır ki sâ'at be sâ'at hakk te'âlâdan fethi isteriz didi. Mel'ûnun akçesine ve münâfıkların sözlerine i'timâd buyurılmayup pâdişâhımızın bir eynân kulları gönderilsün. Kandiye Kal'ası ne hâlde kalmışdır görsün ilçiye hemân merdâne cevâb deyü testîr eylediler. Ve mâh-ı mezbûrın yedinci güni kapudan paşa cezîrelerden cem' itdiği beş yüz kefereyi ve Rûmili kıyılarından beldâr ve zahîreyi selâmet ile getürüp Hanya'ya îsâl itdiğünden mâ'adâ Hanya Limânına gelür iken Mürted adasında küffârın bir kalyonına müsâdefe idüp feth ü teshîri ve karaya firâr idenlerinden mâ'adâ derûn-i kalyonda buldığı kefereyi esîr itdiği haberi tevârüd eyledi. Zikri mürûr iden telhîs-i mekâtib ile rikâb-ı hümâyûna irsâl olunan Kaplan Ağa mâh-ı mezbûrın yiğirmi birinci güni cezireye vusûl bulup getürdiği hatt-ı hümâyûn ve mekâtibi serdâr-ı ekrem hazretlerine îsâl eyledi. Mefhûmlarında Venedik ilçisi rikâb-ı hümâyûnıma yüz sürüp Kandiye Kal'a'sından fârig olun. Niçe bir cenk idersiz senede yiğirmi beşer bin altun virelim deyü niyâzda oldıkda pâdişâh-ı hem-câh hazretleri mel'ûn bu kal'adan ferâgat olınmaz madem ki canım tendedir. İnşâ'allâhu te'âlâ ol bahârda ben dahi cezîreye hareket-i hümâyûnım üzreyim deyü cevâb ile huzûr-ı hümâyûnlardan tard u ib'âd olındığı irâd olınmağın sâhib-i devlet hazretleri

mesrûr ve dilşâd oldılar. Recebü'l-mücerrebin on sekizinci güni otağ-ı sadr-ı a'zamîde akd-i meclis müşâvere ve bi'l-cümle vükelâ-i devlet ile ahvâl-i muhâsarayı müzâkere olındıkda hâlâ rûz-ı Kasım hulûl idüp bi-takdîri'llâhi'l-Melikü'l-Kadîr kal'anın feth ü teshîri sûret-nümâ mütemâdî olındı. Fîmâ ba'd münâsib olan ne vech üzre hareket itmekdir deyü serdâr-ı ekrem hazretleri cümleye hitâb ve istifsâr cevâb-ı savâb itdikde Kandiye Kal'asının bu kadar müddet muhâsarasına sa'y ü ikbâb ve zehâyir ve mühimmât-ı bî-şümâr sarf-ı asâkir it'âb olunup avn-i Bârî ile feth ü teshîri kuvvet-i karîbeye geldikden sonra muhâsaradan ferâgat ve bundan (128b) tehî dest-i avdet itmeğe birimizin rızâsı yokdır. Her ne hâl ise bu kış dahi muhâsara ile evkāt-güzâr ve recâ-mend ve avn-i inâyet perverde-kâr oluruz deyü ale'l-ittifâk bu sene dahi sene-i sâbıka gibi metrislerde kışlamak re'yinde şedd-i nitâk-ı vifâk eylemişleridi. Keyfiyyet-i hâl rikâb-ı hümâyûna telhîs ve biraz asker ve barut ve beldâr ve hazine irsâl buyurılmak husûsı amme-i guzât-ı muvahhidîn niyâzda oldığı tansîs oldı. Mâh-ı merkūmın onıncı güni [Kapudan-ı] Deryâ Vezîr Kaplan Paşa Hanya'dan med'uvven menzil ile ordu-yı hümâyûna gelüp sadr-ı a'zam hazretleriyle mülâkāt itdikde bi'd-defa'ât meşveretden sonra donanma-yı hümâyûn gemilerinin dahi Eğriboz limânında kışlamaları istisvâb olmağla kapudan paşa tekrâr yine Hanya'ya avdet idüp birkaç mühimmât tertîb ba'dehû fermân-ı sadr-ı a'zamî üzre Eğriboz cânibine âzim oldı. Derûn-i kal'ada mahsûr olan adüvv-i makhûr mâh-ı merkūmın on üçinci güni Küllük tarafından taşra çıkup metrisleri basdıklarında guzât-ı gayret-semât melâ'în ile şîrâne mukābele ve üç sâ'at kadar mukātele itmeleriyle küffâr mukāvemete tâkāt getüremeyüp firâr itdiklerinde ta'kībe derkâr olan guzât-ı zafer-medâr melâ'înden yiğirmi kelle aldılar. Cânib-i mücâhidîn-i dînden dahi Anadolı beğlerbeğisi Katırcı-zâde ve sadr-ı a'zam sekbânlarından birkaç nefer ve iki sipah serdengeçdileri ağası ve bir iki yeniçeri odabaşları ve Ser-çeşme Veli Ağa ve sâir esnâf-ı askerîden vâfir kimesne şehîd ve taraf-ı a'dâdan yetmiş nefer beğ-zâde ve piyâde kapudanı ve sekbânlarından bî-şümâr kâfir meydân-i muhârebede nâ-bedîd oldılar. Mukaddemâ Francalunun Kalviri dimekle ma'rûf olan sınıfda beş yüz beğ-zâde kendi ihtiyârlarıyla Kandiye Kal'ası imdâdına gelüp bir iki ay kadar derûn-i kal'a karâr ve gâhiçe taşra çıkup guzât-ı müslimîn ile harb ü kıtâle sarf-ı iktidâr idüp bu def'a dahi metrisleri basmak zu'mıyla kal'adan taşra hücûm eylediklerinde nısfından ziyâdesi meydânı kıtâlde ma'dûm ve firâr ile kal'aya dâhil olabilenleri dahi ümîd-i zaferden mahrûm olduklarından hüsrân ve haybet ile vatanlarına avdet eylediler. Asker-i İslâm deryâ tarafından metrisleri yüritdiklerinden nâşî düşman-i dîn metrisleri aşmak (129a) fikri ile altı ay kadar kaya ve taş altından altmış kulaç lağım yüridüp metrislerde olanlar havfa düşmeleriyle taraf-ı İslâmiyândan dahi iki ay kadar cedd ü cehd ile üç kulaç kayayı delüp

kal‘a cânibine doğrı iki kulaç kadar yeri dahi nakb iderler iken küffârın lağımları üzerine uğrayup melâ‘în el humbarası ve tütsi ile lağımcıları ve serdengeçdileri kaçırup iki ay çekilen zahmet ve meşakkat abes oldı. Lâkin lütf-i Bârî ile azîm bârân yağup lağımların içi seyl ile dolup küffârın altı ayda hezâr zahmet ile vücûda getürdikleri lağım âtıl oldı. Tarafeynden lağımları tathîre şitâb girdeller ile suyu çekmekle avn-i ilâhi birle taraf-ı İslâmiyândan otuz kantar barut ile bir hazine bağlatdıkdan sonra âteş virilüp eğerçi barut ıslanmak hasebiyle kayaya te’sîr itmedi. Lâkin lağım tathîri ile meşgūl olan kefereyi bî-şümârı tedmîr ile helâk ve lağım deliklerini sedd ü ta‘dîl eyledi. Der-akeb kal‘aya doğrı iki kulaç yer dahi nakb olunup düşman-i dîn dahi lağım tertîbi ile meşgūl oldığı ihsâs olındığı sâ‘at otuz kantar barut ile bir hazine bağladıkdan sonra âteş virilüp kurbünde vâkı‘ küffârın lağımını ta‘dîl itdiklerinden mâ‘adâ içinde bulunan elli kadar kâfiri helâk eyledi. Mâh-ı mezbûrın yiğirmi sekizinci güni dahi cânib-i İslâmiyândan bir lağım ve taraf-ı a‘dâdan üç lağım ve mâh-ı Şa‘bân’ın beşinci güni iki lağım atılup altıncı güni yine ordu tarafından iki püskürme atıldı. Ve serdengeçdilerin kal‘a bedenine hücûmları ile melâ‘în birbirine katıldı. On ikinci güni küffâr tarafından dahi iki püskürme ve mukaddemâ rikâb-ı hümâyûna yüz süren Venedik ilçisi Kandiye Kal‘asını virmeğe murahhas olmadığından Hanya Kal‘asında habs olınması bâbında fermân-ı hümâyûn sâdır olup irsâl olınmağla mâh-ı merkūmın on altıncı güni Hanya Kal‘asına îsâl olındı deyü Hanya tarafından i‘lâm-ı hâl olındı. Mâh-ı merkūmın yiğirmi beşinci güni taraf-ı küffârdan iki lağım ve ordu cânibinden bir lağım ve yiğirmi dokuzıncı güni Kızıl Tabya ile Avrat Tabyası arasında olan kal‘a kapusı yanından bir büyük lağım atılup lağım-ı mezkûr taş içinde otuz günde nakb olınmış gāyet büyük lağım oldığından istîlâ-yı âteş ile melâ‘în birbirine katıldı. Ve Hanya Kal‘asında habs olunan Venedik ilçisi serdâr-ı ekrem hazrelerine arzuhâl gönderüp (129b) habs olunan Venedik ilçisi serdâr-ı ekrem hazretlerine arzuhâl gönderüp derûnında devletlü sa‘âdetlü sultânım hazretleri yalnız kendimiz esbâb ile ulak tarzı bu cânibe gelüp vâsıl olmışızdır, Bunda mı kalurız yohsa sultânım hazretlerinin huzûr-ı şerîflerine mi dâhil oluruz. Hâlâ ki cümle âlemin eşbehsiz huzûrınıza varup görinmeğe bunda esbâb ve alâtımız yokdır. Ol sebebden huzûr-ı âlîlerine mektûb ile ahvâlimizi bildirmeğe tevakkuf eyledik. Ve gûn be gûn ağırlığımıza intizârda olup bu ana değin gelmemek ile ahvâlimizi hâk-i pây-ı şerîflerine i‘lâm itmeğe cür’et olındı. İş bu sadâkat-nâmemiz ile hâk-i izzetlerine kalbimizin sâflığını işâretinize mevkūf oldığımızı bildirüp bu şehre geldiğimiz vakitden beri cenâb-ı mükerremlerinden bu fakīrenize mebzûl olan lütf ü keremlerin şükrânesin idüp recâ olunur ki kalbimizin sadâkat ve sâflığını kabûl buyuralar deyü tahrîr olınmağın serdâr-ı ekrem hazretleri tarafından dahi cevâbında mektûbınız gelüp mefhûmında her ne ki

yazılmış ise ma‘lûmımız oldı. Ahvâlini bildirmişsin ve Hanya’da mı kalurız yohsa ol tarafa mı varırız deyü sû’âl itmişsin. Azemetlü pâdişâhımız seni redd idüp Venedik’e gönderilmek içün gazab ile fermân hümâyûnları sâdır olup bu cânibine göndermişleridi. Rikâb-ı hümâyûnlarında recâ ve niyâz idüp ecdâd-ı izâmları zamânında ilçiler redd olına gelmişdir deyü arz eylediğimizde Hanya’[da] habs olınmanız bâbında fermân-ı âlîleri sâdır olup izzetlü kāim-makām paşa karındâşımızı dahi anda ne yüzden cevâbınız oldığın bize tafsîl üzre bildirmediler. Eğer sizi Venedik tarafından mukaddemâ İstefe’de söyleşülen üslûb üzre yine ol eski sözler ile göndermişler ise fikrsizlik itmişler. Şevketlü kudretlü pâdişâhımız hakk te‘âlânın ihsânı olan kuvvet ü kudret ile bu sefer-i hümâyûna hareket buyurup asker-i İslâm bu işin üzerinde bulındıkdan sonra mukaddem söyleşülen sözler el virmediği zâhirdir. Eğer sen kendin bu mâbeynde bir maslahat göreyim deyü ise münâsib olmaz. Nâ-sezâ sözlerin ile iş biter kıyâs eyledik ise yâ gelmişsen bu vaktin iktizâsı gayri yüzden söz ile itmâm-ı maslahata mübâşeretdiridi. Hakīkat üzre ahvâlini me’zûn oldığın güftârını tafsîl üzre bu tarafa yazup bildiresin ki bu cezâya neden müstehakk oldığınız biz dahi (130a) ma‘lûm idini[r]iz ki azametlü pâdişâhımızın rikâb-ı hümâyûnında ve eğer kāim-makām paşa karındaşımıza ahvâlini ana göre yazılup arz u mekâtibe ola. Mektub-ı merkūm Hanya Kal‘asında Venedik ilçisi tarafına vâsıl olup cevâbı olmak üzre ilçi-i mesfûr tarafından bir kıt‘a arz u hâl vürûd eyledi. Lâkin mefhûmında Kandiye Kal‘asını teslîme dâir kendüde ruhsat olmayup ve taraf-ı pâdişâhîden mazhar-ı gazab olmasına dahi Kandiye Kal‘ası teslîminde adem-i ruhsat bâ‘is oldığın iş‘âr ve ordu-yı hümâyûn tarafına gelmeği taleb-i izhâr itmeğin tekrâr serdâr-ı ekrem hazretleri tarafından cevâb tahrîr olunup derûnında bu tarafa gelmenize tâlib olmışsın deyü maslahat bitmek olur ise müşâfeheten müzâkere ile olur dimişsin. Kal‘a olmadıkdan sonra âhar tarîk ile bitmek ihtimâli yokdır. Ve senin gelüp her bâr müzâkere ve mukâlemeden bir şey hâsıl olmayacağı mukarrerdir. Ancak sûret-i zâhirde ıslâh-ı zâtü’l-beyn için gelmiş deyü da‘vâ idersin ma‘kūle karîb ve itmâm-ı hıdmete cüstân söz ile gelmediğin bundan dahi âmmenin ma‘lûmı olsın sözin ne ise gel söyle deyü testîr olındı. Ve Sakız’da müceddeden kapuya çıkan on bin yeniçeriden iki bin neferi on sekiz kıt‘a beğ çekdirileri ile gelüp Perapetre iskelesine vâsıl ve zehâyir ve askeri taşra çıkardılar. Trablus gemileri diyârlarına revâne olmak üzre taraf-ı âsafîden istîzan eylemeleri ile ric‘atlerin ruhsat-ı mutazammın yedlerine Trablus paşasına ve dayısına hitâben mektûblar ihsân olındı. Düşman-i dîn dahi taraf-ı İslâmiyândan nakb olındığı gibi taş altından lağımlar yüridüp hattâ bu esnâda kal‘a bedeninden yiğirmi otuz kulac ba‘îd mahalden mâh-ı Şevvâl’in altıncı güni üç hazineli bir lağım atılup taş altından böyle mesâfe-i ba‘îdde lağım tertîb idecekleri ihtimâl ba‘îd olmak hasebiyle guzât-ı

müslimîn gāfil iken lağım zuhûrı halkı birbirine katup sadme-i barutdan elli kadar âdem şehîd ve yüz kadar kimesne dahi isâbet zahm-ı cân-gâh ile hayatdan nâ-ümîd oldılar. Bu kadar dilâvererân-ı dîn-i İslâm telef oldığından kat‘-ı nazar küffâr-ı hâksârın taş altından böyle ba‘îd mahallere lağım yürütmesiyle mevâzi‘-i sâirede emn ü rahat ber-taraf oldı. Taraf-ı İslâmiyyeden dahi yek pâre taşları nakb ve düşman-i dînin lağımları tecessüs itmek (130b) gibi emr-i asîre mübâşeret lâzım gelmeğin cümleye azîm keder virüp husûs-ı merkūm tedârükinde müşâvereden sonra nâ-çâr memâlik-i mahrûseden taleb olunan beldârlar gelince Rûmili askeri ve yeniçeri ocağı ve defterdâr paşaya taş altından lağım yüritmeğe fermân olındı. Ve mukaddemâ gelen Venedik ilçisinin mektûbında bu yaz Franca kralı imdâd itmek üzre mütefehhim olup kal‘adan firâr idenler dahi Venedik cumhûrına Kandiye Kal‘asına asker-i İslâmdan tahlîse kadîr olma[ya]cağını bildiğinden eğer bir kal‘a dest-i İslâmiyânına girecek olur ise Frengistân gemileri min ba‘d rû-yı deryâya çıkmadan kalurlar deyü i‘lâm-ı hâl ve kal‘ayı Franca kralına hibe itmek üzre söylenür. Ve bu vakte değin Kandiye Kal‘asına sarf olunan barut dahi Franca kralına rehn kodıkları üç kal‘a mukābelesinde aldıkları barutdır deyü haberler virdiler. Hattâ Franca kralı Âsitâne-i sa‘âdetde mukīm olan Venedik ilçisini taleb idüp lâkin bu haber şüyû‘ından nâşî ilçiye izin virilmediğinden mâ‘adâ taraf-ı hümâyûndan Franca kralına nâme tahrîr ve derûnında tarafınızdan sulh u salâhı mutazammın ve müş‘ir ba‘zı ahvâl zuhûr itmekle murâdınız idiğin i‘lâm idesiz deyü tevbîhi mutazammın sözler testîr olındı. Bundan akdem rikâb-ı hümâyûn tarafından tahrîr olunan iki bin nefer sipâh ve iki bin nefer silahdâr ve serdengeçdileri muhâsaranın sene-i sâbıkasında cezireye ubûr ve vakt-i vusûllerinden izhâr-ı fütûr itmeleri ile beş yüz kadar eşyâ ref‘-i livâ-yi isyân idüp bize dirlik lâzım değil hemân şu cezîreden halâs oldık deyüp taşlamak kasdıyla metrisde vâkı‘ sadr-ı a‘zam tabyasına hücûm ve bu vaz‘-ı hâm ü vahâmet-encâmdan fâriğ olun diyenlere itâle-i zebân şütûm eylediler. Serdâr-ı ekrem hazretleri ol şakīlerin böyle bî-edebâne reftârlarından âgâh üe habîr oldıkları sâ‘at yeniçeri ağası ve kul kethudâsı ve odalar neferâtıyla ve Rûmili beğlerbeğisi bir mikdâr Rûmili dilâverleriyle gelüp irişmek üzre haber gönderdikde icâbet ve imtisâle isti‘câl gösterdiklerinden sonra ol bâğīleri istifsâr mübâğīleri içün birkaç bellü başluları getürdilüp mezbûrlara sadr-ı a‘zam hazretleri hitâb idüp sizleri şevketlü pâdişâhımız serdengeçdi (131a) yazup gönderdiler ki kal‘anın fethine değin hıdmet idesiz. Şimdi metrisden sizi çıkarup yerinize küffâr askeri koyalım. Birkaç gün sabr idün ahvâlinizi şevketlü pâdişâhıma arz ideyim yerinize gayri asker göndersün sizi yollaruz deyü tevbîh ü itâb eylediklerinde evvelkiden ziyâde feryâd ve inâdı arturdılar. Yeniçeri ağası ve kul kethudâsı dahi çıkup istimâlet virdiklerinde anlarun dahi nush ü pendleri gûş-ı

ısrârlarına girmeyüp mel‘anetde istimrâr göstermeleriyle izn virün şu melâ‘îne değnek ile ta‘zîr ve te‘dib a‘sâ ile münzecir olmazlar ise şîr-i şemşîr-i tedmîr ile cezâların tertîb idelüm deyüp ba’de’l-istîzân yeniçeri ağası taşra çıkup bre urun şu yaramazları didikde yeniçeri neferâtı ve Rûmili dilâverlerine işâret olındıkda kolluk sopaları ile ol şâkīlerin üzerlerine hücûm eylediklerinde El-hâin hâif muktezâsı üzre istîlâ-yı havf ve haşyet ile muhâlefet emrinde sülbü’l-iktidar ve muhtâc-ı gürîz ve firâr olup fi’l-hâl cem‘iyyetleri târumâr olmağla hezâr havf u haşyet ve iztırâb ile birer ikişerine varup metrislerine girdiler. İsyânları bir nesneyi müfîd olmayup hemân beyhûde kendülere şöhret ve tuğyân ve tab‘-ı âsafîye melâl-i bî-me‘âl virdiler. Yeniçeri ağası ve kul kethudâsı ol şakîleri tefrîk ve te’dîbden sonra huzûr-ı sadr-ı a‘zamîye gelüp bu hâletden hâtır-ı şerîfe kat‘â kudûret getürmeyesiz. Zîrâ sipâh ve silahdâr zümresinin bu makūle fitne ve fesâd-ı kadîmden mu‘tâdlarıdır. Vâlidiniz merhûm Mehmed Paşa bunların hayâtlarını dürerek katî vâfir esâmîlerin ref‘ ü tenzîl ve dört beş bin nefer kalınca taklîl itmiş idi. Bu def‘a şevketlü pâdişâhımız dört beş mikdârı serdengeçdi tahrîr idüp cezîrede derkâr gazâ ve cihâd olan ecnâd-ı gayret-mu‘tâda imdâd-ı murâd buyurmışlar. Lâkin bunların yerine re‘ayâ-yı etrafdan beldâr cem‘ ve irsâl olınsa dahi ma‘kūl idi. Zîrâ bunlar bir tâifedir ki ne hıdmet-i lâzimeleri olan alaylarda mevcûd bulunurlar. Ve ne kara[ğ]ol beklerler ve ne metrise girüp düşman-i dîn ile mukābele iderler ekseri ordu-yı hümâyûnda ricâl hıdmetinde olan tevâbi‘ ve havâssı olup küttâb ve çavuşân himâyesinde bulınmalarıyla gelmezler. Ve her biri seksen ve yüz ve yüz yiğirmi akçe ulûfeye mutasarrıflar olup beytü’l-mâl-ı müslimînin telef ve izâ‘atine bâ‘is olmadan gayri kârları yokdır. Bundan sonra (131b) yine dâimâ böyle fitne ve fesâddan halî olmayup hâlâ zuhûr iden hıyânetleri şimdi olmış ma‘nâ değildir deyü tab‘-ı âsafîye tesliye ve terâküm-i endûh ü kederden tahliye eylediler. Mukaddemâ kendi sıklet ve ibrâmıyla Hanya’dan ordu-yı hümâyûna gelmesine iş‘âr izn ü ruhsat virilen Venedik İlçisi iş bu mâh-ı Şevvâl’in on beşinci güni gelüp vâsıl olmağla ordu-yı hümâyûn civârında vâkı‘ Katırcı-oğlı Çiftliği’nde îrâd ve temkîn ve üzerine mu‘tâd üzre bir yeniçeri çorbacısı odasıyla ta‘yîn olındı. Birkaç günden sonra Kandiye Kal‘asını virmeğe dâir sözi olmadığı içün huzûr-ı âsafîye duhûline ruhsat gösterilmeyüp ve Dîvân-ı hümâyûn tercümânı varup ilçi-i mesfûr ile müzâkere me’mûr oldı. İlçi niyâza başlayup Kandiye Kal‘ası elimizde kalmak üzre Devlet-i aliyyeye altı yüz kise akçe ve senede yiğirmi beş bin altun harâc virelim deyü tercümân dahi hulâsa-i kelâmın sadr-ı a‘zam hazretlerine takrîr ve teblîğ itdikde biz bâzârgân değilüz ve hazîneye müzâyakamız yokdır. Ve Kandiye Kal‘asından vaz geçmezüz deyü cevâb virildi. İlçi tekrâr Kandiye kal‘asın virmeğe kādir-i vekîlim ancak barî Suda Kal‘asın ve Kilis Kal‘asın bi’l-cümle re‘âyâsıyla

ve meblâğ-ı merkūm altı yüz kise ve beher sene cezîre-i merkūmeyi virelim Kandiye Kal‘asından ferâğat idün didiği ma‘rûz-ı sadr-ı a‘zamî oldıkda yine müsâ‘ade buyurılmayup Kandiye Kal‘asından alâ hâlâ ferâğat şartıyla her sene ne virse makbûlimiz değildir. Hiç olmazsa Kandiye Kal‘ası ahad tarafın yerinde bulunmamak içün yere berâber hedm ü tahrîb olınsun ve cezîrenin bir köşesinde kal‘a binâsına müsâ‘ade gösterelim gāyet mâ-yekûn tarafımızdan bundan gayri sûret-i tecvîz olınmak muhâldir deyü kat‘-ı kelâm buyurdıkları ilçiye haber virildikde Kandiye Kal‘ası gibi bir kal‘a binâsına yedi iklîm hazînesi vefâ itmek ihtimâli yokdır deyü ilçi-i mesfûrın recâ-yı Devlet-i aliyyeye muvâfık ruhsatı olmamağla beyhûde ordu-yı hümâyûnda ikāmet itmesini irâde ve yine Hanya Kal‘asına i‘âde olındı. Mâh-ı merkūmın yiğirmi sekizinci güni düşmen-i dîn Kızıl Tabyası mâbeyninde yek pâre kaya altından iki yüz kantar bârut ile tertîb itdikleri üç hazîneli lağımı atup ve ol havâlîlerde vâkı‘ metrislerde bulınan asker-i İslâmı birbirine kattdı deyü lağım-ı kebîr guzât-ı mücâhidîne azîm dehşet virdiğinden nâşî yeniçeri (132a) odaları kaldırılup girüye çekildi. Mâh-ı Zi’l-ka‘de’nin ibtidâsında dahi Kızıl Tabya pîş-gâhında küffâr tarafından tertîb olunan lağımın sadme-i bârutıyla Top tabyası ve iki aded top havaya atıldı. Der-akeb melâ‘în bir kebîr lağım dahi atup defterdâr paşanın tabyasına iki kat tüfenk[c]i mazgalları ile top ve humbara kâr itmesün deyü üsti kavî sütunlar ile yapılmış ve üzeri örtilen metîn ve müstahkem tabya idi. Âteş virilen lağım-ı mezkûr ile atıldı. Mahall-i mezbûre küffârın lağım tertîb itdikleri birkaç gün mukaddem ma‘lûm oldığından defterdâr paşa tabyayı terk itmeğin ancak içinde bulınan yiğirmi otuz kadar tüfenkçi hiçe satıldı. Ve Kızıl Tabya ile Avrat Tabyası mâbeyninde olup tavlî beş yüz zirâ‘ arzî iki yüz zirâ‘ zemin yek pâre bir kaya olup toprak ile kaya üzerinde metrisler tertîb olınmak mümkin olmamak melhûz iken içerüden çıkan kefere derûn-ı kal‘adan küffârın kaya içinde metrisler altını altı aydan beri lağımlar nakb ve tertîbine derkâr oldığı haber virmeleri ile serdâr-ı ekrem hazretlerinin fermânıyla beş altı yerden üçer kulaç yek pâre kayaya kıyılar kazılup kayanın altı [ku]msal oldığı ma‘lûm olıcak asker-i İslâm tarafından düşman-i dîn cânibinden mahall-i merkūme müte‘addid lağımlar tertîb olunup âteş virildikde dağlar gibi kayalar havaya atıldı. Ordu tarafından kal‘anın altına bir amîk lağım tertîb olınmak murâd olunup on beş kulaç yer girildikde adem-i nüfûz havadan nâşî kandilleri sönüp ilerüye tecâvüz mümkin olmadığından aslen Nemçe olan lağımcı nev-Müslîm göricek lağım yolı kadar meşînden bir uzun sucuk ve lağım ağzında bir körük peydâ idüp taşradan ol körüğün çekildikçe sucukdan lağımın nihâyetine hava nüfûz idüp kandiller infitârdan masûn olmağla lağımcı elli kulaç yere giderim dir iken meşveret olunup düşman lağıma mübâşeretimizden haberdârdır. Şâyed ki ta‘dîlinde ta‘cîl ideler

münâsib olan hemân âteş virmekdir deyü hazînesi bağlanup âteş virildikde dil-hâh üzre divâr-ı kal‘adan fürce-i duhûl nümâyân olur ise yürüyiş vechi üzre derûn-i kal‘aya girilmeğe karâr virilüp mâh-ı [mer]kūmın altıncı güni lağım-ı mezbûr atılup düşman-i dîn birbirine katıldı. Lâkin gereği gibi fürce-i hücûm âşikâr olmadığından yürüyiş (132b) içün hâzır olan dilâverân-ı İslâm yerlü yerine ric‘at eylediler. Onıncı güni küffâr tarafından dahi bir büyük lağım ve on altıncı güni taraf-ı İslâmiyândan iki lağım yiğirminci güni yine cânib-i a‘dâdan iki lağım ve yiğirmi beşinci güni asker-i İslâm tarafından üç lağım ve küffâr tarafından iki lağıma âteş virildi. Mâh-ı Zi’l-hicce’nin ibtidâsında Yeniçeri Ağası Vezîr İbrahim Paşa İstanbul kāim-makamı olup ba‘zı nâ-hemvâr sözleri istimâ‘ olunan İstanbul ahâlîsini bir hoşça zabt ü rabt itmek üzre fermân olındı. Ve Yeniçeri ağalığı Kul kethudâsı Abdurrahman Ağa’ya inâyet ve ihsân olındı. Mâh-ı merkūmın üçinci güni küffâr tarafından üç lağım ve dördinci güni cânib-i İslâmiyândan iki lağım ve beşinci güni taraf-ı a‘dâdan bir lağım atıldı. Ve yedinci güni taraf-ı İslâmiyândan yüz elli kantar bârut ile tertîb olunan kebîr lağıma âteş virildikde üzerinde bulunan kaya ve kefereyi evc-i âsumâna perrân ve melâ‘înden vâfir küffârı misâfir-i derekât-ı nîrân eyledi. Lâkin kal‘a divârından me’mûl olmadığı kadar fürce-i hücûm nümâyân olmadığından yürüyiş içün ihzâr olunan tavâif-i askeriyye yine yerlü yerine revân oldılar. Sâir kal‘alara bir iki lağım atılsa burc ve barusını hâk ile yeksân ideceği nümâyân iken Kızıl Tabya’nın iki tarafından bî-hesâb lağımlar atılmış ve bu tabya uğrına bî-nihâye dilâverân-ı bâzâr cânbâzları hiçe satılmış iken yine zafer bulmak mümkin olmadı. Zîrâ etrafında her biri âdem gövdesi kadar dizme parmaklıklar ve iç tarafı azîm handakler dört divârı Donuz damları ve üsti toprak ile örtili kavî kerasteler ve etrâfı yine azîm handaklar ve parmaklığı ile metânet ve istihkâmına bezl-i mâ-hasl ve sa‘y ü ihtimâm olınmış idi. Mâh-ı mezbûrın on üçinci güni ki îd-i adhanın üçinci günidir. Ordu-yı hümâyûn tarafından bir kebîr havan humbarası atılup Kandiye Cenaralinin Kurunlar nâm la‘îneyi Venedik kapudanlarından bir müte‘ayyen kapudanı helâk ve kızının mürd olması cenaralin sîne-i murdâr sabr ve ârâmını çâk eyledi. Mâh-ı merkūmın on dördinci güni vire tarîkiyle iki yüz mikdârı kefere kal‘adan çıkup cenaralden ve Venedik tarafından ilçimize (133a) mektûbımız vardır. Alın îsâl idün didikleri serdâr-ı ekrem hazretlerine ifâde olındıkda biz bunda nâme-resânlık içün oturmazız varsunlar Suda’da ilçilerine virsünler Hanya’da Suda’dan vire olınmağa ruhsat vardır deyü melâ‘în-i hâsirîne yine kal‘a tarafına i‘âde eylediler. On altıncı ve on yedinci gün tarafeynden bir lağım ve on sekizinci gün ikişer lağım atıldı. Yiğirminci güni silahdâr serdengeçdilerine Kızıl Tabya üzerine bir sıçan yolı yürüdiriz ve ne metrislerde dururız deyü yine bâlâda zikr olındığı üzre üzre izhâr-ı muhâlefet ve isyân idüp üç ayda altışar akçe terakkī virilmek üzre

emr-i âsafî tekrâr olındıkda yine huşûnet da‘vâlarında ısrâr eylediler. Bi’l-âhire yine yeniçeri ağası ve Rûmili beğlerbeğisi getürilüp bu ahvâl müzâkere olındıkda bunlar birkaç def‘adır ki düşman-i dînin gözleri karşusında böyle izhâr-ı bağī ve tuğyan ve sâir askerî tâifesine ta‘lîm-i esâret ve isyân idiyorlar bunların şîr-i şemşîr kahr ile cezâları tertîb olmakdan gayri te’dîb olınmaları mümkin değildir deyü cümlesini kılıçdan geçürmeğe karâr virüp hemân yeniçeri ağası birkaç bin yeniçeri neferâtıyla ve Rûmili beğlerbeğisi sekiz yüz kadar Rûmili askeri ile fermân olındığı üzre varup ol şakîlerin metrislerin ihâta eylediler. Mezbûrlar ancak yedi yüz serdengeçdi nâmına melâ‘în olup serlerinden geçmek değil bapuçlarından dahi geçer makūlesi olmamağla bu tedârüki gördikleri sâ‘at derûnlarına ru‘b u hirâs müstevlî olup terk-i sevdâ-yı nizâ‘ ve sitîz ve âhenk-i firâr ü gürîz eylediler. Dört beş zâbitleri ile beş altı kadar neferlerin ele getürüp yeniçeri ağası mezbûrlara hitâb idüp bu sizin itdiğiniz ne asl hareketdir. Ma‘nâ sizin kefereden ziyâde Kandiye Kal‘asına imdâd ve i‘ânetiniz olur deyü bilmem sizinle mi cenk idelim yohsa düşman-i dîn ile mi cenk idelim. Lâkin sizin ile cenk itmek küffâr ile mukāteleden efdal görinir ve katllerinize fetvâ-yı şerîfe dahi sâdır olmışdır. İmdi cümleniz tövbe ve istigfâr idüp yerlü yerinize oturırsanız sadr-ı a‘zam hazretlerinden sizi recâ ideyim (133b) ve cürminizi afv-ı itdüreyim ve illâ sizden bir cân halâs olmak ihtimâli yokdır deyüp zâika-ı isâ’etlerin işrâb-i zehr-âb itâb itdikde hemân her biri bir tarafdan yerlü yerine cem‘ olmağa müsâre‘at idüp zenbûr var metrislerine üşdiler. Ve recâ-yı afv ve safh ile yeniçeri ağasının dâmen şefâ‘atine düşdiler. Ağa dahi huzûr-ı sadr-ı a‘zamîye varup bu def‘a dahi tertîb-i cezâlarından agmâz olınmak üzre şefâ‘at itdikde cürimleri afv olunup kendi niyâz ve recâları üzre Kızıl Tabya üzerine sıçan yolı yürinmek üzre me’mûr oldıkları mukābelesinde afv ile mu‘âmele oldıklarından mesrûr oldılar. Mâh-ı merkūmın yiğirminci güni Tunus kalyonlarından yedi pâre kalyon ile be-dergâh olan üç bin nefer yeniçerinin yedi yüz neferi sevâhil-i cezîreden İstepe nâm mahalle vâsıl ve alayları ile gelüp ordu-yı hümâyûna dâhil oldılar. Yiğirmi dördinci güni dahi Kapudan-ı Deryâ Vezîr-i Dilîr Kaplan Paşa altmış pâre ümerâ-ı deryâ çekdiriyle Hanya Limânına dâhil ve çekdirilerde yeniçeri ve beldâr neferâtı ve bârut ve sâir mühimmât hâmil oldığı sem‘-i âsafîye vâsıl olıcak ordu-yı hümâyûna altı sâ‘at mesâfeden Fodula Limânına gelmeleri fermân olındı. Kapudan paşa dahi emr-i âsafîye imtisâl ve Fodula Limânına azîmetde isti‘câl itmiş iken adem-i müsâ‘ade rüzgârdan nâşî Resmo Limânına yanaşup getürdiği mühimmât anda ihrâc eyledi. Yiğirmi sekizinci güni cânib-i küffârdan üç lağım ve taraf-ı İslâmiyândan iki lağım atıldı. Yiğirmi dokuzıncı güni taraf-ı a‘dâdan dört lağım ve ordu tarafından iki lağıma âteş virildi.

Vekāyi‘-i Sene Semânîn ve Elf

İş bu bin seksen Muharremü’l-harâmının ibtidâsı güni haseki ağa yediyle bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn vârid olup derûnında göreyim sizi iş bu sene-i mübârekede merdâne ve dilîrâne hareket eylesiz. Seni ve seninle bile olan guzât-ı müslimîn cenâb-ı Bârî’ye emânet itmişdir. İki seneden beri itdiğin cenk ü harb cümle ma‘lûm-ı hümâyûnım olmışdır. Dünyâ ve âhiretde yüzleriniz ağ olsun bundan böyle bu sene-i mübârekede devletle lütf-i hakk ile Kandiye Kal‘asını feth ü teshîr idesiz. Bu sene sizden (134a) dahi ziyâde ikdâm isterim deyü tahrîr olınmağla mazmûn-ı münîfi bi’l-cümle ricâl-i devlet ve rü’esâ-i askere i‘lân ü i‘lâm olındıkdan sonra hatt-ı hümâyûn kırâat olınmak içün akd olunan meclîs ricâline serdâr-ı ekrem hazretleri hitâb idüp işte cümleniz şevketlü pâdişâhımızın fermânını işitdiğinizde her niçe olmalu ise olsun azametlü pâdişâhımız kal‘ayı isterler ne dirsiz belki bizim yanımızda müzâkereye hicâb idersiz ben içerüye gideyim sizler birbiriniz ile bu husûsı müşâvere idiniz bakalım neye karâr virirsiz deyüp kendüleri içerüye evbâlarına doğrı azîmet eylediler. Huzzâr-ı meclis dahi birbiri ile söyleşmeğe başlayup bu sene-i mübârekede âyâ ne güne hareket olınmak gerekdir deyü müzâkereye başladıklarında sağ kol alay beğisi Resul Ağa cümleye bast-i kelâm idüp elhamduli’llâhi te‘âlâ sıçan yollarını güzel işliyor ve hâlâ on yiğirmi kulaç bir kal‘anın içerüsindeyüz geçen sene kal‘anın hâ[ri]cinde bu kadar lağımlar ve cenkler ahvâline sabr eyledik şimdi tamâm kal‘anın içerüsine bu kadar yere girilüp ve Kızıl Tabya ve Avrat Tabyası hedm ü tahrîb olındıkdan sonra hemân Cenâb-ı Hakk’a tevekkül ve düşman-i dînin top ve tüfenkine tahammül eyleyüp kal‘anın nez‘ine ikdâm uğur-ı dîn-i mübînde nâm ve kâm almağa sa‘y ü ihtimâm idelim deyü hatm-i kelâm eyledi. Cümlesi tahsîn idüp bu sene dahi dâmen-i gayreti meyân-ı hamiyyete muhkem bend itdiklerinden sonra sadr-ı a‘zam hazretleri dahi meclise teşrîf buyurup hulasâ-i meşveretleri cenâb-ı âsafiye arz ve ifâde olındıkda bu re’y üzre hareket olınmak tasvîb ve tazyîk-i a‘dâ-yı dîne bâ‘is olur. Esbâb-i harb ü cenk terkîb idüp Kızıl Tabya üzerine yeniçeri gāzîleri dört sıçan yolı ve cebeci serdengeçdileri bir sıçan yolı ve altışar akçe terakkī ile silâhdâr serdengeçdileri bir sıçan yolı ve Girid’in Zeytun sipâhileri Kızıl Tabya ile Avrat Tabyası arasında Kemer Kapu üzerinden bir sıçan yolı yüritmek üzre fermân olındı. Sâbıkā Haleb Eyâletiyle gönüllü serdârı olan Hüseyin Paşa birkaç aydan beri mâ‘zûl ve muntazır (134b) zuhûr-ı mansıb mahlûl olmağın hâlâ Rûmili eyâletine muvassal oldı. Ve mâh-ı mezbûrın ikinci güni düşman-i dîn tarafından Kızıl Tabya’dan iki lağım Avrat Tabyasından bir lağım âteş virildikde zûr-i sadme-i bârut guzâtdan birkaç

dilâveri rû-yi deryâya atdı. Ve yevm-i mezbûrda taraf-ı mücâhidînden dahi Kızıl Tabya'dan atılan iki lağım ol havâlide bulınan kefereyi birbirine katdı. Beşinci güni taraf-ı küffârdan Kızıl Tabya verâsından taş divârından bir lağım atılup taraf-ı İslâmiyâna zarar isâbet itmediğinden mâ'adâ atılan seng ve hâk Yahudi Tabyası dimekle ma'rûf tabyada bulunan vâfir kefereyi helâk eyledi. Kızıl Tabya üzerinde bulınan iki kıt'a top atmak kasdıyla düşman-i dîn taş altından üç yüz kantar bârut ile tertîb itdikleri lağıma yedinci güni âteş virdiklerinde velvelesi bütün cezîreye zelzele virmiş iken hıfz-i ilâhi ile havf olındığı kadar zarar görilmedi. Dokuzıncı güni yine küffâr tarafından Kızıl Tabya'dan iki lağım ve Avrat Tabyasından iki lağım atıldı. Ve taraf-ı İslâmdan dahi üç lağıma âteş virildi. Ve ordu-yı hümâyûna gelecek Mısır askerinin râkib oldıkları on dört pâre kalyon mâh-ı mezbûrın onıncı güni Perapetre iskelesine selâmet ile vâsıl ile getürdikleri envâ'-i zehâyirden ordu-yı hümâyûnda guzât-ı muvâhhidîn takviyet-i kalb hâsıl oldı. On dördinci güni küffâr tarafından üç lağım ve İslâmiyân tarafından dört lağım atıldı. On beşinci ve on yedinci ve on sekizinci ve on dokuzıncı günleri dahi tarafeynden beher yevm üçer dörder lağımlara âteş virildi. Kapudan-ı Derya Vezîr-i Mükerrem Kaplan Paşa bir düstûr-i gayyûr ve merd-i cesûr olmağla yiğirmi pâre İstanbul çekdirileri levendâtı donanmada mevcûd olan yeniçeri neferâtı ve kendi mükemmel kapusı halkı ile cezîreye çıkup mâh-ı mezbûrın yiğirminci güni alay ile ordu-yı hümâyûna vâsıl oldıkda ta'yîn-i âsafî ile gönüllü kolında metrise girüp yiğirmi ikinci güni anlar dahi metrise yürimeğe mübâşeret eylediler. Ve Hanya'da kalan ümerâ-i deryâ kırk kıt'a çekdirileri karşu yakalardan mühimmât ve cebehâne ve tophâne ve zahîre nakline ta'yîn olındı. Ve Cezayir tarafından gelecek olan on pâre kalyon gelüp Perapetre iskelesine lenger-endâz oldıkları haberi (135a) resîde-i sem'-i âsafî oldıkda zâbitlerine Kapucıbaşı Behlül Ağa ile otuz kadar hil'at ve mektûb irsâl olunup derûnında Hanya ile Benefşe ve Anadolı karşusında geşt ü güzâr idüp guzât-ı müslimîne zahîre ve mühimmât cebehâne nakline derkâr olan çekdirileri ve sâir sefâyin-i müslimîni mekr ü keyd düşman-i dînden hıfz ü hirâsetle ihtimâm idesiz deyü tahrîr olındı. Kandiye Kal'asına imdâd içün kalyon ve Şehteye ve Putaç nâmına altmış pâre Franca gemileri gelüp Kandiye pîş-gâhında lenger-endâz olmaları ile adüvvi mahsûr kal'adan top ve tüfenk şenliği arasında olmaz mısız size Kandiye Kal'ası deyü izhâr-ı nahvet ve gurûr eylediler. Sefâyin-i mezbûre ile gelen ammî-zâdesi olan Fransosko nâm la'în bed-kâr olup cünûd-i muvahhidîni metrislerden ihrâc itmek da'vâsıyla getürdiği kefereden zu'mınca müntehib ve mücerreb on altı bin hınzır-ı bed-tedbîr derûn-i kal'aya duhûlinden sonra mâh-ı mezbûrın yiğirminci güni şâfi'î vaktinden mukaddem Ak Tabya tarafından gönüllü kolına çıkup zu'mınca ibtidâ metris-i mezbûr ashâbına tefrika virmek ba'dehû tabur-ı

menhûsıyla mahall-i merkūmda kendi metrise girmek sevdâsında oldı. Lâkin ol kolda olan guzât-ı zafer-simât gülbâng-ı Muhammedîyi arş-ı a‘lâya yetürüp a‘dâ-yı dîn ile şîrâne mukābele ve cân u dilden gayret birle âgāz-ı muhârebe ve mukātele eylediler. Dahve-i kübrâya değin azîm cenk ü kıtâl ve avn-i Bârî ile leşker-i a‘dâ pâ-mâl sademe-i nikabât ü nigâl olup cânib-i kal‘aya doğrı firâra yüz tutdılar. Gören merdân-ı cigerdâr şemşîr-i âteş-bâz ile melâ‘înı ta‘kīb ve katî vâfir kâfirin cezâsını tertîb eylediler. Bu esnâda derûn-i kal‘adan firâr iden keferenin bi’l-ittifâk haberleri üzre ol hâ’ib ve hâsirîn altı yüz kadar atlusı ve bin altı yüz piyâdesi tu‘me-i şemşîr âb-dâr ve bundan mecrûh ve zahm-dârı bî-şümâr olup hattâ serdâr-ı murdârları olan kral-zâde dahi mürd oldığın ihbâr eylediler. Melâ‘înden dil ve kelle alan civân-merdân-ı dîn kelleleri nîzelere diküp ibtidâ gönüllü serdârı olan Kapudân Kaplan Paşa’dan on guruş (135b) bahşîş aldıkdan sonra serdâr-ı ekrem hazretlerinden dahi on beşer guruş ve dil getürenlere yetmişer guruş ihsân eylediler. Ve ganâim-i bî-şümâr aldılar ki sîm eğerler ve zer ve simden masnû‘ şişler ve haçlar ve zümrüd [dü]ğmeler ve yakut yüzükler ve sâir dahi niçe zer-zîverden derûn-i ordu-yı hümâyûn kuyûmcılar sevkinden nümû-dâr oldı. Mâh-ı merkūmın yiğirmi sekizinci güni küffâr kalyonlarından vire bayrağıyla bir kayık gelüp cenk esnâsında üç dört kapudanımız zâyi‘ oldı. Birinin adı Sezarak nâm ve biri Fransusko deyü Furon’dur, sarı saçlı ve uzun boylıdır. Eğer sağ ise her ne ile râzı olursınız mübâdele idelim eğer mürd olmış ise lâşesi ağrınca altun virelim deyü niyâz-mend oldıkda tecessüs idelim deyü i‘âde olındıkdan sonra rikâb-ı hümâyûna irsâl kasdıyla her çend ki gerek üserâ arâsında ve gerek küffâr geştelerinden mahall-i kıtâlde olan peşteler içinde cest-cûy olındı. Lâkin harâret-i hava ile tagayyürinden fark mümkin olmadığından bulunmayup vire ile gelenler üç kere ale’t-tevâli gelüp gitdikçe bulınmadı deyü cevâb virildikde müsâmahaya mahal ile talebden ferâğat eylediler. Mâh-ı Saferü’l-hayrın beşinci güni França ve Papa ve Malta gemilerinden otuz kıt‘a çekdiri gelüp Kandiye Limanına vâsıl ve içinde olan soltatlar cenk içün derûn-ı kal‘aya vâsıl olmış iken guzât-ı mücâhidîn-i düşmana imdâd zuhûrından kat‘a izhâr-ı fütûr itmeyüp mâh-ı mezbûrın altıncı güni metrisleri kal‘anın yeni divârına değin yürütmeğe sarf-ı tâb ü tüvân ve divârın nısfını hâk ile yeksân eylediler. Bu esnâda melâ‘în dahi metrisler altından Rûmili kolına yek-pâre taş altından bir büyük lağım atup yetmiş kadar civân-merdân-ı dîn ihrâz-ı rütbe-i şehâdet ve Rûmili Beğlerbeğisi Hüseyin Paşa’nın dahi tüfenk dânesiyle ayağına zahm isâbet eyledi. Mâh-ı merkūmın on altıncı güni İstindiye Ada’sından bir müslimân esîri firâr ve deryâdan yüzerek ordu-yı hümâyûna geldikde hâlâ düşman-i dîn França donanması ve Papa ve Malta ve Venedik mavnası ve kalyonları ve çekdirileriyle metrisleri toplamak ve asker-i İslâm metrislerden ihrâc ider ise parmaklık

dizmek kasdında olup Franca (136a) donanmasının serdârı ve bu kadar leşker-i bî-şümârları telef oldığıçün ahz-ı intikāma ittifâk-ı tâm ile mekr-i kadem-i ikdâm oldıkların tahkīk ve bu esnâda firâr iden soltatlar dahi takrîr-i esîr-i merkūmı tasdîk itmeğin serdâr-ı ekrem hazretleri her kola mü'ekked fermânlar tahrîr ve paşalardan ve ocaklardan tedârük olan beş yüz kadar süvâr ile Seydî-zâde Mehmed Paşa Ak Tabya semtinde karağol beklemek üzre ta'yîn olındı. Ve leb-i deryâda gerek mukaddemâ olan ve gerek hâlâ vaz' olunan yiğirmi beş pâre balyemez top dâimâ müheyyâ zuhûr-i cenk ve âşûb olup sâ'ir tevâif-i askeriye yerlü yerlerinde hâzır ve hücûm-i düşman-i dîne nâzır oldılar. Vâkı'â mâh-ı merkūmın yiğirmi beşinci güni güneş doğarken küffârın çekdirmeleri kalyonlarını yedeklerine alup metrisler öninde tüfenk irişür yere geldikden sonra her biri seksenden ziyâde top çeker yetmiş seksen pâre gemilerden bir fitilden asker-i İslâm metrisleri üzerine beş altı bin aded top atdılar. Ve cünûd-i muvahhidînin metrislerini birbirine katdılar. Lâkin serdâr-ı ekrem hazretleri sefâyin-i a'dâya yüz zirâ' kadar yerde durup asker-i İslâma gayret ve sabr ü sebât virmeleriyle beri tarafdan dahi vâfir top âlem-i âşûba âteş virilüp lütf-i Bârî ile küffâr bataruyasının cebehânesine bir top dânesi isâbet idüp sadme-i barut âleme zelzele ve yine düşman-i dîn tarafından bu esnâda atılan dokuz aded lağım dahi zîr ü bâlâya velvele virdi. Bu vech üzre melâ'în iki buçuk sâ'at metrisleri topladıkdan sonra asker-i İslâmın pâ-ber-cây sabr ü karârları ve kendi gemilerinin ekseri gark olacak mertebe rahne-dâr oldığın görüp nâ-çâr haybet ve hüsrân ile İstindiye limânına doğrı revân olmadılar. Gark olan[39] patronalarından sekiz yüz kise akçe ve doksan aded tu[n]ç top ve beş yüz ricâl cenkci kâfir olup iki mavnaları kebîr gāyet meksûr ve rahne-dâr oldığından yedeğe alup etrâfından onar on beşer sandallar mirkāt iderek gitdikleri sahîh haber alındı. Melâ'în tarafından iki buçuk sâ'at asâkir-i İslâm üzerlerine yiğirmi binden mütecâviz (136b) top atılmış iken ancak yiğirmi otuz kadar merd-i sa'îd şehîd olup taraf-ı İslâmiyândan a'dâ üzerine atılan ancak dört beş yüz kadar balyemez top iken her sefînede otuzar ve ellişer ve yüzer kâfir helâk oldı. Bu mertebeden sonra yine melâ'în-i dûzah-karîn gayret-i câhiliyyesini elden komayup derûn-i kal'ada mânend-i küllâb müdâfa'a-ı guzât-ı mücâhidîne sa'y ü ikbâb üzre iken civân-ı merdân-i dîn küffârın binâ ve ihdâs eyledikleri cedîd divârı zabt ve üçinci divâra dest-zen cenk ü peygâr oldıklarında bunın içün dahi on üç sıçan yolı açılmak tasvîb olunup üç sıçan yolına Rûmili askeri dört sıçan yolına yeniçeri ocağı ve bir sıçan yolına Zeytun sipâhisi ve bir sıçan yolına cebeciler ve birine sadr-ı a'zam sekbânları ve birine İstanbul ağası ve iki sıçan yolı Anadolı askerine ta'yîn ve tertîb

[39] "olan" Kelimesi mukarrer yazılmış.

olındı. Bu esnâda avn-i Hakîm lem yezel birle França askeriyle Venedik keferesi beyninde tefrika düşüp dâr ü diyâr-ı nekbet-medârlarına avdet ve ric‘ate karâr virmeleriyle vire ile ordu-yı hümâyûna âdem gönderüp serdârımız sağmıdır, değilmidir. Eğer sağ ise bâri hıdmet içün kendüye birkaç hidemetkâr gönderelim deyü niyâz-mend olmalarıyla serdâr-ı ekrem hazretleri ana hıdmet ider vardır deyü cevâb-âmîz virdiklerinden bi’l-küliyye olup Rebî‘ü’l-evvel’in yiğirmi dokuzıncı güni bi’l-cümle sefînelerine süvâr ve diyâr-ı nekbet-medârlarına doğrı bâd-bân-güşâ-yı hüsrân ve idbâr oldılar. Derûn-i kal‘ada olan Venedik keferesi bu vakte gelince asâkir-i İslâm müdâfa‘asına sa‘y ü ikdâm idüp husûsâ bu sene França ve Papa ve Malta gemileri imdâdlarıyla bi’d-defa‘ât asâkir-i İslâm üzerine hücûm itmişler iken yine bir iş göremeyüp hâiben ve hâsiren kal‘aya firâr eylediklerinden mâ‘adâ França askeri ve sâirleri diyârlarına gidüp kendülere hod mukāvemete iktidâr kalmadığı zâhir ve âşikâr ve guzât-ı mücâhidîn derûn-i kal‘aya vaz‘ ü kadem idüp mücedden ihdâs ve inşâ eyledikleri üç divârın ikisin zabt ve üçincisine dahi zafer-yâb olacakları kalmış fî-vustü’n-nehâr olup bundan sonra dahi pâyidâr inâd ve ısrâr olacak olurlar ise alâ-tarîki’l-istîsâl alef-i şemşîr kahr u tu‘me-i mâr u mûr olacakların mülâhaza itmeleriyle vire tarîkiyle ordu-yı hümâyûna (137a) âdem irsâl eylediler. Gelen kayık kenâra yanaşup içinde düşman-i dîn tarafından âdem oldığı serdâr-ı ekrem hazretlerine arz olındıkda Karakulak Ahmed Ağa ta‘yîn ve eğer gelen kâfir França keferesinden ise aslâ uğratmayasız ve eğer Venediklünin kapudanından veyâ kal‘a cenaralinden olup kal‘ayı virmeğe müte‘allık sözi var ise ne güzel ve illâ ana dahi iltifât itmeyüp geldiği tarafa i‘âde eyle deyü tenbîh buyurdılar. Ağa-yı müşârün-ileyh dahi varup kimin tarafındasın ve ne maslahat içün geldin ve kal‘a teslîmine dâir sözin var ise söyle didikde Venedik kapudanı ve cenarali tarafından gelürim ve ben kapudan cenaralin kapucılar kethudâsı gibi mu‘temed ve mukarreb âdemlerindenim lâkin bana kal‘a dimediler. Varup istîzân ideyim deyü kal‘aya avdet ve iki sâ‘atden sonra yine gelüp Kandiye Kal‘asın size virmek isteriz ve sizinle dost olup aramızdan fîmâ-ba‘d cenk ü harbin mürtefi‘ olmasın murâd eylerüz. Yarın inşâ’allâhu te‘âlâ eğer hava furtına olmazsa yine vire bayrağıyla gelüp sizinle husûs-ı merkūme müte‘allık bast-ı kelâm ve bu hayrlu maslahatı karîn-i hüsn-i hitâm ideriz deyüp avdet eyledi. Vâkı‘â sabâh oldıkda deryâda azîm şiddet-i rûzgâr var iken yine vire bayrağıyla ol kayık zuhûr idüp küçük kal‘a kurbünde yanaşdı. Ordu-yı hümâyûn tarafından yine Karakulak Ahmed Ağa Dîvân-ı hümâyûn tercümânı Panayot mahall-i mezbûre varup gelen kâfir ile mükâlemeye başladıkda size bir kal‘a virüriz ki dünyâda misli yokdur. Ve öyle bir cevâhir virüriz ki bir pâdişâh mâlik olmış değildir. Eğerçi sizinle bir iki sene kadar dahi cenk itmeğe kādiriz ammâ sulh olmağla dahi rağbetimiz ziyâde didi. Tercümân Panayot

dahi iki sene cenk itmek değil bu kal‘a uğrında İslâm askeri öyle cenk itdiler ki bi’l-cümle Âl-i Osmân memleketinde veyâ Venedik Dojı memleketinde baykuşlar öter siz ne kıyâs idersiz ya‘ni bu kal‘ayı asker-i İslâm bir uğur mı zann idersiz yok bi’z-zât pâdişâhımız ve serdâr-ı ekrem hazretleri dahi murâd itseler bile asker bu cezîreden çıkmazlar. Zîrâ derûn-i kal‘ada bu kadar kanları vardır. Asker-i İslâma cenâb-ı Bârî bir gayret ihsân itmişdir ki siz kendüniz gice gündiz görüyorsınız deyü mukābele eyledikde gerçekdir askerinizin cenki ve dilâverliği (137b) ta‘bîr olınmaz husûsâ Kandiye Kal‘ası size teslîm olındıkdan sonra nâmınız dahi ziyâde söylenür deyüp ol gün vakt-i asra değin kal‘anın medhi ve cenk ü harbin vasfı ile evkāt-güzâr olup yarın gelür sizler ile söyleşüriz deyü da‘vet ider oldıkda Ahmed Ağa ve Tercümân Panayot bu küçük kal‘a bize irâ kadar top ve tüfenk irişmez bir mekân tedârük ve ihtiyâr idün anda söyleşelim deyü tavsiye eylediler. İrtesi ale’s-seher yine gelüp sipâriş itdiğiniz husûsâ kapudan cenaral müsâ‘ade eyledi. Yarın Atlu Tabyası semtinde buluşup mükâleme idelim deyüp ol gün dahi avdet idüp irtesi seheri mahall-i merkūme çerke ve çadırlar kurılup sâbıkā serdâr-ı ekrem hazretlerinin kethudâları olan Haleb Beğlerbeğisi İbrahim Paşa ve Kul kethudâsı Zülfikar Ağa, küçük tezkireci ve Karakulak Ahmed Ağa ve Tercümân Panayot mükâlemeye me’mûr oldılar. Küçük tezkireci ile Karakulak Ahmed Ağa serdâr-ı ekrem hazretlerine nakl ü ihbâr derkâr olup altı gün altı gice düşman tarafından gelen iki nefer kefere ile mükâleme ve on sekiz mâdde üzerine vaz‘-ı esâs sulh u salâh ve müsâleme eylediler. Bu esnâda mevâdd-ı mezkûreden hâric Girid Adasında bir palanka binâ idecek kadar niyâzında olmalarıyla bu husûs serdâr-ı ekrem hazretlerine arz olındıkda gazaba gelüp İbrahim Paşa mükâlemeden ferâğat eylesün deyü fermân buyurmalarıyla çadırlar yıkılmağa başladığın sulha gelen kâfirler gördikleri sâ‘at feryâda âgāz ve vezîr-i müşârün-ileyhin dâmenin takbîl birle lütf eyle sultânım hele [bir] kere cenaralimize varalım biz gelince sabr buyurun deyü niyâz eylediler. Kâfirin biri mükâleme yerinde kalup ve biri cenarale i‘lâm-ı hâl içün isti‘câl itmeğin bir sâ‘atden sonra avdet idüp adadan bize bir karış yer lâzım değildir. Hemân bir gün evvel akd-ı sulh ile re‘âyâ fukarâsı asûde-i hâl olsunlar deyü cenaralden haber getürmeğin nizâ‘ ber-taraf olup hatem-i mükâlemenin zikri âtî on sekiz mâdde üzerine vaz‘-ı esâs müsâleme olındı.

Mâdde-i Evvel: Kandiye Kal‘ası bi’l-cümle mühimmât ve cebehânesiyle teslîm olına.

Mâdde-i Sâniye: Suda [ve] İspirlanka ve Granbosa Palankaları kemâ fi’l-evvel Venedik elinde kala.

Madde-i Sâlise: İki tarafın esîrleri itlâk olına.

Mâdde-i Râbı‘a: Akdeniz’de vâkı‘ Devlet-i aliyye zabtında olan adaları ta‘addî olınmaya.

Mâdde-i Hâmise: Akdeniz’de bir kayık zâyi‘ olur ise Venedik tarafından tazmîn olına.

Mâdde-i Sâdise: Galata'da (138a) Venedik Balyosı oturup mu'ayyen hânesi ola.

Mâdde-i Sâbi'a: Sâir iskelelerde dahi birer balyosı otura.

Mâdde-i Sâmine: Hâlâ Bosna'da vâkı' Kilis Palankası Venedik elinde ola.

Mâdde-i Tâsi'a: Sulh akd olınca iki tarfda rehnler ola.

Mâdde-i Âşire: Kal'adan limân-ı karşu İstindiye Adasına taşınmağıçün on iki gün mühlet virile.

Mâdde-i İhdâ Aşer: İstindiye'den tiz kalkun denilmeyüp gemilerimiz donanınca birkaç gün eğleneler.

Mâdde-i İsnâ Aşer: Kal'ada sâkin olup kalmak isteyenlere kimse mâni' olmayup mâlına ve cânına zarar olmaya.

Mâdde-i Sâlis Aşer: Ahd-nâme-i hümâyûn mukaddemâ virildiği gibi virilmeye.

Mâdde-i Râbi'a Aşer: Venedik büyük ilçisi hedâyâ ile gele.

Ve bundan gayrı kal'a teslîmine müte'allık dört mâddeyi mutazammın olan temessükler tahrîr olunup mâh-ı Rebî'ü'lâhir'in dokuzıncı mükâleme iden kâfirler huzûr-ı âsafîye çehre-sây olmak içün mahall-i mükâlemeden sadr-ı a'zam otağına varınca tavâif-i askeriyye yolın iki tarafına saf bağladılar. Meyânlarından temâşâ iderek pây-gâh-ı sadârete yüz sürdiklerinde serdâr-ı bülend-iktidâr hazretleri mesfûrlara hitâb idüp hoş geldiniz maslahatınız nedir deyü buyurdıklarında Kandiye Kal'asın sizlere virmek ve akd-ı sulh ile selâmete irmek içün geldik deyü cevâb virmeleriyle yâ cenaralinizden ve Venedik Dojından bu emr-i azîme ruhsatı mutazammın sened var mıdır deyü buyurdıklarında dojın mühri ile memhûr bir kıt'a temessük ibrâz eylediklerinde temessükleri alunup ve temessük virilüp ba'dehû mesfûrlara dört beş aded ve hidmetkârlarına ve üzerlerine ta'yîn olan çorbacıya ve Karakulak Ahmed Ağa'ya ve Tercümân Panayot'a hil'atler ilbâs ve der-akeb küffâr tarafından sadr-ı a'zam kulına ve gönüllü tarafına vire bayrakları nasbıyla izhâr-ı alâmet teslîm ve istînâs olındı. Handak ve metris ve sertâb içinde der-mânde ve bî-tâb idiler. Guzât-ı gayret-me'âb taşra çıkmaga şitâb ve kudûm-i emn ü emân ile def'-i elem ve ızdırâb eylediler. Ve küffâr tarafından asker-i İslâm metrislerine âdemler ta'yîn olunup Sadr-ı a'zam ağalarından Ahmed Ağa dahi küffârın hareketlerine itlâ' içün gice gündiz kal'a limânını devre iştigāl (138b) ve her gün sadr-ı ekrem hazretlerine ifâde-i keyfiyet-i hâl ideridi. Küffâr-ı hâksâr havalar müsâ'id oldıkça küçük kayıklar ve çekdiriler ile gice ve gündüz nakl-i intikāl ve kal'ayı tahliyeye müsâre'at ve isti'câl üzre iken küffâr bayraklarından bir serhoş kâfir yatan cenk bayraklarından bir cenk bayrağın kaldırup yere dikdiğin asker-i İslâmdan ba'zıları gördiği sâ'at alâmet-i cenk zannıyla kuşanup deryâ-misâl çûş-ı hurûşa geldiklerin küffâr gördikde bayrağı kemâkân nigûn-sâr ve buna bâ'is

olan bir serhoş bayrakdâr olup cezâsın tertîb eyledik deyü i‘tizâr eylediler. Vâkı‘â cenaral ibtidâ-yı istîmândan beri bu makūle hâlat vukū‘ından ihtirâz üzre olup gediklere ve tabyalara asâkir-i İslâmdan kimesnenin girdiğini istemezdi deyü asker ol asker değilmidir ki Bağdad ve Musul virelerinde bî-nihâye cân telef eylediler. Husûsâ bizim gediklerimizde niçe lağımlar ve püskürmeler ve zîr-i hâkda muhtefî niçe humbaralar vardır. Şâyed ki sizin askerinizden yâhûd bizim askerimizden hatâ eyleye, bir mükedder hâlat zuhûrına sebeb olup sulh u salâhı halel-pezîr ide deyü azîm havf ve hazer üzre idi. Yiğirmi bir gün vire bayrağı dikili durup eyyâm-ı mezkûreden müsâ‘ade-i müsâ‘ade havâ olan on günde karşu İstindiye Adasına taşındıkdan sonra mâh-ı merkūmın otuzıncı gicesi derûn-i kal‘ada itlâ‘-ı ahvâl-ı a‘dâya me’mûr olan Ahmed Ağa serdâr-ı ekrem hazretlerine gelüp bu gice bi’l-cümle Venedik keferesi kal‘adan kat‘-ı alâka ve taraf-ı Devlet-i aliyyeye ale’s-seher teslîm ideceklerdir deyü haber getürdi. Neden dirsin deyü sû’âl buyurdıklarında içerüde bu kullarının hıdmetiçün kefere tarafından iki hıdmet-kâr ta‘yîn olınmışidi. Bu gün taraf-ı devletinize gelür oldığımda seni Allâha ısmarladık belki artık görişmek olmaz zîrâ cenaral bu gice kal‘adan çıkup ve sabâh kal‘ayı size teslîm eylese gerekdir. Ammâ kimesneye işâ‘at eylemeye deyü ısmarladılar didiğinde serdâr-ı ekrem hazretleri haber-i husûl-ı murâddan şâdân ve hem kefere tâifesinin ketm-i esrârda bu mertebe ihtimâm ve ihtiyâtlarına hayrân oldılar. Ve irtesi sabâh namâzından sonra metrislere varup temâşâ iderken anı gördiler ki kırk elli kadar kayık ve on pâre çekdiriler ile bi’l-cümle kal‘ada olanlar çıkup gediklerde (139a) ve tabyalarda küffârdan bir ferd kalmamış bu esnâda Ahmed Ağa dahi derûn-i kal‘adan üç dört nefer kefere ile çıkup tertîb-i sufûf-ı asker içün bir sâ‘at mikdârı mezbûrları gedikde tevkīfden sonra iş‘âr-ı izn ü ruhsat olunup iki sim tebsi üzerinde reisleri olan soltatlar kethudâsı kal‘a miftâhların serdâr-ı ekrem hazretlerine teslîm va’llâhu azîmü’ş-şân şevketlü pâdişâhınıza ve sa‘âdetlü sultânıma ve asker-i İslâma Kandiye Kal‘asın mübârek eyleye deyü ubûdiyet-i arz u takdîm itdikde serdâr-ı ekrem dahi şabkası içine altı yüz altun doldurup yanınca gelen iki nefer kefereye dahi ikişer yüz altun ihsân eyledi. Ba‘dehû miftâhları yeniçeri ağasına irsâl ve ağanın ve kul kethudâsının varup kal‘ayı zabt u muhâfaza itmeleri bâbında ısdâr-ı fermân isti‘câl eylediklerinden sonra ordu-yı hümâyûna yedi gün yedi gice donanma olmak üzre fermân eylediler. Cemâdi’l-âhire’nin vukū‘-ı feth-i kal‘anın bi’l-cümle orduda bulunan ricâl-i devlet hazret-i âsafîye ve kahve ve şerbet tütsi gibi rüsûm ri‘âyet olındıkdan sonra serdâr-ı ekrem hazretleri cümlesine hitâb idüp Kandiye Kal‘asının cenkinde mâlınız ve cânınız ile her biriniz çalışdınız iki cihânda yüzleriniz ak olsun ve pâdişâh ekmeği sizlere helâl olsun zuhûra gelen hıdmetinizi ale’l-infirâd şevketlü pâdişâhımıza arz u telhîs eylerim ve her biriniz merâtıbınıza göre ri‘âyetler

görirsiz deyüp girye-i çeşm-i eşk sürûr ile cümlesine başdan sonra ayağa kalkup ibtidâ Şam Valisi Vezîr İbrahim Paşa ba‘dehû Kapudan-ı Deryâ Vezîr Kaplan Mustafa Paşa ve Rûmili Valisi Vezîr Hüseyin Paşa ve Haleb valisi olup altı ay kadar gönüllü serdârı ve bu esnâda müzâkere-i sulhda bulunan Vezîr İbrahim Paşa’ya semmûr kürkler ve mîr-i mîrân ve ümerâ ve yeniçeri ağası ve cebecibaşı ağa ve sipâh ve silahdâr ağaları ve sâir ocak ağalarına ale’l-umûm hil‘atler ilbâs eylediler. Ve mâh-ı merkūmın sekizinci güni serdâr-ı bülend-iktidâr teşrîf ve acâleten bir münâsib kilisayı câmi‘ olmak üzre tanzîf idüp teberrüken bile getürdikleri sancağ-ı şerîfi mihrâbın sağ tarafına vaz‘ ve Cum‘a namâzını edâ eylediler. (139b) Kandiye Kal‘asının ve vech üzre dest-i teshîr-i İslâmiyâna girdiğin mutazammın serdâr-ı ekrem hazretleri kendi kalemleriyle rikâb-ı kâm-yâb-ı şehriyârîye tahrîr eyledikleri telhîs çavuşbaşı vekîli İbrahim Ağa ile alâ cenâhi’l-isti‘câl rikâb-ı hümâyûna irsâl eylemeleri ile pâdişâh-ı cem-câh hazretleri karargâh-ı mevkib-i şehinşâhları olan Yenişehr’den geşt ü güzâr ve sayd u şikâr içün Eğriboz’a teveccüh birle Levadiye sahrâsına nasb-ı hıyâm eyledikleri gün rikâb-ı kâm-yâba vâsıl olup telhîs-i âsafîyi kāim-makām paşa hazretlerine îsâl ve lisânı i‘lâm-ı hakīkat-i hâl eyledi. Kāim-makām paşa dahi sür‘atle rikâb-ı hümâyûna varup şevketlü efendim müjde olsun Kandiye Kal‘ası feth olmış deyüp telhîsi yeden be-yed dest-i pâdişâhîye teslîm eyledikde hücûm-i eşk sürûrından kendüler kırâat idemeyüp bir kâtibine oku deyü fermân ve mazmûnına itlâ‘dan sonra ni‘met-i hakka şükr-i firâvân eylediler. Ba‘dehû telhîs ile gelen çavuşbaşı vekîli İbrahim Ağa’ya yiğirmi beş kise nakd ile bir semmûr kürk ve hil‘at-ı fâhire ihsân ve beğlerbeğilik ile çerâğ olınmak fermân buyurup lâkin ağa-yı müşârün-ileyh ma‘zûr olmağıyla beğlerbeğilikden ibâ eyledi. Terfîh-i kulûb-ı mü’minîn irgām-ı ünûf-ı müşrikîn içün bi’l-cümle memâlik-i mahrûse-i pâdişâhîde üç gün üç gice donanma olmak üzre etrâf ü eknâfa evâmir-i aliyye tahrîr ve irsâl olındı. Cenâb-ı şehriyârî İstefe’den avdet buyurdıklarından sonra eğerçi Kandiye Kal‘asının feth ü teshîri müyesser olmak sebebiyle mevkib-i hümâyûnın Yenişehr tarafından meks ü ârâmını muktezâ hâlat kalmayup lâkin hengâm-ı şitâ hulûlindan nâşî Selanik’de kışlamak husûsı sevâb-dîd[e]-yi re’y-i pâdişâhî olmağın serdâr-ı ekrem hazretleri dahi kal‘a-ı nev teshîri ta‘mîr ve termîm ve Venedik keferesiyle mütemâdi olan harb u kıtâl sebebiyle vefk-i ihtilâl olan Cezâyir-i bahr-ı sefîdin müceddeden tahrîri içün vakt-i şitâyı Girid Cezîresinde emrâr ve inşâ’allâhu te‘âlâ ol baharda cenâb-ı saltanata teveccüh olınmak üzre levâzım-ı mukteziyyeyi ol be-evvel tedârük ve ihzâr idesiz deyü hitâb ve hatt-ı hümâyûn tahrîr ve ol hatt-ı hümâyûnda ordu-yı hümâyûn ricâline alâ merâtibihim (140a) in‘âm ü ihsân husûsı telkīn olunup avâtıf-ı aliyye-i mülûkâneden serdâr-ı ekrem hazretlerine bir semmûr kaplu ve bir sâde hil‘at ve bir

kabza-ı murassa‘ şemşîr ve bir mücevher hançer ihsân ve irsâl ve Mîrahûr-ı Evvel Canpolad-zâde’ye tefvîz-i hıdmet îsâl olındı.

Vekāy-i‘ Sene İhda ve Semânîn ve Elf

Serdâr-ı ekrem hazretleri feth ü teshîr-i kal‘adan sonra rikâb-ı müstetâba umûmen asker-i İslâm ile ordu-yı hümâyûn Selanik meştâsından avdet buyurmaları esnâsında Rûmili tarafına avdet buyurmaları mutazammın fermân-ı hümâyûn sudûr itmişidi. Müşârün-ileyh hazretleri dahi Kandiye Kal‘asına gereği gibi istihkâm ve sâire cezîrelerin dahi ahvâl-ı muhtellerine nizâm virüp te’kîd-i maslahat-ı sulh u salâh içün Venedik Doji tarafından büyük ilçi ta‘yîn olunan sefîr çehre-sây-ı südde-i sadâret masîrleri oldıkdan sonra cezîre-i Girid’den hareket ve ubûr ve rikâb-ı kâm-yâba yüz sürmeğe bezl-i makdûr idüp bu esnâlarda Tekfurdağı pîş-gâhına nasb-ı livâ-yı izz ü câh itdiği vâsıl sem‘-i pâdişâh-ı şevket-penâh olmağın avâtıf-ı aliyye-i mülûkânelerinden bir sevb semmûra kaplu ve bir sevb sâde hil‘at ve bir kabza murassa‘ şemşîr ile bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn iltifât-makrûn ısdâr ve irsâl ve Silahdâr Sâ‘atçi Mehmed Ağa’ya tefvîz-i hidmet îsâl buyurdılar. Serdâr-ı ekrem müşârün-ileyh hazretleri Tekfurdağından dahi kalkup mâh-ı Saferü’l-hayrın on üçinci güni Paşaçayırına hatt-ı rihâl ideceği müte‘ayyen oldıkda bi’l-cümle vüzerâ ve ulemâ azm-i istikbâl ve şehinşâh bende-nevâz hazretleri dahi şikâr tarîkiyle ol havâlîde ber-cây-ı dilârâya nasb-ı sâybân câh u celâl eylediler. Ve âsâf-ı mûmâ-ileyh kulların huzûr-ı hümâyûnlarına da‘vet ve hıdmeti meşkûr oldığını mutazammın bir mikdâr sohbet buyurdılar. Sonra kendi hâssa kürklerinden bir semmûr kürk ile birr mücevher hançer inâyet buyurdılar. Ba‘dehû cenâb-ı pâdişâhî yine otaklarına avdet buyurdılar. Sadr-ı a‘zam ve serdâr-ı ekrem hazretleri mâh-ı mezbûrın on dördinci çaharşenbih güni mu‘tâd-ı kadîm üzre alay-ı azîm ile madrıb-ı hıyâm otak-ı süreyyâ-nitâk-ı şehinşâhî olan Timurtaş sahrâsına vusûl ve mukābele-i otak-ı hümâyûna geldikde huzûr-ı hümâyûna vusûl bulup merâsim-i ubûdiyeti takdîm ve pîrâye-i dûşı iftihârı olan ilm-i Hazret-i Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem (140b) yed-be-yed bi’z-zât dest-i şeref-i şehriyârîye teslîm eyledikde serâser kaplu semmûr kürk ilbâsıyla terkîm buyurdılar. On yedinci güni pâdişâh-ı enâm hazretleri ve bi’l-cümle vüzerâ-ı izâm ve vükelâ-i kirâmları ile Timurtaş sahrâsına vaz‘-ı hıyâm ve azîm alay ile derûn-ı Edirne’ye vaz‘-ı kadem meymenet-fercâm buyurdılar.

İlbâs-ı Hil‘at Be-Erkân-ı Devlet

Vukū‘ bulan feth-i celîl içün erkân-ı devlet hil‘atler ilbâsıyla tebcîl olınmak bâbında emr-i hümâyûn sâdır olmağın mâh-ı mezbûrın on sekizinci güni şehinşâh-ı âlem-penâh hazretleri sarây-ı hümâyûn içinde vâkı‘ meydâna nâzır kasr-ı cedîd yanında nasb olunan taht-ı âlî baht üzre karâr ve yemîn ü yesârlarında vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-i a‘lâm tertîb sufûf iftihâr eyleyüp her biri alâ merâtibihim çavuş ağa ve kapucılar kethudâsı ağa dalâletleriyle huzûr-ı hümâyûna vâsıl ve dâmen-bûs-i hümâyûn akebinde hil‘at ilbâs olınmağın şerefe nâil oldılar. Hattâ Yeniçeri Ağası Abdî Ağa ve Kul kethudâsı Zülfikar Ağa hitâb-ı fütüvvet-nisâb cihânbânîlerine erzânî buyurup ber-hurdâr olunuz güzel hidmet itdiniz ni‘met-i celîlim cümlenize helâl olsun deyü mümtâz-mezîd-i iltifât buyurdılar. İlbâs-ı hil‘at husûsı hitâm buldıkda Vâ‘iz Vanî Efendi işâret-i hümâyûn ile ref‘ dest-i du‘â idüp Devlet-i aliyyenin dâimâ böyle fütûhât-ı celîlere mahzar olmasını istid‘â eyledi.

Âmeden İlçi-i Kebîr Ez-Cânib-i Venedik Çehre-sây-ı Be-Rikâb-ı Hümâyûn

Bundan akdem Kandiye Kal‘asının sene-i sâniye muhâsarasına büyük ilçi nâmıyla Venedik tarafından gelüp lâkin kal‘ayı teslîme dâir ruhsatı olmadığından bâlâda zikri mürûr itdiği üzre Hanya Kal‘asında habs u tevkīf olınan ilçi vukū‘-ı feth ü teshîrinden sonra yine Venedik tarafından büyük ilçilik rütbesiyle gelüp serdâr-ı ekrem hazretleri dahi Cezîre-i Girid’de vakt-i şitâyı emrâr üzre oldıkları evkātde bulışup Doje tarafından gelen mektûbı îsâl ba‘dehû rikâb-ı hümâyûna mu‘tâd üzre çehre-sây olmağıçün izn-i âsafî birle isti‘câl itmiş hâlâ iş bu mâh-ı Rebî‘ü’l-evvel’in on sekizinci güni ba‘de’l-istîzân tertîb olunan dîvânda çehre-sây-ı eyvân-ı saltanat-nişân (141a) olup Venedik dojı tarafından mürâ‘ât merâsim-i sulh u salâh niyâzını mutazammın ubûdiyet-nâmeyi teslîm ve sâye-i emân Devlet-i aliyyede olmak recâsını takdîm itdikde taraf-ı bâhirü’ş-şeref-i pâdişâhîden va‘d-ı kerîme ile mukābele ve ilçi-i mezbûre ve âdemlerine hil‘atler ilbâsıyla lütf ile mu‘âmele buyurıldı.

Vekāyi‘-i Sene İsnâ ve Semânîn ve Elf

Sâbıkā sadr-ı a‘zam kethudâsı olup vezâretle çık[dık]dan sonra İstanbul kāim-makāmı olan İbrahim Paşa mâh-ı mezbûrın on beşinci güni Girid Eyâletine nakl u tahvîl ve ber-vech-i arpalık Kastamonı sancağına mutasarrıf olan Vezîr Kasım Paşa kāim-makāmlık rütbe-i celîlesiyle tebcîl olındı.

Garîbe-i Hikmet-i Sâmedâniyyedendir

Acâyib-i kudret-i Rabbâniyyedendir ki bir ârıza ile iki elleri bileklerinden ve iki ayakları topuklarından düşmiş bir şahs bî-dest ve pâ bundan akdem maskad-ı re’s olan Bolı’dan İstanbul’a geldikde Su Yolcı-zâde dimekle ma‘rûf bir hattatdan meşk alup sülüs ve neshde kemâl-i tahsîl itmeğin bir En‘âm-ı şerîf yazup pâdişâh-ı enâm hazretlerine arz eyledikde bir emr-i acîb olmağın keyfiyet-i kitâbeti müşâhede olınmak murâd-ı hümâyûn olup mezbûr-ı şâhânelerine ıhzâr ve yazı yazmak üzre emr buyurdıklarında nazar-gâh-ı âlîlerinde bir satır sülüs ile iki satır neshi kitâbet idüp cümleye engüşt bir dehân acîb ve hayret eyledi. Keyfiyet-i kitâbeti bu vech üzre mu‘âyene olındı ki iki bileklerinin ucında devâtını belinden çıkarup ve kalemi dahi yine anınla muhkem zabt ve kâğıdı önine yere koyup sâir kâtibler gibi bî-pâk ve bî-pervâ kitâbet eyledi. Vallâhu alâ mâyeşâ-i kadîr avâtıf-ı aliyye-i mülûkâneden bir mikdâr nesne ihsân ve gümriğinden yevmî yiğirmi akçe ulûfe tevcîh buyurılup zümre-i du‘â gûyâ ne ilhâk ve yedine a‘tâ-yı berât istihkāk olındı.

Âmeden Haber-i Nakz ve İsyân-ı Kefere-i Leh

Mukaddemâ Leh kralına tâbi‘ Sarıkamış nâm tâife-i şehinşâh-ı enâm devlet ve ikbâl ile Yenişehr’e meks üzre iken dergâh-ı inâyet-i mülûkâneye ilticâ ve Leh tarafından ve Tatar tarafından kendülere ta‘arruz olınmayup iktizâ itdikde Rûm[ili] câniblerine sefer[e] gelmek şartıyla üzerlerine beğ olan Duroşenko nâm kâfire tabl u alem (141b) ihsân olınmasına recâ itmeleriyle müsâ‘ade-i hümâyûn buyurılmışidi. Birâz müddet mürûrında Kırım Hânı Adil Giray Hân dahi kendi sû-i tedbîrinden nâşî Putakalı tâifesine yine kendi cinslerinden Hanenka nâmında bir kâfiri başka beğ nasb idüp mâbeynlerinde ihtilâl ve adâvet bâdî olıcak Leh keferesi dahi himâye-i şehinşâhî olan Duraşenko’ya ve ana tâbi‘ olan Kazak tâifesine tecâvüz ve ta‘addîden hâlî olmadığı ma‘rûz rikâb-ı müstetâb oldıkda bu ihtilâl

husûsına bâ‘is olan Adil Giray Hân azl ile mücâzât ve Leh kralına dahi zîr-i sâye-i himâye-i pâdişâhîde olanlara ta‘addiden fârig olmak tavsıyyesini mutazammın nâme irsâliyle merâsim nush ü tahzîre mürâ‘ât olındı.

Sûret-i Nâme-i Hümâyûn

Ba‘de’l-elkāb taraf-ı devlet pür-şevketimizden tuğ ü alem ve tabl ihsân olunan Kazak tâifesinin hatmanı Dureşenko Dergâh-ı âlem-penâhım kullarından olup kendisi ve ana tâbi‘ olan Kazak askeri zill-i himâye-i husrevânemizde müstazıll ve taht-ı yedinde olan memleket ve vilâyeti sâir memâlik-i vasî‘atü’l-mesâlikimiz gibi cüzze-i emn ü emânımıza dâhil olup himâye ve sıyâneti ve hıfz ü hirâseti lâzime-i nâmûs-ı şehinşâhî olmağla mûmâ-ileyh sâir kullarum i‘dâdından ma‘dûd olup ve cihânü’l-vücûh cânlarına ve mâl ü mülklerine zarar irişdirmeye ve bundan akdem Âsitâne-i sa‘âdet-âşiyânemizden tarafınıza gönderilen nâme-müşgîn hitâm nush-ı irtisâm ile irsâl-i peyâm ve husûs-ı mezbûr madde-i şürût musâlahadan oldığın i‘lâm eylemiş iken hâliyâ bi’z-zât Leh askeri ile kalkup hatmân-ı mûmâ-ileyhin üzerine kasd-ı gāret ile îsâl-i hasâret içün geldiniz sem‘-i hümâyûn-i mülûkâneme vâsıl olmağla iş bu şitâ-yi meymenet-intimâda Anadolı vilâyetlerinde kışlamağa azîmet-i hümâyûn-ı zafer-makrûnımız olmış iken bu husûs içün geçilmeyüp taht-gâh-ı kadîm olan Edirne’de kışlamağa karâr-dâde-i re’y-i metîn hidîvânemiz olmışdır. Gerekdir ki mukaddemâ ve hâliyâ Dergâh-ı sa‘âdet dest-gâhımızdan gönderilen nâme-i hümâyûn pend-makrûnım mûcebince mesfûr Dureşenko hatmâna ve kendüye tâbi‘ olan Kazak askerine ve vilâyet ve memleketine zarar-gezend irişmeyüp ve akd-i müsâlahaya mahall olan hareketden rücû‘ idüp vilâyetine gidesin şöyle ki tarafından ve askerinden bir vechle mesfûrlarına (142a) ve memleketlerine zarar ve hüsrân ve ziyân olur ise inşâ’allâhu’l-Melikü’l-Kahhâr bi’z-zât cenâb-ı hilâfet-me’âbım evvel bahar huceste-i asârda bî-nihâye asker-i adüvv-şikâr encüm-şümâr ile ecnâd-ı kâr-zâr nusret-medâr üzerinize varup kaydınız görmemi mukarrer bilesin ve vaktâ ki hâzır olasın ve’s-selâmu alâ min etbâ‘ü’l-hüdâ bu nâme-i hümâyûn irsâlinden sonra kefere-i mesfûre üzerine bi’z-zât azîmet-i hümâyûn ve sefer-i zafer-makrûn musammem ve mukarrer oldığı etraf ü eknâfa işâ‘at ve Rûmili ve Anadolı asâkiri rûz-ı Hızır’da Edirne sahrâsında mevcûd bulınmak üzre fermân olındı.

İhrâc-ı Tuğ-ı Hümâyûn Be-Re'y-i Sefer-i Leh

Vech-i meşrûh üzre musammem ve mukarrer olan Leh seferine teveccüh ve hareket niyetinde mâh-ı Zi'l-ka'de'nin yiğirmi dördinci hamsîn güni ber-mûceb-i fermân-ı hümâyûn bi'l-cümle erkân-ı devlet dîvân tertîbiyle sarây-ı hümâyûna varup mu'tâd-ı kadîm üzre tuğ-ı hümâyûnı ihrâc eylediler.

Da'vet-i Hân-ı Kırım Be-Sefer-i Leh

Hâlâ Kırım Hân'ı olan Selim Giray Han hazretlerini da'vet içün nâme-i hümâyûn ile mu'tâd üzre bir kabza murassa' şemşîr ve bir semmûre kaplu ve bir sâde iki sevb hil'at-ı fâhire ve on beş bin sikke-i hasene ihsân ve irsâl ve hünkâr kapucılar kethudâsı nâmzed-i hıdmet îsâl kılındı. Ve taraf-ı sadr-ı a'zamîden dahi hân-ı müşârün-ileyh hazretlerine bir mücevher hançer ithâf ve kalgay sultân ile nureddîn sultâna avâtıf-ı şehriyârîden ikişer sevb hil'at ve şîrîn beğlerine ve mirzâlarına dahi elli sevb hil'at irsâliyle bezl-i eltâf olındı.

İlbâs-ı Hil'at-ı Fâhire Be-Umûm-ı Erkân-ı Devlet

Mâh-ı mezbûrın yiğirmi dokuzıncı güni sefer-i hümâyûna me'mûr olan ricâl-i dâire-i devlete rikâb-ı hümâyûna rû-mâldan sonra vezerâ-yı izâma serâser kaplu ve ulemâya soflara kaplu semmûr kürkler ve sâirlere hil'atlar ilbâs olunup her biri cânib-i pâdişâhîden mazhar-ı inâyet ü tekrîm ve zemîn bûs âdâb-ı ta'zîm olındıkdan sonra herkes yerlü yerlerine ric'at eylediler.

Vekāyi'-i Sene Selâse ve Semânîn ve Elf

Mâh-ı Muharremü'l-harâmın ikinci sebt güni otak-ı hümâyûn-ı pâdişâhî Edirne'de Çukurçayırı nâm kazây-ı behcet-âsâya nasb olunup dokuzıncı gün cenâb-ı şehinşâhî şevket-penâh hazretleri devlet ü ikbâl ile makarr-ı sa'âdetleri olan Edirne Sarây'ından

hareket muhayyir-i temâşâ-girân olur tertîb-i acîb ve alay-ı garîb ile otak-ı cevzâ-ı nitâklarına vaz‘-ı kadem pür-meymenet buyurdılar. (142b) Alay-ı mezbûrde vüzerâ-yı izâm ve vükelâ-yı benâm zînet ü arâyiş esbâb-ı ihtişâm ile gāyet ârâste oldıklarından mâ‘adâ cenâb-ı saltanat me’âbları murassa‘ zerre ve cevâhir çaprastlı dar‘-ı postîn ve mücevher tîrkeş ve mücevher şemşîr takallüd buyurup ve ser-penâh-ı sâhib-kırânîleri üzerine yeşil şâl ve destâr sarınup çifte sorguçlar dokınmışlar idi. Ve mücevher bir saçaklı bir esb-i Düldül-endâma süvâr ve Enderûn ağaları mücevher zırhlar ve murassa‘ raht-ı zerrîn ile müzeyyen râkib oldıkları esbâb-ı dilkeş-reftâr ile hayre-sâr çeşm-i nazâr olmışlaridi.

İhsân-ı Esbân-ı Sefer Ber-Vüzerây ve Erkân-ı Devlet

Şehriyâr-ı kerem-şi‘âr hazretleri sefer-i hümâyûna me’mûr ve vükelâ-yı devlet kullarına ıstabl-ı hâss-ı mülûkâneden atlar ihsân buyurup evvelâ vezîr-i şîr-şecâ‘at vekîl-i mutlak şevket ü azamet vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekrem ve mükerrem fâzıl ve âlim ve Hâfız Ahmed Paşa hazretlerine dört re’s esb-i dil-ârâm Vezîr-i Sânî Musâhib Mustafa Paşa’ya dört re’s Kāim-makām Kara Mustafa Paşa’ya iki re’s fazîletli Şeyhü’l-islâm ve’d-dîn Minkārî-zâde Yahya Efendi’ye ve fazîletli siyâdetli Şeyhü’s-Sultân Vânî Efendi’ye ve sadreyn fazîletli efendiler hazerâtına ve re’îsü’l-küttâb efendiye birer re’s cahş-ı dilkeş-endâm atıyye ve in‘âm buyurdılar.

Âmeden Nâme-i Ez-Kral-ı Bed-Fi‘âl-i Leh

İ‘lâm-ı sefer-i hümâyûn bâlâda zikri sebk itdiği üzre nâme-i hümâyûn ve sadr-ı a‘zam hazretlerinin mektûbda krala tahrîr olunan nâme ile me’mûr-ı maslahat-ı sefâret olan Ahmed Çavuş mâh-ı mezbûrın on altıncı güni ordu-yı hümâyûna hatt-ı rihâl ve Leh kralından getürdiği nâme ve mektûb cevâb-ı sadr-ı a‘zamî hazretlerine îsâl itmeğin cenâb-ı serdâr-ı ekrem Fâzıl hazretleri terceme olınmasın fermân buyurdı.

Terceme-i Nâme

Ba‘de’l-elkāb birkaç ay mukadem çavuş kulları ile irsâl buyurılan hümâyûnlarından yine isyân iden Duroşenko Kazağı taht-ı himâyet-i hümâyûnınıza kabûl buyurup sancağ-ı

pâdişâhî ve hil‘at-ı fâhire ile kendini ve ana tâbi‘ olan Kazakları ve sâkin oldıkları Ukrayna nâm memleketi güyâ ki kendileri ihtiyârları ile Âsitâne-i sa‘âdetinize itâ‘at eylemiş gibi ra‘iyyetinizden add buyurup kullığını bildirmiş sizü geçen senede güz eyyâmında serhadd-ı mezbûrede olan ba‘zı kılâ‘ ve palankalarımız muhâfazası içün ve Akkirman Tatarı’nın ta‘addileri def‘ ve men‘ itmek içün irsâl eylediniz (143a) bir mikdâr asker sebebiyle sulh u salâha ve ahd u peymâna muhâlif iş işlediniz deyü ol bahârda sizin vilâyetiniz üzerine askerim ile varırım deyü buyurmış siz bizim selefimiz olanlar dahi Âsitâne-i sa‘âdet-medârınız ile olan sulh u salâh ile ne mertebe ri‘âyet ve rağbet eylemişizdir. Cümle âleme zâhirdir.Ve memâlik-i mahrûsenize Kazak eşkiyâsı Karadeniz’den çıkup dahl itmekle dahl itmek içün geçmiş zahmetlerimiz ukalâ yanında âşikâredir. Ol ecilden Kazak eşkiyâsının birkaç hatmânlarının hakkından geldiğimizden mâ‘adâ Kazak memleketinin içinde müceddeden kal‘a ve palanka yapup ve içine Leh askeri koyup ve buna göre niçe zahmetler çeküp memâlik-i İslâmiyyeye beher senede tecâvüz eylediklerin men‘ ü def‘ itmeğle sa‘y u vakt eylediniz sebebiyle Kazak eşkiyâsının intifâ‘ eyledikleri mâdde men‘ olunup eşkiyâlık kapuları kendülere sedd olınmağla bize isyân idüp gâh Tatar imdâdı ile gâh Moskov i‘ânetiyle kendülerin kurtarmağa sa‘y idüp bu ana gelince iş bu hâl üzre hareket eylemişlerdir. Hâlâ ki yanımızda olan şurût-ı sulh u salâh taraf-ı hümâyûnların ziyâde tarafımızdan ri‘âyet ve rağbet olınmışdır. Zîrâ Tatar tâifesi Kazak eşkiyâsıyla ma‘an Duroşenko zuhûrından mukaddem niçe def‘a vilâyetimizi urup âkıbet Duroşenko imdâdı bahânesiyle yine vilâyetlerimizin serhaddleri birkaç def‘a urıldıkdan sonra mülk-i mevrûsımız olan Ukrayna memleketini kendü memleketimizdir deyü Duroşenko kendi ra‘iyyetimizden alup memleketi bir âhara virmeğe bir re‘âyâ eşkiyâsının ne liyâkatı vardır ki husûsâ Duroşenko adıyla bir şakî ve denî mel‘undır ki yüzinden hicâb perdesi kalkup bundan akdem Moskova tâbi‘ olup lâkin cümlesi bilindikden sonra anlardan redd olunup bizim dostlığımıza rağbet eylemişdir. Zîrâ Elhamdüli’llâhi te‘âlâ beyne’l-mülûk ahd ü peymânımızda sâbit-kadem oldığımız zâhirdir deyü ahvâlın tafsîli içün tarafımızdan ilçi ta‘yîn idüp rikâb-ı hümâyûnınıza göndereceğüz Duroşenko ve ana tâbi‘ olan Kazakları kendi hâlleri üzre koyup rencîde itmemiz mâdâm ki ol mükâleme ile her hâlleri söyleşilüp dostâne müzâkere olunup mâni‘ olanlar men‘ ü def‘ olına. Me’mûlimiz budır ki cenâb-ı hümâyûndan dahi bilâ mûceb hukūk-ı (143b) kadîmden olan ahd ü peymâna muhâlefet ve şerâit-i sulh u salâha muğāyîr nakz-ı ahd tarafınızdan zuhûr etmeye. Allâh’u Te‘âla hazretleri ve müşâhede olınmış âdet-i cemîlesidir ki bu makūlelerin hakkından gelür bâkī ömr ü devletleri pâyidâr bâd mektûb-ı mesfûrın tercemesi rikâb-ı hümayûna vâsıl ve mazmûnına itlâ‘ hâsıl olup lâkin taraf-ı hümâyûndan tekrâr bu def‘a dahi nâme-i hümâyûn

tahrîr buyırılmak münâsib görilmekle cânib-i sadr-ı a‘zamîden kral-ı mesfûrın vekîline cevâb yazılmak re’y ü tedbîr ve derûnında bu vech üzre ilzâm-ı kelimât tahrîr olındı.

Sûret-i Mektûb-ı Sadr-ı A‘zam Fazıl Ahmed Paşa

Kıdvetü’l-ümerâ’i’l-milleti’l-Mesîhiyyeti umdetü küberâ’i’t-tâ’ifetü’l-Îseviyyeti Leh vilâyetinin kançılaryosu hutımet avâkıbu bi’l-hayr kıbeline hulâsa-i peyâm-ı meveddet-encâm nekāve-i kelâm-i muhabbet-fercâm iblâğıyla inhâ vü ifhâm olunur ki, benim dostım mukaddemâ Dergâh-ı mu‘allâ çavuşlarından nâme-i hümâyun şevket-makrûn ile ol tarafa giden Ahmed Çavuş yediyle hâlâ şevketlü ve azametlü ve haybetlü efendim pâdişâh gerdûn-vakâr ve şehinşâh-ı bülend-iktidâr hulledallâhu hilâfetehu ilâ’l-karâr hazretlerinin südde-i seniyye-i şehriyârî ve atebe-i aliyye-i cihândârîlerine sâhib-ı mecd ve iftihâr Leh vilâyetinin kral ve hükümdârı merhametlü mürüvvetlü ulu dostımızın nâmesi ve bu dostınıza olan mektûb ve sizin mektûbınız der-akeb âdeminiz yediyle irsâl olunan mektûbınız dahi vusûl buldıkda cümlesi tercüme olunup ve nâme tercemesi rikâb-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı şehinşâhîye arz ve mektûblarınızı kırâat olunup cümlesi ma‘lûm olmışdır. Ukrayna memleketi mülk-i mevrûsımız ve ahâlisi re‘âyâmızdır deyü yazmış siz hakīkatde mâlikül-mülk-i Râbbî’l-âlemindir. Ancak celle şânuhunun âdet-i hikmet-meşhûnı bunın üzerine cârîdir ki fetret ve ihtilâli mütemâdî olan bir memleket ahâlisinin emn ü emânının irâde buyurdıkda bir pâdişâh-ı İskender-câhın zill-i seyf-i sâlibü’z-zülmi müstazıll ider. Binâ’en alâ zâlik Kazak vilâyeti ahâlileri kadîmden kendi başlarına bir kavm iken sulh tarîkiyle mevâsîk ü uhûd ve niçe şürût ve kuyûd ile taht-ı itâ‘atinize gelmişler ve hayli müddet ol minvâl üzre ne hâl ise kalmışlar bi’l-âhire beyninizde olan ahd ü peymâna mugāyir kendülere itdiğiniz zülm ü ta‘addî cevr ü eziyete tahammül idemeyüp Kazak tâifesi mâl u memleketlerin (144a) muhâfaza içün ecnâsıyla taht-ı itâ‘atinizden çıkup ve kılıca el urup sizinle cenk ü harbe âgāz idicek ol tarîk ile nev‘an asâyiş peydâ idüp kendi başlarına oldıkdan sonra Devlet-i aliyye-i Osmâniyye’nin kadîm hayr-hâhını ve nasb gerde-i çerâğ-ı hâzmı olan şecâ‘at-nişân ve celâdet-ünvân Kırım hânları sâyesine ilticâ idüp tarafınızdan kendülere ta‘addî ve tecâvüz kasd olındıkça yiğirmi seneden mütecâvizdir ki cenk ü harb ile kendi mâl u cânları sizden korıyup ve siz dahi anlara mâlik olmak sevdâsını derûnınızdan çıkarmayup Kazak tâifesi âti-tebâr ve şecâ‘at-şi‘âr hâkān-ı sâhib-i iktidâr sâyesinde ilticâ üzre iken yine ana bakmayup nefsü’l-emre muhâlif kavl-i mücerred ile kanâ‘at eyleyüp Kırım hânları ile sulh u salâha tâlib ve

râğıb olup beyninizde sulh u salâha mün‘akid oldıkdan sonra Kazak tâifesi Kırım’da fermân-fermây-ı hükûmet olan hâkān-ı zî-şânın seferlerinde asker olup ma‘an hıdmetlerinde olmağın hâkān-ı şecâ‘at-nişân hazretleri tavassut ile atebe-i aliyye-i pâdişâhîye ilticâ ve tuğ u alem recâsında oldıkların inhâ itdiklerinden şevketlü azametlü pâdişâh-ı cem-câh efendimiz bâb-ı sa‘âdet me’âblarına ser-inkiyâdı beste idüp kullarına meftûh olan inâyetlerine mazhar ve kulluğa kabûle recâları hayyiz-i husûle vusûl bulup tuğ u alem ve tabl ihsân buyurup bu hâl üzre dahi birâz müddet mürûrından sonra ol memlekete başka hâkim ve vali nasbı fikrinde olmak ve Ukrayna memleketi bizim mülk-i mevrûsımız dimek niçe olur ve bu kadar müddet taht-ı itâ‘atinizden çıkup sizinle cenk ü harb merkezinde duran kavme re‘âyâmız dimek ne te’vîl ile dürüst olur. Ve bunlardan kat‘ı nazar bir memleketin ahâlisi yalınız iken cenk ü harb ile kendülerin kurutmak mertebesinde ola. Pâdişâh-ı âlî-câhın sâye-i ikbâlini penâh idindikden sonra hod ana sâhib çıkmağı âkıl olan ne güne akl ider hayr görür ve bu mertebeden sonra buna ma‘kūl sevdây-ı hâm üzerine masr oldığınız takdîrce şevketlü azametlü kudretlü efendim pâdişâh-i âlem-penâh eyyid’allâhu ve kuvve hazretleri sâye-i merhametlerin ne ilticâ iden kavm-ı mazlûmı her ne tarîk ile olursa olsun düşmanından (144b) muhâfaza idüp kurısa nakz ve ahd ne tarafdan olmış oldığı ashâb-ı basîrete katî âşikâredir. İmdi bu emrde âkıbet-i endişâne mülâhaza olunup asâkir-i mansûre serhadde varup iki tarafdan mûceb-i intikāz-ı sulh olur. Ahvâl-i zuhûrından evvel tedârüki görilüp ve ilçi gönderilüp ve bu alevlenmiş âteşin itfâsına bir üslûb-i merğūb ile çâre tedârük olunur ise febihâ ve illâ fasl-ı nizâ‘ hâkim-i seyfe havâle olunur ise o günin hükmi yerleri ve gökleri yokdan var iden ve bin seneden mütecâviz Devlet-i İslâmı a‘dâsına gālib eyleyen Allâh’u celle şânuhunun kabza-ı kudretinde kalur ve iş bu Saferü’l-hayrın sekizinci güni şevketlü, azametlü, heybetlü pâdişâhımız şevket ve iclâl ve sa‘âdet ikbâl birle asâkir-i encüm-şümâr ile Edirne sahrâsından kalkup menzil-i be-menzil bir yerde eğlenmeyüp serhaddlere karîb olmakdadır. Ana göre mektûbınız cevâbın acele üzre gönderesiz zîrâ ma‘lûmınızdır ki serhadde karîb oldıkça her menzilin hükmi ve cevâbı başka olmakdır ve’s-selâm.

Hareket-i Hümâyûn Ez-Edirne ve Tafsîl-i Ahvâl-ı Vekāyi‘-i Sefer-i Leh

Mâh-ı Saferü’l-hayrın dördinci güni tavâif-i askeriyyeye mevâcibleri ihrâc olunup altıncı güni yeniçeri ağası musammem olan Leh seferi niyetiyle Edirne’den hareket ve yedinci güni kānûn-ı kadîm üzre konakçı olan Çirmen Beği tuğ-ı hümâyûn ile âhenk-i rıhlet

itdikden sonra sekizinci Cum‘a-irtesi güni şehriyâr-i bülend-iktidâr hazretleri kemâl şevket ve iclâl ile savb-ı maksûda teveccüh ve azîmet buyurdılar. Yevm-i mezbûrda Çömlek Köyi merhalesine dokuzıncı güni Değirmenköy menziline ve onıncı güni Yenice-i Kızılağaç menziline on birinci güni Yanbolı kasabası sahrâsına nasb-ı otak ve kesret-i bârândan nâşî merhale-i mezbûrda bir gün oturak olındı. On üçinci güni Sarây menzili on dördinci güni Karınâbâd Kasabası kazâsına vusûl birle irtesi on altıncı güni menzil-i mezbûrda meks ü ârâm olındı. On yedinci güni Ilıca merhalesi sahrâsına nasb-ı otak ve zuhûr-ı ra‘d u berk u bârândan nâşî irtesi on sekizinci güni menzil-i merkūmda oturak oldıkdan sonra on dokuzıncı güni Komran ve yiğirminci güni Sucılar menziline nüzûl birle irâhe-i cumhûr oldı. Ve yiğirmi birinci güni Köpri merhalesinden ubûr (145a) olındı. Yollarda gāyet balçık ve bârân şiddetinden nâşî pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri tuğlar ve sancaklar ve erkân-ı devlet ile Çenge-Balkanı dâmeninden azîmet buyurup lâkin arabalar sâir ağırlık kadîmden hem-râh-ı râh revân olan yoldan gitmekle ordu-yı hümâyûn ricâlinden niçe kimesnelerin yükleri ve arabaları yıkılup yollarda kaldı. Hattâ otağ-ı hümâyûn dahi vaktiyle konağa irişmeyüp pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri musâhib paşa hazretlerinin obasına nüzûl buyurdılar. Devletli haseki sultân hazretlerinin kendi kömiş arabaları dahi balçıkdan çıkarılmak mümkin olmayup girüye kalıcak bu keyfiyyet sadr-ı a‘zam hazretlerinin mesmû‘ları oldıkda müsâre‘at üzre arabanın kaldığı mahalle azîmet eyleyüp tahlîsinde azîm su‘ûbet olmağla kendi süvâr oldığı rahşını dahi arabaya koşup hezâr meşakkat balçıkdan halâs eylediler. Hattâ sultân-ı müşârün-ileyhâ hazretlerinin ordu-yı hümâyûna vusûl vaktinde güneş gurûb itmişidi. Ve halkın yollarda yıkılup pâmâl-ı cemâl bigāl olan haml ü eskālleri ordu-yı hümâyûna îsâl olınmak içün mâh-ı mezbûrın yiğirmi ikinci güni menzil-i merkūmda tavakkuf ve istirâhat yiğirmi üçinci güni Derbend menziline teveccüh olunup yiğirmi dördinci ve yiğirmi beşinci günleri dahi Derbend menzilinde meks ü ârâm yiğirmi altıncı güni Evşen’li merhalesine darb-ı hıyâm olındı. Yiğirmi yedinci güni Hacıoğlı Bâzârı menzili ve yiğirmi sekizinci güni Musa Beğ Karyesi ve yiğirmi dokuzıncı güni Kurnalı Dere otuzıncı güni Tekfûrlı Köyi nâm diğer Karasu menziline nasb-ı otak ve mâh-ı Rebî‘ü’l-evvel’in gurresi güni merhale-i merkūmede oturak olındı. Ve ikinci güni Uzun Ali Çayırı merhale üçinci güni Müftî Yaylası merhalesine darb-ı hıyâm câh u celâl buyurıldı. İrtesi gün anda oturak fermân buyurılup yeniçeri ağası mu‘tâd üzre ilerüye azîmet itdikden sonra sefer-i hümâyûna me’mûr olan Bosna Vâlisi İbrahim Paşa mükemmel kapusı halkı ve eyâleti askeri ile otak-ı hümâyûn pîş-gâhında alay gösterüp huzûr-ı hümâyûna çehre-sây oldıkda serâsere kaplu semmûr kürk ilbâs olındı. Ba‘dehû sadr-ı a‘zam hazretlerinin dahi mülâkātlarıyla müşerref oldıkda anlar dahi kendüye

serâsere kaplu semmûr kürk (145b) ve on dört nefer âdemlerine dahi hil‘at ilbâs olındı. Ve haseki sultân hazretleri Babadağında meks ü ârâm buyurmaların savâb-dîd[e] re’y-i sultâni olmağın husûs-ı mezbûr münâsib oldığı mülâhaza ve Edirne’den hıdmet ve hıfz u hirâsetlerine me’mûr kubbe vezîrlerinden İbrahim Paşa’ya yine ibkā-yı hıdmet muhâfaza olındı. Mâh-ı mezbûrın altıncı güni Babadağı sahrâsından dahi hareket-i hümâyûn buyurılup Katlevi menziline ve yedinci güni İsakça menziline vusûl ve alay ile otağ-ı hümâyûna nüzûl olındı. Mukaddemâ iş bu cânibe sefer-i hümâyûn masammem ve mukarrer oldıkda Tuna nehrine cisr binâsı içün gemiler tedârük olınmak maslahatı a‘yân-ı Belgrad’dan Za‘îm Yusuf Ağa nâm bir pîr sâhib-i tedbîre tefvîz olınmışidi. Mezbûrın mübâşeretiyle Sava ve Drava nehrleri sevâhilinde vâkı‘ Bredeşka ve Bozaga Yalılarında tonyâz ta‘bîr olur gemiler inşâsı tekmîl ve sâir mühimmâtı Eflak ve Boğdan tarafından tedârük ve tahsîl olındıkdan sonra Niğbolı sancağı mutasarrıfı Gāzî Osman Paşa ma‘rifetiyle İshakça iskelesinde nehr-i Tuna üzerine elli yedi tonyâz üstüne tavlen yedi yüz elli zirâ‘ arzen on zirâ‘ bir cisr-i üstüvâr inşâ ve ihzâr olındığı ecilden İsakçı sahrâsında oturak buyurılup mâh-ı merkūmın sekizinci güni sâdır olan fermân-ı hümâyûn mûcebince beğlerbeğiler cisr-i mezbûrdan ubûr idüp dokuzıncı gün yeniçeri ağası bi’l-cümle ocak halkıyla köpriden güzâr ve karşu tarafa darb-ı hıyâm meks ü karâr eyledi. Pâdişâh-ı bülend-ikbâl hazretleri dahi devlet ve iclâl ile mâh-ı merkūmın on birinci pencşenbih güni umûmen asâkair-i nusret-iştimâl ile Isakçı sahrasından medd-i şehbâ hareket ve irtihâl ve menzil-i Kartal’a vaz‘ âşiyâne-i câh ü celâl buyurdılar. Düşman-i dîn tarafından Boğdan memleketi üzerine kasd-ı hasâret ve istîlâ mukarrer oldığı kendü de hücûm-ı a‘dâya mukāvemet nâ-müyesser oldığın Devlet-i aliyye tarafına tahrîr ve tahkīk ve gönderdiği üç nefer dil dahi voyvada-ı mesfûrun tahrîrâtını tasdîk etmeğin Boğdan havâlîsini tetâvül-i dest-i düşmandan himâyet ve ol etrâf ü menâzilde guzât-ı müslimîn içün ihzâr ve a‘dâd olunan zehâyiri muhâfaza etmek mülâhazasıyla Bosna Valisi Vezîr İbrahim Paşa ve Anadolı Beğlerbeğisi Ali Paşa eyâletleriyle (146a) ilerüye ta‘yîn ve zâhire gemilerini Tuna’dan Prut suyu cânibine getürmeğe Niğbolı sancağına mutasarrıf Murad Paşa’ya ve Isakçı iskelesinde Tuna üzerinde kurılan cisri muhâfaza itmek Hüdâvendigar sancağı mutasarrıfı Mehmed Paşa’ya tavsiyye ve telkīn olındı. On ikinci güni dahi oturak olup Haleb valisi Vezîr Kaplan Mustafa Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Ali Paşa ve Hamid ve Beyşehri sancaklarına mutasarrıf Küçük Mehmed Paşa ve Kırşehri ve Sirem Beğleri mükemmel kapuları halkı ve eyâlet ve elviyeleri askeri ile otağ-ı hümâyûn pîş-gâhında alay gösterüp Haleb valisine semmûr kürk ve sâirlerine hil‘atler ilbâs olındı. On altıncı güni İshakçı sahrâsından hareket-i hümâyûn buyurılup Kul sahrâsına nasb-ı hıyâm buyurıldıkda

Adana Beğlerbeğisi Hüseyin Paşa ve Silifke Beği İbrahim Beğ yanlarında mevcûd olan askerleriyle otağ-ı hümâyûn pîş-gâhında alay gösterüp hil‘atler ilbâs ve mazhar-ı ikrâm-ı pâdişâh in‘âm oldılar. On yedinci güni Handak ili menzili makarr-i asâkir-i zafer-müyesser olup on sekizinci gün merhale-i Sertiş cilve-gâh-ı şehriyârîye gayret-keş oldı. On sekizinci güni karye-i Güşte ve yiğirminci güni Gügeç Boğazı nâm menziline nüzûl buyurıldı. Yiğirmi birinci güni Lapoşte merhalesi ve yiğirmi ikinci güni Yagol menziline vusûl yiğirmi üçinci güni Pervezeşt menziline nüzûl olındı. Esnâ-ı râhda saf beste-i selâm pâdişâh-ı âlî-câh olan vüzerâ ve mîr-i mîrân eyâlet ve elviyelleri kanūn-ı kadîm üzre rütbelerinin iktizâsıyla selâma durmaları bâbında hatt-ı hümâyûn şevket-makrûn sâdır olmağın rikâb-ı hümâyûna ber-vech-i arpalık sancakları mutasarrıf olan vüzerâ-yı izâm huzârâtının kethudâları rütbe-i vezâretlerine göre ale’t-tertîb durdıklarından sonra cânib-i yemînde eyâlet-i Anadolı ve altında eyâlet-i Karaman ve eyâlet-i Sivas ve eyâlet-i Diyarbekr ve eyâlet-i Maraş ve eyâlet-i Adana ve cânib-i yesârda ibtidâ eyâlet-i Rûmili ve anın altında eyâlet-i Bosna ve eyâlet-i Özi saf beste-i selâm olmak üzre nizâm virildi. Mâh-ı merkūmın yiğirmi yedinci güni Boğdan voyvadasının hükûmet gâhı olan Yaş mukābilinde vâkı‘ Çaçora nâm mahalle darb-ı hıyâm olındı. Yiğirmi sekizinci güni pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri temâşâ içün (146b) Yaş kasabasına teşrîf buyurmalarıyla Boğdan voyvadası olan Duka mukaddem cihânbânî cenâbından bî-nihâye kumaşlar pâ-endâz idüp rikâb-ı hümâyûnlarına bir kabza murassa‘ hançer ve çift a‘lâ nahte semmûr ve mütenevvi‘atü’l-elvân dîbâlar pîşkeş arz ü takdîm ve taraf-ı hümâyûndan hil‘at iktisâsıyla şeref müstedîm eyledi. Mâh-ı mezbûrın yiğirmi dokuzıncı güni bahşiş içün huzûr-ı hümâyûnda Dîvân-ı âlî tertîb ve yeniçeri neferâtı ve altı bölük halkı ve cebeci ve topcı neferâtından her nefere bin akçe in‘âm ve taksîm olınmak üzre mevâcib gibi topdan zâbitlerine teslîm olındı. Ba‘dehû dîvân tertîbi üzre huzûr-ı hümâyûnda mevcûd olan vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı a‘lâm dîvân çergesinde it‘âm olunup Özi muhâfızı Vezîr Halil Paşa ve Karaman beğlerbeğileri ve Çirmen beği Turla suyı üzerine cisr binâsına me’mûr olup konakçılık hıdmetiyle Adana beğlerbeğisine tefvîz olınmak üzre fermân-ı hümâyûn sudûr eyledi. Bundan akdem toplar nakli içün Kili’ye ta‘yîn olunan Çangırı Mutasarrıfı Murad Paşa mahall-i mezbûrdan topları ve sâir mühimmâtı ordu-yı hümâyûna îsâl idüp Rûmili ve Bosna Eyâletleri zu‘emâ ve erbâb-ı tîmârına tevzî‘ ve mu‘tâd üzre yine cümleye umûm zahîresi itâ olındığı gün Çoçara menzilinde meks ü ârâm ve zikr olındığı üzre bakāya-yı mühimmât-ı seferiye mükemmel itmâm olındı. Mâh-ı Rebî‘ü’l-âhir’in üçinci güni merhale-i mezbûreden nehzat ve kıyâm birle Paput menziline darb-ı hıyâm olındı. Kırım Hânı Selim Giray Hân hazretleri tarafından ve nefer dil ve sadr-ı a‘zam hazretlerine

mektûb gelüp derûnında taht-ı himâye-i hüsrevânîde olan Hatman Duroşenko imdâd u i‘ânet içün me’mûr olan Nureddîn Sultân ve Avlonya sancağı mutasarrıfı Yusuf Paşa Hanenka la‘înin ittifâkıyla üzerine yürüyüp mesfûrın sâkin oldığı Ladijin nâm kal‘a kurbüne vâsıl oldıklarında Braşt nâm kal‘adan Hanenka imdâd içün çıkan bin kadar Kazak keferesi Dureşenko ile olan asâkir-i zafer-me’âsire râst gelüp mahsûr oldıklarında Leh keferesi dahi Bar nâm kal‘adan çıkup Hanenka’ya imdâd içün Ladijin Kal‘ası’na dâhil oldıkdan sonra Hanenka’yı ma‘an alup bi’l-cümle piyâde ve süvârları ile mahsûr olan Kazak keferesine imdâda müsâre‘at ile gelüp mülâkāt (147a) eylediklerinde tarafeynden harb u kıtâlde âgāz olunup avn-i Hüdâvend-kadîr ile düşman-i dînden niçeleri tu‘me-i şemşîr ve niçeleri dest-i guzâta esîr olındığından sonra Hanenka ile Leh keferesinin serdâr-ı murdârları olan la‘în güç ile fırsat-yâb gürîz firâr oldılar deyü tahrîr ve tahkīk olınmağın gönderilen diller dahi tahrîrât-ı cenâb-ı hânîyi tasdîk eylediklerinden otak-ı hümâyûn öninde dilleri katl ü i‘dâm ve hân hazretlerinin mektûbın getüren âdemlere ve hân kapu kethudâsına hil‘atler ilbâsıyla ikrâm olındı. Ve mâh-ı mezbûrın beşinci güni Islavinçe sahrâsına nüzûl ve altıncı güni Gerhin merhalesine vusûl müyesser oldıkda ilerüde Turla suyı üzerine binâ olınacak cisre iktizâ iden keraste tedârük içün Bosna muhâfızı Vezîr İbrahim Paşa ta‘yîn ve irsâl ve bir gün evvel itmâm olınacak bâbında vezîr-i müşârun-ileyh ısdâr-ı fermân isti‘câl olındı. Mâh-ı mezbûrın sekizinci güni Mardunka menziline hareket-i hümâyûn buyurılup merhale-i mezbûreye nüzûl esnâsında Musahib Mustafa Paşa’nın Tatarları akından gelüp birkaç bin hayvanât ile iki yüz elli kadar üserâ-yı küffâr getürmeleriyle mazhar-ı tahsîn ve ihsân hazret-i hüdâvendigâr oldılar. Dokuzıncı çaharşenbih güni Hotin Kal‘asına tahmînen bir sâ‘at mesâfe olan Pınarbaşı nâm menzile nasb-ı hıyâm ve otak-ı süreyyâ-nitâk buyurıldıkda mahall-i mezbûre bir sâ‘at karîb Turla suyın karşu yakasında vâkı‘ İzvançe nâm palankada sâkin olan küffâr kudûm-ı hazret-i sâhib-kırânîden haberdâr oldıkları sâ‘at mehâbet-i kevkebe-i saltanatdan sabr u ârâma kudretleri kalmayup ol gice firâr ve terk-i mekân ihtiyâr itmeleri ile irtesi gün içine muhâfaza içün beş yeniçeri odaları ile Küçük Mehmed Paşa ve Silifke beği ta‘yîn ve sadr-ı âlî sekbanlarından dahi yüz elli nefer sekban derûn-ı kal‘a-ı mezbûrede temkîn olındı. Vezîr-i a‘zam ile kāim-makām paşa yapılan köpri üzerine varup birer küçük çadır ile anda ârâm ve bir sâ‘at mukaddem cisr-i mezbûrın itmâmına sa‘y u ikdâm idüp düşman tarafından zuhûr-ı mekr ü keyd ihtimâliyle kā‘ide-i ihtiyâta mürâ‘at olınmak münâsib olmağla nehr-i mezbûrın beri yakasında metrisler ve karşu yakasında şaranpolar ihdâs olındı. Mâh-ı mezbûrın on ikinci güni Özi (147b) muhâfızı Vezîr Halil Paşa inşâd olunan sallar ile nehr-i mezbûrın karşu yakasına ubûr ve bir iki günden sonra Çangırı sancağı

Mutasarrıf Murad Paşa dahi vezîr-i müşârün-ileyhin yanına mülhak olmak üzre fermân-ı âlî sudûr eyledi. On yedicinci güni Sivas Beğlerbeğisi Murtaza Paşa ve Maraş Beğlerbeğisi Hasan Paşa otak-ı hümâyûn pîş-gâhında mu‘tâd üzre alaylar gösterüp hil‘atler iksâsıyla ihrâz-ı rütbe-i ikrâm ve kenâr-ı ordu-yı hümâyûna darb-ı hıyâm ârâm eylediler. Eflak voyvadası dahi bu sefer-i hümâyûnda bulınmak üzre me’mûr olmağın hâlâ gelüp mu‘tâd üzre alay göstermek me’zûn ve iktisâ-yı hil‘atden sonra dâhil dâire-i zafer-makrûn oldı. Turla üzerine binâsına mübâşeret ve ikdâm olunan cisr-i kebîr eyyâm-ı mübâşeretin onıncı güni ki mâh-ı merkūmın on sekizinci günidir. Dilhâh üzre tamâm olup on dokuzıncı sebt güni yeniçeri ağası umûmen asâkir-i Bektâşiyye ile karşu cânibe güzâr ve yiğirminci güni pâdişâh-ı şevket-penâh hazretleri bi’l-cümle ordu-yı hümâyûn halkıyla cisrin karşu yakasında Leh toprağına nasb-ı hıyâma karâr eylediler. Mahall-i merkūm Kamaniçe Kal‘asına dört beş sâ‘at mesâfe olmağla sâdır olan fermân-ı hümâyûn mûcebince Kāim-makām Mustafa Paşa ve Haleb Valisi Kaplan Paşa ve Bosna Valisi Vezîr İbrahim Paşa ve ba‘zı alay beğleri ve topçubaşı metris yerleri tahmîni içün kal‘a-ı merkūme tarafına irsâl ve ta‘yîn olınmağın varup zîr u bâlâ kal‘aya nigâh-endâz temâşâ olunurken kal‘adan düşman-i dîn vâfir toplar atup lâkin hıfz-ı mülkü’l-müte‘âl ile ancak bir sekbân ile bir atdan mâ‘adâ kimesneye isâbet itmedi. Ve paşaların sekbânları taşra çıkan piyâde kefere ile bir mikdâr elleşüp bir kız bir baş aldıkdan sonra avdet idüp ahşâma karîb ordu-yı hümâyûna geldiklerinde kāim-makām paşa sadr-ı a‘zam hazretleri ile ma‘an huzûr-ı hümâyûna rûmâl u rikâb-ı kâm-yâba tafsîl-i macerâ-yı hâl eylediler. Boğdan voyvadası Duka voyvada me’mûr oldığı hidemât-ı seferiyede tekâsül ve tehâvün eylediği ve hareket-i nâ-şâyestesi ma‘lûm-ı hümâyûn olmağın habsi fermân olındı. Kırım Hânı Selim Giray Hân Hazretleri ordu-yı hümâyûna karîb mahalle gelüp rikâb-ı kâm-yâba yüz sürmeğe istîzân itmeğin izn-i hümâyûn ihsân olındıkdan sonra mâh-ı mezbûrın yiğirmi birinci güni cenâb-ı hânîlerine tevkīr ve iclâl içün Haleb Valisi Vezîr Kaplan Mustafa Paşa (148a) ve Özi muhâfızı Vezîr Halil Paşa Anadolı Beğlerbeğisi Vezîr [İbrahim] Paşa ve Rûmili Beğlerbeğisi [Ali] Paşa nâmzed-i hıdmet istikbâl oldılar. Hân-ı müşârün-ileyh hazretlerinin mürâfekatleri ile sadr-ı a‘zam ve serdâr-ı ekrem hazretlerinin sâye-bânlarına karîb geldiklerinde atdan inecek mahalle değin istikbâl buyurup sadr-ı a‘zam hazretlerinin otağına iclâs ve arz-ı muhabbet ve istînâs eyledi. Tertîb-i ta‘âm ve tevkīr-i merâsim ikrâmından sonra ma‘iyyet üzre otağ-ı hümâyûna varup takbîl-i dâmen-i şehinşâh-ı enâm ile bekâm oldılar. Pâdişâh-ı enâm hazretleri hân-ı müşârün-ileyh hazretlerine kıyâm ku‘ûd içün işâret birle ikrâm buyurdılar. Fermân-ı hümâyûnlarına imtisâl içün celse-i hafîfeden sonra kıyâm idüp dest-i beste-i muvakkıf ihtirâm ve taraf-ı hümâyûn âdâb-ı ubûdiyet takdîminde ihtimâm eylediler.

Muktezâ-yı vakt-ı hâle göre birâz musâhabetden sonra avâtıf-ı aliyye-i cihân-dârîden seribtihâcına murassa‘ sorguç vaz‘ ve meyânına bir kabza-ı murassa‘ şemşîr bend ve dûş-i iftihârına serâsere kaplu nîmden semmûr ve bir sevb hil‘at-ı fâhire-i mülûkâne ilbâs olındı. Ve murassa‘ eğerli mükemmel ve müzeyyen bir re’s at ihsân olınmağla ikrâm ve iki yüz nefer tevâbi‘ine dahi hal‘-ı fâhire in‘âm buyurıldı. Ba‘dehû takbîl birle cenâb-ı saltanat me’âba tevdî‘ ve sadr-ı a‘zam hazretleri kendi otaklarına değin me’mûr-ı istikbâl olan paşalar kendi ordusına varınca hân-ı müşârün-ileyhi teşyî‘ eylediler. Mâh-ı mezbûrın yiğirmi ikinci güni tabl u âlem ihsânıyla çerâğ efrûhte-i dûd-mân-ı saltanat olan Sarıkamış Hatmanı Duroşenko rikâb-ı kâmyâba yüz sürmeğe me’zûn ve çavuşbaşı ağa delâletiyle çehre-sây-ı huzûr-ı hümâyûn olup kemâl-ı ubûdiyetin arz u takdîmden sonra taraf-ı hümâyûndan dahi kendüye inâyet-i mülûkâneyi bî-diriğ oldığı îzân ve avâtıf-ı aliyye-i husrevâneden bir hil‘at ve bir debûs ve bir donanmış at ihsân buyurıldı. Ve mukaddemâ töhmet-i tekâsül ve havân ile mahbûs peygūle-i hezelân olan Boğdan Voyvadası Dukan’ın azli istihsân ve Boğdan voyvadalığı İstefan nâm boyara inâyet ve ihsân olındı. Yiğirmi üçinci güni pâdişâh-ı şevket-dest-gâh hazretleri devlet ve azamet ve iclâl birle Kamaniçe Kal‘ası sahrâsına bi’l-cümle asâkir-i masûre ile nasb-ı râyât câh u celâl tertîb-i mühimmât kal‘a-gîrîye iştigāl (148b) buyurdılar. Düşman-i dîn kal‘adan keyfiyet vürûd-ı asâkir-i İslâma nikrân olup hattâ cenâb-ı şehriyârînin otak-ı hümâyûnlarına nüzûl buyurdıkları esnâda birkaç top atmaları ile çadırları geçüp orman içine düşdi. Taraf-ı pâdişâhîden derûn-ı kal‘aya âdem gönderilüp kal‘ayı dağdağa-ı cenk ü cidâl teslîm iderler ise mâl ve cânlarına emân virilür diledikleri yere gitsünler ve illâ muhârebe vukū‘ından sonra avn-ı hakla kal‘a feth olındıkda cümlesi tu‘me-i şemşîr istîsâl olunur deyü tehdîd olınmış iken beynlerinde müşâvere idüb binâ-ı kal‘anın metânet ve hısânetine ağrâr ile muhârebe cânibin ihtiyâr eylediklerini i‘lâm ve ihbâr eylediler. Binâ’en aleyh muhâsara ve muhârebeye agāz olınmak üzre taraf-ı hümâyûndan serdâr-ı ekrem ve şîr-i a‘zam ve sadr-ı sudûr-ı efham hazret-i Fazıl Ahmed Paşa’ya tenbîh ve fermân ve semmûra kaplu sâde iki sevb hil‘at ilbâs ve ihsân buyurıldı. Mâh-ı mezbûrın yiğirmi dördinci güni serdâr-ı ekrem hazretleri umûmen yeniçeri neferâtı ve Rûmili askeri ile orta koldan vezîr-i sânî Musâhib Mustafa Paşa Anadolı askeri ve zağarcıbaşı biraz yeniçeri neferâtıyla sağ koldan ve kāim-makām Kara Mustafa Paşa Sivas ve Karaman eyâletleri ile saksoncıbaşı ağa bir mikdâr yeniçeri neferâtıyla sol koldan kal‘anın muhâsarasına ağāz idüp metrisler alınmak içün yeniçeri tâifesine kazma ve kürek tevzî‘olındı. Bu esnâda düşmen-i dîn tarafından ordu-yı hümâyûn üzerine katî vâfir toplar atılup lâkin hıfz-ı İlâhî ile kimesneye isâbet eylemedi. Mâh-ı mezbûrın yiğirmi beşinci Cum‘a güni Sadr-ı a‘zam kolından ve Musâhib Paşa kolından

toplar atılmağa şürû‘ ve ibtidâ olındıkda vakt-ı zuhûrda melâ‘în bârû-ı kal‘aya vire bayrağı diküp cenk ü harbı sabâha değin istimhâl ve bu gice meşveret idüp yarın kal‘ayı virüriz deyü haber irsâl itmeleriyle serdâr-ı ekrem hazretleri mücerred bu söz ile cenkden keff-i yed olınmaz sözlerine i‘timâd-ı küllî hâsıl olmağiçün bize rehn virsünler biz dahi kendülere rehn virelim deyü cevâb virdiler. Melâ‘înden haber-i mezbûr mütekerrer olmadığından mâ‘adâ rü’yet-i istimâna ref‘ ve top ve tüfenk münâvelesine âgāz olunup haber-i mezkûrdan murâdı mutlak asâkir-i İslâm’ı ser-kerem bezl-i gayret oldıkları cenk ü harbden ferâgat itdirmekle bâzû-yı hamiyyetlerine rehâvet ve fütûr ve zâbitân ile neferât mâbeynine fitne düşürivirmek içün (149a) bir mekr idiği ma‘lûm-ı cumhûr oldı. Asâkir-i İslâm tarafından yine bâzâr-ı cenk ü peygâra germiyet virilüp Kāim-makām Paşa kolına virilen toplar dahi yerlü yerine vaz‘ olınmağla yiğirmi altıncı güni sâdır olan fermân-ı hümâyûn mûcebince cümlesine bir fitilden âteş virildikde düşman tabyasının bir mikdâr divârını vîrân ve niçe kâfiri endâhte-i câh-ı nîrân eyledi. Bu vech üzre edevât-ı harb u kıtâl ta‘âlimi olınarak yiğirmi dokızıncı güni yeniçeri serdengeçdileri metrisleri tâ handak kenârına ulaşdırdılar. Otuzıncı güni gediklü zu‘amânın ze‘âmetleri yazusının her bin akçesi başında ikişer torba ve altı bölük halkına âdem başına iki torbalar tedârüki fermân olındı. Ve ol gün vakt-i gurûbda iki kul kethudâsı serdengeçdisi ile Rûmili kulı mahsûr olan tabyanın taş divârına el irişdirildikde bu keyfiyyetden küffâr-ı hâksâr âgâh ve haberdâr olıcak asl kal‘anın içine tahassun ihtiyâr eylediler. Ve yevm-i mezbûrda Leh keferesi tarafından ilçi gelüp ordu-yı hümâyûna vusûl buldıkda çavuşbaşı ağa dâiresine kondırılması tasvîb ve arz-ı Devlet-i aliyyeye lâyık olur vech üzre levâzım ve ta‘yînât tertîb olındı. Sefer-i hümâyûna me’mûren mükemmel kapusı halkı ve eyâleti askeriyle gelerek İsakçı ma‘berinden ubûr ve İsakçı’da kalan toplar ile iki bin kantâr bârutı ordu-yı hümâyûna getürilmesi bâbında fermân-ı âlî sudûr iden Diyarbekr Beğlerbeğisi Hasan Paşa bi-hasebi’l-iktizâ yanında bulunan asâkir ile Babadağı muhâfazasına me’mûr olmağın mukaddemâ nakline me’mûr oldığı bârutı kendi kethudâsı ve yalı beği ile irsâl idüp toplar nakline Niğbolı sancağı mutasarrıfı Osman Paşa ta‘yîn olındı. Cumâde’l-ûlâ’nın gurresi pencşenbih [güni] düşman-i dînin dil-beste-i hasânet ve rasânetleri oldıkları tabya bi-inâyeti’llâhi’l-Melikü’l-Kadîr feth ü teshîr olunup civân-merdân-ı guzât ferrâz bârû ve kal‘asına urûc ve râyât-ı İslâmı pirâye-i bâlâ-yı burûc eylediklerinden mâ‘adâ vakt-ı gurûba değin kal‘a divârına dahi el urup lağıma mübâşeret husûsında derkâr-ı sa‘y-ı ekîd ve içlerinden bir niçe merd-i sa‘âdet-mend şehîd oldılar. Ve ikinci Cum‘a güni ol mübâşeret olunan lağıma dahi âteş virildikde üzerinde olan kal‘anın haşeb ve sengini evc-i eflâka (149b) atup havâlîsinde bulınan düşman-i dîni birbirine katdı. Lâkin münhedim olan divârın ardında bir cidâr-ı üstüvâr dahi

zuhûr itdiğinden derûn-i kal‘aya ferce-i hücûm bedî-dâr olmayup tekrâr bir lağım hafrına dahi bezl-i miknet ve iktidâr olınmağa ibtidâ olındı. Üçinci Cum‘a-irtesi güni kal‘ada mahsûr olan adüvv-i makhûr tekrâr vire bayrağı izhâr idüp ancak ibtidâ-yı muhâsarada itdikleri gibi hîle ve mekre mebnî bir hâlet olmak mulâhazasıyla agrâz ve istifsâr murâdlarında agmâz olındı. Lâkin ol vaktde gurûr-ı mukāvemet ile ol güne vaz‘ mekr-i âmîz cesâret eyleyüp hâlâ bu vaktde ise guzât-ı İslâmın kemâl gayret ve şecâ‘atleri cümlesinin meşhûr ve ma‘lûmı ve mukāvemet muhâl idiği ve mahrûmları oldığı hareketlerinden nümâyân oldığından mâ‘adâ rehn olmak üzre beş nefer kâfir irsâl ve vire tarîkiyle kal‘ayı teslîm itmek murâdımızdır deyü arz u hâl eylemeleri ile sadr-ı a‘zam hazretleri taraf-ı hümâyûna keyfiyet-i hâli arz u telhîs idüp kabûl-ı istimânlarına izn-i hümâyûn ihsân buyurıldıkdan sonra mesfûrlar ile mükâleme olunup iş bu birkaç mâdde üzerine vireleri kabûl olındı.

Madde-i Evvel: Kamaniçe Kal‘ası ve ana tâbi‘ olan kılâ‘ ve palankalarda sâkin olanlardan kal‘a-ı mezkûrede kalmak murâd idenlerin kendüleri ve evlâd ü iyâlleri ve erzâk ve emvâllerine kimesne müdâhale eylemeyüp ke’l-evvel zabt u tasarruflarında ola. Ve

Madde-i Sâniye: Kal‘a-ı mezkûrede kalmayup gitmek isteyenlerin dahi kendülerine ve ehl u evlâdlarına ve emlâk ve erzâklarına kezâlik müdâhale olınmayup istedikleri yerlere varınca yanlarına âdemler ta‘yîn olunup emîn ve sâlim mahallerine ulaşdurıla.

Madde-i Sâlise: Kal‘a-ı mezbûrede kalanlar Frenk ve Ermeni ve Rûm dîninde olmağla kendülere kal‘a-ı mezkûrede mahsûs olan kenîsâlarında kifâyet mikdârı kenîsâda âyîn-i bâtıllarını icrâ itdiklerine dahi dahl u ta‘arruz olınmaya ve papaslarına ve âdemlerine müdâhale olınmaya.

Madde-i Râbi‘a: Leh Keferesi beğ-zâdelerinden ve papaslarından kal‘a-ı mezkûrede her kim kalur ise evlerine ve odalarına askerî tâifesinden kimesne konmaya.

Madde-i Hâmise: Askerî tâifesinden hâlâ çıkup gidenlere ancak kendi silâhları ile gitdiklerinde kendülerine ve ehl ü evlâdlarına ve emvâl ve eşyâlarına (150a) müdâhale olınmaya. Bu beş mevâdı müştemil yedlerine memhûr temessük teslîm olındıkda anlar dahi kal‘anın kapularını açup asker-i İslâma telsîm eyleyeler. Bu mevâdd-ı mezkûre Latin lisânı üzre tahrîr ve terkīm ve yedimize teslîm olına deyü niyâz-mend olmalarıyla recâlarına müsâ‘ade erzânı buyurılup vech-i mezkûr üzre temessük tahrîr ve yevm-i mezbûrda Kamaniçe Kal‘ası cânib-i saltanatdan feth u teshîr olındı. Vire ahvâli nizâm ve hitâm buldığından nâşî düşmen-i dînden Saltât nâmına olan kefere ba‘de’l-yevm kal‘adan çıkup gideyorız bârî düşmenimize kalmasun deyüp bir mikdâr bârut bakıyyesi kalan bârutı beynlerinde iktisâm iderken mûm-ı fitilden âteş isâbet idüp nâgâh ba‘de’l-ışâîş derûn-ı

kal‘adan sâ‘ika var bir tarâka-ı târka âşikâr oldıkda kemâl-i metânet üzre olan bir kal‘ayı ân-ı vâhidede virân ve birkaç yüz kâfîri üftâde-i dereke-i nîrân eyledi. Mâh-ı mezbûrın beşinci güni metrislerde olan guzât-ı müslimîn metrisden çıkmağa me’zûn olup sürûr-i fevz ve zafer birle çadırlarına avdet ve birbirlerine tebrîk ve tehniyyet feth u nusret eylediler. Altıncı güni kal‘a cenarali ol hısn-ı hasînin miftâhını getürüp hazret-i sadr-ı a‘zam Fazıl Ahmed Paşa’ya teslîm ve fîmâ ba‘d diyârlarına gitmek recâsını takdîm itmeğin kendüye hil‘at ilbâs olunup ve ahmâl ve iskāllerini nakl içün niyâz u istid‘âsıyla derûn-ı kal‘adan çıkub gidecek Leh Keferesine üç yüz araba ihsân ve murâd eyledikleri mahalle varınca muhâfazaları Haleb Valisi Vezîr Kaplan Paşa ile Rûmili Beğlerbeğisi Mehmed Paşa’ya fermân olındı. Ve yevm-i mezbûrda derûn-ı kal‘ada mevcûd olan kefere ale’l-umûm çıkub and ve hazelân hezîmet ile diyâr-ı nikbet-medârlarına doğrı azîmet eylediler. A‘kāb-ı fütûhâtda vükelâ-yı devlet ikrâm dâbb-ı kadîm olmağla mâh-ı mezbûrın yedinci güni mu‘tâd-ı kadîm üzre edâ-ı merâsim tehniyet-i feth u nusret içün bi’l-cümle vükelâ-ı devlet huzûr-ı hümâyûna alâ merâtibihim saf beste-i halka-i cem‘iyyet olup avâtıf-ı aliye-i hüsrevânîden vüzerâ-ı ızâma serâser kaplu ve sadreyn efendilere sofa kaplu semmûr kürkler ve sâirlerine umûm üzre hil‘atler ilbâs olındıkdan sonra Şeyhü’l-islâm Minkārî-zâde Yahya Efendi (150b) hazretlerinin illet-i mizâcı bu meclis-i âlîde huzûrlarına mâni‘-i devlet mulakāt-ı sultânîden nâ-çâr gidecek kürk ayağına gönderilmek şerefine kāni‘ oldı. İşbu sürûr-ı nusret u zaferden cemî‘ ümmet-i Muhammed hisse-yâb şevk-i behcet olmak içün bi’l-cümle memâlik-i mâhrûsede üç gün üç gice donanma olmak üzre etrâf u eknâfa evâmir-i aliyye tahrîr ve irsâl olındı. Ve ordu-yı hümâyûnda dahi top ve tüfenk şenlikleri ile derûn-ı a‘dâya vaz‘-ı dâğ-ı melâl oldı. Hân-ı âlîşân hazretleri tebrîk-i kudûm feth-i behcet lüzûmı içün sâhib-i devlet hazretlerinin ma‘rifetleriyle çehre-sây mukaddem-i pâdişâhî olub avâtıf-ı aliyye-i mülûkâneden mümtâz zerbefte kaplu semmûr kürk ve bir kabza-ı murassa‘ hançer ihsânıyla ser-efrâz akrân ve emsâl oldılar. Derûn-ı kal‘ada vâkı‘ kenâis-i vâsı‘adan biri nâm-ı hümâyûn ve biri devletlü vâlide sultân hazretleri nâmına câmi‘-i şerîf yapılmak üzre sâhib-i devlet hazretlerine sâdır olan hatt-ı hümâyûn şevket-makrûn tensîs ve sadr-ı a‘zam Fazıl Ahmed Paşa ve vezîr-i sânî Musâhib Mustafa Paşa ve Kāim-makām Kara Mustafa Paşa hazretlerine dahi birer câmi‘-i şerîf binâsı ta‘yîn ve tahsîs olınmağla cenâb-ı saltanat nâm-ı nâmîsine ta‘mîrine mübâşeret olunan câmi‘-i şerîfin minber ve kürsisi vesâir mühimmât ve levâzimi tekmîl olındığı taraf-ı âsafîden rikâb-ı müstetâblarına arz u telhîs olındıkda mâh-ı mezbûrın dokuzıncı cum‘a güni azîm alâylar ile derûn-ı kal‘aya teşrîf buyurup minâre-i câmi‘-i merkūmda ibtidâ ezân salât-ı Cum‘a ile ref‘-i kāmet-sadâ ve ibtidâ-ı namâz-ı Cum‘a zikr olunan câmi‘-i şerîfde edâ buyurıldı.

Bundan akdem Leh tarafından birkaç kelimât-ı bî-me'âl ile atebe-i saltanata rûmâl iden Leh ilçisinin i'âdesi husûsı karâr-dâde olup eğer Leh kralı iş bu feth u teshîri müyesser olan Kamaniçe Kal'asının muzâfâtından olan Podolya memleketini dağdağa-i cenk u cidâlsiz Devlet-i aliyye tarafına teslîm ve yâhûd iltizâm-ı harâca isti'câl iderse niyâz-mend oldığı sulh ahvâli sûret bulmak ağleb-i hâldir. Vilâyetine izhâr-ı mu'âmele-i muhâlefet ve mekr u ihtiyâl olunur ise umûmen memleketiniz üzerine seyl-i şemşîr istîsâl olunur deyü kat'-ı makāl ve ilçi-i mesfûr (151a) girüye irsâl olındı. Ve hân-ı âlîşân hazretleri ile me'an varup memâlik-i a'dâ-ı sû-be-sû tahrîb itmek üzre Haleb valisi Vezîr Kaplan Paşa serdâr nasb u ta'yîn ve yânına Rûmili ve Anadolı ve Karaman ve Sivas Beğlerbeğileri ve eyâletleri askeri ve mükemmel kapuları halkıyla ve Hatman Duroşenko ve Eflak Voyvadası dahi ta'yîn buyurıldı. Mâh-ı mezbûrın on altıncı güni hareket-i hümâyûn buyurılup tuğlar ve çadırlar sabâh namâzından sonra ilerüye irsâl olındı. Ve bir sâ'at mürûrında derûn-ı memâlik düşman-i dîn tarafına tahrîk râyât-ı kahr u istîsâl olındı. Yevm-i mezbûrde İzbirince nâm palanka kurbüne nüzûl u karâr ve birkaç gün ol havâlîde geşt ü güzâr sayd u şikâr buyurıldıkdan sonra mâh-ı Cemâdi'l-âhir'in beşinci güni menzil-i mezbûrden hareket ve mukaddemâ emân ile dâhil silk-i memâlik-i Hidiv-devran Kılandan nâm palanka kurbüne nasb-ı hıyâm ferr u şevket buyurıldı. İrtesi güni esnâ-ı râhta vâkı' Sava üzerine bünyâdı iktizâ iden cisr inşâdına Defterdâr Ahmed Paşa ta'yîn ve irtesi Bucaş nâm palanka pîş-gâhına darb-ı otak izz ü temkîn olındı. Derûnında mütehassîn olan a'dâ-ı dîn kasd-ı muhârebe eylediğin gîr olmaları ile Defterdâr Ahmed Paşa kendi tevâbi'îyle teshîr olınmasına su'ûbet bedîd oldığından Yeniçeri Ağası Vezîr Abdurrahman Paşa dahi i'ânete me'mûr oldıkda kefere-i hâksâr fî-mâ ba'd mukāvemetden nâ-ümîd olmaları ile mâh-ı mezbûrın on ikinci güni sabâh vaktinde arz-ı râyât istîmân ve istid'â-ı afvv ü emân eylediklerinde niyâzları karîn-i kabûl olup Adana valisi Hüseyin Paşa'nın teshîrine me'mûr oldığı Yazlaviçe nâm palanka dahi bî-cenk ü cidâl dâhil a'dâ-yı memâlik-i muhalledü'l-ikbâl olındı. On dukuzıncı güni arz u itâ'atde sûret-nümâ-ı te'hîr ve taksîr olan Razlutanka nâm palanka teshîrine Vezîr-i Sânî Musâhib Mustafa Paşa ve Bosna Valisi İbrahim Paşa ve altı oda yeniçeri ta'yîn olunup muhâsarasına şürû' olındıkda irtesi gün anın ahâlisi dahi çâr u nâ-çâr vire bayrağı izhâr itdiklerinde ibtidâ sûret-i muhâlefet ve i'tinâ gösterdikleri içün cenkcilerinin evlâd u ıyâlleri sebi ve ahvâl-ı sulh u salâha sûret virilmeğiçün Leh kralı tarafından gelen ilçi şefâ'atiyle afvv u ıtlâk olındılar.

Tecdîd-i Akd-ı Sulh u Salâh Be-Macar ve Leh

(151b) Leh tarafından gelen ilçi-i mesfûr ile mükâleme ahvâl-ı sulh u musâleme içün me'mûr olan Kāim-makām Mustafa Paşa hazretleri mevâdd-ı musâlaha-ı sabıkāya dört madde inzimâmıyla sulh u salâha nizâ[m] virüp mâh-ı mezbûrın yiğirmi birinci güni vezîr-i müşârün-ileyh sadr-ı a'zam hazretlerinin yanınca rikâb-ı hümâyûna rû-mâl ve i'lâm-ı keyfiyet-i hâl itdikde sulh-ı mezbûrda dîn u devlete hayr ve râhat müşâhede ve binâ'en-alâ zâlik mevâdd-ı mezkûr iltihâkıyla akd-ı sulha müsâ'ade olındı.

Madde-i Evvel: Hâlâ Leh vilâyetinden çıkup ordu-yı hümâyûna dâhil olan Lipka Tatarlarının ehl u ıyâllerinin hıfz u hirâsetinde olına. Tâife-i mezbûreden dârü'l-İslâma çıkmak murâd idenler ehl u iyâl ve mâllarıyla çıka, kimesne mâni' olmaya.

Madde-i Sâniye: Rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîye beher sene yiğirmi ikişer bin altun pîşkeş virilüp işbu bin seksen üç senesinde vâkı' rûz-ı Kasım ibtidâsında dutılup bin seksen dört senesinde vâkı' rûz-ı Kasım'da ki sene-i âhiridir zikr olunan yiğirmi iki bin altunı getürüp hazîne-i pâdişâhîye bi't-tamâm teslîm ideler, şol şartla ki asker-i İslâm'dan ve Tatar ve Kazak tâifesinden bir bölük gelüp vilâyetlerini urup gāret itmeyeler, eğer iderlerse Kamaniçe hâkimine Leh tarafından i'lâm olına. Eğer def' u men' itmez ise âsitâne-i sa'âdete arz olına. Bundan sonra dahi men' olınmayup yine gāret olunurısa ol senenin pîşkeşini virmeyeler.

Madde-i Sâlise: Podolya memleketi umûmen hudûd-ı kadîmesiyle taraf-ı pâdişâhiye teslîm olunup içinde olan askeri kal'adan çıkup ehl ü ıyâller ve mâlları kendüler silâhları ile gidüp top ve cebehânelerinden bir şey götürmeyeler. Ve Podolya'dan hâric Rus palankaları hâlâ içlerinde mevcûd bulınan âdemleri ve topları ile girü kendülerine virile. Podolya memleketinin sunur u hudûdında nizâ' vâkı' olur ise tarafeynden hâkimler ma'rifetiyle âdemler ta'yîn olunup iki serhadd ahâlilerinden müsinn ve ihtiyâr vilâyet erleri ile üzerine varılup cemâ'at-ı kesîresi kankı hudûdın dâhilinde oldığına şehâdet iderler ise anınla amel olına. Ve Podolya memleketi tahrîr olunup kadîmden palanka sâhibi olan beğ-zâdelerden her kankisi serhadde kalmak murâd iderlerse mukaddemâ ellerinde olan palankalarının ve köylerinin (152a) harâcları ve ı'şâr-ı şer'iyyeleri ve sâir virgileri hesâb olunup maktû'an o beğ-zâdelerin ellerinden alına ve kendülerinin kifâf-ı nefslerine bir mikdâr ta'yîn olına kendüleri ve evlâdları tekâlifden mu'âf olunup mâdâm ki hıyânetleri zâhir olmaya bu hıdmetden ref' olınmayalar hilâf-ı şer'-i şerîf rencîde olınmayalar

devşürme fermân olunur ise bunlardan ve re‘âyâlarından devşürme alınmaya ve kal‘alarda ve mescid olandan mâ‘adâ ellerinde ibkā olunan kiniselerine müdâhale olınmağın âyîn-ı bâtıllarını sâir serhadler gibi icrâ eylediklerinde rencîde olınmayalar. Ve Kamaniçe’den ve Podolya Palankalarından Leh vilâyetine gitmek isteyen beğ-zâdeler ehl u evlâdları ile sâlimen iki aya dek gidüp gelmelerine kimesne mâni‘ olmaya ammâ bu bahâne ile re‘âyâdan kimesne gitmeye.

Madde-i Râbi‘a: Ukrayna memleketi hudûd-ı kadîmesi ile Kazak’a virilüp ve Ukrayna memleketinin hudûd u mesturında nizâ‘ vâkı‘ olur ise Podolya memleketi gibi fasl olına ve piyâde Çarkat nâm kal‘adan ve sâir Ukrayna hudûdında olan kal‘alardan Leh askeri ihrâc olunup silâhları ve esvâb ve ıyâlleri kalup ancak Payalu Çarkat Kal‘asından kebîr ve sagīr ve evâsıt olan beş pâre top getüreler ve yeniden itdikleri binâları hedm itmeyeler ve Hanenka nâm Kazak beğinin yanında olan Kazaklar Ukrayna’da olan evlerine gelmek istediklerinde kimesne mâni‘ olmayup ve bundan akdem ma‘mûlün-bih olan ahd-nâmemizde mastûr şürût ve kuyûda mugāyir olan mevâdd tarh u tard olunup muvâfık olanlar ke’l-evvel ibtâl olına mâdâm ki Kazak tarafından ve beğlerinden ve kapudanlarından ve tevâbi‘lerinden ve sâir ehl ü fesâdde serhadd-ı memâlik-i mahrûsemde olan kal‘alarıma ve sâir memâlik ve mahmiyelerime tâbi‘ olan kasabât ve kurâ ve arâzîlerime vechen-mine’l-vücûh dahl u ta‘arruz olınmaya Leh kralının dahi memleketlerine ve kal‘alarına ve varoşlarına ve sâir kasabât ve kurâlarına taraf-ı hümâyûnımdan vüzerâ-ı izâm ve mîr-i mîrân ve ümerâ-ı asker zafer-şi‘ârımdan ve Boğdan ve Dobrıca ve Akkerman ve Özi’de olan Tatardan gayriden Leh memleketlerine uğranmayup Tatar-ı Mesr ve Turlu ve sâir Tatar geçdiklerinde anda olan tarafın hâkimi tarafından muhâfaza itdüreler eğer muhâfaza itmekde ihmâl ve müsâhele iderler ise azl olunup cezâları virile ve Kırım hânları tarafına İslâm Giray Hân zamanından virilmeğe ta‘ahhüd (152b) eyledikleri ve vire geldikleri sâl-besâl vaktiyle irsâl olunup âdemlerine teslîm ve îsâl olındıkdan sonra Kırım Hân’ı kānûn üzre uhdesine lâzım gelen dostlık ve muhabbet şartlarını ri‘âyet idüp min ba‘d tarafından ve kalgay sultândan ve gayrı mirzâlardan Leh memleketine bir vech ile zarar u ziyân irişdirmeyeler ve kral-ı müşârun-ileyhin üzerine düşman müstevlî oldıkda hân dahi Tatar askeri ile imdâd ve i‘ânet eyleye ve cânib-i hümâyûnlarından bir tarafa sefer vâkı‘ olup hân-ı müşârun-ileyh yâhûd kalgay sultân veya mirzâları ile Tatar askeri varmak lâzım geldikde Leh memleketinin içine uğrayup kadîmden ne mahalden geçe gelmişler ise yine ol mahalden geçeler ve bu ahid nâme-i hümâyûndan sonra Leh kralı memleketine Tatar veya Boğdan ahâlisi ve yâhûd gayriden kimesne varup gāret veya esîr ihrâc ider ise kral tarafından i‘lâm olındıkda ol

makūleler bu ahid nâme târîhinden sonra ihrâc olınmış olsa memâlik-i mahrûsemde fürûht ve bu tarafa müte‘allık olanlardan min ba‘d Leh memleketlerinden esîr satılmaya ve dahi kefere krallarından ve gayriden birinin üzerine sefer-i zafer-şi‘ârım vâkı‘ olup bi’z-zât cenâb-ı hilâfet meâbım varmak iktizâ itdikde yâhûd bir serdâr ta‘yîn olunup askerim ile Erdel ve Eflak ve Boğdan Voyvadaları ile ol düşmanın üzerine tevcîh olındıkda düşmanın tarafından kendüye âdem yazup mu‘âvenet ve muzâheret taleb itdiklerinde Âsitâne-i sa‘âdetime sadâkat ve istikāmet ve icrâ-ı musâfât ve muvâfakat içün Leh kralı askeriyle yâ hazînesiyle düşmanıma yardım ve düşmanım tarafından bir kimesne varup Leh memleketinde asker cem‘ itmek murâd ider ise men‘ idüp ruhsat virilmeye ve fethi müyesser olup arz-ı itâ‘at iden palankalardan Podolya memleketlerine tâbi‘ olanlar zabt olunup mâ‘adâsı ki Rus palankalarıdır. Şurût-ı musâlaha olur ise Leh cânibine virilüp lâkin İlbu şehrinden otırı hemân bu def‘a rikâb-ı hümâyûnıma seksen bin guruş pîş-keş virmegi deruhte itmeleri ile fi’l-hâl tahsîli içün âdemler ta‘yîn olındı. Ve Podolya memleketine tâbi‘ palankaların bakiyyesi Leh kralından kıllıyet ile taraf-ı pâdişâhîye teslîm kılındı. Ve mâh-ı mezbûrın yiğirmi beşinci güni fermân-ı hümâyûnım mûcebince taraf taraf ordu-yı hümâyûn içinde (153a) münâdîler nidâ itdirülüp Leh kralına emân virilmişdir. Her kim bu günden sonra emvâl ve erzâk ve ıyâllerine îsâl-ı zarar u hasâret kaydında olur ise bilâ-emân katl olunur deyü muhkem tenbîh ü te’kîdler olındı. Bundan akdem derûn-ı memleket a‘dâ-ı gāret içün İlbü taraflarına ta‘yîn olunan hân-ı âlîşân ve Haleb valisi Kaplan Mustafa Paşa mâh-ı merkūmın yiğirmi altıncı güni ordu-yı hümâyûna vâsıl ve irtesi gün sadr-ı a‘zam hazretlerinin vesâtatiyla huzûr-ı fâizu’n-nûr pâdişâhiyye dâhil oldıkdan sonra ve akd-ı sulha gelen Leh ilçisi dahi atebe-i izz ü ikbâle rûmâl eyledi. Hân-ı âlîşân hazretlerini mu‘tâd-ı kadîm üzre ta‘bîr olunur semmûr kürk ve kabza-i murassa‘ şemşîr ve mücevher tîrkeş ihsân olındıkdan sonra hâzır-ı bi’l-meclis olan Kāim-makām Mustafa Paşa ile Vezîr Kaplan Paşa’ya bir semmûr kürk ve esnâ-i mükâlemede hıdmet nakl-ı ihbâra me’mûr olan Re’îsü’l-küttâb Mustafa Efendi’ye ve çavuş başı ağaya ve Leh ilçisine birer hil‘at ilbâs olındı.

Avdet-i Mevkib-i Hümâyûn Be-Cânib-i Edirne

Leh keferesiyle miyâne-i Devlet-i aliyyede derkâr olan harb u kıtâl emri hitâm ve maslahat-ı sulh u salâha dilhâh üzre nizâm bulup fîmâ ba‘d mukteziyât meks u ârâmın in‘idâmından nâşî dârü’s-saltana-i Edirne bi’l-mahmiyeye sarf-ı zemâm olınmak savâb-

dîde sultân-enâm olmağın mâh-ı merkūmın yiğirmi sekizinci güni yevmü'l-erba'a Bucaş sahrâsından hareket u kıyâm ve Sert köprisi kurbüne nasb-ı hıyâm olındı. İrtesi Kuruca palanka nâm menzile teveccüh olındıkda hân-ı âlîşân hazretleri ilerüce gidüp yimeklik mahalline sadr-ı a'zam hazretlerinin otaklarına nüzûl ba'dehû kalkup menzil-i mezbûr cânibine giderken esnâ-i râhda pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri Kapucılarkethudâsı Ahmed Ağa'yı irsâl ve cânib-ı mülûkânelerine hem'inân olmak da'vetiyle mahsûdü'l-imsâl eylediler. Selâm vakti geldikde sadr-ı a'zam hazretlerinin dahi varup hân hazretleri pâdişâh-ı enâm hazretlerinin yemîninde ve sadr-ı âlî hazretleri cânib-ı yesârında karâr ve otağ-ı hümâyûna varınca bu tertîb üzre münâvele-i güftâr eylediler. Zikr olındığı üzre hem'inân giderken şehriyâr-ı şevket-şi'âr hazretleri avâtıf-ı aliyye-i mülûkânelerinden hân hazretlerine bir re's donanmış at ihsân buyurmaları ile kendi rahşından inüp ihsân-ı hümâyûn olan rahş-ı sabâ-reftârı (153b) süvâr ve nazar-gâh-ı askerde hâiz-i izz ü i'tibâr oldılar. Yevm-i mezbûrda Trablus Şam Beğlerbeğisi Mehmed Paşa'ya eyâlet-i Şam-ı Şerîf inâyet u ihsân ve emâret-ı hâc ile hüccâc-ı müslimîni emn u selâmet üzre getürüp götürmek husûsı kendüye fermân olındı. Mâh-ı mezbûrın otuzıncı güni İzvançe nâm mahalleye nâzil ve gurre-i Receb-i şerîfinde Hotin'de Pınarbaşı menziline vâsıl olunup ikinci nehr-i Prut kenârında vâkı' Medolka nâm menzile nasb-ı hıyâm olındı. Menzil-i mezbûra hân-ı âlîşân hazretleri Kırım cânibine azîmet itmeğe istîzân murâd itmeğin sadr-ı a'zam hazretleri vesâtatiyle huzûr-ı hümâyûnda çehre-sây ta'zîm olup mu'tâd u kadîm üzre ferş olunan ıhrâm üstine iclâs ve birâz musâhabetden sonra dûş-ı liyâkatine kabança ta'bîr olunur semmûr hil'at ilbâs buyurıldığından mâ'adâ bir kabza murassa' altun kılıç ile murassa' inculı tirkeş ihsânıyla kerem-i bî-kıyâs buyurıldı. Hân hazretleri çıkdıkdan sonra Sarıkamış Hatmanı Duroşenko dahi atebe-i aliyye-i sultânîde vaz' nâsiye-i ihrâz idüb hil'at ilbâsıyla sezâvâr ihsân-ı hümâyûn ve diyârına avdet itmeğe me'zûn oldı. Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri ordu-i hümâyûn ile mâh-ı mezbûrın yedinci güni Merd menzilinden hareket ve Berberine nâm merhaleye nasb-ı hıyâm ferr u şevket buyurup irtesi güni Eslovnça sahrâsına darb-ı hıyâm ve menzil-i mezbûrde birgün tevakkuf ve ârâm olındı. Onıncı güni Kopçan menzili on birinci güni Buyut merhalesi on ikinci güni Boğdan Voyvada'sının hükûmet-gâhı olan Çoçora sahrâsına madrab-ı hıyâm nusret irtisâm olunup mahall-ı mezbûrede bir gün oturak ve on dördinci güni Gorozaşt menziline nasb-ı otak olındı. On beşinci güni Yagol merhalesine ve on altıncı güni Biretin menziline on yedinci güni Kekeç Ağzı nâm mahalle nüzûl olunup on sekizinci güni kazâ merhalesine Zerniş muhtem sultân gayret-geş oldı. Merhale-i mezbûrda Bağdad Valisi Hüseyin Paşa'nın kāimesi dergâh-ı devlet-medâra vâsıl ve Basra valisi Vezîr Kara Mustafa Paşa'nın haber-i vefâtını ve eyâlet-

i mezbûre hâlâ Musul Beğlerbeğisi Hüseyin Paşa'ya tevcîh u ihsân olınması niyâzını mutazammın olan mazmûnına ıtlâ' hâsıl oldıkda recâsına müsâ'ade olındı. On dokuzıncı İsak ve yiğirminci güni Girekol menziline nüzûl olunup yiğirmi birinci güni İsakçı merhalesine darb-ı hıyâm ve vusûl olındı. (154a) yiğirmi ikinci ve yiğirmi üçinci ve yiğirmi dördinci günleri menzil-i mezbûrede meks u karâr ve ol havâlîlerde geşt ü güzâr ve sayd u şikâr olındı. Yiğirmi beşinci güni Hacı Kışlası yiğirmi altıncı Çağatay yevm-i mezbûre Uzun Ali Çayırı cilve-gâh-ı hıyâm ve yiğirmi sekizinci güni Tekfur Köyi menziline nüzûl olunup menzil-i mezbûrda bir gün ârâm olındı. Otuzıncı gün Kurnalı Dere ve gurre-ı Şa'bân-ı şerîfde Musa Bey Karyesi menziline vusûl-ı müyesser ve irtesi şiddet-i şitâdan nâşî merhale-i merkūmda bir gün tavakkuf mukarrer oldı. Üçinci güni Hacı Oğlı Bâzârı kazâsına nasb-ı hıyâm izz u şân ve menzil-i mezbûrda Ibrıkdâr Mustafa Ağa'ya Harameyn muhâsebeciliği inâyet ve ihsân buyurıldı. Dördinci güni Evşenli Kadıköyi beşinci güni Kozlıca nâm menzil-i di'l-ârâm-ı cilve-gâh yekşebe-i İslâm olup altıncı güni Prevadi Kasabası piş-gâhına darb-ı hıyâm yedinci güni anda ârâm olındı. Sekizinci güni Köpriköyi sahrâsında mevkeb ve makarr-ı sultân enâm oldı. Dokuzıncı Çengi Balkanı dâmendinde vâkı' Nadir Bend menziline azîmet olunup esnâ-ı râhda suların ve balçıkın firâvân ve vefretinden azîm ta'b u meşakkat çekdiğinden mâ'adâ bî-nihâye hayvânât helâk ve halkın ağırlığı üftâde-i rûy-i hâk olup arabaların ekseri yolda kaldı. Menzil-i mezbûra gelince hayli zahmet çekmekle irtesi göc borısı çalınmış iken yolda kalan ağırlıklar gelüp irişmek içün hareket-i ferâgat ve menzil-i mezbûrede bir gün tevakkuf ve ârâm olındı. On birinci güni Aydos menzili on ikinci güni Karin-âbâd merhalesi tayy olunup on dördinci güni Necibler Yurdı menziline nüzûl onbeşinci güni Paşaköy merhalesine vusûl müyesser oldı. On altıncı güni menzil-i mezbûrede oturak olup on yedinci güni Çömlek Köyi kazâsına nasb-ı hıyâm ve irtisi Edirne şehrine duhûl musammem oldığı gerek ordu-yı hümâyûnda gerek Edirne'de olan vükelâ-ı devlete i'lâm olunup mu'tâd-ı kadîm üzre tertîb-ı alây istikbâl olındıkdan sonra mâh-ı mezbûrın on altıncı güni şehriyâr-ı şevket-şi'âr hazretleri şevket u ikbâl birle derûn-ı sarây-ı Edirne'ye şeref-bahş izz u iclâl oldılar.

Vekāyi'-i Sene Erba'a ve Semânîn ve Elf

Bu esnâda Leh kralı tarafından şürût-ı sulh u salâhdan olup beher sene der'uhde itdikleri yiğirmi iki bin (154b) altun arâsında izhâr-ı tehâvün ve taksîr u arz adem-iktidâr ile ta'allül u te'hîr olındığından mâ'adâ Moskov kefersinin dahi mûceb-ı nakz u ahd olur niçe hareket-

i adâvet-şi‘ârları zâhir ve âşikâr olmağla üzerlerine tekrâr sefer u hareket lâzım u pâdişâh-ı gayret-penâh hazretleri bi’z-zât hareket-i hümâyûn buyurmak üzre âzim olup âğāz tertîb-i mühimmât ve levâzım eyledi. Ve mâh-ı Saferü’l-hayrın on beşinci güni mu‘tâd-ı kadîm üzre bi’l-cümle erkân-ı devlet bâb-ı hümâyûna varup tuğ-ı hümâyûn nusret me’mûnı ihrâc ve du‘â-ı hayr-hâhâneyi medâric-i kabûle evrâc eylediler. Ve sâir erkân-ı devlete alâ merâtibihim ilbâs-ı hil‘atlardan sonra on dördinci güni otağ-ı süreyyâ-nitâk Çukur Çayırına alây ile mu‘tâd-ı kadîm üzre kurıldı. Ve der-akeb pâdişâh-ı gayret-medâr hazretleri mâh-ı mezbûrın yiğirmi sekizinci güni debdebe-i hâkānî ile sarây-ı Edirne’den alây-ı azîm ile hareket buyurup Çukur Çayırı nâm mahalle mansûb olan otak-ı mülûkânelerine nüzûl buyurdı. Şeyhü’l-islâm ve Müftî’l-enâm Minkārî-zâde Yahya Efendi şikeste-mizâc ve tedbîr ü ilâca muhtâc olmağla tedbîr içün Edirne şehrinde hânesinde me’zûnen ârâm eyledi. Ve üftâdeye dahi me’zûn oldı. Bakıyye-i levâzım-ı seferiye Çukur Çayırında itmâm olındı. Ve yiğirmi dört gün meksden sonra mâh-ı mezbûrın üçinci isneyn güni hareket ve Ak Pınar menziline darb-ı hıyâm olındı. Şehriyâr-ı sutûde-hısâl hazretleri tahfîf-i ahmâl içün cenâb-ı mülûkânelerine ancak iki direkli çerke ihtiyâr ve vüzerâ-ı ızâm ve sâir erkân-ı devlet âna göre hareket eylediler. Yiğirmi dördinci güni Büyük Derbend ve yiğirmi beşinci Paşa Köyi ve yiğirmi altıncı güni Yahşiler merâhili tayy olunup yiğirmi yedinci güni kat‘-ı menzil Karîn-âbâd ve yiğirmi sekizinci Aydos menzili kazâsına nasb-ı otak olındı. Ve yiğirmi dokızıncı Aydos’da oturak olunup mâh-ı Cemâdi’l-evvel’inin gurresinde Nadir Derbendi ikinci güni Kırk Geçid Ağzından mürûr üçünci güni Köpriköy ma‘berinden ubûr olunup yevm-i mezbûrde ale’l-umûm erkân-ı devlete büldân ve kasabâtdan gayri menâzilde rûz-merre giydikleri destâr giymeğe izn-i hümâyûn sudûr eyledi. Dördinci Prevadi kasabasına nasb-ı otak ve üç gün anda oturak olunup sekizinci güni Hacı Oğlı (155a) Bâzârı merâhilesine nüzûl on birinci güni Musa Beğ Karyesi on ikinci güni Kurnalı Dere on üçinci güni Karasu sahrâsına nasb-ı hıyâm bi-hasebi’l-iktizâ anda on dört gün ikāmet olındı. Yiğirmi yedinci güni çiftliği muktezâ-ı hâle göre dokuz gün ikāmet olındıkdan sonra Cemâdilâhire’nin sekizinci güni İsakçı sahrasına vusûl müyesser anda dahi li-maslahata oturak ihtiyâr olındı. Azak Kal‘asına tâbi‘ Ten suyı üzerinde vâkı‘ kal‘a-ı cedîd üzerinde Moskov tâifesinden ve gayriden birkaç bin kazak on pâre top ile gelüp on yedi gün kal‘a-ı mezbûreyi muhâsara itdikden sonra hüsrân ile girüye eyledikleri mâh-ı mezbûrın on yedinci güni ordu-yı hümâyûna vâsıl ve derûn-i asker-i muvahhidîne bu sürûrdan neşât hâsıl oldı. Lâkin zikr olunan Kazak ve Akkirman cânibine ubûr ve memâlik-i mahrûseye îsâl zarar etmemek içün şîr-i gazâ Fazıl Ahmed Paşa sadr-ı a‘zam hazretleri ve sâir vüzerâ-ı izâm sekbânlarından birkaç yüz sekban ve bir mikdâr yeniçeri

neferâtı Bender muhâfazasına irsâl ve ta‘yîn ve üzerlerine baş nasb olunan ber-vech-i arpalık Avlonya sancağı Mutasarrıfı Yusuf Paşa’ya hıfzı emrinde ihtimâm itmek üzre tavsiye ve telkīn olındı. Mâh-ı mezbûrın on dokuzıncı güni taraf-ı şehriyârîden Leh kralı Mihail’e Müteferika Hüseyin Ağa ilçi ta‘yîn ve derûn-ı nâme-i hümâyûna iş bu zikri âtî mevâd tahrîr olındı.

Sûret-i Nâme-i Hümâyûn

Vekîl-i Devlet-i aliyyemiz ve Vezîr-i a‘zam Ahmed Paşa kulımıza mukaddemâ kancılarınız Edirne tarafından gelen kâğıdında mâbeyninde mün‘akid olan şurût ve salâhdan beher sene südde-i seniyyemize ihdâ ve irsâl itmek üzre der‘uhde eyledikleri pîş-keşi virmeziz deyü şurût ahd u peymâna muğāyir cevâbınız gelüp ahd nâme-i hümâyûnım mûcebince teslîmi lâzım olan palankaları henûz tamâmen teslîm itmeyüp bu evzâ‘-ı nâ-hemvârınızdan fesh-ı sulh u salâha azîmetiniz zâhir ve âşikâr olmağla böyle yakīn zamânda akd olunan musâlahadaki ırz u nâmûs ri‘âyetin ber-taraf idüp tiz vaktde feshine âzim oldığınızdan bundan sonra ber-vechle i‘timâdımız kalmamak ile civârınızda olan serhadd-ı mansûremizde asâkir-i zafer-medâr ictimâ‘ına fermân-ı hümâyûnımız (155b) sâdır olup cenâb-ı hilâfet-meâbımız dahi bi’z-zât hareket buyurup hâlâ civâr-ı serhadd-ı mansûreye sâye endâz câh u celâl oldık. Lâkin memâlik-i mâhsûremize mülâsık olan serhaddlerde tarafınızdan henûz cenk u harbe müte‘allık ahvâl zuhûr itmediğinden asker-i mansûremiz dahi sulh u salâha muğāyir bir yer vaz‘ ve hareket itmeyüp keyfiyet-i hareketinize intizâr üzre karâr eylemeleri tenbîh olunup bi’z-zât cenâb-ı hilâfet-meâbım civâr-ı serhadd-ı mansûrede leşker-i bi-şümâr ile kışlamak üzre karâr virilmişdir. İmdi vâkı‘ olan musâlahada meşrût oldığı üzre mu‘teber ilçiniz ile pîş-keş irsâlinin vakti ki Kasım eyyâmıdır. Bakā-ı sulh u salâh murâdınız ise mukaddemâ olan şurûtı yerine getürüp teslîmine ta‘ahhüd eylediğiniz palankaları teslîm ve vaktiyle Âsitâne-i sa‘âdetimize müte‘ahhid oldığınız pîş-keşi irsâl idüp merâsim-i ahd u dâdı kemâ-yenbagī[40] icrâ idersiz ve illâ bu bâbda tahallüf idüp şurût-ı musâlahada olan mevâddı ta‘ahhüdiniz üzre itmezsiniz nakz-ı ahd tarafınızdan olmış olur bu sûretle inşâallâhu te‘âlâ yine memleketinize sefer-i hümâyûnım mukarrer olunup hakk subhânehû ve te‘âlâ hazretlerinin avn-i inâyetiyle istid‘â-ı fevz u zafer ve yer getürmez askerimiz ile evvel bahârda üzerinize varılur vaktinize hâzır olasız mazmûn nâme-i hümâyûnımız ma‘lûmınız oldıkda müşârün-

[40] “kemâ-yenbagī” mükerrer yazılmış.

ileyhi eğlendirmeyüp bu bâbda cevâbınız ne ise mu‘accelen yazup rikâb-ı hümâyûnımıza irsâl eyleye. Ve’s-selâm. Mâh-ı mezbûrın yiğirminci salı güni mu‘tâd-ı kadîm üzre otak-ı şehriyârîde tertîb-i dîvân ve tavâif-i askeriyenin müstehak oldıkları bir kıst mevâcibi inâyet olunup vüzerâ-i izâm selîmî destâr ve çuka erkân kürkleri ile sadreyn efendiler ferace kürkler ve destâr hirâseti ile arza girmek şerefine şâyân oldılar. Yiğirmi üçinci güni zikr olunan nâme-i hümâyûn ile Leh kralına ilçi ta‘yîn olunan Hüseyin Ağa’ya nâme teslîm ve lisânen dahi ba‘zı kelimât telkīn olındı. Yiğirmi dokuzıncı güni Haleb valisi Vezîr-i Mükerrem Kaplan Paşa mu‘tâd üzre alây gösterüp huzûr-ı hümâyûna mürâ‘ât kā‘ide-i hâk-bûs ta‘zîm itdikde dûş-ı ikbâline ilbâs-ı hil‘at terkîm olındı. Receb-i şerîf gurresinde Yaş taraflarına ser-asker nasb ve yanına bir (156a) kaç mîr-i mîrân ve Haleb ve Sivas ve Anadolı ve Karaman eyâletlerinin zu‘emâ ve erbâb-ı tîmârı ve dergâh-ı âlî yeniçerilerinden birkaç yüz yamak ta‘yîn olunup mâh-ı mezbûrın ikinci güni İsakçı ma‘berinden karşu Boğdan cânibine ubûr ve azm savb-ı me’mûr eyledi. Ve on ikinci güni bundan [akdem] Çopluca Boğazını muhâfaza içün irsâl olunan sekbânlar üzerine Kazak eşkiyâsından vâfir kâfir gelüp beynlerinde azîm cenk u cidâl ve harb u kıtâl vukū‘ı istimâ‘ olındı. Yiğirminci güni Boğdan voyvadası ittihâdd-ı küfr u dalâleti hasebiyle Leh tarafına firâr eylediği haberi vâsıl-ı dergâh-ı devlet-medâr olup ve yeri ordu-yı hümâyûn kethudâsı olan Dimitreşko nâm zimmîye ihsân ve mu‘tâda hil‘at-ı ilbâsdan sonra Yaş cânibine revâne olması fermân olındı. Şa‘bân-ı şerîf gurresinde Rûmili ve Bosna ve Sivas Beğlerbeğileri ile Hotin taraflarında bulınan Silistre valisi Vezîr-i Mükerrem Hüseyin Paşa’nın ulağı gelüp getürdiği mektûbda tahrîr olındığı üzre Leh keferesi cem‘iyyet-i azîme ile Turla suyunı kendi geçidlerinden ubûr idüp Hotin Kal‘asına karîb mahalle geldikleri sem‘-i devlete vâsıl oldıkda bu peyâm vahşet-engîz keder hâsıl binâ’en der-akeb kışlaya me’zûn olan asker i‘âde ve ircâ‘ içün mukaddem evâmir-i aliyyeler ile mübâşir irsâl ve ordu-yı hümâyûnda olanlara tavsıyye ve ihzâr-ı esbâb-ı harb u kıtâl olunup Vezîr-i a‘zam Köprili-zâde Fazıl Ahmed Paşa hazretleri taraf-ı hümâyûndan serdâr-ı ekrem nasb u ta‘yîn olunup Hotin’de olan asâkir-i İslâma imdâd husûsında bezl-i makdûr itmek tezkîr ve ta‘yîn olındı. Dokuzıncı Cum‘a-irtesi güni kā‘ide-i kadîme üzre serdâr-ı ekrem müşârün-ileyh hazretleri ile otak-ı hümâyûna varup miyân-ı hamiyyetlerine bir murassa‘ şemşîr-i adüvv-tedmîr bend ve destâr-ı selîm[î]leri üzerine bir mücevher sorguç vaz‘ nim-tene kaplu semmûr kürk ilbâs ve cenâb-ı âsafânelerine izhâr-ı mu‘âmele-i mülâtefet ü istînâs buyurıldıkdan sonra livâ-i hazret-i server-i kâinât aleyhi efdalu’l-tahıyyâtı yeden be-yed kendülere teslîm ve bi’l-müşâfehe ba‘zı umûr-ı mühimme tevcîh ve ta‘lîm olındı. Bundan akdem cenâb-ı şehriyârî içün Silistre’de meştâ tahmîn u tedârük-i mühimmât içün mübâşir ta‘yîn olınmış

iken zuhûr-ı âsâr-ı ta‘addiyât-i düşman-i dîn sebebiyle (156b) kışlak ve Babadağı Kasabasına tahvîl olunup İsakçı sahrâsında ordu-yı hümâyûn ile altmış bir gün meks u ârâmdan sonra mâh-ı mezbûrın on birinci güni pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri ancak dâire-i hümâyûn ve rikâb-ı hümâyûn kāim-makāmı nasb buyurdıkları Musâhib Vezîr Mustafa Mustafa Paşa ve Nişancı Vezîr Abdî Paşa ve kazasker efendiler ile hareket-i hümâyûn buyurdılar. Serdâr-ı ekrem Vezîr-i a‘zam Fazıl Ahmed Paşa hazretleri ve kāim-makām-ı sâbık Vezîr Kara Mustafa Paşa ve Defter[dâr] Vezîr Ahmed Paşa mu‘tâd-ı kadîm üzre ale’s-seher tertîb olunan yemeklik mahalline varınca hıdmet-i meşâyi‘ati edâya kemend-bend ihtimâm ve ba‘de’t-ta‘âm serdâr-ı ekrem hazretleri taraf-ı hümâyûndan serâser kaplu bir semmûr kürk ilbâsıyla mahzar-ı ekrem oldıkdan sonra yemeklik çadırlarından ilerü bir mahalde cümlesi edâ-ı resm-ı vedâ‘ içün zemîn-bûs selâm ile müteveccih oldılar. Pâdişâh-ı enâm hazretleri savb-ı maksûda atf u inân buyurup irtesi ki mâh-ı mezbûrın on ikinci günidir. Babadağı sahrâsına nasb-ı hıyâm ârâm buyurdılar.

Hücûm-ı Kefere-i Leh Be-Cânîb-i Hotin ve Avdet-i Asker ve Te’hîr-i Sefer Be-Vakt-i Bahâr

Leh kralının büyük hatmanı ve küçük hatmanı ve yed-i Leh’e tâbi‘ Lipva memleketinin büyük hatmanı ve sâbıkā firâr iden Boğdan voyvadası bulınan la‘în-i pür-nifâk dahi asker-i İslâmdan iftir’âk ve ol melâ‘înin cem‘iyyetlerine iltihâk eylediklerinden sonra Hotin muhâfazasına me’mûr olan asâkir-i müslimînin üzerlerine remme-i hınzır misâl hücûm eylediler. Cüyûş-ı muvahhînin mutehassin oldıkları tabur-ı kebîrde ziyâde vâsi‘ olmağla ber-vechle muhâfazası mümkin olmadığından nâşî küffâr-ı hâksâr derûn-ı tabura vaz‘-ı kadem şûm ve asker-i İslâm üzerine hücûm itdiklerinde Ser-asker Silistre valisi Vezîr Hüseyin Paşa yanında bulınan beğlerbeğiler ile taburdan sebükbâr Hotin pîş-gâhında vâkı‘ cisrden Turla nehrini karşu güzâr idüp Kamaniçe Kal‘asında zabt-inân karâr eylediler. Ve ser-asker-i İslâmı dahi dâ‘iye-i necât ile köpriden karşudan ubûra ikdâm eylediklerinde kemâl izdihâmdan köpri bozılup üzerinden güzâr mahsel oldığı âşikâr olmağla bi-şümâr-ı guzât arzu-ı necât kendü suya atdığından ba‘zıları karşu cânibe çıkamayup nehr-i (157a) mezbûrda gark olındığından mâ‘adâ niçeleri dahi esnâ-i muhârebede sâha-ı hayâtdan nâ-bedîd ve Bosna Beğlerbeğisi Süleyman Paşa ve Selanik Beği ve Ohri Beği ve zağarcıbaşı ve sağ kol alây beği Rûmili kethudâ ve defterdârı şehîd olup katî vâfir civân-merdân-ı dîn dahi mecrûc ve zahmdâr ve sâire evsat-ı nâsdan gayri Köstendil Beği Sehsuvar-zâde ve

yeşik bayrak ağası ve Bosna mîr-alemi misülli müte‘ayen âdemler dest-i küffâra giriftâr oldılar. Lâkin melâ‘în dahi bî-nihâye a‘dâ-ı dîn tâziyâne-i şemşîr guzât-ı gayr oldı. Bu haber-i vahşet eser-dârı ordu-yı hümâyûn cânibine olındıkda ale’t-tafsîl rikâb-ı hümâyûna telhîs olındıkda böyle eyyâm- şiddet-i şitâda a‘dâ-ı dîn üzerine tertîb-ı esbâb itmek ihlâk-ı devâb-ı mevâsîden gayrı nesneyi müfîd olmadığı zâhir olmağla sefer vakt-i bahâra te’hîr olınmak rey u tedbîr olındı. Ve Çoçora nâm mahalde olan Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Paşa serdâr-ı ekrem cânibine avdet idüp sâir asâkir dahi kışlaklarına teveccüh itmek üzre evâmir-i aliyye tahrîr olındı. Sefer evvel bahâra te’hîrinden nâşî karârgâh-ı ordu-yı hümâyûn olan İsakçı kasabasının um’ûmen ordu-yı hümâyûna kışlak olmağa iktidârı olmayup ordu-yı hümâyûn mecmû‘ı ile serdâr-ı ekrem hazretlerinin kışlakları Babadağı kasabasına tebdîl ve pâdişâh-ı şevket-penâh hazretlerinin meştâ-ı hümâyûnları Hacı-oğlı Bâzârı kasabasına tahvîl olındı. Mâh-ı merkūmın yiğirmi üçinci güni şehriyâr hazretleri kāim-makām-ı rikâb-ı müstetâb olan Musâhib Mustafa Paşa ile gāyet ihtisâr üzre meştâ-ı hümâyûn tasmîm buyurılan Hacı Oğlı Bâzârı tarafına azîmet buyurup kuzât-ı asâkir efendiler ve sancağ-ı şerr ve hırka-ı mübâbereke fahr-ı enâm aleyhi afdalü’s-salavât ve’s-selâm ve bakıyye-ı hüddâm âlî-makām ile akeblerinden gelmek üzre me’mûr olan Vezîr Nişancı Abdî Paşa dahi yiğirmi sekizinci güni Baba Dağı kasabasından hareket itmeleri ile tayy-ı merâhil idüp mâh-ı Ramazânü’l-mübârekin üçinci güni Hacı Oğlı Bâzârı kasabasına dâhil oldılar.

İstîlâ-ı İstefan Voyvada Be-Cânib-i Boğdan

Mukaddemâ zikr olındığı üzre sefer-i hümâyûn evvel bahâra te’hîrinden nâşî Yaş kasabasında olan beğlerbeğiler kışlaklarda azîmet ve Boğdan voyvadası Dimitraşko anlar ile me‘an İsakçı cânibine avdet idecek mesfûrın selefi olup firâr iden Boğdan voyvadası (157b) İstefan mahal-i fırsatdır deyüp Leh hatmanı tarafından birkaç bin melâ‘iîn ile Boğdan üzerine hücûm ve istîlâ kasdı ile Yaş’a dâhil oldığı istimâ‘ olındı. Mukaddemâ Hotin üzerine varmağa me’mûr olup lâkin bâlâda zikr olındığı üzre anda serasker olan Hüseyin Paşa avdetinden nâşî Hotin’e varmaları ber-taraf olmağla Yaş tarafına imdâda me’mûr olan Adana Beğlerbeğisi Kürt Hüseyin Paşa iki bin mikdârı sipâh ve silahdâr serdengeçdiler ve kalgay sultân yiğirmi bin Tatar ile azîmet üzereler iken cânib-i düşman-i dînden Tuna yalılarını gāret içün ta‘yîn olunan birkaç bin küffâra râst gelüp muhâherebeye der-kâr oldıklarında bi-avni’llâhi’l-Melikü’l-müte‘âl ol melâ‘în-i dûzah-masîrin ekserini

tu‘me-i şemşîr kahr u tedmîr eylemeleri ile Yaş’da olan eşkiyâ bed-peymân bu keyfiyyetden haberdâr oldığı sâ‘at yanında olan kefere-i hâsirîn ile kemâl havfından nâşî geldikleri cânibe firâr itdiklerinden mezbûr Hüseyin Paşa ve kalgay sultân varup Yaş’da karâr eyledikleri mesmû‘ zıllu’llâh oldıkda bu hâletden tab‘-ı hümâyûna inşirâh-ı küllî hâsıl oldı. Mâh-ı Zi’l-hicce’nin yiğirmi sekizinci güni Leh keferesinin tugyânından nâşî sefer içün Hacı Oğlı Bâzârı meştâsından tûğ-ı hümâyûn-ı pâdişâhî mu‘tâd-ı kadîm üzre kapu arasına ihrâc olunup Kırım Hânı Selim Giray Hân hazretlerine dergâh-ı mu‘allâ Kapu cubaşılarından Ömer Ağa yediyle hil‘at ve şemşîr ve on beş bin altun ihsân ve mühimmât-ı seferiyyesin tekmîl birle ordu-yı hümâyûna mülhak olmak üzre fermân olındı.

Vekāyi‘-i Sene Hamse ve Semânîn ve Elf

Ve yeniçeri ağası Hacı Oğlı Bâzârı meştâsına emr oldığın üzre kapuya çıkan yeniçeriler ile müretteb ve müsellah mâh-ı Muharremü’l-harâmın on üçinci güni vusûl-ı müyesser oldı. Ve cenâb-ı şehriyâr[î] alâylarını bir mürtefi‘ mahalde mansûb-ı sâye-bânlarından temâşâ buyurdıklarından sonra seksoncıbaşı ağaya yüz altun ile bir hil‘at-ı fâhire ve yiğirmi nefer çorbacılar[a] birer hil‘at ve neferâta tevzî‘ olınmak üzre üç bin guruş ihsân ve bir an mukaddem varup ordu-yı hümâyûna mülhak olmak üzre fermân buyurdılar. Mâh-ı mezbûrın yiğirmi sekizinci güni otak-ı hümâyûn dahi Hacı Oğlı sahrâsına nasb olındıkda mâh-ı Saferü’l-hayrın on birinci pençşenbih (158a) güni mu‘tâd-ı kadîm üzre azîm alây ile şehinşâh-ı şecâ‘at-penâh hazretleri otak-ı hümâyûnlarına teşrîf buyurdılar. Sivas Valisi Vezîr Çavuş-zâde Mehmed Paşa mâh-ı mezbûrın yiğirmi üçinci güni Hacı Oğlı sahrâsına nüzûl idüp kapusı halkı ve eyâleti askeri ile pîş-gâh-ı hümâyûnda alây gösterdikde mu‘tâd üzre serâsere kaplu semmûr kürk ilbâsıyla mükerrem oldı. Yiğirmi sekizinci güni dahi Şam Valisi Vezîr İbrahim müretteb kapusı ile ve eyâleti askeri ile güzâr itdikde serâsere kaplu semmûr kürk ilbâsıyla kesb-i şeref-i i‘tibâr buldı. Mâh-ı Rebî‘ü’l-evvel’in dördinci güni dahi Mısır askeri kendülere[41] mahsûs olan tertîb-i acîb üzre nazar-gâh-ı şehinşâ[h]-ı şevket-penâhda alây gösterüp serdârları ola[n] beğe hil‘at-ı fâhire ilbâs olındı. Kezâlik altıncı dahi kapusı halkı ve eyâleti askeri ile alây gösteren Silistre Beğlerbeğisi Hasan Paşa huzûr-ı hümâyûnda hil‘at iksâ itmek şerefin ihrâz eyledi. Ve mâh-ı mezbûrın dokuzıncı pençşenbih güni tavâif-i askeriyenin müstehakk oldıkları mevâcibleri ihrâc ve tevzî‘ olındı. Şehinşâh-ı encüm-sipâh hazretleri mühimmât-ı seferiyyelerin tekmîl idüp mâh-ı Rebî‘ü’l-

[41] “kendülere” mükerrer yazılmış.

evvel'in on birinci sebt güni kemâl kevkebe-i husrevâne ve debdebe-i şâhâneleri ile Hacı Oğlı sahrâsından hareket-i hümâyûn buyurdılar. Mâh-ı mezbûrın on altıncı güni Çağatay menziline nüzûl buyurmazdan mukaddemce Sadr-ı A'zam Köprili-zâde Fazıl ve Tahrîr Ahmed Paşa hazretleri Babadağı'ndan istikbâl ve rikâb-ı hümâyûna takdîm-i hıdmet rûymâl eyledi. Musâhib-i şehriyârî kāim-makām-ı rikâb olan Vezîr-i Sânî Mustafa Paşa ol gün esnâ-ı râhda kudûm-ı sadr-ı a'zamdan âgâh olındıkda tûğlar öninden ilerüde istikbâl ve cenâb-ı âsafîye mülâkāta isti'câl idüp ikisi hem'inân-ı hümâyûna inân-ı cünbân olmaları ile kenâr-ı râhda dest-beste-i selâm olup cenâb-ı şehinşâhî berâberine geldikde ikisi dahi birden edâ-ı hıdmet hâk-bûs ve hem'inân-ı musâhabetleri şerefiyle cenâb-ı âsafîye izhâr-ı âtıfet ve istînâs buyurdılar. Mevkeb-i sultânî ile ordu-yı hümâyûn bir yere gelüp guyâ iki sebîl girânlecce-i fürûş (158b) hem-dûş-ı çûş-ı hurûş oldı. Silistre Beğlerbeğisi Hasan Paşa'nın zülm u te'addîsinden iştikâ mukarrer ve hakkında zuhûr-ı gazab-ı pâdişâhî olmağın havf cezâsıyla firâr ve gaybet ihtiyâr itdiği resîde-i sem'-i hümâyûn olıcak tecessüs ve tefahhus olınmak üzre fermân ve eyâlet-i merkūme Sipâh Ağası Ahmed Ağa'ya ihsân buyurıldı. Mâh-ı mezbûrın on dokuzıncı güni mu'tâd-ı kadîm üzre umûm hil'atleri ilbâs olınmağıçün otak-ı hümâyûn-ı şehriyârîden dîvân-ı âlî tertîb ve vüzerâ-ı izâm ve sadr-ı a'zam ve Ekrem Fazıl Ahmed Paşa'ya semmûr kürkler ve sâir evsat-ı erkân-ı devlete hal'-i fâhire ilbâsıyla tatyîb olındı. Yiğirminci güni Katlu menzili yiğirmi birinci güni Isakçı merhalesine nasb-ı otak ve bir iki gün oturak olunup ânifen firâr itdüği tahrîr olunan Silistre Beğlerbeğisi Hasan Paşa musâhib paşa hazretlerinin şefâ'atleriyle mazhar-ı afvv-ı sultân âfâk olmağla beğlerbeğliği defter-i vezâretden ref' ve terkīn ve İstanbul gümriği mâlından yevmî iki yüz akçe tekā'üd ulûfesi ta'yîn olındı. Acem tarafından hil'af-ı ahd ve peymân ba'z asâr-ı mel'anet-udvân serhadd beğlerbeğisi arz ile ma'lûm-ı sâhib-kırân gîtî-sitân olmağla eyâlet-i Bağdad yeniçeri ağası Vezîr Abdurrahman Paşa'ya inâyet ve ihsân ve ber-vech-i isti'câl menzil tarîkiyle bir gün mukaddem Bağdad'a irişmek üzre fermân buyurıldı. Bağdad'dan ma'zûl Vezîr Hüseyin Paşa dahi Basra eyâletine nakl u tahvîl ve Trabzon yolından Bağdad'a revâne ve hayli mühimmât ve cebehâne irsâli ta'cîl olındı. Rakka ve Musul ve Şehr-i Zor Beğlerbeğisi dahi Bağdad muhâfazasına me'mûr oldı. Muhtel olan yeniçeri ağalığı hâlâ Âsitâne-i sa'âdetde sekbânbaşı olan Kara Hasan-zâde Mustafa Ağa'ya ve sekbânbaşılık sâbıkā kul kethudâsı olan el-hâc Zülfikar Ağa'ya tevcîh ve ağa-ı müşârün-ileyh bir sâ'at evvel gelüp ordu-yı hümâyûna irişmesi emr-i şerîf ve mektûb-ı sadr-ı âlî ile muhkem tenbîh olındı. Mâh-ı merkūmın yiğirmi altıncı güni yeniçeri neferâtı ve eyâlet beğlerbeğisi Isakçı köprsinden karşuya ubûr itdirilüp yiğirmi yedinci güni şehinşâh-ı encüm-sipâh hazretleri dahi bi'l-küliyye vüzerâ-yı ızâm ve küberâ-ı

erkân ile cisrden karşuya (159a) güzâr ve Kartal nâm mahalde iki gün meks buyurmağla mu‘tâd üzre asâkir-i nusret medâra umûm zahîresi tevzî‘ olındı. Rebî‘ü’l-âhir’in gurresi pençşenbih güni Tuna’ya karîb Kirekol nâm menzile ve irtesi gün Prut suyı kenârında vâkı‘ İsakçı merhalesine nasb-ı otak gerdûn-nitâk buyurıldı. Yevm-i mezbûrda Erzurum eyâletinin zu‘emâ ve erbâb-ı tîmârı ve alây beğleri üzerine başbûğ ta‘yîn olunan Kığı beği alây gösterüp mîr-i müşârün-ileyhe hil‘at ilbâs olındı. Dördinci güni azm merhale-i Ziraniş oldıkdan [sonra] Bağdad tarafından Acem hareketini müş‘ir ba‘zı haber vürûdı bâ‘is-i fikr ve teşvîş olmağın bi’z-zarûr Yaş’da müctemi‘ olan cünûd-ı muvahhidîn üzerlerine ser-asker olan Haleb valisi dilîr Kaplan Paşa’ya Diyarbekr eyâleti inâyet olındı. Ve kendi ber-vech-i isti‘câl menzil tarîkiyle etbâ‘ ve eyâleti askeri akebinden revâne olmak üzre fermân olındı. Ve Halep eyâleti Şam valisi İbrahim Paşa’ya ve eyâlet-i Adana beğlerbeğisi Hüseyin Paşa’ya inâyet buyurılup ve Adana eyâleti dahi Diyarbekr’den munfasıl Çavuş-zâde Mehmed Paşa’ya tevcîh olındı. Mâh-ı mezbûrın beşinci güni sahrâ-ı Geşt nâm menzil altıncı güni Güğeç Ağzı menziline nüzûl ve yedinci güni Breten sekizinci güni menzil-i Yağul’a vusûl müyesser oldı. Dokuzıncı güni menzil-i merkūmda oturak idüp Kırım Hânı Selim Giray Hân hazretleri çehre-sây-ı atebe-i sultân âfâk olmağın avâtıf-ı aliyye-i hüsrevânîden serâsere kaplu semmûr kürk ve bir murassa‘ sorguç ve bir kabza murassa‘ şemşîr ile bir re’s mükemmel esb-i dil-geş-endâm ve oğlına dahi bir hil‘at-ı fâhire ve atâyâ-ı vâfire in‘âm olındı. Üçinci güni Ağrureşt on birinci güni Çoçara sahrâsına atf-ı zimâm olunup Yaş’ta oaln beğlerbeğiler eyâletleri askeri ve ocak halkıyla reh-güzâr-ı hazret-i pâdişâh-ı enâm ve alây-ı azîm ile kazâ-ı menzil-i merkūma nasb-ı hıyâm ve merhale-i merkūmede be-re’y-i maslahat birkaç eyyâm meks u ârâm olındı.

Tahvîl-i Sefer-i Hümâyûn Be-Cânib-i Moskov

Bu ana gelince hareket ve sefer-i Leh üzerine musammem ve mukarrer iken Moskov keferesi bendegân-ı dergâh-ı şehinşâhîden olan Kazak Hatmanı üzerine istîlâ ve Kazak palankalarından birkaç palankayı dest-i tasarrufından intizâ‘ eylediği alâ vukū‘uhum istimâ‘ olındıkda bu mâddeye faysal (159b) virilmek ve seferine takdîm ve Moskov üzerine hecme-i intikāmsalınmak tasmîm olunup yollarında iktizâ iden mahallerde köpriler binâsına Sivas valisi Vezîr Çavuş-zâde Mehmed Paşa ta‘yîn olındı. Ve yeniçer ağalığı içün Âsitâne-i sa‘âdetden da‘vet olunan Kara Hasan-zâde Mustafa Ağa mâh-ı merkūmın on altıncı güni Çoçara merhalesinden ordu-yı hümâyûna gelüp vâsıl ve huzûr-ı sadr-ı

a‘zamîye dâhil oldıkda kürk ilbâs olunup hıdmet-i lâzimesinde bezl-i makdûr itmek üzre me’mûr oldı. Sene-i sâbıkada vâkı‘ Hotin Kal‘ası derûnında mütehassin olan kefereyi kahr u tedmîr kal‘a-ı mezbûreyi feth u teshîr itmek içün ta‘yîn buyurılan Şam-ı şerîf valisi Hüseyin Paşa me’mûr oldığı üzre Kamaniçe’den getürdiği üç oda yeniçeri ve humbaracı ve lağımcılar ile varup kal‘ayı mezbûreyi muhâsara ve birkaç humbara atdıkda hafrına âgāz olunan lağımdan haberdâr oldıklarında melâ‘în-i hâsirîn birbirine katılup lağıma âteş virilmezden mukaddem vire itmek hayurludır deyü şerîta-ı ihtiyâcı takdîm ve istîmâm tarîkiyle kal‘ayı cenâb-ı Devlet-i aliyye teslîm eyledikleri haber-i meserret eseri mâh-ı mezbûrın yiğirmi yedinci güni ordu-yı hümâyûna vâsıl ve derûn-ı mücâhidîne bu haberden takviyyet-i kalb hâsıl oldı. Hemân yevm-i mezbûrda Çoçara sahrâsından hareket-i hümâyûn buyurılup irtesi Bayvera merhalesi ve ferdâsı Kopçak menzili tayy olındıkda yiğirmi dördinci güni Koçurına yiğirmi beşinci güni Balıca sahrâsına nasb-ı hıyâm izz ü celâl ve Turla suyı üzerine binâ olınacak cisr itmâmına ihtimâm içün menzil-i mezbûrdan defterdâr paşa alâ tarîki’l-isti‘câl ilerüye irsâl olındı. Yiğirmi altıncı güni Kaynarca merhalesine ve irtesi Boğdan sunurının nihâyeti olan Suruka Kal‘ası kurbünde Turla suyı kenârı[nda] madrıb-ı hıyâm asâkir-i nusret-medâr oldı. Çoçara menzilinden tayy olunan merâhil-i mezkûrede odun nâmında bir çûb-haşak olmayup herkes kifâyet mikdârı odunlarını istihsâb itmek meşakkati askeri gāyet it‘âb itdi. Turla üzerinde Kazak yakasına ubûr olınacak cisr itmâmına beri tarafdan defterdâr paşa ve karşu cânibinden Sivas Valisi (160a) Vezîr Çavuş-zâde Mehmed Paşa derkâr sa‘y u ihtimâm ve bi-avnillâhi te‘âlâ cisr-i merkūm bir iki gün içinde tamâm olup asâkir-i İslâm sâdır olan fermân-ı âlî mûcebince ceste ceste karşu cânibe ubûr itmeğe ikdâm eylediler. Askerin mukaddemce köpriden ubûrı içün cenâb-ı şehriyârîden sâhil-i nehr-i mezbûrda beş gün oturak buyurdıklarından sonra mâh-ı Cemadilevvel’in altıncı güni şevket ü ikbâl ve sa‘âdet-i iclâl birle köpriden karşu cânibe ubûr ve Kazak memleketini mevtâ-ı ikdâm mevkib-i Mansûr buyurdılar. Ve sâhil-i mehre karîb Sepel Ovası nâm sahrâya nasb-ı hıyâm ve girü kalan mühimmât ve ağırlık arabaları ve bakıyye-i asâkir köpriden güzâr itmek içün mahal-i mezbûrede dahi iki gün tevakkuf ve ârâm olunup Boğdan voyvadası elli bin keyl hınta ve dakīk irsâl itmek içün Yaş’a avdet ve Eflak voyvadası ilerü menâzilde iktizâ iden köpriler binâsına sa‘y u vakt itmeğe me’mûr oldılar. Bundan akdem Lipka mirzâlarından yerine ihsân olunan Kamaniçe Kal‘ası tevâbi‘inden Bar nâm kal‘a üzerine bir bölük Leh keferesi gelüp devâbb-ı mevâşîlerini sürüp giderken Lipka Tatarları atlanup melâ‘îni ta‘kīb ile irişüp avn-i Bârî birle bir mikdâr muhârebeden sonra cezâların buldılar. Ve otak-ı hümâyûn önine seksen kadar kelle ve birkaç dil getürüp avâtıf-ı aliyye-i mülûkâneden hal‘-ı fâhire ve atâyâ-ı

vâfireye mazhar oldılar. Mâh-ı merkūmın dokuzıncı güni Biladnise sahrâsına nasb-ı sâye-bân şevket ü şân buyurdıklarında köpriden ubûr olındığı gün tahrîbini fermân buyurdıkları palankalarda mütehassın olan düşman-i dîn bed-peymânın mahzâ hîle ve tugyândan ibâret olunan sûret-i istîmânları makbûl cünûd-ı serîreden olmayup bâzû intikāmı teşmîr ve melâ'în-i hâsirîni tu'me-i kahr u tedmîr eyledikleri haber-i meserret-eseri resîde-i sem'-i dâver-i gayret-masîr oldıkda su'ûbet hıfz u hirâsetinden nâşî kılâ'-ı merkūmenin kal'ı tasvîb ve Rûmili valisine tefvîz-i hıdmet hedm ü tahrîb olındı. Onıncı güni menzil-i Komar cilve-gâh-ı asâkir-i nusret-şi'âr olup asâkir-i İslâmdan kimesneye gitmemek üzre fermân ve münâdîler nidâ idüp tenbîh-i hümâyûn-i şehriyârî cümleye işâ'at (160b) ve i'lân olındı. Moskov keferesinin Çehrin Kal'asında muhâsara eylediği Kazak hatmânına imdâd-ı lâzime-i sultân-ı gayret mu'tâd-ı hamiyyet olmağla Kırım Hânı Selim Giray Hân hazretlerini huzûr-ı hümâyûna da'vet buyurılup husûs-ı mezbûre me'mûr ve semmûr kürk ilbâsyla mesrûr oldılar. Mukaddemetü'l-çeyş ve mevkib-i hümâyûn olan Haleb valisi Vezîr İbrahim Paşa ve Anadolı beğlerbeğisi ve Erzurum ve Anadolı eyâletleri askeri ile ilerüye varup iktizâ iden köpriler itmâmına isti'câl ve memâlik-i a'dâyı pây-mâl ikdâm kahr u nikâl itmek üzre me'mûr olmaları ile ordu-yı hümâyûnından gice ile ale'l-gafle çıkup önlerine gelen eşkiyâ-ı Kazak karyelerin tahrîb ve ihrâk iderek hidemât-ı me'mûrelerin tekmîline şedd-i nitâk eylediler. On yedinci güni Dimetoka menziline nasb-ı sâye-bân şevket ü şân buyurılıp on ikinci güni menzil-i merkūmda meks u karâr ihtiyâr olındıkda Leh tarafından ba's olunan ilçi çehre-sây-ı dergâh-ı devdet-medâr oldı. Menzil-i merkūme karîb mahalde vâkı' isyân iden palankalardan Kopança Palankası üzerine çete tarîkiyle gidenlerin kimisi şehîd ve kimisi dest-i küffâra giriftâr oldıklarından necât bulanlar ihbârıyla Devlet-i aliyye haberdâr oldıkda Rûmili valisi [Seydî]-zâde Mehmed Paşa varup eğer teshîr ziyâde tedârüke muhtâc ise ordu-yı hümâyûna haber göndermek üzre me'mûr olmışidi. Vâkı'a kal'a-ı mezbûrenin fethi ziyâde asker ve mühimmâta mevkūf oldığın i'lâm itmekle yeniçeri odalarından sekiz oda ile bir haseki ber-vech-i arpalık Selanik sancağına mutasarrıf Mehmed Paşa ve Başka beği ve sadr-ı âlî tevâbi'inden üç bayrak sekban ve dokuz pâre top-ı kal'a-kûb irsâline ikdâm olındı. Ve on üçinci güni Ladyezin Kal'asına varmak musammem iken esnâ-ı râhda vâkı' cisr henüz tamâm olmadığı ecilden ol gice cisrin beri cânibinde ârâm ve irtesi kal'a-ı mezbûreye karîb Ak su kenârına nasb-ı hıyâm olındı. Kal'a-ı merkūmenin azîm varoşı olup ordu-yı hümâyûnın ol tarafa teveccühinden âgâh oldıklarında varoşı ihrâk derûn-ı kal'aya tahassün idüp muhârebeye şedd-i nitâk ve ahd u mîsâk itmişleridi. Yevm-i mezbûr muhâsarasına şürû' olunup irtesi Cum'a güni (161a) top ve tüfenk ile tazyîk olındıkda derûnında olan kefere istîmâna müsâre'at idüp

vire bayrağı gösterdikde aslâ iltifât olınmayup yine i‘mâl-ı edevât harb u kıtâle iştigāl gösterildikde recâ-ı afvv ve emân ile kal‘adan birkaç kefere çıkup bizler pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin re‘âyâlarıyuz cenk iden iki bin Berabaş eşkiyâsıdır didiklerinde sadr-ı a‘zam ve serdâr-ı ekrem hazretleri cevâb virüp eğer re‘âyâ iseniz eşkiyâları ele virin yâhûd anlardan müfârekat idin yohsa bir vechle size emân virilmez deyü mukābele eylediklerinden sonra hâh u nâ-hâh i‘âde eylediler. Ol gün nâire-i harb u kıtâl dahi ziyâde işti‘âl oldı. Yine recâ-yı emân içerüden birkaç kâfir çıkup sadr-ı a‘zam hazretleri ke’l-evvel adem-i iltifâtda sebât-ı kadem izhâr ve cümleniz esîrliği kabûl itmekden gayri şemşîr-i gazab ve kahr-ı mülûkâneden necât bulamazsız deyü teklîfi kabûlden gayri cevâb ile bir dahi taşra çıkarsız. Metrisde olanlara fermân olındığı üzre cümlenizi katl u tedmîr iderler deyü tehdîd ve teşhîdi tekrâr eylediklerinde nâ-çâr cümle[si] esîrliğe rızâ virüp palankayı vire ile teslîm ve ahşâm namâzında başları olan üç nefer kâfir yeniçeri ağasına çıkup irtesi mâh-ı mezbûrın on yedinci güni ale’s-seher buluşup esîrlik kabûline rızâ ve mutâva‘atların takdîm eyledikden sonra derûn-ı kal‘ada mevcûd olan sekiz yüz kadar cenkcileri silâhların bıragup rıbka-i esîrliği teslîm-gerde-i inkiyâd eylemeleri ile cümlesi pırankaya urılup gereği fermân olındı. Yevm-i mezbûrda sadr-ı a‘zam hazretleri huzû[r]-ı fâiz olunur. Da‘vet olunup kal‘a-ı mezbûre teshîri husûsında zuhûra gelen hıdmet-i mebrûresi mukābelesine serâsere kaplu kürk ve bir hil‘at-ı fâhire ilbâs ve izhâr-ı mülâtefet buyurıldı. On sekizinci güni derûn-ı kal‘ada bâkī kalan üserâdan rikâb-ı hümâyûn içün yüz yetmiş nefer esîr ifrâz olındıkdan sonra mâ‘adâsı sâirelere yağmâ itdirildi. Mukaddemâ zikr olındığı üzre Rûmili beğlerbeğisi Berkopança nâm palanka üzerine varup Kazak eşkiyâsıyla muhârebeden sonra palankayı ihrâk ve helâk olanlardan mâ‘adâsı giriftâr-ı zincir-i sebî irtirkāk kılunup bayraklar üzerinde (161b) getürilen birkaç yüz kelleleri alây ile otak-ı hümâyûn pîş-gâhından geçürildikde getürenlere mezîd-i inâyet-i pâdişâhîden hal‘-i fâhire ilbâs olındı. Bundan akdem Dimetoka nam menzilde Leh tarafından gelen ilçi ba‘zı gavâil-i vaktden nâşî istintâk olınamayup iş bu mâh-ı merkūmın on dokızıncı güni sadr-ı a‘zam hazretleri huzûrına ruhsat-musûl erzânı kılındıkda kraldan ve kancılârından âsafîye getürdiği nâme ve mektubı teslîm ve kraldan rikâb-ı müstetâb-ı şehriyârîye dahi nâmesi oldığın tefhîm idüp mazmûnlarında Leh kralı olan bed-fi‘âl mürd olmağla kendüsi büyük hatman iken ittifâk-ı ahâli-i memleketleri ile Leh kralı oldığın iş‘âr ve müceddeden akd-ı sulh ve salâha talebkârlık izhâr eylemiş. Lâkin ilçi-i mesfûr lisânen Poldolya ve Ukrayna memleketlerinin istirdâdına me’mûr oldığın ifâde itmekle bu teklîf hâm-ı bâ‘is-i iğbirâr hâtır-ı sadr-ı âlî-makām olup bundan sonra ilçiye kat‘a ruhsat-ı bast-ı kelâm virildiğinden mâ‘adâ taraf-ı hümâyûndan nâmelerine cevâb tahrîr dahi olınmayup fakat

sadr-ı a‘zam cânibinden bir mektûb ile avdet olındı. Yine isyân Kazak kılâ‘ından ordu-yı hümâyûna dört menzil mesâfe olan Aman Kal‘ası dahi tahrîb ve içinde olan kefere istirkāk ile te’dîb olunup harb u kıtâle derkâr oldıkları hâlde muhâsara ile tazyîk ve ta‘zîb ve şemşîr-i kahr u tedmîr ile cezâları tertîb olınmağıçün Kāim-makām Kara Mustafa serdâr yanına on altı yeniçeri odaları neferâtıyla ve Rûmili ve Anadolı ve Şam ve Bosna valileri umûmen eyâletleri askeri ile ta‘yîn olunup yiğirmi şâhî ve altı kalonborna top ve sâir mühimmât-ı harb u kıtâl tertîb olındı. Ve kāim-makām-ı müşârün-ileyh sadr-ı a‘zam hazretleri ile ma‘an huzûr-ı hümâyûna cebhe-sây vedâ‘ olındıkda avâtıf-ı mülûkânelerinden bir semmûr kürk ilbâs buyurılup hıdmet-i me’mûr[e]de bezl-i makdûr itmek üzre me’mûr oldı. Mâh-ı mezbûrın yiğirmi üçinci güni mücerred yurd tebdîli içün Ak suya ubûr olunup karşu tarafında vâkı‘ bir kazâ-ı dilârâda nasb-ı hıyâm olındı. Yiğirmi dokuzıncı güni bundan akdem Tatar ile Çehrin üzerine me’mûr olan Kırım Hânı Selim Giray Hân (162a) hazretleri tarafından mektûb gelüp derûnında kendüleri varmazdan mukaddem havf-ı hücûm Tatar ile Moskov keferesi taburlarından firâr Çerkeskırman nâm kal‘alarında tahassun ve karâr eylediklerinden sonra kal‘a-ı mezbûreyi dahi kendileri ihrâk ve Özi suyının karşu yakasına firâra âgāz eylemeleriyle akeblerinden ilgar olunup lâkin küffârın kemâl sür‘at firârlarından nâşî irişmek mümkin olmadığı iş‘âr olınmış etrâf-ı kazâlardan ba‘zılarının sürsatları gelüp henüz irişmediğinden ordu-yı hümâyûnda azîm müzâyaka zuhûr itmekle Silistre ve Niğbolı ve etrâf havâlîlerinde vâkı‘ on dokuz kazânın kādîları ve her birinden üçer nefer iş erleri töhmet-i müsâmaha ile ordu-yı hümâyûna kayd u bend ile irsâl ve ihzâr olınmak bâbında Silistre ve Niğbolı zâbitlerine hitâben fermân-ı hümâyûn ısdâr olındı. Cemâdi’l-âhir’in üçinci güni yine Ak su sahrâsından iki sâ‘at mesâfe mahal-i âhara nakl-i hıyâm nasb-ı otak-ı pâdişâh-ı enâm oldı. Bi-avni’llâhi Te‘âlâ Aman nâm Kal‘ası teshîrine me’mûr olan Kāim-makām Kara Mustafa Paşa hazretlerinin arzı gelüp kal‘a-ı mezbûrenin dahi muhâsara ve muhârebeden sonra feth ü teshîri müyesser oldığı i‘lâm bu peyâm-ı meserret-fercâm bâ‘is-i inşirâh hâtır-ı şehinşâh-ı enâm takviyyet bahş kılup asker-i İslâm oldı. Onıncı gün kāim-makām-ı müşârün-ileyh dahi yanında olan ümerâ ve rü’esâ ile ordu-yı hümâyûna vâsıl olup rikâb-ı şevket-penâha rû-mâl itmeğin hıdmet-i mebrûresi mukābelesine bir semmûr kürk ilbâs ve yanında olan ümerâ ve rü’esâya dahi hal‘-i fâhire iksâ buyurıldı. On üçinci güni Kırım Hânı Selim Giray Hân hazretleri ve Kazak Hatmanı Duroşenko ordu-yı hümâyûna gelüp vusûl buldıkdan sonra vilâyetlerine gitmeğe istîzân ve kabl-i hümâyûndan izn-i mülûkâne ihsân olınmağla on dördinci güni rikâb-ı hümâyûna çehre-sây vedâ‘ olmaları ile sadr-ı a‘zam hazretlerinin mizâcları bir mikdâr nâ-hoş oldığından Rikâb-ı Hümâyûn Kāim-makāmı Kara Mustafa Paşa hazretleri

sadr-ı âlî hazretlerine vekâleten mezbûrları otag-ı hümâyûna getürüp bulışdırdıkdan sonra hân-ı müşârün-ileyh hazretlerine avâtıf-ı hüsrevânîden bir sevb çukaya kaplu semmûr erkân kürki (162b) ilbâs ve iksâ ve bir murassa‘ tîrkeş ve bir mükemmel bisâtli rahş-ı mülûkâne ihsân ve i‘tâ buyurılup ve kalgay sultâna uzun yenlü serâsere kaplu bir sevb semmûr kürk ve sâir sultânlara ve hân hazretlerinin iki nefer mahdûmlarına hal‘-ı fâhireler ilbâs olındı. Bunlardan sonra Kazak Hatmânına dahi kadîfeye kaplu semmûr kalpak ve bir hil‘at ilbâs olunup kānûn-ı kadîm üzre eline bir altunlu debbûs ile bir re’s donânmış at ihsân olındı. Sadr-ı a‘zam hazretlerinin mizâclarında inhirâf olmağla taraf-ı hümâyûn-ı mülûkâneden pürsiş hâtırları içün küçük mîrahûr ağa ile bir sevb hâssa semmûr kürk irsâl ve ithâf buyurıldı. Mâh-ı mezbûrın on yedinci güni musammem ve mukarrer oldığı üzre cânib-i memâlik-i aliyye-i sultâniyeye imâle-i zimâm avdet buyurılup Ak sudan girüye ubûr olındı.

Vekāyi‘-i Sene Sitte ve Semânîn ve Elf

Sûr-ı sürûr-ı hitân ve akd-ı duhter-ı sultân-ı cihân ve ziyâfet-i gûn-â-gûneyi mutazammındır. Tafsîli tayy olındı.

Vekāyi‘-i Sene Seb‘a ve Semânîn ve Elf

Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin ale’l-gafle sûr-ı sürûrdan sonra Edirne’den Âsitâne-i sa‘âdet tarafına nakl u hareket itmek murâd-ı hümâyûnları olup tertîb-i levâzım-ı râh içün hatt-ı hümâyûnları sâdır olmağla mühimmât hareket-i hümâyûn tedârükine iştigāl ve mâh-ı mezbûrın on sekizinci güni tûğ-ı pür-fürûğ ihrâc ve yiğirmi ikinci güni otak-ı süreyyâ-nitâk-ı husrevâne İskender gûy-ı pîş-gâhına nasb olınmak emrinde isti‘câl olındı. Ve hemân irtesi gün kemâl şevket ü ikbâl birle otak-ı hümâyûna teşrîf-i nüzûl erzânî buyurılup mahal-i mezbûrda bir gün oturakdan sonra hareket ve cânib-i Âsitâne-i sa‘âdete atf-ı zimâm nezhat olındı. İstanbul’da temâdî-i meks u karâr murâd-ı hümâyûnları olmayup yine acâleten Edirne cânibine sarf-ı inân avdet ve ric‘at buyurmaları musammem ve mukarrer oldığı ecilden devletlü vâlide sultân dâmet ismetuhâ hazretleri beyhûde meşakkat iyâb u zihâb ile it‘âb olınmayup Edirne’de meks u karâr buyurmaları istisvâb olındı. Mevkib-i hümâyûn şevket-makrûn kat‘-ı merâhil birle Saferü’l-hayrın altıncı güni Davud Paşa

sahrâsına vâsıl olup lâkin acâleten avdet melhûz olmağla derûn-ı şehre girilmeyüp (163a) çadırlar ile meks ü ârâma karâr virildi.

Hareket-i Donanmâ-yı Hümâyûn Ez-Tersâne-i Âmire [Azîmet-i] Bahr-i Sefîd

Mâh-ı Rebî‘ü’l-evvel’in gurresi pençşenbih güni kapudan-ı deryâ Seydî-zâde Mehmed Paşa yiğirmi dört pâre kadırğa ile mu‘tâd-ı kadîm üzre yalı köşki pîş-gâhında alây gösterüp kendüye ve ümerâ-ı deryâya hil‘atler ilbâs olındıkdan sonra me’mûr üzre cânib-i bahr-i sefîde azîmet ve kapudan vekîli nasb olunan Hüseyin Paşa Karadeniz’e doğrı yiğirmi dört pâre ile teveccüh ve azîmet eyledi.

Nakl-ı Hıyâm-ı Ordu-yı Hümâyûn Be-Meydân-ı Tîr

Çadırlar ile meks u ârâm musammem olıcak Davud Paşa sahrâsında ârâm olınmak tercîh olınmağın mâh-ı mezbûrın yiğirmi ikinci güni Davud Paşa sahrâsından nakl-ı hıyâm ve tertîb-i levâzım meks ü ârâm olındı.

Vefât-ı Serdâr-ı Leh ve Nasb-ı Serdâr-ı Cedîd

Leh seferinde serdâr-ı asâkir-i İslâm olan Vezîr Bosnevî İbrahim Paşa’nın bi-takdîri’llâhi te‘âlâ dâr-ı ahrete atf-ı zimâm itdiği der-i Devlet-i aliyyeye arz u i‘lâm olınmağla serdârlık menşûrı ve bir murassa‘ kılıç ve bir hil‘at-ı fâhire ile vali-i Şam diğer İbrahim Paşa’ya irsâl ve haseki ağaya tefvîz-ı maslahat îsâl olındı.

Tertîb-i Dîvân-ı Hümâyûn Be-Hümâyûn Be-Re’y-i İhrâc-ı Mevâcib

Okmeydânında tavâif-i askeriyenin müstehakk oldıkları mevâcib ihrâcıçün tertîb-i dîvân olunup lâkin Sadr-ı A‘zam Fazıl Ahmed Paşa’nın mizâclarında bir mikdâr inhirâf-ı küllî oldığından Rikâb-ı Hümâyûn Kāim-makāmı Kara Mustafa Paşa hazretleri vekâlet-i mesnedîne idrâc ve anların mübâşeretleri ile iktizâ iden mevâcib-i mu‘tâde ihrâc olındı.

Hareket-i Hümâyûn Ez-Âsitâne-i Sa‘âdet Be-Edirne

Mukaddemâ zikri mürûr itdiği üzre Âsitâne-i sa‘âdetde meks-i medîd murâd buyurılmağla yine Edirne tarafına hareket-i hümâyûn irâde ve inân-ı teveccüh-i sultânî cânib-i dârü’s-saltanat-ı merkūmeye i‘âde buyurılup sâdır olan hatt-ı hümâyûn şevket-makrûn mûcebince tertîb-i levâzım-ı râh olındıkdan sonra mâh-ı Recebü’l-ferdin onıncı güni Okmeydânından Çerpici Çayırına nakl-i hıyâm ve mahall-i mezbûrede yiğirmi bir gün meks u ârâm olındıkdan sonra mâh-ı Şa‘bânü’l-mu‘azzamın ikinci güni pâdişâh-ı enâm (163b) hazretleri Kāim-makām-ı Rikâb Kara Mustafa Paşa ve Musahib Mustafa Paşa ve dâire-i hümâyûnları halkıyla Edirne cânibine tahrîk-i zimâm buyurdılar.

İrtihâl-ı Hazret-i Sadr-ı A‘zam Köprili-zâde Fazıl Ahmed Paşa Rahmetu’llâhı Te‘âlâ Aleyhi Rahmeten Vâsı‘aten

Köprili-zâde Sadr-ı A‘zam Fazıl bî-nazîr Ahmed Paşa hazretleri hareket-i hümâyûnın irtesi güni ordu-yı hümâyûn ile hareket itmek üzre me’mûr olmış iken iştidâd-ı illet mizâclarından nâşî ordu-yı hümâyûnı ta‘kīb iderek kendi müsâ‘ade-i mizâc ve mürâca‘ata göre azîmet itmek üzre me’mûr ve me’zûn olmağın ordu-yı hümâyûn mâh-ı merkūmın dördinci güni mesâlih-i ibâdu’llâh temşiyetine ta‘yîn buyurılan Vezîr Nişâncı Abdî Paşa ile Çırpıcı Çayırından kalkup Edirne cânibine teveccüh eylediler. Ve sadr-ı A‘zam hazretleri ordu-yı hümûyûndan sonra her ne hâl ise harekete gayret eyleyüp lâkin marazı bir aydan ziyâde mümted ve husûsan melâ‘ib tarîk-i inzimâmıyla gün be gün müşted olmağla Bergos merhalesini tecâvüz itdikde Edirne şehrine varınca gitmekde mizâcında tahammül ihtimâli ber-taraf olup bi’z-zarûre Ergene köprisi kurbünde vâkı‘ Karabiber Çiftliği dimekle ma‘rûf çiftlikde nüzûl itdirildi. Mahall-i mezbûrde üftâde-i pister-i rencûrî iken bi-takdîri’llâhi te‘âlâ hulûl-ı ecel-i mev‘ûd ile dâr-ı ukbâya irtihâl ve bu güzergâh-ı fenâdan karâr-gâh-ı bekâya intikāl idüp anda bulınan tevâbi‘ levâhik namâzın edâdan sonra İstanbul’da peder-i merhûm Köprili Mehmed Paşa’nın türbesine îsâl emrinde müsâra‘at ve isti‘câl eylediler. Bu fakīr-i pür taksîr devletlü inâyetlü Nu‘mân Paşa-zâde Ahmed Paşa Efendimiz hazretleri ile çiftlik-i mezbûra varup müşâhede idüp merhûmın vefât buyurdıkları hücreye girüp tilâvet-i Kuran-ı Kerîm du‘â vü senâ ve azîm idüp ziyâret olındı. Müşârün-ileyh Ahmed Paşa Efendimiz Hazretleri kāim-makāmlıkdan ma‘zûl ve Niş muhâsarasına teveccüh buyurdıkları târîhdedir ki bin yüz elli senesi idi. Anda olan âsâr-ı du‘âları zâhir olup ve semere-i rûhâniyetleri te’sîr itmekle bi-avni’llâhi te‘âlâ Kal‘a-ı Niş bilâ-cenk ü cidâl feth olup ecdâdından ziyâde şöhret şi‘âr olmışdır. Merhûm-ı müşârün-ileyhin haber-i irtihâli

(164a) mâh-ı mezbûrın yiğirmi sekizinci güni sem‘-i hümâyûna vâsıl ve tab‘-ı pâdişâhîye azîm inkisâr-ı teveccu‘ hâsıl olup mühr-i hümâyûn merhûmın birâderi Mustafa Beğ yedinden alındıkdan sonra Rikâb-ı hümâyûn Kāim-makāmı Kara Mustafa Paşa beyne’l-işâ‘în huzûr-ı lâmi‘ü’n-nûr-ı mülûkâneye da‘vet ve mühr-i vezâret-i uzmâ vezîr-i mûmâ-ileyh hazretlerine ihsân ve inâyet buyurılup mu‘tâd üzre dûş-ı ikbâllerine ilbâs-ı hil‘at-ı sadâret olındı. Kara Mustafa Paşa hazretleri Koca Köprili’nin zamân-ı sadâretinde telhîs idi. Yanova müjdesiyle rikâb-ı hümâyûna irsâl itdikde bin altmış sekiz Zi’l-hicce’sinde mîr-ahûr-ı sânî ve yetmiş Cemâdi’l-âhir’esinde Silistre beğlerbeğiliği ile fâizü’l-akrân yetmiş ikide nâil-i vâlâ-ı kapudanı ve yetmiş üçde kāim-makām-ı rikâb-ı kâmyâb olmışidi. Sadr-ı A‘zam Köprili-zâde fazıl-ı bî-nazîr Ahmed Paşa küçükden bir yerde terbiye olındığından kendüleri sefere teşrîflerinde bunları kāim-makām nasb buyurırlaridi. Merzifoni’l-asıldı. Rahmetu’llâhi te‘âlâ aleyh rahmeten vâsı‘aten.

YEDİ BÂBDAN BÂB-I SÂLİSE

Köprili Mehmed Paşa hazretlerinin ikinci oğlı Fazıl Ahmed Paşa’nın küçük karındaşı muhaddis ve âlim ve fâzıl sadrü’ş-şehîd ünvânıyla telkīb olınmış bir vezîr-i bî-nazîrdir. Menâkıb-ı kesîresi âlem-gîrdir. Bin dosan Cemâdi’l-âhir’e gurresinde kubbe-nişîn olmak üzre def‘aten vezâret ihsân olunup mu‘tâddından ziyâde kemâl-ı fazl u belâgatine binâ’en hâslar ta‘yîn olındı. Ve hal‘-i fâhire-i poştîr ile terkîm ve tevkīr olındı. Vezîr-i müşârün-ileyh kable’l-vüzerâ pederi ve birâderi Fazıl Ahmed Paşa zamânında etrâf ve eknâfda olan fuhûl-ı ulemâya ikrâm ile İstanbul’a getürüp Mustafa Paşa hazretleri görmediği fenn ü nesh kalmayup bâ-husûs ilm-i hadîsde imâmü’l-muhaddîs olup İstanbul’da Süleymaniye Cami‘inde Vefa beyninde olan sarâyları cenbinde bir kütübhâne ihdâs idüp fuhûl-ı ulemâ İstanbul’a anda tahsîl u ta‘lîm-i fünûn-ı şettâ iderleridi. Ve bâ-husûs umûr-ı hâriciyede mebsûtu’l-yed olup dünyanın her vechle ahvâline itlâ‘ kesb idüp her hâlde teferrüd buyurmışlaridi. Binâ’en berreyn-i âlemin hüsn-i teveccühi ve re’y ü tedbîr ashâbından olması vezârete mûsil olmışdır. (164b) müşârün-ileyh hazretleri kubbe nişînlikde bir müddet ikāmetden sonra Babadağı tarafına ser-asker olup bin dosan beş târîhinde li-maslahatin dâru’l-meymene olan Edirne’de da‘vet olunup yerlerine Kāim-makām Süleyman Paşa Babadağı muhâfızı ta‘yîn olındı. Bu esnâda rakabâ-ı Devlet-i aliyyede olan ba‘zı müfsidin müşârün-ileyhin pertev-i zuhûrını adem-i hazmdan nâşî istikbâl idüp vezâretinin ref‘ine sa‘y idüp bu yüc tekā‘üdlik ihsânıyla Devlet-i aliyyeden teb‘îd olındı.

Ve ba‘dehû doksan dokuzda kāim-makām olup bu esnâda olan ihtilâl ve fitene nizâm virüp rüstemâne ve âlimâne cümle iskât itdiği mufassalanda mektûbdır.

Vekāyi‘-i Sene İhdâ ve Mi’eten ve Elf

El-ıyâzü bi’llâhı te‘âlâ küffâr-ı bed-ayîn kılâ‘-ı İslâmiyândan Niş Kal‘asının cevânib-i erba‘asın arîz ü amîk handakler hafr idüp tabyalar ihdâs ve kal‘a-ı Vidin ve feth-i İslâm ve Vidin Kal‘asına istîlâ her birinin muhâfazalarına tüvânâ cenkçüler ta‘yîn ve serdâr-ı murdârları nehr-i Tuna’dan Vidin cânibine azîmet idüp ve Niş tarafından nâdiren Gaman Boğazına gelüp zabt itdiklerinden re‘âyâ melâ‘îni dahi kendülere teb‘iyyet idüp fevcen fevcen pâçâverler peydâ idüp kuvvet bulup memâlik-i mahrûsede dest-i tedâvül ile Üskub ve etrafına re‘âyâ hıyânet âyîn fırsat bulmaları recâ-ı dîn ü devlet hayret-zâde olmağla bu emrin def‘ine bir vezîr-i dilîr ve şecî‘-i mütedeyyin cemîle ve ehibbâtdandır deyü erkân-ı devlet ve ulemâ-ı saltanat bir yere gelüp bu musâhebet pür âşûbi yine def‘ iderse Köprili-zâde Fazıl ve Mütedeyyin ve Âlim ve Âmil Mustafa Paşa sehlü’llâhi umûra hazretleri def‘ ider deyü İstanbul’dan alâ cenâh isti‘câl Edirne’ye ızz u ikbâl ile da‘vet olunup me’mûr oldıkları vech üzre bir gün ol mahrûse-i Edirne’ye vâsıl olmaları mâh-ı merkūmın yiğirmi yedinci güni tahkīk oldıkda şeyhü’l-islâm efendi ve Kāim-makām-ı Rikâb Ali Paşa ve mu‘allim-i sultânî ve sadreyn efendiler nakībü’l-eşrâf efendi ve Edirne kādîsı ve Edirne şehrinde sâkin olan mevâlî-i izâm ile müderrisîn efendiler ve sâir erbâb-ı dîvân ve a‘yân-ı devlet ve erkân-ı saltanat bi’l-cümle Solak Çesmesi nâm mahalde istikbâl (165a) eylediler. Ve alây-ı azîm ile kāim-makām paşa hazretlerinin otağına nüzûl buyurdıklarında huzûr-ı hümâyûna da‘vet birle yed-i müeyyed kifâyetlerine mühr-i sadâret teslîm olunup yine kāim-makām paşa otağına avdet ve bir mikdâr celse-i istirâhatdan sonra şehr-i Edirne’de vezîr-i a‘zamlara mahsûs olan sarâya atf-i inân bi’l-cümle taşrada olan çadırlar kaldırılup herkes Edirne şehrinde kışlağana girmek fermânları oldı.

Mübâşeret-i Sadr-ı Âlî

Berây-ı ref‘-i mezâlim kâr-perdâz-ı mesned-i sadâret-i uzmâ hazretleri hidemât-ı dîn ü devlet ve mesâlih-i mülk ü millet temşiyetine şürû‘ ve mübâşeret idüp vesîle-i rızâ-ı subhânî olan rızâ-ı pâdişâhî üzre adl u dâde dâmen der-meyân sa‘y u ictihâd olup istirâhat-ı re‘âyâya ikdâm ile pâdişâh-ı İskender-şiyem hazretlerine ibâdullâhdan imtidâd-ı

saltanatları içün hayr du‘â aldırmak bâbında ihtimâm eyledi. Ve re‘âyâ üzerinde olan iştirâ ve sürsât ve nefîr-i âm ve bedel-i nüzûl ve rüsûm-ı hamr ve arak ve sâir zülm ve bid‘atleri bi’l-cümle ref‘ ve memâlik-i mahrûse olan muhassılın ve mübâşirinin bu ana gelince cem‘ u tahsîl eyledikleri her ne ise yedlerinde olan akçeleri ile Devlet-i medârâ ıhzâr ve fîmâ ba‘d bu makūle tekâlîf-i şâkka re‘âya ve berâyâ üzerlerinden ref‘ idüp taraf taraf evâmir-i adl u dâd ısdâr ve îrâd buyurdılar. Ve ehl-i zimmet tâifesinin hazîne-i şer‘iyyelerin üç nısfa taksîm idüp a‘lâ ve evsât ve ednâ olmak üzre dirhem-i şer‘î olunup fî-mâ ba‘d bundan ziyâde bir habbe alınmamak üzre hüccet-i şer‘iyye ve hatt-ı hümâyûn ile adem-i ref‘ine istihkâm tâm virilüp ibkā buyurdılar. Bu ana gelince beytü’l-müslîmîne bu kadar bin kîse akçe alınmamak bâ‘is olup Devlet-i aliyyeye bir îrâd-ı hüsn bırakdılar. Lâkin şimdi yine vaz‘-ı şer‘îsinden çıkmışdır. Allâh bir müceddid göndere amîn ve şer‘-i şerîf Muhammed aleyhi’s-salât-ı ve’s-selâma her vechle ri‘âyet birle her umûra nizâm virdi. Kemâ-hüve hakka bezl-i kudret idüp mezâlim-i mütenevvi‘anın ihtirâ‘ ve icâdına bâ‘is olanları dahi tecessüs ve muktezâ-ı şer‘-i kavîm üzre cezâ-ı sezâları tertîbine şürû‘ eyledi. Ve ol bahârda olan sefer-i zafer-eser levâzımı içün Rûmili ve Anadolı taraflarına asker ihrâc ve tesyîri içün süriciler (165b) ta‘yîn ve Türkmân ve Ekrâd’dan bahşîş ile asker tahrîrine mübâşir irsâl itmeğe azîmet buyurdılar. Ve vezîr-i ma‘zûlin müte‘allıkātından Tezkireci Ahmed Efendi ve Vekîl-i Harac [Ali] Ağa ve divitdârı olan zamân-ı sadâretinde umûr-ı azîmeye cesâret ile nâmdâr ve beyne’n-nâs ba‘zı etvâr-ı sefîhâne ile meşhûr oldıklarından nâşî eş-şöhreti âfet muktezâsı üzre bâ-fermân-ı âlî cümlesi zindân-ı bend ve yedlerinde bulınan bi’l-cümle nukūd ve eşyâları alındıkdan sonra Ahmed Efendi ile Vekîl-i Harac Ali Ağa arza-ı şemşîr kahr u tedmîr kılındılar.Ve kezâlik vezîr-i müşârün-ileyh zamânında şöhret-yâb nâm u şân olan Rûznâmçe-i Evvel Süleyman Efendi-zâde Mustafa ve Çavuşbaşı Mehmed Ağa ve Küfrî Ahmed Efendi Sofya’dan ihzâr olunup giriftâr-ı bend ve idbâr olındıkdan sonra rûznâmeci Mustafa Efendi yüz elli kîse akçe müsâderesiyle zindândan halâs olup Küfrî Ahmed Efendi Üç Şerefeli Cami‘i öninde katl u i‘dâm olındığından âlem îd-ı ber îd eyledi. Ve Sadr-ı A‘zam-ı Sâbık Mustafa Paşa’nın nukūd ve eşyâsı yedi yüz kîseye bâliğ olup taraf-ı mîrîye ahz u kabz olındı. Ve kāim-makām-ı sâbık Mehmed Paşa katl olunup eşyâsından hâsıl iki yüz kîse mikdârı akçe-i mîrîye ahz u kabz olındı. Ve memâlik-i mahrûse-i İslâmiyyede ihdâs olunan rüsûm-ı hamr ref‘ olunup mahal-i icrâ-ı ahkâm olunan emsâr-ı müslimînde sâir hasâis i‘lân ve izhârı câiz olmadığı gibi hamrın dahi amme-i ehl-i icmâ‘ nakl ve şürbinde olınmak câiz olmadığına binâ’en İstanbul ve Eyyûb-ı Ensârî ve Üsküdar ve Galata ve bunların tevâbi‘-i ve muzâfâtlarında hamr ve sâir habâis-i muharremeyi izhâr ve i‘lân idenleri zecr u tenkîl ve irtikâb-ı şürb idenleri icrâ-ı hadd u

ta‘zîr eyleyüp mevâtın-ı icrâ-ı şe‘âir-i dîn olan mevâzi‘-i tathîr itmek bâbında Âsitâne-i sa‘âdet kāim-makām-ı Ömer Paşa’ya ve kuzât ve hükkâma evâmir-i aliyye irsâl olındı. Bu târîh-i hucestede hâlde Moskov-ı la‘în hareket itmekle taraf-ı şehriyârîden Kırım Hânı Selim Giray Hân hazretleri iş bu sene-i mübârekede sefer-i hümâyûna gelmek üzre mukaddemâ da‘vet ve anlar dahi gürûh-ı Tatar-ı adüvv-şikârı cem‘ u ihzâra azîmet eylemişler iken hân-ı âlî-şânın ma‘iyyet-gâh asker-i İslâm olan Sofya cânibine azîmetlerinden Moskov keferesi haberdâr (166a) oldıkda dört yüz elli bin mikdârı küffâr dûzah-ı karîni niyet-i gāret ile Kırım tarafına irsal eylediği hân-ı âlîşân adüvv-şikârın mesmû‘ı olıcak ahvâlin tedârüki görilmek husûsı takdîm-ı muktezâ olmağla bi-lütfi’llâhi te‘âlâ ol harb-ı menhûsın tertîb-i cezâları tekmîlden sonra yine fermân-ı pâdişâhî üzre Sofya’ya gelüp asker-i İslâm şecâ‘at-kâre mülhak ve ketîbe-i guzât-ı mücâhidîn üzerine pervâz ve niçe bin bî-dîn tu‘me-i şemşîr idüp ve yiğirmiden mütecâviz top ve ra‘d-âşûbların ahz u cem‘iyyetlerin perâkende ve perîşân eylediklerinden sonra ahd-ı sâbıkaya ri‘âyeten sene-i mezbûre şehr-i Muharremü’l-harâmının yiğirmi dokuzıncı güni Sofya sahrâsına nüzûl buyurdılar. Bi-hasebi’l-iktizâ meşveret olunup hân-ı âlîşân hazretleri ve ser-asker Mahmud Paşa ordu-yı hümâyûnda mevcûd olan vüzerâ ve a‘yân-ı devlet akd-ı meclis-i meşveret idüp hâlâ lâyık olan gönil birliği ile Üsküb ve ol havâlîde müstevlî olan küffâr-ı hâksârın üzerlerine varılup mukāvemet ve avn-i inâyet-ı samedânî ile ol mahallerden pây-ı ta‘arruz a‘dâyı kat‘-ı himmet itmekdir deyü ittifâk itmeleriyle Sadr-ı A‘zam Fazıl Mustafa Paşa kendülere ruhsatıyla irtesi ser-asker-i müşârün-ileyh ve bi’l-cümle cünûd-ı muvahhidîn Sofya sahrâsından hareket mütevekkilen ala’llâhı’l-kayyûm mahall-i mezbûreye azîmet eylediler. Eğridere Palankası ağzında Kamaniçe Ovası nâm mahalle vardıklarında bundan akdem Nemçe çasarı tarafından kalpak giyüp haydûd keferesi eşkiyâsı üzerlerine bâş u bûğ olmağla Komanova cenârali nâmıyla şöhret bulan Karbuz nâm la‘în re‘âyâ kefersinden niçe bin adüvvi bî-dîn ile Eğridere Palankasın zabt ve kendüye cây-ı tahassın olmak üzre etrâfına arîz u amîk handakler ile tahassın itmişidi. Asâkir-i muvahhidînin ol mahalle karîb oldıklarından haberdâr oldığı sâ‘at paçavra-ı menhûsların alup karâr-ı firâra tebdîl idüp mukaddemâ Komanova’da binâ eylediği palankaya varup karâr itmeğe irtesi asker-i İslâm meymenet-fercâm dahi eğridere altından kalkup ol mahalle nüzûl eylediklerinde ol mel‘ûn-ı bî-dîn tarafından cenk ü harbe âgāz olındıkda melâ‘în-i hâksâr karâra iktidârı kalmayup (166b) hamde’llâhi te‘âlâ zikr olunan Karbuz nâm la‘în-i nâ-tebehkârınca müşrikîn ile hayyen silsile-i esr u sebiye giriftâr oldıklarından sonra asâkir-i cihâd i‘tiyâd palanka-ı mezbûreyi yüriviş idüp içinde olan melâ‘în-i hâsirîn tu‘me-i şîr-i şemşîr âb-dâr eylediler. Ba‘dehû asâkir-i zafer-rehber Üsküb

tarafına imâle-i bekâm ile kasaba-ı mezkûrede mutahassın olan haydûd melâ'înlerin haber almağla karârı firâre tebdîl idüp guzât-ı zafer-semât Üsküb'e dâhil ve Komanova Palankasında ele getürilen Karbuz nâm mel'ûnı Üsküb cisri üzerinde kazığa urulup nakd-ı mağşûş cân-ı habîsi hazîne-i nîrâna teslîm idince gāziyân-ı Tatar sabâ-reftârın murdâr-ı uryâh dalâlet şi'ârın nişâne-i tîr cânistân eylediler. Bu esnâda Mora cânibinden ser-asker olan Koca Halil Paşa Arnavud askeri ile Üsküb üzerine dâhil ve menzeletlü hân-ı âlîşân hazretleri mülâkāt şerefine nâil oldılar. Yevm-i mezbûrda taraf-ı Devlet-i aliyyeden âdem gelüp mukaddem ser-asker ve yeniçeri ağası olan Koca Mahmud Paşa vatan-ı aslıyyesi olan Eştib'de kışlayup Üsküb ve eştib taraflarını gereği gibi hıfz u hirâset eylemek üzre sancağ-ı şerîf askerde hâzır bulınan vezîr-i mükerrem Elmas Nişancı Mehmed Paşa'ya ve silahdâr ve sipâh ve sâir ocak halkına teslîm idüp bir gün mukaddem Edirne'ye gelmeleri bâbında hatt-ı hümâyûn sâdır ve hân-ı âlîşân Selim Giray Hân hazretlerine dahi yanında mevcûd olan Rûmili askeri ve Arnavud askeri ve Tatar askeri ve sâir cünûd-ı muvahhidîn ile ol tarafda olan düşman-i dînden bi-avni'llâhi te'âlâ ahz-ı intikāma sa'y u himmet eyledikden sonra Edirne'ye teşrîfleri içün başka hatt-ı hümâyûn vârid olmağla ser-asker-i müşârün-ileyh Koca Mahmud Paşa Üsküb'den kalkup İştib'e dâhil oldıkda sancağ-ı şerîfi Vezîr-i mükerrem Elmas Mehmed Paşa'ya teslîm ve kendi İştib'de ol tarafların muhâfazası içün kalup Elmas Mehmed Paşa sancağ-ı şerîfi Edirne'ye ocak ağaları ve sâir dîvân erbâbı Siroz tarafından avdet ve hân-ı âlîşân hazretleri ile Halil Paşa hazretleri Kaçanik Boğazı nâm mahalde müctemi' olan küffâr-ı hâsirîn üzerine varmağa azîmet eylediler. Ve hân-ı âlîşân hazretleri Kosova'da bulınan dilâverân ile Kaçanik Kal'asında adüvv-i dalâlet-âyînin üzerine hareketleri (167a) mukarrer Kaçanik Boğazı nâm kal'aya vusûl müyesser oldıkda küffâr yine gayret-i câhiliyyesini elden komayup hısâra istinâd ve i'timâd ile ehl-i cihâd üzerlerine üç gün kudretleri yetişdiği mertebe tüfenk ve top ile humbaralara âteşler saçmakda taksîrât itmediler. Ba'dehû mukāteleye mecâlleri olmağa la'în bilüp cân dûzah mukâmelerine emân ihsân olınmak üzre ilçilerçıkup istîmân taleb itmeğin rehnleri alunup ancak kal'adan taşra çıkmağa iki gün mikdârı mühlet ile ruhsat virilüp henüz ehl-i îmân kal'aya girmezden evvel bin kadar Nemçe melâ'îni mahal-i mezbûreye karîb Kosova sahrâsına gelüp kal'a-ı mezbûrede müşrikîn haberdâr itmek içün birkaç top atmağın melâ'în istîmân talebinde olup dahi bizim şimden girü imdâdımız geldi deyü kal'ayı teslîmden imtinâ' sûretin gösterdiler. Menziletlü hân-ı âlîşân hazretleri dahi vezîr-i mükerrem Halil Paşa'yı kal'a altında alıkoyup kendüler asker-i Tatar adüvv-i şikâr ile sür'at ilgar ve gelen Nemçe melâ'înin tabur-ı menhûsların karşuladıkdan sonra müşârün-ileyh Halil Paşa'yı yanına da'vet anlar dahi eyâlet-i Rûmili'nin sağ ve sol sancakları askeri

ve kapusı halkı ile varup ba‘de’l-istişâre Tatar adüvv-i şikâr ve sâir guzât-ı zafer-girdâr ile gürûh-ı müşrikîne hücûm ve avn-i hakla cem‘iyyetleri tefrîk itmek ahdin Tevfîk-i Rabbâniyle tevsîk eyleyüp ba‘dehû vakt-ı işâ‘ karîb olmağın bi-hasebi’l-iktizâ mevzi‘-i mezbûrde meks olınmak lâzım gelmeğin mahal-i mezbûre kondılar. İrtesi gün düşman-i dîne karşu alâylar bağlayup durdıkları yerde melâ‘în dûzah-karîn dahi topların önine tüfenk-endâz piyâdesin ve süvârîsin yerlü yerine vaz‘ ve tertîb ve asker-i İslâm üzerine âteşler yağdıracak yüridiklerini hân-ı âlîşân hazretleri müşâhede ve mu‘âyene eylediklerinde gāziyân-ı Tatar sabâ-reftâre işâret buyurdıklarında bahâdırân-ı Tatar adüvv-i şikâr küffârın atılan top ve tüfenklerine kat‘â iltifât itmeyüp vezîr-i mükerrem Koca Halil Paşa dahi dilîrâne şecâ‘at-medar ile bir tarafdan gürûh gürûh düşman-i dîne hücûm eylediklerinde bi-inâyeti’llâhi te‘âlâ derûn-ı hıyânet meşhûnları pür bîm u hirâs olup adem-i mukāvemetlerin iz‘ân itmeleriyle sademât-ı (167b) samsâm guzât-ı zafer-encâmdan beynlerine tefrîka düşüp ve mücâhidînden bi-avni’llâhi te‘âlâ adüvv-i dalâlet karînin zenbû bilâ-misâl başlarına üşüp sahn-ı kâr-zârı lâşe-i a‘dâ-ı dîn ile mâlâmâl hamden li’llâhu te‘âlâ dest-yârî inâyet-i Bârî-i meded-kârî-i feyz-i Girdgârî ile ol gürûh-ı mekrûhdan bir ferd tahlîs-i girîbân itmeyüp bi’l-cümle âgeşte-hûn ve hâk-ı helâk oldı. Ve yanlarında olan otuz top ve iki kıt‘a humbara hâvanı ve mühimmâtı ve cebehâneleri bi’l-cümle ahz u zabt olunup asâlir-i İslâm ganâyim-i bî-şümâr ile pür-sâz hemyân ağnâm oldılar. Li’llâhi’l-hamd ol gāziyân-ı nusret-âyînin semere-i niyet-i hâliseleri zuhûr idüp meydân-ı nezihgâhından mebrûren avdet ve sâlifü’z-zikr Kaçanik Kal‘ası altına nasb-ı i‘lâm nusret eylediklerinde mütehassın olan adüvv-i dalâlet-nişân tekrâr irsâl-ı peyâm istîmân itmeleriyle (العفوزكاةالظفر) mısdâkınca içinde Nemçe ve Macar melâ‘înlerinin cânlarına emân virilüp haydûd eşkiyâsı umûmen arsa-ı şemşîr istîsâl kılındı. Ve sâhib-i devlet Köprili-zâde Mustafa hazretleri tarafına Prizrin taraflarına Nemçe ve Macar haydûd ve âsî Arnavud eşkiyâlarından tahmînen yedi sekiz bin mikdârı melâ‘în dûzah-karîn tecemmü‘ üzre oldıkları haberi gelmekle kahr u tedmîr içün ta‘yîn olunan kalgay sultân hazretleri ile ma‘ân irsâl olunan Prizrin ve Dukakin sancakları beğlerbeği Hasan Beğ-zâde Mahmud Paşa varup ol melâ‘în ile bir mikdâr muhârebeden sonra bi-fazli’llâhi te‘âlâ küffâr hezîmet asâr tu‘me-i şîr-i şemîr âteşbâz oldılar. Ve Piriştine tarafına istîlâ iden keferenin dahi bi-avni’llâhi te‘âlâ cezâları virilmek kasdı ile asâkir-i şecâ‘at-şi‘âr ol tarafa teveccüh ve ilgar idüp mahal-i mezbûre karîb vardıklarında küffâr-ı hâsirîn haberdâr olmağın düşman-i dîn dehşet ve havf ihâta idüp mukāvemete adem-i kudretleri zâhir ve nümâyân olmağla bi’l-cümle kefere Niş tarafına imâle-i licâm itmeleriyle Tatar sabâ-reftâ[r] ve asâkir-i çâpük-süvâr mütevekkilen ala’llâhi te‘âlâ akeblerinden şitâb ve ilgar itmeleriyle ihmâl ve

iskāllerin ve yanlarında olan mühimmât ve cebehâneleri bırakdurup cünûd-i müslimîn ganâyim-i vâfire girü yine Pirişţine'ye da'vet ve mahall-i mezbûrde üç gün meks ve istirâhat eylediler. Ve Noveberde Kal'asında tahassın iden bin kadar kefere dahi (168a) istîsâlleri içün Pirişţine'den hareket ve dest-yârî-i inâyet-i subhânî ile Noveberde nâm kal'ada tahassın iden bin mikdârı Nemçe melâ'îni arza-ı şîr-i şemşîr kahr u tedmîr ve palanka-ı mezbûreyi levs-i müşrikînden tanzîf ve tathîr olındı. Avn-i Rabbânî ile zikr olunan gazavât-ı mebrûre vukū'ından sonra mevsim-i şitâ irişüp küffârın fîmâ ba'd ber-tarafa dahi cem'iyyet ile sefer ve hareket-i düşvâr olmağın Vezîr-i Mükerrem Sa'âdetlü Halil Paşa ile bir mikdâr Tatar askeri ile Manastır ve ol havâlîlerde kışlamak üzre karâr virilüp ve kalgay sultân ile asâkir-i Tatar iklîm-i Kırım'a azîmete murahhas oldıkdan sonra menzeletlü hân-ı âlîşân hazretleri dahi taraf-ı şehriyârîden da'vet olındıkda Edirne cânibine azîmet buyurdılar. Tayy-ı menâzil ve kat'-ı merâhil ile sene-i mezbûre Rebî'ü'l-evvel'inin evâhirinde Edirne şehrine karîb Akpınar nâm mahalle geldiklerinde Sadr-ı A'zam Köprili-zâde Mustafa Paşa hazretlerinin kethudâsı muhteremelerini cümle ağavât ile mu'tâd üzre istikbâl eylediler. Ve ol mahalde nasb olunan sâye-bâna nüzûl ve bir sâ'at mikdârı meks u istirâhatden sonra hareket ve Akpınar ile Edirne meyânında vâkı' Tunca Çeşmesi kurbünde dahi nasb olunan sâye-bânda sadr-ı a'zam hazretleriyle mülâkī olup it'âm-ı ta'âm itdikden sonra bir sevb post semmûr ilbâsıyla tevkīr ve ikrâm olunup sadr-ı a'zam hazretleriyle hem-inân Edirne şehrine dâhil ve cenâb-ı hânîlerine ferş olunan sarây-ı mahsûsa nâzil oldılar. Ba'dehû birkaç gün mürûrında huzûr-ı hümâyûna da'vet olunup serâsere duhte semmûr ilbâs ve iksâ ve bir rahş tîz-reftâr ihdâsıyla mükerrem olup avân-ı şitâyı Edirne şehrinde geçürmek üzre Timurtaş nâm mahalde vâkı' merhûm Kara Mustafa Paşa sarâyı ferş u cem'-i levâzım ve mühimmâtları taraf-ı mîrîden ta'yîn ve tertîb olındı. Bu esnâda Edirne'den îd-ı yed-i hedâyâ olmak üzre vüzerâ-ı ızâm ve defterdâr ve yeniçeri ağası ve sâir vükelâ-ı devlet taraflarından bu vakte gelince rikâb-ı hümâyûna îdiye virile gelen hedâyâ fîmâ ba'd virilmemek üzre Sadr-ı A'zam Köprili-zâde Mustafa Paşa hazretleri telhîs idüp ricâl-i devlet bu tekâlîf-i şâkkadan tahlîs olındı. Bu esnâda Sarıyazıcı-zâde dimekle ma'rûf kızlar ağası yazıcısı olan şahs-ı meşhûrın nâm ve şânı âlem-gîr olup Hâşim-i devlet-engişt tasarrufında (168b) fırfır döner iken sadr-ı a'zam hazretleri mansıbından azl ve bir müddet habs-i şedîd olup ve necât nefsinden me'yûs oldıkdan sonra taraf-ı mîrîden müsâdere olunan nukūd ve eşyâsı ve zimem-i nâsdan mâ'âdâ cümlesi kendüye tefvîz olunup ba'de'l-bey' üç yüz kîse akçe yine tekmîl olındıkdan sonra taraf-ı mîrîye kabz olunup kendünin gerek ricâl-i devlete ve gerek sâir fukarâ ve zu'afâya olan gadri kamâkân sadr-ı a'zam hazretlerinin ma'lûm-ı şerîfleri olmağla müfsidin hamâkı

hayâtına tercîh olunur makūlesinden olmağla Harameyn-i Şerifeyn muhâsebecisi oldığına binâ'en kādîsı dest-yârî sîm ve devâtı meyânında Edirne'de Üç Şerefeli öninde ibâreten li'n-nâzırîn salb olındığı ricâl-i devleti hayretde komışdır. Böyle niçe niçe müfsidlerin burnını kırup emr-i Bârîye mütevekkil olup bi'l-iktizâ bi'n-nefs sancağ-ı şerîf ile Engürüs seferine teveccühe azîmet buyurdılar. Eğerçe kıllet-i asâkir varidi. Lâkin kendülerin ilm u îmânı kavî olmağla ehl-i İslâm olan gelür İslâmî olmayan ile benim sözim yokdır deyü azîmet buyurdılar. Ya'ni sadr-ı a'zam Rüstem-şiyem Köprili-zâde Fazıl bî-nazîr Mustafa Paşa hazretleri küffâr-ı Nemçe'den gereği gibi ahz-ı intikāma müsta'înen bi'llâhi te'âlâ dâmen der-meyân idüp reh-nümûn ikbâl ve bedreka tâbi' huceste hâl olan livâ-ı Resûl-ı sakaleyn sallallâhu aleyhi vesellem hazretlerini[n] yed-i müeyyed-i âsafânelerine teslîm vezîr-i mükerrem hazînedâr Ali Paşa rikâb-ı kâmyâb-ı şehriyârîde kāim-makām-ı sadâret-i uzmâ ve vekâlet-i Kübrâ ile tekrîm olındıkdan sonra serdâr-ı kaviyyü'l-iktidâr hazretleri nitâk-i hamiyeti meyân-ı gayretlerine sedd ve ebvâb-ı râhatı kendülere sedd idüp cüyûş-ı deryâ hurûş ile evsat-ı şehr-i Şevvâlü'l-mükerremde mahrûse-i Edirne'den hareket ve mâh-ı Zi'l-ka'de'nin onıncı güni Şarköyi Kal'ası kurbünde olan sahrâya darb-ı hıyâm nusret buyudılar. Kal'a-ı mezbûrede mütehassın olan melâ'în dûzah-karîn kal'ayı bî-cenk ü cidâl teslîm iderlerse kendülere emân virilmek üzre haber gönderildikde derûn-ı kal'ada olan gürûh-ı şeyâtîn üzerine olan kapudan bu kal'a çasarımızın serhaddidir. Bilâ-cenk u cidâl tahliye ve teslîm eylemek muhâldir deyü cevâb virmekle ol sâ'atde muhâsarasına şürû' ve birkaç (169a) top ile bir mikdâr yeniçeri dilâverleri metrise konılup üç gün cenk ve pür hâşdan sonra içinde olan adüvv-i dalâlet âyîn muhâlefet ve mukātele ile istihlâs-ı cân mümkin olmadığın iz'ân idüp kar'-ı bâb-ı istîmân itmekle kal'adan ihrâc ve yerlerine asâkir-i müslimîn muhâfaza vaz' olındı. Ba'dehû andan dahi Niş Kal'ası muhâsara niyetiyle hareket olunup asâkir-i İslâmın mürûr idecekleri tarîkde vâkı' Musapaşa Palankası içinde mütehassın olan küffâr-ı bed-girdâr istimâ'-ı peyâm vahşet-fercâm leşker-i nusret-şi'âr ile cümlesi firâr itmeğin palanka-ı mezbûre dahi zabt olunup mâh-ı mezbûrın on dokuzıncı güni bi'l-cümle ordu-yı hümâyûn ile Niş sahrâsına nüzûl olındı. İrtesi kasaba-ı mezbûre öninden ceryân iden Nişova nehri güzergâhından geçilüp karşu cânibe darb-ı hıyâm olındıkda Kal'a-ı Niş'de tahassın iden cenâral ile Nemçe ve Macar tâifesine hitâben kal'a-ı mezbûrı teslîmleri içün mu'tâd üzre kâğıd gönderildikde bizde kâğıd okur yokdır. Misâfirimiz siz isterseniz şimdi gelin deyü mağrûrâne cevâb virmeleriyle ol gice dergâh-ı âlî yeniçeri metrisler alup irtesi Haleb valisi Halil Paşa Niş'in karşu tarafına nüzûl ve ferdâsı ol dahi nehr-i mezbûrı ubûr eyledi. Ve Vidin yolı tarafından zağarcıbaşı ağa eyâlet-i Sivas askeri ile Vidin kapusı ta'bîr olunur kapunın alt tarafından sâir asker-i zafer-şi'âr

dahi bir bir metrislere girdiler. Cenk ü harbe mübâşeret olındıkda tahassın iden melâ'în-i hâsirîn zu'm-ı fâsidleri üzre metrisleri basmak kasdı ile piyâde ve süvârların beş yüz mikdârı melâ'în bed-girdâr intihâb idüp zağarcıbaşı kulına çıkardıkda bi-hamdi'llâhi te'âlâ ekseri şemşîr-i guzât azm-ı dârü'l-bevâr ve bakıyyetü's-süyûf olanları münhezimen girü kal'aya firâr yolı üzre yevmen fe-yevmen her tarafdan âteş-i harb u kıtâl işti'âl bulup şehr-i mezbûrın yiğirmi ikinci güni vakt-i tâm ile metrisler handak başına varup her cânibden lağımlara mübâşeret olındı. Ve kal'a-ı Niş'in taraf-ı cenûbîsinde olan lağımlara âteş virildikde bi-hamdi'llâhi te'âlâ kal'anın handaki ol tarafdan zabt olınmak müyesser ve sâir kullardan guzât-ı İslâm dahi anâ fe-ânâ ilerüye varmağa sarf-ı makdûr itmeleri ile emârât-ı feth ü teshîr mukarrer olmağın irtesi küffâr-ı hâksâr kal'adan metrislere bir nefer esîr Arab ile bir nefer kâfir gönderüp Niş'in öte cânibine âdem gelsün söyleyecek sözimiz vardır (169b) didikleri serdâr-ı ekrem hazretlerine arz olındıkda bi-hamdi'llâhi te'âlâ küffâr-ı dalâlet-rehîn maglûb iken neden iktizâ ider ki biz anlara âdem göndereyüz eğer anlar recâ-ı emân ile âdem gönderüp guzât-ı muvahhidînden istîmâne mürâ'cat iderler ise gelsünler deyü buyurdılar. Tekrâr iki kâfir dahi zağarcıbaşı ağa kulına çıkup kulkethudâsı ağaya getürildikde bize iki âdem virin büyüklerimizin sözi vardır. Söylesünler didiklerinde yine evvelki gibi bizden anlara dider yokdır. Sözleri var ise gelsünlerdeyü cevâb virdi. Tekrâr yine zağarcıbaşı kulına atlu ağası ve piyâde başıları ve defterdârı çıkdı. Kulkethudâsı ağaya getürdiklerinde birkaç gün mehl ve emân virin Belgrad'a âdem gönderelim varsun bize cevâb getürsün ba'dehû kal'ayı teslîm idelim deyü cevâb eylediler. Bu güne beyhûde sözleri dinlemeziz. Eğer emân isterseniz kal'ayı teslîme ta'ahhüd idin cevâbınızı devletlü serdâr-ı ekrem hazretlerine arz eyleyelim ve illâ geldiğiniz yere gidin deyü redd-i kelâm olındıkda Belgrad'a âdem göndermek sözinden rücû' idüp ancak bizi serdârınıza gönderin deyü kat'îce istîmâna şürû' eylediler. Yanlarına müsellah ve müretteb birkaç nefer-i dergâh-ı âlî yeniçeri dilâverleri ve bir iki çavuş ta'yîn olunup huzûr-ı âsafîye gönderdikde ol gerdân cenk ü cidâl ve [â]saf ârâ-ı meydân-ı harb u kıtâl hazretleri hitâb idüp mukaddemâ biz size kâğıd irsâl eylediğimizde niçün amel eylemediniz deyü buyurdıkda o kadar âdemimiz bulınmamağla ol sebebden okutmadık deyü cevâb virdiklerinde imdî bu gice kapuları ve tabyaları teslîm ve yarın cânlarınız ile yıkılın gidin deyü buyurdıklarından sonra hemân üzerlerinde olan silâhları ve on dört günlik zahîreleri arabalar ile yevm-i sebtde kal'adan harekete murahhas olmaları recâsında oldıkları tekrâr ocak tarafından huzûr-ı âsafîye arz olınmağın emân kâğıdları virilüp ibtidâ kal'a içinde bulınan yüz elli nefer kebîr ve sagīr müslimân esîrleri azâd ve ba'dehû re'âyâ haydûdlarından üç yüz doksan dokuz nefer haydûd melâ'înleri tu'me-i şemşîr guzât olunup sâire emân virmeğin

Nemçe ve Macar kefereleri irtesi Belgrad tarafına menhûsen yıkulup gitdiler. Melâ'în-i bî-dîn kal'a-ı mezbûrenin bi'l-cümle (170a) cevânib-i erba'sına arîz u amîk handakler ve metîn mustahkem tabyalar ihdâsına vakt-i tâm ve dâire-i mâver toprak doldurup divârlar îcadıylâ tertib-i esbab istihkâm itdikten sonra handekdan hâric bir ok menzili kadar yeri şaranpolar ve donuz dâmları ve her tarafdan müte'addid lağımlar ile hısn-ı hasin eylemiş iken dest-yârî-i inâyet-i ilâhî ile muhâsarasına derkâr olan guzât-ı dîn muzaffer ve kal'a-ı mezbûrenin kemâ fi'l-evvel nasîb-ı dest-i İslâmiyân olması müyesser oldı. Ve bu esnâda Nemçe Çasarı tarafından Hayzer nâm serdâr-ı murâdâr-ı delâlet âyîn on sekiz bin kadar mela'în-ı hâsirîn ile Erdel içinde muhâfaza tarîkiyle karâr üzre olan memleket-i mezbûreden pây-ı ta'arruzlarını kat' içün Edirne'den sefer-i hümâyûna hareket esnâlarında serdâr-ı eflatun-girdâr hazretleri kendi fikr-i isâbet karînleri üzre Özi Eyâleti mutasarrıfı Çerkes Ahmed Paşa ile ta'yin buyurdıkları asâkir-i İslâm ve Kurs Kralı sene-i mezbûre Zilka'de'sinde Eflak memleketi içinden girüp Erdel sınırına dâhil ve Hayzer yanında olan kefere ile mukābil oldıklarında bi-fazlihi subhânehu ve te'âlâ tabur-ı makhûrlarını münhezim ve Hayzer yanında olan cünûd-ı şeyâtîn ekserî tu'me-ı şemşir ve mesfûr Hayzer ve ma'an olan Eğri kapudan[ı] ve on sekiz nefer bellü başlı kapudanları esir oldıkları haberi ile yiğirmi iki aded pâçavraları ser-nigûn gelüp vâsıl ve metrislerde olan guzât-ı muvahhidîne sürûr-ı küllî hâsıl olup top ve tüfenk şenlikleri itmeleri mütehassın olan melâ'în dûzah me'âb garka-ı lecce-i hayret ve ızdırâb oldılar. Bu esnâda Niş Kal'asını muhâsara iden cünûd-ı muvahhidîn mümâne'at ve mütehassın olan melâ'îne mu'âvenet eylemek içün Nemçe melâ'îni tarafından on beş bin mikdârı gürûh-ı mekrûh-ı şeyâtîn ile ve Tiran nâm mel'ûn Yagodine menziline değin gelmiş iken memleket-i Erdel'de Hayzer nâm la'înin inhizâmı haberin istima' eylediğinden mâ'adâ çasarları tarafından Erdel tarafına acâleten insirâfı irâde ve tabur-ı menhûsıyla Yağudine'den girü Belgrad'a i'ade olındığı ahz olunan dillerden haber olınmakla bi-hamdi'llâhi te'alâ ol gāile-i hâileden dahi ber-taraf oldı. Bu esnâda Vidin dest-ı küffâra giriftâr olmağla vezîr-i Aristo-tedbîr hazretleri (170b) istihlâsına ta'yîn olunan Karaman Eyâletine mutasarrıf vezîr-i mükerrem Dursun Mehmed Paşa kendi ile ma'an me'mur olan asâkir-i nusret-encâm ile dört kıt'a kalıta sefînesi ve sâir Tuna donânmâsıyla Tuna Kapudanı Mezemorda Hüseyin Paşa dahi Nehr-i Tuna üzerinden azîmet idüp bi-fazli'llâhi te'alâ dest-yârî-i inâyet Bârî ile kal'a-ı mezbûrenin fethi âyine-i husûlinde cilve-ger oldığı haber[i] vürûd eyledi. Ve ba'dehû Vidin muzâfâtından Metrufca nâm karye re'âyâsı üç bin mikdârı Yarahve kasabası üzerlerine istîlâ eylemek üzre re'y-i fâsidleri istîmâl olınmağın Katına Mustafa Beğ yanında olan levendât ve ol havâlide nefîr-i âm askeri nâmına olan guzât-ı mesfûrların

üzerine ta‘yin olunup vardıklarında bir mikdâr cenk ü cidâl ve harb [ü] kıtâlden sonra melâ‘in mesfûrının kimi tu‘me-i şemşîr âb-dâr ve kimi diyâr-ı nekbet-medârları tarafına firâr itmeleriyle bi’l-cümle emvâl ve erzâkları yağma vü gāret olunup karye-i mezbûre bi’l-külliyye vîrân ve harâb ve mesken-ı bûm ve gurâb oldı. Bu esnâda serdâr-ı ekrem hazretleri Niş Kal‘ası fethinden sonra kurb-ı mevsim-i şitâ ile muktezâ-ı vakt u hâle göre avdet ve ric‘at ider zann olunurken eltâf-ı hafiyye-i ilâhiyyeye bir rabt-ı kalb ve derûn-ı sadâkat meşhûnlarından tereddüdât ve anı salb idüp dest-i istîlâ-ı düşman-i dîne giriftâr olan Semendire Kal‘asın tahlîs içün azm-i niyyet ve sene-i mezbûre Zi’l-hicce’sinin on üçinci güni asâkir-i mansûre ile sahrâ-i Niş`den tâhrîk-i rikâb-ı himmet eylediler. Tayy-ı menâzil ve kat‘-ı merâhil ile şehr-i mezbûrın yiğirmi birinci güni Semendire Sahrâsında darb-ı hıyâm olındıkda ol hücûmda varoşı zabt u teshir ve nısf-ı nehârda açıkdan metris ile muhâsara-ı kal‘aya sâ‘id-i ihtimâm ve teşmîr olınmağın bi-fazli’llâhi te‘âlâ dördinci gün vakt-i zevâlde vali-i Halebü’ş-şehbâ vezîr-i mükerrem Halil Paşa kolında olan Arnavud askeri ve Rûmili eyâleti dilâverleri su kulesi tarafından yüriviş idüp tahassun iden küffârı-ı nâ-pâk tig-i sertîz-i guzâta tâb-ı âver olamayup mâh-ı mezbûrın yiğirmi beşinci güni kal‘a-ı mezbûre kemâkân mahmiye-i memâlik-i pâdişâh rub‘-ı meskûn oldı. Semendire’[ye] karîb (171a) nehr-i Morava kenârında olan Koylinç nâm palankanın dahi teshîrine ta‘yin olunan Diyarbekr Valisi Kemankeş Ahmed Paşa eyâleti askeri ile varup bi-avni’llâhi Melikü’l-kadîr içinde olan küffâr-ı murdârın istîmânıyla zafer-yâb feth ü teshîr oldı.

Vekâyî‘-i Sene İsnâ ve Mi’etün ve Elf

Feth ü teshîr-i Kal‘a-i Belgrad âsaf-ı memâlik-güşâ hazretleri kal‘a-ı mezbûrenin mühimmât ve levâzimi tetmîmden sonra fazl-ı hakk ile pençe-i istîlâ-ı a‘dâdan tahlîs itmek niyyetiyle tertîb-i esbâb feth ü teshir ve sipâh ve Arnavud ve sâir askerden serdengeçdi tahrîr olınmak içün iki gün dahi Semendire sahrâsında meks ü karâr ve Bosna Valisi vezir-i mükerrem Topal Hüseyin Paşa, Bosna tarafından Ösek kal‘asını varup muhâsara itmek üzre mecmû‘ı kapu halkı ve Bosna eyâleti askeri ile ale’l-acele savb-ı me‘mûreye gitmek üzre fermân ısdâr eyledi. Ba‘dehû mâh-ı Muharremü’l-harâmın ikinci güni ibtidâ şehâmetlü kalgay sultân hazretleri asâkir-i Tatar sabâ-reftâr ile anın ardınca çarhacı ta‘yin olunan Diyarbekr Valisi Kemankeş Ahmed Paşa eyâleti askeri ile serdengeçdiler ve İznikmid Beğlerbeğisi Katına Mustafa Paşa serhadli askeri ile hareket idüp ba‘dehû serdâr-ı ekrem zafer-medâr hazretleri umûmen asâkir-i nusret-me’âsir ile mu‘tâd-ı kadîm üzre

azîm alay ile hareket şedd ü nitâk ve Belgrad Kal‘ası pîş-gâhında vâkı‘ Abaza Köşki Depesi nâm mahalle nasb-ı otak-ı süreyya-nitâk buyurdılar. Melâ‘în-i hâsirîn varoşda olan hânelerin birkaçın ol anda ihrâk ve kal‘anın cevânib-i erba‘asında olan ma‘bereleri sedd u iğlâk kaydına düşdiklerinde asâkir-ı Beştâşiyyenin dilâverân-ı şecâ‘at perverleri bi-mehâbâ hücûma cesâret ve ol anda varoşı yağmâ vü gāret eylediler. Der-akeb hısn-ı hasîn Belgrad’ın muhâsarasına mübâşeret olunup kal‘a-ı mezbûrenin nehr-i Tuna tarafında olan mahalline Sivas Valisi vezîr müşîr Savlet Süleyman Paşa ve Anadolı Beğlerbeğisi Ahmed Paşa eyâletleri askeri ile zağarcıbaşı ve Mısır askeri ve silahdâr ve serdengeçdileri ve Nehr-i Sava tarafına dahi Halebü’ş-şehbâ valisi vezîr-i mükerrem Halil Paşa Arnavud askeriyle ve Rûmili Valisi Mustafa Paşa eyâleti ile ve sipâh ve cebeci serdengeçdileri ve Atbâzârı nâm mahalde dahi yeniçeri ağası ve kul kethudâsı asâkir-i Bektâşiyan ile metrise girüp kalup kâsiye-i a‘dâya dehşet-i galebe ve kahr-ı târî olup bu hâlet ile muhâsaranın altıncı güni (171b) cümle metrisler bi’l-ittifâk kenâr handake varmağla yüriviş itmekle levâzım-ı hücûm tedârük ve takdîm ve cümle muvahhidîn bir ugūrdan handake alev itmek üzre tasmîm olınmış iken (اذا اراداالله شيأ هيأ اسبابه) muktezâsınca muhâsaranın on ikinci güni sene isnâ ve mi’etün ve elf Muharremü’l-harâmın dokuzıncı ehad güni beyne’l-salâtînde Halebü’ş-şehbâ valisi Vezîr-i mükerrem Halil Paşa kolında olan humbara havanlarından atılan humbara kal‘anın zirve-i a‘lâsına isâbet eyleyüp işti‘âle-i gār eyledi. Ve vezîr-i müşârün-ileyhin etbâ‘ından gedik ağalarında[n] Şamlı Mehmed Ağa ve sâirlerinden bi’l-müşâfe bu fakīre nakl olınmışdır ki devletlü sadr-ı şehîd efendimiz humbaralar itmâmına başladıkda mübârek ellerinden tesbîh ayak üzre kal‘aya bakup yan ki yâ mubârek ne zaman yanarsan deyüp Yanık etrâfında hüdâ-ı lâ-yezâle niyâzda iken birde kule ber-hevâ [o]lup üzerimize lâşeler dökilmeğe başladı. Der-akeb netîce-i şükre vardılar. Rahmetu’llâhi te‘âlâ aleyhi rahmeti vâsı‘aten ve bundan mâ‘adâ tiz du‘â-ı mücâhidîn du‘âları hedef-i icâbete vusûl-ı kabûle karîn olup derûn ve bîrûn-ı kal‘a vîrân ve def‘ ve itfâfına müsâre‘at eyleyen a‘dâ-ı dîn mancınık barut ile havâya perrân oldığı müşâhede olındıkda metrislerde olan guzât-ı müslimîn gülbânk-ı Muhammedî ile yüriviş eylediler. Melâ‘în-i hâsirîn bu hâlet-i sugūr-ı fermâ ile giriftâr-ı pîç ü tâb-ı mihnet olmışlar iken yine gayret-i küfriyyelerin elden bırakmayup cünûd-ı muvahhidîn kal‘aya zafer-yâb olmasun deyü kemâ fi’l-evvel kal‘anın ba‘zı tarafından top ve tüfenk ve humbara ile nâire-i feşân cenk u harb olmakda taksîrât itmediler. Cümleden evvel Halil Paşa kolından guzât zafer bulup bi-inâyeti’llâhi’l-Meliki’l-Mu‘în kal‘a-ı mezbûrenin rahne-dâr olan mahallerinden duhûle fırsat bulup ve her tarafdan cünûd-ı muvahhid zemzeme-i Allâhu ekber ile bâlâ-ı ber-vech-i kemend ser-endâz urûc olup serdâr-ı zafer-medâr hazretleri dahi bi’l-cümle vüzerâ ve

ümerâ ile hücûm ve avn-ı hakla derûn-ı kal‘aya vaz‘-ı kadem nusret buyurdılar. Bir sâ‘at mürûr itmedin yiğirmi bin kadar melâ‘în hedef-i tîg-ı iştibâr olup melâ‘în-i hâsirîni birbirine katdılar. Ve niçe bin küffâr-ı dûzah-karâr sevdâ-ı necât ile Sava ve Tuna’ya atdılar. Ve ba‘zı kefere ber-geşte rûzgâr (172a) dahi karşu yakaya güzâr iderken meyân-ı bi-kahrihi te‘âlâ sefîneleriyle giriftâr-ı girdâb helâk oldılar. Bu üslûb üzre kantara-ı şemşîrden güzerân iden melâ‘în ile nehr-i Tuna ve Sava’da gark olan kefere bi’l-cümle yiğirmi beş binden ziyâde belki otuz beş bin mikdârı oldığı meyân-ı erbâb-ı itlâ‘da karârdâde idi. Lâkin taraf-ı İslâmiyânın belli başlılarından şerbet-i şehâdet nûş iden Anadolı Beğlerbeğisi Ahmed Paşa ve Rûmili Beğlerbeğisi Mustafa Paşa’dan gayri olmayup ve dahi sâir şehîd ve mecrûh bin beş yüz mikdârı ancak oldı. Hamde’llâhi te‘âlâ ber-vechle me’mûl olınmayan sühûlet birle kal‘a-ı mezbûrenin fethi müyesser ve serdâr-ı kaviyyu’l-iktidâr hazretleri du‘â-ı hayr âmme-i ıbâdu’llâha mazhar oldı. Serdâr-ı Zîşân hîn-ı muhâsarada guzât-ı İslâma virdiği bahşişlerden mâ‘adâ ba‘de’l-feth ocaklara tevzî‘ olınmak üzre kendi mâlından yetmiş beş gurûş in‘âm ve sâir rü’esâ-i askeri dahi izhâr-ı lütf u kerem eyledi. Köprili-zâde Eflatun-tedbîr Fazıl Mustafa Paşa’ya tarafından hümâyûnın teşrîfât-i celîletü’l-i‘tibâr vârid olup bundan akdem Niş Kal‘asının feth u teshîri vâsıl-ı sem‘-i hümâyûn pâdişâh-ı kişver-güşâ oldıkda serdâr-ı şecâ‘at-girdâr hazretlerine du‘â-ı icâbet-şi‘ârı mutazammın hatt-ı şerîf ve teşrîfât-ı mülûkâne ile silahdâr-ı şehriyârî Ali Ağa serdâr-ı erkeme irsâl olunup lâkin ağa-ı müşârün-ileyhe vâsıl olınca bi-hamdi’llâhi te‘âlâ kal‘a-ı Belgrad dahi avn-ı hakkla müsahhir-i dest-i erbâb-ı cihâd olmış idi. Hazret-i serdâr-ı âlîvakār ve mü’eyyed bi-inâyeti’l-Meliki’l-Kahhâr hazretleri silahdâr-ı müşârün-ileyhi envâ‘-i ta‘zîm-i iclâl ile istikbâl iden teşrîfât-ı mülûkâneden in‘âm u ihsân ve irsâl buyurılan hil‘at-ı fâhire-i mülûkâneden pîrâye-i dûş-ı ikbâl ve şemşîr-i âlem-gîr meyân-ı ibtihâcına bend ve sorguç mücevheri zînet efser câh u celâl idüp du‘â-ı devâm-ı ömr u Devlet-i pâdişâhîye vakf u sarf-ı evkāt eyledi. Bu fütûhat-ı celîleden sonra pâdişâh-ı İslâm hazretleri âsıtâtane-i sa‘âdete teveccüh buyurmak murâd-ı hümâyûnları olmağla şehr-i Saferü’l-hayrın onıncı güni Edirne’den hareket (172b) ve devlet ve ikbâl ile dâru’s-saltanat-ı İstanbul’a nehzat buyurdılar. Bu esnâda serdâr-ı ekrem hazretleri Ösek Kal‘asına hareket idüp kabza-ı teshîre getürmek üzre karâr ve muhâsarasıçün bundan akdem Bosna valisi vezîr-i mükerrem Hüseyin Paşa’ya fermân-ı âlî ısdâr eylemişleridi. Vezîr-i müşârün-ileyh dahi Ösek Kal‘asına varınca esnâ-ı râhda vâkı‘ palankalardan ba‘zılarının içinde tahassun iden küffâr firâr itmekle paşa-yı müşârün-ileyh dahi yanında olan guzât-ı adüvv-şikâr ile mugtenim-i ganâyim-ı bî-şümâr olarak Ösek Kal‘asına varup muhâsarasına şürû‘ ve birkaç gün muhârebe içün iktisâbı dürûg eylediler. Serdâr-ı nâmdâr hazretleri dahi Belgrad

Kal‘ası fethinden sonra Ösek cânibine azîmet itmiş iken bi-emri’llâhi te‘âlâ kesret-i berk u bârân ve şiddet-i şitâ mâni‘ olup ve Ösek muhâsarasında olan guzât-ı İslâma dahi bir tarîkle metrislerde ârâm itmek mümkin olmadığı husûl feth ü teshîre akvâ‘-ı mevâni‘ olup (الامور مرهونه با وقتها) mazmûnı üzre kal‘a-ı mezbûrenin feth u teshîri vakt-i âhara tevkīf olınmak üzre tedbîr olınmağla Hüseyin Paşa dahi askeri metrislerden ihrâc idüp yine Bosna tarafına avdet ve ric‘at eyledi. Ve bu esnâda nehr-i Tuna ortasında vâkı‘ ada üzerine Nemçe melâ‘îni şaranpolar ile metîn ve mustahkem bir şâns ihdâs ve içinde top cenkci vaz‘ itmekle Belgrad’[a] zehâyir sefînelerinin mürûr u ubûrlarına usret îrâs idüp zabt ve nez‘i elzem ve ehem olmağın fermân-ı fermâ-ı iklîm-i Kırım menzeletlü Selim Giray Hân hazretleri orta koldan Âsitâne-i sa‘âdete teveccüh levâzımın takdîm şâns-ı mezbûrı teshîr içün serdâr-ı ekrem hazretleri bi’z-zât kendülerin Vidin yolıyla azîmet sürmek üzre tasmîm buyurdılar. Ve Belgrad’ın içinde sâbıkā Bostancıbaşı Vezîr Hüseyin Paşa’yı ve taşra varoşında Vezîr Kemankeş Ahmed Paşa’yı muhâfazaya alıkoyup emr-i muhâfaza muhkem tenbîh ve tavsıyye ve inân-ı azîmet ordu-yı hümâyûn Vidin suyuna tevcîh olındı. Bosna Valisi Hüseyin Paşa’dan (173a) ba‘zı ahâli teşekkî itmekle Bosna mansıbı üzerinden ref‘ ve Silistre’[ye] nakl olınması fermân ve Bosna eyâleti Tımaşvar muhâfızı olan Vezîr Ca‘fer Paşa’ya ihsân olındı. Belgrad Kal‘asının hıfz u hirâseti kemâyenbagı tertîb olındıkdan sonra nehzat ve kıyâm ve sâlifü’z-zikr şânş didikleri adaya karîb mahalle nasb-ı hıyâm olındıkda zikr olunan şânsın feth ü teshîri içün asker ta‘yîn ve içinde mutehassın olan gurûh-ı melâ‘în Belgrad Kal‘asının teshîri müyesser oldığın inhâ teybîn olındıkda i‘timâd itmeyüp ne an ki Belgrad kabza-ı teshîre getürile bu söz hilâfdır. İ‘timâd itmeziz ancak Belgrad’a varınca bize emân virürseniz adayı size teslîm eylerüz deyü cevâb itmeleriyle recâları hîn-i kabûlde vâkı‘ olup istid‘âları üzre emân kâğıdı virilmekle melâ‘în-i hâsirîn mutmain ve yanlarına kâfirleri muhâfaza içün âdemler ta‘yîn olındı. Sunûr-ı Belgrad Kal‘ası küffâr-ı dalâlet âyînin yedinde olmak üzre Belgrad’a dâhil oldıklarında kendi ta‘ahhüd ve istîmânları ol mahalle değin olmağla mezbûrlar muhâfaza-ı Belgrad andan öte memleketlerine gitmeğe ruhsat virmeyüp cümlesin kal‘anın ta‘mîri hıdmetine ta‘yîn ve tahsîs ve bir sene kal‘a ta‘mîri hıdmetinde olup ba‘dehû üserâ-ı müslimîn ile mübâdele vechi üzre taraf-ı küffârdan tahlîs olındılar. Serdâr-ı ekrem vezîr-i a‘zam hazretleri adaya kemâl-i metânete ve içine bir beğ ile kifâyet mikdârı muhâfaza vaz‘ıyla temşiyyet virdikden sonra Vidin Kal‘asına uğramak husûsın tasvîb ve anun dahi muhâfızın ve mühimmât ve levâzım tertîb eylediler. Ba‘dehû hareket idüp kat‘-ı menâzil ve tayy-ı merâhil ile sene-i mezbûre Rebî‘ü’l-evvel’inin yiğirminci güni Silivriye değin mu‘tâd üzre istikbâle gelen ulemâ efendiler şeref-mende-i selâm müştemi’l-ikrâm

buyurdıkdan sonra Davud Paşa sahrâsına karîb mahalde kemâl şevket ve iclâl ile lutfen ve keremen ihtiyâr-ı kulfet istikbâl iden şehriyâr-ı gerdûn-vakār hazretlerinin rikâb-ı müstetâblarına çehre-sâylık şerefin iktisâb eylediler. Du‘â-ı icâcet-şi‘âr-ı mülûkâne mazhar oldıkdan sonra avâtıf-ı aliyye-i şâhânelerinden bir sevb semmûr ve bir sevb sâde serâser hil‘at-ı fâhire ilbâsıyla ikrâm ve bir hançer-i mücevher ve iki mücevher sorguç ihsânıyla tetmîm vâcibe-i ihtirâm buyurılup müretteb alay ile Âsitâne-i sa‘âdete duhûl ve bi’l-cümle livâ-ı nusret ihtivâ-ı (173b) resûlu’llâhi aleyhi’t-tahıyyeti’s-selâm hazretlerin hâs odada mahalline vaz‘ ve teslîm olındıkdan sonra sadr-ı a‘zam hazretleri âmme-i erkân-ı devlet alây ile önine düşüp sarâylarına ilcâs ve taraf-ı âsafîden dahi âmme-i erkân-ı devlete mu‘tâd-ı kadîm üzre umûm hil‘atı ilbâs olındı. Bu esnâda Kuds-ı şerîfde keferenin ziyâret-gâhları olan kamane’nın miftâhı hazret-i Ömeru’l-Faruk razıyallâhu anh hazretlerinin zamân-ı hilâfetlerinden berü Rum tâifesinde olup melik-i tâife-i merkūme olan Moskov çasarının Devlet-i aliyyeye [de]mâ-dem bagī u isyânı müstevlî olmağla miftâh-i kemame-i merkūme sâhib-i devlet hazretlerinin re’yiyle bahr u berrde azîm kuvveti ve cezayir ve büldânı ve Devlet-i aliyye tarafına sûret-ı feth ile itâ‘ati olan França tâifesine teslîm olındı. Bu esnâda emr-i serdâr-ı ekrem ile asâkir-i İslâm içün Tuna yalılarından kifâyet mikdârı nakd akçe ile zahîre mübâya‘a olınmak üzere Kili ve Ruscuk ve Niğbolı ve Silistre iskelelerine mahsûs mübâya‘acılar gönderüp sevdâ-ı ihtikâr ile ve vukū‘-ı galâ ile habs-ı gallât idenlerin narh-ı cârî üzre bulınan zehâyir mübâya‘a ve asker-i İslâma muzâyaka çekdirmemek üzre yedlerine müekked evâmir-i aliyye virildi. Bu esnâda Nemçe çasarı tarafından memâlik-i Erdel muhâfazasıçün gönderdiği on sekiz binden mütecâviz leşker-i şeyâtîn rehberi üzerine Hayzer nâm mel‘ûnı serhayl-ı hezîmet-eser nasb u ta‘yîn idüp Erdel memleketinde muhâfaza tarîkiyle meks üzre olmağla ol melâ‘în mahal-i merkūmdan tard ve ib‘âd ve Kurs kralı olan Tökeli İmre Erdel krallığına is‘âd olınmak husûsını müzâker[e] ve tasvîb ve Özi valisi Çerkes Ahmed Paşa bâş ve bûg olmak üzre yanına bir mikdâr dergâh-ı âlî cebecileri ve serdengeçdileri ve Silistre valisi Fındık Mustafa Paşa ve Serhadli Mehmed Paşa ve Tatar Salih Paşa ve nureddin sultân bir mikdâr Tatar-ı adüvv-şikâr ile Kurs kralı dahi yanında olan piyade ve süvârî askeri ile ta‘yîn ve tertîb olındı. Eflak memleketi içinden Erdel Boğazı Peraşav nâm boğaza üç sâ‘at karîb mahalle geldiklerinde cümle asker nüzûl olunup lâkin zikr olunan boğazda Hayzer la‘în bir palanka ihdâs ve tabur-ı makhûrı ile boğazı sedd itmekle eshel vech ile ubûr olınmak mümkin olmadığı mu‘âyene olındı. Âhir boğazdan girüye gelmek üzre karâr virilüp lâkin düşman-i dîni iğfâl içün yine Peraşav Boğazından ubûr olunur deyü darb-ı hıyâm olunan mahalde (174a) üç gün meks olınmak mukarrerdir deyü münâdîler nidâ itdirilüp bir mikdâr müsellah ve

müretteb sebük-bâr süvârî askeri intihâb ve ta‘yîn ve Peraşav Boğazı karşusında çerhacı mesâbesinde vaz‘ u temkîn olınmağla melâ‘înin câsûsları asâkirin bu güne hareketlerin Hayzer mel‘ûna i‘lâm ve ta‘yîn olunan asker dahi ol gice geçid mekābilinde nasb-ı i‘lâm itdiklerinde ma‘ber-i mezbûrdan asâkir-i İslâm mürûrına mümâne‘at kasdı ile sa‘y ve göşüş üzre iken orduda mevcûd olan mücâhidîn-i dîn tarîk-i âhar ile ubûrı eshel olan boğaza gice ile müsâre‘at ve ilgar ve sebük-bâr ve melâ‘în-ı dûzah-karînden hâlî olan âhar boğazdan duhûl müyesser oldığından mukaddem iğfâl-ı adüvv içün Peraşav Boğazı karşusına gönderilen bahâdırân dahi peylerinden sür‘atle irişmeleri içün haber-dâr eylediler. Hayzer mel‘ûn bu ahvâlden âgâh olup ve asker-i menhûsıyla kalkup berüye gelince cünûd-ı muvahhidîn boğazı ubûr ve Erdel sunurı başını zabt eylediler. Nâ-çâr melâ‘în-ı hâsirîn bi’l-cümle süvârî ve piyâde askeriyle guzât-ı muvahhidînin karşularında âmâde-i kâr-zâr ve guzât-ı zafer-semât saff-ı keşîde meydân-ı cenk u peygâr olup vakt-ı asr olınca tarafeynden aslâ hareket olınmadı. Ba‘dehû küffâr-ı hâksâr alâylarından bir bölük melâ‘în Tatar askeri alâyına ve sâirleri dahi gürûh-ı guzât üzerine hücûm idüp kurşun irişicek mahallere geldiklerinde dilâverân-ı guzât yek-pâre bir ugūrdan tüfenklerine âteş virüp ba‘dehû şemşîr-i zehr âb-dâr remme-i remende küffâra girdiler. Leşker-i adüvv kaç mertebe ehl-i İslâmdan efzûn iken guzât-ı mukaddemin hücûm-ı kahramânîlerine tâb-âver olamayup fazl-ı hakk ile râbıta-ı intizâmları güsiste olmağın sâ‘at-i vâhidede cem‘iyyet-ı sufûf-ı küffâr perîşân olup ekseri geşte-i tîr u şemşîr ve kimi beste-i zincir olup ancak bin kadar kâfir seyr râh-ı firâr oldı. Ol asker-i hezîmet-rehberin serdâr-ı murdârları olan Hayzer bed-kâr ile yanında olan Eğri kapudanı ve sâir bellü başlu on yedi nefer kapudanları kayd-ı esre giriftâr oldılar. Hazret-i Bârî te‘âlâ ümmet-i Muhammed’in tedbîr ve re’ylerin dâimâ muvâfık vetîre-i takdîr eyleyüp düşman-i dîn olan melâ‘în-i hem-vâra kahr u tedmîr eyleye. Bu feth u azîme nâil olan cünûd-ı muvahhidîn (174b) ancak yedi sekiz bin mikdârı olup gürûh-ı müşrikîn ise [ahz] olunan bellü başlularının takrîr ve i‘lâmı üzre sekiz bin cenk-âver olmak üzre iken asker-i İslâmın ittifâk ve ittihâdları ile def‘a-ı hücûmları bâ‘is-i nusret olmışdır. Cenâb-ı rabbi’l-âlemîn ümmet-i Muhammed’in dâimâ sabr u sebâtların ber-karâr ve binâ-ı tevekkül ve teslîmlerin üstüvâr idüp bunın emsâli niçe fütûhat-ı celîleye muvaffak eyleye bu kadar cenk u perhâşda taraf-ı İslâmiyândan ancak bâş ve bûg olan Çerkes Ahmed Paşa fâiz-i şehâdet sa‘âdet olup efrâd-ı guzâtdan şeref-mend rütbe-i şehâdet olan ashâb-ı fevz u sa‘âdet ekall-ı kalîdir. Ol gice mahal-i mezbûrede istirâhat ve ale’l-seher bi-tarîki’l-istişâr akd-i cem‘iyyet olunup beynlerinde Silistre valisi Fındık Mustafa Paşa’yı asker-i İslâma bâş ve bûg nasb olınmak tasvîb ve memleket-i Erdel kılâ‘ından olan Erdellü tâifesini Kurs’a tab‘iyyet itdirmek içün levâzım nakl u hareket

tertîb olunup mukaddemâ Hayzer mel‘ûnın Peraşav Boğazında binâ eylediği palankayı ve ihdâs itdiği tabur-ı menhûsı hedm u tahrîb olındı. Ve her gün bir kal‘a ve palanka elsine-i darb-ı hıyâm ve birer ikişer gün meks u ârâm idüp içinde olan Erdellü tâifesi zahîre ve hedâyâlarıyla serdâra bulışdıkda Kurs kralına itâ‘at itdirmek bâbında bezl-i gayert ve iktidâr iderek sebîn altında manastır-ı kebîre vardıkda inşâallâhu te‘âlâ memleket-i Erdel’den pây-ı a‘dâ kat‘ itmek müyesser ve memleket-i mezbûreyi zabt mukadder olur ise kral-ı Kurs’ı vilâyet-i Erdel’e kral nasb ve ta‘yîn ve Erdel memleketinde takrîr ve temkîn olınmak üzre dergâh-ı âlî kapucıbaşılarından Genç Mehmed Ağa ile cânib-i serdâr-ı ekremîden semmûr kalpak gönderilmiş idi. Ol mahalde kral-ı Kurs’a ilbâs olunup etrâfda olan Erdel keferesi kendüye gelüp teb‘iyyet idince mahal-i mezbûrda birkaç gün bi-hasebi’l-fütûhât meks u ârâm olındı. Lâkin asker-i İslâm’ın Erdel’e duhûlinden mukaddem beri tarafdan Timurkapu nâm mevzi‘ ubûr ve hıfz u zabt olınmak ehem-i umûr iken ol husûsla sû-yı tedbîr ve mahall-i mezbûr zabtından müsâmaha taksîr olınması Nemçe çasarı tarafından Fatran nâm la‘în yiğirmi binden mütecâviz adüvv-i dalâlet âyîn (175a) ile ol mahalden diyâr-ı Erdel’e duhûl ve üzerlerine gelmek üzre oldığı guzât-ı muvahhidîne mevsûl oldıkda câsûslar gönderilüp düşman-i dînin vefreti kemâl mertebe tedârük ve ihtimâlleri oldığı haber olınmağın meşveret olunup itâ‘at sûretin gösteren re‘âyâ-ı Erdel’e dahi kemâl mertebe i‘timâd hâsıl olmadığından ol mahalde meks u karâr-gâhları olan mahalleri devr ve kal‘alarında mütehassın olan kefere-i Erdel’i teb‘iyyet itdürerek dolaşmak üzre hemân hareket olınsun tabur [dahi] geldiği sûretde dahi ağır askerdir ve ağırlığı çokdır bize irişemez bu üslûb üzre bizim akabimizden dolaşarak tamâm kendülere kellâl gelür bizim ol vakte dek inşâ’allâhu te‘âlâ imdâdımız gelür dimişdir. Ol melâ‘în ile bu vech üzre mukābele olınmak münâsibdir deyü beynlerinde ittifâk idüp on beş gün mikdârı memleket-i Erdel’de geşt u güzâr üzre iken piyâde [ve] cebeci [ve] serdengeçdileri ve odaları ve sipâh ve silahdâr serdengeçdileri cem‘iyyet ile beynlerinde ittifâk idüp rûz-ı Kasım oldı. Bize imdâd içün gelecek asker henüz gelmedi. Şimden girü dahi gelmez deyü imdâdsız ise bu kadar melâ‘în-i bî-dîn ile mukābele olınmak mutasavver değildir. Şimdiden gerü biz bu diyârda meks u karâr itmezüz deyü cevâb ve bu re’yleri üzre ısrâr idüp hemân mukaddem memleket-i mezbûreye duhûl eyledikleri boğaz tarafından yine vilâyet-i Eflak’a güzâr eylemek üzre sâir askerden ayrılup gitdiler beri tarafda ise ancak ocak zâbitleri ile paşalar ve Tatar ve Kurs kralı kalup anlar dahi tekrâr istişâre eylediklerinde asker-i cenk-âver ve güzîdeleri gitdikden sonra hücûm-ı düşmana tâb u tüvân [ve] mukāvemet ve memleket-i mezbûre zabtına kudretleri olmayacağını bildiklerinden nâşî anlar dahi tahlîs ser u câna şürû‘ ma‘ber-i mezbûrdan nâ-çâr girüye

ubûr ve rücû‘ eylediler. Serdengeçdi tâifesinin böyle ric‘at itmelerinde baş ve bûğlarının alâkası olup anların tahrîkleri ile oldığı Müslim-i ukalâ iken Eflak’a vâsıl oldıklarından sonra Ser-asker Fındık Mustafa Paşa bi’l-cümle cürm-i taksîrâtı sipâh ve silahdâr ve cebeci [ve] serdengeçdilerine isnâd ve keyfiyyet-i hâli taraf-ı Devlet-i aliyyeye arz eylemeğin binâ’en aleyh (175b) Dobrıca’da olup ol seferde me’mûr olan sipâh ve silahdâr tâifesinin esâmîleri defter-i mukābeleden hak olındı. Bu esnâda Vezîr-i a‘zam Mustafa Paşa telhîsiyle hazîne-i âmireye îrâd olan guruş yüz yiğirmi akçeye ve şerîfî iki yüz yetmiş akçeye yaldız altunı üç yüz akçeye alına gelmeğin ol vech üzre alunup ancak masârif-i seferiyyeye imdâd olınmağıçün fîmâ-ba‘d hazîne-i âmireden sarf olınacak ve gerek beyne’n-nâs sarf olunan guruş yüz altmış akçeye ve şerîfî altun üç yüz altmış akçeye ve yaldız altunı dört yüz akçeye ve pâre dört akçeye olmak üzre hatt-ı hümâyûn şevket-makrûn vârid olup rûznamçe-i hümâyûn ve aklâm-ı defterlerine kayd olındı. Ve yine bu esnâda Sadr-ı A‘zam Köprili-zâde Mustafa hazretleri ahvâl-ı âlemin ve re‘âyâ kefere[si]nin kemâl zulmleri haddı tecâvüz idüp hazîne-i âmireye muzâyaka târî oldığın müşâhede idüp cümleye heft hâsıl olsun içün memâlik-i mahrûsede olan kefere ve Yahûd ve Kıptıyân cizyeleri selâtîn-ı ızâm ve sâir evkāfdan ba‘zılarına hâsıl kayd olup bi’l-cümle Rûmili ve Anadolı taraflarında olan kefere ve Yahûd’dan ve İstanbul’da yâve cizyesi nâmıyla tahsîl olan senede dört bin kîse akçe hâsıl olur idi. Vezîr-i a‘zam hazretleri bu mâdeyi ulemâ efendiler ile müşâvereden sonra esnâf-ı selâse i‘tibârı ile tahsîl ve yed-i vâhidden zabt olınmak üzre cizye kalemine kayd ve tescîl olunup tahrîrde ba‘zıları evkāf-ı defterhâne-i âmirede kayd olunan cizye mâlları zamîme-i îrâd ve kayd olunan neferâtın cizyeleri mîrîden istirdâd olınmak üzre şürût bağladıkdan sonra a‘lâ ve evsât ve ednâ deyü mührler kazdırılup ve [her] sene târîh-i mührî tecdîd ve bir sene beyaz ve bir sene elvân kâğıdlar mührlenüp ve her sene levnî tebdîl ve a‘lâdan dört ve evsatdan iki ve ednâdan bir şerîfî altun tahsîl olunup taraf-ı mîrîden cizyedâr olan mübâşire a‘lâdan on pâre evsatdan sekiz pâre ve ednâdan dört pâre cihet-i ma‘îşet ta‘yîn olınmak üzre fermân-ı hümâyûn sâdır olmağla devlet emekdârları istihdâm (176a) olunup hüddâm-ı devlet bu güne birer cihet-i ma‘îşet vâsıl ve hem tarf-ı mîrîyeye senevî ve dört bin kîse mikdârı akçe ziyâde îrâd hâsıl oldı. Yine Sadr-ı A‘zam Köprili-zâde Mustafa Paşa hazretleri nizâm-ı âlemi hakk ve adl üzre sebk ve her hareketi şer‘-i şerîfe tatbîk iderek hareket idüp ancak şehrin narh ve es‘ârı husûsına kat‘â rağbet ve i‘tibâr göstermediler. Ba‘zı hayr hâhları bu ahvâle dahi himmetleri derkâr buyurılmak içün sevk-i tergīb eylediklerinde ahvâl-ı narh kitâbda yokdır. Bey‘ u şirâ rızâ-ı tarafeyn ile ednâlıdır deyü cevâb eylediler. Bu vakt ise mankırın birer akçeye râyic oldığı mahal olmağla lahm-ı ganemin vakıyyesi kırkar mankıra ve pirincin kilesi

ikişer yüz mankıra ve sâir me'kûlât ve melbûsât dahi buna kıyâs ile deger bahâsından za'fı mertebe bahâya çıkup taraf-ı sadr-ı a'zamîden takayyüd olınmadığından yakın tahsîl eylediklerinde zümre-i esnâf insâflarına göre fürûht itmeleriyle İstanbul şehrinde fukarâ ve zu'afâ ve eytâm ve arâmil-i âciz vefr u mânde oldıklarından vezîr-i a'zam-ı müşârün-ileyh hazretleri bâ'is-i kīl u kāl olmışidi. Bu esnâda mevsim-i hareket-i sefer karîb olmağla şehriyâr-ı gerdûn-vakār hazretlerinin mizâc-ı nâzenînlerine emr-i hakk ile bir mikdâr inhirâf-ı âriz oldığından nâşî bi'z-zât kendüler Âsitâne-i devlet âşiyânelerinden meks u ârâm buyurup bi-avni'llâhi te'âlâ adüvv-i dûzah-karînden ahz u intikām içün sâhib-i devlet hazretleri tedârük ve ihzâr olunan asâkir-i nusret me'sere serdâr-ı ekrem ta'yîn buyurmalarıyla Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası olan Ali Ağa'ya vezâret ile rikâb-ı hümâyûn kāim-makāmlığı ihsân ve kethudâ-yı sadr-ı âlî Çek oğlı Mehmed Ağa'ya yeniçeri ağalığıyla i'tâ-ı mezîd-i alüvv-ı kadr u şân olup Defter Emîni Mustafa Efendi dahi kethudâlık rütbesiyle fâik-i akrân oldı. Levâzım-ı seferiye kemâyenbağī tedârük u tekmîl ve sancağ-ı şerîf yed-i müeyyed serdâr-ı ekrem hazretlerine teslîm olunup bir mu'tâd-ı kadîm Davud Paşa sahrâsına darb-ı hıyâm olındıkda bi-emri'llâhi te'âlâ bir nezle-i hâra ârızasıyla serdâr-ı ekrem hazretlerine remd-i istîlâsına bâ'is ve kırk gün mikdârı (176b) mütemâdî olmağla Çavuşbaşı Çatra-zâde [Ahmed] Ağa Tezkire-i Evvel Nigâhi Efendi ve Tezkire-i Sânî Salih Efendi mesâlih-i müslimîni görüp muktezâ-yı şer'le olanlar sahhsız ve tevcihâta müte'allıka olan umûr-ı hazîne tezkireleri üzerine çavuşbaşı ağa birer sahh idüp ba'dehû alâ mühl sah olınmak üzre tedbîr olınmağın umûr-ı ıbâdu'llâha te'hîr olındı. Hayr hâhân-ı devlet re'yleri üzre vezîr-i a'zam hazretleri seferde oldıkça pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin mahmiye-i Edirne'de ikāmetleri münâsib görilmeğin irtesi iki aded çekdiri sefîne ve sâir mahrem-i hümâyûna mahsûs olan kayıklar donadılup yalı köşki öninden hâs etbâ'ıyla süvâr Eyyûb-ı Ensârî aleyhi'r-rahmeti'l-Bârî'de olan iskeleden Davud Paşa bağçesine atf-ı inân buyurdılar. Bu esnâda pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri Amca-zâde Hüseyin Paşa hazretlerin İstanbul kāim-makāmı idüp kendüler bi'z-zât ve serdâr-ı ekremleri Mustafa Paşa hazretleri ve vükelâ-yı Devlet-i aliyye Davud Paşa sahrâsından hareket ve Edirne cânibine tahrîk-i rikâb teveccüh-i azîmet buyurup tayy-ı menâzil ve kat'-ı merâhil ile mahrûse-i Edirne'ye vâsıl oldıklarında kendüler sa'âdet ile derûn-i şehrde vâkı' sarây-ı hümâyûna duhûl ve serdâr-ı ekrem hazretleri sefer-i hümâyûna me'mûr olan guzât-ı İslâm ile sarây edâsına darb olunan otak-ı zerrîn-nitâka nüzûl buyurdılar. Me'mûr-ı sefer-i zafer fercâm olan vüzerâ-yı izâm ve ümerâ-yı kirâm ve sâir asâkir-i İslâm serdâr-ı ekrem hazretleri ile ma'an azm-ı meydân-ı gazâ ve cihâd itmelerine nizâm virüp bi-hasebi'l-iktizâ birkaç gün Edirne sahrâsında meks u karâr olındıkdan sonra serdâr-ı ekrem

hazretleri bi'lcümle guzât-ı mücâhidîn ile avn-i inâyet-i Rabbânîye tevekkül ve i'timâd ve sultânü'l-enbiyâ sallalâhu te'âlâ aleyhi vesellem hazretlerine tevessül ve istinâd idüp Belgrad cânibine azîmet buyurdılar. Bu esnâda Sultân Süleyman aleyhi rahmetü ve'l-gufrân hazretlerinin İstanbul'da iken mizâc-ı şerîfleri münharif ve hulûl-i ecel-i mev'ûdı ilâc-pezîr olmayup mâh-ı Ramazân-ı şerîfinin yiğirmi altıncı güni tengnâ-ı fânîden füshat-sarây-ı câvidânîye (177a) intikāl ve Gülşen-i sarây-ı ferrûh u reyhâna irtihâl buyurdılar. Nevbet-i saltanat-ı Osmânî ve temşiyyet-i umûr-ı Devlet-i cihânbânî-i hüdâvendigâr-ı metrûk birâder-i gühteri Sultân Ahmed Hân-ı Sânî hazretlerine intikāl itmekle Şeyhü'l-islâm Feyzullâh Efendi ve Kāim-makām Ali Paşa ve Nişancı Elmas Mehmed Paşa ve nakıbuleşrâf efendi ve kazasker efendiler ve sâir erkân-ı devlet sarây-ı hümâyûna varup mu'tâd-ı kadîm üzre kemâl adâb ve terkîm takbîl dest-i bey'at ve tebrîk câh-ı şevket penâh saltanat eylediler. Ba'dehû hüdâvendigâr-ı mebrûr Sultân Süleyman Hân hazretleri merhûmın na'şı İstanbul'a irsâl olınmak bâbında isti'câl olunup vâlide sultân merhûme türbesinde tedfîn olınmak üzre ta'yîn olındı. Şehinşâh-ı müşârün-ileyh (اسبغ الله سجال‌غفرانه) hazretlerinin bin elli iki senesinde Muharremü'l-harâmın on dördinci güni kadem-i nâ-sarây-ı şühûd-ı tertîb bahş-ı evreng vücûd olup kırk yedi yaşında iken bin doksan dokuz senesi Muharremu'l-harâmının ikinci güni birâder-i mihterleri Sultân Mehmed Hân Gāzî aleyhi'r-rahmeh hazretlerinin hal'inden câlis-i serîr-i şevket ve ikbâl ve üç sene sekiz ay fermân fermâ-ı tahtgâh-ı câh u celâl oldıkdan sonra müddet-i ömr-i nâzenînleri kırk dokuz sene sekiz aya bâliğ oldıkda terk-i kâr-ı bâr âlem-misâl ve harem-i sarây-ı dâr-ı bekāya rıhlet ve intikāl buyurdılar. Ol pâdişâh-ı mağfûr takvâ-ı mâver-zâd ile makdûr-ı evkāt-ı Şerîfeleri zühd u takvâ ile bir şehriyâr edhem zuhûr idi. (صب الله سجا لغفرانه) Bu esnâda serdâr-ı ekrem asker-i İslâm ile Sofya taraflarına İhtimân nâm mahalle vusûlde cülûs ile rikâb-ı hümâyûndan Çavuşbaşı Mehmed Ağa irsâl ve mesned-i sadâretlerinde mutakarrer ve me'mûr oldığı sefer-i hümâyûnda kemâl-i gayret itmek vesâyâsıyla hatt-ı hümâyûn ve kendülere hil'at-ı fâhire ve bir kabza mücevher kılıç irsâl buyurıldıkdan sonra der-akeb taraf-ı bâhirü'ş-şereflerinden mühr-i cedîd-i hümâyûn Serdâr-ı ekrem Köprili-zâde Mustafa Paşa hazretlerine Sofya sahrasında ba-hatt-ı hümâyûn vusûl bulıcak derhâl otağ-ı gerdûn-nitâklarında tertîb-i dîvân ile cümle ordu-yı hümâyûnda bulınan vüzerâ ve mîrimîrân ve ocak ağaları ve zâbitleri (177b) cümle cem' olup mazmûn hatt-ı hümâyûn şevket-makrûn cümlesine i'lân ve işâ'at olındı. Bu esnâda serdâr-ı ekrem hazretleri Sofya sahrâsından cümle-i asâkir-i İslâm hareket buyurup şehr-i Şevvâlü'l-mükerrem'in yiğirmi beşinci güni Belgrad ve karşusında vâkı' Zemun sahrâsına dâhil oldılar. Düşman-i dînin serhayl-i hezîmet-me'seri olan Birbeşlevi nâm la'în zîr-i re'yet menhûsında cem' itdiği gürûh-ı

müşrikîn ile Belgrad karşusında vâkı‘ Zemun sahrâsına gelmek üzre olduğı donanma menhû[s] ve makhûrı dahi Varadin Kal‘asından Belgrad’a karîb mahalle gelüp vusûl buldığı haber alınmağla nehr-i Sava üzerine cisr binâsına mübâşeret ve ba‘de’l-itmâm karşu tarafına ubûr bulınmağla mübâderet olındı. Melâ‘în-i bî-dîn dahi asker-i menhûsı ve tabur-ı makhûrı mukābilinden taburun kurup vezîr-i sâhibü’t-tedbîr hazretleri adüvv-i dalâlet şi‘ârın nehr-i Tuna ile gelecek zehâyir sefînesi mümâne‘at içün bi’l-cümle Tuna üzerinde olan donanma-yı hümâyûn kadırgaları küffâr-ı hâksârın donanma-yı menhûsından ilerüye varmaların fermân buyurdıklarında mütevekkilen ala’llâh ol sâ‘at bâd-bân güşâ-ı azîmet olup küffâr ve donanmasının ilerü cânibine güzâr ile ta‘yîn olunan mahalde lenger-endâz olup hamde’llâhi te‘âlâ a‘dâ-yı dînin gelecek zehâyir sefînelerinin âmed-i şeddini kat‘ eylediler. Melâ‘în-i hâsirîn dahi Zemun sahrâsında tabur-ı nühûset-nümûnı ile iki gün mukābil asker-i İslâmda ihtiyâr ve sükûn u ârâm idüp tarafeynden çerha cenkinden gayri cenk u harbe kıyâm olınmadı. Ba‘de [i]zân melâ‘în-i dalâlet âyîn istîlâ-ı bîm ve haşyet ile yerinden hareket ve girü ve Varadin Kal‘ası cânibine doğrı azîmet eyledi. Serdâr-ı ekrem hazretleri Kırım Hânı Sa‘âdet Giray henüz dahi gelmeyüp birkaç güne değin gelmek üzre oldığından gelince tabur-ı makhûr üzerine hücûm olınmağı tasvîb itmemiş iken gürûh-ı müşrikînin girüye ric‘atlerini gördikde şimden girü hânın gelmesine intizârda olmak münâsib değildir deyü cünûd-ı muvahhidîn ile irtesi tercîh-i cânib-ı ta‘kīb idüp hattâ kemâl-i sür‘at (178a) ile düşman-i dîni sebkat ve Varadin tarafında mihmer-i leşker-i küffâr olan Islankaman nâm mahalle darb-ı hıyâm kahr u satvet eyledi. Sadr-ı a‘zam hazretlerinin bu mertebe acele ve ihtimâmları mutlak gayret-i dîniye ve hamiyyet-i merdâneleri muktezâsınca düşman-i dînden ahz-ı intikām içün olup lâkin Kırım Hânının Tatar-ı adüvv-şikâr ile gelüp dâhil olmalarına birkaç gün tevakkuf ihtiyâr buyurdıklarından mâ‘adâ düşman-i dînin ilerüsine güzâr eyledikleri candân pesendîde-i erbab-ı i‘tibâr olmamışidi. Zîrâ kal‘a muhâsarasından mâ‘adâ vâkı‘ meydân-ı cenklerinde bir düşman ki cevânib-i erba‘ası bi’l-cümle mahsûr ola ve selâmet-i hâlleri bezl-i mâ-mülk kudretine maksûrdır. Cümlesi sülb-ı hayât idinceye dek meydân u kıtâlde sebât ve ekseriyâ me’mûl hasma firâr gösterirler. Binâ-en aleyh küffâr-ı dûzah-karâr kendülere güzergâh-ı karâr olan mahalleri asâkir-i İslâm sedd ve kendüleri savb-ı selâmete ubûrdan sayd idecekleri müşâhede ve mu‘âyene eyleyüp bu ahvâl üzre birkaç gün meks u ârâm olunursa asâkir-i Tatar düşman-i şikâr dahi gelüp irişeceği mukarrer ve Osmânlı askeri Tatar askeri ile bir yere geldiklerinden sonra bî-şüphe bizim içün iktidâr nâ-müyesserdir deyü derûn-ı hıyânet meşhûnlarına kemâl mertebe ru‘b ve hirâs müstevlî olup hemân bir sâ‘at ol bir tarafdan Varadin Kal‘asına doğrı azîmet ve asker-i İslâma tefrika virecek bezl-i mâ-hasl gayret

itmek üzre karâr ve birbirlerine gayret ve bezl-i iktidâr virdiklerinden sonra şehr-i Zi'l-ka'de'nin yiğirmi altıncı güni tabur-ı makhûrından taşra hareket sûretin gösterdiklerinde cünûd-ı muvahhidîn dahi ve derhâl bi'l-cümle âlât-ı cenk u harbleri ile meydân-ı mukāvemetde hâzır ve vakt-i asr olınca düşman-i dîne nâzır olup kāim oldılar. Ba'dehû ezân-ı asrı gûş itdiklerinde sevdâ-ı istirâhat ile mürâ'ât-ı şerâ'it ihtiyât lâzimesin ferâmuş idüp sabâhdan ol vakte değin muhârebeye âgāz ve meydân-ı cenk u kıtâlde tek [u] tâz idüp melâ'în-i hâsirînin serdâr-ı ekrem tarafından on iki pâre beşer altışar vakıyye atar topını zabt ve sancağ-ı şerîf önine getürdiler ve üç def'a yükrük bayrağıyla serdâr-ı ekrem hazretleri küffâr-ı hâsirîn üzerine hücûm idüp ve her hücûmda yedişer sekizer bin melâ'în (178b) hâk-ı helâka endâhte iderlerdi. Ve piyâde metrisler üzerine hücûm iden küffâra dahi metrislerden asâkir-i İslâm birer ikişer yaylım tüfenk urup melâ'îni hâk-ı helâka sürerleridi. Âkıbet-i küffâr-i hâksâr mukāvemete âciz olmağla sağ kolda Kurs kralı ve Kemankeş Ahmed Paşa üzerlerine kasd-ı firâr ile hücûm itdiklerinde melâ'în Varadin cânibine firâr iderek asker-i İslâmın çadırlarının ordu tehî olmağla ani gördikde firâr iden küffâr ordu-yı hümâyûnın ardından çadırlar arasına girüp beş on mikdârı mahalle barut döküp âteş virmekle orduda olan hayvânâtı metrisler üzerine dökdikde metrislerde olan cünûd-ı muvahhidîn ardımızdan kâfir basdı deyü metrislerden taşra uğradıkları esnâda serdâr-ı ekrem hazretlerinin dahi bi-emri'llâh şehîd ve fevt olmağın serdâr-ı mağfûrın âlem-i kudse irtihâl guzât-ı İslâmdan ketm u ihtifâ olınmak lâzım iken kethdüdâ-yı âsafî olan Mustafa Efendi fikr u mülâhaza ve nâmûs-ı dîn ve devleti kesrden muhâfaza idemeyüp âyîn ve efgāna irhâ-ı inân ve şehâdet-i serdâr-ı erkemi işâ'at ve i'lân itdikde derûn-ı asker-i İslâma bir vahşet ve dehşet târî ve cümlesinin a'sâb-ı himmetlerine fütûr ve za'f sârî olup terk-i maslahat ve cenk u cidâl ve girü Belgrad tarafına ric'at isti'câl eylediler. Bu neberd-gâh harb-ı iftihâmda tu'me-i hûn-aşâm intikām olan kefere-i li'em seferlerden birinde vâkı' olmadığı müttefikun-aleyh asâkir-i İslâmdan rahmetu'llâhi te'âlâ aleyhi ve alâ sâiri'ş-şühedâi'l-mükerremîn ve yessirlenâ'llâhu te'âlâ şefâ'atehum. Gerçi ba'zı mahalline nâ-münâsib olan vakāyi' terk olınmışdır. Mutâla'a idenler münâsebeti var ise tesvîdden ihrâc olunup tebyîzinde mahallerine kayd idüp tatvîl-i risâleye bâ'is ve bâdî olur.

BÂB-I RÂBİ‘
SİLSİLE-İ KÖPRİLİ’DEN KARINDAŞI OĞLI VEZÎR-İ A‘ZAMÜ’S-SÂBIK HÜSEYİN PAŞA’DIR

Hüseyin Paşa hazretleri zâtında kerîmü’t-tâb‘ âkıl ve reşîd ve kâmil ma‘ârif-perver hânesi erbâbı ma‘ârifi müctemi‘ bir zât-ı adîmü’l-akrân olup müddet-i vâfire İstanbul’da ahvâl-i âleme kemâl itlâ‘ tahsîl idüp kemâl rüşd ü sedâ dîn ü Devlet-i aliyye müşâhede idüp bundan vaktiyle (179a) Devlet-i aliyye hayr görür mülâhazasıyla iki tuğ ile Akdeniz Boğazında Çardak nâm mahalle muhâfaza olup ba‘dehû nâsıyye-i âliyesinde ve hareket ve şekliyât-ı kâmilesinde olan rüşd-ı mâder âsârı nümâyân olınca ihsân-ı vezâretle Seddü’l-bahr muhâfızı ta‘yîn olındı. Ve ba‘dehû bin sekiz târîhinde Konya ve Adana valisi olup Belgrad’ın emr-i muhâfazası bir vezîr-i dilîr muhtâcdır deyü getürdiler. Dûş-ı ikbâline bir semmûr ilbâs olunup Belgrad Kal‘asının bi’l-cümle esbâb-ı lâzımesi ve hıfz u hirâseti kendüye tefvîz olındı. Ve ba‘dehû bin yüz dokuz târîhinde Belgrad muhâfızı iken asker-i İslâm Tımaşvar tarafına ubûrdan mukaddem ordu-yı hümâyûn henüz Belgrad sahrâsında huzûr-ı hümâyûnda ma‘kūd olan meclis-i meşveretde Baçka yakasına teveccüh husûsında beyân itdiği hücentler bi’l-cümle vâka‘-ı mutâbık ve nefsi’l-emrde muvâfık oldığı zâhir ve nümâyân olmak vesîle-i teveccüh-ı kadr-dân pâdişâh olmağla amûca-zâde hazretlerine Mîrahûr-ı Sânî Mehmed Ağa’yı hatt-ı hümâyûn ile Belgrad’a irsâl ve bir an mukaddem ordu-yı hümâyûn tarafına gelmeleri isti‘câl olındı. Ağa-yı müşârn-ileyh mâh-ı Saferü’l-hayrın yiğirmi yedinci güni Belgrad’a vâsıl olup hatt-ı hümâyûnı vezîr-i müşârün-ileyh hazretlerine teslîm itdikde ol gün levâzım-ı azîmetlerin tedârük idüp irtesi donanma-yı hümâyûn şaykaları ile Pançova’ya ubûrdan sonra mâh-ı Rebî‘ü’l-evvel’in ikinci güni ordu-yı hümâyûna vâsıl olup bilâ te’hîr çehre-sây-ı şevket-makrûn olmakla i‘tâ-ı mühr-i hümâyûn vezâret-i Kübrâ ve ilbâs-i hil‘at semmûr-ı sadâret ile tevkīr olındı. Bu esnâda sahrâ-ı Tımaşvar’da vukū‘ bulan muhâraba eğerçi kesr ü inhizâm cânib-i asker-i İslâmda sûret-nümâ olup lâkin düşman-i dîn dahi ehl-i İslâmdan ziyâde rahne-dâr şîr-i şemşîr kahr u kîn olmağla kılliyet ile kılâ‘-i İslâmı muhâsara itmeğe iktidârı kalmadığı âşikâr olup fîmâ-ba‘d Edirne tarafına avdet ve ric‘at ile münâsib oldığı bedîd-dâr olmağın mâh-ı mezbûrın beşinci güni Tımışvar pîş-gâhından hareket-i hümâyûn buyurılup onıncı güni nehr-i Tuna’dan ubûr birle Belgrad ve sahrâsına nasb-ı hıyâm ve ba‘zı umûr-ı serhadd temşiyyeti içün birkaç gün meks u ârâm olındı. (179b) Bu esnâda Nemçe keferesiyle

Devlet-i aliyye beyninde vâkı‘ nizâ‘ ve kıtâl ber-taraf olmak üzre bin doksan dört senesi ibtidâsından berü Devlet-i aliyye imdâd bulup ahvâl-i nusret ve hezîmet meyâne-i tarafeynde tenâvüb üzre cârî ve her tarafın hazîne ve askerine kıllet gelüp birkaç def‘a dâ‘iyye-i sulha tarafeynden ilçiler ba‘is olınmış iken netîce-pezîr olmayup ve re‘âyâ ve berâyâ kesret-i sefer ile perîşân olup tâkatleri kalmayup husûsan cülûs-ı Mustafa Hân’înin ibtidâ ve ikinci seneleri Nemçe keferesi mübtelâ-ı inhizâm olup üçinci senesi dahi eğerçe sûretâ perîşânlık cânib-i İslâmda rû-nümâ ama asker-i müntehibi Nemçe’nin muzmahıl oldı. Ve inhizâm anda bulındı. Binâ’en-aleyh sene-i merkūmede sente senesi dimekle ma‘rûf sene ki gerek ordu-yı İslâm ve gerek tabur-ı makhûr küffâr-ı li’em inhizâmda hem‘inân olup iki tarafın dahi kârî tamâm olmışidi. Lâkin Devlet-i aliyye ne kadar bir hemzede ise avn-ı Hüdâvend müte‘âl ile gerek hazîne ve gerek asker-i mahsûsında acz ve muzâyaka çekmeyüp bu kadar senelerdir ki her sene evellki seneden ziyâde kılliyet-i asker ve mühimmât ile mukābele-i a‘dâya mühimsâz kıyâm ve düşman-i dîni karşusına sîne güşâ-ı meydân-ı intikām ola geldiği mucerrib düşman-i felâket-encâm olup bu sene-i mübârekede dahi ahz-ı intikām içün ihtimâm bahren ve berren asâkir ve zehâyir cem‘i ve Akdeniz ve Karadeniz ve Nehr-i Tuna ve donanması tertîb ve techîz ve mevcûd olan kapu kulları ve tavâif-i askeriye ve Tatar-ı adüvv-şikârdan mâ‘adâ her bir bayrak altında iki yüz nefer serdengeçdisi olmak üzre vilâyet-i Anadolı’dan yüz bayrak serdengeçdi tahrîri gibi sinîn-i sâbıkadan bir ka kat ziyâde asâkir ve mühimmât cem‘ ve tertîbine kemâyenbagī dikkat ve ihtimâm olındığı Nemçe keferesinin mesmû‘ı oldıkda eğerçe sente mâddesinden dimâğ-ı nuhûsetinde râyha-ı istidrâc gurûr olmak hasebiyle sûretâ kendi dahi tedârük-i esbâb mukābeleye mübâşeret gösterüp lâkin vak‘a-ı merkūmede muzmahıl olan asâkir-i güzîdesi yerine leşker tedârüki iktidârı mün‘adim olup hâlâ pirâye-i bahş rütbe-i vezâret-ı uzmâ olan Vezîr Hüseyin Paşa hazretleri sente vak‘ası gibi bir keyfiyet-i hâile akabinde nâil-i sadâret-i (180a) uzmâ olmış iken akd-ı sulha rağbet göstermeyüp ahz-ı intikāma âgāz ideceği derûn-ı düşmana aks-ı endâz olmağın İngiltere ve Flemenk kralları vesâtatıyla sulha rağbet izhâr ve devletde olan ilçileri sulha tergīb başladı. Devlet-i aliyye ile Nemçe beyninde olan re‘âyâ ve berâyâ sükûnetleri vesîle-i musâlaha oldı. Ve İngiltere ve Felemenk tavassut eylediler. Bu esnâda pâdişâh-ı enâm Edirne’de ikāmet ve serdâr-ı ekre[m] Amûca-zâde Hüseyin Paşa Nemçe ile musâlaha husûsı karâr-dâde olup lâkin ilçilerinin âdemi Beç’e ve andan İngiltere ve Nederlanda’ya varınca müddet-i medîde bir muhtâc oldığından gayri tarafeynin murahhasları bir yere cem‘ ve mükâlemeye faysal virmedikçe akd-i sulha i‘timâd olınmayup mücerred musâlahaya rızâ-ı tarafeyn ve irtifâ‘-ı muhârebeyi muktezâ olur hâlet olmadığı ecilden tertîb-i edevât-i cenk u harbe evellkiden

ziyâde sarf-ı iktidâr olunup hâlâ vakt-i hareket ve azîmet olmağla sinîn-i sâbıka gibi pâdişâh-ı âlem-penâh dahi yine bi'z-zât sefer-i hümâyûna azîmet buyurmak üzre niyet buyurdıkdan sonra otağ-ı Süreyyâ-nitâk şehinşâhî ve sâirı hıyâmları mu'tâd-ı kadîm üzre sarây meydânına nasb olunup fevc fevc her tarafdan asâkire me'mûre ordu-yı hümâyûna mülhak ve mülâkī olmağa başladılar. Bu esnâda tekrâr azîmet-i pâdişâh-ı enâm husûsı istişâre olındıkda bu sene sulh vukū'ı agleb-i ihtimâl olmağla bu güne isrâfât-ı abes yeredir deyü bir vechle münâsib görilmedi. Pâdişâh bu def'a Edirne'de ârâm ve sadr-ı a'zam Hüseyin Paşa serdârlık hıdmetinde istihdâm buyurdılar. Ve Hüdâvendi[gâr]-ı sâbık zamânında sadr-ı âlî ve ba'dehû ba'zı eyâletlerde vali olan Bozoklı Mustafa Paşa rikâb kāim-makāmlığı ile tekrîm olındı. Hüseyin Paşa huzûr-ı hümâyûna girüp sefer-i hümâyûna dâir kelimât buyurup Zi'l-ka'de'nin yiğirminci güni livâ-ı Muhammed'i sallallâhu aleyhi vesellem teslîm olındıkdan sonra asâkir-i İslâm savb-ı me'mûreye teveccüh buyurdılar.

Vekāyi'-i Sene Aşer ve Mi'etün ve Elf

Serdâr-ı ekrem hazretleri ordu-yı hümâyûn ile Sofya sahrâsına nasb-ı hıyâm eylediklerinde Nemçe çasarı tarafından murahhaslar mükâleme-i sulha ta'yîn olındığı Devlet-i aliyye tarafından dahi (180b) murahhaslar ta'yîn olınmak iltimâsını mutazammın mektûb vârid olmağla Râmî Mehmed Efendi re'îsü'l-küttâb olmağla hatt-ı hümâyûn ile Devlet-i aliyye tarafından murahhas ta'yîn olunup dîvân-ı hümâyûnda baş tercümân olan İskerlet oğlı Aleksandre nâm zimmî dahi mahrem-i esrâr-ı devlet olmağın ilçilik nâmı ile mükâlemeye me'mûr ve re'îs efendi ve tercümân-ı mesfûrın mutavasst olan İngiltere ve Flemenk ilçileri ordu-yı hümâyûndan mukaddemce Belgrad'a irsâl olındı. Mâh-ı Muharremü'l-harâmın yiğirminci güni ordu-yı hümâyûn dahi Sofya sahrâsından ref'-i hıyâm ve cânib-i Belgrad'a atf-ı inân olındı. Serdâr-ı ekrem ordu-yı hümâyûn ile Semendire pîş-gâhında nasb-ı hıyâm ve iktizâ-ı hâle göre mahal-ı merkūmda bir mikdâr meks u ârâmdan sonra Belgrad'ın iki tarafında Sava ve Tuna nehrleri üzerlerine cisr binâsı ve sâir mühimmât-ı cenk u cidâl tedârükle bir ay mikdârı anda meksden sonra kalkup Belgrad sahrâsına nasb-ı hıyâm olındı. Sofya sahrâsında Belgrad'a giden Re'îsü'l-küttâb Râmî Mehmed Efendi hıdmetiyle bâdâş hıdmet-i mükâleme olanlar henüz sahrâ-ı Belgrad'da ikāmet üzre olup bu vakte değin mükâlemeye dâir niçe keyfiyyât-i nizâ'ı ikāmetlerine bâdî olmışidi. Ez cümle Nemçe tarafından Devlet-i aliyye murahhasları Budin ve yâhûd Sirem yâhûd tabura gelsünler murahhaslar gelmezse bârî mutavassıtlar gelmeğe muhtâcdır deyü bi'd-defa'ât sû'âl ve

cevâb tevâridini muktezâ olan teklîf-i anîflerine bi'l-âhire Devlet-i aliyye murahhasları hudûd-ı İslâmiyyeden gayri yere mühr gönderilmez, yok bundan murâd cenk ise biz hâzırız deyü kat'-ı cevâb olındı. Nizâ'-ı beyhûdeye faysal virmediler. Lâkin haber-i mükâleme Varadin ile Belgrad beyninde Karlo[f]ça nâm mahalde mükâleme olınmak üzre râzî oldıklarında tarafeynden mevzi'-i merkūmda menziller ve ahûrlar binâsına şürû' olınmış idi. Bâ'is-i te'hîr-i mükâleme Venedik ve Leh ve Moskov keferelerinin bu musâlahada bulınması ma'kūd olmağla cümlenin vakt-ı vâhidde [ve] mekân-ı vâhidde bulınmaları Devlet-i aliyye vükelâsının re'ylerine bir vechle muvâfık olmayup bu husûs içün mâbeynlerinde nizâ'-ı kesîr ceryânından sonra müsâ'ade olınmağla milel-i mesfûrenin ilçileri cem' olınca te'hîr-i mükâleme olınmışidi. Ve'l-hâsıl avâik-i mezkûre (181a) ordu-yı hümâyûnın Semendire ve Belgrad sahrâlarında üç ay mikdârı kadar meks u ârâmdan güçle ber-[tara]f olup mâh-ı Rebî'ü'l-evvel'in on dördinci güni Re'îsü'l-küttâb Râmî Mehmed Efendi ve İskerlet Oğlı nâm zimmî ve İngiltere ve Flemenk ilçileri piyâde ve süvârî iki bin mikdârı asker müteferrika ve çavuşân gediklülerinden müte'ayyen âdemler ile mevzi'-i mükâlemeye ta'yîn olunan Karlo[f]ça'ya on dört sâ'at Tuna kenârı âmed-i şedd-i süferâ emniyet üzre olması mu'âneye olındı. Ve serdâr-ı ekrem hazretleri ordu-yı hümâyûn Belgrad sahrâsından murahhasları mekân-ı mükâlemeye irsâlden sonra yiğirmi bir gün dahi meks idüp hâlâ mevsim-i şitâ hulûlinden mâ'adâ mahal-i merkūmde beyhûde meksi beyhûde olmağla ve Edirne tarafına teveccüh müstahsin ve herkes diyârına ric'at idüp tavâif-i askeriyeye ruhsat virildi. Kendüler bakıyye-i asâkir ile mâh-ı Cumâde'l-ûlâ'nın altıncı güni Belgrad sahrâsından ref'-i hıyâm ve Edirne'ye atf-ı zimâm eylediler. Ve umûmen ordu-yı hümâyûn ile mâh-ı Cemâdi'l-âhir'in üçinci güni Edirne'ye vâsıl ve rikâb-ı hümâyûn kāim-makā[m] vekîli Dâmâd Hasan Paşa hazretleri mübâşeretiyle taraf-ı hümâyûndan tertîb buyurılan yemeklikde celse-i istirâhatdan sonra istikbâle gelen ricâl-ı devlet ile sarây-ı hümâyûna dâhıl olup münferiden huzûr-ı hümâyûna vaz'-ı nâsıyye-i tekrîm ve di'neti olan ilm u vâlâ hazret-i resûlu'llâhi aleyhi vesellemi teslîm eyledi. Ba'dehû sarâyına teşrîf buyurdılar. Ve bundan sonra üç aded kefere sulha âgāz olındı. Ve Re'îsü'l-küttâb Râmî Efendi ve Dîvân Tercümânı İskerlet-oğlı zimmî ve Nemçe tarafından dahi iki murahhaslar ve Leh kralı ve Moskov çarı ve Venedik cumhûrı taraflarından birer nefer ilçileri mekân-ı mükâleme olan Karlo[f]ça nâm mahalde cem' olunup zikr olunan ricâlin her biri kendi devletlerin siyânet kaydında oldıklarından mâ'adâ Moskov ilçisi gāyet anûd ve Venedik ilçisi lecûc gâh birbirlerine ziyâfet ile ve gâh i'tibâr-ı merâsim kaydına düşüp bu makūle sûret-i lecc ve inâd ve evâilde mükâleme bir iki sene mütemâdî olmasına îrâd iderek yiğirmi gün kadar mükâlemeye şürû' olınmadı. Lâkin re'îs-i müşârün-

ileyh Râmî Efendi ber-hermend ve kâr-dân olmağla (181b) ol melâ'înin ve akvâl ve ef'âl-i bî-edebânelerinden sarf-ı nigâh-ı iltifât ve cevâb-ı ilzâm ile her mâddelerinde iskât idüp âkıbet idüp ruhsat nâme-i hümâyûnı görmeğe tâlib olmalarıyla taraf-ı Devlet-i aliyyeden kendüye virilen fermân ruhsatını bir âbâdı kâğıd üzerine muharrir ve tuğrâ-ı garrâsı zer-kalem ile keşîde olup sîmden bir zarf serâserden bir kîse içinde mevzû' ve zer ender-zer tuğrâ mukarremesine sarılmışidi. Bir müte'ayyen âdem irsâl eyledi. Nemçe murahhasları mürâ'ât-i merâsim ta'zîm ile istikbâl ve çadırlarına varınca bir dâşte-i fark-ı i'zâz idüp mazmûnına ıtlâ'dan sonra yine Râmî Efendi'ye irsâl eylediler. Ba'dehû mesfûrlardan temessük ruhsatları taleb olındıkda çarçûbe kâğıdı üzerine muharrir sefirleri Frengî mum ile memhûr olan ruhsat-nâmelerini gönderüp mefhûmı ma'lûm oldıkdan sonra Râmî Efendi tarafından cümlenin orta yerine bir âlî çerke kurılup ve Fâhir-i libâs ferşiyle tezyîn ve cümlesinin rızâ ve ittifâkları ile mükâleme anda olmak üzre tahsîs olındıkdan sonra her gün cümlesi bir yere ol çerkede gelüp mükâleme-i umûrı musâlaha ile evkāt-güzâr oldılar. Gâh teklîfât anîfelerini tekrâr ve gâh evâmir-i Devlet-i aliyye kolında inâd ve ızrâr ile yüz yiğirmi gün vakt-ı emrâr eyledikden sonra Nemçe çasarı tarafıyla yiğirmi aded mâdde ve Leh kralı ile on bir mâdde ve Venedik cumhûrı ile on altı madde ve Moskov çarı ilçisi ruhsat-ı kâmile olmadığından mevâdd-ı sulhları Âsitâne-i sa'âdetden müzâkere ve mu'âkade olınmak şartıyla üç sene harb u kıtâl mütâreke ve mutâraha olındı. Tafsîl-ı mevâddleri her birinin Raşid Efendi'nin târîhinin cild-i evvellinde mebsûden mezkûrdır. Murâd idenler andan istifâde eylesün. Bâlâda zikri mürûr itdiği üzre Râmî Re'îsü'l-küttâb Mehmed Efendi her birinin temessüklerin alup mahal-ı mükâlemeden alâ cenâhu'l-isti'câl Devlet-i aliyye tarafına doğrı imâle-i licâm avd eyledi. Mesrûren itmâm-ı hıdmet ile mâh-ı Şa'bânü'l-mu'azzamın yiğirmi ikinci Edirne şehrine dâhil olacağını mutazammin hâk-pây-ı âsafîye du'â nâmesi vâsıl oldıkda Edirne kurbünde (182a) vâkı' Kazık karyesi dimekle ma'rûf mahalde defterdâr efendi fermân-ı âsafî ile yemeklik tertîb sadr-ı âlî ve sâir rü'esâ mahall-i mezbûrda istikbâl eylediler. Ba'dehû re'îs-i müşârün-ileyh dört kıt'a memhûr musâlaha temessüklerini kendi yanına ta'yîn olunan gediklü ağaların ellerine virüp bir kā'ide alây ile dâhil derûn-ı şehr-i Edirne ve huzûr-ı sadr-ı a'zamîye vâsıl oldı. Taraf-ı âsafîden vücûh ile kemâl kerem ve iltifât olındıkdan sonra irtesi sadr-ı a'zam hazretleri ile ma'an huzûr-ı hümâyûna çehre-sây olmak merâsimin takdîm ve getürdiği dört kıt'a memhûr musâlaha temessüklerin rikâb-ı hümâyûna teslîm eyledikde dûş-ı istihkākına semmûr kürk-i ilbâsıyla tevkīr olındı. Cümlenin ma'kūd ola mukâlemeleri makbûl-ı hümâyûn oldı. Ve keyfiyeti nâtık taraf-ı hümâyûndan ve cânib-i çasardan vürûd idecek nâmeler mübâdelesiçün Belgrad'da meks u karâr ve tarafeynden nâmeler vürûdına intizâr

üzre olmaları cânib-i hazret-i şehinşâhîden mazmûn-ı merkūmı hâvî nâme-i hümâyûn tahrîrine isti‘câl ve dîvân-ı hümâyûn kâtiblerinden mukâleme tahrîrinde istihdâm olunan Firdevsî Ali Efendi ile irsâl olunup zikr olunan mutavassıtlar çasar nâmesin ahz ve nâme-i hümâyûnı teslîm eyledikden sonra avdet üzre murahhas ve me’zûn oldılar. Ve ol tarafların kat‘-ı hudûd ve vaz‘-ı alâyim emrine Belgrad Muhâfızı Vezîr Ali Paşa ve sâbıkā Anadolı muhâsebecisi Sami İbrahim Efendi me’mûr oldı. Ve Bosna taraflarının vaz‘-ı hudûdı Bosna Muhâfızı Köse Halil Paşa ma‘rifetiyle sâbıkā Başbakıkulı Osman Ağa’ya ve Leh hudûdı Kırım Hânı Devlet Giray Hân nezâretleri şartıyla Özi Muhâfızı Vezîr Yusuf Paşa’ya fermân olındı. Ve Moskov’un sulhı İstanbul’da akd olunup üç seneye dek mütâreke olınmak şartıyla temessükleri huzûr-ı âsafîde mübâdele olındı. Mevâd-ı murâd idenler *Râşid Târîhi*’ne mürâca‘at eylesün. vezîr-i a‘zam-ı sâbık Amuca-zâde Hüseyin Paşa hazretleri bin yüz on târîhinde ma‘zûl olup Edirne’de Buçuk Tepe nâm bağçelerinde bir iki gice meks u ârâm eyledikden sonra hareket ve Silivri kurbünde vâkı‘ çiftliklerine azîmet ve izn-i hümâyûn ile anda ikāmet eyledikde mizâclarında olan illet tezâyüd bulup hulûl-ı ecel muvakkıt mâni‘ kabûl-ı sıhhat olmağla mâh-ı Rebî‘ü’l-âhir’in evâhirinde zehr-âbe-i ecel-i mazâk îşî telh eyleyüp dâr-ı bekāya irtihâl itmeğin (182b) vakt-i zamânında Sarrâchâne karşusında binâ ve icâd eylediği türbesine defn olınmak içün na‘şı İstanbul’a îsâl husûsında etbâ‘ı azîm himmet ve isti‘câl eylediler. Vezîr-i a‘zam müşârün-ileyh hazretleri sadr-ı a‘zam-ı esbak Köprili Mehmed Paşa merhûmın birâderi Amûca Hasan Ağa dimekle şehîr ağa’nın necl-i kerîmü’l-vücûdı olup gerek Köprili-zâde Fazıl-ı bî-nazîr Ahmed Paşa ve gerek Köprili perverdelerinden Kara Mustafa Paşa’nın zamân-ı sadâretlerinde mazhar-ı a‘zâ bi’l-tifâtları olmışidi. Biraz müddet mürûrından sonra zümre-i mîrimîrâna idhâl olunup niçe eyâlet ve evliyelere mutasarrıf olarak rütbe-i âlîye-i vezârete su‘ûd ile be-kâm ve müte‘ayyen hazretlerinin sene-i sâlisede Belgrad muhâfızı olunup Belgrad’da huzûr-ı hümâyûnda ma‘kūd olan meclis-i meşveretde Tımaşvar tarafına ubûr olınmakda niçe mahzûr îrâd ve tasrîh ve düşman-i dîne teveccüh u azîmet husûsı bânî vech-i kân musammem ve mukarrer oldığı sûretde nehr-i Sava’dan Varadin tarafına ubûr olınmasın tercîh itmişidi. Vâkı‘a Tımışvar tarafına ubûrda îrâd itdiği mahzûrlar vukū‘ bulup rezânet ve re’y u tedbîri meczeb-i şehriyârî olmağla şehîd olan Elmas Mehmed Paşa’ay yine rütbe-i âlîye-i sadâret-i uzmâ ile tevkīr olındı. Sinîn-i vâfireden ve gavâil-i harb u kıtâl nizâm-ı kâinâtı be-hemze-i tefrika ihtilâl itmiş iken Nemçe ve Moskov ve Leh ve Venedik kefereleri ile akd-ı sulh u salâh ile her kefere ve fırkaya çirâğ-ı bâl olmağla beş sene ve iki ay dânâ-ı makādîr-ı nâs bir vezîr-i merdem-şinâs olup ashâb-ı dâniş ve ma‘rifetden olmağla erbâb-ı sathına lafzen ve ma‘nen ikrâm ve ref‘-ı kasâyid ve medâyih

idenlere yüzer ikişer altun in‘âmla hâtemi kem-nâm vücûd ve sahnâ ile celb kılup enâm itmişidi. Rahmetu’llâhi aleyh.

BÂB-I HÂMİS

AHVÂL-İ ÂLEMÜ’L-VEZÎRÜ’L-FÂZILU’T-TAKÎYÜ’N-NAKĪ NU‘MÂN PAŞA ES-SADRU’L-A‘ZAMÜ’Ş-ŞEHÎD MUSTAFA [PAŞA]

es-Sadru’l-a‘zam sadr-ı şehîd merhûmın veled-i necîbîsi olup âlem-i sabâvetinden âhir ömrine gelince ilm u ma‘ârife sarf-ı makdûr idüp fünûn-ı şettâya mâlik olup yegâne vakt olmışidi. salâh ve diyânetde Nu‘mân Paşa’nın ve takvâ ve riyâzetde Bâyezid’a müdânî bir zât melekiyyetü’s-sıfât bir merd-i kâmilü’l-harekât idi. Nâsıyyesinde nûr-ı takvâ lâmi‘ü’l-âyât idi. Hânedân-ı devletleri ibâdu’llâha düşman-i dînden ahz-ı intikām ve dîn ü devlete vakt-i mazîkinde imdâd-resân olmağla böyle mütedeyyin ve âlim ve kâmil kimesne dîn ü devletin (183a) vaktiyle işine yarar düşman-i dînden ahz-ı intikām ve kâfir sıyâr deyü ittifâk-ı erkân-ı devlet ve ulemâ-i ümmet ile rütbe-i vâlâ-yı vezârete ilhak elyakdir deyüp dûş-ı ikbâline ecdâdına olan ikrâm gibi semmûr-ı hüsrevânî ilbâs olunup zamân-ı Sultân Mustafa Hânîde tekrîm ve ba‘de müddet merhûm-ı müşârün-ileyhin dâmâd-ı mükerremleri olup Ayşe Sultân hazretleri tecvîz olındı. Vezîr-i müşârün-ileyh hazretleri izdivâc ve zifâf içün mansıbları olan Eğriboz’dan Âsitâneye Nuh Efendi-zâde Cerrâhbaşı Süleyman Efendi da‘vetiyle getürildikde halkın vezîr-i müşârün-ileyh hakkında olan hüsn-i senâların gûş iderek mühr-i vezâret Nu‘mân Paşa’ya bu vechle elyakdir deyü pâdişâh-ı kâr-âgâh derûnına üstâzlıkları taraf-ı şerîflerinden sultân hazretleri[ne] irsâl olunan hediyyelerdir ki zikr olunur. Elmas bilazik bir, zümrüd küpe bir, elmaslı çaprast bir, altun kaplı mücevher na‘lîn bir, mücevher mest ve papuş bir, sikke-i hasene aded iki bin sekiz, tabla aded on, üzerlerine ağır boya çorabla puşide olunup sâhib-i devlet hazretleri vâcibü’r-ri‘âyâ ağalarının her biri nîm-çevre ve orta kuşak ile başları üzre sadr-ı a‘zam sarâyından sarây-ı hümâyûna irsâl ve yerlü yerlerine teslîm ve îsâl olındıkdan sonra orta kapu öninde atlarına süvâr olup sultân-ı müşârün-ileyhâ hazretlerin getürdiler. Zeyrek yokuşında Maktûl es-Seyyid Feyzullâh Efendi’nin sarâyları müşârün-ileyhâ hazretlerine temlîk olunup anda beytûtet buyurdılar. Vezîr Nu‘mân Paşa hazretleri mîr iken düşman-i dînin iştidâdı zamânında Belgrad’a iki yüz âdem ile me’mûren sefer-i âzim oldılar. Cıgala-zâde ve İbrahim Hân-zâdeler kezâlik ikişer üçer yüz âdem ile ma‘an me’mûr oldılar. Ba‘dehû bin yüz on birde Sadr-ı A‘zam Çorlulu Ali Paşa azlinden kendülere mâh-ı mezbûrın on sekizinci güni mühr-i hümâyûn kapucılar kethudâsı el-hâcı Kalan Ağa yediyle Sadr-ı

A‘zam Ali Paşa’dan mühr-i hümâyûn istirdâd olunup Nu‘mân Paşa hazretlerine mesned-i vâlâ-yı vekâlet-i mutlaka tefvîz olındıkda nükûl ider iken bile cebren iclâs ile tatyîb kılınup ibâdullâha şâd u hândân olup huzûr-ı hümâyûnda dûş-i kifâyetine hil‘at-ı fâhire sadâret-i uzmâya ilbâs ve ikrâm buyurıldı. Ba‘dehû Sadr-ı A‘zam Nu‘mân Paşa ve vekîl-i mutlak hazretleri ilm ü amel ve fazl ü kemâl ile mevsûf ve diyânet ile ârâstedir deyü havâss ve avâm beyninde bu sıfât-ı müstahsene ile mevsûf olup ve elsine-i nâsda Pîrâmân (183b) Nu‘mân Paşa vezîr oldı. Ve edelim umûr-ı müşkilemiz hall ider ve ıhkāk-ı hakk ashâbıdır deyü memâlik-i mahrûsenin yiğirmi otuz yıllık da‘âvîsi gelüp Âsitâne-i sa‘âdete cem‘ oldı. Dîvân günleri gerek huzûr-ı hümâyûnda ve gerek sarâyda arzuhâlciden erbâb-ı Dîvân mesâlihi görmeden âciz kaldı. Dört beş bin arzuhâl olur oldı. Hattâ harîfin biri bir gün bir kırmızı kâğıda arzuhâl yazup bir ağaca bağlayup ref‘ itdiğinde alunup murâdı üzre işi oldıkda irtesi Dîvân yiğirmi otuz kadar boyalı kâğıdları yazup ref‘ olındı. Bu keyfiyyet-i vahşet-âlûd taraf-ı pâdişâhîye arz olındıkda bu vezîr hazret-i Ömer zamânında gerek idi. Bizim zamânımız zülm zamânıdır deyü buyurmışlar deyü nakl-i sahîh ile nakl iderler. Hattâ bu fakīr çok kimesneden mesmû‘ımdır ki hattâ Silahdâr İbrahim Ağa Sultân Ahmed hazretlerinin silahdârı iken “Nu‘mân Paşa lâlân” geliyor didiklerinde dizlerinde olan harîr yorganı kaldurup şâl yorgan getürdirdi. Ve âdâb u vakār üzre otururlardı. Bu fakīre nakl eyledi. Müşârün-ileyh hazretleri böyle evsâf-ı hamîle ile meşhûr oldığından düşman-i dîn bile kendülere Hoca Paşa tesmiye iderlerdi. Ve ricâl-i devlet ancak bu bahâneyi bulup umûr-ı hâriciyesi yokdur ya‘nî emsâlleri gibi müdâhenesi yokdur. Ve hîle-kâr vâdîsinden olmayup ricâl-i devletin sûret-i hakkdan görinen hâinlerine ve ale’l-husûs dâmâd-ı şehinşâhî kāim-makām-ı rikâb-ı hümâyûn bulunan Şedîd Ali Paş’ya ve cihânü’l-vücûh zülm ü ta‘addîlerine müsâ‘ade itmeyüp ve Şedîd Ali Paşa’nın Niğbolı sancağı ber-vech-i arpalık hâsı olmak takrîbiyle re‘âyâsı umûmen zülminden nâşî şikâyet içün sadr-ı a‘zama ve dîvân-ı hümâyûna teşekkleri haddı tecâvüz itdikleri Nu‘mân Paşa hazretleri sıyânet buyurup beş on def‘a bunları bir hâl itsünler deyü hakîmâne da‘vâcılarını yine kendüye havâle itmiş iken fukarâ yine irzâ itmeyüp vezîr-i a‘zam hazretleri görüşdükde bi’l-müvâcehe ile ızâm-ı şânın şer‘inde i‘tibâr-i vezâret yokdur didikde Ali Paşa bundan muğayyirü’l-hâtır olup bundan sonra azline dâir ba‘zı kelimât ile ba‘zılarda (184a) hem-zebân azline müş‘ir kelimât-ı nâ-sezâya başladılar. Bâ-husûs Re’îsü’l-küttâb Abdulkerim Efendi ve Nişancı-zâde Seydi Ali Efendi gibi desîseye başlayup müşârün-ileyh hazretlerini nâ-sezâ kelimât ile zikr itmeğe şürû‘ eylediler. Bâ-husûs bu esnâda Moskov keferesi nakz-ı ahd ü peymân eyledi. Üzerine sefer-i hümâyûn vukū‘ı musammem olup rü’yet-i musâlaha hakkında mütehayyer olur deyü azline isti‘câl olunup kemâ fi’l-evvel serîr-i hümâyûnda

vezîr-i müşârün-ileyhin elinden mühr alunup Eğriboz muhâfazasına irsâl olındı. Timurkapu sarâyında olan etbâ‘ ve eşyâsı iki çekdiriye tahmîl olunup mansıbına irsâl olındı. Fî-nefsi’l-emr müşârün-ileyhde Devlet-i aliyye ricâlinin fısk ü fesâd üzre oldığından kendülerde bi’d-defâ‘at pâdişâh-ı İslâmdan azlin istedileridi. Sonra hâsıl oldı. Yerlerine teberdâr sadr-ı a‘zam hazretlerine silahdâr-ı şehriyârî irsâl olunup Haleb’den alâ cenâhi’l-isti‘câl da‘vet olındı. Bâlâda zikr olındığı Nu‘mân Paşa hazretleri dîn ü devletin vaktiyle işine yarar didiklerinin semeresinden biri Rûmili’nde Arnavudluk’da İskenderiye sancağında vâkı‘ Karadağ re‘âyâsı dâimâ şekāvet üzre olup civârlarında vâkı‘ kefere-i Venedik tarafından kendülere takviyyet virilmekle yevmen fe-yevmen kuvvetleri müzdâd olup ve hıyânetleri istidâd [ol]arak ol havâlîde vâkı‘ bilâd-i müslimîni tekdîr idüp mazarratdan hâlî olmamağla Bosna valisi Vezîr-i Mükerrem Nu‘mân Paşa hazretleri ale’l-umûm Bosna eyâleti ve ba‘zı mîr-i mîrân ve ümerâ-i etrâf eyâletleri askeri ile kefere-i mezbûreyi kahr ü tedmîr içün ser-asker nasb u ta‘yîn olınmışidi. Melâ‘în-i hâsirîn mustahkem mekânlarda istikrâr idüp sa‘bu’s-su‘ûd sengistân-i şedîdü’l-cidâl kefere olmağla Venedik keferesi i‘ânet itdüğine ma‘rûr olup üzerimize katî çok vezîr geldi. Top ve cebe [ve] havâna ve tabl u alem ve sâir eşyâların zabt hâlâ elimizde mazbûtdur deyü cevâb virüp ve müşârün-ileyh hazretleri dahi mütevekkilen ala’llâh mâh-ı Şevvâlü’l-mükerremin dördinci güni İzvornik nâm mahalde kefere-i mülâkāt ve bir gün anda meks ve irtesi kendi askeri ve Hersek Mutasarrıfı Ebûbekr Paşa dahi yanında olan asker-i İslâm ile cebel-i (184b) mezbûrın vustında Kotor Kal‘ası tarafında olan hudûda teveccüh ve Güllük nâm mahallde İskenderiye Mutasarrıfı Ahmed Paşa’ya mülâhık ve mülhak olup ma‘iyyet ile Güllük Karyesini ve içinde olan kal‘aları ve kârgîr buyût ve kenâyislerin hedm ve buldıkları keferenin kimisin esîr ve kimin tu‘me-i şemşîr itdikden sonra küffârın tamâm cem‘iyyeti Karadağ nihâyetinde vâkı‘ bir mağarada oldığı yakīnen haber alunup vezîr-i müşârün-ileyh yanına me’mûr olan paşa umûmen asâkir-i zafer-me’âsir ile zikr olunan mağaranın etrâfını muhâsara ve zahka-ı kübrâdan süls-i leyle varınca muhârebe ve mukātele itmeleri ekserin kahr u tedmîr ve nisvân ve ciyânların esîr idüp suyûf-ı guzâtdan tahlîs-ı girîbân-ı cân idenler Venedik Kal‘alarına firâr itmeleri ile nakz-ı ahdden ihtirâz olunmayup dâr u diyâr kal‘a ve manastırları tahrîb olduğını müş‘ir mâh-ı Zilka‘de’nin onıncı güni vezîr-i müşârün-ileyh hazretleri arz u i‘lâmları ile vürûd eyledi. Ve fî nefsi’l-emr ba‘de’l-feth İslâm askeri katî vâfir tabl u alem ve cebehâne ve sâir edevât-ı harb ba‘zı mahallerde bulunup müşârün-ileyh hazretlerinde getürdiklerinde ihsân u in‘âm idüp dâr-ı İslâma çıkarılmasıyla fermân eylediler. Ve bundan akdem dahi Nemçe keferesi ehl-i İslâmı tazyîk idüp Belgrad’ı aldıkda merhûm müşârün-ileyh hazretleri Bosna’da muhâfız bulunup Belgrad’dan kırk elli bin mikdârı emîn-pûş

kefere-i dûzah-karârı intihâb idüp Bosna'yı alup Hoca Paşa esîr da'vâ-yı fâsidiyle geldiklerinde bi-inâyeti'llâhi'l-Meliki'l-Kahhâr kıllet-i asâkir ile Allâhu subhânehû ve te'âlâya mütevekkilen mesfûrların üzerlerine hücûm idüp taraf taraf cümlesin tu'me-i şemşîr idüp ervâh-ı habîseleri dâr-ı cahîme revân oldı. Ve bakıyye-i suyûf olup firâr idenler dahi nehr-i azîmler müsâdefe itmeleri cümle gark oldı. Ümmet-i Muhammed Belgrad'ın düşman-i dîn eline girüp asker-i İslâm münhezim oldıkları dehşet-i azîmede iken bu keyfiyet hüdâdâd böyle zât-ı şerîfin yüzinden zuhûr itmekle ferruh ü şâdımânıyla îd eyleyüp Belgrad[a] gitmesine bunınla mütesellî oldılar. Rahmetu'llâhi te'âlâ aleyhi ve alâ ensâbehû bu fütûhât-ı celîleden sonra merhûm hazretlerin Kandiye'ye muhâfız eyleyüp anda ikāmet buyurdılar. Kendüler hüdâvendigâr-ı sâbık Gāzî Sultân Mustafa (185a) vüzerâsından dâmâd-ı mükerremleri olup Devlet-i aliyyede niçe eyâlet elviyelere mutasarrıf oldı. Hattâ Belgrad istîlâsından vezîr-i müşârün-ileyhe Bosnevîler iltimâsıyla Bosna eyâleti tevcîh olınmışidi. Ol esnâda Kıbrıs eyâletinde mutasarrıf bulınmağla ber-vech-i arpalık Kıbrıs eyâleti dahi keremen Bosna'ya zamm birle tevkīr ve bu güne tekrîm ile i'zâz olındı. Ve Belgrad fethinde dahi kendülere bi'z-zât şevketlü Sultân Gāzî Ahmed Hân hazretleri kemâl-i sürûrından bir murassa' kılıç ve hil'at-ı fâhire-i sultânîden serâsere kaplu bir semmûr kürk ve vâfir hediyye-i mülûkâne ve kethudâsı Müdebbir İbrahim Efendi'ye bir kaftan girân-bahâ ve birkaç aded mîr-i mîrân paşalara Gāzî Ahmed Paşa ve Durmuş-zâde Ebûbekr Paşa ve Durmuş Paşa-zâdenin iki aded oğılları, Ömer Paşa ve beğlere dahi birer kaftan Dergâh-ı âlî kapucıbaşılarından Dâye-zâde Mustafa Ağa yediyle irsâl eylediklerinde ağa-yı mûmâ-ileyhe buyurdılar ki buralardan usandım eyâlet-i Girid'i isterim didikden sonra Devlet-i aliyyeye i'lâm buyurmalarıyla der-akeb Girid tevcîh olındı. Teşrîf buyurmaları içün taraf-ı Devlet-i aliyyeden iki aded kalyonlar ta'yîn ve Selanik cânibine gelüp andan selâmetle süvâr buyurup cânib-i me'mûrlarına revâne oldılar. Ve vusûllerinden üç ay mürûrunda mizâcları münharif bi-irâdeti'llâhi te'âlâ mâh-ı Rebî'ü'l-evvel'in yedinci güni bir mikdâr sudâ' ile hummâ ve muhrikaya tahvîl ve ser nihâde-i bi'l-beyn istirâhat olup ve illet-i mezbûreden mâh-ı mezbûrın on altıncı güni irci'î ilâ rabbik da'vetine lebbeyk-zen icâbet olup ve taht-ı revân tâbût ile azm-i diyâr-i adem olup sâbık asrda teslîm-i emânet-i kebîr eyleyüp derûn-i fitnede ammîleri vezîr-i a'zam-ı sâbık Serdâr-ı ekrem Fazıl Ahmed Paşa hîn-i fethinde ihsâ buyurdıkları câmi'i-i şerîflerinde olan türbelerinde nihâ-ı nihâne-i zemîne pûsîde kılındığı haber-i muvahhiş-eseri Kandiye kādîsı ve mecmû' a'yân-ı memleket tarafından gerek Devlet-i aliyye ve gerek Hanya muhâfızı Vezîr-i Mükerrem Silahdâr İbrahim Paşa'ya hezâr hüzn ve fesâdet târî olup mütekeddir oldı. Ol sâ'at bir vezîr-i cedîd gelince kethudâları İbrahim Efendi'yi yerlerine kāim-makām

nasb u ta‘yîn keyfiyet-i vefâtların ale’t-tafsîl devlete tahrîr ve i‘lâm eyledi. Bu esnâda Şam valisi Recep Paşa hazretlerine Haleb’ş-şehbâ ihsân olunup Çerkes Osman Paşa’ya tevcîh olunup Karaman’a geldikde Sayda’yı isterim Girid’e gitmem (185b) arz itmekle kendüye mîrü’l-hâclık ihsân olunup Girid Süleyman Paşa kethudâsı vezîr-i a‘zam-ı sâbık Mehmed Paşa’ya tevcîh olındı. Numân-ı merhûmın vefâtı Kandiye’de şüyû‘ buldığı hînde oğlan uşak bir ağızdan feryâd ve âyîn idüp ulemâ ve sulehâsı mersiye ve târîhler eylediler. Cümle tevârîhden birisi bu muharrir-i risâle Es-Seyyid Behcetî el-Hâc İbrahim Efendi’nin târîhidir ki bu mahalle sebt olındı.

Sâl-ı gam târîhidir bu mısra‘ ile Behcetî. Sene: 1131
Eyledi Nu‘mân Paşa cümle-i eyvâh yetîm. Sene: 1131

Müverrih Seyyid Behcetî on üç seneden sonra merhûmın veled-i necîbleri vezâretle çirâğ oldıkda Ahmed Paşa hazretlerine imâm olup müddet-i medîde hıdmetlerinde oldı. Ve Hüseyin Yekçeşm Efendi’nin târîhidir. Efendi-i mûmâ-ileyh-i âkīle ehl-i ilm pîr derviş meşreb bir âdem idi.

قداغرب فيافق لحده قمر　　من بعد بلوغ المنى ومأمنسه
والحورقد بشرته قا ئلته　　نعمان جنات النعيم مسكنه

Sene: 1131

Na‘ş-ı mübâreki musallâya konıldıkda cümleden hüsn-i hâli istişhâd olındıkda beş on bin kadar âdem hüsn-i hâline şehâdet idüp rütbe-i vilâyetde bilürüz didiler. Vücûd-ı nâ-yâbları Âsitânede hüveydâ olup fünûn-i şettâda mâhir husûsâ ilm-i kelâmda yed-i tûlâsı olup ehâdisde kezâlik vaktinde yegâne-i asr idi. Meclislerinde ulemâ bu minvâl üzre şehâdet iderler ve hattâ üç aded te’lîfleri vardır. Birisi ***Hızır Aleyhi’s-selâm Risâlesi***’dir ki hayâtda oldığına edilleleri vardır. Ve biri İmâm Sehl İbn Abdullah et-Tüsterî hazretlerinin ***Kelâm-ı Vird-bâr***’ların intihâb ve cem‘ idüp birer risâle itmişdir. Ve biri dahi fenn-i mantıkdadır. Oğılları Ahmed Paşa indinde bu üç risâle mazbûtdır. Hattâ ***Hızır Risâlesi***’n Bosna’dan üstâdları Emir Efendi’ye irsâl buyurmışlar. Mutâla‘a buyurup mahall-i işkâllerine kenâr tahrîr itmişdir. Sonra Delî Velî nâm bir kimesne delîce tahşiye itmişdir. Müşârün-ileyh-i

merhûmın evvelki üstâdı Timurkapulı Fazıl Süleyman Efendi'dir. İkinci üstâdları Kayseriyyevî Fâzıl ve Hâfız es-Seyyid Ahmed Efendi'dir. Tekmîl-i nüshayı andan itmişdir. Vezîr-i müşârün-ileyh (186a) oldığı münâsibde memdûh ve afîf oldığını şunda istidlâl eyle ki mansıbından hâsıl olan zerre kadar bir şeyi yemeyüp pederlerinden irsen müntakil hissesin fürûht idüp helâl olmağla andan ekll buyurırlardı. Ve etbâ'ından ekseri bu minvâl üzre şehâdet ider. Ve esrârına vâkıf olanlar da böyle zikr iderler. Allâh subhânehû ve te'âlâ hazretleri ırkların kesmeye. Âmîn.[42]

BÂB-I SÂDİS
AHVÂLÜ'L-VEZÎR ABDULLAH PAŞA EL-ÂLİMÜ'L-HÂFIZU'L-MUKARRÎYÜ'L-GĀZÎYÜ'Ş-ŞEHÎD İBNU'S-SADRU'Ş-ŞEHÎD MUSTAFA PAŞA

Sadru'ş-şehîd merhûmın küçük oğlı olup hâl-ı sabâvetinden ilâ âhiri'l-ömr tahsîl-i ilm ü ma'ârif ve hutût idüp kemâl-i fetânet ve rikâ ile şöhret-şi'âr ve ilm-i edebiyyâta ve fenn-i kırâate sâir fünûndan ziyâde iştigāl idüp mütebennî kadar hâl-ı sugrında kasâyid ve eş'âr inşâ eylemişdir. Fuhûl-i ulemâ asr-ı kasâyid ve eş'ârının ma'ânî ve lügātin cümle muzdaribi'l-hâl olmışdır. Hattâ erbâb-ı kemâlin zû-fünûnı Şeyhü'l-islâm Abdullah Efendi'nin fetvâ emîni olan Selim Efendi yegâne vakt iken kasîdelerinden maktûl Şeyhü'l-islâm es-Seyyid Feyzullah hakkında olan bir kasîdesin hayli meşakkat ile hal idüp ve şerh eyledi. Bir müdevvin küttâbdır. Eyâdî-yi ulemâda ila'l-ân metr olur. Ve fenn-i vücûhâtda Şâtibî ve Cerîre gibi şöhret bulup fenn-i vücûhâtda te'lîf-i müte'addidleri kesîresi vardır. (190a) Zamânında olan erbâb-ı kırâat ve tecvîd gerek Rakka ve gerek Mısır ve Haremeynde cevâbdan izhâr-ı acz idüp cümleye isnâd-ı küll olmışlardır. Bu kelimât mümteni'ü'l-husûlı müfti'l-enâm es-Seyyid Feyzullah Efendi nâsıyesinde müşâhede eyleyüp haseb ü neseb cihetinden hattâ vâlidesi tarafından nesebi hânedân-ı Âl-i Osmân'a müntehîd ve vâlidelerine hanım sultân dimekle ma'rûfe idi. Ma'mûr ve fünûn-i şettâda mîr-ver olmağla kendüleri vezâretle çirâğ ve dâmâd itmeği ez-dil ve cân rağbet idüp bin yüz on üç târîhinde evvelâ vezîr ve sâniyen kerîme-i muharriserin tezvîc idüp ve on dört târîhinde İstanbul kāim-makāmı eylediler. Ve on beşde zuhûr iden İstanbul fitnesinde kāim-makām bulunup bir takrîb ile karârı firâra tebdîl idüp nâr-ı fitne munkatî' olınca bir mahalde uzlet-güzîn oldılar. Ba'de müddet yine zuhûr idüp Devlet-i aliyyenin çok işlerinde

[42] Bâb sonu olduğu için yeni bâbın başlangıcı 189b'den başlamıştır. Diğer varaklar boştur.

bulındılar. Ez cümle bin yüz otuz altı târihinde Revâfiz tâifesinden A‘câm-ı bed-fercâm her vechle ehl-i sünnete buğz u adâvet-i kadîmesi cümle ehl-i sünniyâtda şöhret bulup bir anûd ve bed-tıynet mel‘ûn olmağla her kande ehl-i sünnet var ise izâlesine sa‘y u cidâle âgāz iderler fa’llâhu’l-hamd ve’l-minh. Her ne mahalle sû-ı kasd iderlerse mağlûb ve nükûb olurlar. Bu esnâda Köprili-zâde Abdullah Paşa hazretleri bu gürûh-i rezile tarafına me’mûr olup Hoy ve Çors bilâdların eyâdi-yi Rafızü’l-hâdin tahsîl idüp mahrûse-i Âl-i Osmân’a ilhâk itmeleri musammem olup bâ-husûs Hoy şehri A‘câm-ı bed-fercâmın mu‘tenî kal‘ası olup ma‘mûru’l-etrâf olmağla Tebriz muhâsarasından mukaddem asâkir zehâyirde i‘ânet bulunur deyü hakîmâne derûnı tathîr olınmak lâzım olmağın Tebriz fethine me’mûr olan Van muhâfızı Köprili-zâde Abdullah Paşa hazretleri bir mikdâr asâkir ile Mahmûdî Hâkimi Zeynel Beği rehber ve Kangırı Mutasarrıfı Selim Paşa’yı sipeh-keş idüp mezbûrları Hoy cânibine azîmet ve ser-asker-i müşârün-ileyhin tavsıyye ve tenbîhleri üzre rızâları kal‘ayı teslîm içün katî çok müşfikā[ne] nasîhat iderler. Ahâlisi habs-i cibilliyet ile olmağın nasîhat-pezîr olmadığına binâ’en etrâf ü eknâfların gārete âgāz itmeleriyle Hoy Hânı Şehbâz Hân hîle sülûk idüp Zeynel Beğ’i ma‘ârife-i kadîmesine binâ’en bi’l-cümle Devlet-i aliyyenin matî‘ ve münkādı olup itâ‘atden gayri bir hatve infirâhımız yokdır. Ve sâir bendegân-ı devlet gibi himâyetlerinden olalım deyü siz tekeffül idin deyü mektûb tahrîr idüp ve def‘-i havf ve haşyet içün tarafınızdan (190b) mütesellim irsâl idin zabt u rabt ve hükûmeti teslîm idelim didikde merkūm-ı mezbûrın mukaddemât-ı kâzibânesin sadaka haml idüp mektûb Selim Paşa’ya arz idüp Mahmûdî aşîretinin sâhib-i i‘tibâr ağalarından hâkim-i merkūmın kethudâsı olan Mehmed Çelebi’yi kal‘anın zabtına gönderüp ve kendüleri de akeblerinde asâkir-i nusret-şi‘âr ile varmak üzre iken Mehmed Çelebi’nin mezbûr hân etbâ‘ını katl ve kendü zindân-bend itdiği haberi orduya vâsıl oldıkda Kızılbaş bed-ma‘âşın cenke âgāzı müşâhede olınmağın hemân dilîrân şecâ‘at-pîşeler hücûm idüp kinîse mahallesi nâmıyla müsemmî bir mahalleyi zor-ı bâzûlarıyla kabza-ı teshîre getürüp Kızılbaşın der-cenk ol kibr ü gurûrların bir mikdâr kesr idüp merkūmları kal‘a-ı müstahkem ve metîn oldığından mâ‘adâ hânelerinin divârları her birinin bir kal‘aya me‘âdları olup kuvvet-i kāhireye muhtâc oldığun ser-asker hazretlerine i‘lâm itdiklerinde bölûkât-ı erba‘a ve Musul ve Haleb eyâletleri mükemmel asker ve kabâyil ve aşâyirlerinin harb u kıtâle kādirleri ve Somay Hâkimi Hatem Hân bin ve sâbıkā Hakkari Beği ve İlbak Beği olan İbrahim bin ve Rakka eyâleti askerine Topal Yusuf Paşa kethudâsı dimekle ma‘rûf Rakka valisi Vezîr Osman Paşa üzerlerine ser-asker olup Hoy cânibine üslûb-ı sâbık üzre mülâyemet idüp kendülere Fârisî mektûblar gönderüp giden âdemin yüzin kulağın girüye red itmekle hıyânet ve habâsetin artırmış iken vezîr-i müşârün-ileyh

hazretleri şehre karîb yerde hıyâmların kurup anda meks idüp vaz‘larına tegāfülâne hareket idüp Hakkari aşîretinin ağalarından Şehbâz Ağa’yı kendülere zarar gelmemek içün şehîd itmeleriyle bi’z-zarûr[e] belde-i merkūmeyi muhâsaraya mübâşeret ve i‘mâl-i edevât-ı harb u kıtâl ihzâr olındı. Lâkin şehr-i merkūmın unveten feth ü teshîri i‘ânet-i azîme muhtâc oldığın ser-asker hazretlerine i‘lâm oldıkda anlar dahi yanlarında olan bir iki havân humbara ve cebeciler ve alât-ı lağım ve Van’dan gelen üç aded balyemez toplar Kayseriyye Mutasarrıfı Mîrzâ Ali Paşa ve Arabgir Mutasarrıfı Ahmed Paşa ve yiğirmi dokuzıncı cemâ‘at ve kırk sekizinci bölük ve yiğirmi altı bayrak serdengeçdi ve Fârisân bayraklarından ekserî dünbülli ağası olup Devlet-i aliyyeye itâ‘at iden Şeref Hân bin (191a) ve bi’l-cümle mecmû‘-ı asâkir-i İslâm on bin mikdârı ta‘yîn olındı. Hân-ı mesfûr Hakkari aşîretinin ma‘rûflarından Ömer Ağa ba‘zı husûs müşâhedesi içün ilçileri iltimâsından mektûb ile beyân ve vezîr-i müşârün-ileyhe dahi mezbûrı kal‘aya revâne idüp vardıkda ismine ihâneten katl eyledi. Bu esnânada şâhlık iddi‘âsında olan Tahmâsb Nahcivan’dan kalkup Tebriz’e vürûd ve ahâlîsinin kendüye tarafdârı uğurına cânbâzlık itdiklerine binâ’en kürsî-i memleket-i Azerbaycan’da ku‘ûd idüp Hoy’da mahsûr olan melâ‘îne i‘ânet içün Mîrzâ Celal ve Hacı Haşim nâm iki av baş ile vâfir Kızılbaş istikbâllerine kifâyet mikdârı süvârî leşker irsâl eylediler. Pes anlar dahi ale’l-acale Hoy şehrine karîb mahalde istikbâl idüp kimini esîr ve kimini tu‘me-i şemşîr idüp bakıyyetü’s-suyûfları Veledbân karyeye firâr ve tahassun idüp gice oldıkda geldikleri tarafa firâr eylediler. Mîrzâ nihânî birkaç âdemisiyle şehre duhûl ve esnâ-ı muhâsaranın imtidâdı sebebiyle asker-i İslâm kal‘anın harâbına bâdî ve feth ü teshîri ola[n] lağımların atılmasına tevakkuf itmeyüp açıkdan i‘lân-ı tekbîr Allâh Allâh ile yiğirmi birinci isneyn güni ahşâma değin şehr-i mezbûrı perre berâber idüp Kızılbaşlar tathîr eylediler. Ol gün dört bine karîb ehl-i İslâm şehd-i şehâdet nûşı itdiler. İrtesi gün mektûblar ile inkıyâd ve itâ‘atleri bâbında kendülere haber irsâl olındıkda sinnîde harb u kıtâli mezheb-i bâtıllarında ibâdet bilup tekrâren cenke âgāz eylediler. Vezîr-i müşârün-ileyhe dahi kemâl-i dikkat idüp tazyıklerin murâd eyledi. Vezîr-i müşârün-ileyh ser-asker hazretlerine Amasya Mutasarrıfı Mehmed Paşa ve İçil Mutasarrıfı Sun‘ullâh Paşa ve Revan Kal‘asının sipâh-ı yemîni ve yesârından beş yüz kadar âdem ve Dergâh-ı âlî yeniçerilerinin mevâciblerine Sekbanbaşı Hasan Ağa’yı irsâl ve sipâh-ı nusret-penâha tâze kuvvet îsâl itmeleriyle asker-i İslâm eyyâm-ı muhâsaranın otuz üçinci güni top zahmından rahne-dâr olan divâr deliğinden derûn-ı kal‘aya duhûl ümîdiyle hücûm ve her ne kadar sa‘y itdiler ise duhûl mukarrer olmayup ahşâ[m] vaktine dek (191b) sâye-i divâr[da] meks idüp eski metrislerini bulup bi-emri’llâhi te‘âlâ kesret-i bârân asker-i İslâmı râhatsız idüp tekrâr yürüvişi eyyâm-ı muhâsaranın kırk

yedinci güni ehad günine ki mâh-ı Şa‘bân’ın altıncı günidir. Te’hîr ve nakb olunan iki hazîneli lağıma âteş virilüp münâsib mahallere nerdibânlar vaz‘ ve ref‘ livâ-yı tekbîr olunup ancak mezbûr lağım kemâyenbagī kârgîr olmamağla sa‘yleri fâide virmeyüp vâfir dilâverler nûş-ı şehd-i şehâdet eylediler. Bâkīleri metrislerine ric‘at eylediler. Tekrâr edevât-ı cenke âgāz idüp vezîr-i müşârün-ileyhe şehzâde tarafından yine imdâd içün irsâl olunan asker-i bed-mezheb Hoy’a karîb mahalle vusûlleri ihbâr ve kesret-i adedleri iş‘âr olınmağın mukābelelerine vâfir asâkir-i nusret-me’âsir ta‘yîn ve bir mikdâr muhârebe vukū‘ında fazli ilâhi ile tâb ve sadme-i sipâh-ı pâdişâhî olamayup firâr ve bir dağa tahassun eylediklerini ser-asker-i müşârün-ileyh tarafına ifâde idüp ser-asker-i müşârün-ileyh dahi Kara Çorlı Osman Ağa ma‘rifetiyle tahrîr olunan bin nefer süvârî ve piyâde mîrî levendâtı ve yanlarında olan birinci cemâ‘at ve dört aded serdengeçdi bayrağı ile imdâd-ı askere kuvvet-i kalb gelüp eyyâm-ı muhâsaranın elli dördinci güni beyne’s-salâtında leşker-ı zafer-yâverin her biri şîrâne hücûm isbât-ı vücûd idüp hisârın rahnedâr olan yerlerine açıkdan su‘ûd idüp unveten şehr-i mezbûrı teshîr Şahbaz Hân ve Mîrzâ Celal ve üç binden mütecâviz Revâfizi katl ve emvâllerin ahz ve esîr itmeleriyle ol şehr-i meşhûr memâlik-i mahrûse-i sultâniye zamm olındı. Ve mâh-ı Şa‘bân’ın on sekizinci Cum‘a güni namâz cem‘ine ikāmet olunup minberde nâm-ı pâdişâhı yâd olındı. Ve bu ahvâl dehşet-engîz cümleden Kızılbaş gürûhına yetişdikde kurbünde olan kurâlar emân-ı hâh olup teslîm oldılar. Ve bir iki şehrin ı‘yâl ve evlâdları esîr oldığın bir iki âdem gelüp haber virdiğini vezîr-i müşârün-ileyhe kendüleri ve ser-asker paşanın bayraklarından yiğirmi beş Fârisân bayrakları ve bölûkât-ı erba‘adan bir bayrak ve Mahmûdî Aşâyiri Şahbaz Ağa ve umûmen asker ile Soma hâkimine Arabgir Mutasarrıfı Ahmed Paşa’yı (192a) başbuğ nasb idüp Çors tarafına irsâl anlar dahi vusûllerinde ehâlîsine re’y ü emân virüp bî-cenk ü cidâl şehre duhûl itdikleri peyâm-ı sürûrı vezîr-i müşârün-ileyh tarafına îsâl itmeleriyle hıdmet-i muhâfazasında yanlarında bulunan Dergâh-ı âlî yeniçerilerinden yiğirmi dokuz[ıncı] cemâ‘at ta‘yîn bu vechle memâlik-i hüsrevâniye ilhâk olındı. Köprili-zâde ser-asker-i müşârün-ileyhin kāimelerinde tafsîl olunup kāimeleri ev[â]il-i şehr-i Ramazânü’l-mübârekde pâye-i serîr-i a‘lâya gelüp bâ‘is-i sürûr ehl-i İslâm oldı. Bu esnâda Köprili-zâde Abdullah Paşa Tevfîk-i Rabbânî ve te’yîd-i yezdânî ile taraf-ı cihânbânîden Tebriz seferine me’mûr olan leşker-i zafer-yâvere ser-asker olan Van valisi Abdullah Paşa hazretleri ma‘iyyetlerine me’mûr olan asâkir-i zafer-me’âsirden Ankara Mutasarrıfı Yusuf Paşa’yı yiğirmi üçinci cemâ‘at yeniçerileri ve üç bayrak yeniçeri serdengeçdisi ve bir mikdâr tavâif-i askeriye ile Çors muhâfazasına ve İçil Mutasarrıfı Seyyid Sun‘ullâh Paşa’yı kırk sekizinci bölük yeniçerileri ve yedi bayrak yeniçeri serdengeçdisi ile Hoy muhâfazasına

ta‘yîn idüp Rakka valisi Vezîr Osman Paşa ve Kayseriyye Mutasarrıfı Mîrzâ Ali Paşa ve Kangırı Mutasarrıfı Selim Paşa üç yüz nefer ile bölûkât ağaları ve Dergâh-ı âlî yeniçerileri ve bin beş yüz yeniçeri serdengeçdisi ve yüz elli nefer cebeci ve yüz nefer topcı ve seksan nefer top arabacısı ve bi’l-cümle kapuları halkıyla Van eyâletinin hükûmet ve evliye mutasarrıfları ve bi’l-cümle neferâtıyla Van’ın gönüllü yemîn ve yesâr ağaları Revan ve Haleb Musul eyâletleri umûmen zu‘emâ ve erbâb-ı tîmârları ile alay beğleri ile girifte-i teshîr olan Hoy nâm şehr-i meşhûreden bin yüz otuz altı Zi’l-ka‘de’si evâsıtında mütevekkilen ala’llâh cânib-i Tebriz’e revâne olup Hoy’dan on sâ‘at mikdârı içerüde dört beş bin hâne Tasuc nâm karyeye vardıklarında Tebriz tarafından Tasuc muhâfazasına irsâl olunan Rıza Kulı ve Kurban Ali birkaç bin Kızılbaş ile mukaddimetü’l-ceyş guzât-ı İslâm olan Boğazlıyânlı-zâde Mehmed Paşa’yı istîsâl itmeğin paşa-yı mûmâ-ileyh Dergâh-ı âlî yeniçerileri ile tâife-i mezbûre ile (192b) muhârebeye âgāz virdi. Bâzû-yı Tevfîk ile Rıza Kulı’yı katl ü kurbân alâ fî ahz ile miyân-ı meydânda nusret-i ihrâz idüp serdârları olan murdârları firâr idüp asker-i İslâm ta‘kīb iderek Tasuc’a girüp zabt u teshîr ve ser-asker-i müşârün-ileyh dahi askeriyle yetişüp bakıyyetu’s-suyûfları derûn-i şehr tathîr eyledi. Pes on üç gün Tasuc’da meks ve İlbak Beği İbrahim Beğ umûmen kapusı halkı ve aşîreti askeriyle muhâfaza ta‘yîn ve tertîb-i nizâmına karâr virildi. Ol esnâda Mezend şehrinin ahâlisi şehri tahliye ve firâr itdikleri işitildikde ahâlîsini cem‘ ü iskân ve muhâfazasına Bitlis Hâkimi Mehmed Âbid Hân Namzec ve Afşar tâifesinin girüden gelecek zehâyire ta‘arruzları mukarrer olmağla Behram Paşa gir[ü] Rumiye muhâsarasında i‘âneten me’mûr olan Hakkari hâkimi paşa-yı mûmâ-ileyhi zarûrî muhâsaradan keff-i yed ve Hemedan tarafına azîmet itdüğine binâ’en o yolların muhâfazasına ta‘yîn kılındıkdan sonra Tasuc’dan hareket ve esnâ-ı râhda olan Güzegünan ve Şebüster kasabaların ahâlîsi izhâr-ı sûret-i itâ‘at itmeleriyle içlerine zâbitler koyup Tebriz’e azîmet eylediler. Şehr-i Zi’l-hicce’nin on ikinci hamîs güni Tebriz’e nısf sâ‘at mikdârı mahalle vardıkda Tebriz hânı olan ol la‘în on bin mikdârı Kızılbaş ile şehirden çıkup asker-i İslâm ile tekābüle bir mikdâr mukātele itdikden sonra avn-i Bârî münhezim olup firâr eyledi. Ve âmâde kıldıkları metrislerini cây-ı karâr itmeleriyle irtesi gün sipâh-ı mansûre ahd-ı Selim Hânîde otak yeri olan Serhab ve Doçı nâm taraf-ı şimâlîde vâkı‘ mahallelerde metrise girüp top ve humbara [gö]nderüp cenke mübâşeret olındı. Kızılbaş Şünbbağarı nâm harâb kal‘a etrâfında üç yerde taburı olup dahi eyyâmda birer ikişer def‘a süvârî ve piyâdeleri metrisler üzerine hücûm her def‘a mehzûmen avdet idüp hattâ eyyâm-ı muhâsaranın on altıncı güni ki Zi’l-hicce’nin yiğirmi sekizinci günidir. Tebriz hânı olan Kızılbaş hânı umûmen süvârî ve piyâde askeriyle cenke mübâşeret idüp bir sâ‘atden mütecâviz harb u darb idüp merdân-ı

guzât-ı İslâm katl ve niçesin sebî idüp metrisleri zabt u teshîr (193a) ve imdâd-ı rûyla Kızılbaşa tâze kuvvet gelüp otuz yedi senesi Muharrem'inin üçinci erba'â günî cümle askerini üç fırkaya taksîm ibtidâ ordu-yı İslâmıyânın cânib-i yemîninde tertîb eylediği gürûh-ı mekrûhı yüridüp bâzâr-ı kıtâl keremen kerem olıcak asker-i İslâm ol taraflardan nümâ olmak zu'mıyla sol tarafda tertîb eylediği erbâb-ı hasâretin ordunın cânib-i yesârı ve umûmen piyâdesini ser-askerin oldığı metris üzerine yüridüp vakt-i asrdan gurûba dek cenk-i azîm olup ve İslâmiyân niçe katl u tedmîr eylediler. Ba'dehû imdâd-ı asâkir-i İslâm içün ba'zı mühimmât ve nefer ile Haleb valisi İbrahim Paşa'nın zehâyir ve mühimmât ile Tebriz'e karîb geldiği haberi Kızılbaşlara sâmi'a-ı hirâş olıcak Mustafa Hân kendü gibi üç nefer hân-ı bî-îmânı yiğirmi bin mikdârı güzîde Kızılbaş intihâb ve yetmiş aded deve üzerinde isti'mâl olunur zenberek didikleri top ve iki aded şâhî top istishâb idüp iki bin neferini vezîr-i müşârün-ileyhin istikbâline irsâl ve kendüler leşker-i Osmâniyân kasd-ı istikbâl itmiş iken vezîr-i müşârün-ileyhe Edirne'ye bir buçuk sâ'at mikdârı mahalde Dikide nâm mahalde karye kurbünde yimeklik içün nüzûl idüp yanında olan tavâif-i askeriye itminân-ı hâtır ile ceste ceste ordu-yı hümâyûn cânibine fermân olmaları ile zikr olunan gürûh-ı Kızılbaş evvelâ müsâdif oldıkları vezîr-i müşârün-ileyhin beş yüz kadar etbâ'ı ve beş yüz nefer Haleb eyâleti askeriyle gālibâne cenk eyleyüp evvel hilâlde orduda olan asâkir-i İslâm işitmekle ser-asker paşanın bayrakları Boğazlıyanî-zâde Mehmed Paşa ve Selim Paşa ve Yananşin Hâkimi Hatem Hân Beğ sür'atle ol tarafa irsâl olındı. Merkūmların ol tarafa hareketleri belki melâ'în orduyu basmak fikrindedir deyü âgâh olanlar gitmeğe âgāz eylediler. Allâhu'lhamd vürûd idenler cenke âgāz eyleyüp mezbûr âdetleri üzre perîşân ve guzât yedi yüz kelle ve altmış bir aded zenbürek ve iki şâhî top ve sipâh salârlarına mahsûs alemlerini ahz ile mansûr ve muntakim olup ol hâletde orduya avdet eylediler. Ve bi'l-cümle dokuzar gün muhâsara ve bi'd-defâ'at muhârebe olunup lâkin kudûm-ı şitâ ve hücûm-ı berf ile meyân-ı leşkerde alel gûne-gûn peydâ olmağla askere fütûr gelüp muhâsara müntec-i merâm olmayacağı hüveydâ olınmağın bir gice (193b) reh-güzârlarında olan ili geçürdikden sonra asker dahi vakt-i şâfi'îde yerlerinden hareket ve te'essüf-i kinân ol bahâra kalup toplar bir hafreye düşürilüp ihrâcı mümkin olmamağla kalan bir şâhî topın Tebriz fethinden yine ol hafrede bulunup çıkarılmışı baht-ı şehinşâhînin kuvvetine dâldır. Asker-i İslâm Tebriz muhâsarasına kıyâm üzre iken sûret-nümâ-yı itâ'at olan Şebüster ahâlîsi izhâr-ı muhâlefet üzre olup üzerlerine zâbit nasb olunan kimesneleri kayd u bend ile Tebriz'e irsâl ve girüden zehâyiri ahz ve niçe müslimîni katl ile icrâ-yı mel'anet itmeleri ile sâirlerine ibret olmak içün Ser-asker Köprili-zâde-oğılları mîr-i mükerrem ve muhterem mecmû'atü'l-ârif ve'l-hikem Abdurrahman

hazretlerini üzerlerine irsâl ve mîr-i mûmâ-ileyhe varup şeb-hûn idüp nişân ve sıbyânları esîr ve cümle ricâlini istîsâl ile katl u tedmîr eyleyüp ser-asker paşa ma‘iyyetlerine me’mûr olan asker ile Tasuc kasabasında kışlayup ve Tebriz’e on sâ‘at mikdârı Akdize nâm kur[â]da ve ol mesâbesinde muhâfaza olunup sene-i âtiyede Tebriz’e gidecek askerin zehâyirı mahall-ı mezbûrda cem‘ olınması istisvâb olınmağla müşârün-ileyhin levendât Başçavuşı Yekçeşm Mehmed Çavuş ve bir mikdâr bayraklarıyla Akdize’de kemîn oldı. Eğerçe inâyet-i Rabbânî nuhbet-i cihânbânî ile bu seferde mahal-ı nâmûs-ı devlet bir hâlet zuhûr itmeyüp avdet olınmışdır. Lâkin inde’t-tahkīk taraf-ı Devlet-i aliyyeden tevkīr-i asâkir ile hücûm itmeleri ve ser-asker-i müşârün-ileyhin tahrîrâtı karîn-i i‘tibâr iken müşârün-ileyhin fi’l-cümle bu emr-i teshîl itmesiyle dâire-i şehri ihâta olmayacak kadar askeri olmadığından feth-i Tebriz sefer-i âhire mevkūf kalmasına bâdî olmışdır. Mukaddemâ tahrîr olındığı üzre Köprili-zâde Vezîr-i Mükerrem Abdullah Paşa hazretleri sene-i âtiyede memleket-i merkūme teshîrine var kuvveti bâzûya getürüp ma‘iyyetlerine me’mûr olan Tasuc havâlîsinde kışlayan asker-i İslâm ve Rakka valisi Osman Paşa eyâletiyle ve kapu halkıyla ve altı yüz levendât ile Hoy Mutasarrıfı Vezîr İbrahim Paşa ve Adana valisi Boğazlıyanlı oğlı Mehmed Paşa’nın mütesellimi bin nefer süvârî ve beş yüz (194a) nefer piyâde levendât ve İçil Mutasarrıfı Selim Paşa’nın üç yüz nefer süvârî levendât ve Arabgir Mutasarrıfı Ahmed Paşa’nın elli süvârî levendâtı ve Yenişehr Mutasarrıfı Ca‘fer Beğ’in elli süvârî levendâtı ve Kayseriyye Mutasarrıfı Mîrzâ Paşa’nın elli neferi ve Ankara Mutasarrıfı Yusuf Paşa’nın yüz elli nefer levendâtı ve müceddeden tahrîr olunan ve altı yüz piyâde ile Bidlis hâkimi ve dört yüz piyâde ile Supas ma‘a Selmas ve nevâhi-i Gird-kırân ve Karabağ ve Enzel hâkimi [ve] Hizan hâkimi ve beş yüz nefer piyâde ile İlbak sancağı mutasarrıfı ve elli nefer piyâde ile Baygiri mutasarrıfı ocaklarının ibkāsı mukābelesi bin nefer olmak üzre Van Kal‘asının yemîn ve yesârı Gılmân neferâtı Haleb ve Musul ve Rakka ve Van eyâletlerinin alay beğleriyle umûmen zu‘emâ ve erbâb-ı tîmârlarından mâ‘adâ mükemmel kapu halkından gayri bin süvârî ve bin piyâde levendât ve Anadolı eyâletinin umûmen evliye alây beğleri zu‘emâ ve erbâb-ı tîmârlarıyla Anadolı Valisi Vezîr Silahdâr Mehmed Paşa ve müstevfî kapusı halkından mâ‘adâ bin beş yüz piyâde ve bin nefer süvârî levendât ile Haleb Beğlerbeğisi Hekîmbaşı-zâde Ali Paşa ve kapusı halkı ve kabâil ve aşâirinden bin âdem Erzurum eyâletinin Bayezid sancağı mutasarrıfı Mahmud Paşa ve bin beş yüz nefer ile leşker ve sancağı mutasarrıfı Osman bin ve kapuları halkı ve kabâil ve aşâirleri ricâlinden beş yüz nefer ile ve Diyadin sancağı ve Şilve sancağı beğleri ve üç yüz nefer ile Malazgird sancağı beği ve Aydın ve Saruhan ve sâ’ir Anadolı’nın sağ kolından her bayrağı ikişer yüz nefer olmak üzre kırk bayrak yeniçeri

serdengeçdisi tahrîr ve mukaddemâ ma‘iyyetlerine ta‘yîn olunan yeniçeri ortalarından mâ‘adâ me’mûr olan ortalar ile cem‘an yeniden yiğirmi orta yeniçerilerin üzerine zağarcıbaşılıkdan ma‘zûl iken Revan fethinde ağa vekîli olan Şahin Mehmed Ağa ağa vekîli nasb ve yanlarındaki dört aded cebeci ortası neferâtı ikişer yüz olmak üzre tekmîl ve vech-i meşrûh üzre dört aded orta irsâliyle dahi bin altı yüz[e] iblâg ve aşağı bölûklere bin nefer serdengeçdi zamm ve mukaddemâ Revan tarafına fermân olunan bin nefer sipâh ve silahdâr terakkīleri ve ulûfe ve bahşîşleri mîrîden virilmek üzre Hakkari tarafından iki bin piyâde ve Aydın muhassılı ma‘rifetiyle iki bin piyâde ve Haleb beğlerbeğisi ma‘rifetiyle Kilis tarafından bin (194b) nefer piyâde ve Anadolı sağ kolı yemîn ve yesârı bulunan kazâlarda sahîhu’l-esâmi ve çalık yeniçeri ve cenk u harbe kādir yeniçeri ve mukaddemâ bayraklar açup mütekā‘id olmış serdengeçdi ağaları ve bayrakdarları kalmamak üzre ihrâc olınmağa mübâşirler ta‘yîn ve Erzurum ve Revan semtlerini mekkârı bârgîrleri ve arabalar ile zikr olunan asâkir-i bî-pâyâna müstevfî kifâyet mikdârı zehâyir firâvân Akdize nâm kasabaya îsâl ve anda cem‘ ve iddihâr olına. Pes ser-asker-i müşârün-ileyh Tasuc kışlakında ârâm ve nısf-ı Şevvâl’de Tasuc sahrâsında nasb-ı hıyâm eyleyüp savb-ı maksûda harekete müterakkib iken cünûd-ı muvahhidîn mâh-ı mezbûrın yiğirmi yedinci güni Aydın valisinin kethudâsı Abdullah Ağa beş yüz nefer Arnavud ve bin nefer Aydın askeri ve irtesi güni Haleb Valisi Ali Paşa’nın bin nefer mîrî piyâdesi ve kendüsinin bin beş yüz piyâde ve bin beş yüz deli ve gönülli ve levend ve beşli nâmıyla süvârî ve müretteb kapusı halkı ile vâsıl-ı ordu oldı. Evâil-i Zi’l-ka‘de’de ser-asker-i müşârün-ileyhin kapu halkı ve altmış süvârî levendât bayrakları ve Rakka valisi Vezîr Osman Paşa’nın kendüleriyle kapuları halkı ve beş yüz nefer süvârî ve üç yüz piyâde asker-i Haleb ve Rakka ve Musul eyâletleri askeri ve Van Kal‘asının sağ ve sol kol neferâtı ve Aydın tarafından tahrîr olunan serdengeçdi bayrakları henüz vâsıl olmamış iken vekîli olan Şahin Mehmed Ağa ile odalu yeniçeri ve serdengeçdi bayrakları tashîh-i beder-gâh yiğirmi bin mikdârı yeniçeri ve bin beş yüz mikdârı cebeci ve top arabacı bin mikdârı süvârî ve piyâde sahrâ-yı Tasuc’da müctemi‘ olmağla mâh-ı Zi’l-ka‘de’nin yiğirmi beşinci Bazar-irtesi güni yeniçeri ba‘dehû cebeci ve topcı ve Haleb ve Musul ve Rakka eyâletleri askeri savb-ı maksûd rû-berâh ve Kayseriyye mutasarrıfı Mîrzâ Ali Paşa konakçı ta‘yîn olunup mâh-ı mezbûrın onıncı güni Kıble-i Hüseyin nâm menzil ordu-[gâh] olup nezil-i mezbûr Hoy mutasarrıfı olan İbrahim Paşa üç yüz âdem ile orduya vâsıl ve irtesi gün Akdize’ye kapusı halkıyla ol taraf[ların] muhâfazasında olan Ankara Mutasarrıfı Yusuf Paşa ve Kangırı Mutasarrıfı Selim Paşa ve Şehsüvar-zâde Mehmed Paşa ve sefere me’mûr olan ümerâ ve gayrılar mâh-ı mezbûrın on üçinci güni Narlu ve on beşinci güni Tebriz’e iki sâ‘at Köselü

nam (195a) mahalle nüzûl menzil-i mezbûrda Anadolı mânend-i seyl-i pür-cûş vâsıl olup irtesi gün ser-asker paşa rü'esâ-yi leşkerden Vezîr Osman Paşa ve Vezîr İbrahim Paşa ve ağa vekîli Şahin Mehmed Ağa ile tarîk-i muhâsarayı müzâkere ve sağ kolda Anadolı ve Rakka ve Haleb ve Musul eyâletleri ve Selim Paşa ve Ziyâeddîn sancağı ve Malazgird beğleri ve Aydın paşasının kethudâsı Abdullah Ağa ile gelen Aydın ve Arnavud askeriyle müşârün-ileyh Osman Paşa ve sol kolda Yusuf Paşa ve Şehsuvar-zâde Mehmed Paşa ve Bayezıid Beği Mahmud Paşa ve kendüsinin piyâde ve süvârî askerinden mâ'adâ tahrîr itdiği bin nefer piyâde ile Haleb Valisi Ali Paşa ve kalb-ı asker mesâbesinde olan orta kolda cümleden mukaddem ol gün tahrîr olunan yiğirmi bin ve elli kılıç bayrakları ve anların verâsında serdengecdi bayrakları anların ardında yeniçeri ortaları ba'dehû cebehâne ve tophâne ve anlardan sonra bölûkât-ı erba'a sipâh ve silahdâr serdengeçdileri ve Revan'ın sağ ve sol neferâtının ardınca ser-asker paşa yüriyüp kendi bayrakları sol kol tarafında Karadağ cânibine geçen belden çıkup asker[e] perîşânlık virmemek içün sol kolın verâsından gitmek ve ağırlık girüde kalup müşârün-ileyh İbrahim Paşa ağırlık ve top ve cebehâne ve iktizâ idüp metris alunur ise orduyu muhâfaza itmek üzre tertîb-i sunûf müşâvere eyleyüp metris almak iktizâ ve yâ asker-i İslâm ayakları tozıyla kal'a almak iktizâ-yı hâle göre havâle eylediler. Pes mâh-ı mezbûrın on yedinci şenbih güni ale's-seher bâreke'llâhü's-sebt ve'l-hamîs tertîb-i mezkûr üzre cânib-i Tebriz'e sevk-i leşker kılunup hâric-i sûrda erbâb-ı Rafz ve şûrdan sedd-i râh duhûl olur kimesne olmamağla guzât-ı İslâm gubâr ikdâmlarıyla yürivişe ikdâm ol tılsım-ı müşkil-kuşâdın fethine hücûm ve iftihâm kalmak münâsib görilüp ancak Revâfiz idbâr-ı medâr muhâsara-ı sâbıkadan asker-i İslâmın muhâsara ve yüriyişlerini mülâhaza ve orta kol ve sol kol tarafına düşen Deveci ve Serhab mahallesi taraflarını ol semtlerden hücûm olınmak endişesiyle onar zirâ' mikdârı divâr ve kırk ellişer hatve fâsılalı kal'a misâl tabyalar binâ gırbâl-misâl mazgalların verâsına Mazenderan tüfenk-endâzları kapudan sağ kola düşen Şenb-i gāzân tarafından hücûm ve muhâsarayı candan takrîb itmemeleriyle ol semtin ancak câdede olan divârlarından birbirine nâzır mazgallardan câ-be-câ tüfenk-endâzlar ve dihkānîlerden (195b) felâhın endâzlar komağla muhâfaza itmeleri her tarafdan asker Tevfîk-i rehber akın akın açıkdan yüriyerek kurşu[n] menziline yakın varup her tarafdan gubâr cidâl ve feverâr-ı tûfân kıtâl esnâsında ibtidâ sol kolda Ali Paşa'nın yükrük bayrağı mânend-i şehbâz firâz kal'ada tahrîk-i şehbâz ihtirâz idüp beş altı yüz nefer bâlâ-yı divârından içerüye nüzûl ve niçe bî-kuşâd itmeleriyle ol kolda bulınan asker-i nusret penâh bi'l-cümle şehre duhûl ol hilâlde ser-askeri-i müşârün-ileyh himmet-i vezîrâne ile mukābelesindeki bâbı kal' u kuşâd ve ervâh-ı pür-nûrı şâdân eylesün. Osman Paşa dahi me'mûr oldığı sağ kol tarafından

duhûlde usret olmağla duhûl itmek içün taşrada birkaç sâ‘at cenk u cidâl ile it‘âb-ı ricâlde hüccet mülâhazasıyla me’mûr olan leşker ile mânend-i seyl orta koldaki dervâzeden girü cânib-i yemînine meyl eyledi. Vezîr-i müşârün-ileyh tahmînen bir kurşun menzili kadar mahalle vardıkda zahm-dâr olmağla orduya îsâl olunup ol gice nısfu’l-leylde şehîd-intikāl ve irtihâl eyledi. Ser-asker-i müşârün-ileyh ordunun muhâfazasını Vezîr İbrahim Paşa’ya tefvîz ve kendüsi gerek ol gice Uzun Hasan Cami‘inin senk mihrâbını vesâde atılup sâir beğlerbeğiler ve rü’esâ-yi asker bulındıkları yerde fecre değin taş yasdanup toprak döşendiler. Ol gün hengâm-ı asra değin sol kol tathîr olınmağla ser-asker-i müşârün-ileyh Ali Paşa gibi orta kolın tecessüs itmesine me’mûr ve askerden niçesi güft olup orduya gitmekle askere bir perîşânlık ola deyü nâzır oldılar. Ve şenbih güni erbâb-ı Rafz ve ilhâdın me’mûlleri olmayup ahşâma karîb orta kol semti dahi tamâmen teshîr ve Revâfiz bed-âyînin levs-i vücûd habâset âlûdlarından tathîr olunup kurtılan himmet selâmına cân atup şehrin ardına müctemi‘ ve Salı gicesi ahşâmdan ve Salı güni seher[den] ahşâma varınca âteş-i cenk kalkup lâkin Künbed ta‘bîr olunur bir sedd-i sedîd-i muvahhidîni ol tarafı teshîrden men‘ idüp mûmâ-ileyh Ali Paşa üç kal‘a-kûb getürdüp sihr-i güce-bendi hedm itmekle nısfu’l-leylle değin rüstemâne cenk olunup el-emân diyüp on yedi nefer kimesne gelüp biz re‘âyâ makūlesindenüz bu mahalle ıyâllerimiz ile tahassun itdik afv istemediler. Emânları kabûle karîn olup derhâl ser-asker-i müşârün-ileyhe irsâl olındı. Anlarda ağa vekîli Şahin Ağa’ya [îsâl] eylediler. Pes çahârşenbih güni (196a) ale’s-seher tertîb-i dîvân idüp murâdlarını istintâk ve cümlesi kelimât-ı sâbıkalarını i‘âde ve recâ-yı afv u emânda ittifâk itdiklerinde şübhe kalmayup rü’esâ-yi leşker ile pençşenbih gice[si] bi’l-cümle şehrden çıkmak şartıyle cân u mâl ve ehl ü ıyâllerine emân virilmeğe müsâ‘ade haberiyle mezbûrların bir kaçı vakt-ı asra değin cevâb getürmek üzre i‘âde olındı. Vakt-ı asra karîb yine merkūmlar gelüp vech-i meşrûh üzre emâna ilticâ ve kendülerin himâyet ve sıyânet içün yanlarına birkaç bayrak ta‘yîn iltimâsı olınmağın birkaç bayrak ta‘yîn olunup ol gice ba‘de’l-ışâ istîmân iden zu‘efâya ve sâire izn virilüp irtesi pençşenbih güni mezbûr sefere me’mûr olanlardan Anadolı Valisi Silahdâr Mehmed Paşa kapuları halkı ile ve bir mikdâr âdem ile Serdengeçdi Ağa’sı Bekr Ağa müte‘âkiben Tebriz’e vâsıl olup ser-asker paşaya ancak edâ-yı hıdmet tebrîk-i feth u gazâ eylediler. Adana valisi Boğazlıyanlı oğlı Mehmed Paşa Hoy fethinde yiğirmi dört gün tahsîl eylediği şöhret-i kâzibeyi i‘dâm eyledi. Pes ser-asker paşa keyfiyet-i feth u teshîri atebe-i devlete i‘lâm ve şühedâ defterlerinden sonra şehrin zabt u rabtına dâir olan umûrın tertîbine ikdâm idüp Tebriz ve Karadağ ahâlîsine emân-nâmeler irsâl sa‘b almaz mahallere firâr idenleri yerlerine i‘âdeye sarf-ı nakdîne hıyâl kılınmak hilâlinde bi’l-cümle rü’esâ-yi leşker ile Tebriz Kal‘ası husûsını

meşveret ve fi'l-asl Tebriz Kal'ası bî-mahal olmağla ta'mîr ve termîmi izâ'at emvâli mûceb ve meyân-ı şehrde olan Uzun Hasan ve sâhib-i zamân câmi'leri gāyetle ma'mûr mahalli olmağla zikr olunan câmi'ler derûnında kalmak üzre bin zirâ' tavl ve sekiz yüz zirâ' arz ile müceddeden kal'a binâsı münâsib görilmeğin sâbıkā mi'mâr olup Ali Paşa'nın ağalarından olmağla anda bulunan Bekr Ağa ma'rifetiyle kal'a binâsına mübâşeret eylediler. Zi'l-hicce'nin on ikinci Salı güni ki taraf-ı âsafîden temâşâ-yı Sa'dâbâd'da tertîb-i ziyâfet kılımışidi. Sadr-ı a'zam evvel gidüp anda kudûm-ı pâdişâhîye müterakkıb iken bir yed-i müjde-resân ser-asker-i müşârün-ileyhin kapu kethudâsı Kıbleli-zâde Mehmed Beğ Efendi ile ma'an zâhir olmağın ve derhâl sadr-ı a'zam hazretleri bu beşâret-i uzmâ ile Karaağaç bağçesine varup tebrîk-i feth-i celîl ile pâye-i serîre rûymâl kılındıklarında pâdişâh-ı âlem-penâh cenâbları edâ-yı şükr-i hüdâdan sonra dâmâdlarına ez dil ü cân du'â idüp dûş-ı sâ'adetlerinde olan semmûr kürki teberrüken ilbâs buyurdılar. Ba'dehû alay ve tabl u surna ile kasr-ı âlîlerine teşrîf buyurup anda da dâmâdlarına bir semmûr kürk ilbâsıyla tevkīr olındı. Ve ol gün havâss ve avâm mesrûr olup vakt-i azîmetlerinde sadr-ı a'zama bir semmûr kürk ilbâs eylediler. İrtesi güni fermân-ı şehr-i âyîn ve beş gün dört gice şehrin mecmû'î esvâkı tezyîn olunup mâh-ı mezbûrın on altıncı Cum'a-irtesi güni yine Sa'dâbâd'da sadr-ı a'zam sultân-ı enâm hazretlerine tehniyye-i ziyâfet Sa'dâbâd'daki kasrların cümlesi (196b) kanâdil ve mahya ile pür-zînet oldı. Ol gün sadr-ı a'zam ve şeyhü'l-islâm ve vüzerâ-yı izâm ve sudûr-ı ulemâ-yı kirâm huzarâtını tebrîk feth-i celîl takrîbiyle pâye-i hümâsâye-i taht-ı fîrûz bahtı takbîl idüp ve ol gün pâdişâh dâmâdlarına iki post semmûr ilbâsyla tefhîm buyurdılar. Asker-i müşârün-ileyh muhâfaza ve tanzîm-ı umûr şartıyla mansıbına zamîme olmak şartıyla Tebriz eyâleti ile iclâl ve kendüsine nevâziş-i hüsrevânîyi mutazammın hatt-ı hümâyûn ile hil'at ve şemşîr ve ma'iyyetlerinde olan rü'esâ-yi leşkere alâ merâtibihim hil'atler ihsân ve irsâl olunup hükûmet-i şer'iyyesi mevleviyyet-i Haleb pâyesiyle mahrec mevleviyyeti olmak üzre şeref-yâb-ı sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı cihânbânî ile mûsıla-ı Süleymâniye müderrislerinden fazîlet ile mevsûf Şehlâ-zâde Mehmed Aziz Efendi'ye tevcîh ile mazhar-ı nevâziş oldı. Ve müşârün-ileyh hazretlerinin mahdûm-ı necâbet-pîşe Abdurrahman Beğ hazretleri bir mîr-i pür-ma'ârif oldığından mâ'adâ ol rütbe şecâ'atinde yegâne idiği cemî'î bu cenklerde ser-asker-i sânî olup cümleye rehber ve reh-nümâ olmışdır. Bâ-husûs Şâh Sun didikleri Revâfiz ve bed-fercâmın ırkın kat' idüp hânmânların harâb-ı ender harâb itmeğe sebeb-i mustakıll bir zât-ı adîmü'l-emsâl idi. Vâlid-i mâcidleri feth-i Tebriz'den sonra Abdurrahman Beğ'i ve Hekimbaşı-zâde Ali Paşa hazretlerini Devlet-i aliyyeye vezâretle arz idüp ikisine de taraf-ı hümâyûn-ı şehriyârîden vezâret gelüp müşârün-ileyh hazretleri evvel Ali Paşa hazretlerine

sonra oğıllarına semmûr kürkler ilbâs idüp nâil-i ikrâm olındılar. Ba‘de zamân eyâletler[e] mutasarrıf olup pederi Mısır-ı Kahire sultânı iken kendüler Trabzon’da vefât eyledi. Rahmetu’llâhi aleyhi rahmeten vâsi‘aten. Hekimbaşı-zâde sonra mühre nâil olup bir vezîr-i berîkü’ş-şiyem zuhûr-ı keremde hâtemi neysen mensiyyen kılmışdır. Bosna’da azîm nusretde bulunup niçe niçe menâsib-i celîle mutasarrıf olmışdır. Ba‘de müddet Mısır valisi olup bir müddetden sonra ma‘zûl olup dâmâdları Vezîr Yahya Paşa Moskov’da esîr iken getürüp bir ay nişâncı ba‘dehû kendülerinin yerine Mısır valisi olmışdır.(198b)

BÂB-I- SÂBİ‘

AHVÂLÜ’L-VEZÎR EBÛ’L-HAYR eş-ŞEYH-İ HAREMÜ’Ş-ŞERÎF EL-HÂC AHMED PAŞA el-ÂLİMÜ’L-KÂMİLÜ’L-EDÎBÜ’L-MÜEYYED Bİ’L-GAZÂ el-VEZÎRÜ’S-SÂNÎ ibn NU‘MÂN PAŞA

es-Sadrü’l-a‘zamü’s-sâbık müşârün-ileyh hazretleri Nu‘mân Paşa hazretlerinin necl-i necâbet-pîşeleri olup âlem-i zuhûrından kemâlâta sa‘y idüp merhûm pederleri ile menâsıblarından her kande teveccüh buyurdılar ise ta‘allüm-i ma‘ârifden evkātini izâ‘at itmeyüp tahsîl-i kemâlât ile neşv ü nemâ buldı. Hattâ Kandiye’de vâlid-i mâcidleri Nu‘mân Paşa hazretleri vefâtında yânında bulunup ba‘de vefâta Âsitâne-i devlete teşrîflerinde fudalâdan hocalar tedârük idüp kiminden ders ve kiminden tahsîl-i hüsn-i hatt idüp ve mu‘tâd üzre hüsn-i hatta me‘zûn olup müddet-i medîde kemâlât tahsîliyle güzârından evkāt eyledi. Ba‘dehû nâsıyesinde rahşende olan nûr-ı necâbeti Devlet-i aliyyede müşâhede itdikde kendülerin abâ an cedd mevrûsları olan rütbe-i vezâret hakk-ı sarîhleri iken fi’l-cümle hânedân-ı saltanatın dahi niçe ayîn ve erkânına vukūf-ı tâm tahsîl itsün deyü ibtidâ-i emrde silih-şar-ı şehriyârî olup ve hazret-i Sultan Ahmed Hân hazretleri hânedânlarının kadrini bilmekle cümle silih-şarâne takdîm ile fermân buyur[dılar]. Bu minvâl üzre Devlet-i aliyyede iktisâb-ı kadr ü şânî müterakkī oldı. Ba‘de zamân zamân-ı Mahmud Hânî’de vâlidlerinin kethudâları İbrahim Paşa sadr-ı vâlâya teşrîf buyurdıklarında evvelâ kapucılar kethudâlığı rütbesiyle tebcîl ve müddet-i kalîlede rütbe-i vâlâ-yı vezâretle tekrîm olup dûşı sa‘âdetine post-ı semmûr ilbâsıyla tefhîm ve tekrîm olındı. Ve üç gün baş defterdâra misâfir ba‘dehû Şehzâdebaşında Defterdâr İbrahim Efendi’nin sarâyına teşrîf emr olındı. Bir mikdâr meksden sonra nişân-ı hümâyûn hıdmetinde teşrîf olındı. Üç buçuk sene mikdârı nişâncı olup ba‘dehû Hekimbaşı Ali Paşa hazretleri sadâretinde dâmâd-ı mükerrem Bekr Paşa yerlerine nişâncı olup kendülere Vidin tevcîh olındı. Müşârün-ileyh (199a)

hazretleri Vidin'e sa'âdetlü teşrîflerinde Hekîmbaşı-zâde Ali Paşa hazretleri sadr-ı a'zam olup kendüleri üç mansıb ile tahyîr idüp Paşa kardaş şevketlü pâdişâhımız sizi üç aded mansıbla tahyîr buyurdılar. Kangısın ihtiyâr buyursanız anı telhîs idelim didikde üç gün müşâvere ve üç günden sonra muhtârları Vidin olmağla telhîs ve tevcîh olındı. Ve tazyîk yokdır. Her ne vakt hareket buyurılursa anda mütehayyizsız deyüp meymene-i müyessere kapusın düzüp kırk târîhinde Vidin'e teveccüh buyurıldı. Vidin'e varıldıkda kal'anın her tarafın teftîş ve tefahhus idüp gerek tophâne ve cebehânesin ve gerek kal'anın lüzûmı olanları Devlet-i aliyye[ye] arz idüp cümlesi müsâ'ade olındıkda ibtidâ'en Tuna tarafında olan kal'anın istihkâmı olmayup ma'âza'llâh düşman her çend ki kal'aya zafer buldıkda mukābilinden olan adadan gelenlere ol tarafa kal'anın nihâyetinde tüfenkçi tabyasından tâ gümrik önine gelince iki kat divâr-ı metîn idüp su tarafında hatm ve cümle istihkâm virüp top mazgalları seğirdim yolları ile binâ buyurup kal'a henüz kal'a oldı deyü erbâb-ı basîret istihsân itdiler. Ve ba'dehû zîr-i zemîn[e] bir cebehâne binâ buyurdılar. Bî-misl olmak üzre ve ba'dehû iç kal'ada barutları atîk olup i'mâl ve isti'mâlden müberrâ olmağla Âsitâneden barutcılar gönderüp cümlesin ıslâh itdikden sonra mevâzi'-i müte'addideye taksîm ve tevzi' eyledi. Ve ba'dehû bir vakitde Devlet-i aliyyeden on beş yiğirmi bin mikdârı humbaralar irsâl olunup Ruscuk nâm kasabaya dek getürilüp müddet-i medîdede anda kalup oğlan uşak mel'abesi oldığından mâ'adâ zîr-i hâkda medfûn olup niçeleri zâyi' oldıkda bu keyfiyyet ma'lûmları oldığı gibi kezâlik Devlet-i aliyyeye arz itdiklerinde müsâ'ade olunup açıklar ile Vidin Kal'asına bilâ masraf getürdüp cebehâne ve tobhâneleri ma'mûr olmışdır. Ve ba'dehû mürûr-ı ezmine ile kapuları harâb olup müceddeden anları da ta'mîr idüp Dergâh-ı âlî yeniçerilerinin kışlaları olmamağla kapuların derûnında kâr-gîr odalar îcâd idüp mezbûrları iskân eyledi. Ve ba'dehû kal'aların müsbitleri perîşan olmağıyla cümlesini tecdîd ve kal'anın seğirdimleri ve pâyendeleri tecdîd olunup iki yüze karîb pâyendeler ile kal'aya istihkâm hâsıl oldı. Ve ba'de müddet sâbıkā yeniçeri ağası iken vezâretle çirâğ olan Gürcî İsmail Paşa Bağdad muhâfazasında iken sadr-ı a'zam olup Âsitâneye geldikde müşârün-ileyh Ahmed Paşa Hazretlerin Âsitâneye da'vet idüp Büyük (199b) Çekmece'ye geldikde İsmail Paşa ma'zûl olup Silahdâr-ı şehriyârî Mehmed Paşa vekâletle çıkup câlis-i mekân-ı sadr-ı a'zamı oldıkda Küçük Çekmece'ye geldikde taraf-ı Devlet-i aliyyeye anda ikāmetin arz u i'lâm eyledikde İstanbul'a gelmesi murâd olındıkda Vak'a-ı sâniyede yine nişâncılık ile tekrîm imamı olan muharrir-i mücelle böyle târîh dimişdir.

Vak‘a-ı sâniye târîh derim Behcetî

Keremen oldı. Nişâncı yine Ahmed Paşa sene: 1147

Sa‘âdetle İstanbul’a gelüp [Kadırga Limanı sarây[ı] tahliye olunup anda ikāmet olındı.][43] Ba‘dehû Moskov seferi zuhûr idüp bi’z-zât sâhib-i mühr gitmek iktizâ itmekle müşârün-ileyh Mehmed Paşa’ya mühr virilüp, alay ile çıkup erkân-ı devletle gitdiklerinden Ahmed Paşa Efendimiz Hazretlerinin kāim-makām-ı rikâb-ı hümâyûn oldılar. On dokuz ay kāim-makām olup bu esnâda Tahmas Kulı didikleri mel‘ûnın tarafından sâbıkā Devlet-i aliyyeye gelüp Sünniyet da‘vâ idüp şeref-i İslâmla müşerref olan ve mîr-i mîrânlık rütbesiyle ba‘zı mansıblar[a] mutasarrıf olmış iken yine mürted olan Abdülbâki Hân mesfûrın ilçisi olup birkaç Ahûnet ta‘bîr olunur ulemâsıyla devlete gelüp Ca‘feri Mezhebinin hakkıyâtın ve üserâ-yı Acem’in bi’l-külliye hak ve istirdâdın ve Beytüllâhü’l-harâmda bir iki talebleri olmağla ulemâ-yı dîn ü devlete müddet-i vâfire müşâvere ve müzâkere olunup fehva-yı ulemâdan Anadolı Kādîaskeri Mesîhi-zâde Efendi ve imâm-ı şehriyârî Pîrî-zâde Efendi ve Alemî Ahmed Efendi ve sâbıkā Kara Halil Efendi dâmâdı Abdullah Efendi ve Salkım-zâde Halil Efendi ve nişâncı sâbıkā Re’îs İsmail Efendi ve Re’îs Efendi ve Mektûbî Râgıb Efendi. Bu mezkûrun iki üç günde bir hazûrûn ile mübâhis ve muhâvele idüp ancak üserâ-yı E‘âcim’in virilüp taraf-ı Devlet-i aliyyeden ashâblarına bahâları virilmek üzre hatm-i kelâm olındıkda İstanbul ve nevâhîsinde olan ricâl ve nisâdan esîrler cem‘ olunup pâdişâh-ı İslâm hazretleri cümlesin azâd eyleyüp mesfûrları ırzâ ve teslîm eylediler. Bu esnâda katî çok kīl ü kāl olındı. Eğer bir sâir vezîr zamânında olaydı. Zuhûr-ı fitneye bâ‘is olurdı. Kāim-makām Köprili-zâde Ahmed Paşa hazretleri olmağla yine ümmet-i Muhammed râzî oldılar. Ve ba‘dehû asker-i İslâm İshakça’da iken Nemçe Keferesiyle tuğyân-ı nakz-ı ahd idüp bin yüz elli senesi Rebî‘ü-l’evvelinin on sekizinci güninde bağteten Niş Kal‘asın tazyîk ve içinde askeri kalîl olmağla vire içün kādî ve paşası fetvâlar virüp kal‘ayı teslîm eyledikleri bi’l-cümle Devlet-i aliyyede istimâ‘ olındıkda huzûr-ı hümâyûnda on sekiz kādîasker ve sâir ricâl-i erkân-ı devlet müşâvere idüp bu esnâda bu emr-i azîme düşman-ı dîn havf ider bir (200a) vezîr-i dilîre muhtâcdır deyü efendimiz Ahmed Paşa hazretlerini her vechle münâsibdir deyü muhâfaza-ı Niş’e ta‘yîn olunup postın semmûr ilbâsıyla tebcîl olındı. Kethudâsı olan Gümrikçi Mehmed Paşa’ya vezâret virilüp kāim-makām oldı. Ba‘dehû kendüler üç gün Âsitânede Muhsin-zâde sarâyında ikāmet ba‘dehû Davud Paşa’ya çıkup anda da bir iki gün meks idüp menzil bâr-gîrleriyle mîrîden on kîse akçe virilüp Niş

[43] Metinde bu ibârenin üstü çizilmiştir.

muhâfazasına teveccüh olındı. Edirne'ye karîb gelindikde yollarda herkes kovcılara ve arabalara süvâr olup İstanbul'a azîmet idüp firâra başladılar. Edirne'ye gelüp anda oturmayup Paşaçayırı nâm mahalle geldikde Vidin tarafından yolda bir menzile müsâdife olındıkda devletlü efendimiz sû'âl itdikde Niş Kal'ası yed-i düşmana gireli bugün on dört gündir deyü cevâb virdikde cümlemiz dâire-i akıldan çıkmak rütbesine varıldı. Andan ilgar idüp menzil-be-menzil on iki günde Sofya'ya dâhil olındı. Yollarda her vardığımız kazâlarda ve kurâlarda herkes arabaların kapusı önine çıkarmış ve ednâ işârete bakaralar. Efendimiz vardıkça mütesellî olup herkes bi'l-cümle istirâhat itdiler. Ve Sofya'ya vardıkda Sofya'nın cevânib-i erba'asın yiğirmi dört palankanın ehl-i İslâmı yalın ayak, başı kabak ricâl ve nisvân mâlâmâl olup ahvâl-i perîşânları âdemi bi'z-zarûr ibkâ ve perîşân iderdi. Ba'dehû Sofya sarâyında on gün ikāmet olunup düşman her tarafdan hücûm idüp her tarafın ricâli efendimize istimdâda gelüp feryâd ü efgān iderler ve re'âyâ kefereleri bayrak alup ve şabka giyüp istedikleri mahalleri urup yağmâ idüp askerin kemâl-i kılletinden nâşî bulunan askerden kimine yüz kimine elli imdâd virüp iskât itmekle bu esnâda etrâfa buyurıldılar gönderilüp sağdan soldan bi-hamdi'llâh Köprili-oğlı Niş üzerine ser-asker olup düşman-i dîne gidecek deyü zamân-ı kalîlde bir güzel asker cem' olup bi'l-âhire Sofya sahrâsına otağ ve çadırlar çıkarup a'yân-ı vilâyetler dahi herkes çadırların çıkarup ordu-yı azîm oldı. Fa'llâhü'l-hamd ve elminne-i düşman-ı dîne giden asker-i İslâmda sağda ve solda mansûr olmağa başladı. Dragaman Boğazına ve Sarıburun'a dek düşman-i dîn ve re'âyâ-ı melâ'îni zabt eylediği (200b) mesmû' oldıkda ulemâ ve sulehâ ve yerli ağaları ve sâ'ir serdengeçdi ağaları ve devletden gelen Sarıkçı Mustafa Ağa ve sâ'ir asâkir ile müşâvere olındı ki Sarıburu[n]da ve Dragaman Boğazına bir iki nâmdâr serdengeçdi ağasını âdemlere baş idüp bir kere tecessüs itdirilse münâsibdir deyü Vidinli Ali Ağa'ya ve Niş muhâfızı Serge Osmân Paşa-zâde Mehmed Paşa kethudâsı Mehmed Ağa'ya ve Cemâlî Bölükbaşıya kaftânlar giydirüp ta'yîn olındı. Fa'llâhu'l-hamd ayakları tozıyla varup melâ'îni perîşân ve tu'me-i şemşîr idüp mansûr olındığı haberi haberi geldikde îd-ı ekber olındı. Ve andan sonra Şehrköy kasabsına asâkir-i vâfire techîz olunup gönderildi. Fa'llâhu'l-hamd âyende müddet-i kalîlde teshîr idüp esîr ve kelleler alunup vezîr-i müşârün-ileyhin ordusı öninde dağlar gibi tûdeler oldı. Ve her tarafdan nusret sadâları şâyi' olup bellü başlu keşîşler cem'iyyet sâhibi olup silâh ve bisâtları ahz olunup cezâları virildi. Hattâ Samakuda nâm kasabada Diladka nâm zimmî azîm şöhret virüp ol havâlînin kapudanı olup darb u harb sâhibi olınmışidi. Efendimiz hazretleri getürdüp orduları öninde bir ağaca berdâr eyledikden sonra düşmana bir rütbe ru'b târî oldı ki tavsıyye kâbil değildir. Ve Şehrköyi'nden sonra Mustafa Paşa Palankasına varılup az zamanda o da feth ü

teshîr olunup kal‘ada bulunan Nemçe ve Macar karâr Kızılyokışa hücûm eylediklerinde cünûd-ı şecâ‘at-âyîn yetişdikçe kırdılar. Niş varoşına varınca Niş varoşında bulunan ricâl ve nisvân esîr ve kebîrleri katl olunup asâkir-i İslâm ganîmet-i bî-şümâr ahz itmişdir. Ba‘dehû Allâh Allâh ile umûmen asker-i İslâm kal‘aya hücûm itdikde düşman-i dîn bu hâlât-ı hayret-engîzi müşâhede itdikleri gibi emân-ı hâh olup vire bayrakları gösterüp kapuların miftâhın Ali Ağa’ya teslîm ve kendüyi rehn olıkomışdır. Ve sonra miftâhları Kethudâ Mehmed Ağa ile efendimize Şehrköy’de Mustafa Paşa Palankası mâbeynlerde gice sâ‘at yediye karşu getürmişdir. Ve Ali Ağa şecâ‘atde Rüstem ve Zâl kadar cür’eti bir dilîr ve şecî‘ idi. Ceneral cümle kal‘anın ahvâlin ana tefvîz eylemişdir. Tâ ki Hoca Paşa gelinceye dek geldikde ahvâli teslîm iderim bir ehadda virmem deyü cevâb-ı azîm idüp ba‘dehû efendimiz geldikde kal‘ayı teslîm ve on iki şürût üzre mün‘akid olur ve orduya ceneral gelüp efendimiz kendüye dürlü dürlü sû’âl ve cevâbla andan sonra at çeküp ve her birine ikrâm idüp bir alay tertib ve tezyîn eylediler ki nümûnesi görilmemiş, bunların ortasından boncorne iderek kal‘aya gitdiler. İki gün (201a) kendüye devletlü efendimiz ruhsat-ı vefâ itdiği mikdârı araba ve bârgîr virilüp azm-i te’kîd olındı. Eğer iki günden ziyâde oturmak iktizâ iderse belki asâkir-i İslâm’dan zarar müşâhede olunur deyü tekrâr tenbîh olındı. Mesfûrında bu keyfiyyet-i vahşet-nümâ gördikleri gibi tevakkuf itmeyüp hemân tedârikde olup iki günden sonra (الى حيث القد ر حله ام قشعم) mantûkınca rû-berâh-ı Cehennem oldılar. Devletlü inâyetlü efendimiz hazretleri bu dâ‘îlerine varalım tebdîl ne mikdâr asâkir-i menhûsadır. Temâşâ idelüm deyü fermân buyurup ma‘iyyetleri çıkup Nişova suyundan karşu Çingâne mahallesinden çıkup asâkir-i İslâm sille-i seyf iki taraf olup ortalarından evvelâ arabaları ve ceneralin haremi ve sâ’ir mühimmât-ı menhûseleri çıkup ba‘dehû asker-i menhûs çıkmak murâd itdiklerinde efendimiz hazretlerinden kendülere mahsûs olan alât-ı lehvlerin icrâ itmek kasd ve istîzân itdiklerinde kendülere ne vechle lâyık görürler ise itsünler deyü fermân buyurdıklarında bi’l-âhire öyleden sonra alay-ı menhûsların tertîb kumandan çıkdıkda Niş’in sahrâsını isti‘âb idüp kara bulut gibi oldıkda anda olan münâfıkların iki bin üç bin didiklerini tekzîb eyledi. Ol kadar asker firârânı varmadı ki anda olan asker-i İslâmı hayret isti‘âb eylediğinden mâ‘adâ devletlü inâyetlü efendimiz hazretleri bu keyfiyet-i hayret-efzâ gördikde hakk te‘âlânın kendülere olan bu eltâf-ı celîlesine teşekküren ol hînde secde-i şükr[e] vardı. Hamden sümme hamden bu kerem nihâye karîbü’l-ahde bir vezîre mukadder olmamış. Bilâ-cenk ve bilâ-cidâl bu kadar askeri var iken kal‘ayı teslîm itmek hârikü’l-âde bir ma‘nâ-yı i‘câz-nümâdan kesreti şûndan ma‘lûm ola ki öğleden evvel çıkmağa başladı. Ahşâma yarım sâ‘ate karîb ardı tamâm oldı. Ve kendülerin getürdiği topdan ve kendülere mahsûs olan eşyâdan gayri

aslâ kal‘anın mühimmâtından bir zerre virilmedi. Efendimiz hazretleri kendülerden bu kadar dakīk ve şa‘îr ve sâ’ir levâzım-ı kal‘a aldılar. Devletlü efendimiz der-akeb yine dâ‘îleri ile atlara süvâr olup gelüp ol sâ‘at kal‘aya duhûle şürû‘ buyurup tertîb-i alay idüp Sofya mollası ve müftîsi ve sâ’ir ulemâ ve sulehâ ve ağan ve bu dâ‘îleri gezmek önlerine düşüp tekbîr iderek kal‘aya müteveccih olup ahşâm namâzı vaktinde derûn-ı kal‘aya dâhil olındı. Bu esnâda hakk te‘âlâ (201b) bir mikdâr bârân-ı latîf virüp rahmetiyle girildi. Ve ba‘dehû kal‘dan şenlik içün toplar ve tüfenkler atılup azîm sürûrlar olmışdır. Devletlü efendimiz ile sarây duhûl idüp ahşâm namâzını anda edâ eyledik. Bu sürûr-i pür-neşât güyâ Cennet-i mâvîye girilmiş kadar ferah-fezâ olmışdır. Ale’s-sabâh devletlü efendimiz hazretleri cevâmi‘ ve mesâcidin derûnlarını melâ‘în hamr ile memlû idüp meyhâneler itdiğinden nâşî telvîs itmişler. İtmekle tathîr ile fermân buyurup bi’n-nefs kendüler ibâdet içün teşrîf buyurup ba‘de’t-tathîr ûd ve anber ile tebhîr buyurdılar. Ve ol Cum‘a salât-ı Cum‘ayı fermân buyurmalarıyla edâ olındı. Ve ba‘dehû etrâf ve eknâfın nizâm ve intizâmı virildi. Ve bir müddetden sonra taraf-ı Devlet-i aliyyeden efendimize hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnla vâlid-i merhûmlarının karındaşları efendimize vâfir sureler ve hil‘at-ı fâhire ve bir seyf-i murassa‘ gelüp tekrîm olındı. Ve asâkir-i İslâma çelenkler gelüp dîvân eyleyüp cümlesini tatyîb ve tekrîm eyledi. Allâhu te‘âlâ hemîşe böyle âsâra muvaffak eyleye. Âmîn. Ve bundan sonra sekiz ay Niş’de muhâfaza olunup bin elli bir Muharremü’l-hârâmının dokuzuncı çahar-şenbih güni Genç Ali Paşa tevcîh oulunup devletlü efendimiz hâric kal‘ada sol kolın hânesine teşrîf buyurdılar. Ve Selanik arpalık ta‘yîn olındı. Ba‘de müddet kethudâları olan Gümrikçi Mehmed Paşa sadâretle asker-i İslâm ile Niş’e gelüp ada üzerine gitdikde yine efendimize Niş muhâfaza ke’l-evvel tefvîz olunup asker-i İslâm avdetine dek meks ba‘de’l-avde mansıbları olan Selenik’e alayla yüz elli bir Şa‘bânı Cum‘a güni kable’z-zuhra sa‘âdetle teşrîf buyurdılar. Selanik’e teşrîf buyurup anda bir müddet ikāmetden sonra Hanya mansıbı geldi. Erba‘în içinde idi. Ramazân-ı şerîfin yiğirmi altısında çıkup andan bir Fransa kalyonına süvâr olup kırk bir günde Hanya’da Suda limânına lenger-endâz oldık. Allâhu te‘âlanın lütfıyla selâmet geldik. Lâkin bir iki def‘a gark sûreti nümâyân oldı. Allâhın lütf-i samadâniyesiyle necât buldık. Anda da iki güne karîb hükûmetden sonra İvaz Mehmed Paşa vezâretinden töhmetiyle ma‘zûl olup kendüye Cidde mansıbı virilmiş iken alîlim deyü kendüyi arz-ı aliyye idüp Cidde efendimize ihsân olındı. İvaz Paşa’ya Hanya virildi. Ve devletlü efendimize taraf-ı devletden Gazele nâm bir kalyon ta‘yîn olunup beş on günde İskenderiye teferruc-i kinân dâhil olup anda bir iki gün meks idüp ba‘dehû Reşide vardı. (202a) Andan izz ü sa‘âdetle süvâr Mısır-ı Kahire teveccüh olındı. Müddet-i kalîlede Mısır[a] vardıkda Hekîmbaşı-zâde

Ali Paşa hazretleri kethudâların istikbâl içün irsâl buyurup Nil üzerinde istikbâl eyledi. Ba‘dehû yine girü Mısır’a gidüp efendimizde sâhil-i Nil’de sâybân kurılup devletlü Ali Paşa hazretleri ve sâ’ir ocaklar anda görişüp ba‘dehû Bulak nâm mahalde bir sarâya teşrîf buyurup anda bir gice meks irtesi alay ile Mısır’ın kurbünde Azab Kapusı nâm mahalle cümle tevâbi‘iyle iskân olunup Hac mevsimine dek Mısır’da ikāmet olunup ba‘dehû Hüccâc-ı Mısır ile Mekke-i Mükerreme’ye teveccüh olındı. Yollarda zevk ü sefâ ile hamden sümme hamden Mekke-i Mükerreme’ye izzetle dâhil olup Menşiyye’de Ebûbekr Paşa hazretlerinin binâ buyurdıkları sarâyda ikāmet olındılar. Ve feth-i Niş hakkında niçe târih ve kasîdeler inşâ ve îcâd idüp ser-asker-i müşârûn ileyh hazretlerini medh ü sitâyiş eylemişlerdir.